

STATUT

III LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO *imienia Juliusza Słowackiego*

w Piotrkowie Trybunalskim

Nazwa szkoły i informacje o szkole

§ 1

Szkoła używa nazwy: III Liceum Ogólnokształcące imienia Juliusza Słowackiego w Piotrkowie Trybunalskim ul. Armii Krajowej 17

§ 2

Organem prowadzącym szkołę jest Rada Miejska w Piotrkowie Trybunalskim.

§ 3

III Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego w Piotrkowie Trybunalskim jest szkołą publiczną ponadgimnazjalną, kończącą się maturą.

§ 4

Cykl kształcenia w szkole wynosi 3 lata. Nauka kończy się świadectwem ukończenia liceum ogólnokształcącego. W szkole przeprowadza się egzamin maturalny do którego mogą przystąpić uczniowie, którzy ukończyli liceum w danym roku szkolnym oraz absolwenci z ubiegłych lat, celem podwyższenia wcześniej uzyskanych wyników. Egzamin jest przeprowadzany na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

§ 5

1. Szkoła prowadzi kształcenie w systemie klasowo – lekcyjnym.
2. Dopuszcza się nauczanie w grupach międzyoddziałowych.
3. Wszyscy uczniowie realizują treści ujęte w podstawie programowej kształcenia ogólnego, obowiązującej w szkołach ponadgimnazjalnych kończących się maturą. Treści te wyznaczają wymagania egzaminu maturalnego.
4. Szkoła określa poszerzenie treści nauczania 2–4 przedmiotów ogólnokształcących w każdym oddziale, nazywając je przedmiotami wiodącymi.
5. Określenie przedmiotów wiodących następuje na początku cyklu kształcenia.

§ 6

W szkole jest zorganizowana biblioteka

§ 7

Szkoła może prowadzić stołówkę dla uczniów i personelu.

Cele i zadania szkoły

§ 8

1. Szkoła realizuje cele i zadania określone w ustawie z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty (zwanej dalej ustawą) oraz przepisach wydanych na jej podstawie a w szczególności:
 - 1) zapewnia bezpłatne nauczanie w zakresie wyznaczonym ramowymi planami nauczania;
 - 2) umożliwia zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych do uzyskania świadectwa maturalnego;
 - 3) umożliwia absolwentom dokonanie świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia lub wykonywania wybranego zawodu;
 - 4) kształtuje środowisko wychowawcze sprzyjające realizowaniu celów i zasad określonych w ustawie, stosownie do warunków szkoły i wieku uczniów;
 - 5) wychowuje w poczuciu odpowiedzialności, w oparciu o zasady solidarności, demokracji, sprawiedliwości i wolności, za podstawę wychowania przyjmuje uniwersalne zasady etyki i humanizmu;
 - 6) sprawuje opiekę nad uczniami, odpowiednio do ich potrzeb oraz możliwości szkoły.
2. Szkoła realizuje uchwalany na każdy rok szkolny program wychowawczy i program profilaktyki problemów młodzieży. Programy uchwała rada rodziców, w porozumieniu z radą pedagogiczną.

§ 9

1. Szkoła umożliwia uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej poprzez :
 - 1) budzenie miłości do języka ojczystego, wskazywanie na potrzebę dbałości o jego czystość;
 - 2) uczestnictwo uczniów w uroczystościach poświęconych rocznicom ważnych wydarzeń narodowych;
 - 3) sprawowanie przez uczniów opieki nad wyznaczonymi miejscami pamięci narodowej;
 - 4) podkreślanie na zajęciach edukacyjnych – głównie języka polskiego, historii, wos, godzin z wychowawcą – znaczenia symboli narodowych i kształtowanie odpowiedniego stosunku do nich;
 - 5) poznawanie swojego miasta, jego historii i zabytków - w trakcie zajęć edukacyjnych i wycieczek;
 - 6) organizowanie nauki religii dla uczniów, którzy wyrażą takie życzenie, na zasadach określonych w obowiązującym rozporządzeniu MEN.

§ 10

1. Szkoła udziela uczniom oraz ich rodzicom pomocy psychologicznej i pedagogicznej, organizując ją na zasadach określonych w stosownym rozporządzeniu.
2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi polega na rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia wynikających z różnego rodzaju przyczyn, wymienionych w rozporządzeniu.
 - 1) korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole jest dobrowolne i nieodpłatne.
 - 2) pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla ucznia organizuje wychowawca oddziału, pedagog szkolny lub dyrektor szkoły, z inicjatywy: poradni psychologiczno-pedagogicznej, nauczyciela, wychowawcy oddziału, ucznia, rodziców ucznia;
 - 3) pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego organizuje dyrektor szkoły niezwłocznie po złożeniu wniosku w sekretariacie szkoły;
 - 4) w szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana uczniom w formie: klas terapeutycznych, zajęć rozwijających uzdolnienia, zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logope-

dycznych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym), zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej, porad i konsultacji.

§ 11

1. Szkoła organizuje opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie i zagrożonymi niedostosowaniem społecznym a w szczególności :
 - 1) stwarza odpowiedni klimat dla prawidłowego rozwoju umysłowego i psychicznego uczniów przewlekle chorych i niepełnosprawnych;
 - 2) prowadzi pracę wychowawczą z młodzieżą zdrową, z nastawieniem na pomoc w ułatwieniu przystosowania społecznego rówieśników chorych i niepełnosprawnych. Nauczyciel jest zobowiązany, na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej (posiadającej uprawnienia), dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom;
 - 3) organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną uczniom posiadającym orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego - poprzez organizację zajęć rewalidacyjnych zawartych w Indywidualnym Programie Edukacyjno-Terapeutycznym (IPET);
 - 4) organizuje nauczanie indywidualne w domu ucznia, który uzyskał orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej, kwalifikujące do takiego trybu nauki.

§ 12

1. Szkoła umożliwia uczniowi rozwijanie szczególnych uzdolnień i zainteresowań - poprzez dostosowanie zakresu i tempa uczenia się do jego indywidualnych możliwości i potrzeb, w ramach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Na wniosek ucznia, rodziców lub wychowawcy dyrektor szkoły może zezwolić na indywidualny program lub tok nauki.

§ 13

1. Szkoła zapewnia opiekę nad uczniami przebywającymi w szkole podczas zajęć obowiązkowych, nadobowiązkowych i pozalekcyjnych. Opiekę tę sprawuje nauczyciel prowadzący zajęcia.
2. Opiekę nad uczniami w czasie przerw międzylekcyjnych zapewniają nauczyciele dyżurujący, zgodnie z planem dyżurów.
3. Opiekę nad uczniami podczas uroczystości szkolnych (akademie, apele, koncerty, imprezy rozrywkowe) sprawują nauczyciele.
4. Opiekę nad uczniami podczas zajęć poza terenem szkoły i w trakcie wycieczek organizowanych przez szkołę zapewniają opiekunowie, w liczbie wynikającej z przepisów o szkolnym ruchu turystycznym. Co najmniej jednym z opiekunów musi być nauczyciel.

§ 14

1. Dyrektor szkoły powierza każdy oddział szczególniej opiece wychowawczej jednemu z nauczycieli, zwanemu wychowawcą.
2. Rodzicom i uczniom zapewnia się możliwość wpływania na dobór bądź zmianę wychowawcy oddziału. W tym celu klasowa rada rodziców lub samorząd klasowy formułuje pisemny wniosek z uzasadnieniem, podpisany przez co najmniej 50 % + 1 rodziców lub uczniów danego oddziału i kieruje go do dyrektora szkoły. Dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, podejmuje decyzję. Odwołanie od decyzji dyrektora rozpatruje Rada Szkoły.

§ 15

Szkoła udziela, ze środków budżetowych lub środków rady rodziców, stałej lub doraźnej pomocy materialnej- w postaci stypendiów, zapomóg i zasiłków losowych. Pomoc ta udzielana jest w miarę posiadanych środków, w oparciu o opracowany i zatwierdzony regulamin.

Organy szkoły

§ 16

Organami szkoły są:

- 1) dyrektor szkoły;
- 2) rada pedagogiczna;
- 3) samorząd uczniowski;
- 4) rada szkoły;
- 5) rada rodziców.

§ 17

1. Dyrektor kieruje pracą szkoły, zgodnie z zasadą jednoosobowego kierownictwa i jednoosobowej odpowiedzialności, a w szczególności:
 - 1) kieruje bieżącą działalnością dydaktyczno- wychowawczą szkoły oraz reprezentuje ją poza szkołą;
 - 2) sprawuje nadzór pedagogiczny;
 - 3) realizuje uchwały rady szkoły oraz rady pedagogicznej;
 - 4) dysponuje środkami finansowymi szkoły i ponosi odpowiedzialność za ich prawidłowe wykorzystanie;
 - 5) organizuje administracyjną, finansową i gospodarczą obsługę szkoły;
 - 6) współpracuje z radą szkoły, radą pedagogiczną, rodzicami i samorządem uczniowskim;
 - 7) zapewnia warunki optymalnej realizacji statutowych celów i zadań szkoły, właściwą atmosferę i dyscyplinę pracy oraz odpowiada za poziom i wyniki nauczania i wychowania;
 - 8) odpowiada za bezpieczeństwo osób i wyposażenia materialnego szkoły;
 - 9) wykonuje inne zadania wynikające z przepisów szczególnych;
 - 10) odpowiada za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia, organizuje zajęcia dodatkowe.
2. Dyrektor jest pracodawcą dla zatrudnionych nauczycieli oraz innych pracowników nie będących nauczycielami.
3. W szkole utworzone jest stanowisko wicedyrektora. Wicedyrektor przejmuje na siebie część zadań dyrektora szkoły, a w szczególności:
 - 1) pełni funkcję zastępcy dyrektora w przypadku jego nieobecności w placówce;
 - 2) jest przełożonym służbowym wszystkich pracowników szkoły podczas bieżącego nadzoru nad szkołą a także podczas pełnienia funkcji zastępcy dyrektora; ma prawo do przydzielenia zadań służbowych i wydawania poleceń;
 - 3) ma prawo używania pieczętki osobistej z tytułem wicedyrektora szkoły oraz podpisywania pism, których treść jest zgodna z zakresem jego zadań i kompetencji;
 - 4) odpowiada za bezpieczeństwo osób i wyposażenie materialne szkoły podczas pełnienia przez siebie funkcji zastępcy dyrektora oraz podczas bieżącego nadzoru nad szkołą;
 - 5) organizuje, nadzoruje i kontroluje tok codziennej pracy dydaktyczno- wychowawczej szkoły;
 - 6) sporządza sprawozdania GUS i resortowe oraz współuczestniczy w opracowaniu projektu organizacyjnego szkoły;
 - 7) kontroluje prowadzenia dzienników lekcyjnych i arkuszy ocen;
 - 8) organizuje egzaminy dojrzałości i pełni funkcję zastępcy przewodniczącego Szkolnego Zespołu Egzaminacyjnego;
 - 9) organizuje egzaminy poprawkowe i klasyfikacyjne oraz prowadzi dokumentację tych egzaminów;
 - 10) organizuje i nadzoruje działalność kulturalną, sportową i turystyczną;
 - 11) prowadzi zeszyt osiągnięć pozaszkolnych uczniów i nauczycieli;
 - 12) opracowuje tygodniowy plan zajęć i dokonuje w nim zmian;
 - 13) opracowuje plan dyżurów nauczycieli i dostosowuje go do ewentualnych zmian tygodniowego planu lekcji;
 - 14) kontroluje dyscyplinę pracy nauczycieli;

- 15) organizuje zastępstwa za nieobecnych nauczycieli;
- 16) kontroluje i potwierdza prawidłowość rozliczeń godzin ponadwymiarowych nauczycieli i przekazuje rozliczenie księgowej, celem dokonania wypłaty;
- 17) hospituje nauczycieli wg planu hospitacji na dany rok szkolny;
- 18) wykonuje inne czynności zlecone przez dyrektora szkoły.

§ 18

1. Rada pedagogiczna jest organem szkoły w zakresie statutowych zadań dotyczących kształcenia, wychowania i opieki.
2. W skład rady pedagogicznej wchodzi wszyscy nauczyciele zatrudnieni w szkole.
3. Przewodniczącym rady pedagogicznej jest dyrektor szkoły.
4. Zebrania rady pedagogicznej odbywają się zgodnie z zatwierdzonym harmonogramem.
5. Nadzwyczajne zebrania rady pedagogicznej mogą być zwoływane w trybie zgodnym z regulaminem rady pedagogicznej.
6. Rada pedagogiczna przygotowuje projekt statutu szkoły albo jego zmian i przedstawia do zatwierdzenia radzie szkoły.
7. Uchwały rady pedagogicznej są podejmowane w obecności co najmniej połowy jej członków.
8. Szczegółowy regulamin rady pedagogicznej stanowi załącznik do statutu szkoły (załącznik nr 1)

§19

1. Rada szkoły stanowi formę porozumienia społeczności szkolnej służącą rozwiązywaniu wszystkich spraw wewnątrzszkolnych. Rada szkoły jest najwyższym organem o charakterze uchwałodawczym i opiniodawczym w szkole.
2. Rada szkoły składa się z 6 osób (2 nauczycieli, 2 rodziców i 2 uczniów).
3. Tryb wyboru do rady szkoły przedstawiciele rady pedagogicznej, rady rodziców i samorządu uczniowskiego określają regulaminy tych organów.
4. Nauczyciele, rodzice i uczniowie mogą odwołać swych przedstawicieli do rady szkoły przed upływem kadencji, w tym samym trybie w jakim zostali powołani.
5. W przypadku niepowołania rady szkoły lub jej rozwiązania, jej funkcje pełni rada pedagogiczna.
6. Regulamin rady szkoły stanowi załącznik do statutu szkoły (załącznik nr 2).

§ 20

1. Celem działalności samorządu jest rozwijanie samodzielności uczniów w dobie demokratyzacji życia kraju, przygotowanie do samorządności i odpowiedzialności za swoje działanie.
2. Samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły.
3. Organami samorządu uczniowskiego są:
 - 1) rada samorządu szkolnego;
 - 2) rady samorządów oddziałowych.
4. Organy samorządowe są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.
5. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin samorządu uchwalony przez ogół uczniów (załącznik nr 3).
6. Samorząd może przedstawić radzie szkoły, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły, a w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:
 - 1) prawo do zapoznania się z programem nauczania;
 - 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
 - 3) prawo do organizacji życia szkolnego umożliwiającego zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem a możliwościami ucznia;
 - 4) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu, który doradza i pośredniczy w kontaktach między radą pedagogiczną a samorządem uczniowskim;
 - 5) rada samorządu szkolnego, na wniosek dyrektora szkoły dokonującego oceny pracy nauczyciela, formułuje na piśmie i przekazuje dyrektorowi opinię o pracy tego nauczyciela.

§ 21

1. Rada rodziców stanowi reprezentację rodziców uczniów szkoły.
2. Rada rodziców uchwała regulamin swojej działalności.
3. Rada rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną uchwała program wychowawczy i program profilaktyki, opiniuje zestaw podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych; opiniuje wprowadzenie dodatkowych zajęć edukacyjnych;
4. Rada rodziców może występować do dyrektora i innych organów szkoły, organu prowadzącego oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny z wnioskami i opiniami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły.
5. Rada rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców, w celu wspierania działalności statutowej szkoły.
6. Regulamin rady rodziców, jej kompetencje i strukturę organizacyjną stanowi załącznik statutu szkoły (załącznik nr 4).

§ 22

1. Rodzice i nauczyciele współpracują ze szkołą w sprawach wychowania i kształcenia dzieci.
2. W celu właściwego współdziałania poszczególnych organów szkoły ustala się że:
 - 1) w posiedzeniach rady rodziców może uczestniczyć dyrektor lub inny przedstawiciel rady pedagogicznej;
 - 2) w posiedzeniach rady pedagogicznej mogą uczestniczyć przedstawiciele rady rodziców i samorządu uczniowskiego na wniosek tych organów, na wniosek dyrektora lub rady pedagogicznej;
 - 3) organem integrującym działania innych organów szkoły jest dyrektor;
 - 4) sprawy konfliktowe pomiędzy radą szkoły a dyrekcją rozstrzyga organ prowadzący;
 - 5) jeżeli rada rodziców w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia roku szkolnego nie uzyska porozumienia z radą pedagogiczną w sprawie programu (wychowawczego, profilaktyki), program ten ustala dyrektor szkoły, w uzgodnieniu z organem sprawującym nadzór pedagogiczny. Program ustalony przez dyrektora szkoły obowiązuje do czasu uchwalenia programu przez radę rodziców, w porozumieniu z radą pedagogiczną.
 - 6) sprawy konfliktowe między radą pedagogiczną a radą rodziców rozstrzyga dyrektor szkoły;
 - 7) sprawy sporne między uczniami a nauczycielami rozstrzyga dyrektor szkoły, w porozumieniu z samorządem uczniowskim;
 - 8) sprawy konfliktowe między rodzicami a nauczycielami rozstrzyga dyrektor szkoły, w razie potrzeby, w porozumieniu z radą pedagogiczną i radą rodziców.
3. Dyrektor szkoły i wychowawcy oddziałów zapewniają rodzicom informację na temat zadań i zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych w danym oddziale i szkole.
4. Dyrektor szkoły i wychowawcy mają obowiązek zaznajomić rodziców i uczniów z przepisami dotyczącymi oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzaniu egzaminów.
5. Szkoła organizuje dla rodziców każdego oddziału co najmniej trzy spotkania rocznie, w celu przekazania informacji o postępach i trudnościach w nauce, zachowaniu oraz wymiany informacji i dyskusji na tematy wychowawcze.
6. Szkoła umożliwia rodzicom kontakt indywidualny z wychowawcą oddziału i nauczycielami (konsultacje) minimum 2 razy w roku lub częściej, w przypadku takiej potrzeby.

Organizacja szkoły

§ 23

Terminy rozpoczęcia i kończenia zajęć dydaktyczno- wychowawczych, przerw świątecznych, ferii i egzaminów maturalnych określają odrębne przepisy.

§ 24

Szczegółową organizację nauczania, wychowania i opieki w danym roku szkolnym określa arkusz organizacyjny szkoły opracowany przez dyrektora w terminie do 30 kwietnia każdego roku, na podstawie planu nauczania i planu finansowego.

§ 25

Podstawową jednostką organizacyjną jest jej oddział. Zmiana liczby oddziałów wymaga uzgodnienia z organem prowadzącym szkołę.

§ 26

1. Podstawową formą pracy szkoły są zajęcia edukacyjne prowadzone w systemie klasowo-lekcyjnym. Godzina lekcyjna trwa 45 minut.
2. Niektóre zajęcia obowiązkowe np. nauczanie języków obcych, elementy informatyki, zajęcia sportowe mogą być prowadzone poza systemem klasowo-lekcyjnym.
3. Informacje dotyczące zestawów programów nauczania i szkolnych zestawów podręczników obowiązujących od początku następnego roku szkolnego dyrektor podaje do publicznej wiadomości do 15 czerwca.

§ 27

Organizację szkolnych obowiązkowych i nadobowiązkowych zajęć edukacyjnych określa tygodniowy rozkład zajęć ustalony przez dyrektora szkoły.

§ 28

1. Na zajęcia wymagające specjalnych warunków bezpieczeństwa oraz wykonywania ćwiczeń laboratoryjnych i na lekcjach języków obcych dokonuje się podziału na grupy, według zasad wynikających z przepisów w sprawie ramowych planów nauczania.
2. Podział na grupy dotyczy przedmiotów: języki obce, biologia, fizyka, chemia, informatyka, wychowanie fizyczne, a także wychowania do życia w rodzinie i edukacji dla bezpieczeństwa.

§ 29

1. Koła zainteresowań, pozalekcyjne zajęcia sportowe i inne zajęcia pozalekcyjne organizowane są w ramach posiadanych przez szkołę środków finansowych.
2. Liczba uczestników każdego z kół i zespołów zainteresowań oraz innych zajęć nadobowiązkowych finansowanych z budżetu szkoły nie może być niższa niż 15 uczniów.

§ 30

Istnieje możliwość organizowania, na wniosek rodziców i uczniów, odpłatnych zajęć pozalekcyjnych. Organizowanie tych zajęć można zlecać oświatowym instytucjom pozaszkolnym.

§ 31

1. Podczas przerw międzylekcyjnych nauczyciele pełnią dyżury, zgodnie z planem dyżurów zatwierdzonym przez dyrektora szkoły.
2. Nauczyciel dyżurujący pełni dyżur od pierwszych chwil po dzwonku kończącym lekcję aż do dzwonka kończącego przerwę.
3. Podczas pełnienia dyżuru nauczyciel:
 - 1) interweniuje w sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu młodzieży;
 - 2) oddziałuje wychowawczo w przypadkach niewłaściwego zachowania się młodzieży;
 - 3) zwraca uczniom, w razie potrzeby, uwagę na konieczność przestrzegania ładu, porządku i czystości;
 - 4) w przypadkach uzasadnionych zgłasza dyrekcji szkół, fakt przebywania w budynku szkolnym osób postronnych;
 - 5) w przypadku zaistnienia wydarzeń szczególnie ważnych np. nieszczęśliwy wypadek, awaria urządzeń elektrycznych, wodnych lub gazowych, uszkodzenie sprzętu szkolnego itp., składa odpowiedni meldunek dyrektorowi szkoły.

4. W planie dyżurów kolejnym przerwom nadaje się następujące numery:
przerwa 0 – przed pierwszą lekcją (7:50 – 8:00)
przerwa 1 – przed drugą lekcją
przerwa 2 – po drugiej lekcji
przerwa 3 – po trzeciej lekcji
przerwa 4 – po czwartej lekcji ... itd.
5. Nauczyciel zastępujący na lekcji nieobecnego nauczyciela pełni również w zastępstwie dyżur (po lekcji przeprowadzonej w ramach zastępstwa), jeżeli taki był przewidziany w planie dyżurów.
6. W razie potrzeby nauczyciel może być zobowiązany do pełnienia dyżuru dodatkowego w zastępstwie za nieobecnego nauczyciela.
7. Za organizację zastępstw na dyżurach odpowiedzialny jest wicedyrektor szkoły.
8. W celu zapewnienia bezpieczeństwa młodzieży powołuje się komisję do spraw udzielania pierwszej pomocy, ochrony przeciwpożarowej i ewakuacji pracowników.

§ 32

Szkoła może przyjmować studentów szkół wyższych kształcących nauczycieli na praktyki pedagogiczne, na podstawie pisemnego porozumienia zawartego pomiędzy dyrektorem szkoły i daną uczelnią.

§ 33

1. W szkole mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzenie i wzbogacenie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły.
2. Szczegółowe zadania w/w organizacji określają plany pracy, które stanowią załączniki do planu pracy liceum na dany rok szkolny.
3. Podjęcie działalności w szkole przez stowarzyszenie lub inną organizację, o których mowa w pkt.1 wymaga uzyskania zgody dyrektora szkoły wyrażonej, po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły i rady rodziców.
4. Cele i zadania organizacji i stowarzyszeń uczniowskich nie mogą być sprzeczne ze statutem szkoły.
5. Każda z organizacji działających na terenie szkoły ma opiekuna z ramienia rady pedagogicznej. Opiekun organizacji jest zobowiązany:
 - 1) przedłożyć dyrekcji plan pracy organizacji na bieżący rok szkolny;
 - 2) prowadzić dokumentację działalności organizacji;
 - 3) sprawować nadzór pedagogiczny w czasie zebrań, spotkań i uroczystości organizowanych przez członków organizacji.
6. Plany pracy organizacji uczniowskich włączone są do planu dydaktyczno- wychowawczego szkoły i podlegają zatwierdzeniu przez radę pedagogiczną.
7. Wszelkie okazjonalne akcje podejmowane przez organizacje, a nie umieszczone w planie pracy szkoły, muszą być konsultowane z dyrekcją szkoły.
8. Rada pedagogiczna może zawiesić działalność stowarzyszenia lub organizacji uczniowskiej, których działalność pozostaje w sprzeczności ze statutowym celem wychowawczym szkoły, lub jeśli nie przejawiają przez dłuższy czas żadnej aktywności.

§ 34

Na terenie szkoły nie mogą prowadzić działalności ani akcji propagandowo-wyborczej partii polityczne.

§ 35

1. Biblioteka szkolna jest pracownią służącą realizacji potrzeb i zainteresowań uczniów zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły, doskonaleniu warsztatu pracy nauczycieli i popularyzowaniu wiedzy pedagogicznej wśród rodziców.
2. Z biblioteki mogą korzystać uczniowie, nauczyciele i inni pracownicy szkoły.
3. Zasady wypożyczania książek dla uczniów określa regulamin biblioteki szkoły.
4. Zagubione książki powinny być odkupione.
5. W ramach biblioteki prowadzi się zbiór nagrań edukacyjnych na taśmach video i innych nośnikach.

§ 36

1. Jeden etat nauczyciela- bibliotekarza przysługuje na co najmniej 300 uczniów. Norma ta wzrasta o 0,5 etatu na każdych następnych 250 uczniów.
2. Przez liczbę uczniów należy rozumieć planowaną liczbę uczniów na początku roku szkolnego.
3. Zmniejszenie liczby uczniów w ciągu roku szkolnego, w granicach jego oddziału, nie powoduje zmian w obsadzie etatowej biblioteki.

§ 37

1. Dyrektor szkoły może przydzielić nauczycielowi- bibliotekarzowi godziny ponadwymiarowe w tej samej bibliotece w przypadkach:
 - 1) gdy liczba uczniów w szkole uzasadnia zatrudnienie dwóch lub więcej nauczycieli- bibliotekarzy (w łącznym wymiarze co najmniej 1,5 etatu), a ze względu na braki kadrowe nie ma możliwości zatrudnienia nauczycieli-bibliotekarzy zgodnie z obowiązującymi normami;
 - 2) gdy jeden z zatrudnionych bibliotekarzy nie wykonuje swoich obowiązków przez okres dłuższy niż 1 miesiąc.

§ 38

Do realizacji celów statutowych szkoła posiada następujące pomieszczenia:

- 1) sale lekcyjne;
- 2) salę gimnastyczną;
- 3) salę do ćwiczeń sportowych („siłownię”);
- 4) bibliotekę;
- 5) świetlicę;
- 6) szatnię;
- 7) profilaktyki medycznej;
- 8) pomieszczenia administracyjne i gospodarcze;
- 9) boisko;
- 10) salkę internetową.

Nauczyciele i inni pracownicy szkoły

§ 39

1. W szkole zatrudnia się:
 - 1) nauczycieli;
 - 2) pracowników ekonomicznych;
 - 3) pracowników administracyjnych;
 - 4) pracowników obsługi.

2. Zasady zatrudnienia nauczycieli i innych pracowników, o których mowa w ust.1, określają odrębne przepisy.

§ 40

1. Nauczyciel prowadzi pracę dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą oraz jest odpowiedzialny za jakość i wyniki tej pracy i bezpieczeństwo powierzonych jego opiece uczniów. W szczególności zaś:
 - 1) jest odpowiedzialny za życie, zdrowie i bezpieczeństwo uczniów powierzonych jego opiece podczas zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych i w czasie przerw międzylekcyjnych;
 - 2) rzetelnie i prawidłowo, zgodnie z posiadaną wiedzą merytoryczną i metodyczną, realizuje proces dydaktyczny;
 - 3) dba o powierzoną mu salę lekcyjną i znajdujący się w niej sprzęt szkolny i pomoce dydaktyczno-wychowawcze;
 - 4) jest zobowiązany do obserwacji, diagnozy i wspierania rozwoju psychofizycznego uczniów, ich problemów, zdolności oraz zainteresowań; w tym celu współpracuje z innymi nauczycielami, pedagogiem szkolnym, szkolną służbą zdrowia, poradnią psychologiczno-pedagogiczną oraz rodzicami. W uzasadnionych przypadkach zgłasza dyrekcji i radzie pedagogicznej potrzebę zorganizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
 - 5) nauczyciel ma obowiązek udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (uczniowi objętemu taką pomocą), zgodnie ze wskazaniami zawartymi w opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz w Indywidualnym Programie Edukacyjno-Terapeutycznym. Nauczyciel jest zobowiązany dostosować wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe, specyficzne trudności w uczeniu się uniemożliwiające sprostaanie tym wymaganiom. Nauczyciel jest obowiązany indywidualizować pracę z uczniem na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do jego potrzeb;
 - 6) zachowuje bezstronność i obiektywizm w ocenie uczniów i sprawiedliwie ich traktuje;
 - 7) doskonali swoje umiejętności dydaktyczne i podnosi poziom swojej wiedzy merytorycznej poprzez uczestnictwo w doskonaleniu zawodowym;
2. Obowiązkiem nauczyciela przedmiotu jest, w terminie na 4 tygodnie przed klasyfikacją, powiadomienie wychowawcy oddziału o grożących ocenach niedostatecznych z tego przedmiotu;
3. Nauczyciel ma obowiązek przestrzegać przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy, szczególnie w czasie lekcji wychowania fizycznego, zawodów sportowych i uprawiania turystyki.

§ 41

Podczas sprawowania opieki nad uczniami poza terenem szkoły obowiązują zasady:

- 1) przy wyjściu (wyjeździe) z uczniami poza teren szkolny w obrębie tej samej miejscowości powinien być zapewniony przynajmniej jeden opiekun na 30 uczniów;
- 2) przy korzystaniu z miejskich środków lokomocji opieka powinna być zwiększona, zależnie od odległości i wieku uczniów;
- 3) przy wyjściu (wyjeździe) z uczniami poza miejscowość, w której znajduje się siedziba szkoły, powinien być zapewniony jeden opiekun na 15 uczniów; opiekun wycieczki musi mieć przy sobie kartę wycieczki oraz listę uczestników z numerem polisy ubezpieczeniowej;
- 4) opiekun wycieczki obowiązany jest sprawdzać stan liczbowy przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie zwiedzania, przejazdu oraz po przybyciu do punktu docelowego;
- 5) zabrania się prowadzenia wycieczek podczas burzy, śnieżycy i gołoledzi;
- 6) na wycieczce turystyki kwalifikowanej opiekę sprawować powinna jedna osoba dorosła na grupę 10 uczniów.

§ 42

1. Nauczyciele tworzą następujące zespoły przedmiotowe:
 - zespół I - język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, wiedza o kulturze;

- zespół II - matematyka, informatyka, fizyka;
- zespół III - języki obce nowożytnie i łacina;
- zespół IV - wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa;
- zespół V - geografia, biologia, chemia, podstawy przedsiębiorczości;

2. Zespoły przedmiotowe mają następujące cele i zadania:

- 1) organizują współpracę nauczycieli należących do zespołów, w celu uzgodnienia sposobów realizacji programów nauczania i korelacji treści przedmiotów pokrewnych;
- 2) opracowują szkolne programy nauczania;
- 3) zatwierdzają do realizacji programy nauczania spośród programów alternatywnych;
- 4) opracowują szczegółowe kryteria oceniania uczniów;
- 5) opracowują metody badań wyników nauczania (przy współpracy z doradcami-metodykami), organizują formy pomocy dla nauczycieli rozpoczynających prace w zawodzie;
- 6) współpracują ze sobą w organizowaniu pracowni przedmiotowych;
- 7) włączają się w prace ośrodka metodycznego nad postępem pedagogicznym;
- 8) współpracują z biblioteką pedagogiczną i szkolną; prezentują i omawiają znaczące pozycje dotyczące psychologii i metodyki nauczania;
- 9) zatwierdzają zestawy zadań dla uczniów, którzy chcą poprawić ocenę roczną z przedmiotu na wyższą niż przewidywana;
- 10) dokonują wyboru podręczników i materiałów edukacyjnych obowiązujących we wszystkich oddziałach danego rocznika przez cały cykl edukacyjny oraz materiałów ćwiczeniowych na dany rok szkolny.

§ 43

1. Zadaniem nauczyciela, któremu powierzono funkcję wychowawcy jest sprawowanie opieki nad uczniami danego a w szczególności:

- 1) tworzenie warunków wspomagających rozwój ucznia, proces jego uczenia się oraz przygotowania do życia w rodzinie;
 - 1a) organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej wychowankom we współpracy z rodzicami, pedagogiem szkolnym, dyrekcją i nauczycielami;
- 2) inspirowanie i wspomaganie działań zespołowych uczniów, rozwijających jednostki i integrujące zespół uczniowski;
- 3) podejmowanie działań umożliwiających rozwiązywanie konfliktów w zespole uczniów;
- 4) współpraca z rodzicami, udzielanie pomocy w ich działaniach wychowawczych wobec dzieci i otrzymywanie od nich pomocy w swoich działaniach;
- 5) realizowanie tematyki godzin z wychowawcą, według planu sporządzonego przy współpracy z uczniami, rodzicami z uwzględnieniem zadań wynikających z planu pracy szkoły;
- 6) budzenie zainteresowań uczniów kulturalnymi formami spędzenia wolnego czasu, przeciwdziałania narkomanii, alkoholizmowi, nałogowi palenia tytoniu;
- 7) wdrażanie uczniów do dbania o higienę osobistą i o stan higieniczny otoczenia oraz do przestrzegania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz wypoczynku w szkole i poza nią, systematyczne kontaktowanie się z rodzicami wychowanków; częstotliwość tych kontaktów ustala załącznik do planu pracy szkoły pt. „Kalendarz roku szkolnego...”. W uzasadnionych wypadkach wychowawca zwiększa liczbę kontaktów. Spotkania z rodzicami mają na celu poznanie i ustalenie potrzeb opiekuńczo-wychowawczych młodzieży oraz okazanie rodzicom pomocy w ich działaniach wychowawczych;
- 8) organizowanie pomocy materialnej dla uczniów wspólnie z oddziałową radą rodziców i samorządem oddziału; wnioskowanie, opiniowanie w tych sprawach;
- 9) wykonywanie czynności administracyjnych dotyczących oddziału: prowadzenie dziennika lekcyjnego i arkusza ocen, wypisywanie świadectw, sporządzanie zestawień statystycznych dotyczących oddziału.

2. Wychowawca oddziału prowadzi tzw. „teczkę oddziału”, gromadząc w niej między innymi: protokoły zebrań z rodzicami, poświadczenia przekazanych informacji o zagrożeniu ocenami

niedostatecznymi, spostrzeżenia o uczniach, informacje o stanie zdrowia, przebieg i ewaluację udzielanej indywidualnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, rozliczenia imprez turystycznych.

§ 44

Zadania nauczyciela-bibliotekarza są następujące:

- 1) opracowuje plan pracy biblioteki, terminarz zajęć i regulamin biblioteki; prowadzi dzienną statystykę wypożyczeń, sporządza okresowe (2 razy w roku – styczeń, kwiecień) sprawozdania z pracy biblioteki;
- 2) prowadzi zakupy książek ze szczególnym uwzględnieniem lektur, książek popularnonaukowych, nowości wydawniczych; w porozumieniu z dyrektorem szkoły prowadzi prenumeratę prasy;
- 3) dokonuje selekcji księgozbioru (wg potrzeb i w porozumieniu z księgową szkoły);
- 4) zajmuje się udostępnianiem księgozbioru i czasopism, ustala godziny wypożyczeń, kieruje pracą powołanego przez siebie aktywu bibliotecznego;
- 5) udziela uczniom porad biblioteczných, pomaga przy gromadzeniu materiałów bibliograficznych, prowadzi rozmowy indywidualne z uczniami zainteresowanymi szczególnie literaturą polską i obcą;
- 6) sporządza i uzupełnia katalog alfabetyczny i rzeczowy;
- 7) prowadzi kontrolę czytelnictwa klas, przekazuje wychowawcom klas wnioski dotyczące czytelnictwa, informuje radę pedagogiczną o problemach związanych z biblioteką szkolną;
- 8) prowadzi, w porozumieniu z radą rodziców, dyrektorem szkoły, wychowawcami klas, zakup książek na nagrody dla uczniów wyróżniających się w nauce;
- 9) współuczestniczy w organizowaniu życia kulturalnego szkoły;
- 10) gromadzi, rejestruje nagrania edukacyjne i dysponuje nimi;
- 11) inspiruje nauczycieli do wykorzystywania nagrań w procesie dydaktycznym;
- 12) dba o powierzony sprzęt, organizuje jego konserwację i naprawy.

§ 45

1. W szkole jest utworzone stanowisko pedagoga szkolnego.
2. Zadania pedagoga szkolnego:
 - 1) ścisła współpraca z rodzicami, lekarzem szkolnym, pielęgniarką i wychowawcami oddziałów mająca na celu roztoczenie szczególnej opieki wychowawczej nad uczniami;
 - 2) objęcie swoją opieką uczniów mających trudności w nauce, zaniedbanych środowiskowo, sprawiających kłopoty wychowawcze, mających bardzo trudne warunki materialne i wymagających stałej lub doraźnej pomocy, podejrzanych o zaburzenia rozwojowe;
 - 2 a) tworzenie Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego;
 - 2 b) nadzorowanie działań nauczycieli i zespołów nauczycieli udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
 - 3) kierowanie uczniów na badania specjalistyczne do poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu wydania: opinii, zaświadczenia, orzeczenia, na wniosek rodziców, pełnoletniego ucznia i nauczyciela;
 - 4) wraz z wychowawcami badanie warunków materialnych uczniów wymagających pomocy materialnej, przeprowadzanie rozmów z uczniami i rodzicami, sporządzanie wywiadów środowiskowych, zbieranie i opiniowanie podań, współpraca z dyrekcją szkoły, radą rodziców, Towarzystwem Przyjaciół Dzieci, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Urzędami Gminy itp., w celu uzyskania środków pieniężnych na pomoc materialną;
 - 5) współpraca z wychowawcami w prowadzeniu resocjalizacji dla uczniów sprawiających duże trudności wychowawcze.

- 6) otaczanie opieką uczniów, którzy podlegają indywidualnemu tokowi nauczania w domu rodzinnym.
- 7) pełnienie funkcji koordynatora do spraw bezpieczeństwa.

§ 46

1. Za zgodą organu prowadzącego dyrektor szkoły może nauczycielowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze zajęć, obniżyć tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych z tytułu:
 - 1) doskonalenia zawodowego lub wykonywania pracy naukowej;
 - 2) wykonywania prac zleconych przez organ prowadzący lub organ sprawujący nadzór pedagogiczny, za zgodą organu prowadzącego;
 - 3) szczególnych warunków pracy w szkole.
2. Obniżenia obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nauczyciela dokonuje się na czas określony lub do odwołania, określając jednocześnie wysokość zniżki.
3. Zniżka godzin zajęć z przyczyn określonych w ustępie 1 nie może przekroczyć:
 - 1) 1/2 wymiaru – z tytułu wykonywania pracy naukowej;
 - 2) 1/6 wymiaru – z tytułu doskonalenia zawodowego lub szczególnych warunków pracy w szkole;
 - 3) 2/3 wymiaru – z tytułu wykonywania prac, o których mowa w ust.1, pkt.2.
4. Ustalenia określone w ust. 1-3 stosuje się również do nauczycieli zajmujących stanowiska kierownicze w szkole, z tym że udzielona zniżka godzin nie może być wyższa niż wymiar obowiązującego dyrektora szkoły pensum zajęć.
5. Zniżki godzin zajęć dla dyrektora szkoły udziela organ prowadzący szkołę.
6. Nauczycielowi można obniżyć wymiar godzin zajęć tylko z jednego tytułu.
7. Zniżka godzin zajęć może być cofnięta w każdym czasie, jeśli ustaną przyczyny uzasadniające udzielenia zniżki – bez potrzeby uprzedniego wypowiedzenia.

§ 47

1. Pracownicy ekonomiczni oraz pracownicy administracji i obsługi szkoły tworzą grupę pracowników niepedagogicznych szkoły.
2. Pracowników niepedagogicznych szkoły zatrudnia i zwalnia, z zachowaniem ogólnych przepisów prawa pracy, dyrektor szkoły.
3. Zakres obowiązków tych pracowników, a także ich odpowiedzialności ustala dyrektor szkoły
4. Wynagrodzenie pracownika niepedagogicznego oblicza się na podstawie stawki zaszeregowania, zgodnie z taryfikatorem zatwierdzonym przez Ministra Edukacji Narodowej. Wynagrodzenie to może być powiększone o premię uznaniową przyznawaną zgodnie z regulaminem premiowania obowiązującym w szkole.
5. Pracownicy szkoły, którym zlecono pieczę nad sprzętem szkolnym, pomocami naukowymi, materiałami i urządzeniami znajdującymi się w szkole ponoszą odpowiedzialność materialną za powierzony majątek szkolny.

Warunki rekrutacji

§ 48

O przyjęcie do klasy pierwszej mogą ubiegać się absolwenci gimnazjum.

§ 49

- 1) Rekrutację przeprowadzana jest zgodnie z:
 - a) art. 10 Ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014r., poz. 7;

b) Zarządzeniem Łódzkiego Kuratora Oświaty w sprawie terminów składania dokumentów i terminów rekrutacji do publicznych gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych oraz, w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, sposobu przeliczania na punkty ocen z języka polskiego i trzech wybranych zajęć edukacyjnych, wyników egzaminu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w gimnazjum a także sposobu punktowania innych osiągnięć kandydatów.

2) Rekrutację przeprowadza się poprzez: powołanie komisji rekrutacyjno-kwalifikacyjnej przez dyrektora liceum bądź przeprowadzenie naboru w formie elektronicznej

§ 50

Liceum prowadzi rekrutację do oddziałów z następującymi przedmiotami wiodącymi:

Klasa I A	1) język polski	2) język obcy I	3) historia
Klasa I B	1) historia	2) język obcy I	3) wiedza o społeczeństwie
Klasa I C	1) matematyka	2) fizyka	3) język obcy I
Klasa I D	1) matematyka	2) informatyka	3) fizyka
Klasa I E	1) matematyka	2) geografia	3) język obcy I
Klasa I F	1) biologia	2) chemia	3) język obcy I

Rada pedagogiczna może podjąć uchwałę w sprawie zmiany przedmiotów wiodących, dostosowując się do zainteresowania kandydatów. O liczbie oddziałów i przedmiotach wiodących w danym roku szkolnym kandydaci są informowani na podstawie opracowanego dokumentu: „Warunki rekrutacji do klasy pierwszej III Liceum Ogólnokształcącego w Piotrkowie Trybunalskim.”

§ 51

- 1) Liceum oferuje naukę dwóch języków obcych **nowożytnych**, wybranych spośród wymienionych:
 - 1) język angielski;
 - 2) język niemiecki;
 - 3) język rosyjski.
- 2) Spośród języków obcych oferowanych przez szkołę, uczeń wybiera dwa języki:
 - 1) język I (nauczany w większym wymiarze godzin) będący kontynuacją nauczania z gimnazjum;
 - 2) język II (nauczany w mniejszym wymiarze godzin).
- 3) **Odnosnie** drugiego języka, utworzone zostaną grupy dla początkujących i zaawansowanych (w przypadku odpowiedniej **liczby** chętnych, stosownie do deklaracji)
- 4) Dla uczniów klas A i B, deklarujących wolę nauki łaciny, szkoła oferuje naukę tego języka jako przedmiotu uzupełniającego.

§ 52

O przyjęciu kandydata do klasy pierwszej z wybranymi przedmiotami wiodącymi decyduje suma punktów za:

- 1) wyniki egzaminu gimnazjalnego;
- 2) oceny wymienione na świadectwie ukończenia gimnazjum z wybranych zajęć edukacyjnych
- 3) świadectwo ukończenia gimnazjum z wyróżnieniem;
- 4) potwierdzone osiągnięcia sportowe lub artystyczne na szczeblu powiatowym;

- 5) potwierdzone osiągnięcia w konkursach wiedzy organizowanych przez kuratora oświaty na szczeblu wojewódzkim;
- 6) inne osiągnięcia, według uznania szkoły, np.: wolontariat, konkursy tematyczne.

§ 53

1. Punkty za wyniki egzaminu gimnazjalnego przyznaje się zgodnie z zapisem na zaświadczeniu egzaminu gimnazjalnego.

2. Szczegółowe zasady przeliczania na punkty ocen oraz dodatkowe zasady obowiązujące przy prowadzeniu naboru są zawarte w Zarządzeniu Łódzkiego Kuratora Oświaty na dany rok szkolny.

Punktowane są następujące przedmioty:

- 1) język polski obowiązkowo, oraz
- 2) trzy przedmioty z najlepszymi ocenami, wybrane spośród zestawu: język obcy, matematyka, historia, chemia, geografia, elementy informatyki.

3. O liczbie punktów przyznanych za inne osiągnięcia, wpisane na świadectwie ukończenia gimnazjum, decyduje komisja rekrutacyjno-kwalifikacyjna a przy naborze elektronicznym szkoła gimnazjalna, zgodnie z zasadami zawartymi w Zarządzeniu Łódzkiego Kuratora Oświaty na dany rok szkolny.

§ 54

1. Laureaci konkursów o zasięgu wojewódzkim i ponadwojewódzkim, których program obejmuje w całości lub poszerza treści podstawy programowej co najmniej jednego przedmiotu, przyjmowani są niezależnie od kryteriów o których mowa w § 52.

2. „Kandydaci zwolnieni z egzaminu gimnazjalnego (z wyjątkiem wymienionych w § 54 ust.1) nie biorą udziału w naborze i mogą być przyjęci do szkoły bez postępowania rekrutacyjnego zgodnie z zarządzeniem kuratora w powyższej sprawie”.

§ 55

Kandydat w podaniu o przyjęcie do klasy pierwszej deklaruje:

- 1) wybór oddziału z określonymi przedmiotami wiodącymi;
- 2) pierwszy język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy i poziom nauczania;
- 4) nadobowiązkowo łacinę (dotyczy to klas Ia i I b).

§ 56

Dyrektor szkoły decyduje o przyjęciu uczniów do klasy pierwszej liceum, w przypadku gdy uczeń powraca z zagranicy lub gdy liczba kandydatów do klasy pierwszej jest mniejsza lub równa liczbie wolnych miejsc, którymi dysponuje szkoła i nie powołano komisji rekrutacyjno-kwalifikacyjnej.

UCZNIOWIE SZKOŁY

§ 57

O przyjęciu ucznia do klas programowo wyższych decyduje dyrektor szkoły.

§ 58

1. Uczeń może opuścić szkołę przed jej ukończeniem: na prośbę rodziców złożoną do dyrekcji szkoły lub w wyniku skreślenia z listy uczniów.
2. Uczeń do ukończenia 18 roku życia jest zobowiązany do nauki. Niespełnienie obowiązku nauki podlega egzekucji w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

§ 59

1. Uczeń może zostać przeniesiony do innego oddziału na własną prośbę lub w przypadku niepełnoletności ucznia - prośbę rodziców. Przy występowaniu w takich przypadkach między oddziałami różnic programowych obowiązuje spełnienie wymagań aktualnego rozporządzenia MEN w sprawie warunków przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych.
2. O przeniesieniu do innego oddziału decyduje Rada Pedagogiczna biorąc pod uwagę możliwości organizacyjne szkoły oraz predyspozycje i możliwości ucznia.
3. Różnice programowe w zajęciach edukacyjnych realizowanych w oddziale, do którego uczeń przechodzi są określone przez nauczycieli prowadzących w tym oddziale zajęcia i uzupełniane na warunkach przez nich ustalonych.
4. Sprawdzian potwierdzający uzupełnienie przez ucznia różnic programowych wynikających ze zmiany profilu nauczania przygotowuje nauczyciel prowadzący zajęcia z tego przedmiotu w danym oddziale, do którego uczeń ma przejść. Jest on opiniowany przez drugiego nauczyciela tego lub pokrewnego przedmiotu. Termin przeprowadzenia takiego sprawdzianu ustala rada pedagogiczna.
5. Prośbę o przeniesienie uczeń kieruje do rady pedagogicznej nie później niż na miesiąc przed przewidywanym posiedzeniem rady pedagogicznej.

§ 60

1. Uczeń ma prawo do:

- 1) właściwie zorganizowanego procesu kształcenia, zgodnie z zasadami higieny pracy umysłowej;
- 2) opieki wychowawczej i warunków pobytu w szkole zapewniających bezpieczeństwo ochronę przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej
- 3) poszanowania swojej godności osobistej a uczeń podejrzany, oskarżony, bądź uznany winnym ma prawo do obrony swoich praw oraz do rzetelnego postępowania;
- 4) życzliwego i podmiotowego traktowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym,
- 5) swobody wyrażania myśli i przekonań w szczególności dotyczących życia szkoły, a także światopoglądowych i religijnych, jeśli nie narusza tym dobra innych osób,
- 6) sprawiedliwej, jawnej oceny stanu swojej wiedzy i umiejętności oraz do uzasadnienia przez nauczyciela wystawionej mu oceny częściowej lub okresowej;
- 7) do zapoznania go z wewnątrzszkolnym ocenianiem z poszczególnych przedmiotów zawierającym wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych, sposobami sprawdzania osiągnięć, warunkami i trybem uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej (~~semestralnej~~) oceny klasyfikacyjnej; poprawy ocen według przyjętych zasad. Forma pisemna w takim przypadku jest obowiązkowa.
- 8) wpływania na życie szkoły przez działalność samorządową oraz zrzeczenie się w organizacjach działających w szkole;
- 9) do najwyżej trzech sprawdzianów tygodniowo, nie więcej jednak niż jeden sprawdzian dziennie.
- 10) do poinformowania go na tydzień wcześniej o terminie godzinnego sprawdzianu wiadomości obejmującego materiał przerabiany wcześniej niż na trzech ostatnich lekcjach.
- 11) do uzgodnienia z nauczycielem nowego terminu w przypadku, gdy praca klasowa nie odbyła się w określonym terminie;
- 12) do wypoczynku w przerwach międzylekcyjnych; na okres ferii i przerw świątecznych nie zadaje się pisemnych prac domowych.
- 13) do powiadomienia, z co najmniej jednodniowym wyprzedzeniem, o planowanej pracy społeczno-użytecznej na terenie szkoły, bądź miasta.

- 14) do znajomości swoich praw, w tym praw odwoławczych, oraz do ochrony przed dyskryminacją;
 - 15) do wyrażania poglądów w sprawach jego dotyczących [z koniecznym zachowaniem takich form by zasady dobrych obyczajów w kontaktach międzyludzkich nie zostały naruszone];
 - 16) do swobodnej wypowiedzi oraz do otrzymywania i przekazywania informacji z różnych źródeł i ochrony przed szkodliwymi informacjami;
 - 17) do zrzeszania się (w innych organizacjach) oraz wolności pokojowych zgromadzeń
 - 18) do prywatności, korespondencji i życia rodzinnego
 - 19) do ochrony zdrowia i korzystania z opieki medycznej oraz do korzystania z pomocy społecznej .
 - 20) do ochrony przed zagrożeniami społecznymi, a zwłaszcza – do ochrony przed narkomanią, do ochrony przed wszelkimi formami przemocy, do ochrony przed zaniedbywaniem w rodzinie, do ochrony przed wykorzystywaniem seksualnym;
 - 21) do jawności oceny i jej uzasadnienia;
 - 22) do indywidualnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
 - 23) do uzyskania zwolnienia z zajęć wychowania fizycznego, informatyki, na podstawie opinii o ograniczonych możliwościach uczestniczenia w tych zajęciach wydanej przez lekarza oraz na czas określony w tej opinii;
 - 24) do uzyskania zwolnienia z nauki drugiego języka obcego, w wypadku wady słuchu lub głębokiej dysleksji (na wniosek rodziców oraz na podstawie opinii wydanej przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną);
 - 25) oceny zachowania według zasady, że oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych nie mają wpływu na ocenę klasyfikacyjną z zachowania;
 - 26) oceny postępów w nauce według zasady, że ocena klasyfikacyjna z zachowania nie ma wpływu na oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych;
 - 27) do udziału w zajęciach religii, etyki i wychowania do życia w rodzinie.
2. W czasie jednej jednostki lekcyjnej uczeń nie może otrzymać dwóch ocen niedostatecznych, nie licząc ocen z oddanych prac klasowych.
 3. Prace klasowe, które zostały przeprowadzone niezgodnie z w/w postanowieniami, mogą być unieważnione przez dyrektora szkoły na wniosek samorządu lub wychowawcy oddziału.
 4. Uczeń nieklasyfikowany z przyczyn usprawiedliwionych może zdawać egzamin klasyfikacyjny. Uczeń nieklasyfikowany z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności może zdawać egzamin klasyfikacyjny za zgodą rady pedagogicznej. Od oceny uzyskanej na egzaminie przysługuje uczniowi prawo do odwołania się w trybie i na zasadach określonych odpowiednim zarządzeniem MEN.
 5. Uczeń oddziałów I-III, który nie uzyskał promocji, ma prawo do powtarzania danego oddziału tylko jeden raz.
 6. Uczeń może korzystać poza godzinami lekcyjnymi ze sprzętu sportowego, sali gimnastycznej i z pracowni przedmiotowych, pod opieką nauczyciela i za jego zgodą.
 7. Uczeń może ubiegać się o różne formy pomocy socjalnej, którymi dysponuje szkoła lub Urząd Miasta:
 - 1) stypendium;
 - 2) zapomoga;
 - 3) zasiłek losowy.

§ 61

1. Uczeń ma obowiązek zachować się w każdej sytuacji w sposób godny, a w szczególności:
 - 1) dbać o honor i tradycje szkoły;
 - 2) postępować zgodnie z dobrem społeczności szkolnej;
 - 3) dbać o kulturę bycia na co dzień i chronić piękno mowy ojczystej w szkole i poza nią;
 - 4) okazywać szacunek osobom dorosłym, respektować polecenia wszystkich pracowników szkoły oraz spieszyć z pomocą młodszym i słabszym;
 - 5) dbać o bezpieczeństwo i zdrowie własne oraz innych;
 - 6) reagować na przejawy wulgarności i brutalności;

- 7) okazywać tolerancję wobec poglądów i przekonań innych ludzi;
- 8) przestrzegać zasad parlamentarnego rozstrzygania sporów i konfliktów;
- 9) naprawiać wyrządzone przez siebie szkody materialne i moralne.

2. Uczeń ma obowiązek punktualnie i regularnie uczęszczać na zajęcia lekcyjne, brać aktywny udział w lekcjach, przestrzegać ustalonych zasad i porządku w czasie lekcji, uzupełnić braki wynikające z absencji;

a) uczeń ma obowiązek usprawiedliwiać nieobecność na zajęciach szkolnych najpóźniej do ostatniego dnia każdego miesiąca, w którym nieobecności wystąpiły, na zasadach ustalonych z wychowawcą oddziału (o tych zasadach wychowawca informuje rodziców uczniów na pierwszym zebraniu, a młodzież na godzinach wychowawczych);

b) uczniowie pełnoletni mogą usprawiedliwiać sami swoje nieobecności w formie pisemnej, jeżeli ich rodzice wyrażą na to pisemną zgodę;

c) w czasie zaplanowanych zajęć szkolnych uczeń ma obowiązek noszenia identyfikatora.

3. Opuszczenie przez ucznia 50% godzin w okresie, za który przeprowadzana jest klasyfikacja, może powodować nieklasyfikowanie ucznia z danego przedmiotu.

4. Uczeń ma obowiązek dołożyć wszelkich starań, aby osiągnąć pozytywne wyniki w nauce, pozwalające co najmniej na uzyskanie promocji do następnej klasy.

5. Uczeń ma obowiązek dbać o zdrowie, estetyczny wygląd i higienę osobistą:

1) nie palić tytoniu (w tym e-papierosów), nie pić alkoholu i nie używać narkotyków i innych substancji psychoaktywnych w szkole i poza nią;

2) na terenie szkoły chodzić w obuwii zastępczym;

3) nosić w szkole odpowiedni strój, schludny i pozbawiony cech ekstrawagancji, zakrywający brzuch, klatkę piersiową, plecy, uda;

a) pod pojęciem "schludny wygląd" rozumie się:

- noszenie obuwia na płaskiej podeszwie;

- noszenie stroju pozbawionego nadruków i napisów wulgarnych, propagujących przemoc, agresję, nałogi, obrażających godność drugiego człowieka;

- długość paznokci i ewentualnie noszona biżuteria powinny umożliwiać bezpieczny udział w zajęciach lekcyjnych; zwłaszcza wychowania fizycznego.

6. Uczeń ma obowiązek dbać o estetyczny wygląd szkoły i jej otoczenia, uczestniczyć w pracach porządkowych organizowanych przez dyrektora szkoły lub wychowawcę.

7. Uczeń nie powinien siedzieć ani leżeć na parapetach okiennych, podłodze korytarzy szkolnych i na schodach podczas przerw międzylekcyjnych.

8. Uczeń ma obowiązek wzięcia udziału w uroczystościach szkolnych i miejskich w czasie wolnym od zajęć, jeżeli został wyznaczony przez dyrekcję, nauczycieli lub organizację szkolną, do której należy. O zwolnieniu ucznia z tego obowiązku decyduje osoba, która go wyznaczyła.

W czasie tych uroczystości uczeń ma obowiązek noszenia stroju galowego tzn. białej bluzki lub koszuli, długich, czarnych lub granatowych spodni; czarnej lub granatowej spódnicy o długości co najmniej do kolan.

9. Uczeń nie może wychodzić poza szkołę i teren szkolny w czasie planowych lekcji i podczas przerw, bez uzyskania zgody wychowawcy lub dyrektora szkoły.

10. Uczeń nie może korzystać podczas zajęć lekcyjnych z telefonu komórkowego i innych urządzeń elektronicznych rejestrujących i odtwarzających dźwięk i obraz. Podczas zajęć edukacyjnych telefon komórkowy ucznia ma być wyłączony.

§ 62

1. Za nieprzestrzeganie obowiązków wynikających ze statutu szkoły uczeń może otrzymać następującą karę:

1) upomnienie wychowawcy klasy;

2) pisemną nagana wychowawcy klasy;

3) upomnienie dyrektora szkoły;

- 4) naganę dyrektora szkoły udzieloną publicznie;
 - 5) skreślenie z listy uczniów;
 - 6) jeżeli uczeń nie przestrzega punktu 10 § 61, tzn. korzysta z telefonu komórkowego lub innego urządzenia elektronicznego podczas zajęć lekcyjnych, nauczyciel informuje telefonicznie rodzica (również w formie sms) o przekazaniu urządzenia w depozyt do dyrektora szkoły. Po odbiór w/w przedmiotów rodzice zgłaszają się osobiście do dyrektora szkoły (sekretariatu).
2. Obowiązuje zasada stopniowania kary, w zależności od przewinienia ucznia oraz zasada niełączenia kilku kar za jedno przewinienie.
 3. O zastosowanej wobec ucznia karze każdorazowo szkoła informuje rodziców.
 4. Karę usunięcia ucznia ze szkoły wymierza dyrektor szkoły, na podstawie uchwały rady pedagogicznej, podjętej w obecności przedstawicieli rady samorządu szkolnego.
 5. Uczeń ma prawo odwołania się od kary, zwracając się do dyrektora szkoły, w przypadku kar wyznaczonych przez wychowawcę oddziału i do rady szkoły w pozostałych przypadkach.

§ 63

1. Karę usunięcia ze szkoły stosuje się w przypadku jednego z niżej wymienionych zachowań:
 - 1) jeżeli uczeń opuści bez usprawiedliwienia ponad 250 godzin w semestrze;
 - 2) jeżeli na terenie szkoły zachowuje się agresywnie wobec osób dorosłych i rówieśników, np. powoduje bójki zagrażające zdrowiu i życiu kolegów;
 - 3) jeżeli stosuje szantaż lub przemoc wobec innych uczniów;
 - 4) jeżeli postępuje niezgodnie z przyjętymi normami, obraża godność osobistą osób dorosłych lub uczniów, albo gdy plami dobre imię szkoły;
 - 5) jeżeli rozmyślnie niszczy sprzęt lub pomoce naukowe będące własnością szkoły lub własnością społeczną;
 - 6) jeżeli na terenie szkoły dokonuje czynów uznane przez polskie prawodawstwo za przestępstwa np. przywłaszcza cudze mienie, dokonuje włamania itp.;
 - 7) jeżeli fałszuje dokumenty i posługuje się nimi lub dokonuje samowolnego wpisu do dokumentacji szkolnej lub klasowej;
 - 8) jeżeli, na terenie szkoły lub będąc pod opieką wychowawcy lub innego nauczyciela poza szkołą, spożywa alkohol lub używa narkotyków bądź innych substancji psychoaktywnych;
 - 9) jeżeli poza szkołą dopuścił się udowodnionego czynu przestępczego, o którym szkoła została oficjalnie poinformowana przez organa policji lub sądu;
 - 10) jeżeli dwukrotnie nie otrzymał promocji w tym samym programowo oddziale.
2. Skreślenie z listy uczniów następuje w formie decyzji administracyjnej, zgodnie z Kodeksem Postępowania Administracyjnego.

§ 64

1. Dla uczniów wyróżniających się w nauce, zachowaniu, pracy na rzecz społeczności szkolnej lub lokalnej przewiduje się następujące rodzaje nagród i wyróżnień:
 - 1) pochwała udzielona przez wychowawcę klasy;
 - 2) pochwała udzielona przez dyrektora szkoły, publicznie wobec ogółu uczniów;
 - 3) list pochwalny wychowawcy i dyrektora szkoły do rodziców;
 - 4) dyplom uznania;
 - 5) nagroda rzeczowa;
 - 6) pokrycie w całości lub części kosztów wycieczki szkolnej.
2. Nagrody przyznaje dyrektor szkoły i rada pedagogiczna na wniosek:
 - 1) wychowawcy klasy;
 - 2) samorządu szkolnego;
 - 3) opiekunów organizacji młodzieżowych;
 - 4) organizatorów konkursów, olimpiad, turniejów i zawodów, w jakich uczeń brał udział.

Zasady wewnątrzszkolnego oceniania

§ 65

Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców o:

- 1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych;
- 2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;
- 3) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych;
- 4) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;
- 5) warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z zachowania.

§ 66

Szczegółowe wymagania edukacyjne określone są w § 82 a, natomiast kryteria oceniania zachowania w § 76. O szczegółowych wymaganiach edukacyjnych i kryteriach oceniania zachowania uczniowie i rodzice są informowani drogą elektroniczną (na stronie internetowej III LO, na stronie BIP), zaś uczniowie dodatkowo na zajęciach danego przedmiotu.

§ 66 a

Przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej zachowania ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia lub odchylenia rozwojowe, należy uwzględnić wpływ stwierdzonych zaburzeń lub odchylenia na jego zachowanie na podstawie:

- 1) orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego;
- 2) orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania;
- 3) opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej;
- 4) decyzji rady pedagogicznej o objęciu pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

§ 67

Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców. Nauczyciel uzasadnia każdą ustaloną ocenę w czasie zajęć edukacyjnych, w rozmowie bezpośredniej z uczniem, po odpowiedzi ustnej lub pracy pisemnej ucznia (po jej sprawdzeniu i ocenieniu). Nauczyciel ma obowiązek:

- 1) odwołać się do wymagań edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych ocen; w przypadku oceny z zachowania-do kryteriów ocen zachowania;
- 2) przekazać uczniowi informację o tym, co zrobił dobrze, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia;
- 3) wskazać uczniowi jak powinien się dalej uczyć.

Nauczyciel uzasadnia również ustalone oceny ucznia w rozmowie bezpośredniej z jego rodzicami.

§ 68

1. O ocenie z pisemnej pracy kontrolnej nauczyciel informuje ucznia w terminie do dwóch tygodni od daty napisania pracy. Za pisemną pracę kontrolną przyjmuje się pracę obejmującą partię materiału przekraczającą trzy ostatnie godziny lekcyjne.
2. O ocenie z kartkówki obejmującej materiał 1-3 ostatnich lekcji, nauczyciel informuje ucznia w terminie 7 dni.

§ 69

1. Sprawdzone i ocenione pisemne prace ucznia przekazuje się uczniowi do wglądu, w czasie zajęć edukacyjnych, które mają na celu ogólne omówienie sprawdzonych i ocenionych prac uczniów z odwołaniem do treści, które obejmowała praca; po zapoznaniu się ze sprawdzoną i ocenioną pracą pisemną oraz po jej omówieniu z nauczycielem uczeń zwraca pracę nauczycielowi w czasie tych samych zajęć edukacyjnych.
2. Sprawdzone i ocenione pisemne prace ucznia są udostępniane rodzicom przez nauczyciela danych zajęć edukacyjnych w czasie konsultacji nauczycieli z rodzicami uczniów, w czasie pracy nauczycieli, kiedy nauczyciel może być dyspozycyjny, po uprzednim umówieniu się

rodziców na spotkanie. Rodzice po zapoznaniu się w obecności nauczyciela ze sprawdzoną i ocenioną pracą, zwracają ją nauczycielowi.

3. Na wniosek ucznia lub jego rodziców dokumentacja dotycząca egzaminu klasyfikacyjnego, egzaminu poprawkowego oraz inna dokumentacja dotycząca oceniania jest udostępniana do wglądu uczniowi i jego rodzicom. Udostępnianie tej dokumentacji odbywa się na pisemny wniosek skierowany do dyrektora szkoły, nie później niż po 3 dniach roboczych od dnia złożenia wniosku. Dokumentacja ta udostępniana jest uczniowi lub jego rodzicom w obecności dyrektora szkoły lub upoważnionego przez dyrektora szkoły nauczyciela.

§ 70

1. Uczeń w trakcie nauki w szkole otrzymuje oceny:

- 1) bieżące;
- 2) klasyfikacyjne:
 - a) śródroczne i roczne;
 - b) końcowe.

2. Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia, przekazywanie uczniowi informacji odnoszących się do uzyskiwanych przez niego efektów oraz wskazywanie kierunków dalszej pracy.

3. Bieżące ocenianie oraz śródroczne, roczne i końcowe klasyfikowanie odbywać się będzie według skali:

- 1) niedostateczny;
- 2) dopuszczający;
- 3) dostateczny;
- 4) dobry;
- 5) bardzo dobry;
- 6) celujący.

4. W przypadku oceniania bieżącego oraz klasyfikowania śródrocznego dopuszcza się stosowanie ocen pośrednich, przez używanie znaków: "minus" i "plus".

§ 71

Ustala się następujące ogólne wymagania na poszczególne oceny z przedmiotów nauczania:

Ocenę "**celujący**" otrzymuje uczeń, który:

- a) posiadał wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza wymagania podstawy programowej z danego przedmiotu;
- b) biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych, rozwiązuje (wykonuje) zadania wykraczające poza wymagania podstawy programowej z danego przedmiotu, proponuje rozwiązania nietypowe;
- c) osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, zawodach sportowych i innych, kwalifikując się do finałów na szczeblu co najmniej powiatowym;

Ocenę "**bardzo dobry**" otrzymuje uczeń, który:

- a) opanował pełny zakres wiedzy i umiejętności określony w wymaganiach podstawy programowej z danego przedmiotu;;
- b) rozwiązuje samodzielnie problemy teoretyczne i praktyczne ujęte w podstawie programowej, potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach;

Ocenę "**dobry**" otrzymuje uczeń, który:

- a) nie opanował w pełni wiadomości określonych w podstawie programowej ale opanował je na poziomie przekraczającym wymagania podstawowej;
- b) rozwiązuje (wykonuje) samodzielnie typowe zadania teoretyczne lub praktyczne;

Ocenę "**dostateczny**" otrzymuje uczeń, który:

- a) opanował wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej na poziomie nie przekraczającym wymagań podstawowych;
- b) rozwiązuje (wykonuje) typowe zadania teoretyczne lub praktyczne o średnim stopniu trudności;

Ocenę „**dopuszczający**” otrzymuje uczeń, który:

- a) ma niewielkie braki w opanowaniu **koniecznych** wiadomości i umiejętności zawartych w podstawie programowej;
- b) rozwiązuje (wykonuje) zadania teoretyczne i praktyczne typowe, o niewielkim stopniu trudności;

Ocenę „**niedostateczny**” otrzymuje uczeń, który:

- a) nie opanował wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej a braki w wiadomościach uniemożliwiają dalsze zdobywanie wiedzy z tego przedmiotu;
- b) nie jest w stanie rozwiązać (wykonać) zadań o niewielkim (elementarnym) stopniu trudności;

§ 72

Bieżącemu ocenianiu podlegają kontrolne prace pisemne obejmujące materiał z więcej niż trzech ostatnich godzin lekcyjnych, sprawdziany-kartkówki obejmujące materiał z trzech ostatnich godzin lekcyjnych, odpowiedzi ustne, projekty, systematyczność, aktywność podczas zajęć, wykonane prace i ćwiczenia oraz wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki zajęć np. z wychowania fizycznego.

§ 73

1. Klasyfikowanie śródroczne przeprowadzane jest jeden raz w roku, w styczniu, nie później niż do 15 stycznia;
2. Ocena otrzymana przez ucznia w wyniku klasyfikacji śródrocznej, uwzględniana jest przez nauczyciela przy ocenianiu rocznym.

§ 74

1. Ocenę zachowania ucznia ustala wychowawca, najpóźniej na jeden dzień przed posiedzeniem klasyfikacyjnym rady pedagogicznej. Przy ustalaniu oceny wychowawca uwzględnia opinie pedagoga szkolnego (psychologa), nauczycieli uczących w danym oddziale, uczniów tego oddziału oraz ocenianego ucznia.
2. Ustalona ocena może być zmieniona przez wychowawcę na posiedzeniu klasyfikacyjnym na wniosek członka rady pedagogicznej po ponownej analizie.
3. Do średniej ocen wlicza się oceny dodatkowych obowiązkowych zajęć oraz ocenę z religii/etyki.
4. Uczeń, który w wyniku rocznej klasyfikacji uzyskał z obowiązkowych zajęć edukacyjnych średnią ocen co najmniej 4,75 oraz co najmniej ocenę bardzo dobrą z zachowania, otrzymuje świadectwo z wyróżnieniem.

§ 75

1. Ocena z zachowania wyraża opinię szkoły o wypełnieniu przez ucznia obowiązków szkolnych, o jego postawie wobec kolegów i innych osób.
2. Przy ocenie zachowania uczniów uwzględnia się w szczególności:
 - 1) funkcjonowanie ucznia w środowisku szkolny;
 - 2) respektowanie zasad współżycia społecznego i ogólnie przyjętych norm etycznych.

§ 76

1. Śródroczną i roczną ocenę z zachowania ustala się według skali: wzorowe, bardzo dobre, dobre, poprawne, nieodpowiednie, naganne.
2. Kryteria na poszczególne oceny zachowania są następujące:

Ocenę **wzorową** otrzymuje uczeń, który:

- a) we wszystkich sprawach przestrzega obowiązków ucznia, zawartych w statucie szkoły;
- b) nie ma nieusprawiedliwionej nieobecności;
- c) nie ma nieusprawiedliwionych spóźnień;
- d) w określonych dziedzinach takich jak np.: kultura zachowania, stosunek do nauki, działalność społeczna, działalność kulturalna, wyniki w nauce, udział w konkursach czy olimpiadach przedmiotowych, jest wzorem dla innych;
- e) w pełni respektuje zasady współżycia społecznego i ogólnie przyjęte normy etyczne;
- f) nie ma żadnych negatywnych uwag dotyczących kultury osobistej, postawy wobec kolegów i innych osób.

Ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który:

- a) we wszystkich sprawach przestrzega obowiązków ucznia, zawartych w statucie szkoły;
- b) może mu się zdarzyć nieusprawiedliwiona absencja (do 5 godz. w semestrze) i nieusprawiedliwione spóźnienie (do 5 spóźnień w semestrze);
- c) w określonych dziedzinach życia szkolnego wyróżnia się pozytywnie wkładem pracy i zaangażowaniem;
- d) w pełni respektuje zasady współżycia społecznego i ogólnie przyjęte normy etyczne;
- e) nie ma żadnych negatywnych uwag dotyczących kultury osobistej, postawy wobec kolegów i innych osób.

Ocenę **dobrą** otrzymuje uczeń, który:

- a) w zasadzie przestrzega obowiązków ucznia, zawartych w statucie szkoły;
- b) zdarza mu się nieusprawiedliwiona absencja (do 10 godz. w semestrze) i nieusprawiedliwione spóźnienie (najwyżej 8 spóźnień w semestrze);
- c) w zasadzie respektuje zasady współżycia społecznego i ogólnie przyjęte normy etyczne;
- d) nie ma negatywnych uwag dotyczących kultury osobistej, postawy wobec kolegów i innych osób.

Ocenę **poprawną** otrzymuje uczeń, który:

- a) w zasadzie przestrzega statutowych obowiązków ucznia, naruszenie tych obowiązków zdarza mu się rzadko;
- b) zdarza mu się nieusprawiedliwiona absencja (do 30 godzin w semestrze) i nieusprawiedliwione spóźnienie (do 10 spóźnień w semestrze);
- c) nie w pełni respektuje zasady współżycia społecznego;
- d) otrzymał karę upomnienia, nagany wychowawcy oddziału lub upomnienia dyrektora szkoły;

Ocenę **nieodpowiednią** otrzymuje uczeń, który:

- a) często narusza statutowe zasady dotyczące obowiązków ucznia;
- b) ma nieusprawiedliwione nieobecności (od 30 do 60 godzin w semestrze);
- c) spóźnił się do szkoły bez usprawiedliwienia ponad 10 razy w semestrze;
- d) dezorganizuje zajęcia edukacyjne;
- e) systematycznie narusza zasady współżycia społecznego;
- f) rzadko podejmuje próby poprawy swego zachowania;
- g) nie okazuje szacunku innym osobom;
- h) otrzymał naganą dyrektora szkoły udzieloną publicznie wobec uczniów.

Ocenę **naganną** otrzymuje uczeń, który:

- a) nie przestrzega obowiązków ucznia zawartych w statucie szkoły;
- b) ma nieusprawiedliwione nieobecności (powyżej 60 godzin w semestrze);

- c) dezorganizuje zajęcia edukacyjne;
- d) nie podejmuje żadnych prób poprawy swojego zachowania;
- e) systematycznie narusza zasady współżycia społecznego;
- f) demonstruje swe lekceważenie szkoły i zasad współżycia społecznego;
- g) otrzymał naganę dyrektora szkoły udzieloną publicznie wobec uczniów.

Wnioski

1. Uczeń, który palił papierosy na terenie szkoły lub będąc pod opieką nauczyciela poza szkołą, nie może mieć oceny wyższej z zachowania niż poprawna.

2. Uczeń, który spożywał alkohol lub zażywał środki psychoaktywne na terenie szkoły lub będąc pod opieką nauczyciela poza szkołą, nie może mieć oceny wyższej z zachowania niż nieodpowiednia.

§ 77

1. O przewidywanych dla ucznia rocznych ocenach klasyfikacyjnych z poszczególnych przedmiotów i z zachowania nauczyciel informuje uczniów w terminie najpóźniej na dwa tygodnie przed zakończeniem rocznych zajęć dydaktyczno-wychowawczych. O zagrożeniu oceną niedostateczną przewidywanych ocenach niedostatecznych z poszczególnych przedmiotów nauczyciel informuje uczniów najpóźniej na miesiąc przed końcem semestru (roku).
2. Wychowawca oddziału, na podstawie informacji otrzymanych od nauczycieli, informuje rodziców o przewidywanych dla ucznia rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i przewidywanej rocznej ocenie klasyfikacyjnej z zachowania w terminie najpóźniej na dwa tygodnie przed zakończeniem rocznych zajęć dydaktyczno-wychowawczych. W przypadku oceny niedostatecznej najpóźniej na miesiąc przed końcem semestru (roku). Informacja ta może zostać przekazana za pośrednictwem ogólnie dostępnego dziennika elektronicznego, w trakcie rozmowy indywidualnej z rodzicami lub uczniami, listownie lub w dzienniczku ucznia. Fakt przyjęcia informacji pisemnej powinien zostać potwierdzony podpisem rodziców lub uczniów.
3. Jeżeli uczeń lub jego rodzice nie zgadzają się z przewidywaną roczną oceną wyrażają wolę podwyższenia oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych, to zgłaszają swoje zastrzeżenia do dyrektora szkoły w formie pisemnej w terminie 2 dni roboczych od dnia zapoznania z przewidywaną oceną. Dyrektor szkoły w ciągu kolejnych 2 dni wyznacza termin sprawdzenia wiedzy i umiejętności ucznia w zakresie danych zajęć edukacyjnych, informuje o nim ucznia i rodziców.
4. Sprawdzanie wiedzy i umiejętności przeprowadza nauczyciel danych zajęć edukacyjnych w obecności wskazanego przez dyrektora szkoły nauczyciela tego samego lub pokrewnego przedmiotu.
5. Forma sprawdzania wiedzy i umiejętności dostosowana będzie do specyfiki przedmiotu.
6. Ustalona roczna ocena klasyfikacyjna nie może być niższa od przewidywanej.

§ 77 a

1. Jeżeli uczeń lub jego rodzice nie zgadzają się z przewidywaną roczną oceną klasyfikacyjną z zachowania, to zgłaszają swoje zastrzeżenia do dyrektora szkoły w formie pisemnej w terminie 2 dni roboczych od daty zakończenia zajęć edukacyjnych po półroczu/roku;
2. Dyrektor szkoły, wraz z wychowawcą, nauczycielami uczącymi ucznia, pedagogiem szkolnym, przedstawicielami zespołu klasowego, przeprowadza analizę zasadności przewidywanej przez wychowawcę oceny.
3. Po przeprowadzonej analizie wychowawca może zmienić lub utrzymać przewidywaną ocenę.
4. Ustalona roczna ocena klasyfikacyjna z zachowania nie może być niższa od przewidywanej.

§ 78

1. Uczeń może nie być klasyfikowany z jednego, kilku albo wszystkich zajęć edukacyjnych, jeżeli brak jest podstaw do ustalenia śródrocznej lub rocznej oceny klasyfikacyjnej z powodu nieobecności ucznia na zajęciach, przekraczającej połowę czasu przeznaczanego na te zajęcia odpowiednio w okresie, za który przeprowadzana jest klasyfikacja.
2. Szkoła stwarza uczniowi możliwości uzupełnienia braków spowodowanych dłuższą udokumentowaną i usprawiedliwioną nieobecnością, poprzez wyznaczenie dodatkowych terminów sprawdzenia i oceny wiadomości i umiejętności ucznia.
- 3.

§ 79

1. Uczeń, który nie jest klasyfikowany w klasyfikacji śródrocznej, rocznej z jednego, kilku albo wszystkich zajęć edukacyjnych z przyczyn usprawiedliwionych może składać egzamin klasyfikacyjny.
2. Rada pedagogiczna może wyrazić zgodę na egzamin klasyfikacyjny ucznia nie klasyfikowanego z przyczyn nieusprawiedliwionych, biorąc pod uwagę uzasadnienie zawarte w podaniu oraz opinię o uczniu. W przypadku braku zgody rady pedagogicznej na egzamin klasyfikacyjny uczeń powtarza klasę.
3. Egzamin klasyfikacyjny może zdawać również uczeń realizujący, na podstawie odrębnych przepisów, indywidualny program, tok nauki lub obowiązek nauki poza szkołą.
4. Termin składania egzaminu klasyfikacyjnego uzgadnia nauczyciel z uczniem i jego rodzicami. W przypadku klasyfikowania śródrocznego – najpóźniej do 31 marca danego roku; w przypadku klasyfikowania rocznego – najpóźniej w dniu poprzedzającym dzień zakończenia rocznych zajęć dydaktyczno-wychowawczych
5. Egzamin klasyfikacyjny dla ucznia, który spełnia obowiązek nauki poza szkołą nie obejmuje obowiązkowych zajęć edukacyjnych z wychowania fizycznego oraz dodatkowych zajęć edukacyjnych.

§ 80

1. Egzamin klasyfikacyjny przeprowadza nauczyciel danego przedmiotu w obecności wyznaczonego przez dyrektora szkoły, drugiego nauczyciela tego samego lub pokrewnego przedmiotu.
2. Egzamin klasyfikacyjny składa się z części pisemnej i ustnej - może mieć również formę testu z wyjątkiem egzaminu z wychowania fizycznego i informatyki, z których egzamin klasyfikacyjny powinien mieć przede wszystkim formę ćwiczeń praktycznych. O formie egzaminu decyduje nauczyciel egzaminator. On również, odpowiednio wcześniej, informuje o terminie i formie ucznia i jego rodziców.
3. Czas egzaminu klasyfikacyjnego nie powinien przekraczać; część pisemna – 2 godziny, część ustna – 0,5 godziny, część praktyczna – 2 godziny.
4. W czasie egzaminu klasyfikacyjnego mogą być obecni – w charakterze obserwatorów – rodzice ucznia.
5. Z przeprowadzonego egzaminu klasyfikacyjnego sporządza się protokół zawierający w szczególności :
 - imiona i nazwiska nauczycieli o których mowa w pkt. 1;
 - termin egzaminu klasyfikacyjnego;
 - zadania (ćwiczenia) egzaminacyjne;
 - uzyskaną ocenę.Do protokołu dołącza się pisemne prace ucznia i zwięzłą informację o ustnych odpowiedziach ucznia. Protokół stanowi załącznik do arkusza ocen.
6. Uzyskana w wyniku egzaminu klasyfikacyjnego niedostateczna ocena roczna może być zmieniona w wyniku egzaminu poprawkowego.

§ 81

- 4- Uczeń, który w wyniku klasyfikacji rocznej otrzymał ocenę niedostateczną z jednych albo dwóch obowiązkowych zajęć edukacyjnych.

2. Egzamin poprawkowy przeprowadzany jest w ostatnim tygodniu ferii letnich, najpóźniej na jeden dzień przed planowanym plenarnym posiedzeniem rady pedagogicznej.
3. Egzamin poprawkowy przeprowadza komisja w składzie: dyrektor lub wicedyrektor szkoły jako przewodniczący, nauczyciel prowadzący dane zajęcia edukacyjne (egzaminator) i drugi nauczyciel tego samego lub pokrewnego przedmiotu.
4. Nauczyciel, o którym w mowa pkt. 4 (egzaminator) może być zwolniony z udziału w pracy komisji na własną prośbę lub w innych, szczególnie uzasadnionych przypadkach.
W takim przypadku dyrektor szkoły powołuje jako osobę egzaminującą innego nauczyciela prowadzącego takie same zajęcia edukacyjne, z tym, że powołanie nauczyciela zatrudnionego w innej szkole następuje w porozumieniu z dyrektorem tej szkoły.
5. Egzamin poprawkowy składa się z części pisemnej oraz ustnej, z wyjątkiem egzaminu z wychowania fizycznego i informatyki, z których egzamin powinien mieć przede wszystkim formę ćwiczeń praktycznych.
6. Z egzaminu poprawkowego sporządza się protokół zgodnie z opracowanym w szkole wzorem. Do protokołu dołącza się pisemne prace ucznia i zwięzłą informację o ustnych odpowiedziach ucznia. Protokół stanowi załącznik do arkusza ocen.
7. Uczeń, który z przyczyn usprawiedliwionych nie przystąpił do egzaminu poprawkowego w wyznaczonym terminie może przystąpić do niego w dodatkowym terminie, wyznaczonym przez dyrektora szkoły, nie później niż do końca września.
8. Uczeń, który nie zdał egzaminu poprawkowego, nie otrzymuje promocji do oddziału programowo wyższego i powtarza dany oddział.
9. Rada pedagogiczna, uwzględniając możliwości edukacyjne ucznia, może jeden raz w ciągu danego etapu edukacyjnego promować do oddziału programowo wyższego ucznia, który nie zdał egzaminu poprawkowego z jednych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, pod warunkiem, że te zajęcia są realizowane w oddziale programowo wyższym.

§ 82

1. Uczeń lub jego rodzice mogą zgłosić zastrzeżenia do dyrektora szkoły, jeżeli uznają, że roczna ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tych ocen. Zastrzeżenia mogą być zgłoszone w terminie do 2 dni roboczych od dnia zakończenia rocznych zajęć dydaktyczno-wychowawczych.
2. W przypadku stwierdzenia, że roczna ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania została ustalona niezgodnie z przepisami prawa dotyczącymi trybu ustalania tej oceny, dyrektor szkoły powołuje komisję, która:
 - 1) w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych – przeprowadza sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia, w formie pisemnej i ustnej, oraz ustala roczną ocenę klasyfikacyjną z danych zajęć edukacyjnych;
 - 2) w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania – ustala roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania.
 Sprawdzenie przeprowadza się nie później niż w terminie 5 dni od dnia zgłoszenia zastrzeżeń. Termin sprawdzianu, uzgadnia się z uczniem i jego rodzicami.
3. W skład komisji wchodzi:
 - a) w przypadku oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych: dyrektor szkoły jako przewodniczący, nauczyciel prowadzący dane zajęcia edukacyjne, dwóch nauczycieli z danej lub innej szkoły tego samego typu, prowadzący takie same zajęcia edukacyjne;
 - b) w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania w skład komisji wchodzi: dyrektor szkoły, wychowawca oddziału, wskazany przez dyrektora szkoły nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne w danym oddziale, pedagog, przedstawiciel samorządu uczniowskiego, przedstawiciel rady rodziców.
4. Nauczyciel, o którym mowa w pkt. 4a) może być zwolniony z udziału w pracy komisji na własną prośbę lub w innych, szczególnie uzasadnionych przypadkach. W takim przypadku dyrektor szkoły powołuje innego nauczyciela prowadzącego takie same zajęcia edukacyjne, z tym, że

powołanie nauczyciela zatrudnionego w innej szkole następuje w porozumieniu z dyrektorem tej szkoły.

5. Ustalona przez komisję roczna ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych oraz roczna ocena klasyfikacyjna zachowania nie może być niższa od ustalonej wcześniej oceny. Ocena ustalona przez komisję jest ostateczna z wyjątkiem oceny niedostatecznej rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych, która może być zmieniona w wyniku egzaminu poprawkowego.
6. Z prac komisji sporządza się protokół zgodnie z opracowanym w szkole wzorem. Protokół dotyczący rocznej oceny klasyfikacyjnej z zachowania zawiera: skład komisji, termin posiedzenia komisji, wynik głosowania, ustaloną ocenę zachowania wraz z uzasadnieniem.
7. Do protokołu dołącza się pisemne prace ucznia i zwięzłą informację o ustnych odpowiedziach ucznia. Protokół stanowi załącznik do arkusza ocen.
8. Uczeń, który z przyczyn usprawiedliwionych nie przystąpił do egzaminu poprawkowego w wyznaczonym terminie, może przystąpić do niego w dodatkowym terminie, wyznaczonym przez dyrektora szkoły, w uzgodnieniu z uczniem i jego rodzicami.
10. Przepisy dot. § 82 pkt. 1 stosuje się odpowiednio w przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych uzyskanej w wyniku egzaminu poprawkowego, z tym że termin do zgłoszenia zastrzeżeń wynosi 5 dni od dnia przeprowadzenia egzaminu poprawkowego. W tym przypadku, ocena ustalona przez komisję jest ostateczna.

§82a

- 1) Szczegółowe wymagania edukacyjne z języka polskiego¹
- 2) Szczegółowe wymagania edukacyjne z języka obcego²
- 3) Szczegółowe wymagania edukacyjne z języka obcego II
- 4) Szczegółowe wymagania edukacyjne z łaciny³
- 5) Szczegółowe wymagania edukacyjne z historii⁴
- 6) Szczegółowe wymagania edukacyjne z matematyki⁵
- 7) Szczegółowe wymagania edukacyjne z biologii⁶
- 8) Szczegółowe wymagania edukacyjne z chemii⁷
- 9) Szczegółowe wymagania edukacyjne z fizyki⁸
- 10) Szczegółowe wymagania edukacyjne z informatyki⁹
- 11) Szczegółowe wymagania edukacyjne z historii i społeczeństwa¹⁰
- 12) Szczegółowe wymagania edukacyjne z geografii¹¹
- 13) Szczegółowe wymagania edukacyjne z przyrody
- 14) Szczegółowe wymagania edukacyjne z wiedzy o kulturze¹²
- 15) Szczegółowe wymagania edukacyjne z edukacji dla bezpieczeństwa¹³
- 16) Szczegółowe wymagania edukacyjne z podstaw przedsiębiorczości¹⁴
- 17) Szczegółowe wymagania edukacyjne z ekonomii w praktyce¹⁵
- 18) Szczegółowe wymagania edukacyjne z nowych technologii i nowych mediów w kulturze
- 19) Szczegółowe wymagania edukacyjne z wychowania fizycznego¹⁶
- 20) Szczegółowe wymagania edukacyjne z religii
- 21) Szczegółowe wymagania edukacyjne z etyki
- 22) Szczegółowe wymagania edukacyjne z filozofii
- 23) Szczegółowe wymagania edukacyjne z edukacji prawnej

§ 83

Sprawy nie uwzględnione w szkolnym systemie oceniania reguluje aktualnie obowiązujące rozporządzenie MEN dotyczące oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych.

Postanowienia końcowe

§ 84

1. Szkoła używa pieczęci urzędowej zawierającej nazwę o treści :
III Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego w Piotrkowie Tryb.
2. Szkoła używa również pieczęci podłużnej o treści:
**III Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego
97-300 Piotrków Tryb. Al. Armii Krajowej 17 tel. /044/ 647-22-63**
3. Szkoła posiada własny sztandar z napisem:
Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego w Piotrkowie Tryb.

§ 85

Szkoła posiada i przechowuje dokumentację zgodnie z odrębnymi przepisami.

§ 86

1. Szkoła prowadzi gospodarkę finansową jako jednostka budżetowa, zgodnie z ustawą z dnia 30 czerwca 2005r. o finansach publicznych (Dz. U Nr 249 poz.2104 z późniejszymi zmianami) oraz zasadami określonymi w odrębnych przepisach.
2. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za całość gospodarki finansowej, w tym za wykonywanie obowiązków w zakresie kontroli finansowej wynikającej z odrębnych przepisów.

§ 87

1. Wszelkie sprawy w zakresie interpretacji i stosowania niniejszego statutu rozstrzyga dyrektor szkoły. W przypadkach istotnych dyrektor szkoły rozstrzyga w porozumieniu z radą szkoły.
2. Dyrektor może w tych sprawach zwrócić się o pomoc do organu prowadzącego szkołę.

Niniejszy ujednolicony tekst statutu obowiązuje od dnia 1 września 2015 roku, na mocy Uchwały Rady Pedagogicznej z dnia 28 sierpnia 2015 roku.

Załączniki:

- 1) regulamin rady pedagogicznej
- 2) regulamin rady szkoły
- 3) regulamin samorządu uczniowskiego
- 4) regulamin rady rodziców

¹ 1. Kryteria ocen z języka polskiego

Uczeń otrzymuje oceny za :

- odpowiedź ustną,
- pisemne prace klasowe i domowe na tematy otwarte,
- testy sprawdzające wiadomości, znajomość lektur,
- wartość prowadzonych notatek,
- samodzielnie opracowany materiał poszerzający wiadomości (np. referat, zestawy bibliograficzne, projekt inscenizacji, elementy wykładu),
- aktywność na lekcjach.

Ocenianie odpowiedzi ustnej

Na ocenę **dopuszczającą (poziom wymagań konieczny)** uczeń potrafi:

Wiadomości

- przyporządkować autorom tytuły i głównych bohaterów utworów literackich wskazanych w podstawie programowej;
- określić ramy chronologiczne omawianych epok;
- objaśnić znaczenie nazw omawianych epok literackich;
- wskazać podstawowe cechy najważniejszych dla omawianych okresów gatunków literackich;
- wskazać cechy postaw i wzorców osobowych charakterystycznych dla danej epoki;
- wskazać cechy prądów umysłowych i artystycznych;
- posługiwać się kluczowymi dla rozumienia omawianych epok pojęciami;
- streścić główne wątki utworów epickich i dramatycznych z listy lektur obowiązkowych;

Umiejętności

- rozpoznać najważniejsze środki stylistyczne w utworach literackich omawianych epok;
- scharakteryzować bohaterów literackich;
- przekazywać efekty swej pracy na lekcjach w komunikatywny sposób;
- umiejętnie przywoływać cytaty z tekstów literackich do wypowiedzi własnych.

Na ocenę **dostateczną (poziom wymagań podstawowy)** uczeń potrafi to, co na ocenę **dopuszczającą**, a ponadto:

Wiadomości

- wyjaśnić literaturoznawcze sensy pojęć;
- wskazać podstawowe cechy gatunków;
- powiązać fakty literackie z istotnymi wydarzeniami historycznymi;
- wskazać związki omawianych epok z wcześniejszymi;

Umiejętności

- opisać motywy i tematy literackie, odwołując się do omówionych utworów;
- scharakteryzować wzorce osobowe i postawy bohaterów, odwołując się do omówionych utworów literackich;
- scharakteryzować podstawowe prądy artystyczne i umysłowe oraz hasła programowe i idee poszczególnych epok, odwołując się do omówionych utworów literackich;
- scharakteryzować wizję świata i człowieka w poszczególnych epokach, odwołując się do omówionych utworów literackich;
- wskazać i opisać charakterystyczne cechy językowe i stylistyczne w tekstach literackich omawianych epok;
- określić tematykę i problematykę omówionych utworów;
- prezentować na lekcji zagadnienia wcześniej przygotowane w domu;
- podejmować próby włączenia się do dyskusji.

Na ocenę **dobrą (poziom wymagań rozszerzający)** uczeń potrafi to, co na ocenę **dostateczną**, a ponadto:

Umiejętności

- wskazać związki literatury z wydarzeniami historycznymi, kulturą i sztuką oraz filozofią omawianych epok;
- porównać wzorce osobowe, kreacje bohaterów oraz wizję świata i człowieka w omawianych epokach, odwołując się do utworów literackich;
- scharakteryzować koncepcję artysty i zadania sztuki w omawianych epokach, odwołując się do utworów literackich;

- wskazać dominantę kompozycyjną i myślową oraz dokonać analizy typowego dla epoki i autora utworu literackiego;
- zająć i uzasadnić stanowisko w dyskusji z odwołaniem się do utworu, cytatu, kontekstu lub wiedzy o epoce;
- formułować wnioski, uogólnienia i argumenty, prezentując swój punkt widzenia;
- ocenić bohaterów literackich w kontekście epoki, zwracając uwagę na ich komplikację psychologiczną i uwikłania w problemy moralne, społeczne;
- komponować w trakcie zajęć dłuższe wypowiedzi w sposób zwarty, logiczny i uporządkowany;
- wypowiadać się płynnie, poprawnie pod względem stylistycznym i ortograficznym.

Na ocenę **bardzo dobrą (poziom wymagań dopełniający)** uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, a ponadto:

Wiadomości

- wymienić głównych twórców kultury i ich dzieła w omawianych epokach;
- wykazać się opanowaniem pamięciowym licznych fragmentów tekstów literackich oraz swobodnie posługiwać się cytata-
mi;
- przedstawić ewolucję bohatera literackiego oraz wybranych gatunków literackich na podstawie omawianych utworów;

Umiejętności

- wyjaśnić funkcje motywów antycznych i symboli biblijnych w poznanych utworach literackich;
- rozpoznać nawiązania do tradycji we współczesnym utworze literackim lub filmie;
- formułować wnioski płynące z porównania kształtu artystycznego tekstów literackich;
- samodzielnie gromadzić, porządkować i wykorzystywać w wypowiedziach ustnych (i pisemnych) materiały z różnych źródeł dotyczące literatury, filmu i innych dziedzin sztuki;
- dokonać samodzielnej analizy i interpretacji dzieła literackiego:
 - posługując się biegle terminologią historyczno- i teoretycznoliteracką;
 - rozpoznając przenośne znaczenia dzieła (metaforyczne, alegoryczne, paraboliczne);
- dokonać samodzielnej analizy i interpretacji dzieła sztuki (w tym tekstu lit.), ze wskazaniem funkcji środków specyficznych dla danej dziedziny sztuki;
- wykazać się swobodą konwersacji, kulturą dyskusji i piękną polszczyzną;
- odwoływać się do opinii autoritetów (sądy historyków literatury, myśli filozofów...) dla obrony własnego stanowiska;
- dowodzić własnej racji w ocenie dzieł sztuki;
- dokonać syntezy twórczości literackiej (epoki, autora, prądu);
- dokonać pisemnej parafrazy i stylizacji literackiej tekstu.

Na ocenę **celującą** uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- prezentując swoje poglądy, umiejętnie posługiwać się wiedzą spoza programu szkolnego, świadcząca o dużej erudycji;
- formułować wnioski dojrzałe, wnikliwe;
- stawiać hipotezy badawcze;
- polemizować, by obronić własne stanowisko, szukając wciąż nowych argumentów.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

Prace domowe i klasowe : sposoby sprawdzania stopnia realizacji wymagań

Na ocenę **dopuszczającą (poziom wymagań konieczny)** uczeń powinien:

- zrozumieć temat pracy domowej/rozprawki;
- znaleźć argumenty uzasadniające tezę;
- zachować trójdzielność kompozycyjną;
- wprowadzić do pracy cytaty z utworów;
- napisać pracę językiem komunikatywnym, unikając błędów ortograficznych.

Na ocenę **dostateczną (poziom wymagań podstawowy)** uczeń powinien:

- zaprezentować własną koncepcję rozwinięcia tematu;
- podjąć próbę skomponowania pracy w sposób zamierzony i nieschematyczny;
- zadbać o poprawność ortograficzną i interpunkcyjną;

Na ocenę **dobrą (poziom wymagań rozszerzający)** uczeń powinien:

- w funkcji argumentacyjnej właściwie wykorzystać materiał literacki i historycznoliteracki;

-
- umiejętnie łączyć poszczególne części pracy tak, by jej tekst był spójny;
 - stosować urozmaiconą leksykę (bogate słownictwo) i składnię (różne typy zdań);
 - sięgać do różnych źródeł wiedzy, cytować badaczy literatury;
 - zadbać o poprawność i jednorodność stylu;

Na ocenę **bardzo dobrą (poziom wymagań dopełniający)** uczeń powinien:

- pamiętać o oryginalnym zamyśle kompozycyjnym;
- zadbać o szczególnie klarowną koncepcję rozwinięcia zasugerowanych przez temat problemów;
- w budowaniu argumentacji wykorzystać materiał literacki, historycznoliteracki czy kulturowy;
- umieścić w rozprawce własne przemyślane sądy wartościujące i uogólniające, umiejętnie skonfrontować je z sądami badaczy literatury;
- zadbać o poprawność frazeologiczną i fleksyjną;
- posłużyć się żywym stylem i bogatą leksyką;

Na ocenę **celującą** uczeń powinien:

- w toku argumentacyjnym wykorzystywać materiał wykraczający poza treści programowe;
- wykazywać się oryginalnością ujęcia tematu;
- umiejętnie wykorzystywać sądy profesjonalnych badaczy literatury, konfrontując je z własnym spojrzeniem;
- sporządzać dokładne przypisy.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

Ocenianie testów i sprawdzianów wiadomości

Według punktacji podawanej przy każdym teście lub sprawdzianie.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

Ocenianie notatek

- systematyczność: wszystkie tematy, wraz ze stosownymi treściami są odnotowane,
- rzetelność: zawierają informacje podane na lekcjach lub w zalecanym fragmencie podręcznika czy opracowania,
- konkretność i jasność zapisu,
- ewentualne wprowadzanie własnych refleksji (dygresji, pytań).

Ocena wynika ze stopnia realizacji powyższych kryteriów.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

O cenie aktywności

Ocena celująca:

- Uczeń wzbogaca treść lekcji o wartościową wiedzę pozaszkolną.

Ocena bardzo dobra:

- Uczeń potrafi wskazać kierunek interpretacyjny na lekcji poświęconej nowemu tematowi; potrafi wskazać trafne nawiązania merytoryczne.

Ocena dobra:

- Uczeń bierze udział w dyskusji, prezentując przemyślane i uzasadnione stanowisko; wykazuje aktywność w poszukiwaniach rozwiązań interpretacyjnych.

Ocena dostateczna:

- Uczeń uczestniczy w procesie lekcyjnym, formułując wypowiedzi trafne, lecz niepełne.

Ocena dopuszczająca:

- Uczeń rzadko wykazuje aktywność podczas lekcji, a jego wypowiedzi mają charakter odtwórczy (powtarzanie zdania podręcznika, nauczyciela, przedmówcy).

Ocena niedostateczna:

- Uczeń nie uczestniczy w tworzeniu treści lekcji; zagadnięty nie wie, o czym jest mowa; nie wykonuje poleceń nauczyciela

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

2. Poziomy wymagań dla klasy I LO

L.p.	Wiadomości i umiejętności	Poziom wymagań			
		Konieczny (dop)	Podstawowy (dst)	Rozszerzający (db)	Dopełniający (bdb)
	Uczeń zna i rozumie:				
1.	utwory (lub ich fragmenty) wskazane w programie	X	X	X	X
2.	utwory z zakresu lektury uzupełniającej omawiane na lekcjach			X	X
3.	chronologię epok i ich ramy czasowe	X	X	X	X
4.	pojęcia z zakresu komunikacji językowej (nadawca, odbiorca, tekst, sytuacja komunikacyjna, kanał, kod, kontekst komunikacyjny) lub akt komunikacji językowej		X	X	X
5.	pojęcie normy językowej i błędu językowego		X	X	X
6.	ślady tradycji biblijnej, antycznej i chrześcijańskiej obecne w literaturze polskiej		X	X	X
7.	nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką			X	X
8.	pojęcia związane z kulturą europejską i polską:				
	Biblia, Stary i Nowy Testament, mit, dziedzictwo antyku, teocentryzm, franciszkanizm, ascetyzm, kultura rycerska, humanizm, reformacja. Renesans, Barok, sarmatyzm, Oświecenie, racjonalizm, klasycyzm, sentymentalizm, parenetyka	X	X	X	X
	fatum, sacrum, profanum, dance macabre, stoicyzm, epikureizm, kontreformacja, empiryzm, utylitaryzm		X	X	X
	katharsis, vanitas, makiawelizm, libertynizm, rokoko, marinizm, karnawalizacja			X	X
9.	gatunki literackie:				
	przypowieść, epepeja, tragedia, komedia, tren, fraszka, bajka, satyra, pieśń, epos rycerski, hymn, sonet, pamiętnik	X	X	X	X
	psalm, kazanie, kronika, elegia, epos rycerski, hymn, oda, sonet, powieść		X	X	X
	legenda, epigramat, poemat heroikomiczny, powiastka filozoficzna			X	X
10.	style w sztuce:				
	klasyczny, klasycystyczny, gotycki, romański, renesansowy, barokowy		X	X	X
	manieryczny, rokokowy			X	X
11.	przemiany konwencji literackiej			X	X
12.	pojęcia z zakresu estetyki:				
	decorum, mimesis, harmonia, koncept		X	X	X
	dowcip, manieryzm			X	X
13.	relacje między tekstami a ich kontekstem historyczno-kulturowym		X	X	X
14.	związki między kulturą polską a europejską		X	X	X
15.	związki między kulturą staropolską a współczesną			X	X
16.	język poznanych tekstów staropolskich		X	X	X
17.	różnice między językiem tekstów staropolskich i współczesną polszczyzną				X
18.	różnice między mową a pismem	X	X	X	X
19.	funkcje tekstów: estetyczną, ekspresywną, impresywną, poznawczą, fatyczną, wychowawczą		X	X	X
20.	zapożyczenia z innych języków			X	X
	Uczeń potrafi:				
21.	rozpoznać rodzaje i funkcje środków stylistycznych charakterystycznych dla poznawanych epok				
	inwokacja, porównanie homeryckie, antyteza, inwersja, hiperbola, makabra		X	X	X

	oksyiron, paradoks, peryfraz			X	X
	ars amandi, alegoryzacja, peryfraz, emblemat				X
22.	wskazać toposy kulturowe:				
	dom, śmierć, Chrystus, Syzyf, Prometeusz	X	X	X	X
	Hiob, ogród		X	X	X
	apokalipsa, raj, arkadia, Edyp			X	X
	Eros i Tanatos, ziemia obiecana, motyw artysty jako mędrca				X
23.	odtworzyć główne idee utworów poznanych na lekcjach	X	X	X	X
24.	dokonać interpretacji utworów wskazanych w podstawie programowej		X	X	X
25.	analizować i interpretować inne poznane utwory literackie			X	X
26.	oceniać i wartościować poznane dzieła				X
27.	parafrazować teksty za pomocą różnych środków językowych				X
28.	opisać charakterystyczne cechy językowe i stylistyczne poznanych utworów		X	X	X
29.	ustalić konteksty potrzebne do interpretacji utworu		X	X	X
30.	zastosować konteksty w interpretacji			X	X
31.	porównywać różne dziedziny sztuki			X	X
32.	charakteryzować różnych bohaterów literackich	X	X	X	X
33.	oceniać bohaterów literackich		X	X	X
34.	porównywać bohaterów literackich			X	X
35.	stosować pojęcia związane z kulturą europejską i polską				
	Biblia, Stary i Nowy Testament, mit, dziedzictwo antyku, teocentryzm, franciszkanizm, ascetyzm, kultura rycerska, humanizm, Renesans, Barok, sarmatyzm, Oświecenie, racjonalizm, klasycyzm, sentymentalizm	X	X	X	X
	<i>fatum, sacru, profanum, dance macabre</i> , stoicyzm, reformacja, kontrreformacja, empiryzm, utylitaryzm		X	X	X
	<i>katharsis, vanitas</i> , makiawelizm, libertynizm, rokoko, marianizm, karnawalizacja			X	X
36.	stosować pojęcia z zakresu estetyki:				
	decorum, mimesis, harmonia, koncept		X	X	X
	manieryzm, smak, dowcip			X	X
37.	wskazać różnice między odmianą pisaną a mówioną języka		X	X	X
38.	słuchać wykładu z notowaniem	X	X	X	X
39.	zaprezentować wypowiedź dotyczącą treści omawianych na lekcji	X	X	X	X
40.	poprawnie formułować pytania i odpowiedzi		X	X	X
41.	uczestniczyć w dialogu			X	X
42.	zabierać głos w dyskusji			X	X
43.	uczestniczyć w polemice			X	X
44.	argumentować własne stanowisko			X	X
45.	przekonująco bronić własnego stanowiska			X	X
46.	opracować i wygłosić referat			X	X
47.	konstruować dłuższą wypowiedź ustną	X	X	X	X
48.	wygłosić mowę ze świadomym użyciem środków retorycznych			X	X
49.	przygotować prezentację z wykorzystaniem celowego materiału pomocniczego			X	X
50.	rozdzielać szkic interpretacyjny od rozprawki	X	X	X	X
51.	zbudować trójdzielny wypowiedź pisemną	X	X	X	X
52.	dokonać analizy tematu, ułożyć plan wypowiedzi	X	X	X	X
53.	komponować spójną wypowiedź pisemną		X	X	X
54.	napisać szkic interpretacyjny i rozprawkę	X	X	X	X
55.	napisać recenzję			X	X

56.	dokonać interpretacji porównawczej tekstów			X	X
57.	przygotować relację z uzasadnioną oceną tematu	X	X	X	X
58.	sporządzić funkcjonalną notatkę	X	X	X	X
59.	poprawić własną wypowiedź	X	X	X	X
60.	ocenić wypowiedź cudzą pod względem jej poprawności i rzetelności, odróżnić fakty od opinii		X	X	X
61.	opowiedzieć treść tekstu	X	X	X	X
62.	streścić linearnie tekst	X	X	X	X
63.	dokonać podziału tekstu na części składowe		X	X	X
64.	streścić logicznie tekst			X	X
65.	rozumieć teksty użytkowe	X	X	X	X
66.	czytać ze zrozumieniem teksty publicystyczne	X	X	X	X
67.	czytać ze zrozumieniem artykuły popularnonaukowe			X	X
68.	czytać ze zrozumieniem krótkie fragmenty tekstów naukowych i filozoficznych				X
69.	korzystać z literatury: notować, relacjonować	X	X	X	X
70.	gromadzić, porządkować i wykorzystywać w wypowiedziach ustnych i pisemnych materiały z różnych źródeł		X	X	X
71.	scalać zebrane informacje w problemowe całości			X	X

3. Poziomy wymagań dla klasy II LO

(z działów: romantyzm – pozytywizm)

Lp.	Wiadomości i umiejętności	Poziomy wymagań			
		konieczny (dop)	Podstawowy (dst)	Rozszerzający (db)	Dopełniający (bdb)
	Uczeń zna i rozumie:				
1.	utwory (lub ich fragmenty) wskazane w programie	X	X	X	X
2.	utwory z zakresu lektury uzupełniającej omawiane na lekcjach			X	X
3.	chronologię epok i ich ramy czasowe	X	X	X	X
4.	pojęcia z zakresu wiedzy o języku: stylizacja językowa, gwara, indywidualizacja, trawestacja, parafraza, polisemia, homonimia, nacechowanie emocjonalne wyrazów, neologizmy, ściśnienia, funkcje językowe, synonimy, style funkcjonalne, antonimy		X	X	X
5.	idee: mesjanizm, prometeizm, winkelriedyzm, praca u podstaw, praca organiczna		X	X	X
6.	ślady tradycji biblijnej, antycznej i średniowiecznej obecne w literaturze polskiej		X	X	X
7.	nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką			X	X
8.	pojęcia związane z kulturą europejską i polską:				
	spór klasyków z romantykami, ludowość, fantastyka, indywidualizm, wallenrodyzm, werteryzm, wieszcz, czucie, demonizm, egzotyizm, intuicja, irracjonalizm, katastrofizm, emancypacja, ukraińska szkoła poetów, realizm, naturalizm	X	X	X	X
	towainizm, filomata, filareta, gotycyzm, mesjanizm, Orient, bajronizm, profetyzm, idealizm, organicyzm, autokreacja, scjentyzm, tolerancja, monizm przyrodniczy		X	X	X
	antynomia, autotematyzm, Storm und Drang, weltschmerz, metafizyka, spirytualizm, providencjalizm			X	X
9.	gatunki literackie:				
	epopeja, dramat romantyczny, komedia, pieśń, hymn, powieść epistolarna, ballada, opowiadanie, nowela, reportaż, powieść realistyczna, powieść historyczna	X	X	X	X
	psalm, litania, dumka, felieton, powieść tendencyjna, szkic krytyczny, oda, sonet		X	X	X
	rapsod, poemat dygresyjny, powieść poetycka			X	X
10.	przemiany konwencji literackiej			X	X

11.	pojęcia z zakresu estetyki:				
	mimetyzm, synkretyzm, groteska, realizm, naturalizm, synestezja, symbolizm		X	X	X
12.	relacje między tekstami a ich kontekstem historyczno-kulturowym		X	X	X
13.	związki między kulturą polską a europejską		X	X	X
14.	związki między kulturą romantyzmu, pozytywizmu a współczesną			X	X
15.	język poznanych tekstów literackich	X	X	X	X
16.	różnice między językiem tekstów romantycznych, pozytywistycznych a współczesną polszczyzną				X
17.	różnice między mową a pismem	X	X	X	X
18.	funkcje tekstów: estetyczną, ekspresywną, impresywną, poznawczą, fatyczną, wychowawczą		X	X	X
19.	zapożyczenia z innych języków			X	X
	Uczeń potrafi:				
20.	rozpoznać rodzaje i funkcje środków stylistycznych charakterystycznych dla poznawanych epok:				
	inwokacja, porównanie homeryckie, antyteza, personifikacja, inwersja, hiperbola, metafora, onomatopeja, epitet, anafora, apostrofa, pytanie retoryczne, eksklamacja		X	X	X
	oksymoron, peryfraza, metonimia, instrumentacja zgłoskowa, parenteza			X	X
	alegoryzacja, symbol, eufenizm, ironia				X
21.	odczytać aluzje literackie w tekście			X	X
22.	zanalizować wiersz pod względem wersyfikacyjnym		X	X	X
23.	wskazać toposy kulturowe:				
	dwór, śmierć, Polska- Chrystusem Narodów, wędrownik, ojczyzna, bunt, nieszczęśliwa miłość, pielgrzym, geniusz	X	X	X	X
	maska, teatr życia, praca		X	X	X
24.	odtworzyć główne idee utworów poznanych na lekcjach	X	X	X	X
25.	dokonać interpretacji utworów wskazanych w podstawie programowej		X	X	X
26.	analizować i interpretować inne poznane utwory literackie			X	X
27.	oceniać i wartościować poznane dzieła			X	X
28.	parafrazować teksty za pomocą różnych środków językowych				X
29.	opisać charakterystyczne cechy językowe i stylistyczne poznanych utworów		X	X	X
30.	ustalić konteksty potrzebne do interpretacji utworu		X	X	X
31.	zastosować konteksty w interpretacji			X	X
32.	porównywać różne dziedziny sztuki			X	X
33.	charakteryzować bohaterów literackich	X	X	X	X
34.	oceniać bohaterów literackich		X	X	X
35.	porównywać bohaterów literackich			X	X
36.	stosować pojęcia związane z kulturą europejską i polską:				
	spór klasyków z romantykami, ludowość, fantastyka, indywidualizm, wallenrodyzm, werteryzm, wieszcz, czucie, demonizm, egzotyzm, intuicja, irracjonalizm, katastrofizm, emancypacja, ukraińska szkoła poetów, realizm, naturalizm	X	X	X	X
	towianizm, filomata, filareta, gotycyzm, mesjanizm, Orient, bajronizm, profetyzm, idealizm, organicyzm, autokreacja, scjentyzm, tolerancja, monizm przyrodniczy		X	X	X
	antynomia, autotematyzm, Storm und Drang, weltschmerz, metafizyka, spirytualizm, providencjalizm			X	X
37.	stosować pojęcia z zakresu estetyki:				

	mimetyzm, synkretyzm, groteska, realizm, naturalizm, synestezja, symbolizm		X	X	X
38.	śłuchać wykładu z notowaniem	X	X	X	X
39.	zaprezentować wypowiedź dotyczącą treści omawianych lekcji	X	X	X	X
40.	poprawnie formułować pytania i odpowiedzi		X	X	X
41.	uczestniczyć w dialogu		X	X	X
42.	zabierać głos w dyskusji			X	X
43.	uczestniczyć w polemice			X	X
44.	argumentować własne stanowisko			X	X
45.	przekonująco bronić własnego stanowiska			X	X
46.	opracować i wygłosić referat		X	X	X
47.	konstruować dłuższą wypowiedź ustną	X	X	X	X
48.	wygłosić mowę ze świadomym użyciem środków retorycznych			X	X
49.	przygotować wypowiedź monologową z wykorzystaniem celowego materiału pomocniczego	X	X	X	X
50.	rozróżniać szkic interpretacyjny od rozprawki	X	X	X	X
51.	zbudować trójdziałną wypowiedź pisemną	X	X	X	X
52.	dokonać analizy tematu, ułożyć plan wypowiedzi	X	X	X	X
53.	komponować spójną wypowiedź pisemną		X	X	X
54.	napisać szkic interpretacyjny i rozprawkę		X	X	X
55.	napisać recenzję			X	X
56.	dokonać interpretacji porównawczej tekstów				X
57.	przygotować relację z uzasadnioną oceną tematu	X	X	X	X
58.	sporządzić funkcjonalną notatkę		X	X	X
59.	poprawić własną wypowiedź	X	X	X	X
60.	ocenić wypowiedź cudzą pod względem jej poprawności i rzetelności, odróżnić fakty od opinii		X	X	X
61.	opowiedzieć treść tekstu	X	X	X	X
62.	streścić linearnie tekst	X	X	X	X
63.	dokonać podziału tekstu na części składowe			X	X
64.	streścić logicznie tekst				X
65.	rozumieć teksty użytkowe	X	X	X	X
66.	czytać ze zrozumieniem teksty publicystyczne		X	X	X
67.	czytać ze zrozumieniem artykuły popularnonaukowe		X	X	X
68.	czytać ze zrozumieniem krótkie fragmenty tekstów naukowych i filozoficznych				X
69.	korzystać z literatury: notować, relacjonować	X	X	X	X
70.	gromadzić, porządkować i wykorzystywać w wypowiedziach ustnych i pisemnych materiały z różnych źródeł		X	X	X
71.	scalać zebrane informacje w problemowe całości				X

4. Poziomy wymagań dla klasy III LO

L.p.	Wiadomości i umiejętności	Poziomy wymagań			
		Konieczny (dop.)	Podstawowy (dst.)	Rozszerzający (db)	Dopełniający (bdb.)
	Uczeń zna i rozumie:				
1.	utwory (lub ich fragmenty) wskazane w programie	X	X	X	X
2.	utwory z zakresu lektury uzupełniającej omawiane na lekcjach			X	X
3.	chronologię epok i ich ramy czasowe	X	X	X	X
4.	ślady tradycji biblijnej, antycznej, staropolskiej i romantycznej obecne w literaturze		X	X	X
5.	nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką – nietzscheanizm, schopenhaueryzm, bergsonizm, behawioryzm, psychoanaliza, materializm dialektyczny, sceptycyzm poznawczy, pragmatyzm		X	X	X
6.	pojęcia związane z kulturą europejską i polską:				

	Młoda Polska, modernizm, impresjonizm, ekspresjonizm, symbolizm, katastrofizm, nihilizm, franciszkanizm Dekadentyzm, fin de siecle, nirwana, Sztuka dla sztuki, bohema, cyganeria, filister, femme fatale, chłopomania / ludomania, folklor, dulszczyzna, kołtun Skamander, Awangarda Krakowska, Druga Awangarda, Kwadryga, Zagary, awangarda, katastrofizm, dadaizm, ekspresjonizm, surrealizm, futurizm, psychologizm, formizm, socrealizm, Holocaust	X	X	X	X
7.	parnasizm, spleen, mizoginizm, oniryzm, happening		X	X	X
8.	gatunki literackie:				
	dramat naturalistyczny, dramat symboliczny, powieść młodopolska, powieść panoramiczna, dziennik, powieść polityczna, powieść psychologiczna, powieść produkcyjna, satyra polityczna	X	X	X	X
	powieść autotematyczna, powieść rozwojowa, powieść, strumienia świadomości, tragifarsa kołtuńska, moralitet, kaligram		X	X	X
	powieść conradowska, powieść symultaniczna, poemat rozkwitający			X	X
9.	style w sztuce:				
	impresjonizm, ekspresjonizm, symbolizm, secesja, realizm, naturalizm, dadaizm, surrealizm, futurizm, formizm, kubizm, kolaż, abstrakcjonizm, socrealizm, pop-art		X	X	X
	fowizm, suprematyzm, unizm, neoplastycyzm			X	X
10.	przemiany konwencji literackiej			X	X
11.	pojęcia z zakresu estetyki:				
	symbol, alegoria, sacrum, profanum, ironia, groteska, parodia, sarkazm, tragizm, arcydzieło, kicz, kultura masowa, kultura elitarna, pop-kultura	X	X	X	X
	bruleska,		X	X	X
12.	relacje między tekstami a ich kontekstem historyczno - kulturowym		X	X	X
13.	związki między kulturą polską a europejską		X	X	X
14.	społeczne i terytorialne zróżnicowanie języka:				
	dialekt, gwara, regionalizm, żargon	X	X	X	X
	zróżnicowanie pokoleniowe, socjolekt		X	X	X
15.	style indywidualne i funkcjonalne:				
	potoczny, artystyczny, publicystyczny, naukowy, urzędowy	X	X	X	X
16.	typy stylizacji:				
	archaizacja, stylizacja gwarowa, stylizacja potoczna	X	X	X	X
	trawestacja, parafraza, indywidualizacja		X	X	X
17.	funkcje tekstów: estetyczną, ekspresywną, impresywną, poznawczą, fatyczną, wychowawczą		X	X	X
	Uczeń potrafi:				
18.	rozpoznać manipulację językową, perswazję		X	X	X
19.	rozpoznać rodzaje i funkcje środków stylistycznych charakterystycznych dla poznawanych epok:				
	epitet, metafora, porównanie, onomatopeja, antyteza, inwersja, hiperbola, oksymoron	X	X	X	X
	synestezja, metonimia, parenteza, paralelizm składniowy		X	X	X
20.	wskazać toposy kulturowe:				
	taniec, koniec świata, śmierć, miłość, artysta, kobieta anioł, femme fatale, toposy życia	X	X	X	X
21.	odtworzyć główne idee utworów poznanych na lekcjach	X	X	X	X
22.	dokonać interpretacji utworów wskazanych w podstawie programowej		X	X	X
23.	analizować i interpretować inne poznane utwory literackie			X	X
24.	oceniać i wartościować poznane dzieła				X
25.	parafrazować teksty za pomocą różnych środków językowych				X
26.	opisać charakterystyczne cechy językowe i stylistyczne poznanych utworów		X	X	X
27.	ustalić konteksty potrzebne do interpretacji utworu		X	X	X

28.	zastosować konteksty w interpretacji			X	X
29.	porównywać różne dziedziny sztuki			X	X
30.	charakteryzować bohaterów literackich	X	X	X	X
31.	oceniać bohaterów literackich		X	X	X
32.	porównywać bohaterów literackich		X	X	X
33.	stosować pojęcia związane z kulturą europejską i polską:				
	Młoda Polska, modernizm, impresjonizm, ekspresjonizm, symbolizm, katastrofizm, nihilizm, franciszkanizm Dekadentyzm, fin de siecle, nirwana, Sztuka dla sztuki, bohema, cyganeria, filister, femme fatale, chłopomania / ludomania, folklor, dulszczyzna, kołtun Skamander, Awangarda Krakowska, Druga Awangarda, Kwadryga, Żagary, awangarda, katastrofizm, dadaizm, ekspresjonizm, surrealizm, futuryzm, psychologizm, formizm, socrealizm, Holocaust	X	X	X	X
	parnasizm, spleen, mizoginizm, oniryzm, happening		X	X	X
34.	stosować pojęcia z zakresu estetyki:				
	symbol, alegoria, sacrum, profanum, ironia, groteska, parodia, sarkazm, tragizm, arcydzieło, kicz, kultura masowa, kultura elitarna, pop-kultura	X	X	X	X
	bruleska		X	X	X
35.	śluchać wykładu z notowaniem	X	X	X	X
36.	zaprezentować wypowiedź dotyczącą treści omawianych na lekcji	X	X	X	X
37.	poprawnie formułować pytania i odpowiedzi		X	X	X
38.	uczestniczyć w dialogu		X	X	X
39.	zabierać głos w dyskusji			X	X
40.	uczestniczyć w polemice			X	X
41.	argumentować własne stanowisko		X	X	X
42.	przekonująco bronić własnego stanowiska			X	X
43.	opracować i wygłosić referat		X	X	X
44.	konstruować dłuższą wypowiedź ustną	X	X	X	X
45.	przygotować wypowiedź monologową z wykorzystaniem celowego materiału źródłowego	X	X	X	X
46.	zbudować trójdzielny wypowiedź pisemną	X	X	X	X
47.	dokonać analizy tematu, ułożyć plan wypowiedzi	X	X	X	X
48.	komponować spójną wypowiedź pisemną		X	X	X
49.	sporządzić recenzję filmową			X	X
50.	przygotować relację z uzasadnioną oceną tematu	X	X	X	X
51.	sporządzić funkcjonalną notatkę	X	X	X	X
52.	poprawić własną wypowiedź	X	X	X	X
53.	ocenić wypowiedź cudzą pod względem jej poprawności i rzetelności, odróżnić fakty od opinii	X	X	X	X
54.	opowiedzieć treść tekstu	X	X	X	X
55.	streścić linearnie tekst	X	X	X	X
56.	dokonać podziału tekstu na jego części składowe			X	X
57.	streścić logicznie tekst			X	X
58.	rozumieć teksty użytkowe	X	X	X	X
59.	czytać ze zrozumieniem teksty publicystyczne	X	X	X	X
60.	czytać ze zrozumieniem teksty popularnonaukowe	X	X	X	X
61.	czytać ze zrozumieniem fragmenty tekstów naukowych i filozoficznych			X	X
62.	korzystać z literatury: notować, relacjonować	X	X	X	X
63.	gromadzić, porządkować i wykorzystywać w wypowiedziach ustnych i pisemnych materiały z różnych źródeł		X	X	X
64.	scalać zebrane informacje w problemowe całości			X	X

(...) WYMAGANIA

5. Wymagania związane z kształceniem umiejętności pisania: interpretacja utworu poetyckiego

Sposób sprawdzenia stopnia opanowania wymagań:

cz. I - ćwiczenia analityczne;

cz. II - praca interpretacyjna.

Część I

• **na ocenę dopuszczającą (poziom wymagań konieczny)**

- nazwać typ liryki, biorąc za kryterium kreację, ja" lirycznego;
- znaleźć ślady obecności podmiotu lirycznego;
- nazwać i wyodrębnić formy monologu lirycznego;
- wypisać znaczące środki stylistyczne i je nazwać;
- przedstawić w formie kilku zdań sytuację liryczną;

• **na ocenę dostateczną (poziom wymagań podstawowy)**

- opisać budowę wiersza;
- na podstawie słów wiersza zidentyfikować podmiot liryczny;
- określić funkcję występujących w tekście form monologu lirycznego;
- określić funkcję znaczących środków stylistycznych;
- sformułować założenie interpretacyjne;
- zaprojektować konteksty interpretacyjne.

Część II

• **na ocenę dobrą (poziom wymagań rozszerzający)**

- budować pracę interpretacyjną według własnej koncepcji;
- zadbać o spójność tworzonego tekstu;
- zadbać o poprawność stylistyczną pracy;
- zadbać o poprawność ortograficzną;
- umiejętnie wykorzystać obserwacje analityczne do budowania własnej hipotezy interpretacyjnej (sprawnie posługiwać się terminologią teoretycznoliteracką; podmiot liryczny, monolog liryczny, sytuacja liryczna);
- podejmować próby dotarcia do znaczeń metaforycznych;
- umiejętnie przywoływać fragmenty tekstu (cytaty) dla poparcia własnych sądów;
- zastosować uzasadnione konteksty interpretacyjne;

• **na ocenę bardzo dobrą (poziom wymagań dopełniający)**

- wykazać się umiejętnością budowania oryginalnej koncepcji pracy;
- zadbać o klarowność wyводу interpretacyjnego;
- swobodnie posługiwać się terminologią teoretycznoliteracką, szczególnie wyraźnie akcentując funkcjonalność zastosowanych form i środków, m. in. monologu lirycznego, kreacji podmiotu, środków stylistycznych itp.;
- umiejętnie łączyć obserwacje analityczne ze sferą znaczeń wiersza;
- formułować własne dojrzałe uwagi, wnioski i sugestie;
- szczególnie starannie dobierać wartościowe i uzasadnione konteksty interpretacyjne;
- umiejętnie budować uogólnienia interpretacyjne;
- posługiwać się bogatą leksyką i żywym stylem;
- zadbać o poprawność interpunkcyjną pracy;

* **na ocenę celującą**

- wykazać się dużą sprawnością interpretacyjną;
- budować bardzo dojrzałe i oryginalne sądy wartościujące i uogólniające;
- starannie i celowo dobierać konteksty wykraczające poza program nauczania świadczące o dużej erudycji;
- stylowi własnej pracy nadać znamiona indywidualności.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

6. Wymagania związane z kształceniem umiejętności pisania: rozprawka

Sposób sprawdzana stopnia realizacji wymagań: prace domowe i praca klasowa.

Na ocenę dopuszczającą (poziom wymagań konieczny) uczeń powinien:

- zrozumieć temat rozprawki ;
- znaleźć argumenty uzasadniające tezę,
- zachować trójdzielność kompozycyjną;
- wprowadzić do pracy cytaty z utworów;
- napisać pracę językiem komunikatywnym, unikając błędów ortograficznych.

Na ocenę dostateczną (poziom wymagań podstawowy) uczeń powinien:

- zaprezentować własną koncepcję rozwinięcia tematu;
- podjąć próbę skomponowania pracy w sposób zamierzony i nieschematyczny;
- zadbać o poprawność ortograficzną i interpunkcyjną;

Na ocenę dobrą (poziom wymagań rozszerzający) uczeń powinien:

- w funkcji argumentacyjnej właściwie wykorzystać materiał literacki i historycznoliteracki;
- umiejętnie łączyć poszczególne części pracy tak, by jej tekst był spójny;
- stosować urozmaiconą leksykę (bogate słownictwo) i składnię (różne typy zdań);
- sięgać do różnych źródeł wiedzy, cytować badaczy literatury;
- zadbać o poprawność i jednorodność stylu;

Na ocenę bardzo dobrą (poziom wymagań dopełniający) uczeń powinien:

- pamiętać o oryginalnym zamyśle kompozycyjnym;
- zadbać o szczególnie klarowną koncepcję rozwinięcia zasugerowanych przez temat problemów;
- w budowaniu argumentacji wykorzystać materiał literacki., historycznoliteracki czy kulturowy;
- umieścić w rozprawce własne przemyślane sądy wartościujące i uogólniające, umiejętnie skonfrontować je z sądami badaczy literatury;
- zadbać o poprawność frazeologiczną i fleksyjną;
- posłużyć się żywym stylem i bogatą leksyką;

Na ocenę celującą uczeń powinien:

- w toku argumentacyjnym wykorzystać materiał wykraczający poza treści programowe;
- wykazać się oryginalnością ujęcia tematu;
- umiejętnie wykorzystać sądy profesjonalnych badaczy literatury, konfrontując je z własnym spojrzeniem;
- sporządzić dokładne przypisy.

Każda ocena uwzględnia dostosowania do indywidualnych potrzeb ucznia.

7. Skala ocen

Ustala się 6- stopniową skalę ocen z następującymi skrótami:

celujący	- cel - 6
bardzo dobry	- bdb - 5
dobry	- db - 4
dostateczny	- dst - 3
dopuszczający	- dop - 2
niedostateczny	- ndst - 1

1. W ocenianiu bieżącym i semestralnym stosuje się oceny pełne oraz oceny z plusem „+” i z minusem „-”
2. Wystawiając oceny cząstkowe stosujemy zapis cyfrowy.
3. Przy ocenianiu sprawdzianów i zadań klasowych punktowanych stosujemy następujący przelicznik procentowy:

30% - 47%	dopuszczający
48% - 63%	dostateczny
64% - 79%	dobry
80% - 95%	bardzo dobry

8. Warunki i tryb oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów z języka polskiego (zgodnie z założeniami szkolnego systemu oceniania)

8.1. Ocenianie bieżące

1. Podstawową formą bieżącego sprawdzania wiedzy, umiejętności i oceniania ucznia jest: odpowiedź ustna, kartkówka (krótka forma pisemna), sprawdzian (dłuższa forma pisemna), aktywność i zaangażowanie ucznia.
3. Oceny mają charakter jawny dla ucznia i jego rodziców
4. Nauczyciel wystawiając ocenę ma obowiązek ją uzasadnić, odwołując się do wymagań edukacyjnych.
5. Każda ocena powinna mieć charakter mobilizujący.
6. Pisemne prace powinny być ocenione w terminie do dwóch tygodni od napisania pracy

8.2. Kartkówki i sprawdziany

1. Nauczyciel informuje uczniów o planowanym sprawdzianie tydzień wcześniej i zapisuje to w dzienniku lekcyjnym.
2. Kartkówka obejmuje mały zakres materiału (3-4 lekcji tematycznych lub jedna lektura) i nie wymaga wcześniejszej zapowiedzi.
3. W tygodniu mogą odbywać się najwyżej trzy sprawdziany, w ciągu dnia jeden sprawdzian.

8.3. Ocenianie semestralne i końcoworoczne

1. Ustalając ocenę semestralną i końcoworoczną nauczyciel uwzględnia:
 - 1) zdobytą wiedzę i umiejętności
 - 2) zaangażowanie i aktywność
 - 3) obecność na lekcjach
2. Oceny klasyfikacyjne powinny być ustalone zgodnie z przedmiotowymi wymaganiami edukacyjnymi.
3. Oceny semestralne i końcowe nie muszą być średnią arytmetyczną ocen wpisanych do dziennika. Można stosować tzw. średnią ważoną.
4. Podstawą oceny klasyfikacyjnej semestralnej i końcoworocznej są oceny znajdujące się w dzienniku lekcyjnym.
5. Ocena celująca przysługuje obowiązkowo osobom, które brały udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych i uzyskały w nich znaczące sukcesy.
6. Oceny semestralne i końcoworoczne w dokumentacji przebiegu nauczania wpisuje się w pełnym brzmieniu.
7. Ocenie semestralnej i końcoworocznej podlegają zajęcia obowiązkowe.
8. Nauczyciel powiadamia ucznia i wychowawcę o przewidywanej ocenie niedostatecznej na miesiąc przed klasyfikacją, a wychowawca w formie pisemnej powiadamia rodziców.
9. Uczeń, który opuści 50% odbytych lekcji w danym semestrze może być klasyfikowany na podstawie egzaminu klasyfikacyjnego.
10. Uczeń ma prawo ubiegać się o podwyższenie rocznej oceny klasyfikacyjnej na zasadach określonych w punkcie 8.6.
11. Uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną może zdawać egzamin poprawkowy.

8.4. Egzamin klasyfikacyjny

1. Uczeń nie klasyfikowany może złożyć prośbę o egzamin klasyfikacyjny do Dyrektora w dniu zakończenia klasyfikacji. W podaniu powinien określić przyczyny nieobecności i zaproponować termin egzaminu klasyfikacyjnego. Rada Pedagogiczna podejmuje decyzję dotyczącą egzaminu klasyfikacyjnego. Dyrektor wyznacza termin egzaminu klasyfikacyjnego i powiadamia o tym ucznia.
2. Formę i termin egzaminu ustala Dyrektor w porozumieniu z nauczycielem przedmiotu.
3. Wyniki egzaminu klasyfikacyjnego zatwierdza Rada Pedagogiczna.
4. Ocena wystawiona na podstawie egzaminu klasyfikacyjnego jest ostateczna.

8.5. Egzamin poprawkowy

1. Uczeń, który otrzymał ocenę niedostateczną na koniec roku szkolnego może złożyć podanie do Dyrektora o dopuszczenie do egzaminu poprawkowego najpóźniej w dniu rozdania świadectw
 - 1) egzamin poprawkowy (w formie ustnej i pisemnej) odbywa się w ostatnim tygodniu ferii letnich a dokładny termin egzaminu poprawkowego ustala Dyrektor
 - 2) egzamin poprawkowy przeprowadza komisja powołana przez Dyrektora
 - 3) uczeń przystępujący do egzaminu poprawkowego może poprosić nauczyciela o informacje dotyczącą zakresu wymagań egzaminacyjnych.
2. Ocena wystawiona na podstawie egzaminu klasyfikacyjnego jest ostateczna.

8.6. Warunki i tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej

W celu uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej uczeń powinien:

Na ocenę **dopuszczającą**:

- poprawić każdy sprawdzian z treści lektur, obowiązujących na poziomie podstawowym w danej klasie,
- wykazać się wiedzą z gramatyki opisowej na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum oraz znajomością funkcji językowych i rodzajów błędów językowych.

Na ocenę **dostateczną**:

- to, co na ocenę dopuszczającą oraz
- wykazać się pogłębioną znajomością lektur, realizowanych przez nauczyciela w danym roku szkolnym (w formie nawiązującej do procedur, obowiązujących na ustnym egzaminie maturalnym),
- wykazać się znajomością zagadnień językowych takich jak: stylizacje, synonimy, antonimy, homonimy, frazeologizmy, komunikacja językowa.

Na ocenę **dobrą**:

- to, co na ocenę dostateczną oraz
- wykazać się dobrą znajomością: wybranego tekstu literatury europejskiej, historii literatury, teorii literatury oraz umiejętnością przywołania kontekstów interpretacyjnych w odniesieniu do tekstów z zakresu podstawowego,
- wykazać się umiejętnością napisania rozprawki problemowej (własnego tekstu)
- wykazać się umiejętnością napisania interpretacji wiersza (wybranego utworu z twórczości J. Kochanowskiego, I. Krasickiego, A. Mickiewicza, J. Słowackiego, L. Staffa, K. Baczyńskiego, W. Szymborskiej, Z. Herberta),
- wykazać się znajomością zagadnień językowych takich jak: neologizmy, archaizmy, kolokwializmy, style językowe, norma językowa, kultura języka.

Na ocenę **bardzo dobrą**:

- to, co na ocenę dobrą oraz
- wykazać się bardzo dobrą znajomością: wybranych tekstów literatury europejskiej, historii literatury, teorii literatury oraz umiejętnością przywołania kontekstów interpretacyjnych w odniesieniu do tekstów z zakresu podstawowego,
- wykazać się znajomością awangardowej powieści europejskiej (dowolnego tekstu spośród utworów G. Orwella, A. Huxleya, F. Kafki),
- wykazać się umiejętnością napisania rozprawki argumentacyjnej,
- wykazać się umiejętnością napisania analizy i interpretacji porównawczej (wybranych utworów spośród twórczości poetów z poziomu oceny dobrej oraz C. Norwida, B. Leśmiana, K. Przerwy-Tetmajera, J. Tuwima, A. Słonimskiego, K. Wierzyńskiego, J. Lechonia, J. Iwaszkiewicza, J. Przybosa, S. Grochowiaka, Cz. Miłosza, T. Różewicza, M. Białoszewskiego, S. Barańczaka).

8.7 System odwoławczy

Uczeń ma prawo odwołać się do Dyrektora w przypadku niezgadzania się z oceną wystawioną przez nauczyciela na koniec semestru lub roku szkolnego. Odwołanie ma być przedstawione w formie pisemnej w ostatnim dniu klasyfikacji. Dyrektor ma obowiązek przeanalizować sytuację danego ucznia. W uzasadnionych przypadkach może zalecić ponowne sprawdzenie wiedzy ucznia przez nauczyciela.

² WYMAGANIA EDUKACYJNE Z JĘZYKÓW OBCYCH NOWOŻYTNYCH

1. Ogólne zasady oceniania

- 1) Ocenie podlegają cztery podstawowe sprawności językowe, tj. rozumienie tekstu słuchanego, rozumienie tekstu czytanego, pisanie oraz mówienie, jak również zasady gramatyczne oraz słownictwo.
- 2) Oceniany jest aktywny udział w zajęciach, olimpiadach i konkursach językowych.
- 3) Ocenie podlega również wiedza realioznawcza o krajach nauczanego języka.

2. Sposoby uzyskiwania ocen

Oceny można uzyskać za:

-
- 1) pracę klasową ze zrealizowanego materiału trwającą 45 minut (minimum 2 prace w semestrze);
 - 2) kartkówkę zawierającą materiał leksykalno-gramatyczny z ostatnich trzech lekcji, trwającą ok. 15 minut;
 - 3) pisemną wypowiedź na zadany temat;
 - 4) odpowiedź ustną;
 - 5) aktywność.

Terminy prac klasowych ustalane są z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem oraz wpisywane do dziennika lekcyjnego. W przypadku braku możliwości przeprowadzenia pracy klasowej z przyczyn obiektywnych, niezależnych od ucznia i nauczyciela ustala się nowy termin. W razie jednodniowej nieobecności ucznia w szkole, nauczyciel ma prawo przeprowadzić pracę klasową na najbliższej lekcji. Nauczyciel jest zobowiązany ocenić i udostępnić uczniom pisemne prace kontrolne w ciągu dwóch tygodni. Kartkówki mogą być niezapowiedziane i oddawane uczniom w ciągu tygodnia.

3. Szczegółowe kryteria oceniania

Oceny bieżące

Ocenom za prace pisemne odpowiada następująca skala procentowa:

- 0 – 39 % - **niedostateczny**
- 40 - 59 % - **dopuszczający**
- 60 – 74 % - **dostateczny**
- 75 – 89 % - **dobry**
- 90 – 100 % - **bardzo dobry**

Ocena klasyfikacyjna śródroczna i roczna

Ocena klasyfikacyjna śródroczna jest wypadkową wynikającą z ocen cząstkowych, ale nie jest średnią arytmetyczną, ponieważ inną wagę ma ocena np. z kartkówki ze słówek, a inną z testu na podsumowanie działu. Ocena klasyfikacyjna śródroczna uwzględnia wkład pracy ucznia oraz postęp w spełnianiu wymagań edukacyjnych.

Ocena klasyfikacyjna roczna jest wypadkową wynikającą z ocen cząstkowych z drugiego semestru, ale nie jest średnią arytmetyczną podobnie jak w przypadku oceny śródrocznej; uwzględnia ona ocenę śródroczną oraz wkład pracy ucznia.

4. Nieprzygotowanie do zajęć

Uczeń ma prawo dwa razy (bądź jeden raz - w przypadku, gdy grupa ma dwie godziny zajęć w tygodniu) w ciągu semestru zgłosić nieprzygotowanie do zajęć, bez podawania przyczyny. Przywilej ten nie odnosi się do testów diagnostycznych oraz prac klasowych. Nieprzygotowanie do zajęć należy zgłosić na początku lekcji.

Uczniowie nieobecni na zajęciach z powodu choroby trwającej dłużej niż 5 dni i udokumentowanej zaświadczeniem lekarskim korzystają ze zwolnień określonych w szkolnym regulaminie oceniania.

5. Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny nauczyciel dostosowuje do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania edukacyjne na poziomie wymagań wykraczających (W), czyli:

1. samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia;

-
2. biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami i umiejętnościami;
 3. otrzymuje 100% wyniki ze wszystkich form sprawdzania wiedzy i umiejętności.
 4. jest laureatem konkursu przedmiotowego o zasięgu wojewódzkim lub ponadwojewódzkim oraz laureatem lub finalistą ogólnopolskiej olimpiady przedmiotowej.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania edukacyjne na poziomie wymagań dopełniających (D), czyli:

- potrafi poprawnie operować strukturami gramatycznymi prostymi i złożonymi;
- potrafi budować spójne zdania i stosuje szeroki zakres słownictwa odpowiedni do zadania;
- potrafi zrozumieć kluczowe informacje w różnorodnych tekstach i rozmowach;
- potrafi wydobyć potrzebne informacje i przekształcić je w formę pisemną;
- z łatwością rozróżnia dźwięki;
- rozpoznaje uczucia mówiącego i rozumie polecenia nauczyciela;
- potrafi z powodzeniem przekazać wiadomość;
- posługuje się poprawnym językiem popełniając niewiele błędów;
- omawia tematy codzienne i tematy o charakterze abstrakcyjnym;
- formułuje wypowiedzi, które można z łatwością zrozumieć;
- potrafi napisać zdanie zawierające złożone struktury i słownictwo;
- pisze teksty dobrze zorganizowane, które są spójne i zawierają wszystkie niezbędne elementy;
- pisze teksty o odpowiedniej długości;
- używa prawidłowej pisowni interpunkcji;
- otrzymuje minimum 90 % z większości sprawdzianów.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania edukacyjne na poziomie wymagań rozszerzających (R), czyli:

potrafi poprawnie operować większością struktur prostych i złożonych;
w większości wypadków buduje zdania spójne i używa szerokiego zakresu słownictwa odpowiedniego do zadania;
potrafi zrozumieć większość kluczowych informacji w różnorodnych tekstach
i rozmowach
umie wydobyć większość potrzebnych informacji i przekształcić je w formę pisemną;
potrafi rozpoznać uczucia i reakcje mówiącego;
potrafi rozróżnić dźwięki i zrozumieć polecenia nauczyciela;
przeważnie potrafi z powodzeniem przekazać wiadomość;
mówi spójnie, z lekkim wahaniem;
posługuje się w miarę poprawnym językiem, popełniając niekiedy zauważalne błędy, ale można go zazwyczaj zrozumieć bez trudności;
potrafi omawiać tematy codzienne i niektóre abstrakcyjne ;
na ogół zabiera głos w dyskusji w naturalny sposób;
pisze teksty na ogół dobrze zorganizowane i spójne, a w zadaniu pisemnym zawiera wszystkie istotne punkty, choć niektórym poświęca niewiele miejsca;
pisze teksty nieco dłuższe lub krótsze od wymaganej długości oraz używa prawidłowej pisowni i interpunkcji;
otrzymuje minimum 75% z większości sprawdzianów.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania edukacyjne na poziomie wymagań podstawowych (P), czyli:

- 1) potrafi operować niektórymi strukturami prostymi i złożonymi, budować niektóre zdania spójne;
- 2) na ogół używa słownictwa odpowiedniego do zadania, ale tylko czasami o charakterze bardziej złożonym;
- 3) potrafi czasem zrozumieć ogólny sens różnorodnych tekstów, rozmów i wydobywa część kluczowych informacji w tekstach i rozmowach;

-
- 4) zazwyczaj rozpoznaje uczucia i reakcje mówiącego;
 - 5) potrafi rozróżnić większość dźwięków i zazwyczaj zrozumieć polecenia nauczyciela;
 - 6) czasem potrafi z powodzeniem przekazać wiadomość, mówi spójnie z wyraźnym wahaniem;
 - 7) posługuje się częściowo poprawnym językiem, ale popełnia sporo zauważalnych błędów;
 - 8) potrafi omawiać codzienne tematy, ale z abstrakcyjnymi ma wyraźne problemy;
 - 9) wypowiada się zazwyczaj w zrozumiałym sposób;
 - 10) potrafi napisać zdanie zawierające proste struktury i słownictwo, a w zadaniu pisemnym zawiera większość istotnych punktów, jednak któregoś tekst mógłby być bardziej spójny;
 - 11) używa czasem nieprawidłowej pisowni i interpunkcji;
 - 12) pisze teksty wyraźnie dłuższe lub krótsze od wymaganej długości;
 - 13) otrzymuje minimum 60 % z większości sprawdzianów.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania edukacyjne na poziomie wymagań koniecznych (K), czyli :

- 1) potrafi poprawnie operować niedużą ilością struktur prostych i złożonych, budować zdania, ale przeważnie niespójne;
- 2) dysponuje ograniczonym zakresem słownictwa odpowiedniego do zadania, czasami niepoprawnie używa codziennego słownictwa;
- 3) potrafi od czasu do czasu zrozumieć ogólny sens różnorodnych tekstów i rozmów, wydobyć kilka kluczowych informacji w różnorodnych tekstach i rozmowach, zrozumieć niedużą część potrzebnych informacji i przekształcić je w formę pisemną;
- 4) potrafi też czasami rozpoznać uczucia i reakcje mówiącego, rozróżnić niektóre dźwięki, a polecenia nauczyciela są dla niego zazwyczaj zrozumiałe, chociaż może potrzebować pomocy lub podpowiedzi;
- 5) czasami potrafi przekazać wiadomość, ale z wyraźnymi trudnościami;
- 6) mówi czasem spójnie, ale z częstym wahaniem;
- 7) posługuje się czasami poprawnym językiem, ale popełnia wiele zauważalnych błędów;
- 8) jego słownictwo jest bardzo ograniczone, potrafi omawiać codzienne tematy, ale rzadko podejmuje te o charakterze abstrakcyjnym, nieczęsto zabiera głos w rozmowie;
- 9) wypowiada się na ogół zrozumiale, ale z pewną trudnością;
- 10) próbuje pisać zdania zawierające proste struktury i słownictwo;
- 11) tworzy czasem spójne teksty, brak im jednak organizacji;
- 12) w zadaniu pisemnym zawiera tylko niektóre istotne punkty;
- 13) pisze teksty wyraźnie dłuższe lub krótsze od wymaganej długości, używa w większości nieprawidłowej pisowni i interpunkcji;
- 14) otrzymuje minimum 40 % z większości sprawdzianów.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który nie spełnia wymagań edukacyjnych na poziomie wymagań koniecznych (K), czyli:

1. nie potrafi operować nawet prostymi strukturami gramatycznymi;
2. posiada rażąco ubogi zakres słownictwa, nie potrafi wykorzystać zdobytej wiedzy;
3. nie potrafi zrozumieć ogólnego sensu różnorodnych tekstów i rozmów;
4. nie rozumie poleceń nauczyciela;
5. nie może rozróżnić podstawowych dźwięków i uczuć mówiącego;
6. rzadko potrafi przekazać wiadomość;
7. popełnia liczne błędy językowe;
8. nie potrafi wypowiedzieć się na podstawowe tematy;
9. nie zabiera głosu w dyskusji;
10. tworzy niespójne teksty, z licznymi błędami interpunkcyjnymi;
11. pisze prace bardzo krótkie;

12. nie chce korzystać z proponowanych form pomocy;

Nauczyciel uzasadnia ustalone oceny w sposób określony w statucie szkoły.

VI. Sposób przekazywania informacji rodzicom i uczniom

Oceny są jawne dla ucznia i jego rodziców. Informacje o ocenach bieżących ucznia, jego postępach, szczególnych osiągnięciach i problemach nauczyciel przekazuje wychowawcy klasy w formie wpisu do dziennika tradycyjnego i elektronicznego. Wychowawca przekazuje otrzymane informacje zainteresowanym rodzicom.

Informacji o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu oraz o szczególnych uzdolnieniach ucznia nauczyciel udziela rodzicom podczas konsultacji, zgodnie z terminarzem określonym przez szkołę na dany rok szkolny.

Nie później niż na miesiąc (30 dni) przed klasyfikacyjnym zebraniem rady pedagogicznej wystawiane są w dzienniku (ołówkiem) przewidywane klasyfikacyjne oceny śródroczne (tylko oceny niedostateczne). Oceny te mogą zostać utrzymane bądź ulec zmianie w wyniku uzyskania przez ucznia nowych ocen cząstkowych. O planowanych ocenach zostają poinformowani obecni w szkole uczniowie oraz wychowawca klasy, który przekazuje te informacje rodzicom uczniów w terminie i formie określonych w statucie szkoły.

Nie później niż na miesiąc (30 dni) przed końcem zajęć edukacyjnych w roku szkolnym nauczyciele prowadzący zajęcia edukacyjne oraz wychowawca oddziału informują ucznia i jego rodziców o przewidywanych dla niego **niedostatecznych rocznych ocenach klasyfikacyjnych** w formie określonej w statucie szkoły.

Dwa tygodnie przed końcem zajęć edukacyjnych w roku szkolnym nauczyciele prowadzący zajęcia edukacyjne oraz wychowawca oddziału informują ucznia i jego rodziców o **wszystkich przewidywanych dla niego rocznych ocenach klasyfikacyjnych** w formie określonej w statucie szkoły.

³ Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu łacina dla humanistów w klasie IIA

Liczba godz.	Tematyka zajęć lekcyjnych	Zadania nauczyciela	Zadania ucznia	Uwagi
1	Lekcja organizacyjna. Chronologia starożytności.	Zapoznanie uczniów z zasadami pracy na lekcjach i systemem oceniania. Przedstawienie chronologii starożytności.	Uczeń zna zasady pracy i sposób oceniania. Uczeń zna chronologię starożytności.	
2	Wymowa i akcent. Temat czasownika. Forma podstawowa czasownika. Odmiana czasownika w praesens, koniugacja I-IV. Two Roman girls-lektura tekstu.	Informacja o budowie tematu praesentis czasownika czterech koniugacji. Formy podst. czasownika. Odmiana czasownika w praesens. Odmiana zaimka pytającego.	Uczeń zna końcówki czasownika w str. czynnej. Potrafi odmieniać czasownik czterech koniugacji w czasie praesens.	
2	Budowa zdania poj. Zaimki osobowe i dzierżawcze. Dekl. I. De Troia. Historia wojny trojańskiej. Familia Romana. Nazwy przypadków.	Nauka techniki tłumaczenia zdania. Zapoznanie z odmianą zaimka osobowego i dzierżawczego. Odmiana rzeczownika dekl. I. Nauka rozpoznawania form dekl. w teście. Historia wojny trojańskiej.	Uczeń potrafi rozpoznawać formy rzeczownika i czasownika w teście łącz. Uczeń zna nazwy przypadków i potrafi odmieniać rzeczownik dekl. I. Uczeń zna historię wojny trojańskiej.	
1	Homer and the Illiad	Tłumaczenie tekstu z języka ang. dotyczącego Homera i Iliady.	Uczeń poznaje realia antyczne w języku angielskim	

3	Orzeczenie imienne.Słowo posiłkowe sum,esse. Przyimki z acc. i abl.Rzeczowniki i przymiotniki dekl.II.A summer afternoon. De geminis Romulo et Remo.Legendarne początki Rzymu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia.Nauka odmiany rzeczownika i przymiotnika dekl. II. Zapoznanie z historią powstania Rzymu.	Uczeń zapamiętuje odmianę rzeczownika i przymiotnika dekl.II.Uczeń zapoznaje się z legendarnymi początkami Rzymu.	
2	The origins of Rome	Lektura tekstu w języku angielskim o początkach Rzymu	Uczeń zapoznaje się z historią Rzymu	
1	Sentencje łacińskie/50/	Zapoznanie uczniów z wybranymi sentencjami łacińskimi	Uczeń zapamiętuje sentencje łącz.	
1	In the garden	Lektura tekstu łacińskiego	Uczeń doskonali technikę tłumaczenia tekstu łącz.	
2	Virgil and the Aeneid	Lektura tekstu w języku angielskim.Poznanie życia i twórczości Wergiliusza i jego dzieła – Eneida.	Uczeń zna postać Wergiliusza i jego dzieło.	
2	Imperfectum activi. Zaimek względny qui.Show- off!	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie imperfectum act. czterech koniugacji.Zapoznanie z odmianą zaimka względnego.Lektura tekstu łacińskiego	Uczeń potrafi odmieniać czasowniki w czasie imperfectum activi.Uczeń odmienia zaimek względny.	
1	From monarchy to republik.	Lektura tekstu angielskiego- realia antyczne.Praca w 4 grupach ze słownikiem.	Uczeń poznaje historię starożytną na podstawie tekstu w języku angielskim.	
1	Łacińskie epitafia i napisy nagrobne.	Zapoznanie z łacińskimi napisami nagrobnymi.	Uczeń zna łacińskie napisy nagrobne.	
3	Deklinacja III – typ spółgłoskowy samogłoskowy i mieszany.Marcus to the rescue .De Hannibale.	Zapoznanie z odmianą rzeczowników i przymiotników III dekl. Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego	Uczeń potrafi odmieniać 3 typy deklinacji III.Uczeń potrafi odpowiadać na pytania do tekstu.	
1	Hannibal	Zapoznanie z postacią Hannibala i z historią wojen punickich.Tłumaczenie w grupach tekstu angielskiego.	Uczeń poznaje realia antyczne wojen punickich.	
2	Modlitwy łacińskie	Zapoznanie uczniów z łacińskimi tekstami modlitw.	Uczeń zna łacińskie modlitwy.	
2	Indicativus futuri I activi.De nuptiis Romanis.Odmiana czasowników złożonych.	Zapoznanie uczniów z odmianą czasownika w czasie futurum I act. Zaślubiny w starożytnym Rzymie.	Uczeń zna odmianę czasownika w czasie futurum I act. ,zna odmianę czasowników złożonych.Zna realia antyczne dotyczące zaślubin.	
1	Matrimonium	Lektura tekstu w języku angielskim.	Uczeń doskonali technikę tłumaczenia zdań.	
2	Kolędy Latine.	Nauka śpiewania kolęd po łacinie.	Uczeń potrafi śpiewać kolędy po łacinie.	
1	Elary in the day.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń potrafi poprawnie czytać i tłumaczyć tekst łaciński.	
1	Muzy i ich atrybuty.	Zapoznanie z muzami i ich atrybutami.	Uczeń potrafi wymienić muzy i ich atrybuty.	
1	Krzyżówka po łacinie.	Utrwalenie słownictwa łacińskiego.	Uczeń wykazuje się znajomością słownictwa łacińskiego.	
3	Mitologia antyczna. De deis deabusque. Passivum- strona bierna. Acc. duplex, nom. duplex.	Zapoznanie z tworzeniem strony biernej.Zapoznanie z acc. duplex i nom. duplex.Zapoznanie z podstawowymi mitami greckimi.	Uczeń potrafi zamieniać str. czynną na bierną i odwrotnie.Uczeń zna podst. mity greckie.	
1	Women	Lektura tekstu w języku angielskim na temat kobiet w starożytności.Praca w grupach ze słownikiem.	Uczeń doskonali technikę tłumaczenia tekstu.	
3	De mulieribus Romanis.Deklinacja IV i V.Stopniowanie przymiotników- 3 rodzaje.	Zapoznanie z odmianą rzeczowników IV i V deklinacji. Zapoznanie z 3 rodzajami stopniowania przymiotników.	Uczeń potrafi odmienić rzeczownik IV i V deklinacji. Uczeń zna 3 rodzaje stopniowania przymiotników.	

2	Zwroty i wyrażenia łacińskie in memoriam/100/	Zapoznanie ze zwrotami łacińskimi używanymi współcześnie.	Uczeń zapamiętuje zwroty łacińskie.	
1	Bad news. Zaimki wskazujące i zaimek względny.	Zapoznanie z odmianą zaimków wskazujących i zaimka względnego.	Uczeń zna odmianę zaimków. Uczeń doskonali technikę tłumaczenia tekstu.	
2	Podstawowe kierunki filozoficzne antyku.	Zapoznanie z filozofią antyczną.	Uczeń zna podstawowe kierunki filozoficzne antyku.	
2	Nero	Zapoznanie z postacią cesarza Nerona. Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń zna postać Nerona.	
3	Perfectum activi, plusquamperfectum activi, futurum II activi. Ablativus comparativus. Genetivus partitivus. Dativus possessivus. Fabula de Daedalo et Icaro.	Zapoznanie z odmianą w czasach utworzonych z tematu perfecti. Zapoznanie z konstrukcjami: abl. Comp., genet. Partit., dat. poss.	Uczeń potrafi odmieniać czasowniki w czasach perfectum, plusquamperfectum, futurum II activi. Uczeń rozpoznaje i poprawnie tłumaczy wymienione obok konstrukcje.	
1	Goodbye	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy.	
1	Gatunki literackie wywodzące się z antyku.	Zapoznanie z kierunkami literackimi wywodzącymi się z antyku.	Uczeń poznaje kierunki literackie i poznaje ich źródło pochodzenia.	
2	Cicero	Zapoznanie z postacią Cicerona i jego twórczością.	Uczeń zna postać Cicerona i jego dzieła.	
4	Participium perfecti passivi. Perfectum, plusquamperfectum futurum II passivi. Składnia nazw miast. Adverbia. Verba deponentia i semideponentia. De Ciceronis vita.	Zapoznanie z odmianą czasów złożonych. Zapoznanie z konstrukcją -składnia nazw miast. Zapoznanie z tworzeniem przysłówków. Zapoznanie z formami verbum deponens I semideponens.	Uczeń potrafi odmieniać czasy złożone. Uczeń zna składnię nazw miast. Uczeń potrafi utworzyć przysłówkę od przymiotnika, rozpoznaje verbum deponens i semideponens.	
1	Departure	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy.	
1	Nauka piosenek po łacinie.		Uczeń potrafi śpiewać po łacinie.	

Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu łacina dla prawników w kl. II B

Liczba godz.	Tematyka zajęć lekcyjnych	Zadania nauczyciela	Zadania ucznia	Uwagi
1	Lekcja organizacyjna.	Zapoznanie z tematyką zajęć i sposobem oceniania.		
1	Akcent i wymowa w języku łacińskim. Chronologia starożytności.	Zapoznanie z zasadami wymowy i zasadami pisowni łacińskiej. Przedstawienie chronologii starożytności.	Uczeń zna zasady wymowy. Uczeń zna chronologię starożytności.	
1	Praesens activi czasowników koniugacji I-IV. Infinitivus i imperativus praesentis activi.	Zapoznanie z odmianą czasowników w czasie praesens activi.	Uczeń potrafi odmieniać czasowniki 4 koniugacji w czasie praesens.	
1	Sąd- lektura tekstu łac. Sentencje łac.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z techniką tłumaczenia tekstu łacińskiego. Zapoznanie z paralelami łac.	Uczeń potrafi tłumaczyć prosty tekst łac. Uczeń zna sentencje łac.	
1	Deklinacja I. Przypadki łacińskie. De Troia.	Zapoznanie z odmianą rzeczownika i przymiotnika I dekl. Zapoznanie z historią wojny trojańskiej.	Uczeń potrafi odmieniać wyrazy I dekl. Uczeń zna historię wojny trojańskiej.	
1	Deklinacja II. In schola. Sentencje łac.- objaśnienia prawne. Legendy związane z początkami Rzymu.	Zapoznanie z odmianą wyrazów dekl. II. Zapoznanie z sentencjami o tematyce prawnej. Zapoznanie z początkami Rzymu.	Uczeń potrafi odmieniać wyrazy dekl. II. Uczeń zna sentencje łac. Uczeń zna historię początków Rzymu.	

1	Przymiotniki I i II dekl. Zaimek pytający quis?,quid?	Zapoznanie z odmianą przymiotników I i II dekl.Zapoznanie z odmianą zaimka pytającego.	Uczeń potrafi odmienić przymiotnik I i II dekl.Uczeń zna odmianę zaimka pytającego.	
1	O Eneasz- lektura tekstu.Sentencje łącz.-objaśnienia prawne.	Zapoznanie z postacią Eneasz.Zapoznanie z łacińskimi sentencjami prawniczymi.	Uczeń zna postać Eneasz.Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Dekl. III. Nad utworami poetów- lektura tekstu.Sentencje łącz- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą dekl. III.Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.Zapoznanie z sentencjami łacińskimi.	Uczeń potrafi odmieniać rzeczowniki III dekl. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Indicativus imperfecti act. czasowników kon.I-IV i sum,esse. O początkach prawa – lektura tekstu łącz.Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie imperfectum.Zapoznanie z sentencjami łacińskimi. Zapoznanie z początkami prawodawstwa.	Uczeń potrafi odmieniać czasowniki w czasie imperfectum. Uczeń zna historię prawa rzymskiego.zna sentencje łacińskie.	
1	Przymiotniki dekl.III.Zaimek wskazujący is,ea,id.	Zapoznanie z odmianą przymiotników dekl. III.Zapoznanie z odmianą zaimka wskazującego.	Uczeń potrafi odmieniać przymiotniki dekl. III. Uczeń potrafi odmieniać zaimek wskazujący.	
1	Łacińskie napisy nagrobne.	Zapoznanie z najczęściej spotykanymi napisami nagrobnymi w języku łacińskim.	Uczeń potrafi tłumaczyć łacińskie epitafia.	
1	Nauka wymowy-lektura tekstu łącz.Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.Zapoznanie z sentencjami łacińskimi.	Uczeń potrafi czytać i tłumaczyć tekst łaciński. Uczeń zna sentencje łacińskie.	
1	Zwroty łacińskie in memoriam./100/.	Zapoznanie ze zwrotami łącz. używanymi współcześnie.	Uczeń opanowuje pamięciowo zwroty łącz.	
1	Futurum I act..Zaimek zwrotny. Spojrzenie w przyszłość- lektura tekstu.Sentencje łącz- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie futurum I.Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu. Zapoznanie z sentencjami łącz.	Uczeń potrafi odmieniać czasownik w czasie futurum I.Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Kolędy Latine.	Nauka śpiewania kolęd po łacinie.	Uczeń potrafi śpiewać kolędy po łacinie.	
1	Indicativus , infinitivus praesentis passivi. Muzy i ich atrybuty.	Zapoznanie z odmianą czasownika w stronie biernej.Zapoznanie z muzami i ich atrybutami.	Uczeń zna odmianę czasownika w stronie biernej. Uczeń zna muzy i ich atrybuty.	
1	O prawnikach i o mówcach – lektura tekstu.Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.Zapoznanie z sentencjami łacińskimi.	Uczeń potrafi czytać i tłumaczyć tekst łaciński. Uczeń zna sentencje łacińskie.	
1	Indicativus imperfecti pass. Zaimki osobowe. Acc. duplex,nom. duplex.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie imperfectum pass.Zapoznanie z odmianą zaimków osobowych..Zapoznanie ze składnią acc.duplex i nom. duplex.	Uczeń potrafi odmieniać czasownik w imperfectum pass.Uczeń zna odmianę zaimków osobowych, rozpoznaje i poprawnie tłumaczy tekst łącz.	
1	Przed pretorem- lektura tekstu.Sentencje łacińskie-objaśnienia prawne.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu. Zapoznanie z sentencjami łącz.	Uczeń potrafi poprawnie czytać i tłumaczyć tekst łącz. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Sentencje łacińskie in memoriam/50/.	Zapoznanie z sentencjami łacińskimi.	Uczeń opanowuje pamięciowo sentencje łacińskie.	

1	Futurum I pass. Zaimki dzierżawcze. Przed sądem- lektura tekstu. Sentencje łącz.-objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie futurum I w stronie pass. Zapoznanie z odmianą zaimków dzierżawczych. Zapoznanie z sentencjami łącz.	Uczeń potrafi odmienić czasownik w czasie futurum pass. Uczeń potrafi odmienić zaimek dzierżawczy. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Indicativus perfecti act.. Zaimek względny qui, quae, quod.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie perfectum act. Zapoznanie z odmianą zaimka względnego.	Uczeń potrafi odmienić czasownik w czasie perfectum act. Uczeń potrafi odmienić zaimek względny.	
1	U Kwintusa Marcjusza- lektura tekstu. Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu. Zapoznanie z sentencjami łacińskimi.	Uczeń potrafi czytać i tłumaczyć tekst łącz. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Participium perfecti pass.. Indicativus perfecti pass. Zaimek wskazujący hic, haec, hoc. Nauka prawa- lektura tekstu. Sentencje łącz. - objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem participium perfecti pass. Zapoznanie z odmianą perfecti pass. Zapoznanie z odmianą zaimka wskazującego.	Uczeń zna odmianę czasownika w perfectum pass.. Uczeń zna odmianę zaimka wskazującego.	
1	Deklinacja IV. O urzędach i urzędnikach. Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne. Bogowie greccy i rzymscy.	Zapoznanie z odmianą dekl. IV. Zapoznanie z sentencjami łącz. Przedstawienie panteonu bogów greckich i rzymskich.	Uczeń potrafi odmienić rzeczownik IV dekl. Uczeń zna sentencje łacińskie Uczeń zna głównych bogów greckich i rzymskich.	
1	Gerundium i gerundivum. Pouczeń Sergiusza ciąg dalszy. Sentencje łacińskie.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem gerundium i gerundivum. Zapoznanie z sentencjami łącz. Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łącz.	Uczeń potrafi utworzyć gerundium i gerundivum. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	Participium praesentis activi. Nieważny testament- lektura tekstu łącz. Sentencje łącz- objaśnienia prawne. Prawo rzymskie.	Zapoznanie z tworzeniem part. praes act.. Zapoznanie z sentencjami łącz. Zapoznanie z początkami prawa rzymskiego.	Uczeń potrafi utworzyć part. praes. act. oraz przetłumaczyć, zna sentencje łącz. Uczeń zna początki prawa rzymskiego.	
1	Deklinacja V. Na forum- lektura tekstu. Sentencje łacińskie – objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą deklinacji V. Zapoznanie z sentencjami łącz.	Uczeń potrafi odmienić rzeczowniki V dekl. Uczeń zna sentencje łącz.	
1	3 rodzaje stopniowania przymiotników. Sława wielkich prawników- lektura tekstu. Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie ze stopniowaniem przymiotników. Technika tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń potrafi stopniować przymiotniki łącz. Uczeń potrafi czytać i tłumaczyć tekst łącz.	
1	Imperativus futuri. Czasowniki nieregularne: volo, nolo, malo..- objaśnienia prawne. Dawna ustawa- lektura tekstu.	Zapoznanie z tworzeniem imperativu futuri. Zapoznanie z odmianą czasowników nieregularnych.	Uczeń potrafi utworzyć imperativus futuri. Uczeń zna odmianę czasowników nieregularnych.	
1	Przysłówek. Czasownik –fero. O dobrym prawniku- lektura tekstu. Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem przysłówek. Zapoznanie z odmianą czasownika fero. Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń potrafi utworzyć i przestopniować przysłówek. Uczeń potrafi odmienić czasownik fero.	
1	Indicativus plusquamperfecti i futuri II. Porażka w wyborach – lektura tekstu. Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z odmianą czasownika w czasie plusquamperfectum i futurum II.	Uczeń potrafi odmienić czasowniki w czasie plusquamperfectum. I futurum II. Uczeń zna sentencje łącz.	

Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu łacina dla humanistów w kl. IIIA

Liczba godz.	Tematyka zajęć lekcyjnych	Zadania nauczyciela	Zadania ucznia	Uwagi
1	Lekcja organizacyjna	Zapoznanie z tematyką zajęć i systemem oceniania.		
2	Participia Latina. De gladiatoribus.	Zapoznanie z tworzeniem i odmianą participiów. Realia antyczne- gladiatorzy.	Uczeń potrafi utworzyć participia. Uczeń doskonali technikę tłumaczenia tekstu. Uczeń poznaje realia antyczne – gladiatorzy.	
1	A slave runs away.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łac.	Uczeń potrafi poprawnie czytać i tłumaczyć tekst łaciński.	
1	Zwroty i wyrażenia łacińskie in memoriam/1-100/	Zapoznanie ze zwrotami łacińskimi używanymi współcześnie.	Uczeń zapamiętuje podstawowe zwroty łacińskie.	
3	Infinitiw y łacińskie/4/. Czasowniki nieregularne. Liczebniki łacińskie. De septem miraculis mundi.	Zapoznanie z tworzeniem infinitiwów łacińskich. Zapoznanie z odmianą czasowników nieregularnych. Zapoznanie z liczebnikami głównymi i porządkowymi/1-1000/. Zapoznanie z kanonem cudów świata antycznego.	Uczeń potrafi utworzyć infinitiw y .Uczeń zna odmianę czasowników nieregularnych. Uczeń rozpoznaje liczebniki główne i porządkowe. Uczeń zna cuda świata antycznego.	
1	Capture	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
2	De Nerone. Accusativus cum infinitivo.	Zapoznanie z konstrukcją składniową accusativus cum infinitivo. Zapoznanie z postacią Nerona.	Uczeń zna konstrukcję accusativus cum infinitivo. Uczeń zna postać cesarza Nerona.	
1	Why is Sextus a pest?	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	Kolędy Latine.	Nauka śpiewania kolęd po łacinie.	Uczeń potrafi śpiewać kolędy po łacinie.	
3	Nominativus cum infinitivo. Gerundium. De thesauro in agro latente. 3 porządki w architekturze . Rzeźba antyczna.	Zapoznanie ze składnią nominativus cum infinitivo. Zapoznanie z architekturą i rzeźbą antyczną.	Uczeń zna konstrukcję nom. cum inf. Uczeń zna porządki w architekturze i dzieła głównych rzeźbiarzy antycznych.	
1	Do we stay at an inn?	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
2	Ablativus absolutus. De imperio Romano. Czasowniki nieregularne: volo, nolo, malo.	Zapoznanie z konstrukcją ablativus absolutus. Zapoznanie z odmianą czasowników nieregularnych.	Uczeń zna konstrukcję ablativus absolutus. Uczeń potrafi odmienić czasowniki nieregularne.	
1	Przysłowia łacińskie in memoriam /50/.	Zapoznanie z przysłowiami łacińskimi.	Uczeń opanowuje pamięciowo przysłowia łacińskie.	
2	Coniugatio periphrastica passiva. De oratore instituendo.	Zapoznanie z koniugacją omowną bierną. Zapoznanie z cechami dobrego mówcy.	Uczeń zna koniugację omowną bierną. Uczeń zna cechy dobrego mówcy.	

1	Arrival at the inn.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń potrafi czytać i tłumaczyć tekst łaciński.	
1	Coniunctivus- tryb przypuszczający.	Zapoznanie z tworzeniem trybu przypuszczającego.	Uczeń potrafi tworzyć tryb przypuszczający.	
1	De Gallia.C.I.Caesar.Znane powiedzenia Cezara.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński. Opanował pamięciowo znane powiedzenia Cezara.	
1	Zdania celowe i dopełniowe. Zasada consecutio temporum.	Zapoznanie z zasadą następstwa czasów.	Uczeń potrafi zastosować coniunctivus w zdaniach złożonych podrzędnie.	
1	Teatr antyczny.	Zapoznanie z historią teatru.	Uczeń zna historię teatru.	
2	De Aesopo. Bajka antyczna.	Zapoznanie z postacią Ezopa i jego bajkami.	Uczeń zna postać Ezopa. Uczeń potrafi tłumaczyć bajki antyczne i wyciągać z nich morały.	
1	Kalendarz rzymski. Kalendarz juliański i gregoriański.	Zapoznanie z historią kalendarza.	Uczeń zna różnice między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim.Uczeń zna sposoby obliczania dat.	
1	Settling in.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	Chance encounter.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	Murder.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	At the Porta Capina.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	Always tomorrow.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	First Moring in Rome.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	A grim lesson	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łacińskiego.	Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łaciński.	
1	Gaudeamus.	Nauka śpiewania hymnu studenckiego.	Uczeń potrafi śpiewać hymn studencki.	

Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu łacina dla prawników w kl. IIIB

Liczba godz.	Tematyka zajęć lekcyjnych	Zadania nauczyciela	Zadania ucznia	Uwagi
1	Lekcja organizacyjna.	Zapoznanie z tematyką zajęć i sposobem oceniania.		
1	Sentencje łacińskie in memoriam/ 50 /.	Zapoznanie uczniów z sentencjami łącz.	Uczeń opanowuje pamięciowo 50 sentencji łącz.	
1	Coniunctivus w zdaniach głównych. Coniunctivus praesentis i imperfecti act.Przed wystąpieniem mówcy-lektura tekstu.Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne.	Zapoznanie uczniów z tworzeniem coniunctivu praesentis i imperfecti act.Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łącz.	Uczeń potrafi utworzyć con, praes. i imperf. act..Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łącz.	
1	Coniunctivus praesentis et imperfecti passivi.Coniunctivus w zdaniach pobocznych wyrażających życzenie lub cel.Niech rylec ustąpi przed mieczem- lektura tekstu. Sentencje łacińskie-objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem coniunctivu praesentis i imperfecti passivi.Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łącz.Zapoznanie z nowymi sentencjami łącz.	Uczeń potrafi tworzyć coniunctivus praesentis i imperfecti passivi. Uczeń zna sentencje łącz.	

1	Coniunctivus perfecti i plusquamperfecti act. Coniunctivus w zdaniach pobocznych. O pracowitości i rzetelności- lektura tekstu łącz. Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem con. perfecti i plusquamperfecti.activi.	Uczeń potrafi utworzyć con. perfecti i plusquamperfecti act.Uczeń poprawnie czyta i tłumaczy tekst łącz.
1	Coniunctivus perfecti i plusquamperfecti passivi. Coniunctivus w zdaniach pobocznych. Cum historicum. Ku końcowi- lektura tekstu łącz. Sentencje łącz.- objaśnienia prawne.	Zapoznanie z tworzeniem con. perfecti i plusquamperfecti pass.Objaśnienie cum historicum.	Uczeń potrafi utworzyć con. perfecti i plusquamperfecti pass.Uczeń zna cum historicum.Uczeń zna sentencje łącz.
1	Coniunctivus w zdaniach pobocznych mowy zależnej- consecutio temporum. Z rozstrzygnięć Serwiusza- lektura tekstu.Sentencje łacińskie- objaśnienia prawne.	Zapoznanie uczniów z zasadą następstwa czasów-consecutio temporum.	Uczeń stosuje zasadę consecutio temporum. Poprawnie tłumaczy tekst łaciński.Zna sentencje łącz.
1	Kalendarz rzymski – sposoby obliczania czasu.Liczebniki główne i porządkowe 1-1000.	Podanie metody obliczania czasu wg Rzymian.Zapoznanie z liczebnikami głównymi i porządkowymi.	Uczeń zna liczebniki rzymskie. Uczeń potrafi napisać datę na sposób rzymski.
1	De iure et legibus. De iustitia et iureo sprawiedliwości i prawie.Główne kierunki filozoficzne antyku.	Zapoznanie z filozofią antyczną.Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu łącz.	Uczeń zna główne kierunki filozoficzne antyku.
1	De iure naturali et gentium et civili- lektura tekstu. 7 królów Rzymu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o prawie naturalnym,cywilnym i międzynarodowym.Uczeń potrafi wymienić 7 królów Rzymu.
1	De fontibus iuris-lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o początkach prawa.
1	De lege duodecim tabularum- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o prawie 12 tablic.
1	De diversis sectis prudentium- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy o różnych szkołach ludzi mądrych.
1	De actionibus. De legis actionibus- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy o ustawach prawa.
1	De legis actione sacramento in rem- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy o ustawie prawa rzeczowego.
1	De per formulas litigando- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy o sporach w procesie formułkowym.
1	De interdictis.-lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o zakazach.
1	De personis. De iure personarum.- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy o prawie osobowym.
1	De servis – lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o niewolnikach.
1	De adoptione- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o adopcji.
1	Quibus modis potestas parentum solvitur- lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o uwolnieniu władzy rodzicielskiej.
1	De tutelis-lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o rodzajach opieki.
1	De curatoribus.-lektura tekstu.	Doskonalenie techniki tłumaczenia tekstu.	Uczeń czyta i tłumaczy tekst o kuratorach.
1	Gaudeamus igitur...	Nauka śpiewania hymnu studenckiego.	Uczeń potrafi śpiewać hymn studencki.

⁴ Wymagania edukacyjne z historii

Kryteria ogólne

Podstawowe zasady

Uczeń:

- **Zna i rozumie przedmiotowy system oceniania i poziomy wymagań w zakresie koniecznym i podstawowym** (do poziomu oceny dostatecznej) , **rozszerzającym i dopełniającym** (od oceny dobry – do bardzo dobrej) oraz **wykraczającym** (ocena celująca)
- **Jest systematyczny i obowiązkowy.**

Przygotowuje się do każdej lekcji, gotów do udzielenia odpowiedzi ustnej z trzech ostatnich lekcji, bądź napisania zadania krótkiej odpowiedzi z tegoż zakresu. Ważnym elementem tej postawy jest właściwie prowadzony zeszyt przedmiotowy:

- uczeń ma obowiązek posiadania zeszytu przedmiotowego na każdej lekcji historii i prowadzenia go systematycznie;
- przy ocenie zeszytu przedmiotowego uwzględnia się: kompletność, systematyczność i czytelność prowadzenia notatek, estetykę zeszytu, poprawność wykonania tabel, rysunków, wykresów itp., poprawność językową i ortograficzną.

- nauczyciel może dokonać kontroli zeszytu przedmiotowego ucznia w każdym czasie, a nieusprawiedliwiony brak zeszytu na zajęciach lub stwierdzone rażące braki w zeszycie skutkują oceną niedostateczną z wpisem do dziennika. W wypadku stwierdzenia niewielkich braków – omyłkowe wykonanie jednego innego zadania niż zadano – obliguje się ucznia do uzupełnienia zeszytu a ocena po okazaniu zeszytu i sprawdzeniu brakującej uprzednio treści wpisywana jest do dziennika na następnej lekcji. Inne braki obniżają ocenę i nie powodują zmiany terminu jej wpisania do dziennika.

- sprawdzanie zeszytów przedmiotowych na ocenę odbywa się także dwa razy w roku szkolnym, w końcowym okresie każdego półrocza. Ocena uzyskana w ten sposób –uwzględniająca staranność, systematyczność w prowadzeniu notat oraz samodzielność wykonania prac domowych , redagowania dłuższych wypowiedzi z rozwiniętą narracją i argumentacją w pierwszej kolejności brane są pod uwagę w ocenianiu postawy ucznia wobec przedmiotu.

- **Jest aktywny w swej postawie zdobywania i pogłębiania wiedzy.**

Formy działań podejmowane przez ucznia w tym zakresie znacznie różnicują ocenę.

Pracuje indywidualnie i zespołowo. Indywidualna i zespołowa praca ucznia oceniana jest jawnie. Typowe jej postaci: **praca na lekcji** zgodnie z poleceniami nauczyciela, wykonywanie zadań po uwzględnieniu wskazań nauczyciela mających korygować błędy, omyłki niedociągnięcia wynikające z braku należytej staranności; **praca domowa** w zakresie typowych zadań (np. kart pracy i testów kształtujących - pisemnych z zadaniami: otwartymi (rozprawki, krótkiej odpowiedzi, tekstów z luką), zamkniętymi (na dobieranie, wielokrotnego wyboru, prawda - fałsz), analizy materiałów źródłowych, odpowiedzi ustnych - polegających na sprawdzeniu umiejętności ucznia w zakresie rozumienia problemu.

Wykazuje chęć i czyni starania w celu wykonania zadań trudniejszych. Dążenie do zaprezentowania wyników swojej pracy, chęć podzielenia się wiedzą i umiejętnościami poprzez konfrontowanie posiadanego stanu wiedzy i umiejętności z innymi uczniami a także skłonność do zaprezentowania dobrych praktyk - metod zdobywania tego stanu wiedzy i umiejętności. Szczególną postacią połączenia pracy indywidualnej i zespołowej jest udział w zadaniach realizowanych metodami **port folio i metodą projektu, pracy w grupach (uwzględniającej samoocenę ucznia), oraz recenzji przeczytanej książki, sprawozdania z muzeum, wycieczki, wykonania zadań gry terenowej, kontaktów społecznych) uczestnictwa w konkursach.**

- **Przyjmuje postawę współdziałania w pracy na lekcji tak w pracy indywidualnej jak i zespołowej.**

Dąży do uzyskania jak najlepszego wyniku, jest kreatywny, krytyczny w ocenie swoich działań, nastawiony na włączenie posiadanej wiedzy w skład dorobku zespołu ale jednocześnie jest asertywny, nieakceptuje u pozostałych członków zespołu postaw ambiwalentnej, bezproduktywnej i pasożytniczej.

- **Przygotowuje się do zapowiedzianych prac klasowych (jeden dział) i sprawdzianów (kilka działów).**

Nieobecność na takim sprawdzianie skutkuje notatką „nbs” wpisywaną do dziennika i nakłada obowiązek napisania sprawdzianu w nowym terminie ,wyznaczonym przez nauczyciela a uwzględniającym okoliczności towarzyszące tej nieobecności - długotrwała choroba przedłuża czas przygotowania do takiego sprawdzianu maksymalnie do trzech tygodni. W pozostałych przypadkach sprawdzian napisany być musi w terminie wyznaczonym przez nauczyciela zwykle tygodniowym a nie przekraczającym dwóch tygodni od terminu zasadniczego. Nie przystąpienie do tego sprawdzianu skutkuje zmianą zapisu „nbs” na ocenę niedostateczną. Poprawa oceny niedostatecznej sprawdzianu jest

dobrowolna, musi odbywać się poza lekcjami historii, w czasie wyznaczonym przez nauczyciela, (prawo takie nie przysługuje osobom ściągającym na sprawdzianie). Nieuzasadniona nieobecność ucznia na sprawdzianie pisemnym pozbawia możliwości zdobycia punktów, a tym samym otrzymania wyższej oceny śródrocznej lub rocznej W każdym półroczu przewiduje się co najmniej dwa sprawdziany. Testy powinny uwzględniać wszystkie poziomy wymagania.

- **Wszystkie oceny są jawne i podawane na bieżąco.**
- Uczeń mający kłopoty z opanowaniem materiału nauczania może zwrócić się o pomoc do nauczyciela i jeżeli jest to pożądane, wspólnie ustalają program wspomagający.
- Prace pisemne otrzymuje uczeń do wglądu na lekcji, a rodzice w kontaktach indywidualnych.
- Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) sprawdzone i ocenione pisemne prace kontrolne są udostępniane uczniowi lub jego rodzicom (prawym opiekunom).
- Na wniosek ucznia lub jego rodziców nauczyciel uzasadnia ustaloną ocenę półroczną lub roczną. Przy wystawieniu oceny śródrocznejrocznej lub końcoworocznej oczekiwana jest samoocena ucznia, który musi ją sformułować w oparciu o kryteria ogólne i szczegółowe zawarte w przedmiotowym systemie oceniania. Wniosek ucznia i rodziców o sformułowanie takiego uzasadnienia w przypadku występowania o zmianę oceny musi poprzedzać samoocena ucznia według przywołanych kryteriów. Ocena nauczyciela będzie miała charakter uargumentowanego ustosunkowania się do tej opinii .
- Na miesiąc przed planowaną klasyfikacją (posiedzeniem Rady Pedagogicznej klasyfikacyjnej) uczeń jest informowany o grożącej mu ocenie niedostatecznej na koniec półrocza lub całego roku szkolnego.
- W przypadku oceny niedostatecznej w pierwszym półroczu aby uzyskać promocję do następnej klasy uczeń obowiązany jest zaliczyć pozytywnie materiał nauczania z pierwszego. Zaliczenie odbywa się w formie ustalonej przez nauczyciela najpóźniej do końca marca.
- Sprawdziany są przechowywane przez nauczyciela do czasu wystawienia oceny na półrocze lub oceny końcoworocznej.
- Ocena jest wyrażona stopniem szkolnym w skali od 1 do 6.Dopuszcza się stosowanie dodatkowo „+” i „-” . Waga ocen pozostaje w następujących proporcjach:

Formy sprawdzania wiedzy ucznia	waga
Sprawdzian, test, wypracowanie pisane na lekcji	3
Kartkówka, krótki sprawdzian	2
Odpowiedź ustna	2
Matura próbna	2
Zadanie domowe	1
Aktywność	1
Inne (np. prace długoterminowe, publikacje szkolne, praca w grupach, projekty,)	2

Częstotliwość mierzenia osiągnięć uczniów jest zależna od klasy i modyfikowana w kolejnym półroczu. W przypadku dłuższych, samodzielnych, wypowiedzi pisemnych lub udokumentowanych źródłowo referatów ustnych, kryteria oceniania tychże odpowiadają tym, które przyjmuje się powszechnie przy ocenianiu prac typu maturalnego – co ma głębokie uzasadnienie. Nauczyciel, w miarę potrzeby, wyjaśnia i precyzuje te zasady w rozmowie z uczniami.

Charakterystyka podstawowych form sprawdzania wiedzy uczniów

- **Pisemny sprawdzian (klasówka).**

Sprawdzian pisemny obejmujący dział materiału musi być zapowiedziany na tydzień przed jego przeprowadzeniem. Uczniowie są zobowiązani do uczestnictwa w sprawdzianie w określonym (ustalonym wspólnie) dniu. Nieobecność na sprawdzianie może być usprawiedliwiona chorobą ucznia, potwierdzoną przez rodziców lub lekarza. Uczeń, który z powyższej przyczyny nie może pisać sprawdzianu z całą klasą, powinien uczynić to w ciągu tygodnia od momentu ustania przyczyny absencji. W szczególnych przypadkach decyzja nauczyciela może ten czas przesunąć do 2 lub 3 tygodni. Poprawa oceny niedostatecznej jest dobrowolna i jednorazowa, musi odbyć się w czasie wyznaczonym przez nauczyciela. Poza lekcją. Uczeń za poprawę otrzymuje ocenę. Nieuzasadniona nieobecność ucznia na sprawdzianie pisemnym nakłada obowiązek napisania sprawdzianu w terminie wskazanym przez nauczyciela. Sprawdziany uwzględniają wszystkie poziomy wymagań. Uczeń powinien mieć wgląd w kryteria punktacji, dla każdego zadania oraz ogólnej oceny. W każdym półroczu przewiduje się co najmniej dwa sprawdziany.

- **Analiza tekstu źródłowego, materiału ikonograficznego, kartograficznego i statystycznego.**

Umiejętność analizy wymienionych źródeł informacji historycznej będzie sprawdzana przez udzielanie odpowiedzi na postawione pytania do jednego lub kilku zestawionych w całość problemową materiałów źródłowych. Może mieć formę odpowiedzi ustnej po czasie na przygotowanie do tej odpowiedzi, lub odpowiedzi pisemnej według tej samej zasady.

Zadania z mapą mogą ponadto mieć charakter prostych zadań związanych z pokazaniem na mapie obiektów lub obszarów (na oceny poziomu koniecznego i podstawowego) a także w trakcie odpowiedzi na ocenę dobrą i bardzo dobrą z poleceniem wykorzystania mapy do scharakteryzowania przebiegu wydarzeń lub opisanie procesów – w tym wypadku odpowiadający używa mapy samodzielnie bez naprowadzania, sprawnie i bez mitręgi.

- **Krótkie sprawdziany (kartkówka).**

Sprawdziany 10 – 15- minutowe są obowiązkowe, nie zapowiadane i nie podlegają poprawie. Zakres ich treści obejmuje zazwyczaj trzy ostatnie tematy. Dominują w nich treści związane z rozumieniem pojęć, trafnym lokowaniem wydarzeń w czasie i przestrzeni oraz znajomością biografii ważnych postaci.

- **Odpowiedzi ustne.**

Na ocenę odpowiedzi ustnej składają się: jej zawartość merytoryczna, argumentacja, wyrażanie sądów, ich uzasadnianie, stosowanie języka historycznego oraz sposób prezentacji. Dodatkowe pytania naprowadzające wpływają na obniżenie oceny.

- **Aktywność ucznia na lekcji.**

Za poprawną odpowiedź na lekcji (w zależności od trudności problemu) uczniowi może być przyznany plus (+). Za pasywną postawę w czasie lekcji uczeń może dostać minus (-). Uzyskanie określonej przez nauczyciela liczby plusów lub minusów skutkuje wpisaniem adekwatnej oceny cząstkowej.

- **Praca zespołowa.**

Praca w grupach polega na efektywnym współdziałaniu w grupie, zespole, planowaniu i ocenianiu własnego uczenia się, skutecznym porozumiewaniu się w różnych sytuacjach, rozwiązywaniu problemów w twórczy sposób oraz efektywnym posługiwaniu się technologią informacyjną. Będzie oceniana przez ucznia - jako element samooceny- oraz przez nauczyciela nadzorującego i sprawdzającego pracę grup, przy uwzględnieniu następujących etapów przystąpienia do jej realizacji: **zaangażowania, badania, przekształcania, sprawności, prezentacji.**

- **Projekty i prace długoterminowe.**

Oceniana będzie samodzielna praca długoterminowa ucznia – jak gromadzenie i dokumentacja różnych źródeł informacji historycznej, czytanie i twórcze wykorzystanie literatury, tekstów kultury, źródeł statystycznych i geograficznych, korzystanie z wiedzy muzealnej oraz forma ich przygotowania i publikacja. Za zwycięstwo w konkursie historycznym (szczególnie wojewódzkiego) lub (i) uzyskanie tytułu laureata uczeń otrzyma ocenę celującą na zakończenie roku szkolnego.

Częstotliwość pomiaru jest zależna od klasy i modyfikowana co semestr. W przypadku dłuższych, samodzielnych, wypowiedzi pisemnych lub udokumentowanych źródłowo referatów ustnych, kryteria oceniania tychże odpowiadają tym, które przyjmuje się powszechnie przy ocenianiu prac typu maturalnego. Nauczyciel, w miarę potrzeby, wyjaśnia i precyzuje powyższe zasady.

Kryteria na poszczególne oceny

Niedostateczny

SFERA WIEDZY

Uczeń nie opanował wiedzy w stopniu koniecznym, pozwalającym na kontynuację nauki na wyższym szczeblu kształcenia i nie jest w stanie kontynuować nauki w klasie programowo wyższej. Nie rozumie podstawowych wiadomości, ujętych w planie wynikowym, myli je i zniekształca. Nie jest w stanie nawet przy wydatnej pomocy nauczyciela rozwiązać problemu o elementarnym stopniu trudności. Nie opanował koniecznej, prostej terminologii. Nie opanował najważniejszych dat, pojęć, wydarzeń, nazwisk i innych podstawowych faktów. Myli elementarne fakty i zjawiska. Nie zna przyczyn ani skutków wydarzeń omawianych zjawisk.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

Uczeń nie opanował umiejętności w stopniu koniecznym, pozwalającym na kontynuację nauki na wyższym szczeblu kształcenia i nie jest w stanie kontynuować nauki w oddziale programowo wyższym. Nie potrafi poprawnie lokalizować w czasie (na osi czasu) i przestrzeni historycznej (na mapie ściennej lub w atlasie) wydarzeń i procesów historycznych. Ma poważne trudności w samodzielny posługiwaniu się podstawowymi źródłami informacji historycznej. Nie zna przyczyn ani skutków wydarzeń omawianych zjawisk. Jest świadomy istnienia związków teraźniejszości z przeszłością, ale nie potrafi ich sensownie wytłumaczyć. W trakcie wypowiedzi ustnej lub pisemnej przedstawia jedynie nieliczne fakty dotyczące tematu, w tym wiele z błędami i bez zachowania porządku chronologicznego i hierarchii ważności. W niewielkim stopniu i z błędami określa ramy czasowo-przestrzenne poszczególnych tematów. W większości błędnie prezentuje związki i zależności pomiędzy opisywanymi faktami i zjawiskami. Posługuje się bardzo nielicznymi, najbardziej podstawowymi terminami historycznymi, często błędnie. Formułuje nieliczne i niepoprawne wnioski. Dokonując oceny opisywanych wydarzeń i zjawisk posługuje się tylko stereotypami i ogólnikami. Poważną trudność sprawia mu analiza tekstu źródłowego i udzielenie odpowiedzi na postawione do tekstu pytania. Jego wypowiedzi ustne i pisemne są nieudolne i nie spełniają wymogów kompozycyjnych i językowych. Nawet przy pomocy nauczyciela nie potrafi wykonać prostych poleceń wymagających zastosowania podstawowych umiejętności przedmiotowych.

SFERA POSTAW

Zeszyt przedmiotowy prowadzi bardzo niesystematycznie, posiada duże luki w materiale lekcyjnym i zadaniach domowych. Na lekcjach jest bierny i nie angażuje się w proces nauczania. W ciągu roku szkolnego wykazuje niską frekwencję i posiada dużo nieusprawiedliwionych godzin. Pomimo działań wspomagających ze strony nauczyciela nie spełnia kryteriów oceny dopuszczającej. Często nie wykonuje zaleceń nauczyciela, lekceważy obowiązki, nie dotrzymuje przyjętych zobowiązań. Nie wykazuje chęci poprawy swej pracy, stanu wiedzy i umiejętności oraz zmiany postawy bądź deklaruje jedynie taką chęć a nie wywiązuje się z przyjętych zobowiązań co do warunków poprawy oceny, tak co do wyznaczonych terminów jak też uzyskanych wyników. Postawa przyjmowana na lekcji nie nacechowana jest dążeniem do zdobycia lub poszerzenia wiedzy. Wymaga to od nauczyciela wymuszania tej postawy poprzez stosowanie indywidualnej presji a rzadko to przynosi pożądaną skutek często zaś absorbuje uwagę nauczyciela kosztem sprawnego toku lekcji.

Warunki uzyskania oceny wyższej

Uczeń powinien uzyskać co najmniej z połowy działów opracowanych w półroczu ocenę wiedzy i umiejętności na poziomie oceny dopuszczającej a w szczególności aby można było ocenić, że :

- opisując wydarzenia umieszcza odpowiednio fakty w czasie i przestrzeni
- potrafi wydobyć podstawowe informacje ze źródeł historycznych: tekstów, tabel, ilustracji i map
- odróżnia fakty od opinii
- posiada podstawową umiejętność hierarchizacji faktów historycznych

Dopuszczający – poziom wymagań koniecznych

SFERA WIEDZY

Uczeń ma poważne braki w wiedzy, ale przyswoił je w stopniu nieco poniżej wymagań programowych, z tego powodu nie jest w stanie samodzielnie rozwiązywać nawet prostych zadań o niewielkim stopniu trudności, nie jest w stanie samodzielnie pracować i aktywnie uczestniczyć w zajęciach. Spore braki wiedzy w zakresie podstawy programowej nie uniemożliwiają mu jednak dalszej edukacji przedmiotowej w klasie programowo wyższej i nie przekraczają możliwości uzyskania podstawowej wiedzy w ciągu dalszej nauki w szkole. Przedstawia, w czasie prezentacji ustnej lub pisemnej, mniej niż połowę wymaganej przy danym temacie wiedzy, popełniając przy tym znaczną ilość błędów. W obrębie poszczególnych tematów sygnalizuje znajomość jedynie nielicznych zagadnień. Prezentowany przez ucznia zasób wiedzy jest dosyć chaotyczny, mało uporządkowany i rzadko uwzględniający hierarchię ważności zjawisk i procesów.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

Częściowo trafnie określa ramy czasowo – przestrzenne tematów lokalizując fakty i zjawiska w czasie i przestrzeni historycznej. Potrafi określić kolejność chronologiczną głównych wydarzeń, nanosi daty i wydarzenia na oś czasu przy wydatnej pomocy nauczyciela. Lokuje na mapie tylko miejsca ważnych, przełomowych wydarzeń. W znikomy sposób wyjaśnia związki i relacje między faktami, zjawiskami i procesami historycznymi. Formułuje bardzo ograniczone wnioski, w dodatku z błędami i bez odpowiedniego uzasadnienia. Zna przyczyny i skutki jedynie wybranych wydarzeń, najczęściej tych, które miały przełomowe znaczenie dla dziejów ludzkości. Wypowiedź ucznia jest nieuporządkowana, niepełna i w ponad połowie błędna, a wypowiedzi pisemne zawierają liczne błędy językowe i ortograficzne. Podejmowana przez ucznia na lekcjach analiza tekstów źródłowych jest najczęściej niepełna, błędna i mało uporządkowana.

SFERA POSTAW

Uczeń posiada duże braki w zeszycie przedmiotowym, tak w notatkach z lekcji, jak i braki prac domowych. Prace domowe ucznia są często niestaranne i nieprzemyślane. Uczeń sporadycznie wypowiada się na forum klasy z własnej inicjatywy. Jedynie przy aktywnej i częstej pomocy nauczyciela rozwiązuje problemy typowe o niewielkim stopniu trudności. Jego frekwencja na lekcjach jest wprawdzie niska, ale w przeważającej mierze usprawiedliwiona.

Warunki uzyskania oceny wyższej

Uczeń:

Powinien uzyskać co najmniej z połowy działów opracowanych w półroczu ocenę wiedzy i umiejętności na poziomie oceny dostatecznej a w szczególności aby można było ocenić, że:

- rozróżnia bezpośrednie i pośrednie przyczyny i następstwa wydarzeń i zjawisk
- odczytuje potrzebne informacje także z wykresów, diagramów, schematów (w tym drzew genealogicznych)
- opisuje wydarzenia i zjawiska historyczne, uwzględniając zachodzące między nimi podobieństwa i różnice
- porównuje wydarzenia, wskazując cechy charakterystyczne dla epok i okresów historycznych

Dostateczny — poziom wymagań podstawowych

SFERA WIEDZY

Uczeń opanował wiadomości podstawowe ujęte w planie wynikowym na poziomie nieprzekraczającym wymagań zawartych w podstawie programowej. Dysponuje niepełną wiedzą określoną programem nauczania, ale nie uniemożliwia mu to dalszej edukacji przedmiotowej w klasie programowo wyższej. Opanował najważniejsze wiadomości ale zapamiętywanie treści dominuje u niego nad ich rozumieniem. W obrębie poszczególnych tematów sygnalizuje około połowy wymaganych zagadnień. W czasie wypowiedzi ustnych i pisemnych przedstawia materiał rzeczowy w większości uporządkowany pod względem tematycznym, zachowując hierarchię ważności rozpatrywanych faktów i zjawisk oraz porządek chronologiczny. Przedstawia, w czasie prezentacji swej wiedzy, około połowy wymaganej przy temacie faktografii, nie popełniając przy tym znacznej ilości błędów.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

Trafnie określa ramy czasowo – przestrzenne tematów lokalizując fakty i zjawiska w czasie i przestrzeni historycznej. Potrafi określić kolejność chronologiczną głównych wydarzeń. Nanosi daty i wydarzenia na oś czasu przy pomocy nauczyciela. Ma dosyć dobrą orientację na mapie, ale samodzielnie lokuje na mapie jedynie miejsca ważnych wydarzeń.

W ograniczonym stopniu prezentuje relacje i związki między faktami, zjawiskami i procesami historycznymi. Dostrzega, w wąskim zakresie, zależności i związki przyczynowo- skutkowe pomiędzy zjawiskami z historii powszechnej i historii Polski. Posługuje się poprawnie terminologią historyczną i faktografią mieszczącą się w minimum programowym określonym ustawą. Formułuje samodzielnie mało uporządkowane wnioski, chociaż w większości poprawne, ale często bez odpowiedniego uzasadnienia. Analiza tekstów źródłowych jest u niego pełna, uporządkowana tematycznie i chronologicznie, wykonywana samodzielnie i zawiera jedynie nieliczne błędy rzeczowe. Wykazuje znajomość najczęściej występujących i wykorzystywanych na lekcjach źródeł – umie je rozróżnić pod względem formy i treści oraz wykorzystać jako źródło informacji historycznej z instrukcją i pod kierunkiem nauczyciela. Umiejętności przedmiotowe stosuje w sytuacjach typowych. Jego wypowiedzi ustne i pisemne rzadko są chaotyczne i zawierają nieliczne błędy językowe. Nazywa problemy o średnim stopniu trudności i stawia do nich pytania. Prace domowe często są staranne i przemyślane i w przeważającej mierze pozostają w związku z tematem zadania.

SFERA POSTAW

W zeszycie przedmiotowym nie ma rażących braków, prowadzi go systematycznie. Jest raczej mało aktywny na zajęciach, nie angażuje się szczególnie w proces dydaktyczny na lekcjach, sporadycznie wypowiada się na forum klasy z własnej inicjatywy, chyba, że jest systematycznie do tego zachęcany przez nauczyciela. Ma przeciętną frekwencję na lekcjach, ale zawsze usprawiedliwioną. Nie sprawia trudności wychowawczych. Jego postawa jest jednak nacechowana przeciętną aktywnością.

Warunki uzyskania oceny wyższej

Uczeń:

Powinien uzyskać co najmniej z połowy działów opracowanych w półroczu ocenę wiedzy i umiejętności na poziomie oceny dobrej a w szczególności aby można było ocenić, że oprócz kryteriów oceny dostatecznej także:

- opisuje przebieg procesu historycznego uwzględniając rodzaj, wielkość i tempo zmian
- wyciąga wnioski wynikające z porównania wydarzeń i zjawisk historycznych
- porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych
- dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych
- analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki
- dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego
- dobiera argumenty niezbędne dla uzasadnienia własnej opinii
- rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego

Dobry – poziom wymagań rozszerzających

SFERA WIEDZY

Uczeń opanował wiadomości z zakresu podstawowego i ponadpodstawowego objęte programem nauczania w sposób zadowalający. Ma wprawdzie niewielkie braki w zakresie wiedzy, ale udziela prawidłowych odpowiedzi naprowadzających na właściwy tok myślenia i poprawnie rozwiązuje zadania o pewnym stopniu trudności i wymagające opanowania umiejętności przewidzianych programem. Prawidłowo rozumuje, dostrzega podobieństwa i różnice. W czasie odpowiedzi ustnych i pisemnych przedstawia materiał rzeczowy uporządkowany pod względem tematycznym. Wiadomości nie tylko zapamiętuje, ale też je rozumie. Wiedzę czerpie nie tylko z podręcznika, ale także z innych źródeł informacji (literatura popularnonaukowa, internet, prasa codzienna i inne). Zaczerpnęte informacje opracowuje starannie – nie ocierając się o zarzut plagiatu lub bezmyślnego cytowania.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

W czasie odpowiedzi ustnych i pisemnych przedstawia materiał rzeczowy uporządkowany pod względem tematycznym, zachowując niemal całkowicie hierarchię ważności danych faktów, zjawisk i procesów oraz porządek chronologiczny. Wyodrębnia najważniejsze zagadnienia w obrębie poszczególnych tematów i czyni to niemal bezbłędnie. Potrafi samodzielnie i precyzyjnie określić ramy czasowo - przestrzenne danego zagadnienia czy zjawiska, lokalizując je w czasie i przestrzeni historycznej. Przedstawia zdecydowaną większość wymaganej faktografii, bez poważniejszych błędów. Poprawnie stosuje większość pojęć i terminologii przedmiotowej wymaganej przy danych tematach, pomijając jedynie jednostkowe pojęcia. Dostrzega i opisuje poprawnie zależności i związki przyczynowo – skutkowe między różnymi faktami, zjawiskami i procesami historycznymi, również pomiędzy zjawiskami z zakresu historii powszechnej i historii Polski. Formułuje, z nielicznymi błędami, prawidłowe wnioski cząstkowe i ogólne. Jego ocena wydarzeń,

zjawisk i procesów historycznych nie budzi większych zastrzeżeń, ale częściowo jest stereotypowa i emocjonalna. Podejmowana przez ucznia i wykonywana samodzielnie analiza tekstów źródłowych zawiera jedynie nieliczne jednostkowe błędy rzeczowe, jest w większości kompletna, uporządkowana tematycznie i chronologicznie. Czytanie różnego rodzaju tekstów źródłowych ze zrozumieniem, pod kątem sformułowanych do tekstu pytań, nie stwarza uczniowi większego problemu - dokonuje właściwej selekcji informacji. Typowe zadania teoretyczne i praktyczne rozwiązuje całkowicie samodzielnie. Nabyte umiejętności przedmiotowe potrafi stosować w sytuacjach problemowych. Rozumie związki przyczynowo - skutkowe występujące w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym.

SFERA POSTAW

Jego prace pisemne domowe są zawsze związane z tematem, zawierają własne przemyślenia i wnioski i nie posiadają błędów merytorycznych. Uczeń jest aktywny w klasie, chętnie zabiera głos w dyskusji, zgodnie współpracuje w grupie. Ma starannie i systematycznie prowadzony zeszyt przedmiotowy. Posiada wysoką frekwencję na lekcjach - systematycznie uczęszcza na zajęcia z historii.

Warunki uzyskania oceny wyższej

Uczeń:

Powinien uzyskać co najmniej z połowy działów opracowanych w półroczu ocenę wiedzy i umiejętności na poziomie oceny bardzo dobrej a w szczególności aby można było ocenić, że oprócz kryteriów oceny dobrej także :

- posiada umiejętność wykorzystywania wiadomości historycznych przy analizie wydarzeń współczesnych
- ocenia przydatności źródła do wyjaśnienia problemu historycznego.
- dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny
- tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy
- dzieli się wiedzą i konfrontuje jej stan z poglądami innych osób

Bardzo dobry – poziom wymagań dopełniających

SFERA WIEDZY

Uczeń w pełni przyswoił sobie wiadomości podstawowe i ponadpodstawowe objęte podstawą programową. Właściwie stosuje zdobyte umiejętności i wiedzę. Posługuje się odpowiednim słownictwem - używa pojęć we właściwym znaczeniu. Ma bardzo dobrą orientację we współczesnej rzeczywistości politycznej i społeczno - gospodarczej Polski i świata. Wykazuje pełną i rzetelną znajomość poznanej faktografii. Jego wypowiedzi ustne i pisemne są bogate w treści, fakty, opinie i oceny, bez błędów językowych i ortograficznych i integrują wiedzę uzyskaną z różnych źródeł informacji historycznej.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

Samodzielnie podaje odpowiedzi, ocenia fakty, procesy i zjawiska rzeczywistości społeczno- politycznej. Samodzielnie również rozwiązuje problemy teoretyczne i praktyczne. Samodzielnie analizuje teksty źródłowe dokonując prawidłowej interpretacji wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych i oceniając ich wiarygodność i przydatność. Potrafi integrować wiedzę z różnych źródeł informacji historycznej w czasie swoich wypowiedzi ustnych i pisemnych. Potrafi korelować swą wiedzę historyczną z wiedzą z pokrewnych przedmiotów (język polski, wiedza o kulturze, wiedza o społeczeństwie, geografia). Podejmuje próby twórczego rozwijania własnych uzdolnień. Samodzielnie i poprawnie interpretuje dane statystyczne, wykresy i mapy. Samodzielnie wyciąga wnioski, formułuje problemy i pytania. Prezentuje na forum klasy własne sądy i opinie uzasadniając je za pomocą trafnych argumentów w toku dyskusji.

SFERA POSTAW

Oceniając rzeczywistość historyczną zachowuje poszanowanie dla faktów i rzeczowo ocenia opinie innych .W dyskusji zachowuje wysokie standardy kultury lecz jego postawa w ocenie zjawisk jest stanowcza oparta na dobrze ugruntowanej wiedzy. Jest bardzo aktywny na lekcjach, organizuje pracę w grupie. Starannie wykonuje zadania domowe i dodatkowe zadania wykraczające poza podstawowe wymagania programowe (Np. gromadzi materiał regionalny, opracowuje referaty, biogramy, przygotowuje gazetki ściennne). Chętnie angażuje się w różnego rodzaju konkursy przedmiotowe. Posiada wzorowo prowadzony zeszyt przedmiotowy.

Warunki uzyskania oceny wyższej

Uczeń:

Powinien uzyskać co najmniej z połowy działów opracowanych w półroczu ocenę wiedzy i umiejętności na poziomie oceny celującej a w szczególności aby można było ocenić, że oprócz kryteriów oceny bardzo dobrej także :

- samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia i zainteresowania
- biegle posługuje się zdobytymi wiadomościami i umiejętnościami w rozwiązywaniu problemów, proponuje rozwiązania nietypowe
- bierze udział w olimpiadzie przedmiotowej i konkursach historycznych
- samodzielnie lub pod opieką nauczyciela przygotowuje opracowania (projekty) historyczne
- samodzielnie lub pod opieką nauczyciela podejmuje prace badawcze.

Celujący – poziom wymagań wykraczających

SFERA WIEDZY

Uczeń posiada wiedzę wykraczającą wyraźnie poza podstawy programowe. Jego zasób wiedzy i umiejętności świadczy o wyraźnych i sprecyzowanych uzdolnieniach humanistycznych.

SFERA UMIEJĘTNOŚCI

Dokonuje pełnej oceny zjawisk, procesów i faktów w oparciu o szeroki zasób informacji zdobytych ze źródeł pozapodręcznikowych. Umiejętnie wykorzystuje wiedzę z innych przedmiotów - historii czy geografii. Biegle rozwiązuje podane do przemyślenia problemy teoretyczne i praktyczne. Proponuje własne, niekonwencjonalne i nietypowe rozwiązania.

SFERA POSTAW

Systematycznie pracuje nad pogłębianiem wiedzy historycznej i rozwijaniem własnych uzdolnień i zainteresowań - samodzielnie, poprzez lekturę pozycji popularnonaukowych, zdobywa dalszą wiedzę. Czynnie uczestniczy w lekcjach, prezentuje dociekliwość podczas rozwiązywania problemów historycznych, formułując własne sądy i opinie na podstawie znacznej wiedzy faktograficznej, a

także w oparciu o odpowiednie teksty źródłowe i lekturę dla uzasadnienia swej wypowiedzi. Aktywnie uczestniczy w kołach zainteresowań, na zajęciach realizujących ścieżki edukacyjne.

Starannie wykonuje dodatkowe zadania – referaty, biogramy, odczyty, gazetki ścienne, artykuły. Współpracuje z nauczycielem w przygotowywaniu zajęć opartych na twórczym rozwiązywaniu problemów. Samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia.

Wzorowo prowadzi zeszyt przedmiotowy. Uczestniczy w olimpiadach i konkursach przedmiotowych i osiąga w nich sukcesy.

Plan wynikowy z historii w liceum IV etap edukacji, zakres podstawowy. I rok nauki w LO

Wymagania na poszczególne oceny. Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	dostateczna	dobra	bardzo dobra	celująca
ROZDZIAŁ I: ŚWIAT PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ						
1. System wersalski	<ul style="list-style-type: none"> – postanowienia traktatu wersalskiego – powstanie Ligi Narodów – sytuacja w Niemczech po zakończeniu I wojny światowej – traktaty z pozostałymi państwami centralnymi – rewolucje w Niemczech i na Węgrzech – rozpad Austro-Węgier, powstanie nowych państw w Europie: Polski, Czechosłowacji, Królestwa SHS (Jugosławii), Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii, Irlandii, Islandii, Wolnego Miasta Gdańska i ZSRR – nowy układ sił w Europie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: system wersalski, Liga Narodów – wskazuje na mapie państwa nowo powstałe po I wojnie światowej – określa skutki polityczne, gospodarcze i militarne traktatu wersalskiego dla Niemiec – wyjaśnia, w jakim celu powstała Liga Narodów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: plebiscyt, demilitaryzacja, reparacje wojenne, Republika Weimarska – zna daty: podpisania traktatu wersalskiego (VI 1919 r.), powstania Ligi Narodów (1920 r.) – identyfikuje postacie: Thomasa Woodrowa Wilsona, Davida Lloyd George’a, Georges’a Clemenceau – wskazuje na mapie państwa, z którymi podpisano traktaty pokojowe po I wojnie światowej – prezentuje główne założenia polityki USA, Francji i Wielkiej Brytanii na konferencji paryskiej – podaje przykłady niezadowolonych Niemiec z ustalonych zasad traktatu wersalskiego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu Freikorps – zna daty: rewolucji w Niemczech (XI 1918 r.), powstania republiki tureckiej (1922) – identyfikuje postać Mustafy Kemala Atatürka – wskazuje na mapie: zmiany granic Niemiec po I wojnie światowej, strefę zdemilitaryzowaną, tereny plebiscytowe – omawia główne wydarzenia rewolucji w Niemczech oraz proces kształtowania się Republiki Weimarskiej – wymienia postanowienia traktatów pokojowych z Austrią, Bułgarią, Węgrami i Turcją – dokonuje bilansu I wojny światowej – opisuje przemiany w Turcji po I wojnie światowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: Związek Spartakusa – zna daty: podpisania traktatów pokojowych z Austrią (IX 1919 r.), Bułgarią (XI 1919 r.), Węgrami (VI 1920 r.), Turcją (VIII 1920 r.) – identyfikuje postacie: Karła Liebknechta, Róży Luksemburg – ocenia związki rewolucji w Niemczech z rewolucją bolszewicką w Rosji Radzieckiej – podaje różnice w celach dyplomacji USA, Wielkiej Brytanii i Francji na konferencji paryskiej – analizuje konsekwencje polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe I wojny światowej – ocenia założenia i trwałość systemu wersalskiego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna daty: podpisania traktatu pokojowego z republiką turecką (1923 r.), wojny Irlandii o niepodległość (1919–1921) – identyfikuje postacie: Tomasza Masaryka, Beli Kuna, Carla Gustafa Mannerheima – wskazuje na mapie zmiany granic na terytorium dawnego imperium tureckiego – charakteryzuje procesy państwowotwórcze w Europie po I wojnie światowej

<p>2. Odbudowa powojenna i wielki kryzys</p>	<p>– skutki I wojny światowej (kryzys gospodarczy, zniszczenia wojenne, bezrobocie, konflikty społeczne) – powojenna hiperinflacja – zasady funkcjonowania i działalność Ligi Narodów – problemy narodowościowe – kryzys demokracji w Europie – pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy – wielki kryzys gospodarczy – metody walki z kryzysem (New Deal)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: nacjonalizm, wielki kryzys gospodarczy – zna datę wielkiego kryzysu gospodarczego w USA (1929-1933) – identyfikuje postać Benito Mussoliniego – podaje przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego – przedstawia najważniejsze skutki wielkiego kryzysu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: totalitaryzm, autorytaryzm, rządy parlamentarno-gabinetowe, czarny czwartek, inflacja – zna datę: tzw. czarnego czwartku (X 1929 r.) – identyfikuje postać Franklina Delano Roosevelta – opisuje strukturę Ligi Narodów – określa wzrost nastrojów nacjonalistycznych w Europie wpływających na ustanawianie reżimów autorytarnych i totalitarnych – wymienia kraje europejskie, które w okresie międzywojennym nie doświadczyły kryzysu demokracji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: hiperinflacja, mały traktat wersalski, interwencjonizm państwowy, cło protekcyjne, zasada samostanowienia, New Deal – zna daty: podpisania małego traktatu wersalskiego (1919 r.), ogłoszenia New Deal (1933 r.) – charakteryzuje wpływ małego traktatu wersalskiego na sytuację polityczno-społeczną Europy Środkowej – wyjaśnia mechanizm powstania wielkiego kryzysu gospodarczego – wymienia najważniejsze państwa należące do Ligi Narodów</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: pandemia, etatyzm gospodarczy, deflacja – zna datę podpisania paktu Brianda-Kellogga (1928 r.) – identyfikuje postać Aristide’a Brianda – ocenia znaczenie paktu Brianda-Kellogga – ocenia decyzję Stanów Zjednoczonych o nieprzystąpieniu do Ligi Narodów – opisuje pierwsze próby podważenia systemu wersalskiego w Europie na początku lat 20. XX w. (Bawaria, Włochy)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: idea paneuropejska – identyfikuje postacie: Erica Drummonda, Richarda Coudenhove-Kalergiego – przedstawia pierwsze koncepcje zjednoczenia Europy</p>
--	--	---	--	---	--	---

<p>3. Kryzys demokracji w Europie</p>	<p>– narodziny i rozwój włoskiego faszyzmu (ideologia, działalność partii faszystowskiej, przejście władzy, budowa państwa totalitarnego) – Republika Weimarska – powstanie nazizmu w Niemczech – przejście władzy przez Adolfa Hitlera, budowa państwa totalitarnego – społeczeństwo III Rzeszy – początek zbrodni nazistów przed wybuchem II wojny światowej – faszyzm i autorytaryzm winnych krajach europejskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: faszyzm, nazizm (narodowy socjalizm), antysemityzm – zna datę przejścia władzy przez B. Mussoliniego (1922 r.) i A. Hitlera (1933 r.) – identyfikuje postacie: Benita Mussoliniego, Adolfa Hitlera – wskazuje na mapie: Włochy, Niemcy – przedstawia specyficzne cechy włoskiego faszyzmu i niemieckiego nazizmu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: marsz na Rzym, pakt reński, NSDAP, duce, „Mein Kampf”, Führer, SS, Gestapo, indoktrynacja, propaganda, ustawy norymberskie, obóz koncentracyjny – zna daty: marszu na Rzym (X 1922 r.), konferencji w Locarno (1925 r.), wprowadzenia ustaw norymberskich (1935 r.) – przedstawia genezę włoskiego faszyzmu i niemieckiego nazizmu – wskazuje etapy przejmowania władzy przez B. Mussoliniego we Włoszech i A. Hitlera w Niemczech</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Narodowa Partia Faszystowska, „czarne koszule”, pucz monarchijski, „noc długich noży”, Wehrmacht, SA, Hitlerjugend, „noc kryształowa”, – zna daty: puczu w Monachium (1923 r.), „nocy długich noży” (1934 r.), remilitaryzacji Nadrenii (1936 r.), „nocy kryształowej” (1938 r.) – identyfikuje postacie: Heinricha Himmlera, Josepha Goebbelsa, – wskazuje na mapie Europy przykłady państw demokratycznych, autorytarnych i totalitarnych – charakteryzuje stosunki Republiki Weimarskiej z krajami europejskimi – charakteryzuje i porównuje funkcje państwa w systemie faszystowskim i nazistowskim</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Związki Włoskich Kombatantów, pakti laterańskie, funkcjonalizm, eugenika, eutanazja, sterylizacja – zna daty: powstania Związków Włoskich Kombatantów (1919 r.), podpisania paktów laterańskich (1929 r.), – identyfikuje postacie: Tomasza Manna, Ericha Marii Remarque’a, Paula von Hindenburga – porównuje faszyzm z nazizmem, uwzględniając kwestie organizacji państwa, ideologii oraz polityki wobec społeczeństwa</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Josepha Artura Gobineau, Houstona Chamberlaina, Fryderyka Nietzschego, Alfreda Rosenberga, Franza von Papena, Mikłósa Horthy’ego – przedstawia i porównuje stanowisko faszystów i nazistów wobec Kościoła</p>
---------------------------------------	--	--	---	--	---	--

<p>4. ZSRR w okresie międzywojennym</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ekspansja terytorialna Rosji Radzieckiej i utworzenie ZSRR – funkcjonowanie gospodarki komunistycznej – przejęcie władzy i rządu Józefa Stalina – industrializacja i kolektywizacja w ZSRR – Wielki Głód – społeczeństwo radzieckie – terror komunistyczny – polityka ZSRR wobec Niemiec – cele i zadania Kominternu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: stalinizm, kult jednostki – identyfikuje postacie: Włodzimierza Lenina, Józefa Stalina – podaje podstawowe cechy stalinizmu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: kolektywizacja, industrializacja, gospodarka planowa, łagry, Gułag, NKWD – zna daty: utworzenia ZSRR (XII 1922 r.), przejęcia władzy przez J. Stalina (1924 r.) – podaje genezę stalinizmu – opisuje politykę gospodarczą i społeczną w ZSRR 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: komunizm wojenny, Nowa Ekonomiczna Polityka (NEP), układ w Rapallo, kułak, kolchoz, sowchoz, Wielki Głód, WKP(b), wielka czystka – zna daty: wprowadzenia NEP (1921 r.), układu w Rapallo (IV 1922 r.), Wielkiego Głodu (1932–1933), wielkiej czystki (1936–1938) – identyfikuje postać Lwa Trockiego – wskazuje na mapie kierunki ekspansji Rosji Radzieckiej do 1922 r. – opisuje funkcje państwa w systemie stalinowskim – przedstawia przyczyny i przejawy terrorku stalinowskiego – opisuje stosunki radziecko-niemieckie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Komsomol, Komintern – zna datę utworzenia Kominternu (1919 r.) – identyfikuje postacie: Nikołaja Bucharina, Grigorija Zinowiewa, Pawłika Morozowa – określa główne cele radzieckiej polityki zagranicznej – ocenia skutki przymusowej industrializacji i kolektywizacji w ZSRR 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu OGPU – przedstawia podobieństwa i różnice systemów demokratycznych, autorytarnych i totalitarnych w Europie
---	--	--	--	---	---	---

<p>5. Kultura okresu Międzywojennego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – emancypacja kobiet i kryzys rodziny – sekularyzacja społeczeństwa – rozwój techniki – początki kultury masowej – mass media – nowe kierunki w architekturze, sztuce i nauce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: emancypacja, mass media, kultura masowa – wymienia przełomowe osiągnięcia techniki – podaje przykłady powstania kultury masowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: „bunt mas”, produkcja taśmowa, egalitaryzm – identyfikuje postacie: Zygmunta Freuda, Walta Disneya, Charliego Chaplina – przedstawia przyczyny kryzysu tradycyjnej rodziny – charakteryzuje wpływ mass mediów na postawę społeczeństwa 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: elektryfikacja, psychoanaliza, modernizm, kubizm, ekspresjonizm, surrealizm, socrealizm, – identyfikuje postacie: Salvadora Dalego, Orsona Wellesa – wyjaśnia związki ideologiczne politycznych z przykładami osiągnięć artystycznych i architektonicznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: teoria względności, abstrakcjonizm, futurizm, dadaizm, funkcjonalizm, egzystencjalizm, Bauhaus – identyfikuje postacie: Charlesa Lindbergha, Coco Chanel, Edwarda Muncha, Siergieja Eisensteina, Leni Riefenstahl, Rudolfa Valentino, Greta Garbo, Poli Negri, – opisuje zasady urbanistyki według Karty ateńskiej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identyfikuje postacie: Oswalda Spenglera, Waltera Gropiusa – charakteryzuje i ocenia wpływ przemian w życiu społecznym i kulturalnym na przeobrażenia polityczne Europy
--	--	--	--	---	---	--

<p>6. Świat na drodze ku wojnie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – militaryzacja Niemiec – ekspansja Japonii i japońskie zbrodnie w Chinach – polityka zagraniczna Włoch – wojna domowa w Hiszpanii – kontekst międzynarodowy tego konfliktu – Anschluss Austrii – układ monachijski – kształtowanie się osi Berlin–Rzym–Tokio – ostatnie dni pokoju w 1939 r. (utworzenie Protektoratu Czech i Moraw, włączenie Kłajpedy do III Rzeszy) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: militaryzacja, państwa osi, Anschluss – zna daty: powstania osi (1936-1937), Anschlussu Austrii (III 1938 r.), zajęcia Czechosłowacji przez III Rzeszę (III 1939 r.) – identyfikuje postacie: Adolfa Hitlera, Benita Mussoliniego – wskazuje na mapie państwa osi – omawia etapy ekspansji Niemiec w Europie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: pakt antykominternowski, front ludowy, frankiści – zna daty wojny domowej w Hiszpanii (1936–1939) – identyfikuje postać Francisca Franco – wskazuje na mapie zmiany terytorialne w Europie w latach 30. XX w. – charakteryzuje przyczyny militarystycznej polityki Niemiec, Japonii i Włoch – omawia założenia agresywnej polityki Włoch, Niemiec i Japonii – przedstawia genezę i skutki hiszpańskiej wojny domowej – przedstawia najważniejsze założenia polityki Wielkiej Brytanii i Francji w przededniu II wojny światowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: remilitaryzacja Nadrenii, sankcje gospodarcze, Falanga, Brygady Międzynarodowe, konferencja w Monachium, appeasement – zna daty: wystąpienia Niemiec z Ligi Narodów (1933 r.), przejścia Zagłębia Saary przez Niemcy (1935 r.), remilitaryzacji Nadrenii (1936), wojny włosko-abisyńskiej (1935-1936), konferencji monachijskiej (IX 1938 r.) – identyfikuje postacie: Neville’a Chamberlina, Édouarda Daladiera – wskazuje na mapie zmiany terytorialne na świecie w latach 30. XX w. – omawia proces militaryzacji III Rzeszy – przedstawia przebieg hiszpańskiej wojny domowej – charakteryzuje stosunki dyplomatyczne wielkich mocarstw w przededniu II wojny światowej – omawia czynniki polityczne, społeczne i gospodarcze wpływające na genezę II wojny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: cesarstwo Mandżukuo, Marchia Wschodnia (Ostmark), Legion Condor, karliści – zna daty: obalenia monarchii w Hiszpanii (1931 r.), zdobycia Mandżurii (1931 r.), wystąpienia Japonii z Ligi Narodów (1933 r.), inwazji japońskiej w Chinach (1937 r.), zajęcia Albanii przez Włochy (1939 r.), zajęcia Kłajpedy przez III Rzeszę (1939 r.) – identyfikuje postacie: Engelberta Dollfussa, ks. Józefa Tiso – wyjaśnia przyczyny sukcesów państw faszystowskich w latach 1935–1939 – określa uwarunkowania polityki państw europejskich wobec Hitlera 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identyfikuje postacie: Hajle Sellasje, Antonio Salazara, Buenaventury Durruti’ego, Kurta von Schuschnigga, Arthura Seyss-Inquarta – opisuje rozbudowę niemieckiej armii w okresie międzywojennym na tle sił Wielkiej Brytanii i Francji – opisuje przebieg wybranego konfliktu zbrojnego prowadzonego poza Europą w latach 30. XX w.
<p>ROZDZIAŁ II: II RZECZPOSPOLITA</p>						

<p>1. Odrodzenie Rzeczypospolitej</p>	<p>– tworzenie się lokalnych ośrodków polskiej władzy – ziemie polskie pod konie I wojny światowej (lokalne ośrodki władzy) – odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. (przekazanie władzy Józefowi Piłsudskiemu, rząd Jędrzeja Moraczewskiego i Ignacego Paderewskiego) – ententa a sprawa polska (postanowienia traktatu wersalskiego wobec Polski) – trudne początki niepodległości</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Tymczasowy Naczelnik Państwa, unifikacja – zna datę przejęcia władzy wojskowej przez J. Piłsudskiego (11 XI 1918 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego – omawia rolę J. Piłsudskiego oraz R. Dmowskiego w odbudowie państwa polskiego – wyjaśnia, z czego wynikały trudności w unifikacji ziem polskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Rada Regencyjna, Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej, Komitet Narodowy Polski – zna daty: powstania Tymczasowego Rządu Ludowej Republiki Polskiej (XI 1918 r.), powstania rządu I. J. Paderewskiego (I 1919 r.) – identyfikuje postacie: Ignacego Daszyńskiego, Ignacego Jana Paderewskiego – omawia przyczyny przejścia władzy w Polsce przez Józefa Piłsudskiego – przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Polski</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: parcelacja, Polska Komisja Likwidacyjna, Komisariat Naczelnej Rady Ludowej – zna datę powstania rządu J. Moraczewskiego (XI 1919 r.) – identyfikuje postać Jędrzeja Moraczewskiego – przedstawia genezę odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 r. – charakteryzuje program reform politycznych i ekonomicznych zapowiadany przez Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej – ocenia rolę Józefa Piłsudskiego oraz Romana Dmowskiego w odbudowie państwa polskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego – ocenia skutki polityczne, gospodarcze i militarne traktatu wersalskiego dla Polski – wyjaśnia wpływ państw ententy na politykę Polski</p>	<p>Uczeń: – podaje przyczyny różnic w sposobie przejmowania władzy przez Polaków na poszczególnych terenach rodzącej się II Rzeczypospolitej</p>
---------------------------------------	--	--	--	---	--	--

<p>2. Walki o granicę wschodnią</p>	<p>– wizje państwa oraz koncepcje polskich granic Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego – spór polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią – wojna polsko-bolszewicka (wyprawa na Kijów, ofensywa bolszewików od czerwca 1920 r., Bitwa Warszawska, pokój w Rydze) – kwestia Wileńszczyzny (bunt gen. Lucjana Żeligowskiego i problem Litwy Środkowej, stosunki polsko-litewskie)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Bitwa Warszawska – zna datę Bitwy Warszawskiej (13-16 VIII 1920 r.) – wskazuje na mapie tereny kształtującej się II Rzeczypolitej – omawia znaczenie Bitwy Warszawskiej 1920 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: koncepcja inkorporacyjna, koncepcja federacyjna, Orłęta Lwowskie, bunt Żeligowskiego, pokój ryski – zna daty: wojny polsko-ukraińskiej (1918-1919), buntu Żeligowskiego (X 1920 r.), pokoju ryskiego (18 III 1921 r.) – identyfikuje postać gen. Lucjana Żeligowskiego – wskazuje na mapie przebieg granicy wschodniej II Rzeczypolitej według pokoju ryskiego – prezentuje koncepcje polskiej granicy wschodniej – określa etapy walki o polską granicę wschodnią – przedstawia postanowienia traktatu ryskiego z 1921 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Błękitna Armia, linia Curzona, Litwa Środkowa – zna daty: układu z S. Petlurą (IV 1920 r.), wyprawy kijowskiej (V 1920 r.), bitwy pod Komarowem (VIII 1920 r.), bitwy niemeńskiej (IX 1920 r.), włączenia Litwy Środkowej do Polski (1922 r.) – identyfikuje postacie: gen. Józefa Hallera, Symona Petlury, Michaiła Tuchaczewskiego, Władysława Grabskiego, Wincentego Witosa – wskazuje na mapie: linię Curzona, główne kierunki uderzeń wojsk bolszewickich i polskich w sierpniu i wrześniu 1920 r. – określa główne przyczyny i etapy konfliktu polsko-bolszewickiego – charakteryzuje politykę państw ententy wobec wojny polsko-bolszewickiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Rada Obrony Państwa, Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski, Ukraińska Republika Ludowa (URL), Zachodnioukraińska Republika Ludowa (ZURL), – zna datę powstania Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski (VII 1920 r.) – identyfikuje postacie: Juliana Marchlewskiego, Feliksa Dzierżyńskiego, Siemiona Budionnego – przedstawia genezę konfliktu polsko-ukraińskiego – przedstawia genezę i skutki polsko-litewskiego</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać ks. Ignacego Skorupki – porównuje siły militarne Polski i Rosji Radzieckiej w wojnie polsko-bolszewickiej – omawia propagandowy aspekt wojny polsko-bolszewickiej, w tym Bitwy Warszawskiej</p>
-------------------------------------	--	--	---	---	---	---

<p>3. Walka o zachodnią i południową granicę</p>	<p>– sytuacja w zaborze pruskim – przebieg i skutki powstania wielkopolskiego – zaślubiny Polski z morzem – trzy powstania i plebiscyt na Górnym Śląsku – plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu – konflikt o Śląsk Cieszyński</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: powstanie wielkopolskie, powstania śląskie – zna daty powstania wielkopolskiego (XII 1918 r.–II 1919 r.), powstań śląskich (1919–1921) – wskazuje na mapie tereny objęte powstaniami – omawia skutki powstania wielkopolskiego – przedstawia skutki powstań śląskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Polska Organizacja Wojskowa – zna daty: plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu (VII 1920 r.), plebiscytu na Górnym Śląsku (III 1921 r.) – identyfikuje postać Wojciecha Korfańtego – wskazuje na mapie terytoria przyznane Polsce na mocy traktatu wersalskiego i objęte plebiscytami – podaje decyzje, jakie zapadły na mocy traktatu wersalskiego dla sprawy polskiej – omawia przyczyny powstania wielkopolskiego – przedstawia przyczyny powstań śląskich</p>	<p>Uczeń: – zna daty: I powstania śląskiego (VIII 1919 r.), zaślubin Polski z morzem (II 1920 r.), II powstania śląskiego (VIII 1920 r.), III powstania śląskiego (V 1921 r.), uznania granic Polski przez aliantów (1923 r.) – identyfikuje postać gen. Józefa Hallera – wskazuje na mapie: Zaolzie, Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk – omawia przebieg powstania wielkopolskiego – przedstawia przebieg powstań śląskich – wymienia czynniki decydujące o przegranej Polski w plebiscytach na Górnym Śląsku, Warmii, Mazurach i Powiślu – omawia na podstawie źródeł statystycznych podział Górnego Śląska i wyjaśnia znaczenie tego regionu dla gospodarki i rozwoju II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Rada Ambasadorów – zna daty: zajęcia Śląska Cieszyńskiego przez Czechosłowację (1919 r.), konferencji w Spa (1920 r.) – identyfikuje postacie: Stanisława Taczaka, Józefa Dowbora-Muśnickiego – wyjaśnia przyczyny, przebieg i skutki sporu polsko-czeskiego o Zaolzie</p>	<p>Uczeń: – ocenia postawę aliantów wobec walk Polaków o granicę zachodnią i południową</p>
--	--	---	---	---	--	---

<p>4. Rządy parlamentarne</p>	<p>– pierwsze wybory parlamentarne i mała konstytucja – polska scena polityczna (przed zamachem majowym) – charakterystyka konstytucji marcowej – elekcja prezydenta i zabójstwo Gabriela Narutowicza – reformy Władysława Grabskiego i reforma rolna – mniejszości narodowe w II Rzeczypospolitej – charakterystyka rządów parlamentarnych (1919–1926)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu konstytucja marcowa – zna datę uchwalenia konstytucji marcowej (17 III 1921 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego – przedstawia założenia ustrojowe konstytucji marcowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: sejm ustawodawczy, mała konstytucja, reforma walutowa – zna daty: wyborów do sejmu ustawodawczego (I 1919 r.), uchwalenia małej konstytucji (II 1919 r.), wyborów pierwszego prezydenta II Rzeczypospolitej (XII 1922 r.), reformy walutowej (1923 r.) – identyfikuje postacie: Gabriela Narutowicza, Stanisława Wojciechowskiego, Władysława Grabskiego – omawia rolę sejmu, rządu i prezydenta w konstytucji marcowej – przedstawia zakres praw obywatelskich zapisanych w konstytucji marcowej – podaje cele i skutki reform Władysława Grabskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: reforma rolna, wojna celna – zna daty reform rolnych (1920 r., 1925 r.) – identyfikuje postacie: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego – opisuje uprawnienia Naczelnika Państwa Polskiego – wymienia zasady ustrojowe małej konstytucji – przedstawia założenia oraz przebieg reformy rolnej – charakteryzuje z wykorzystaniem źródeł statystycznych oraz kartograficznych podział narodowościowy i wyznaniowy ludności II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: kontrasygnata, getto ławkowe, <i>numerus clausus</i>, UNDO, OUN – omawia scenę polityczną II Rzeczypospolitej i, korzystając ze schematów oraz z innych źródeł, analizuje jej przemiany w latach 1919–1926 – ocenia rządy parlamentarne w Polsce w latach 1919–1926</p>	<p>Uczeń: – opisuje przebieg i ocenia skutki polityczne pierwszych wyborów prezydenckich dla państwa polskiego</p>
-------------------------------	---	---	--	--	---	---

<p>5. Zamach majowy i rządy sanacji</p>	<p>– kryzys rządów parlamentar-nych – przyczyny i przebieg zamachu majowego – nowela sierpniowa i konstytucja kwietniowa – rządy sanacyjne za życia Piłsudskiego – próby konsolidacji opozycji, utworzenie Centrolewu, kongres krakowski – represyjna polityka obozu sanacyjnego wobec opozycji politycznej, wybory i proces brzeski, Bereza Kartuska – walka o władzę w obozie sanacji po śmierci Piłsudskiego – polski autorytaryzm na tle europejskim</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: zamach majowy, sanacja, konstytucja kwietniowa – zna daty: rozpoczęcia przewrotu majowego (12 V 1926 r.), uchwalenia konstytucji kwietniowej (23 IV 1935 r.) – identyfikuje postać Józefa Piłsudskiego – charakteryzuje najważniejsze założenia konstytucji kwietniowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: partyjniactwo, piłsudzczyca, nowele sierpniowe – zna daty: wyboru Ignacego Mościckiego na prezydenta (VI 1926 r.), przyjęcia nowel sierpniowych (2 VIII 1926 r.) – identyfikuje postacie: Ignacego Mościckiego, Edwarda Rydza-Śmigłego, Józefa Becka – podaje główne przyczyny zamachu majowego i opisuje jego bezpośrednie skutki – wymienia zmiany w konstytucji kwietniowej w stosunku do konstytucji marcowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Generalny Inspektor Sił Zbrojnych (GISZ), Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR), Centrolew, wybory brzeskie, proces brzeski, grupa pułkowników, grupa zamkowa – zna daty: powstania BBWR (1928 r.), powstania Centrolewu (1930 r.), wyborów brzeskich (1930 r.), procesu brzeskiego (1932 r.) – identyfikuje postacie: Kazimierza Bartła, Walerego Sławka – przedstawia poglądy Józefa Piłsudskiego dotyczące polityki wewnętrznej i ustroju Polski – opisuje przebieg zamachu majowego – charakteryzuje znaczenie zmian ustrojowych w sierpniu 1926 r. – analizuje okoliczności wprowadzenia konstytucji kwietniowej z 1935 r. – porównuje zakres władzy prezydenta w konstytucji marcowej i kwietniowej – prezentuje przykłady łamania zasad demokracji w czasach rządów sanacji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Obóz Zjednoczenia Narodowego, Front Morges, Stronnictwo Pracy, ONR-Falanga – identyfikuje postać Władysława Sikorskiego – prezentuje główne ugrupowania opozycyjne w czasach rządów sanacji</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Bronisława Pierackiego, Adama Koca – ocenia wydarzenia zamachu majowego oraz rządy sanacji na tle sytuacji politycznej w Europie</p>
---	--	--	--	---	--	---

<p>6. Kultura i gospodarka II Rzeczypospolitej</p>	<p>– szkolnictwo w II Rzeczypospolitej – kultura i nauka w II RP – gospodarka odrodzonej Polski i jej główne problemy – inwestycje przemysłowe i osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej (reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego – budowa Gdyni i Centralnego Okręgu Przemysłowego)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Polska A i B, Centralny Okręg Przemysłowy – wskazuje na mapie obszar Polski A i B – wymienia najważniejsze osiągnięcia II Rzeczypospolitej w dziedzinie oświaty, gospodarki i kultury</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: powszechny obowiązek szkolny – zna datę rozpoczęcia budowy portu w Gdyni (1920 r.) – wskazuje na mapie zasięg Centralnego Okręgu Przemysłowego – identyfikuje postać Eugeniusza Kwiatkowskiego – charakteryzuje stan szkolnictwa w II Rzeczypospolitej – wymienia najważniejsze nurty w kulturze i sztuce obecne w środowisku polskich artystów w okresie międzywojennym – wymienia czynniki wpływające na utrudnienia rozwoju gospodarczego II Rzeczypospolitej – przedstawia główne założenia reform Eugeniusza Kwiatkowskiego</p>	<p>Uczeń: – zna daty: reform oświatowych w II Rzeczypospolitej (1924 r., 1932 r.), budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego (1937 r.) – identyfikuje postacie: Stanisława Grabskiego, Janusza Jędrzejewicza, Stefana Żeromskiego, Władysława Reymonta, Juliana Tuwima, Witolda Gombrowicza, Brunona Schulza – wskazuje na mapie okręgi przemysłowe Polski (poza COP) – ocenia reformy Stanisława Grabskiego i Janusza Jędrzejewicza – opisuje wiodące nurty w polskiej kulturze i sztuce – korzystając z różnych źródeł, dokonuje bilansu osiągnięć gospodarczych II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Zofii Nałkowskiej, Marii Dąbrowskiej, Antoniego Słonimskiego, Eugeniusza Bodo, Poli Negri, Karola Szymanowskiego, Stanisława Ignacego Witkiewicza, Wojciecha Kossaka, Leona Wyczółkowskiego – omawia na przykładach uczonych i twórców dokonania polskiej nauki i kultury okresu międzywojennego w dziedzinach: matematyki, filozofii, socjologii, literatury, malarstwa, architektury, muzyki, teatru i kinematografii – ocenia realizację reform Eugeniusza Kwiatkowskiego</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Stefana Banacha, Romana Ingardena, Floriana Znanieckiego, Jana Lechonia, Kazimierza Wierzyńskiego, Jarosława Iwaszkiewicza, Brunona Jasieńskiego, Juliusza Osterwy, Tadeusza Wendy – porównuje sytuację ekonomiczną Polski z innymi regionami Europy i świata, uwzględniając okoliczności kryzysu gospodarczego w 1923 r. i 1929 r.</p>
--	--	--	--	--	---	--

<p>7. Polityka zagraniczna II Rzeczypospolitej</p>	<p>– sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej – układy w Rapallo i Locarno – polityka zagraniczna Piłsudskiego – polityka równowagi i „równych odległości”</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: polityka równowagi – wskazuje na mapie sąsiadów II Rzeczypospolitej – wymienia najważniejsze cechy polskiej polityki zagranicznej w latach 1919–1939</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna prewencyjna – zna daty: polsko-francuskiego układu sojuszniczego (II 1921 r.), traktatu o nieagresji z ZSRR (1932 r.), polsko-niemieckiej deklaracji o niestosowaniu przemocy (1934 r.) – identyfikuje postać Józefa Becka – charakteryzuje relacje Polski z Niemcami oraz ZSRR w okresie międzywojennym</p>	<p>Uczeń: – zna daty: układu z Rumunią (III 1921 r.), układu w Rapallo (1922 r.), konferencji w Locarno (1925 r.) – przedstawia relacje Polski z sąsiadami na tle sytuacji międzynarodowej – omawia wpływ decyzji konferencji międzynarodowych na geopolityczne położenie Polski – omawia koncepcję polityki zagranicznej Józefa Piłsudskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Międzymorze – ocenia politykę równowagi prowadzoną przez Józefa Piłsudskiego i jego współpracowników – wyjaśnia genezę konfliktów Polski z Litwą i Czechosłowacją</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: polityka prometejska – identyfikuje postacie: Tadeusza Hołównki, Hansa von Moltkego – ocenia skutki polityki prometejskiej i koncepcji Międzymorza dla stosunków Polski z sąsiadami</p>
<p>8. Polska w przededniu II wojny światowej</p>	<p>– zajęcie Zaolzia – relacje polsko-litewskie – niemieckie żądania wobec Polski w latach 1938–1939 – zacieśnienie współpracy z Wielką Brytanią i Francją – pakt Ribbentrop-Mołotow – sojusz z Wielką Brytanią – aktywizacja polskiego społeczeństwa w przededniu wojny</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: pakt Ribbentrop-Mołotow – zna datę zawarcia paktu Ribbentrop-Mołotow (23 VIII 1939 r.) – charakteryzuje postanowienie paktu Ribbentrop-Mołotow – wymienia sojuszników Polski w przededniu II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: sojusz gwarancyjny, „korytarz eksterytorialny” – zna datę podpisania sojuszu polsko-brytyjskiego (25 VIII 1939 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Becka, Joachima von Ribbentropa, Władysława Mołotowa – przedstawia główne założenia polskiej polityki zagranicznej za czasów ministra Józefa Becka – wyjaśnia źródła napięć między Polską a jej sąsiadami</p>	<p>Uczeń: – zna datę zajęcia Zaolzia przez Polskę (X 1938 r.) – identyfikuje postać Józefa Lipskiego – podaje w kolejności chronologicznej najważniejsze wydarzenia polityki zagranicznej Polski w latach 1938–1939 – ocenia znaczenie paktu Ribbentrop-Mołotow</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Fundusz Obrony Narodowej, Fundusz Obrony Morskiej – zna datę incydentu granicznego między Polską a Litwą (1938 r.) – ocenia stan uzbrojenia polskiej armii w 1939 r.</p>	<p>Uczeń: – charakteryzuje przykłady darowizn polskiego społeczeństwa na rzecz wzmocnienia obronności kraju przed II wojną światową</p>
<p>ROZDZIAŁ III: II WOJNA ŚWIATOWA</p>						

<p>1. Kampania polska</p>	<ul style="list-style-type: none"> – prowokacje niemieckie i pierwsze strzały – bitwa graniczna – bitwa nad Bzurą – wypowiedzenie wojny Niemcom przez Wielką Brytanię i Francję („dziwna wojna” na Zachodzie) – przebieg kampanii polskiej – wkroczenie wojsk sowieckich na ziemię II Rzeczypospolitej – ewakuacja władz polskich do Rumunii – obrona i kapitulacja Warszawy, zakończenie walk – straty ludności 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna błyskawiczna (blitzkrieg) – zna daty: agresji Niemiec na Polskę (1 IX 1939 r.), wkroczenia Armii Czerwonej do Polski (17 IX 1939 r.) – identyfikuje postacie: Adolfa Hitlera, Józefa Stalina – opisuje etapy wojny obronnej Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: „Fall Weiss”, bitwa graniczna, „dziwna wojna”, internowanie – zna daty: bitwy o Westerplatte (1–7 IX 1939 r.), wypowiedzenia wojny Niemcom przez Francję i Wielką Brytanię (3 IX 1939 r.), kapitulacji Warszawy (28 IX 1939 r.) – identyfikuje postacie: Henryka Sucharskiego, Edwar-da Rydz-Śmigłego, Ste-fana Starzyńskiego – wskazuje na mapie kierunki uderzeń armii niemieckiej i radzieckiej – wyjaśnia przyczyny klęski Polski we wrześniu 1939 r. – przedstawia przykłady zbrodni wojennych dokonanych w czasie wojny obronnej Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: „polskie Termopile”, Korpus Ochrony Pogranicza (KOP) – zna daty: bitwy pod Mokrzem (1 IX 1939 r.), bitwy pod Wizną (8-10 IX 1939 r.), bitwy nad Bzurą (9-22 IX 1939 r.), internowania władz polskich w Rumunii (17/18 IX 1939 r.), kapitulacji Helu (2 X 1939 r.), bitwy pod Kockiem (5 X 1939 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Raginisa, Franciszka Kleberga – przedstawia polityczne i militarne założenia planu obrony Polski w 1939 r. – opisuje przykłady bohaterstwa polskich żołnierzy – omawia wkroczenie wojsk sowieckich na terytorium Polski w kontekście paktu Ribbentrop-Mołotow – omawia decyzje polityczne władz II Rzeczypospolitej na tle wydarzeń militarnych podczas kampanii polskiej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: prowokacja gliwicka, Grupy Specjalne (Einsatzgruppen) – identyfikuje postacie: Heintza Guderiana, Tadeusza Kutrzeby, Władysława Bortnowskiego, Juliusza Rómmla – prezentuje założenia polityki Wielkiej Brytanii i Francji wobec konfliktu polsko-niemieckiego – korzystając z różnych źródeł, przedstawi stosunek sił ZSRR, Niemiec i Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identyfikuje postacie: Franciszka Dąbrowskiego, Władysława Langnera, Józefa Unruga – ocenia postawę władz polskich we wrześniu 1939 r.
---------------------------	---	---	---	---	---	---

<p>2. Podbój Europy przez Hitlera i Stalina</p>	<p>– ekspansja Związku Radzieckiego (wojna zimowa, aneksja państw bałtyckich i Besarabii) – napaść III Rzeszy na Danię i Norwegię – ofensywa niemiecka w Europie Zachodniej – klęska Francji – okupacja Francji, powstanie państwa Vichy, utworzenie Komitetu Wolnej Francji gen. Charles’a de Gaulle’a – bitwa o Anglię – wojna na Bałkanach</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: bitwa o Anglię, kolaboracja – zna daty: ataku III Rzeszy na Francję (maj 1940 r.), bitwy o Anglię (VII–X 1940 r.) – omawia znaczenie zwycięstwa Wielkiej Brytanii i jej sojuszników w bitwie o Anglię</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Linia Maginota – zna datę napaści niemieckiej na Danię i Norwegię (IV 1940 r.), wypowiedzenia przez Włochy wojny Francji i Wielkiej Brytanii (10 V 1940 r.) – identyfikuje postać Winstona Churchilla – wskazuje na mapie kierunki agresji sowieckiej, niemieckiej i włoskiej – charakteryzuje cele polityki Hitlera i Stalina w Europie w latach 1939–1941 – przedstawia najważniejsze działania wojenne w Europie z lat 1939–1941 – wyjaśnia główne przyczyny pokonania Francji przez armię niemiecką w 1940 r. – wymienia sojuszników państw osi, którzy przystąpili do współpracy w latach 1939–1941</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wojna zimowa, „Fall Gelb”, państwo marionetkowe, państwo Vichy, operacja „Lew morski”, RAF – zna daty: wojny radziecko-fińskiej (XI 1939 r.–III 1940 r.), zajęcia republik bałtyckich przez ZSRR (VI 1940 r.), zawieszenia broni w Compiègne (22 VI 1940 r.), ataku Włoch na Grecję (X 1940 r.), ataku Niemiec na Jugosławię i Grecję (IV 1941 r.) – identyfikuje postacie: Charles’a de Gaulle’a, Hermanna Göringa – przedstawia ekspansję ZSRR w latach 1939–1941 – opisuje kolejne etapy agresji Niemiec w latach 1940–1941 – omawia sytuację militarną i polityczną Wielkiej Brytanii i krajów demokratycznych po klęsce Francji w 1940 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komitet Wolnej Francji, Niezależne Państwo Chorwackie, ustasze – zna datę ewakuacji wojsk alianckich z Dunkierki (V–VI 1940 r.) – identyfikuje postacie: Vidkuna Quislinga, Philippe’a Pétaina – omawia sposób przejęcia kontroli nad republikami bałtyckimi przez ZSRR w 1940 r. – opisuje przebieg bitwy o Anglię, uwzględniając uzbrojenie obu stron konfliktu oraz sytuację ludności cywilnej Londynu – charakteryzuje sytuację na Bałkanach w latach 1939–1941</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: linia Manerheima, Spitfire, Messerschmitt – identyfikuje postacie: Carla Gustafa Manerheima, Ante Pavelicia – wyjaśnia znaczenie zawarcia zawieszenia broni w Compiègne w czerwcu 1940 r. – prezentuje okoliczności zniszczenia francuskiej morskiej floty wojennej w 1940 r. – ocenia sytuację polityczną w Europie w 1941 r.</p>
---	---	--	--	---	--	---

<p>3. Wojna Niemiec z ZSRR</p>	<p>– plan „Barbarossa” i wybuch wojny niemiecko-radzieckiej – wielka wojna ojczyźniana, sukcesy Niemców do grudnia 1941 r. – obrona Leningradu – bitwa pod Stalingradem – bitwa na Łuku Kurskim – stosunek ludności cywilnej na terenach zajmowanych przez III Rzeszę do niemieckiego okupanta</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: plan „Barbarossa” – zna datę agresji Niemiec na ZSRR (22 VI 1941 r.) – przedstawia etapy wojny niemiecko-radzieckiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: wielka wojna ojczyźniana – zna daty: bitwy pod Moskwą (XI–XII 1941 r.), bitwy pod Stalingradem (XII 1942 r. – II 1943 r.) – identyfikuje postać Georgija Żukowa – wskazuje na mapie przełomowe bitwy wojny Niemiec i ZSRR: pod Moskwą i pod Stalingradem – przedstawia uwarunkowania prowadzenia działań wojennych na terenie ZSRR – charakteryzuje stosunek ludności do okupanta na zajmowanych terenach przez Niemców</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: blokada Leningradu, lend-lease act – zna daty: objęcia ZSRR pomocą w ramach lend-lease act (VII 1941 r.), blokady Leningradu (1941–1944), bitwy na Łuku Kurskim (VII–VIII 1943 r.) – wskazuje na mapie przełomowe bitwy wojny Niemiec i ZSRR: blokadę Leningradu i bitwę na Łuku Kurskim – przedstawia przebieg działań wojennych na froncie wschodnim w latach 1941–1943 – analizuje powody zbliżenia Wielkiej Brytanii i USA do ZSRR</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „droga życia”, operacja „Cytadela”, Waffen SS „Galizien” – identyfikuje postać Fridericha von Paulusa – wyjaśnia przyczyny i okoliczności zdobycia przewagi militarnej przez ZSRR</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Katiusza, T 34, Tygrys, Pantera, „pepe-sza”, II-2 – identyfikuje postać Richarda Sorgego – opisuje potencjał wojenny stron konfliktu, ich taktykę oraz uzbrojenie</p>
--------------------------------	--	--	---	---	--	--

<p>4. Polityka okupacyjna Niemiec</p>	<ul style="list-style-type: none"> – założenia polityki rasowej III Rzeszy – polityka niemiecka wobec Żydów – Holokaust – postawy ludności wobec Holokaustu – ruch oporu w krajach okupowanych – kolaboracja z okupantem niemieckim – zbrodnie hitlerowskie w okupowanych krajach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: ruch oporu, getto, Holokaust, obozy koncentracyjne – przedstawia założenia polityki rasowej hitlerowców oraz metody jej realizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: polityka rasowa, „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, gwiazda Dawida, obozy pracy, obozy śmierci, komory gazowe – zna daty: konferencji w Wannsee (1942 r.), powstania w getcie warszawskim (IV 1943 r.) – identyfikuje postacie: Adolfa Hitlera, Adolfa Eichmanna, Janusza Korczaka – przedstawia wpływ hitlerowskiej polityki rasowej i narodowościową na postawy ludności okupowanej Europy – korzystając z różnych źródeł, omawia bilans Holokaustu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: „przestrzeń życiowa” (Lebensraum), „Szoah”, szmalcownicy, – identyfikuje postać Jana Karskiego – wskazuje na mapie obozy koncentracyjne i obozy zagłady w Europie i na ziemiach polskich – wyjaśnia, jakimi sposobami ludność terenów okupowanych niosła pomoc Żydom – wymienia kraje, w których powstały rządy kolaborujące z Niemcami oraz kraje, gdzie rozwinął się ruch oporu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Generalny Plan Wschodni, Babi Jar, „Żegota”, Żydowska Organizacja Bojowa, rodzina Ulmów, Jedwabne, Ponary, Résistance, tzw. bitwa o szynę, czełtnicy – identyfikuje postacie: Josipa Broza-Tita, Władysława Bartoszewskiego – porównuje sytuację ludności na terytoriach podbitych przez Niemców 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – identyfikuje postacie: Juliana Grobelnego, Draży Mihailovicia – podaje przykłady i ocenia postawy Polaków wobec Holokaustu
<p>5. Wojna poza Europą</p>	<ul style="list-style-type: none"> – imperialne plany Włochów, walki w Afryce – koniec walk w Afryce – wojna na Atlantyku w latach 1941–1943 – atak Japończyków na Pearl Harbor i znaczenie przystąpienia Stanów Zjednoczonych do wojny – ofensywa Japonii w Azji – zmagania na Pacyfiku w latach 1941–1943 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna na Pacyfiku – zna datę ataku Japonii na USA (7 XII 1941 r.) – identyfikuje postać Franklina Delano Roosevelta – wymienia główne strony konfliktu w Afryce i w rejonie Pacyfiku oraz ich najważniejsze cele strategiczne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Afrika Korps, bitwa o Atlantyk, pakt trzech, wilcze stada – zna daty: podpisania paktu trzech (IX 1940 r.), oblężenia Tobruku (IV–XI 1941 r.), bitwy pod El-Alamejn (X–XI 1942), bitwy o Midway (VI 1942 r.) – wyjaśnia, na czym polegało strategiczne znaczenie poszczególnych rejonów, będących teatrem wojny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: U-Boot, lotniskowiec – zna daty: ataku Włoch na Egipt (IX 1940 r.), lądowania wojsk niemieckich w Afryce (II 1941 r.), kapitulacji wojsk włoskich i niemieckich w Afryce (V 1943 r.), bitwy na Morzu Koralowym (V 1942 r.) – identyfikuje postacie: Erwina Rommla, Dwighta Davida Eisenhowera – omawia przebieg walk w Afryce i Azji – omawia działania wojenne na morzach i oceanach 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: operacja „Torch”, operacja „Tora! Tora! Tora!” – zna daty: zajęcia Azji Południowo-Wschodniej przez Japonię (1942 r.), walk o Guadalcanal (VIII 1942 r.–II 1943 r.) – identyfikuje postacie: Bernarda Montgomery’ego, Karla Dönitza, Isoroku Yamamoto – wymienia i ocenia konsekwencje włączenia się USA do wojny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje taktykę i uzbrojenie stron konfliktu w Afryce, Azji oraz na morzach i oceanach

<p>6. Droga do zwycięstwa</p>	<p>– powstanie Wielkiej Koalicji – konferencje Wielkiej Trójki w Teheranie i Jałcie – desant alian-tów na Sycylii i we Włoszech – ofensywa radziecka od 1944 do począt-ku 1945 r. – desant w Normandii – droga do Berlina i kapi-tulacja Niemiec – ofensywa USA na Dalekim Wschodzie w 1945 r. – atak atomo- wy na Hiro- szimę i Nagasaki, kapitulacja Japonii</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie ter- minów: Karta atlantyc- ka, wielka ko- alicja, porządek jałtański – zna daty: podpisania Karty atlantyc- kiej (14 VIII 1941 r.), konfe- rencji jałtań- skiej (4–11 II 1945 r.), bez- warunkowej kapitulacji III Rzeszy (8 V 1945 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Stalina, Fran- klina Delano Roosevelta, Winstona Churchilla – wyjaśnia genezę powsta- nia i cele Wiel- kiej Koalicji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie ter- minów: bezwa- runkowa kapi- tulacja, konfe- rencja w Tehe- ranie, Wielka Trójka, opera- cja „Overlord”, taktyka „żabich skoków”, kamikadze – zna daty: konferencji w Teheranie (XI– XII 1943 r.), lądowania wojsk alian- ckich na Sycylii (VII 1943 r.), operacji Over- lord (6 VI 1944 r.), zrzucenia bomb atomo- wych na Hiro- szimę i Naga- saki (6 i 9 VIII 1945 r.), bez- warunkowej kapitulacji Ja- ponii (2 IX 1945 r.) – określa decy- zje podjęte podczas obrad Wielkiej Trójki – przedstawia przełomowe bitwy II wojny światowej w Europie w latach 1943– 1945 i lokalizu- je je na mapie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie ter- minów: konfe- rencja w Casablance, naloty dywa- nowo, operacja „Market Gar- den”, linia Gu- stawa, Wał Pomorski – zna daty: konferencji w Casablance (I 1943 r.), upad- ku rządu B. Mussoliniego (VII 1943 r.), ofensyw Armii Czerwonej na froncie wschodnim (VI 1944 r. i I 1945 r.), bitwy na Morzu Filipiń- skim (VI 1944 r.), kontrofensywy niemiec- kiej w Arde- nach (XII 1944 r.), operacji berlińskiej (IV 1945 r.), zdo- bycia Berlina (2 V 1945 r.) – opisuje dzia- łania na froncie wschodnim, zachodnim i na Pacyfiku w latach 1944– 1945 – charakteryzu- je założenia polityki zagra- nicznej wiel- kich mocarstw w czasie II wojny świato- wej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie ter- minów: linia Gotów, mari- nes – zna daty: zawieszenia broni na fron- cie włoskim (IX 1943 r.), bitwy o Leyte (X 1944 r.), spotkania wojsk amery- kańskich i ra- dzieckich w Torgau (IV 1945 r.) – identyfikuje postacie: Dwi- ghta Eisenho- wera, George’a Pattona, Douglasa Ma- cArthura, Al- freda Jodla, Wilhelma Ke- itela, Pietra Badoglię, Hi- rohito – ocenia decy- zję Ameryka- nów o użyciu bomby atomo- wej przeciwko Japonii</p>	<p>Uczeń: – opisuje strate- gię oraz uzbro- nienie stron kon- fliktu</p>
-------------------------------	--	--	---	--	---	--

ROZDZIAŁ IV: POLACY PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ

<p>1. Okupowana Polska</p>	<p>– podział administracyjny ziem polskich przez okupantów – współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. – polityka III Rzeszy wobec Polaków (eksterminacja elity narodowej, zbrodnie dokonywane za wkraczającą armią niemiecką, wysiedlenia, wywózki do pracy w Niemczech) – polityka ZSRR wobec Polaków – deportacje ludności polskiej w głąb ZSRR – zbrodnia katyńska</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Generalne Gubernatorstwo, deportacja, sowietyzacja – wskazuje na mapie tereny pod okupacją niemiecką i radziecką – charakteryzuje główne cele niemieckiej i radzieckiej polityki okupacyjnej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: układ o granicach i przyjaźni, łapanka, volkslista, akcja AB – zna daty podpisania układu o granicach i przyjaźni (28 IX 1939 r.), akcji AB (V–VI 1940 r.), zbrodni katyńskiej (IV–V 1940 r.) – wskazuje na mapie miejsca: masowych egzekucji Polaków pod okupacją niemiecką oraz zsyłek i kaźni ludności polskiej w ZSRR – podaje przykłady terroru radzieckiego i niemieckiego – omawia przebieg zbrodni katyńskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „gadzi-nówka”, Sonderaktion „Krakau”, „granatowa policja”, referendum, paszportyzacja – zna daty: Sonderaktion „Krakau” (XI 1939 r.), paszportyzacji (1940 r.), deportacji Polaków w głąb ZSRR (II, IV i VI 1940 r. oraz V/VI 1941 r.) – identyfikuje postać Hansa Franka – porównuje niemiecką i radziecką politykę okupacyjną wobec społeczeństwa polskiego – opisuje warunki transportu i życia deportowanych</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać Wandy Wasilewskiej – przedstawia przyczyny deportacji Polaków w głąb ZSRR</p>	<p>Uczeń: – podaje nazwiska zasłużonych osób, które stały się ofiarami terroru niemieckiego i radzieckiego</p>
----------------------------	--	--	---	--	---	---

<p>2. Władze polskie podczas II wojny światowej</p>	<p>– polski rząd na emigracji – Polskie Państwo Podziemne – polityczne podziały ruchu oporu – układ Sikorski–Majski – ujawnienie zbrodni katyńskiej, zerwanie przez ZSRR stosunków z rządem polskim – katastrofa gibraltarska, objęcie funkcji premiera przez Stanisława Mikołajczyka – powołanie polskich władz komunistycznych w ZSRR</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rząd emigracyjny, Polskie Państwo Podziemne – identyfikuje postać Władysława Sikorskiego – charakteryzuje działalność Polskiego Państwa Podziemnego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Delegat Rządu RP na Kraj, Armia Krajowa (AK), Rada Jedności Narodowej (RJN), partyzantka, sabotaż, dywersja, układ Sikorski–Majski, armia Andersa, sprawa katyńska, katastrofa gibraltarska – zna daty: powstania rządu emigracyjnego (IX 1939 r.), układu Sikorski–Majski (30 VII 1941 r.), powstania AK (II 1942 r.), powstania RJN (I 1944 r.), zerwania stosunków rządu emigracyjnego z ZSRR (25 IV 1943 r.), katastrofy gibraltarskiej (4 VII 1943 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Raczkiewicza, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka – przedstawia okoliczności powstania polskiego rządu emigracyjnego – omawia założenia układu Sikorski–Majski – wyjaśnia okoliczności i przyczyny zerwania przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z polskim rządem emigracyjnym w Londynie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: oddział Hubala, Służba Zwycięstwu Polski (SZP), Związek Walki Zbrojnej (ZWZ), cichociemni, Kedyw, Polska Partia Robotnicza (PPR), Krajowa Rada Narodowa (KRN), Armia Ludowa (AL) – zna daty: powstania ZWZ (XI 1939 r.), powstania PPR (I 1942 r.), powstania KRN (XII 1943 r./I 1944 r.) – identyfikuje postacie: Henryka Dobrzańskiego, Stefana Grota-Roweckiego, Tadeusza Komorowskiego-Bora, Kazimierza Sosnkowskiego – charakteryzuje najważniejsze akcje ZWZ, przekształcone go w AK – opisuje okoliczności wyjścia z ZSRR Armii Polskiej gen. Władysława Andersa – opisuje polityczne skutki katastrofy gibraltarskiej – wymienia tworzące się w ZSRR i w kraju ośrodki przyszłych polskich władz komunistycznych – charakteryzuje postawę polskich komunistów w czasie II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Rada Narodowa RP, BIP, Związek Odwetu, organizacja „Wachlarz”, Polityczny Komitet Porozumiewawczy (PKP), Grupa Inicjatywna, Związek Patriotów Polskich (ZPP) – zna datę powstania ZPP (III 1943 r.) – identyfikuje postacie: Augusta Emila Fieldorfa, Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego, Cyryła Ratajskiego, Franza Kutschery – ocenia politykę Sikorskiego wobec ZSRR oraz politykę Wielkiej Trójki wobec sprawy polskiej</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Pawła Findera, Marcellego Nowotki, Zygmunta Berlinga, Bolesława Bieruta, Franza Kutschery – wielostronnie, z uwzględnieniem sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej, prezentuje działalność polskiego rządu emigracyjnego</p>
---	---	--	--	--	---	---

<p>3. Społeczeństwo polskie pod okupacją</p>	<p>– walka okupantów z polskością i rabunek dzieci – zagłada polskich Żydów – społeczeństwo polskie pod okupacją niemiecką – postawy ludności wobec okupantów – konflikty etniczne na Kresach Wschodnich (konflikt na Wołyniu)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: zsyłki – porównuje cele oraz metody polityki niemieckiej i radzieckiej w okupowanej Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Sprawiedliwi wśród Narodów Świata – zna daty: wybuchu powstania w getcie warszawskim (19 IV 1943 r.), rzezi wołyńskiej (1943 r.) – identyfikuje postacie: Marka Edelmana, Ireny Sendlerowej – analizuje straty ludności żydowskiej na ziemiach polskich na podstawie różnych źródeł – opisuje walkę z polskością prowadzoną przez obu okupantów – przedstawia politykę okupanta wobec narodu żydowskiego</p>	<p>Uczeń: – wymienia znaczenie terminu: Ukraińska Powstańcza Armia (UPA) – zna daty: powstania UPA (1942 r.), październik 1939 r., marzec 1940 r., listopad 1942 r., 17 marca 1942 r., IV–V 1943 r., lipiec 1943 r. – wskazuje na mapie miejsca niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów śmierci na ziemiach polskich – opisuje przebieg powstania w getcie warszawskim – przedstawia metody eksterminacji narodu żydowskiego – opisuje przyczyny i przebieg konfliktu polsko-ukraińskiego na Kresach Wschodnich</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Szmula Zygielbojma, Jürgena Stroopa – porównuje sytuację i postawę narodu polskiego wobec okupantów z sytuacją i postawami innych europejskich narodów wobec okupantów</p>	<p>Uczeń: – ocenia stosunek państw zachodnich do Holokaustu</p>
<p>4. Powstanie warszawskie</p>	<p>– plan „Burza” i przyczyny powstania warszawskiego – wybuch powstania – przebieg i zakończenie walk powstańczych – polityka Wielkiej Trójki wobec powstania – skutki powstania – ocena powstania</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: godzina „W” – zna datę powstania warszawskiego (1 VIII–2 X 1944 r.) – przedstawia przyczyny i opisuje skutki powstania warszawskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: plan „Burza”, zrzuty – identyfikuje postać Tadeusza Komorowskiego-Bora – wyjaśnia, na czym polegał plan „Burza” – opisuje przebieg walk powstańczych</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać Antoniego Chruściewicza-Montera – omawia sposób traktowania jeńców i ludności cywilnej przez obie strony konfliktu – prezentuje postawę wielkich mocarstw wobec powstania warszawskiego</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Augusta Emila Fieldorfa, Ericha von dem Bacha-Zelewskiego, Ludwiga Fischera – korzystając z różnych źródeł, objaśnia dysproporcje w uzbrojeniu powstańców i wojsk niemieckich</p>	<p>Uczeń: – ocenia decyzję władz polskiego podziemia dotyczącą wybuchu powstania, uwzględniając sytuację międzynarodową i wewnętrzną</p>

<p>5. Polacy w koalicji anty-hitlerowskiej</p>	<p>– początki Polskich Sił Zbrojnych – walki o Narwik – polscy lotnicy w bitwie o Anglię – rozbudowa Polskich Sił Zbrojnych – armia Andersa – walki w Afryce – Polacy podczas walk we Włoszech i Francji oraz Belgii, Holandii i Niemczech – działania Polskiej Marynarki Wojennej – powstanie w ZSRR załóżków Wojska Polskiego oraz jego działania zbrojne</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie, Wojsko Polskie w ZSRR – wymienia miejsca najważniejszych bitew II wojny światowej z udziałem Polaków (walki o Narwik, bitwa o Anglię, oblężenie Tobruku, Monte Cassino, Arnhem)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Armia Polska w ZSRR – zna daty: walk o Narvik (1940 r.), walk o Tobruk (1941 r.), walk o Monte Cassino (V 1944 r.), bitwy pod Lenino (X 1943 r.) – identyfikuje postać Władysława Andersa – wymienia polskie formacje wojskowe uczestniczące w najważniejszych bitwach II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – zna daty: podpisanie umowy o powstaniu armii polskiej w ZSRR (VIII 1941 r.), ewakuacji armii gen. W. Andersa z ZSRR (1942 r.), powstania armii gen. Z. Berlinga w ZSRR (V 1943 r.), bitwy pod Falaise (V 1944 r.), udziału wojsk polskich w operacji Market-Garden (IX 1944 r.) – identyfikuje postacie: Stanisława Maczka, Władysława Kopańskiego, Stanisława Sosabowskiego, Zygmunta Berlinga – opisuje szlak bojowy polskich jednostek wojskowych walczących na lądzie, na morzu i w powietrzu na wszystkich frontach II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – zna datę: zdobycia Bolonii (IV 1945 r.) – identyfikuje postacie: Michała Roli-Żymierskiego, Karola Świerczewskiego – opisuje problemy i sukcesy polskich formacji wojskowych w kontekście sytuacji polityczno-militarnej podczas II wojny światowej – ocenia udział Polaków w walkach na frontach II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – charakteryzuje kadre dowódczą Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie oraz Wojska Polskiego</p>
<p>ROZDZIAŁ V: POLSKA I ŚWIAT PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ</p>						

<p>1. Nowy podział świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> – konferencja w Poczdamie – reparacje powojenne – bilans wojny – traktaty pokojowe z Bułgarią, Włochami, Rumunią, Węgrami i Finlandią – powstanie ONZ – ekspansja komunizmu w Europie, żelazna kurtyna – reakcja Zachodu na powojenną ekspansję komunizmu (doktryna Trumana, plan Marshalla, powstanie NATO) – zmierzch dawnych mocarstw: Francji i Wielkiej Brytanii – mocarstwo-wa pozycja USA i ZSRR na arenie międzynarodowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: strefa okupacyjna, Organizacja Narodów Zjednoczonych – zna datę: konferencji założycielskiej ONZ (IV 1945 r.), konferencji poczdamskiej (VII-VIII 1945 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Stalina, Harry’ego Trumana – wymienia postanowienia konferencji w Poczdamie – przedstawia cele ONZ 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: reparacje, Rada Bezpieczeństwa ONZ, Zgromadzenie Ogólne ONZ, sekretarz generalny ONZ, Powszechna deklaracja praw człowieka, „żelazna kurtyna”, doktryna Trumana, plan Marshalla (Europejski Plan Odbudowy), Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO), zimna wojna – zna daty: ogłoszenia doktryny Trumana (III 1947 r.), ogłoszenia Planu Marshalla (VI 1947 r.), uchwalenia Powszechnej deklaracji praw człowieka (1948 r.), powstania NATO (IV 1949 r.) – identyfikuje postacie: Winstona Churchilla, Clementa Attlee, George’a Marshalla – wskazuje na mapie podział Europy na blok zachodni i wschodni (żelazną kurtynę) – przedstawia bilans II wojny światowej odnośnie strat ludności i zniszczeń – omawia strukturę ONZ i jej działalność w okresie powojennym – omawia genezę powstania NATO 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Karta Narodów Zjednoczonych, układ dwubiegunowy – zna daty: przejścia władzy przez reżimy komunistyczne w państwach Europy Środkowo-Wschodniej i Południowej (1944-1948), podpisania Karty narodów Zjednoczonych (VI 1945 r.), przemówienia W. Churchilla w Fulton (III 1946 r.), podpisania traktatów pokojowych z sojusznikami III Rzeszy (II 1947 r.) – wskazuje na mapie zmiany terytorialne w Europie po II wojnie światowej – przedstawia długofalowe skutki II wojny światowej – wyjaśnia przyczyny dominacji USA i ZSRR w powojennym świecie – omawia proces ekspansji komunizmu w Europie – wielostronnie prezentuje przyczyny i przejawy zimnej wojny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Rada Ministrów Spraw Zagranicznych, Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC) – zna datę powołania Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (1951 r.) – identyfikuje postać Klementa Gottwalda – charakteryzuje zasady podziału reparacji niemieckich pomiędzy aliantów – ocenia rolę doktryny Trumana i planu Marshalla w dziejach świata – ocenia znaczenie powstania ONZ i NATO 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia przyczyny zmierzchu dawnych mocarstw: Wielkiej Brytanii i Francji, odwołując się do ich sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej
-------------------------------	---	---	--	--	--	---

<p>2. Początki władzy komunistów w Polsce</p>	<p>– Manifest PKWN i powołanie Rządu Tymczasowego – ustalenie nowych granic Polski – utworzenie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej – przesiedlenia ludności, akcja „Wisła” – walka z opozycją i podziemiem niepodległościowym – referendum z 1946 r. – sfalszowane wybory w styczniu 1947 r. i ich konsekwencje</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Manifest PKWN, Ziemie Odzyskane, referendum ludowe – zna daty: ogłoszenia Manifestu PKWN (22 VII 1944 r.), referendum ludowego (30 VI 1946 r.) – wskazuje na mapie granice Polski po II wojnie światowej – przedstawia najważniejsze etapy procesu przejmowania władzy w Polsce przez komunistów</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN), Kresy Wschodnie, linia Curzona, repatrianci, akcja „Wisła”, proces szesnastu, Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL) – zna daty: akcji „Wisła” (1947 r.), procesu szesnastu (VI 1945 r.), powstania TRJN (VI 1945 r.), pierwszych powojennych wyborów parlamentarnych (I 1947 r.) – identyfikuje postacie: Stanisława Mikołajczyka, Leopolda Okulickiego, Bolesława Bieruta – wskazuje na mapie kierunki powojennych przesiedleń ludności na ziemiach polskich – przedstawia przyczyny i skutki migracji ludności na ziemiach polskich po II wojnie światowej – opisuje metody, dzięki którym komuniści zdobyli władzę w Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Urząd Bezpieczeństwa (UB), Milicja Obywatelska (MO) – zna daty: powstania Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej (XII 1944r.), porozumienia o granicy polsko-radzieckiej (VII 1944 r.), rozwiązania AK (I 1945 r.), pogromu kieleckiego (1946 r.) – identyfikuje postacie: Edwarda Osóbki-Morawskiego, Józefa Cyrankiewicza – charakteryzuje międzynarodowe uwarunkowania ukształtowania polskiej granicy państwowej po II wojnie światowej – charakteryzuje sytuację polityczną w Polsce w latach 1944-1947 – podaje przejawy zależności powojennej Polski od ZSRR</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Wolność i Niezawisłość (WiN), Blok Demokratyczny, Testament Polski Walczącej, Narodowe Siły Zbrojne (NSZ) – identyfikuje postacie: Jana Stanisława Jankowskiego, Zygmunta Szendzielorza, Józefa Kurasia – przedstawia uwarunkowania polityczne, społeczne i ekonomiczne różnych postaw Polaków wobec nowych władz</p>	<p>Uczeń: – ocenia postawy Polaków wobec nowego reżimu</p>
---	--	---	---	--	---	---

<p>3. Odbudowa powojenna</p>	<ul style="list-style-type: none"> – odbudowa zniszczeń wojennych – reforma rolna – nacjonalizacja przemysłu i próba kolektywizacji – „bitwa o handel” – industrializacja kraju, gospodarka planowa (plan 3-letni, plan 6-letni) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: reforma rolna, nacjonalizacja przemysłu – zna datę: wydania dekretu o reformie rolnej (6 IX 1944 r.) – omawia założenia i skutki realizacji dekretów o reformie rolnej i nacjonalizacji przemysłu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: kolektywizacja, PGR, gospodarka planowa – zna datę: ustawy o nacjonalizacji (I 1946 r.), planu 3-letniego (1947-1949), początków kolektywizacji rolnictwa (1949 r.), planu 6-letniego (1950-1955) – korzystając z różnych źródeł, przedstawia bilans polskich strat wojennych w gospodarce – podaje założenia planów 3-letniego i 6-letniego – opisuje przebieg nacjonalizacji i kolektywizacji w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: bitwa o handel, „wyścig pracy” – zna datę: tzw. bitwy o handel (1947 r.), przyjęcia ustawy o wymianie pieniędzy (1950 r.) – identyfikuje postać Hilarego Minca – określa społeczne i polityczne konsekwencje wprowadzenia dekretów o reformie rolnej oraz nacjonalizacji przemysłu – charakteryzuje efekty realizacji planów wieloletnich w sferze gospodarczej i społecznej – wymienia przykłady gospodarczej zależności Polski od ZSRR 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Centralny Urząd Planowania (CUP), Biuro Odbudowy Stolicy, Społeczny Fundusz Odbudowy Stolicy – wyjaśnia, jak przebiegała odbudowa Warszawy – ocenia skutki społeczne reform gospodarczych i gospodarki planowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego (PKPG) – omawia i ocenia rolę propagandy w forsowaniu reform społeczno-gospodarczych w powojennej Polsce
<p>4. Polska w czasach stalinizmu</p>	<ul style="list-style-type: none"> – utworzenie PZPR – podporządkowanie sceny politycznej komunistom – kult jednostki, sowietyzacja kultury, propaganda – stosunek władzy do młodego pokolenia – represje wobec podziemia niepodległościowego – walka władzy z Kościołem katolickim – zmiany ustrojowe w okresie stalinizmu – uchwalenie Konstytucji PRL 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR), Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) – zna datę przyjęcia konstytucji PRL (1952 r.) – identyfikuje postać Bolesława Bieruta – podaje główne cechy ustroju politycznego Polski w okresie stalinowskim 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: stalinizm, socrealizm – zna datę powstania PZPR (XII 1948 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Cyrankiewicza, Władysława Gomułki, kard. Stefana Wyszyńskiego – przedstawia założenia konstytucji PRL z 1952 r. – opisuje rozwój socrealizmu w Polsce – przytacza przykłady terrorku w czasach stalinowskich 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: odchylenie prawicowo-nacjonalistyczne, Związek Młodzieży Polskiej (ZMP), Związek Walki Młodych (ZWM) – identyfikuje postacie: Jakuba Bermana, Hilarego Minca – wymienia przykłady świadczące o stalinizacji Polski – charakteryzuje stosunek komunistów do młodzieży – omawia cele propagandy komunistycznej w czasach stalinizmu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Służba Polsce (SP), Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL), Stronnictwo demokratyczne (SD), ruch księży patriotów, stowarzyszenie PAX – zna datę internowania kard. S. Wyszyńskiego (1953–1956) – identyfikuje postacie: Witolda Pileckiego, Czesława Kaczmarska, Bolesława Piaseckiego – opisuje system represji stalinowskich wobec Kościoła, podziemia niepodległościowego i opozycji wewnętrznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ocenia metody sprawowania władzy w Polsce na początku lat 50.

<p>5. Niemcy po II wojnie Światowej</p>	<p>– powojenna polityka mocarstw wobec Niemiec – proces norymberski – blokada Berlina Zachodniego – powstanie RFN i NRD – powojenna okupacja Austrii – powstanie berlińskie w czerwcu 1953 r. – budowa muru berlińskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: denazyfikacja, mur berliński – zna daty: powstania RFN (IX 1949 r.) i NRD (X 1949 r.), budowy muru berlińskiego (1961 r.) – wskazuje na mapie terytorium RFN i NRD – wyjaśnia genezę powstania dwóch państw niemieckich i omawia różnice między nimi</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: demokracja, proces norymberski, strefy okupacyjne, Bizonia, Trizonia, blokada Berlina Zachodniego, most powietrzny – zna daty: procesu norymberskiego (XI 1945–X 1946 r.), powstania Bizonii (1947 r.), powstania Trizonii (1949 r.), blokady Berlina Zachodniego (VI 1948–V 1949 r.) – identyfikuje postać Konrada Adenauera – określa znaczenie procesu norymberskiego – opisuje okoliczności budowy muru berlińskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: decentralizacja, Sojusznicza Rada Kontroli, powstanie berlińskie – zna daty: zakończenia okupacji Austrii (1955 r.), powstania berlińskiego (VI 1953 r.) – wskazuje na mapie podział Niemiec na strefy okupacyjne – przedstawia różnice w podejściu mocarstw do kwestii niemieckiej i podaje odpowiednie przykłady – przedstawia proces powstania dwóch państw niemieckich na tle sytuacji międzynarodowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: dekartelizacja – identyfikuje postacie: Waltera Ulbrichta, Theodora Heussa, Ottona Grothewohla – wyjaśnia genezę blokady Berlina Zachodniego – podaje przyczyny wybuchu powstania berlińskiego – wymienia najważniejsze wydarzenia dotyczące podziału powojennych Niemiec</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: dokumenty frankfurckie, CDU, SPD – prezentuje sytuację Austrii w latach 1945–1955</p>
---	--	---	---	---	---	--

<p>6. Koniec stalinizmu</p>	<p>– ZSRR po II wojnie światowej – śmierć Józefa Stalina i skutki polityczne tego wydarzenia – XX Zjazd KPZR, odwilż w ZSRR – stosunki polityczne ZSRR z Jugosławią – Układ Warszawski – powstanie węgierskie z 1956 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: destalinizacja, powstanie węgierskie – zna datę: powstania węgierskiego (X 1956 r.) – wyjaśnia znaczenie śmierci Stalina dla przemiany stosunków międzynarodowych na świecie w latach 50. XX w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego (KPZR), odwilż, tajny referat Chruszczowa, Układ Warszawski – zna daty: śmierci J. Stalina (5 III 1953 r.), powstania Układu Warszawskiego (1955 r.), XX zjazdu KPZR (II 1956 r.) – identyfikuje postać Nikity Chruszczowa – omawia przejawy odwilży w ZSRR – przedstawia najważniejsze tezy referatu Chruszczowa na XX Zjeździe KPZR i konsekwencje wygłoszenia tego przemówienia – omawia cele i zadania sojuszu państw bloku wschodniego przystępujących do Układu Warszawskiego</p>	<p>Uczeń: – zna daty: wybuchu powstania węgierskiego (23 X 1956 r.), końca okresu odprężenia między Wschodem a Zachodem (1960 r.) – identyfikuje postacie: Josipa Broza-Tita, Imre Nagya, Janosa Kádára – określa przyczyny sporu ZSRR z Jugosławią – charakteryzuje i porównuje sposób sprawowania władzy i prowadzoną politykę przez Nikitę Chruszczowa – przedstawia genezę, przebieg i skutki powstania węgierskiego z 1956 r. – wymienia przejawy odprężenia w relacjach międzynarodowych w latach 1953–1960</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: zdánowszczyzna – zna daty: wystąpienia Węgier z Układu Warszawskiego (XI 1956 r.), wkroczenia Armii Czerwonej na Węgry (XI 1956 r.) – identyfikuje postacie: Andrieja Żdanowa, Ławrientija Berii – charakteryzuje i porównuje sytuację społeczno-polityczną w ZSRR po zakończeniu II wojny światowej i po śmierci Stalina – ocenia doktrynę Układu Warszawskiego</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać Ilji Erenburga – opisuje propagandowe zabiegi władz partyjnych zastosowane dla uczczenia żałoby po śmierci Stalina w ZSRR i w krajach bloku</p>
-----------------------------	---	--	--	---	--	---

<p>7. Polski Październik</p>	<p>– wpływ śmierci Józefa Stalina na sytuację polityczną w Polsce – walka frakcji wewnątrz PZPR – Czerwiec '56 (wystąpienia robotników w Poznaniu) – objęcie funkcji I sekretarza KC PZPR przez Władysława Gomułkę – zakończenie odwilży w Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: poznański Czerwiec, polski Październik – zna daty: poznańskiego Czerwca (VI 1956 r.), polskiego października (X 1956 r.) – identyfikuje postać Władysława Gomułki – wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń poznańskiego Czerwca i polskiego października w 1956 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „polska droga do socjalizmu”, Służba Bezpieczeństwa – identyfikuje postać Józefa Cyrankiewicza – omawia przejawy odwilży w Polsce – przedstawia przebieg wydarzeń poznańskiego Czerwca – prezentuje okoliczności dojścia Władysława Gomułki do władzy – przedstawia stosunki między państwem a Kościołem katolickim w okresie odwilży – charakteryzuje zakończenia okresu odwilży w Polsce w kontekście ograniczenia wolności słowa</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: bikiniarze, puławianie, natolińczycy – zna daty: wydarzeń poznańskich (28–30 VI 1956 r.), VIII Plenum KC PZPR (19–20 X 1956 r.), koniec odwilży w Polsce (1957 r.) – identyfikuje postać Konstantego Rokossowskiego – wymienia problemy władzy komunistycznej w Polsce w połowie lat 50. XX w. – wskazuje przejawy zmian kulturowych w Polsce w latach 50. XX w. – opisuje proces rywalizacji o wpływy między grupami partyjnymi w PZPR – wyjaśnia okoliczności zwołania VIII Plenum KC PZPR – omawia proces odwilży po dojściu W. Gomułki do władzy</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Klub Krzywego Koła, Kluby Młodej Inteligencji – zna datę śmierci B. Bieruta (1956 r.) – identyfikuje postać Adama Ważyka – korzystając z tekstów źródłowych, ocenia postawy Józefa Cyrankiewicza i Władysława Gomułki wobec wydarzeń poznańskich – porównuje przebieg i skutki wydarzenia poznańskiego Czerwca z powstaniem węgierskim z 1956 r.</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać Romana Strzałkowskiego – prezentuje poglądy natolińczyków oraz puławian na tle sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej w kraju</p>
<p>ROZDZIAŁ VI: POLSKA I ŚWIAT W II POŁOWIE XX WIEKU</p>						

<p>1. Droga ku Wspólnej Europie</p>	<p>– rozwój integracji europejskiej – rozwój systemu demokratycznego w Europie Zachodniej – współpraca gospodarcza państw komunistycznych (RWPG)</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS), Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG), Unia Europejska – zna daty: powstania EWWiS (1952 r.), podpisania traktatów rzymskich (1957 r.), powstania Unii Europejskiej (1993 r.) – podaje przyczyny integracji europejskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: plan Schumana, traktaty rzymskie, Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euroatom), Komisja Europejska, Parlament Europejski, układ z Schengen, traktat z Maastricht – zna daty: ogłoszenia planu Schumana (1951 r.), podpisania układu w Schengen (1985 r.), zawarcia traktatu w Maastricht (1992 r.) – identyfikuje postacie: Winstona Churchilla, Jeana Monneta, Konrada Adenauera, Alcida De Gasperiego, Roberta Schumana – wskazuje na mapie państwa należące do UE – przedstawia etapy tworzenia Unii Europejskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komisja Europejska, Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA), Parlament Europejski, układ z Schengen, Trybunał Sprawiedliwości, Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) – zna daty: powstania RWPG (1949 r.), powstania Trybunału Sprawiedliwości (1952 r.), powstania Rady Europy (1949 r.), powstania EFTA (1959 r.), powołania Parlamentu Europejskiego (1979 r.) – wskazuje na mapie państwa należące do RWPG i EFTA – omawia działalność instytucji gospodarczych utworzonych po wojnie w Europie Zachodniej – opisuje rozwój systemu demokratycznego w Europie Zachodniej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) – zna datę rozwiązania RWGP (1991 r.) – charakteryzuje pozytywne i negatywne skutki integracji europejskiej – podaje przykłady gospodarczej zależności krajów komunistycznych od ZSRR, określając jej konsekwencje</p>	<p>Uczeń: – zna daty: rewolucji goździków (1974 r.), końca dyktatury F. Franco w Hiszpanii (1975 r.) – identyfikuje postacie: Antonia de Oliveiry Salazara. Juana Carlosa – wyjaśnia okoliczności obalenia ostatnich dyktatur europejskich</p>
-------------------------------------	--	---	---	--	---	--

<p>2. Daleki Wschód po II wojnie światowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wojna domowa w Chinach, powstanie ChRL – rozwój Japonii – wojna koreańska – konflikt wietnamski – rywalizacja radziecko-chińska po śmierci Stalina – dekolonizacja Indochin 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna daty: wojny w Korei (1950–1953), wojny w Wietnamie (1957–1975) – wskazuje na mapie Koreę i Wietnam – omawia przyczyny i skutki konfliktów w Azji w czasie zimnej wojny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: rewolucja kulturalna, Wielki Skok, rewolucja kulturalna, „brudna wojna” – zna daty: początku realizacji Wielkiego Skoku (1958 r.), rewolucji kulturalnej (1966 r.), podziału Wietnamu (1954 r.) – identyfikuje postacie: Mao Tse-tunga, Kim Ir Sena, Ho Chi Minha – opisuje przemiany w Chinach po II wojnie światowej – podaje przykłady państw Dalekiego Wschodu współpracujących ze Stanami Zjednoczonymi – wymienia komunistyczne kraje Dalekiego Wschodu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Kuomintang, azjatyckie tygrysy, Vietcong, re- edukacja – zna daty: powstania Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej (1948 r.), powstania Chińskiej Republiki Ludowej (1949 r.), proklamowania Republiki Chińskiej (1949 r.), proklamowania Wietnamskiej Republiki Ludowej (1975 r.) – identyfikuje postacie: Czang Kaj-szeka, Douglasa MacArthura, Johna F. Kennedy’ego – opisuje komunistyczne reżimy w Chinach, Korei Północnej, Wietnamie i Kambodży, uwzględniając szczególnie stosunek władzy do jednostki – opisuje proces dekolonizacji Indochin 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Czerwoni Khmerzy, Czerwona książeczka – zna daty: zajęcia Tybetu przez Chiny (1951 r.), dyktatury Czerwonych Khmerów (1975–1979) – identyfikuje postać Pol Pota – prezentuje, z uwzględnieniem zjawisk politycznych i ekonomicznych, politykę wielkich mocarstw w czasie zimnej wojny – przedstawia przejawy rywalizacji mocarstw komunistycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Czerwona Gwardia, hunwejbini – ocenia następstwa procesu dekolonizacji, biorąc pod uwagę rolę ONZ
--	--	--	---	---	--	---

<p>3. Rozpad systemu kolonialnego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uzyskanie niepodległości przez Indie – konflikt indyjsko-pakistański – procesy dekolonizacyjne w Afryce (Rok Afryki) – problemy krajów Trzeciego Świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: dekolonizacja, Trzeci Świat – charakteryzuje problemy krajów Trzeciego Świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: metoda tzw. biernego oporu, Rok Afryki, apartheid – zna datę Roku Afryki (1960 r.) – identyfikuje postacie: Mahatmy Gandhiego, Nelsona Mandeli – przedstawia przyczyny dekolonizacji – omawia etapy rozpadu systemu kolonialnego na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: Indyjski Kongres Narodowy, Organizacja Jedności Afrykańskiej (OJA), Ruch Państw Niezaangażowanych (NAM) – zna daty: powstania Indii i Pakistanu (1947 r.), konferencji w Bandungu (1955 r.), utworzenia OJA (1963 r.) – opisuje proces dekolonizacji w Indiach i Afryce – podaje przyczyny konfliktu indyjsko-pakistańskiego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zna daty: wojny w Algierii (1954–1962) – identyfikuje postać Charles’a de Gaulle’a – ocenia proces dekolonizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna w Biafrze – charakteryzuje konflikty zbrojne w Afryce w dobie dekolonizacji i po 1960 r.
---------------------------------------	--	---	--	--	--	---

<p>4. Konflikty na Bliskim Wschodzie</p>	<p>– powstanie Izraela – konflikt Izraela z państwami arabskimi – wojny sześciodniowa i Jom Kippur – konflikt palestyński pod koniec XX w. – rewolucja islamska w Iranie, wojna iracko-irańska – wojny w Zatoce Perskiej – problem kurdyjski</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Bliski Wschód, konflikt żydowsko-palestyński – wskazuje na mapie rejon Bliskiego Wschodu – podaje przyczyny i charakter konfliktu bliskowschodniego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: syjonizm, wojna sześciodniowa, wojna Jom Kippur, Pustynna burza – zna daty: powstania Izraela (1948 r.), wojny sześciodniowej (1967 r.), wojny Jom Kippur (1973 r.), porozumienia w Camp David (1978 r.) – identyfikuje postacie: Dawida Ben Guriona, Jasira Arafata – wskazuje na mapie rejon Zatoki Perskiej – opisuje przebieg konfliktów izraelsko-arabskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Organizacja Wyzwolenia Palestyny (OWP), intifada, muzułmańscy fundamentaliści, rewolucja islamska – zna daty: wydania deklaracji Balfoura (1917 r.), rezolucji ONZ o utworzeniu państwa żydowskiego i palestyńskiego (1947 r.), wojny izraelsko-egipskiej (X 1956 r.), powstania OWP (1964 r.), rewolucji islamskiej w Iranie (1979 r.), wybuchu intifady (1987 r.), wojny o Kuwejt (1990 r.), operacji „pustynna burza” (1991 r.) – identyfikuje postacie: Ruhollaha Chomeiniego, Saddama Husajna – przedstawia przyczyny i skutki rewolucji islamskiej w Iranie – omawia konflikt w rejonie Zatoki Perskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: kibuc, szyici, sunnici, Kurdowie – zna daty: nacjonalizacji Kanału Sueskiego (1956 r.), zamachu w Monachium (1972 r.) – identyfikuje postacie: Gamala Abdela Nasera, Rezy Pahlawiego – przedstawia rolę ONZ w konfliktach bliskowschodnich – przedstawia rolę światowych mocarstw w konflikcie na Bliskim Wschodzie – charakteryzuje i ocenia zjawisko terroryzmu palestyńskiego – przedstawia problem kurdyjski</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Czarny Wrzesień, Mo-sad – ocenia rolę ONZ i mocarstw światowych w konflikcie bliskowschodnim</p>
--	--	--	---	--	---	---

<p>5. Blok wschodni w latach 60. i 70.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rządy Chruszczowa – podbój kosmosu – kryzys kubański – ZSRR pod rządami Breżniewa – wpływy ZSRR na świecie – interwencja w Czechosłowacji – wyścig zbrojeń 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: praska wiosna, wyścig zbrojeń – zna datę praskiej wiosny (1968 r.) – omawia przyczyny i skutki praskiej wiosny – wyjaśnia, na czym polegała rywalizacja militarna między USA i ZSRR 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: kryzys kubański, doktryna Breżniewa – zna daty: kryzysu kubańskiego (1961 r.), interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji (20/21 VIII 1968 r.) – identyfikuje postacie: Nikity Chruszczowa, Johna F. Kennedy’ego, Fidela Castro, Leonida Breżniewa, Aleksandra Dubczeka, Gustáva Husáka, Ronalda Reagana – przedstawia przyczyny i skutki konfliktu kubańskiego – wymienia założenia doktryny Breżniewa – wyjaśnia okoliczności i omawia przebieg interwencji sił Układu Warszawskiego w Czechosłowacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: dysydenci, nomenklatura partyjna, SALT I, SALT II, program gwiazdnych wojen – zna daty: porozumienia o nierozprzerztrzenianiu broni atomowej (1970 r.), programu gwiazdnych wojen (1983 r.) - charakteryzuje rządy N. Chruszczowa – omawia główne założenia polityki zagranicznej ZSRR i USA – charakteryzuje rozbieżności między siłą militarną i polityczną ZSRR a potencjałem ekonomicznym 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: lądowanie w Zatoce Świń, „gorąca linia” między Moskwą i Waszyngtonem, – zna daty: wysłania pierwszego człowieka w Kosmos (1961 r.), lądowania na Księżycu (1969 r.) – identyfikuje postać Jurija Gagarina – analizuje różne płaszczyzny konfliktów i zbliżeń między ZSRR i USA – omawia rywalizację między USA i ZSRR w dziedzinie podboju Kosmosu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: kontras – zna daty: wprowadzenia dyktatury A. Pinocheta w Chile (1973 r.), przejścia władzy przez D. Ortegę w Nikaragui (1979 r.) – wyjaśnia znaczenie terminu: operacja „Dunaj” – identyfikuje postacie: Fulgencia Batisty, Ernesta Che Guevary, Salvadora Allende, Augusta Pinocheta, Daniela Ortegi, Ryszarda Siwca, Jana Palacha – omawia wpływy ZSRR na świecie i ocenia ich polityczne konsekwencje – omawia i ocenia protesty przeciwko interwencji wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji
--	--	---	--	--	---	---

<p>6. Przemiany społeczne i kulturowe lat 60.</p>	<p>– zmiany obyczajowe, nowe tendencje w kulturze i modzie – ruchy kontestatorskie – bunt studentki – lewacki terroryzm – ruchy feministyczne – walka z segregacją rasową w USA – laicyzacja społeczeństw zachodnich – Sobór Watykański II</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: rewolucja obyczajowa – omawia cechy charakterystyczne rewolucji obyczajowej i jej skutki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: ruch kontestatorski, hipisi, pacyfizm, feminizm, nauka społeczna Kościoła katolickiego – zna daty: obrad Soboru Watykańskiego II (1962–1965), zniesienia segregacji rasowej w USA (1964 r.) – identyfikuje postacie: Martina Luthera Kinga, Jana XXIII, Pawła VI – prezentuje poglądy ruchów feministycznych w XX w. – opisuje walkę o równouprawnienie w USA – podaje główne założenia przyjęte na Soborze Watykańskim II</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: ruch ekumeniczny, Woodstock – zna daty: buntów studentek we Francji (1968 r.), festiwalu w Woodstock (1969 r.) – podaje przykłady kultury młodzieżowej lat 60. i 70.: The Beatles, The Rolling Stones – przedstawia główne przyczyny pojawienia się nowych tendencji w kulturze w latach 60. i 70. XX w. – omawia przyczyny, przejawy i skutki buntów studentek – omawia zjawisko ruchu ekumenicznego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: terroryzm lewacki – podaje przykłady kultury młodzieżowej lat 60. i 70.: Janis Joplin, Jimi Hendrix – wyjaśnia, na czym polega legenda festiwalu w Woodstocku – omawia genezę, przejawy i skutki terroryzmu lewackiego – ocenia znaczenie reform Soboru Watykańskiego II</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Betty Friedan, Marcela Lefebvre’a – podaje przykłady dotyczące kultury młodzieżowej lat 60. i 70.: Led Zeppelin, Black Sabbath, Deep Purple, Sex Pistols – ocenia skutki społeczne i polityczne przemian obyczajowych lat 60. XX wieku</p>
---	---	--	---	--	---	--

<p>7. Mała stabilizacja</p>	<p>– polityka wewnętrzna i zagraniczna Władysława Gomułki – konflikt władz z Kościołem katolickim – tworzenie się opozycji – Marzec '68 – wydarzenia na Wybrzeżu (Grudzień '70) – odsunięcie od władzy Władysława Gomułki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: obchody Milenium Chrztu Polski, Grudzień '70 – zna daty: obchodów Milenium Chrztu Polski (1966 r.), Grudnia '70 (15–17 XII 1970 r.) – identyfikuje postać Władysława Gomułki – wyjaśnia genezę Grudnia '70 oraz opisuje przebieg i skutki wydarzeń na Wybrzeżu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: mała stabilizacja, opozycja wewnątrzpartyjna, antysemityzm, – zna daty: wydarzeń marcowych (III 1968 r.), układu PRL-RFN (7 XII 1970 r.) – identyfikuje postacie: Willy'ego Brandta, Edwarda Gierka – charakteryzuje okres rządów W. Gomułki, w tym politykę zagraniczną PRL – omawia stosunek władz PRL do inteligencji – przedstawia przyczyny i przebieg wydarzeń marcowych 1968 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rewizjoniści, dogmatycy, List 34, Marzec '68 – zna daty: listu episkopatu polskiego do episkopatu niemieckiego (XI 1965 r.), opublikowania Listu 34 (1964 r.), zdjęcia „Dziadów” z afisza w teatrze Narodowym (I 1961 r.) – identyfikuje postacie: Jacka Kuronia, Adama Michnika, Piotra Jaroszewicza – charakteryzuje przyczyny i narastanie konfliktu władz z Kościołem Katolickim – przedstawia przebieg obchodów milenijnych – wyjaśnia przyczyny i skutki kampanii antysemickiej w Polsce w 1968 r. – opisuje narodziny i działalność opozycji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: polska szkoła filmowa, „Znak”, „Kultura”, „komandosi”, – identyfikuje postacie: Adama Rapackiego, Antoniego Słonimskiego, Jana Józefa Lipskiego, Jerzego Giedroycia, Zbigniewa Cybulskiego, Andrzeja Wajdy, Kazimierza Dejmka – ocenia zachowanie władz PRL i ZSRR w obliczu wydarzeń na Wybrzeżu w 1970 r.</p>	<p>Uczeń: – ocenia rolę Kościoła katolickiego i środowisk studenckich w kształtowaniu opozycji wobec władz PRL</p>
-----------------------------	---	---	---	--	--	--

<p>8. Rządy Edwarda Gierka</p>	<p>– polityka wewnętrzna i zagraniczna Edwarda Gierka – reforma administracyjna – inwestycje gospodarcze w latach 70. XX w. – ożywienie ruchów opozycyjnych – początki kryzysu gospodarczego – Czerwiec '76 (wystąpienia robotników) – wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża i jego pierwsza pielgrzymka do Polski</p>	<p>Uczeń: – zna daty: wyboru Karola Wojtyły na papieża (16 X 1978 r.) – identyfikuje postacie: Edwarda Gierka, Jana Pawła II – wymienia cechy charakterystyczne rządów E. Gierka</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: nomenklatura, Komitet Obrony Robotników (KOR) Czerwiec '76 – zna daty: wydarzeń czerwcowych (VI 1976 r.), powstania KOR (IX 1976 r.) – prezentuje okoliczności umocnienia władzy Edwarda Gierka – omawia okoliczności, zasięg i skutki przemian gospodarczych w czasach rządów E. Gierka – opisuje genezę, przebieg i skutki wydarzeń czerwcowych w 1976 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: propaganda sukcesu” – zna daty: reformy administracyjnej (1972–1975) – identyfikuje postacie: Jacka Kuronia, Adama Michnika – omawia okoliczności narodzin opozycji antykomunistycznej w latach 70. XX w. – przytacza przykłady działań opozycyjnych w latach 70. XX w. – przedstawia relacji państwo-Kościół w okresie rządów E. Gierka</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO), KPN, Wolne Związki Zawodowe (WZZ) – zna daty: powstania ROPCiO (1977 r.), założenia WZZ (1978 r.), utworzenia KPN (1979 r.) – identyfikuje postacie: Leszka Moczulskiego, Stanisława Pyjasa – charakteryzuje rozwój organizacji opozycyjnych w latach 70. XX w. – porównuje podobieństwa i różnice polityki władz PRL w stosunku do Kościoła za rządów Gomułki i Gierka</p>	<p>Uczeń: – ocenia okres rządów Edwarda Gierka na tle sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej zarówno politycznej, jak i ekonomicznej</p>
<p>ROZDZIAŁ VI: EUROPA I ŚWIAT NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU</p>						

<p>1. Kryzys i upadek komunizmu w Europie</p>	<p>– kryzys wewnętrzny w ZSRR – wkroczenie wojsk radzieckich do Afganistanu – igrzyska olimpijskie w Moskwie w 1980 r. – ZSRR w latach 80. – objęcie rządów w ZSRR przez Michaiła Gorbaczowa – katastrofa w Czarnobylu – wzrost znaczenia sił opozycyjnych w bloku państw komunistycznych – Jesień Ludów i upadek komunizmu – rozpad ZSRR</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>piere-strojka</i>, Jesień Ludów – identyfikuje postać Michaiła Gorbaczowa – przedstawia rolę Michaiła Gorbaczowa w upadku komunizmu w państwach bloku wschodniego – charakteryzuje wydarzenia Jesieni Ludów</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>glasnost</i>, <i>uskorzenie</i>, aksamitna rewolucja, Wspólnota Niepodległych Państw (WNP) – zna daty: aksamitnej rewolucji w Czechosłowacji (1989 r.), zburzenia muru berlińskiego (1989 r.), obalenia komunizmu w Polsce, Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech (1990 r.), rozpadu ZSRR (1990 r.), zjednoczenia Niemiec (1990 r.), rozwiązania ZSRR (XII 1991 r.) – identyfikuje postacie: Vac-lava Havla, Helmuta Kohla, Borysa Jelcyna – przedstawia przejawy kryzysu ZSRR w latach 80. – omawia proces rozpadu ZSRR, uwzględniając powstanie niepodległych państw w Europie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: mudza-hedini, talibowie, Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE), komitety helsińskie, Karta 77 – zna daty: podpisania Aktu Końcowego KBWE (1975 r.), interwencji zbrojnej ZSRR w Afganistanie (1979-1989), przejścia władzy przez M. Gorbaczowa (1985 r.), katastrofy w Czarnobylu (1986 r.), upadku komunizmu w Jugosławii (1990 r.) i Albanii (1991 r.), rozwiązania RWPG i Układu Warszawskiego (1991 r.) – identyfikuje postacie: Babraka Karmala, Borysa Jelcyna – określa główne założenia Aktu końcowego KBWE – omawia kryzys ZSRR w kontekście problemów wewnętrznych i konfliktu afgańskiego – wyjaśnia znaczenie katastrofy w Czarnobylu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: obrady trójkątnego stołu, pucz Janajewa – zna daty: igrzysk olimpijskich w Moskwie (1980 r.), puczu Janajewa (1990 r.) – identyfikuje postacie: Eri-cha Honeckera, Nicolae Ceaușescu, Gien-nadija Janajewa, Stanisława Szuszkiewicza, Leonida Krawczuka – wyjaśnia znaczenie bojkotu igrzysk olimpijskich w Moskwie dla światowej roli ZSRR</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Jurija Andropowa, Konstantina Czernienki – porównuje proces odchodzenia od komunizmu w różnych państwach Europy</p>
---	---	---	--	---	--	--

<p>2. Polska droga do wolności</p>	<p>– strajki w 1980 r. i podpisanie porozumień sierpniowych – powstanie NSZZ „Solidarność” – stan wojenny – nieudane próby reform gospodarczych – ostatnie lata PRL (zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki, strajki w 1988 r.) – obrady i postanowienia Okrągłego Stołu – wybory czerwcowe w 1989 r. – wybór Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta – powstanie rządu Tadeusza Mazowieckiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wydarzenia sierpniowe, stan wojenny, obrady Okrągłego Stołu, wybory czerwcowe – zna daty: wydarzeń sierpniowych (VIII 1980 r.), wprowadzenia stanu wojennego (13 XII 1981 r.), obrad Okrągłego Stołu (II–IV 1989 r.), wyborów czerwcowych (4 VI 1989 r.) – identyfikuje postacie: Lecha Wałęsy, Wojciecha Jaruzelskiego – przedstawia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych w 1980 r. – wskazuje wydarzenia, które doprowadziły do upadku komunizmu w Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: 21 postulatów, porozumienia sierpniowe, NSZZ „Solidarność”, Wojkowska Rada Ocalenia Narodowego (WRON), Komitet Obywatelski, sejm kontraktowy – zna daty: porozumień sierpniowych (31 VIII 1980 r.), powstania NSZZ „Solidarność” (IX 1980 r.), zniesienia stanu wojennego (22 VII 1983 r.), wyboru W. Jaruzelskiego na prezydenta (VII 1989 r.), powołania rządu T. Mazowieckiego (IX 1989 r.) – identyfikuje postacie: Jerzego Popiełuszki, Jana Pawła II, Tadeusza Mazowieckiego – omawia przebieg wydarzeń sierpniowych – charakteryzuje stan wojenny w Polsce – podaje postanowienia i skutki obrad Okrągłego Stołu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (MKS), Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (OPZZ) – zna daty: porozumień szczecińskich (VIII 1980 r.), porozumień jastrzębskich (IX 1980 r.), wypadków w kopalni Wujek (16 XII 1981 r.), pielgrzymek Jana Pawła II do Polski (1983 i 1987 r.), przyznania Pokojowej Nagrody Nobla L. Wałęsie (1983 r.), powstania OPZZ (1984 r.), zamordowania ks. J. Popiełuszki (1984 r.) – identyfikuje postać Czesława Kiszcza – przedstawia sytuację polityczno-gospodarczą w Polsce w latach 80. XX w. – omawia działalność opozycji antykomunistycznej, w tym rolę Kościoła w walce z reżimem – prezentuje następstwa wyborów czerwcowych</p>	<p>Uczeń: – zna daty: przejścia władzy przez W. Jaruzelskiego (1981 r.) – identyfikuje postać Mieczysława Rakowskiego – analizuje wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania przemian w Polsce w latach 1988–1989 – określa cele i przedstawia działania PZPR w ostatnich latach PRL – omawia wydarzenia, które doprowadziły do powołania rządu T. Mazowieckiego</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Stanisława Kani, Ryszarda Kuklińskiego, Alfreda Miodowicza – ocenia znaczenie obrad Okrągłego Stołu dla przemian politycznych w Polsce</p>
------------------------------------	---	--	--	--	---	---

<p>3. Polska po 1989 roku</p>	<p>– rząd Tadeusza Mazowieckiego i przemiany ustrojowe – hiperinflacja i reformy gospodarcze Leszka Balcerowicza – koszty zmian ustrojowych – ustąpienie Wojciecha Jaruzelskiego – wybór Lecha Wałęsy na prezydenta – pierwsze demokratyczne wybory do parlamentu – spory polityczne po 1991 r., uchwalenie małej konstytucji w 1992 r. i konstytucji w 1997 r. – wstąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: gospodarka wolnorynkowa, prywatyzacja – zna daty: wyboru L. Wałęsy na prezydenta (XII 1990 r.), uchwalenia Konstytucji RP (2 IV 1997 r.) – identyfikuje postacie: Tadeusza Mazowieckiego, Lecha Wałęsy – wymienia najistotniejsze przemiany ustrojowe i ekonomiczne III Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: reformy Balcerowicza, hiperinflacja, obóz solidarnościowy – zna daty: zmiany nazwy państwa na Rzeczpospolitą Polską (XII 1989 r.), przyjęcia programu Balcerowicza (1990 r.), uchwalenia małej konstytucji (X 1992 r.), przyjęcia Polski do NATO (1999 r.), wejścia Polski do UE (2004 r.) – identyfikuje postać Leszka Balcerowicza, – omawia politykę rządu T. Mazowieckiego – wyjaśnia przyczyny rozpadu obozu solidarnościowego – określa główne kierunki polskiej polityki zagranicznej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów i skrótów: „wojna na górze”, Trójkąt Weimarski – zna daty: pierwszych wyborów samorządowych (1990 r.), powstania Trójkąta Weimarskiego (1991 r.), wyjścia wojsk rosyjskich z Polski (1993 r.), reformy administracyjnej (1997 r.), 1988 r., 6 lutego 5 kwietnia 1989 r., 1991 r., 17 października 1992 r., 17 września 1993 r. – identyfikuje postać Jarosława Kaczyńskiego – omawia koszty społeczne zmian ustrojowych – charakteryzuje scenę polityczną pierwszych lat demokratycznej Polski</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Krzysztofa Skubiszewskiego, Jarosława Kaczyńskiego, Zbigniewa Bujaka – przedstawia wpływ zmian ekip rządzących na sytuację polityczną w Polsce w latach 90.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: „popiwiek” – ocenia przemiany polityczne i gospodarcze w Polsce po 1989 r.</p>
-------------------------------	---	---	---	--	--	--

<p>4. Europa i świat na przełomie XX i XXI wieku</p>	<p>– świat po rozpadzie ZSRR – wojna w Jugosławii i powstanie państw narodowych na Bałkanach – konflikty zbrojne na terenie byłego ZSRR – atak na WTC, ogłoszenie wojny z terroryzmem – interwencje zbrojne USA – wzrost znaczenia gospodarczego strefy Pacyfiku – represje opozycji w Chinach</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: Al-Kaida – zna datę: ataku na World Trade Center (11 IX 2001 r.) – identyfikuje postać George’a Busha – przedstawia przyczyny dominacji USA we współczesnym świecie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: „Iracka wolność” – zna daty: rozpadu Jugosławii (1991-1992), wojny w Jugosławii (1991–1995), inwazji USA na Irak (2003 r.) – identyfikuje postacie: Osamy bin Ladena, Saddama Husajna, Aleksandra Łukaszenki – prezentuje przyczyny i skutki konfliktu w byłej Jugosławii – przedstawia przyczyny i charakter wojny w Iraku</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Grupa G8, masakra na placu Tiananmen – zna daty: masakry na placu Tiananmen (VI 1989 r.), wojny w Czeczenii (1994-1999), porozumienia w Dayton (XI 1995 r.), układu pokojowego w Paryżu (XII 1995 r.) – omawia przebieg konfliktu w byłej Jugosławii – charakteryzuje postanowienia porozumienia z Dayton i układu paryskiego z 1995 r. – podaje konsekwencje rozpadu ZSRR – opisuje sytuację gospodarczą strefy Azji i Pacyfiku</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Północnoamerykańska Strefa Wolnego Handlu (NAFTA), Rada Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC) – zna datę: wojny o Górny Karabach (1991 r.) – omawia sytuację polityczną i gospodarczą współczesnych Chin – ocenia problem terroryzmu</p>	<p>Uczeń: – zna daty: zamachów w Madrycie (2004 r.), Biesławie (2004 r.) i Londynie (2005 r.) – identyfikuje postać Teng Siao-pinga – ocenia wpływ USA na sytuację polityczną i gospodarczą współczesnego świata</p>
<p>5. Wyzwania współczesnego świata</p>	<p>– nowe środki komunikacji i przekazu informacji – cechy współczesnej kultury (amerykanizacja i popkultura) – rozwój turystyki – globalizacja – światowy przepływ kapitału – zagrożenia ekologiczne – wzrost kontrastów społecznych – zderzenie cywilizacji i rodzące się konflikty</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: internet, telefonnia komórkowa, globalizacja – omawia zalety i wady nowych środków komunikacji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „globalna wioska”, amerykanizacja, popkultura – opisuje zjawisko amerykanizacji – wskazuje cechy współczesnej kultury masowej – omawia zjawy globalizacji we współczesnym świecie – przedstawia główne społeczno-gospodarcze problemy współczesnego świata</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: protokół z Kioto – zna datę wejścia w życie protokołu z Kioto (2005 r.) – omawia wpływ kapitału na politykę we współczesnym świecie – prezentuje zagrożenia ekologiczne współczesnego świata – wyjaśnia, na czym polegają kontrasty społeczne we współczesnym świecie</p>	<p>Uczeń: – omawia szanse i niebezpieczeństwa dla człowieka, wynikające ze współczesnych zmian cywilizacyjnych</p>	<p>Uczeń: – ocenia zjawisko zderzenia cywilizacji we współczesnym świecie</p>

Wymaganiami na poszczególne oceny – „Dzieje nowożytne”

Klasa II LO w profilach klas IIA i IIB (realizują poziom rozszerzony).

Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca)	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna)	Wymagania rozszerzające (ocena dobra)	Wymagania dopelniające (ocena bardzo dobra)	Wymagania wykraczające (ocena celująca)
		Uczeń:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną, oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, oraz:
EUROPA I ŚWIAT W EPOCE ODRODZENIA						
1. Cywilizacje pozaeuropejskie	<ul style="list-style-type: none"> – pierwsi mieszkańcy Ameryki – najstarsze cywilizacje Mezoameryki – cywilizacja Majów, Azteków i Inków – cywilizacje Azji – cywilizacje Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ludy półosiadłe, ludy osiadłe</i> – wymienia trzy największe cywilizacje Ameryki. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>okres prekolumbijski, nomadzi</i> – charakteryzuje postać Montezumy – wskazuje na mapie obszary zamieszkiwane przez ludy prekolumbijskie oraz wielkie cywilizacje azjatyckie – charakteryzuje osiągnięcia cywilizacyjne Majów – omawia osiągnięcia cywilizacyjne Inków – przedstawia cechy charakterystyczne cywilizacji afrykańskich. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Mezoameryka, siogun</i> – zna czas powstania (III w.) i upadku (IX–X w.) pierwszych miast-państw Majów, ekspansji Azteków (XV–XVI w.), rozkwitu potęgi Inków (XVI w.) – przedstawia ludy zamieszkujące Mezoamerykę – omawia organizację plemienia Majów – omawia organizację państwa i społeczeństwa Azteków – przedstawia organizację państwa Inków – omawia następstwa zjednoczenia Japonii w XVI w. – przedstawia wpływ islamu na rozwój państw afrykańskich. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>politeizm astrobiologiczny, animizm</i> – charakteryzuje postać Franciszka Ksawerego – wymienia najstarsze cywilizacje Mezoameryki i ich osiągnięcia cywilizacyjne – przedstawia system wierzeń cywilizacji prekolumbijskich – wymienia podobieństwa oraz różnice pomiędzy kulturami Majów, Azteków i Inków – przedstawia próby chrystianizacji Japonii i ocenia jej skutki – wyjaśnia okoliczności powstania państwa Wielkiego Mogoła w Indiach. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Toyotomi Hideyoshiego, Babera – porównuje osiągnięcia cywilizacji Majów, Inków i Azteków z dokonaniami cywilizacji europejskiej w tym samym czasie.

<p>2. Wielkie odkrycia geograficzne</p>	<p>– średnio-wieczna wiedza o świecie – stare i nowe wyobrażenia na temat kształtu Ziemi – przyczyny odkryć geograficznych – rozwój żeglugi i nawigacji – pierwsze wyprawy Portugalczyków – odkrycie Ameryki – w drodze do Indii i Nowego Świata – opłynięcie Ziemi – znaczenie wielkich odkryć geograficznych</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>karawela</i>, <i>Nowy Świat</i> – zna daty: I wyprawy Kolumba (1492–1493 r.), odkrycia drogi morskiej do Indii (1497–1498 r.), I wyprawy dookoła świata (1519–1522 r.) – charakteryzuje postacie: Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana – wymienia przyczyny odkryć geograficznych – omawia przebieg i następstwa wypraw odkrywczych Kolumba.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>handel lewantyński</i> – zna daty: odkrycia Przylądka Dobrej Nadziei (1487 r.), odkrycia Brazylii (1500 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Żeglarza, Bartolomeu Diaza, Ameriga Vespucciego – wskazuje na mapie zasięg kolonizacji portugalskiej i hiszpańskiej – charakteryzuje przyczyny odkryć geograficznych – wyjaśnia, dlaczego Portugalczycy jako pierwsi zdecydowali się na wyprawy odkrywcze – omawia przebieg i następstwa wyprawy Vasco da Gamy – omawia przebieg i następstwa I wyprawy dookoła świata.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kwadrant</i>, <i>astrolabium</i> – zna datę opłynięcia przez Portugalczyków Przylądka Zielonego (1446 r.) – charakteryzuje postacie: Izabeli Kastylijskiej, Ferdynanda Aragońskiego – wskazuje na mapie kierunki wypraw Kolumba, da Gamy i Magellana – przedstawia średniowieczną wiedzę o świecie – omawia wpływ rozwoju żeglugi i nawigacji na organizację wypraw odkrywczych – przedstawia okoliczności zorganizowania I wyprawy Krzysztofa Kolumba.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Toscanello, Giovanniego Caboto, Pedro Cabrala – wyjaśnia, jakie znaczenie dla nowożytnych odkryć geograficznych miały teoretyczne prace Toscanello – przedstawia ekspedycje zmierzające do odkrycia i poznania Nowego Świata.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Juana de la Cosa, Alonso de Hojedy – omawia i ocenia hipotezy dotyczące odkrycia Ameryki – ocenia znaczenie wielkich odkryć geograficznych.</p>
---	--	--	--	--	---	---

<p>3. Ekspansja kolonialna</p>	<p>– początek kolonizacji Nowego Świata; podział stref wpływów – podbój Meksyku – kolonizacja Ameryki Południowej – organizacja imperium hiszpańskiego w Nowym Świecie – kolonizacja Ameryki Północnej – ekspansja kolonialna w Afryce i Azji – znaczenie ekspansji kolonialnej – niewolnictwo</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>konkwistador</i> – wskazuje na mapie zasięg posiadłości hiszpańskich i portugalskich w Ameryce – omawia skutki ekspansji kolonialnej dla Europy i ludów podbitych.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>konkwista</i>, <i>korsarstwo</i> – zna daty: podboju Meksyku (1519–1521 r.), podboju Peru (1530–1533 r.) – charakteryzuje postacie: Hernána Cortésa, Francisca Pizarra – omawia zasady kolonialnego podziału stref wpływów w XV i XVI w. – przedstawia przebieg podboju Meksyku i jego następstwa – przedstawia przebieg podboju Peru i jego następstwa – omawia organizację imperium hiszpańskiego w Nowym Świecie.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>traktat z Tordesillas</i>, <i>układ w Saragossie</i> – zna daty: układu w Tordesillas (1496 r.), układu w Saragossie (1529 r.) – charakteryzuje postacie: Montezumy II, Atahualpy – wskazuje na mapie strefy podziału wpływów kolonialnych wg traktatów w Tordesillas i Saragossie; kolonie angielskie, francuskie i holenderskie w Ameryce Północnej – charakteryzuje początki kolonizacji hiszpańskiej w Nowym Świecie – omawia losy plemion indiańskich po podbojach hiszpańskich – przedstawia rozwój osadnictwa i gospodarki w koloniach hiszpańskich.</p>	<p>– zna datę założenia Nowej Anglii (1643 r.) – charakteryzuje postać Vasco Núñeza de Balboa – charakteryzuje działalność misyjną Europejczyków w Nowym Świecie – omawia proces kolonizacji Ameryki Północnej – przedstawia ekspansję kolonialną w Afryce i Azji – omawia zjawisko niewolnictwa i ocenia jego znaczenie dla kolonializmu europejskiego.</p>	<p>– ocenia skutki ekspansji kolonialnej dla Europy i ludów podbitych – ocenia działalność hiszpańskich konkwistadorów – ocenia działalność misyjną Europejczyków w Nowym Świecie.</p>
<p>4. Europa w epoce wielkich odkryć</p>	<p>– rozwój demograficzny Europy – rozwój miast – postęp techniczny i organizacja produkcji – rozwój handlu – kredyty, banki i giełdy – inflacja i dualizm gospodarczy Europy</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>popyt</i>, <i>подаż</i>, <i>kapitalizm</i>, <i>pańszczyzna</i> – charakteryzuje rozwój demograficzny Europy w XVI i I poł. XVII w. oraz jego skutki społeczne i gospodarcze.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja</i>, <i>bank</i>, <i>weksel</i>, <i>akcja</i>, <i>giełda</i>, <i>inflacja</i>, <i>dualizm gospodarki europejskiej</i> – wskazuje na mapie strefy handlowe i strefy gospodarcze w XVI-wiecznej Europie – omawia rozwój techniki i jego wpływ na organizację produkcji – omawia rozwój systemu finansowego w Europie i jego wpływ na rozwój handlu – wyjaśnia, na czym polegał dualizm w rozwoju gospodarczym Europy.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system nakładczy</i>, <i>groźdzenia</i> – określa warunki rozwoju miast i jego konsekwencje – omawia wpływ procesu groźdzenia na przemiany gospodarcze w Anglii – charakteryzuje wpływ przemian gospodarczych na sytuację szlachty europejskiej – omawia finansowe skutki napływu kruszców do Europy.</p>	<p>– przedstawia kierunki rozwoju handlu w nowożytnej Europie – wymienia przykłady i omawia rolę kompanii handlowych.</p>	<p>– ocenia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na rozwój Europy.</p>

<p>5. Kultura renesansu</p>	<ul style="list-style-type: none"> – podstawy przełomu kulturalnego – zainteresowanie antykiem i humanizmem – literatura odrodzenia – teatr w epoce odrodzenia – sztuka i architektura renesansu – wielcy twórcy renesansu – nauka w epoce odrodzenia 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: renesans (odrodzenie), humanizm, teoria heliocentryczna – zna czas narodzin (XIV/XV w.) i upowszechnienia odrodzenia (XVI w.) oraz datę wynalezienia ruchomej czcionki (ok. 1450 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Gutenberga, Williama Szekspira, Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Mikołaja Kopernika, Galileusza – przedstawia cechy charakterystyczne humanizmu – wyjaśnia, jaką rolę odegrał wynalazek Gutenberga dla upowszechnienia literatury. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>mecenat artystyczny</i>, <i>perspektywa</i>, <i>człowiek renesansu</i> – charakteryzuje postacie: Erasmusa z Rotterdamu, Niccolò Machiavellego, Thomasa More’a (Morusa), Jeana Bodina, Dantego Alighieri, Giovanniego Boccaccio, Francesca Petrarki, Rafaela Santi – wymienia i opisuje cechy charakterystyczne odrodzenia – omawia cechy charakterystyczne piśmiennictwa epoki renesansu – opisuje cechy charakterystyczne architektury renesansu – opisuje osiągnięcia wybitnych twórców sztuki renesansowej – przedstawia myśl polityczną odrodzenia. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>patrycjat</i>, <i>manieryzm</i>, <i>światłocień</i> – charakteryzuje postacie: Wawrzyńca Wspaniałego, Giorgio Vasarięgo, Miguela Cervantesa, Łukasza Górnickiego, Albrechta Dürera – wyjaśnia, dlaczego Włochy stały się kolebką renesansu – omawia i ocenia rolę renesansowego mecenasu artystycznego – wyjaśnia, na czym polegała renesansowa adaptacja antyku – charakteryzuje rozwój i rolę teatru w epoce odrodzenia – wskazuje okresy w rozwoju sztuki renesansowej – omawia przemiany w malarstwie i rzeźbie renesansu – omawia osiągnięcia nauki w epoce odrodzenia. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Tommaso Campanelli, Donatella, Filippa Brunelleschi, Donato Bramante, Pietera Bruegela Starszego, Hansa Holbeina – na wybranych przykładach omawia dorobek humanizmu europejskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Kosmy Starszego, Giovanniego Pico de Mirandoli, Michela de Montaigne’a, Miguela Serveta, Paracelsusa – ocenia wpływ humanizmu na sztukę, życie intelektualne i myśl polityczną epoki odrodzenia.
-----------------------------	--	--	--	--	---	--

<p>6. Reforma- cja i jej skut- ki</p>	<p>– przyczyny reformacji – wystąpienie Marcina Lutra – reformacja w Niemczech – działalność reformatorów w Szwajcarii – powstanie Kościoła anglikańskiego – reformacja w innych krajach europejskich – społeczne skutki reformacji</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>reformacja, luteranizm (wyznanie ewangelicko-augsburskie), kalwinizm (wyznanie ewangelicko-reformowane), anglikanizm</i> – zna daty: ogłoszenia 95 tez przez Lutra (1517 r.), początku działalności Kalwina (1536 r.), uznania Henryka VIII za głowę Kościoła w Anglii (1531 r.) – charakteryzuje postacie: Marcina Lutra, Jana Kalwina, Henryka VIII – omawia zasady wyznania luteranckiego, kalwińskiego i anglikańskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sprzedaż, odpustów, protestanci, wojna chłopska, pokój w Augsburgu, hugenoci</i> – zna daty: protestu zwolenników reformacji na sejmie Rzeszy w Spirze (1529 r.), wojny chłopskiej w Niemczech (1525–1526 r.), sejmie w Augsburgu (1555 r.) – charakteryzuje postacie: Thomasa Münzera, Ulricha Zwingliego – wskazuje na mapie te państwa, w których zwyciężyła reformacja oraz te, w których oficjalnie obowiązywała religia katolicka, ale część społeczeństwa była przychylna reformacji – przedstawia przyczyny reformacji – przedstawia działalność Lutra i charakteryzuje jego poglądy – charakteryzuje ideologię Kalwina i organizację jego Kościoła – omawia cechy charakterystyczne Kościoła anglikańskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>nepotyzm, symonia, kondotierstwo, teoria o predestynacji, Akt supremacji</i> – zna daty: sejm Rzeszy w Wormacji (1521 r.), <i>Aktu supremacji</i> (1534 r.), przyjęcia luteranizmu w Prusach Książęcych (1525 r.) – charakteryzuje postacie: Johanna Tetzla, Fryderyka III Mądrego, Filipa Melanctona, Albrechta Hohenzollerna – wyjaśnia, z czego wynikała popularność hasel reformacyjnych – przedstawia stosunek różnych grup społecznych w Niemczech do reformacji – omawia poglądy i działalność Zwingliego – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Kościół angielski uniezależnił się od papieża – opisuje proces rozprzestrzeniania się reformacji w Europie i jej skutki – omawia społeczne i polityczne skutki reformacji.</p>	<p>– zna daty: I wojny szmalkaldzkiej (1546–1547 r.), II wojny szmalkaldzkiej (1552), wojny domowej w Szwajcarii (1529–1531 r.), przyjęcia luteranizmu w Inflantach (1561 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra VI, Juliusza II, Ulricha von Huttena, Katarzyny Aragońskiej, Marii Tudor, Elżbiety I Wielkiej, Gottharda Kettlera – omawia wojny religijne w Niemczech i ich skutki – porównuje najważniejsze wyznania powstałe w czasach reformacji.</p>	<p>– zna daty: sojuszu w Szmalkalden (1531 r.), przyjęcia luteranizmu w Danii i Norwegii (1527 r.) oraz w Szwecji (1544 r.) – ocenia wpływ kryzysu w Kościele katolickim na szerzenie się hasel reformacji – ocenia społeczne i polityczne skutki reformacji.</p>
---	---	---	--	---	---	---

<p>7. Kontreformacja i wojny religijne</p>	<p>– Kościół wobec reformacji – reformy soboru trydenckiego i walka z reformacją – powstanie i działalność Towarzystwa Jezusowego – walka władców Francji z hugenotami – rewolucja w Niderlandach</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sobór trydencki, kontreformacja</i> – zna datę soboru trydenckiego (1445–1463 r.) – przedstawia reformy soboru trydenckiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>inkwizycja, Indeks ksiąg zakazanych, jezuita, noc św. Bartłomieja, Edykt nantejski</i> – zna daty: ogłoszenia <i>Indeksu ksiąg zakazanych</i> (1559 r.), za twierdzenia zakonu jezuitów przez papieża (1540 r.), nocy św. Bartłomieja (1572 r.), <i>Edyktu nantejskiego</i> (1598 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła IV, Ignacego Loyoli – omawia i ocenia działalność inkwizycji – charakteryzuje organizację zakonu jezuitów – omawia postanowienia <i>Edyktu nantejskiego</i> i wyjaśnia, czy wprowadzał on całkowitą tolerancję religijną.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Święte Oficjum</i> – zna datę powołania Świętego Oficjum (1542 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła III, Katarzyny Medycejskiej, Henryka IV Burbona, Wilhelma Orańskiego – wskazuje na mapie państwa, w których doszło do walk religijnych – przedstawia stosunek Kościoła katolickiego do reformacji – opisuje działalność jezuitów – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen religijnych we Francji – omawia przyczyny, przebieg i skutki rewolucji w Niderlandach.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>wojna trzech Henryków</i> – zna daty: wojny domowej między Gwizjuszami a Burbonami (1562–1594 r.), rewolucji w Niderlandach (1566–1648 r.), proklamowania Republiki Zjednoczonych Prowincji Niderlandów (1588 r.) – charakteryzuje postacie: Hadriana VI, Henryka II, Filipa II – porównuje charakter wojen religijnych prowadzonych w XVI w. we Francji i w Niderlandach.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gezowie, pacyfikacja gandawska</i> – zna daty: edyktu tolerancyjnego dla hugenotów (1562 r.), koronacji Henryka IV Burbona (1594 r.), pacyfikacji gandawskiej (1576 r.), unii w Utrechcie (1579 r.) – ocenia działalność jezuitów – ocenia metody walki Kościoła z reformacją.</p>
<p>8. Europa Zachodnia w XVI wieku</p>	<p>– kryzys monarchii stanowych – imperium Habsburgów – rywalizacja o hegemonię w Europie Zachodniej – wojny włoskie – rywalizacja hiszpańsko-angielska – zmiany w sztuce wojennej</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>monarchia absolutna</i> – omawia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu monarchii stanowych w Europie.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Wielka Armada</i> – zna datę klęski Wielkiej Armady (1588 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana I Habsburga, Elżbiety I – wyjaśnia przyczyny rywalizacji o hegemonię w Europie Zachodniej – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki rywalizacji hiszpańsko-angielskiej – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Anglii miało zwycięstwo nad Wielką Armadą.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wojny włoskie, Sacco di Roma</i> – zna daty: wojen włoskich (1494–1559 r.), układu w Wiedniu (1515 r.), <i>Sacco di Roma</i> (1527 r.) – charakteryzuje postacie: Ferdynanda, Karola V, Filipa II, Karola VIII, Ludwika XII, Franciszka I – wskazuje na mapie kraje wchodzące w skład imperium Habsburgów za panowania cesarza Karola V – opisuje i ocenia politykę dynastyczną Habsburgów – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen włoskich.</p>	<p>– zna daty: bitwy pod Marignano (1515 r.), bitwy pod Pawią (1525 r.), pokoju w Cateau-Cambrésis (1559 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Pięknego, Karola I – omawia zmiany w sztuce wojennej w XVI w.</p>	<p>– ocenia skutki rywalizacji o hegemonię w Europie Zachodniej.</p>

<p>9. Państwa Europy Wschodniej i Północnej</p>	<p>– ekspansja turecka – walki na Morzu Śródziemnym – państwo moskiewskie – Szwecja w XVI w.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Sulejmana II Wspaniałego, Iwana IV Groźnego – charakteryzuje ekspansję imperium tureckiego w Europie i jej skutki.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Liga Święta, samodzierżawie</i> – zna daty: powstania Ligi Świętej (1571 r.), koronacji Iwana IV Groźnego na cara Wszechrusi (1547 r.) – wskazuje na mapie kierunki i zasięg ekspansji imperium osmańskiego – przedstawia proces budowania potęgi państwa moskiewskiego – charakteryzuje panowanie Iwana IV Groźnego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>opricznina, unia kalmarska, Riksdag</i> – zna daty: bitwy pod Mohaczem (1526 r.), bitwy pod Lepanto (1571 r.) – charakteryzuje postać Ludwika Jagiellończyka – wyjaśnia, jakie znaczenie dla sytuacji międzynarodowej Węgier miały spory polityczne oraz konflikty religijne – omawia przebieg walk o dominację na Morzu Śródziemnym.</p>	<p>– zna daty: unii kalmarskiej (1397 r.), uniezależnienia się Szwecji (1523 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zápolyi, Iwana III Srogięgo, Gustawa I Wazy, Jana III Wazy – omawia proces budowania potęgi państwa szwedzkiego.</p>	<p>– ocenia znaczenie bitwy pod Lepanto – ocenia panowanie Iwana IV Groźnego.</p>
„ZŁOTY WIEK” RZECZYSPOLITEJ SZLACHECKIEJ						
<p>1. Społeczeństwo i gospodarka w Rzeczypospolitej w XVI wieku</p>	<p>– społeczeństwo Rzeczypospolitej – wieloetniczna Rzeczpospolita – gospodarka folwarczno-pańszczyźniana – sytuacja chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – Gdańsk – główny port Rzeczypospolitej – miasta Rzeczypospolitej – handel lokalny i międzynarodowy – pieniądź w Rzeczypospolitej</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pańszczyzna, gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, trójpółowka</i> – omawia cechy charakterystyczne gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>folwark, monopol dworski, system cechowy, targ miejski, jarmark, myto</i> – opisuje strukturę społeczeństwa Rzeczypospolitej – wyjaśnia, na czym polegała wieloetniczność w Rzeczypospolitej – omawia cechy charakterystyczne stanów społecznych w Polsce – wyjaśnia, jakie było znaczenie gospodarcze pańszczyzny – omawia rolę gospodarczą miast w Rzeczypospolitej.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ludzie luźni, kahał, monopol propinacyjny</i> – wskazuje na mapie zasięg występowania grup narodowościowych w Rzeczypospolitej, znaczące szlaki handlowe – charakteryzuje grupy narodowościowe zamieszkujące państwo polskolitewskie – wyjaśnia, dlaczego Żydzi byli uznawani za odrębny stan społeczny – omawia sytuację ekonomiczną oraz pozycję społeczną chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – charakteryzuje przyczyny słabości miast Rzeczypospolitej – omawia politykę pieniężną w Rzeczypospolitej.</p>	<p>– przedstawia korzyści, jakie przynosiła szlachcie gospodarka folwarczno-pańszczyźniana – przedstawia uwarunkowania rozwoju handlu w Rzeczypospolitej – wskazuje podobieństwa i różnice między gospodarką Rzeczypospolitej a gospodarką Europy Zachodniej.</p>	<p>– ocenia sytuację ekonomiczną oraz pozycję społeczną chłopów w Rzeczypospolitej w XVI w. – ocenia rolę gospodarczą miast w Rzeczypospolitej.</p>

<p>2. Rozwój demokracji szlacheckiej</p>	<p>– pozycja prawna szlachty w Rzeczypospolitej – liczebność i zróżnicowanie szlachty – polski parlamentaryzm; sejmiki i sejm walny – narodziny ruchu egzekucyjnego – egzekucja praw i dóbr</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>demokracja szlachecka, sejm, izba poselska, senat, konstytucja Nihil novi</i> – zna datę konstytucji <i>Nihil novi</i> (1505 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta I Starego, Zygmunta II Augusta – przedstawia cechy charakterystyczne parlamentaryzmu polskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>nietykalność osobista, przywiązanie do ziemi, magnateria, szlachta średnia, szlachta drobna, szlachta zagrodowa, szlachta golota, sejmik, sejm walny, ruch egzekucyjny, wojsko kwarciane</i> – zna daty: przywileju jedlnieńskiego (1430 r.), zwołania pierwszego sejmu walnego (1493 r.), sejmu egzekucyjnego (1562 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra Jagiełły, Jana Olbrachta – przedstawia zróżnicowanie statusu społecznego szlachty – omawia rolę i znaczenie sejmików szlacheckich – przedstawia postulaty ruchu egzekucyjnego oraz ich realizację.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>prawo ziemskie, królewszczyzna, możnowładztwo, ustawa o inkompatibiliach, koronacja vivente rege, wojna kokosza, egzekucja praw i dóbr, lustracja</i> – zna daty: statutu piotrkowskiego (1496 r.), przywileju Zygmunta Starego (1518 r.), przywileju mielnickiego (1501 r.), sejmu piotrkowskiego (1504 r.), I koronacji <i>vivente rege</i> (1529 r.), wojny kokoszej (1537 r.) – charakteryzuje postacie: Bony Sforzy, Barbary Radziwiłłówny – charakteryzuje pozycję króla i szlachty w Rzeczypospolitej – wyjaśnia przyczyny i przejawy konfliktu między szlachtą a królem – omawia narodziny ruchu egzekucyjnego – przedstawia główne założenia ideologii szlacheckiej w XVI w.</p>	<p>– wyjaśnia okoliczności i przejawy konfliktu między magnaterią a szlachtą – charakteryzuje i porównuje pozycję polityczną magnaterii i szlachty średniej w I poł. XVI w.</p>	<p>– ocenia prawną pozycję szlachty w Rzeczypospolitej – ocenia rolę i znaczenie króla w systemie demokracji szlacheckiej.</p>
--	---	---	--	--	---	--

<p>3. Kultura i sztuka renesansu w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> – humanizm w Polsce – rozwój nauk ścisłych i medycznych – geografia i historiografia polska – myśl społeczna i polityczna – literatura polskiego renesansu – architektura i sztuka renesansowa w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>attyka, arkady, arrasy</i> – charakteryzuje postacie: Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Mikołaja Kopernika, – charakteryzuje dorobek polskiej literatury renesansowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>genealogia, heraldyka</i> – charakteryzuje postacie: Łukasza Górnickiego, Marcina Kromera, Macieja z Miechowa, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Stanisława Orzechowskiego – przedstawia mecenat artystyczny w Polsce – wymienia czynniki, które wpłynęły na rozwój polskiej literatury w czasach odrodzenia – omawia myśl społeczną i polityczną polskiego odrodzenia – wyjaśnia, jaką rolę słowo drukowane odgrywało w życiu publicznym w Rzeczypospolitej w XVI w. – przedstawia osiągnięcia sztuki i architektury renesansu w Polsce. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sztuka epistolarna, polichromia</i> – charakteryzuje postacie: Filippa Buonaccorsi (Kallimacha), Sebastiana Klonowica, Szymona Szymonowicza, Franciszka Florentczyka, Bartolomea Berrecciego, Bernarda Morando – omawia działalność zwolenników idei humanizmu w Polsce – wyjaśnia rolę Krakowa i dworu królewskiego w upowszechnianiu idei humanizmu i renesansu – wskazuje związki między polską i europejską architekturą renesansową – porównuje poglądy społeczno-polityczne Andrzeja Frycza Modrzewskiego i Stanisława Orzechowskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Bernarda Wapowskiego, Mikołaja Sienickiego, Biernata z Lublina, Santiogo Gucci – charakteryzuje polskie osiągnięcia w dziedzinie nauk ścisłych i medycznych – przedstawia dorobek polskiej geografii i historii epoki renesansu – wyjaśnia, w jaki sposób Załóżnik realizował założenia miasta idealnego. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Ludwika Decjusza, Andrzeja Krzyckiego, Jana Dantyszka, Klemensa Janickiego, Józefa Strusia, Wojciecha Oczko, Marcina Bielskiego, Bartosza Paprockiego, Reinholda Heidensteina, Wawrzyńca Goślickiego, Jana Michałowicza z Urzędowa, Stanisława Samostrzelnika – porównuje i ocenia myśl polityczno-społeczną renesansu polskiego i europejskiego.
---	--	--	--	---	---	---

<p>4. Panowanie ostatnich Jagiellonów</p>	<p>– wojny z państwem moskiewskim – stosunki z Habsburgami i polityka węgierska – polityka dynastyczna ostatnich Jagiellonów – wojny o Mołdawię i stosunki z państwem tureckim – zakończenie problemu krzyżackiego – hołd pruski i jego ocena – walka o wpływy nad Bałtykiem i Inflanty – przyłączenie Mazowsza do Korony</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>hołd pruski, sekularyzacja</i> – zna daty: pokoju krakowskiego i hołdu pruskiego (1525 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta Starego, Albrechta Hohenzollerna, Iwana IV Groźnego, Zygmunta Augusta – omawia postanowienia pokoju krakowskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>zjazd w Wiedniu, flota kaperska</i> – zna daty: zjazdu w Wiedniu (1515 r.), bitwy pod Mohaczem (1526 r.), wojny z zakonem krzyżackim (1519–1521 r.), I wojny północnej (1563–1570 r.), hołdu lennego Gottharda Kettlera (1561 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana I, Władysława Jagiellończyka, Ludwika Jagiellończyka, Jana Olbrachta, Gottharda Kettlera – omawia politykę dynastyczną ostatnich Jagiellonów – charakteryzuje ostatnią wojnę polsko-krzyżacką – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki walki o wpływy nad Bałtykiem i Inflanty.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>I wojna północna, dominium Maris Baltici, Komisja Morska</i> – zna daty: bitwy pod Orszą (1514 r.), powstania Komisji Morskiej (1568 r.), pokoju w Szczecinie (1570 r.), przeniesienia praw do lenna w Prusach na Hohenzollernów z Brandenburgii (1563 r.) – charakteryzuje postacie: Ferdynanda Habsburga, Jana Tarnowskiego – wskazuje na mapie ziemie przyłączone i utracone przez Polskę i Litwę w latach 1492–1572, podział Inflant w 1561 r. – omawia przyczyny, przebieg i skutki walk z Wielkim Księstwem Moskiewskim – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen o Mołdawię – charakteryzuje stosunki polsko-habsburskie i ich wpływ na losy Węgier – omawia politykę morską Zygmunta Augusta i jej skutki.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>hospodar, obrona potoczna, Statuty Karnkowskiego</i> – zna daty: wyprawy na Mołdawię (1497 r.), bitwy pod Oberzynem (1530 r.), <i>Statutów Karnkowskiego</i> (1570 r.) – charakteryzuje postacie: Iwana III Srogiego, Jana Ząpoli, Stefana Wielkiego – omawia stosunki polsko-tureckie w XVI w. – przedstawia okoliczności przyłączenia Mazowsza do Korony – wyjaśnia, dlaczego ostatni Jagiellonowie nie podjęli działań na rzecz odzyskania Śląska.</p>	<p>– zna daty: rozejmu moskiewskiego (1503 r.), pokoju wieczystego z Turcją (1533 r.) – ocenia, czy korzystnym dla Polski sposobem rozwiązania konfliktu z Krzyżakami były sekularyzacja zakonu i utworzenie świeckiego państwa pruskiego.</p>
---	---	---	--	--	--	--

<p>5. Reforma- cja i kontre- formacja w Rzeczypos- politej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – początki reformacji w Polsce – bracia polscy i bracia czescy – próby zjednoczenia protestantów i walka o tolerancję – kontreformaacja w Polsce – Kościół prawosławny i unia brzeska 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>arianie (bracia polscy), konfederacja warszawska</i> – zna datę konfederacji warszawskiej (1573 r.) – wymienia wyznania protestanckie, które rozwinęły się na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI w. – przedstawia postanowienia aktu konfederacji warszawskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>zbór, pacyfizm, bracia czescy, ugoda sandomierska, wolność religijna, unia brzeska, Kościół unicki (grekokatolicki)</i> – zna daty: ugody sandomierskiej (1570 r.), unii brzeskiej (1596 r.) – charakteryzuje postacie: Piotra Skargi, Jakuba Wujka – wskazuje na mapie tereny, na których dominowali wyznawcy prawosławia, luteranie, kalwini, arianie i grekokatolicy – omawia zasięg reformacji na ziemiach Rzeczypospolitej – omawia próby zjednoczenia protestantów polskich – omawia działalność jezuitów w Polsce – charakteryzuje przyczyny i konsekwencje zawarcia unii brzeskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>antytrynitaryzm, Kościół narodowy, dysydenci, dyzunicy</i> – zna daty: rozłamu wśród polskich kalwinistów (1562–1565 r.), sprostowania jezuitów do Polski (1564 r.), powołania Akademii Wileńskiej (1569 r.) – charakteryzuje postacie: Fausta Socyna, Jana Łaskiego, Stanisława Hozjusza – wyjaśnia, na czym polegała popularność haseł reformacyjnych w Polsce – przedstawia okoliczności powstania braci polskich – charakteryzuje poglądy i działalność braci polskich – charakteryzuje realizację postanowień soboru trydenckiego w Polsce – wyjaśnia, dlaczego kalwinizm zyskał popularność wśród szlachty. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postać Piotra z Goniądza – wyjaśnia, dlaczego XVI-wieczna Rzeczpospolita jest nazywana krajem tolerancji wyznaniowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia i ocenia proces kształtowania się tolerancji wyznaniowej w Polsce.
--	---	---	--	--	---	--

<p>6. Rzeczpospolita Obojga Narodów</p>	<ul style="list-style-type: none"> – unia polsko-litewska w XV w. – dwa państwa i jeden władca – przemiany na Litwie przed unią lubelską – unia lubelska i jej znaczenie – Rzeczpospolita Obojga Narodów – cechy charakterystyczne – Prusy Królewskie w XVI w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>inkorporacja</i>, <i>unia lubelska</i>, <i>Rzeczpospolita Obojga Narodów</i> – zna datę unii lubelskiej (1569 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta Starego, Zygmunta Augusta – wskazuje na mapie terytoria Litwy i Korony po unii lubelskiej – przedstawia postanowienia unii lubelskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>unia realna</i>, <i>bojarzy</i>, <i>polonizacja</i> – zna datę sejmku lubelskiego (1568–1569 r.) – charakteryzuje postacie: Kazimierza Jagiellończyka, Jana Olbrachta, Aleksandra – wskazuje na mapie ziem wcielone do Korony na sejmie lubelskim – omawia przyczyny dążeń do zacieśnienia unii między Polską i Litwą – opisuje przebieg sejmku lubelskiego – przedstawia różnice między unią personalną a realną. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>unia krakowsko-wileńska</i>, <i>unia mielnicka</i> – zna daty: objęcia tronu Polski i Litwy przez Kazimierza Jagiellończyka (1446 r.), unii krakowsko-wileńskiej (1499 r.), unii mielnickiej (1501 r.) – charakteryzuje postacie: Mikołaja Radziwiłła Czarnego, Mikołaja Radziwiłła Rudego – omawia losy unii polsko-litewskiej w XV i XVI w. – wyjaśnia, z czego wynikała silna pozycja polityczna rodów możnowładczych w Wielkim Księstwie Litewskim – wyjaśnia, dlaczego przez długi czas Jagiellonowie byli przeciwnikami ścisłego połączenia Polski i Litwy. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>II statut litewski</i> – zna daty: rozdzielenia władzy w Polsce i na Litwie (1492 r.), II statutu litewskiego (1566 r.), zniesienia autonomii Prus Królewskich (1569 r.) – omawia i ocenia rządy Zygmunta Augusta na Litwie – charakteryzuje przemiany ustrojowe na Litwie – omawia konsekwencje zmian wprowadzonych w Prusach Królewskich w II poł. XVI w. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: utworzenia odrębnego systemu sądownictwa na Litwie (1564 r.), powołania sejmików ziemskich na Litwie (1566 r.) – ocenia, czy po przyłączeniu tych ziem do Korony pomiedzy obiema częściami Rzeczypospolitej panowała równowaga terytorialna, czy też jedna z nich przeważała – ocenia konsekwencje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe unii lubelskiej.
---	---	--	--	--	--	--

<p>7. Pierwsi władcy elekcyjni</p>	<p>– pierwsze bezkrólewie – pierwsza wolna elekcja; <i>Artykuły henrykowskie</i> i <i>pacta conventa</i> – krótkie rządy Henryka Walezego i drugie bezkrólewie – początki rządów Stefana Batorego – wojna z Gdańskiem – wojna z Moskwą – konflikt Stefana Batorego ze szlachtą</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>bezkrólewie</i>, <i>elekcja virtim</i>, <i>Artykuły henrykowskie</i> – zna daty: I wolnej elekcji (1573 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Walezego, Stefana Batorego – przedstawia zasady ustrojowe określone w <i>Artykułach henrykowskich</i>.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>konfederacja</i>, <i>interrex</i>, <i>sejm konwokacyjny</i>, <i>pacta conventa</i> – zna daty: sejm konwokacyjnego (1573 r.), wojny z Rosją (1577–1582 r.) – charakteryzuje postać Jana Zamojskiego – wymienia i charakteryzuje instytucje powołane w wyniku kompromisu zawartego między szlachtą i magnaterią po śmierci Zygmunta Augusta – wyjaśnia, w jakich celach w dawnej Polsce zawiązywano konfederacje – omawia przebieg pierwszej wolnej elekcji – wymienia różnice między <i>Artykułami henrykowskimi</i> a <i>pacta conventa</i> – charakteryzuje politykę wewnętrzną Stefana Batorego – opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojny z Rosją.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>konfederacja kapturowa</i>, <i>sąd kapturowy</i>, <i>Trybunał Koronny</i>, <i>piechota wybraniecka</i>, <i>rozejm w Jamie Zapolskim</i> – zna daty: śmierci Zygmunta Augusta (1572 r.), ucieczki Henryka Walezego do Francji (1574 r.), elekcji Stefana Batorego (1575 r.), wojny Batorego z Gdańskiem (1576–1577 r.), reformy sądownictwa (1578 r.), rozejmu w Jamie Zapolskim (1582 r.) – charakteryzuje postacie: Jakuba Uchańskiego, Anny Jagiellonki – wskazuje na mapie postanowienia terytorialne rozejmu w Jamie Zapolskim – omawia sytuację w Rzeczypospolitej po śmierci ostatniego Jagiellona – charakteryzuje spór między szlachtą i magnaterią w okresie pierwszego bezkrólewia – charakteryzuje rolę Jana Zamojskiego w czasach rządów dwóch pierwszych królów elekcyjnych.</p>	<p>– zna daty: zniesienia <i>Statutów Karnkowskiego</i> (1585 r.), zajęcia Połocka (1579 r.), zdobycia Wielkich Łuków (1580 r.), zajęcia Pskowa (1581 r.) – charakteryzuje postacie: Mikołaja Sienickiego, Jana Firleja, Ernesta Habsburga, Iwana IV Groźnego, Jana III Wazy, Samuela Zborowskiego – wskazuje na mapie zasięg zdobyczy terytorialnych państwa moskiewskiego w Inflantach do 1577 r. – omawia sytuację polityczną w Rzeczypospolitej po ucieczce Henryka Walezego – ocenia rolę Jana Zamojskiego w czasach rządów dwóch pierwszych królów elekcyjnych – omawia przyczyny konfliktu Stefana Batorego ze szlachtą.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Maksymiliana II Habsburga, Fiodora – ocenia politykę zagraniczną i wewnętrzną Stefana Batorego.</p>
<p>EUROPA W XVII WIEKU</p>						

<p>1. Angielska wojna domowa</p>	<p>– przemiany społeczne i konflikty religijne w Anglii – spór króla z parlamentem – początek rewolucji angielskiej – wojna domowa i powstanie republiki – protektorat Olivera Cromwella – od restauracji do monarchii parlamentarnej</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>chwalebna (sławetna) rewolucja, monarchia parlamentarna</i> – zna daty: wojny domowej (1642–1649 r.), chwalebnej rewolucji (1688 r.) – charakteryzuje postać Olivera Cromwella – omawia przyczyny i skutki wojny domowej – wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do restauracji monarchii Stuartów.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>nowa szlachta (gentry), Armia Nowego Wzoru, lord protektor, Akt nawigacyjny, Habeas Corpus Act, Ustawa o prawach</i> – zna daty: powstania Armii Nowego Wzoru (1645 r.), ogłoszenia republiki w Anglii (1649 r.), przyjęcia przez Cromwella tytułu lorda protektora (1653 r.), <i>Aktu nawigacyjnego</i> (1651 r.), <i>Habeas Corpus Act</i> (1679 r.), <i>Ustawy o prawach</i> (1689 r.) – charakteryzuje postać Wilhelma III Orańskiego – wskazuje na kraje, które weszły w skład republiki rządzonej przez Cromwella – omawia wpływ przemian gospodarczych na zmiany w społeczeństwie angielskim w XVI w. – przedstawia przyczyny i skutki sporu królów angielskich z parlamentem – wyjaśnia, jaką rolę w rewolucji angielskiej odegrała Armia Nowego Wzoru – omawia rządy Cromwella w okresie jego protektoratu.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>purytanizm, Petycja o prawo, Krótki Parlament, Długi Parlament, Wielka remonstracja, independenci, Parlament Kadłubowy, torysi, wigowie, Akt o następstwie tronu</i> – zna daty: Petycji o prawo (1628 r.), <i>Wielkiej remonstracji</i> (1641 r.), bitwy pod Naseby (1645 r.), ścięcia Karola I (1649 r.), restauracji Stuartów (1660 r.), <i>Aktu o następstwie tronu</i> (1701 r.) – charakteryzuje postać Karola I Stuarta – wskazuje na mapie rejony Anglii zdominowane przez zwolenników króla oraz zwolenników Parlamentu – charakteryzuje gospodarczą rolę nowej szlachty – omawia podziały religijne w społeczeństwie angielskim – wymienia ugrupowania polityczne mające wpływ na przebieg rewolucji angielskiej – wyjaśnia, w jakich okolicznościach stracono Karola I – omawia konflikt między Karolem II a parlamentem – wyjaśnia wpływ <i>Habeas Corpus Act</i> i <i>Ustawy o prawach</i> na ustrój polityczny Anglii.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jedenastoletnia tyrania, lewellerzy, diggerzy, Akt tolerancyjny</i> – zna daty: zwołania Krótkiego Parlamentu (1640 r.), obrad Długiego Parlamentu (1640–1653 r.), powołania Parlamentu Kadłubowego (1648 r.), <i>Aktu tolerancyjnego</i> (1689 r.) – charakteryzuje postacie: Jakuba I Stuarta, Karola II Stuarta, Jakuba II Stuarta, Marii Stuart – przedstawia ograniczenia w rozwoju gospodarczym Anglii w XVI w. – charakteryzuje relacje między Karolem I a parlamentem angielskim.</p>	<p>– zna datę rozwiązania parlamentu przez Karola I Stuarta (1629 r.) – charakteryzuje i ocenia rolę Olivera Cromwella podczas rewolucji – omawia i ocenia polityczne skutki chwalebnej rewolucji.</p>
----------------------------------	---	--	---	---	--	--

<p>2. Wojna trzydziestoletnia</p>	<p>– Rzesza Niemiecka na początku XVII w. – defenestracja praska – początek wojny trzydziestoletniej – działania wojenne w latach 1624–1635 – wojna europejska – francuski okres wojny trzydziestoletniej – armie okresu wojny trzydziestoletniej – pokój westfalski i skutki wojny</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>wojna trzydziestoletnia</i> – zna daty wojny trzydziestoletniej (1618–1648 r.) – przedstawia przyczyny polityczne i religijne wojny trzydziestoletniej – wyjaśnia, czy wojna trzydziestoletnia powinna być traktowana jako konflikt niemiecki, czy ogólnoeuropejski.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Unia Protestantcka, Liga Katolicka, druga defenestracja praska, pokój westfalski</i> – zna daty: powstania Unii Protestantckiej (1608 r.), utworzenia Ligi Katolickiej (1609 r.), II defenestracji praskiej (1618 r.), pokoju westfalskiego (1648 r.) – wskazuje na mapie najważniejsze państwa protestanckie i katolickie uczestniczące w wojnie trzydziestoletniej – omawia sytuację wyznaniową w Rzeszy Niemieckiej i jej wpływ na sytuację Europy – wyjaśnia okoliczności i skutki II defenestracji praskiej – podaje przyczyny włączenia się kolejnych państw do konfliktu w Rzeszy – omawia postanowienia pokoju westfalskiego.</p>	<p>– zna daty: okresu czesko-palatynackiego (1618–1624), okresu duńskiego (1624–1629 r.), okresu szwedzkiego (1630–1635 r.), okresu francuskiego (1635–1648 r.) – charakteryzuje postacie: Ferdynanda II, Fryderyka V Wittelsbacha, Christiana IV, Albrechta von Wallensteina, Gustawa II Adolfa – wskazuje na mapie zmiany terytorialne w Europie po pokoju westfalskim – charakteryzuje sytuację wyznaniową w Królestwie Czeskim – wymienia etapy w przebiegu wojny trzydziestoletniej i charakteryzuje je – przedstawia przyczyny wybuchu powstania czeskiego i jego klęski.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>list majestatyczny, edykt restytucyjny</i> – zna daty: listu majestatycznego (1609 r.), bitwy pod Białą Górą (1620 r.), edyktu restytucyjnego (1629 r.), bitwy pod Lützen (1632 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka IV, Fryderyka V, Maksymiliana I, Rudolfa II, Macieja I – opisuje cechy charakterystyczne armii okresu wojny trzydziestoletniej.</p>	<p>– zna daty: pokoju w Nikolsburgu (1622 r.), bitwy pod Dessau (1626 r.), pokoju w Lubecie (1629 r.), pokoju w Pradze (1635 r.), bitwy pod Rocroi (1643 r.), bitwy pod Lens (1648 r.) – charakteryzuje postacie: Ernsta von Mansfelda, Johana von Tilly’ego – ocenia skutki polityczne, gospodarcze, społeczne i religijne wojny trzydziestoletniej.</p>
-----------------------------------	---	--	--	---	---	---

<p>3. Absolutyzm we Francji</p>	<p>– Ludwik XIII i kardynał Richelieu – rządy kardynała Mazarina – władza absolutna Ludwika XIV – gospodarka podporządkowana państwu – polityka zagraniczna Ludwika XIV – armia Ludwika XIV</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>racja stanu</i>, <i>merkantylizm</i> – zna daty: początku rządów osobistych Ludwika XIV (1661 r.) – charakteryzuje postacie: Armanda de Richelieu, Ludwika XIV – omawia cechy charakterystyczne monarchii absolutnej Ludwika XIV.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>intendant</i>, <i>szlachta urzędnicza</i>, <i>fronda</i>, <i>Wysoka Rada</i>, <i>kolbertyzm</i> – zna daty: frondy parlamentarnej (1648–1649 r.), frondy książąt (1649–1653 r.), zniesienia <i>Edyktu nantejskiego</i> (1685 r.) – charakteryzuje postacie: Ludwika XIII, Jules’a Mazarina, Jeana Baptisty Colberta – wyjaśnia, na czym polegała centralizacja władzy za rządów Ludwika XIII – przedstawia przyczyny i skutki frondy – charakteryzuje reformy ustrojowe Ludwika XIV – omawia reformy gospodarcze w XVII-wiecznej Francji – opisuje proces kształtowania się władzy absolutnej we Francji.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wojna dewolucyjna</i>, <i>pokój w Akwizgranie</i>, <i>polityka réunionów</i>, – zna daty: wojny dewolucyjnej (1667–1668 r.), pokoju w Akwizgranie (1668 r.), wojny francusko-holenderskiej (1672–1679 r.), wojny Francji z Ligą Augsburską (1686–1697 r.), pokoju w Rijswijk (1697 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka IV Burbona, Kondeusza – wskazuje na mapie zasięg ekspansji Francji za rządów Ludwika XIV – omawia rządy Ludwika XIII i kardynała Richelieu – omawia rządy kardynała Mazarina – wymienia grupy społeczne we Francji zainteresowane wprowadzeniem absolutyzmu i jemu przeciwnie oraz charakteryzuje przyczyny takich postaw – omawia stosunki Francji z sąsiadami.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>edykt łaski</i>, <i>pokój pirenejski</i>, <i>Liga Augsburska</i>, <i>pokój w Rijswijk</i> – zna daty: edyktu łaski (1629 r.), pokoju pirenejskiego (1659 r.) – charakteryzuje postacie: Marii Medycejskiej, Anny Austriaczki – charakteryzuje rządy Henryka IV Burbona – charakteryzuje i ocenia politykę zagraniczną Ludwika XIV – przedstawia innowacje w armii francuskiej i ich wpływ na sukcesy militarne Ludwika XIV.</p>	<p>– przedstawia i ocenia rolę kardynałów de Richelieu oraz Mazarina w dziejach Francji – ocenia panowanie Ludwika XIV.</p>
---------------------------------	---	--	--	---	--	---

<p>4. Zmiany polityczne w Europie w XVII wieku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – upadek potęgi Hiszpanii – polityka obronna Holandii; wojny angielsko-holenderskie – wzrost znaczenia Brandenburskiej – potęga i ekspansja Szwecji – Węgry i ekspansja turecka w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> – zna datę bitwy pod Wiedniem (1683 r.) – charakteryzuje postać Jana III Sobieskiego – opisuje przyczyny i skutki rywalizacji Holandii z Francją i Anglią. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Święta Liga</i> – zna daty: unii personalnej Brandenburskiej i Prus Książęcych (1618 r.), zawarcia Świętej Ligi (1684 r.), pokoju w Karłowicach (1699 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta III Wazy, Kara Mustafy – wskazuje na mapie obszary utracone przez Turcję w wyniku pokoju w Karłowicach – przedstawia okoliczności, w jakich Brandenburska przejęła pruski tron książęcy – charakteryzuje politykę wewnętrzną Fryderyka Wilhelma – omawia wpływ relacji habsbursko-wiedeńskich na konflikt z Turcją – przedstawia antyturecką działalność Świętej Ligi. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>moryskowie, junkrzy, Święta Liga</i> – zna daty: zajęcia przez Brandenburską Pomorza Zachodniego (1648 r.), traktatów wewławsko-bydgoskich (1657 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka Wilhelma, Karola IX Suedermańskiego, Karola X Gustawa, Gustawa II Adolfa – wskazuje na mapie zasięg szwedzkiej ekspansji terytorialnej w Europie – przedstawia przyczyny gospodarcze i polityczne upadku potęgi Hiszpanii w XVII w. – wyjaśnia przyczyny wypędzenia morysków – wyjaśnia, dlaczego zmagania między Anglią i Holandią były prowadzone jedynie w koloniach i na morzach – omawia ekspansję terytorialną Prus w XVII w. – przedstawia etapy ekspansji szwedzkiej w basenie Morza Bałtyckiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: wojen angielsko-holenderskich (1652–1654 r., 1665 r., 1672–1674 r.), antyhabsburskiego powstania na Węgrzech (1682 r.) – charakteryzuje postacie: Wilhelma III Orańskiego, Karol XI, Karola Lotaryńskiego – przedstawia okoliczności odzyskania niepodległości przez Portugalię – omawia wpływ rywalizacji o rynki europejskie i światowe na politykę międzynarodową – opisuje politykę kolonialną Fryderyka Wilhelma – charakteryzuje proces budowania imperium szwedzkiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: powstań w Katalonii i Portugalii (1640 r.), uznania przez Hiszpanię niepodległości Portugalii (1668 r.), bitwy pod Linköping (1598 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa III, Filipa IV, Gaspara de Guzman, Jana IV Braganzy, Krysstyny Wazy, Axela Oxenstierny, Jerzego II Rakocznego, Imre Thököly'ego – ocenia sytuację polityczną na wschodzie Europy w XVII w. – ocenia zmiany na arenie międzynarodowej, do których doszło w XVII w.
--	---	--	--	---	--	---

<p>5. Kultura baroku</p>	<p>– od renesansu do baroku – sztuka i architektura baroku – malarstwo barokowe – nauka i filozofia epoki baroku – teatr, literatura i muzyka</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>barok, realizm</i> – zna czas trwania baroku (k. XVI – poł. XVIII w.) – charakteryzuje postacie: Galileusza, Isaaca Newtona, Kartezjusza, Moliera, Jana Sebastiana Bacha – wymienia cechy charakterystyczne sztuki baroku.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>barok dworski, racjonalizm, empiryzm, klasycyzm, rokoko, opera</i> – charakteryzuje postacie: Giovanniego Lorenza Berniniego, Caravaggia, Petera Paula Rubensa, Rembrandta van Rijna, Francisca Bacona – wyjaśnia interpretację terminu <i>barok</i> – przedstawia wpływ kontrreformacji na narodziny epoki baroku – omawia cechy charakterystyczne architektury baroku – wymienia przykłady rezydencji królewskich i cesarskich epoki baroku – omawia osiągnięcia naukowe epoki baroku – wymienia największych twórców epoki baroku oraz ich najwybitniejsze dzieła.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>manierizm, libertynizm, jansenizm, teatr ludowy, powieść lotrzykowska</i> – charakteryzuje postacie: El Greca, Diega Velázquez, Johannes Keplera, Blaise’a Pascala, Antonia Vivaldiego – wskazuje podobieństwa i różnice pomiędzy renesansową a barokową – wyjaśnia, z czego wynikała specyfika baroku mieszczańsko-protestanckiego – omawia wpływ manieryzmu na narodziny epoki baroku – przedstawia cechy charakterystyczne barokowego malarstwa – przedstawia kierunki i nurty filozoficzne epoki baroku – przedstawia cechy charakterystyczne literatury baroku – omawia tematykę podejmowaną przez artystów w utworach barokowych.</p>	<p>– zna datę założenia Royal Society w Londynie (1660 r.) – charakteryzuje postacie: Francesca Borromini, Antoona van Dycka, Jana Brueghel młodszego, Jeana Baptisty Racine’a, Jeana de La Fontaine’a, Miguela de Cervantesa, Georga Friedricha Haendla – wyjaśnia, dlaczego wielu malarzy epoki baroku określano mianem „mistrzów światła i cienia” – omawia różnice między rokkiem a barokiem – przedstawia związki między ideologią absolutyzmu a sztuką i architekturą baroku – omawia wpływ baroku na zmiany w teatrze i muzyce.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: św. Jana od Krzyża, św. Teresy z Ávila, Kornela Jansena, Lopego de Vegi, Pierre’a Corneille’a, Claudia Monteverdiego – ocenia, które rozwiązania w architekturze barokowej mogły robić szczególne wrażenie na wiernych.</p>
--------------------------	---	---	--	--	--	---

WOJNY I KRYZYS RZECZYSPOLITEJ W XVII WIEKU

<p>I. Początki rządów Zygmunta III Wazy</p>	<p>– podwójna elekcja – Zygmunt III Waza na tronie polskim – król i hetman – relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – walka o szwedzki tron i wojna ze Szwecją – rokosz Zebrzydowski – wojna w Inflantach i Prusach</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>husaria</i> – zna daty: bitwy pod Kircholmem (1605 r.), bitwy pod Oliwą (1627 r.) – charakteryzuje postacie: Zygmunta III Wazy, Władysława IV Wazy – omawia przyczyny i skutki wojen polsko-szwedzkich w I poł. XVII w.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>rokosz</i> – zna daty: wojny polsko-szwedzkiej (1600–1611 r.), wojny polsko-szwedzkiej (1617–1622 r.), wojny polsko-szwedzkiej (1625–1629 r.), bitwy pod Trzcianą (1629 r.), rozejmu w Starym Targu (1629 r.), rozejmu w Sztumskiej Wsi (1635 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zamojskiego, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie ziemie utracone przez Rzeczpospolitą na rzecz Szwecji – omawia przebieg wojen polsko-szwedzkich w I poł. XVII w. – omawia rolę husarii w prowadzeniu działań wojennych.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>popularyści, sejm inkwizycyjny, regaliści, rozejm w Starym Targu (Altmarku), rozejm w Sztumskiej Wsi</i> – zna daty: elekcji Zygmunta III Wazy (1587 r.), sejmu inkwizycyjnego (1592 r.), bitwy pod Białym Kamieniem (1604 r.), rokoszu Zebrzydowskiego (1606–1608 r.) – charakteryzuje postacie: Maksymiliana Habsburga, Mikołaja Zebrzydowskiego, Gustawa II Adolfa – omawia okoliczności elekcji Zygmunta III Wazy na tron Rzeczypospolitej – opisuje relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki rokoszu Zebrzydowskiego – przedstawia plany Zygmunta III dotyczące wzmocnienia władzy królewskiej.</p>	<p>– zna daty: bitwy pod Byczyną (1588 r.), przejścia tronu Szwecji przez Zygmunta III Wazę (1592 r.), inkorporacji szwedzkiej Estonii do Rzeczypospolitej (1600 r.), bitwy pod Guzowem (1607 r.), bitwy pod Gniewem (1626), bitwy pod Tczewem i Hamersztynem (1627 r.) – charakteryzuje postacie: Ernesta Habsburga, Karola IX Södermańskiego, Arendta Dickmanna – przedstawia rywalizację Zygmunta III Wazy z Maksymilianem Habsburgiem – przedstawia etapy walki Zygmunta III Wazy o tron Szwecji i jej skutki.</p>	<p>– zna daty: bitwy pod Linköping (1598 r.), detronizacji Zygmunta III Wazy przez szwedzki Riksdag (1599 r.) – ocenia relacje między Zygmuntem III Wazą a Janem Zamojskim – ocenia skutki rokoszu Zebrzydowskiego dla pozycji władcy i stabilizacji państwowości polskiej.</p>
---	--	---	---	--	--	---

<p>2. Walka o koronę carów</p>	<p>– kryzys państwa rosyjskiego w II połowie XVI i na początku XVII w. – dymitriady i ich skutki – początek wojny z Moskwą i walki o koronę carów – wojna smoleńska</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>dymitriady</i> – zna datę bitwy pod Kluszyńcem (1610 r.) – charakteryzuje postać Władysława IV Wazy – omawia przyczyny i skutki wojen z Moskwą.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rozejm w Dywilinie, pokój w Polanowie</i> – zna daty: I dymitriady (1604–1605 r.), wyprawy Dymitra II Samozwańca (1607–1610 r.), wojny polsko–rosyjskiej (1609–1618 r.), wybrania Michała Romanowa na cara Rosji (1613 r.), rozejmu w Dywilinie (1618 r.), wojny smoleńskiej (1632–1634 r.), pokoju w Polanowie (1634 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Żółkiewskiego, Michała Romanowa, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie ziemie, jakie zdobyła Rzeczpospolita w wyniku rozejmu w Dywilinie i pokoju w Polanowie – omawia przebieg wojen Rzeczypospolitej z Moskwą.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Wielka Smuta, lisowczycy</i> – zna daty: Wielkiej Smuty (1598–1613 r.), powstania Wasyla Szujskiego (1606 r.), zdobycia Moskwy przez Polaków (1610 r.), rządów polskich na Kremlu (1610–1612 r.), oblężenia Smoleńska (1633–1634 r.) – charakteryzuje postacie: Dymitra I Samozwańca, Dymitra II Samozwańca, Borysa Godunowa, Wasyla Szujskiego, Aleksandra Józefa Lisowskiego – omawia przyczyny, przejawy i skutki kryzysu wewnętrznego w państwie moskiewskim – charakteryzuje rządy Dymitra I Samozwańca i ich skutki – charakteryzuje polskie rządy na Kremlu i reakcję Rosjan – wyjaśnia, dlaczego Władysław Waza nie objął władzy w Rosji.</p>	<p>– zna datę antypolskiego powstania Minina i Pożarskiego (1611 r.) – charakteryzuje postacie: Fiodora, Jerzego Mniszcha, Kuźmy Minina, Dymitra Pożarskiego – wyjaśnia, dlaczego polscy magnaci zdecydowali się poprzeć roszczenia kolejnych Dymitrów Samozwańców do tronu moskiewskiego – wyjaśnia, jaką rolę w zmaganiach z Rosją odegrali lisowczycy.</p>	<p>– zna datę rosyjsko-szwedzkiego traktatu w Stołbowie (1617 r.) – charakteryzuje postać Michała Szeina – ocenia polityczne skutki wojen z Moskwą.</p>
--------------------------------	---	---	--	--	---	---

<p>3. Kozaczyzna i konflikty z Turcją</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Turcja i księstwa naddunajskie – najazdy tatarskie na Rzeczpospolitą ich skutki – polskie wyprawy na Mołdawię – narodziny Kozaczyzny – rejestr i pierwsze powstania kozackie – wojna z Turcją: klęska pod Cecorą i oblężenie Chocimia – plany kolejnej wojny z Turcją i ich konsekwencje 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: bitwy pod Cecorą (1620 r.), bitwy pod Chocimiem (1621 r.) – omawia przyczyny i skutki wojny z Turcją (1620–1621 r.). 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kozaczyzna</i>, <i>Dzikie Pola</i> (<i>Zaporoże</i>, <i>Niż</i>), <i>ataman</i>, <i>pokój w Chocimiu</i> – zna daty: pokoju w Chocimiu (1621 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Zamojskiego, Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza – wskazuje na mapie obszary zamieszkiwane przez Kozaków, terytoria sporne Rzeczypospolitej i Turcji w XVII w. – charakteryzuje organizację wewnętrzną Kozaczyzny – wyjaśnia, jakie skutki dla Rzeczypospolitej miały najazdy tatarskie – omawia przyczyny i skutki powstań kozackich w końcu XVI w. – omawia przebieg wojny z Turcją (1620–1621 r.) – omawia stosunki polsko-tureckie w latach 30. i 40. XVII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pokój hetmański</i>, <i>Sicz</i>, <i>tabor</i>, <i>rejestr</i>, <i>czambuł</i> – zna daty: wyprawy Jana Zamojskiego na Mołdawię (1595 r.) – charakteryzuje postacie: Piotra Konaszewicza-Sahajdacznego, Stanisława Konięcpolskiego – omawia przyczyny, przebieg i skutki interwencji polskich magnatów w Mołdawii – omawia wpływ problemu tatarskiego na politykę zagraniczną i wewnętrzną Rzeczypospolitej w I poł. XVII w. – omawia geopolityczne położenie Ukrainy i jego wpływ na życie codziennej mieszkańców – wyjaśnia, jaką funkcję pełnił rejestr kozacki – charakteryzuje okres sukcesów kozackich w pocz. XVII w. i jego znaczenie dla Rzeczypospolitej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kondominium</i>, <i>traktat w Buszy</i>, – zna daty: układu w Chocimiu (1612 r.), traktatu w Buszy (1617 r.), powstania Kosińskiego (1591–1593 r.), powstania Nalewajki (1595–1596 r.) – charakteryzuje postacie: Jeremiego Mohyły, Szymona Mohyły, Krzysztofa Kosińskiego, Semena Nalewajki, Mehmeda Abazy – omawia relacje między Rzeczpospolitą a Mołdawią w końcu XVI w. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: bitwy pod Bukowem (1600), bitew pod Sasowym Rogiem (1612 r., 1633 r.) – charakteryzuje postacie: Michała Walecznego, Samuela Koreckiego, Michała Wiśniowieckiego – ocenia politykę Rzeczypospolitej wobec Kozaków.
---	--	---	---	--	---	--

<p>4. Powstanie Chmielnickiego</p>	<p>– problem kozacki w I poł. XVII w. – wojsko zaporoskie i jego militarne znaczenie – przyczyny powstania Chmielnickiego – wybuch powstania na Ukrainie – walki w latach 1649–1653 – Moskwa i Kozacy</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>wojsko zaporoskie</i> – zna daty: powstania Chmielnickiego (1648–1655 r.) – charakteryzuje postacie: Bohdana Chmielnickiego, Jana Kazimierza Wazę – charakteryzuje przyczyny powstania Chmielnickiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>układ w Perejasławiu, unia w Hadziaczu, księstwo andruszowie</i> – zna daty: bitwy nad Żółtymi Wodami, pod Korsuniem i Piławcami (1648 r.), obrony Zbaraża (1649 r.), bitwy pod Beresteczkiem (1651 r.), układu w Perejasławiu (1654 r.), unii w Hadziaczu (1658 r.), rozejmu w Andruszowie (1667 r.) – charakteryzuje postacie: Jeremiego Wiśniowieckiego, Iwana Wyhowskiego – wskazuje na mapie obszary objęte powstaniem Chmielnickiego, ziemie przyłączone do Rosji po rozejmie w Andruszowie – omawia okoliczności wybuchu powstania Chmielnickiego – omawia przebieg działań militarnych przeciwko Kozakom po elekcji Jana Kazimierza Wazy – przedstawia postanowienia unii w Hadziaczu.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ukraińscy królewicze, ugoda zborowska, ugoda w Białej Cerkwi</i> – zna daty: ugody zborowskiej (1649 r.), ugody w Białej Cerkwi (1651 r.), bitwy pod Batohem (1652 r.), bitwy pod Żwańcem (1653 r.), bitwy pod Ochmatowem (1655 r.), bitew pod Połonką i Cudnowem (1660 r.) – charakteryzuje postacie: Tuhajbeja, Janusza Radziwiłła – wyjaśnia wpływ problemu rejestru na stosunki polsko-kozackie – wyjaśnia, dlaczego Kozacy sprzymierzyli się z Rosją – omawia przebieg i skutki wojny z Rosją o Ukrainę.</p>	<p>– zna daty: powstania Pawluka (1637 r.), powstania Kostki-Napierskiego (1651 r.) – charakteryzuje postacie: Pawła Pawluka, Mikołaja Potockiego, Stefana Potockiego, Jerzego Ossolińskiego, Adama Kisiela, Aleksandra Kostki-Napierskiego, Marcina Kalinowskiego – przedstawia organizację i znaczenie militarne wojska zaporoskiego – opisuje proces budzenia się świadomości etnicznej Kozaków zaporoskich w XVI i XVII w.</p>	<p>– zna daty: powstania Sulimy (1635 r.), powstania Ostrianicy i Huni (1638 r.), bitwy pod Szepielewiczami (1654 r.) – charakteryzuje postacie: Iwana Sulimy, Jurija Chmielnickiego – omawia powstania kozackie z I poł. XVII w. – przedstawia i ocenia postawy Polaków wobec powstania Chmielnickiego – ocenia konsekwencje przyłączenia kozacko-rosyjskiego – ocenia znaczenie unii w Hadziaczu dla stosunków polsko-kozackich.</p>
------------------------------------	---	--	---	--	--	--

<p>5. Potop szwedzki</p>	<p>– przyczyny najazdu szwedzkiego – początek potopu szwedzkiego – wojna o wyzwolenie Rzeczypospolitej – zmiana sytuacji międzynarodowej Rzeczypospolitej – traktat rozbiorowy w Radnot i jego konsekwencje – koniec wojny i pokój w Oliwie – zmiany w polskiej armii – prześladowania protestantów</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>potop szwedzki</i> – zna daty: potopu szwedzkiego (1655–1660 r.), pokoju w Oliwie (1660 r.) – charakteryzuje postać Jana Kazimierza Wazy – omawia przyczyny najazdu szwedzkiego – przedstawia postanowienia pokoju oliwskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wojna podjazdowa, traktat w Radnot, układy welawsko-bydgoskie, pokój oliwski</i> – zna daty: obrony Jasnej Góry (1655 r.), klęski pod Gołębkiem (1656 r.), bitwy pod Warką (1656 r.), traktatu w Radnot (1656 r.), układów welawsko-bydgoskich (1657 r.) – charakteryzuje postacie: Karola X Gustawa, Stefana Czarnieckiego, Augustyna Kordeckiego – charakteryzuje działania wojenne w czasie potopu szwedzkiego – wyjaśnia, dlaczego obrona Jasnej Góry stała się punktem zwrotnym w przebiegu działań wojennych ze Szwecją – przedstawia postawy Polaków i króla Jana Kazimierza w czasie potopu szwedzkiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>dominium Maris Baltici, regimentarz, śluby lwowskie</i> – zna daty: kapitulacji pod Ujściem i w Kiejdanach (1655 r.), konfederacji w Tyszowcach i Łańcucie (1655 r.), ślubów lwowskich Jana Kazimierza (1656 r.), bitwy pod Prostkami (1656 r.), wygnania arian z Polski (1658 r.) – charakteryzuje postacie: Hieronima Radziejowskiego, Janusza Radziwiłła, Wincentego Gosiewskiego – wskazuje na mapie główne kierunki działań wojsk szwedzkich w 1655 r. – przedstawia przykłady sukcesów oręża polskiego w walce ze Szwedami – opisuje, jakie znaczenie dla państwa polskiego miały traktaty welawsko-bydgoskie – wyjaśnia, dlaczego doszło do prześladowania protestantów i jakie były tego skutki.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>traktat wileński</i> – zna daty: układu szwedzko-brandenburskiego (1656 r.), rozejmu w Niemieży (1656 r.) – charakteryzuje postacie: Krzysztofa Opałińskiego, Andrzeja Karola Grudzińskiego, Fryderyka Wilhelm, Jerzego II Rakoczego – przedstawia zmiany w polskiej armii XVII w. – charakteryzuje sytuację międzynarodową Rzeczypospolitej przed potopem szwedzkim i w jego czasie.</p>	<p>– przedstawia i ocenia postawy magnatów w obliczu zagrożenia państwowości polskiej – ocenia postawy Polaków i króla Jana Kazimierza w czasie potopu szwedzkiego.</p>
--------------------------	---	--	---	---	---	---

<p>6. Wojna domowa i król „Piast”</p>	<p>– Rzeczpospolita po potopie szwedzkim – plany reform Jana Kazimierza i problem następstwa tronu – rokosz Lubomirskiego – elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego – konflikt króla z mal-kontentami – początek konfliktu z Turcją</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>liberum veto</i>, <i>pokój w Buczaczu</i> – zna daty: pierwszego <i>liberum veto</i> (1652 r.), traktatu w Buczaczu (1672 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Kazimierza, Michała Korybuta Wiśniowieckiego, Jana Sobieskiego – omawia przyczyny i skutki wojny z Turcją.</p>	<p>– zna daty: abdykacji Jana Kazimierza (1668 r.), elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego (1669 r.), wojny z Turcją (1672 r.) – charakteryzuje postać Władysława Sycińskiego – wskazuje na mapie zmiany terytorialne po traktacie w Buczaczu – przedstawia sytuację Rzeczypospolitej po potopie szwedzkim – omawia okoliczności objęcia tronu Rzeczypospolitej przez Michała Korybuta Wiśniowieckiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Związek Święcony</i>, <i>Związek Pobożny</i>, <i>malkontenci</i> – zna daty: rokoszu Lubomirskiego (1665–1666 r.), zawarcia Związku Święconego (1661 r.) i Pobożnego (1662 r.), bitwy pod Mątunami (1666 r.), zdobycia Kamieńca Podolskiego przez Turków (1672 r.) – charakteryzuje postać Jerzego Sebastiana Lubomirskiego – charakteryzuje program reform proponowany przez Jana Kazimierza i reakcję szlachty polskiej – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki sporu króla z Jerzym Sebastianem Lubomirskim.</p>	<p>– zna daty: bitew pod Braclawiem i Kalnikiem (1671 r.), konfederacji pod Szczerzeszynie (1673 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Wilhelma, Karola Lotaryńskiego – omawia wpływ konfliktu króla Jana Kazimierza z opozycją magnacką na funkcjonowanie państwa – przedstawia konflikt króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego ze stronnictwem profrancuskim – omawia zmiany w polskiej polityce zagranicznej i ich wpływ na funkcjonowanie Rzeczypospolitej.</p>	<p>– zna datę buntu Piotra Doroszenki (1671 r.) – charakteryzuje postać Piotra Doroszenki – ocenia realną możliwość realizacji reform Jana Kazimierza.</p>
---------------------------------------	--	--	---	---	---	--

<p>7. Rządy Jana III Sobieskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – elekcja Jana III Sobieskiego – wojna z Turcją; pokój w Żurawnie – polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego – zmiany sojuszków i ich konsekwencje – bitwa pod Wiedniem i jej znaczenie – zakończenie walk z Turcją – ostatnie lata panowania Jana III Sobieskiego 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>odsiecz wiedeńska</i> – zna datę bitwy pod Wiedniem (1683 r.) – charakteryzuje postać Jana III Sobieskiego – przedstawia przyczyny i skutki odsieczy wiedeńskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Święta Liga, pokój Grzymułtowski, pokój w Karłowicach</i> – zna daty: bitwy pod Chocieniem (1673 r.), elekcji Jana III Sobieskiego (1674 r.), wojny z Turcją (1674–1676 r.), bitwy pod Parkanami (1683 r.), utworzenia Świętej Ligi (1684 r.), pokoju Grzymułtowskiego (1686 r.), pokoju w Karłowicach (1699 r.) – charakteryzuje postacie: Leopolda I Habsburga, Kara Mustafy, Marii Kazimiery – wskazuje na mapie obszary, które utraciła Turcja na rzecz Rzeczypospolitej w wyniku podpisania pokoju w Karłowicach – omawia przyczyny, przebieg i skutki wojny z Turcją (1674–1676 r.) – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Europy miało zwycięstwo pod Wiedniem. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>wielki wezyr</i> – zna daty: bitwy pod Żurawnem (1676 r.), rozejmu w Żurawnie (1676 r.) – charakteryzuje postać Karola Lotaryńskiego – wskazuje na mapie obszary, które utraciła Turcja na rzecz cesarstwa i Wenecji w wyniku podpisania pokoju w Karłowicach – opisuje okoliczności objęcia tronu przez Jana III Sobieskiego – omawia reformy wojskowe Jana III Sobieskiego – charakteryzuje skutki przejścia Sobieskiego do obozu prohabsburskiego – omawia działalność Świętej Ligi i jej skutki dla Rzeczypospolitej. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: obłężenia Trembowli (1676 r.), traktatu w Jaworowie (1675 r.), sojuszu polsko-habsburskiego (1683 r.) – charakteryzuje postacie: Filipa Wilhelma, Ludwika Burbona (Wielkiego Kondeusza), Dymitra Wiśniowieckiego, Stanisława Jabłonowskiego – omawia wpływ sytuacji międzynarodowej na politykę zagraniczną Jana III Sobieskiego – charakteryzuje politykę Sobieskiego wobec Brandemburgii, Rosji i Turcji – przedstawia ostatnie lata panowania Jana III Sobieskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna datę antyhabsburskiego powstania na Węgrzech (1682 r.) – charakteryzuje postać Imre Thököly'ego – ocenia skutki zaangażowania Rzeczypospolitej w działalność Świętej Ligi.
--------------------------------------	---	---	--	---	--	--

<p>8. Kryzys Rzeczypospolitej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – zniszczenia wojenne – społeczne skutki wojen – wzrost roli magnaterii – przemiany ustrojowe i polska skarbowość – sytuacja wyznaniowa w XVII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>oligarchia magnacka</i> – charakteryzuje przejawy wpływu magnaterii na życie polityczne i gospodarcze Rzeczypospolitej w XVII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>latyfundia magnackie, klientela magnacka</i> – omawia zniszczenia wojenne i grabieże po wielkich wojnach XVII w. – charakteryzuje społeczne skutki wojen – wyjaśnia, jakie były przyczyny wzrostu znaczenia magnaterii w drugiej połowie XVII w. – omawia proces oligarchizacji życia gospodarczego i politycznego Rzeczypospolitej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przymus propinacyjny, rządy sejmikowe, podatek podymny, podatek pogłówny, kwarta, łanowe, hiberna, apostazja</i> – przedstawia skutki wielkich wojen dla gospodarki miejskiej w Rzeczypospolitej – omawia położenie gospodarcze szlachty w XVII w. i jej działania na rzecz zwiększenia swoich dochodów – wyjaśnia, na czym polegały rządy sejmikowe – charakteryzuje położenie protestantów w Rzeczypospolitej w XVII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>egzulancki</i> – omawia wpływ kryzysu europejskiego w XVII w. na sytuację gospodarczą Rzeczypospolitej – wyjaśnia wpływ egzulantów na politykę państwa – omawia politykę skarbową w Rzeczypospolitej XVII w. – wyjaśnia, na czym polegał konflikt między unitami i dyzunitami – opisuje relacje między wyznaniem na ziemiach Rzeczypospolitej. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia wpływ wojen XVII w. na przemiany ustrojowe, gospodarcze, społeczne i wyznaniowe w Rzeczypospolitej.
-----------------------------------	---	--	--	---	--	--

<p>9. Barok i sarmatyzm</p>	<p>– początki baroku w Polsce – architektura barokowa w Polsce – rzeźba i malarstwo – kultura barokowa na dworach magnackich – literatura barokowa – nauka i oświata w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej – sarmatyzm i jego cechy charakterystyczne</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sarmatyzm</i>, <i>złota wolność szlachecka</i>, <i>przedmurze chrześcijaństwa</i> – zna czas trwania baroku w Rzeczypospolitej (k. XVI – poł. XVIII w.) – opisuje cechy charakterystyczne sarmatyzmu.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ksenofobia</i>, <i>orientalizacja</i> – charakteryzuje postacie: Jana Andrzeja Morsztyna, Jana Heweliusza, Jana Chryzostoma Paska – wyjaśnia, jakie funkcje ideowe pełniła sztuka baroku – omawia cechy charakterystyczne barokowej architektury sakralnej w Polsce – przedstawia rozwój budownictwa świeckiego epoki baroku na przykładzie rezydencji królewskich i magnackich – wyjaśnia, na czym polegała orientalizacja kultury i obyczajów polskich w XVII w.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przedstawienia funeralne</i>, <i>silva rerum</i>, <i>makaronizmy</i>, <i>szlachcisybaryta</i> – charakteryzuje postacie: Mikołaja Zebrzydowskiego, Tomasza Dolabelli, Stanisława Herakliusza Lubomirskiego – przedstawia wpływ potrydenckiej reformy kościoła na kulturę i naukę baroku w Rzeczypospolitej – omawia osiągnięcia literatury polskiego baroku – opisuje cechy charakterystyczne rzeźby i malarstwa polskiego baroku – przedstawia genezę ideologii sarmackiej – omawia wpływ ideologii sarmatyzmu na styl życia i obyczajowość szlachty polskiej.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, Daniela Nabrowskiego, Samuela Twardowskiego, Wacława Potockiego, Jana Brozka – przedstawia wpływ wielkich wojen XVII w. na rozwój kultury i sztuki epoki baroku – przedstawia rozwój nauki w dobie baroku – przedstawia przyczyny i przejawy spadku poziomu nauczania w polskich szkołach XVII w.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Giovanniego Trevano, Matteo Castellego, Petera Danckersa de Rija, Daniela Schultza, Anny Stanisławskiej, Wespazjana Kochowskiego, Zbigniewa Morsztyna, Jana Szczęsnego Herburta, Kaspra Niesieckiego – charakteryzuje i ocenia wkład polskiego baroku do kultury Europy XVII i początków XVIII w.</p>
<p>OŚWIECENIE W EUROPIE I W POLSCE</p>						

<p>1. Gospodarka i społeczeństwo w XVIII wieku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – eksplozja demograficzna w Europie – rewolucja agrarna – rewolucja przemysłowa w Anglii – skutki społeczne i gospodarcze rewolucji przemysłowej – nowe koncepcje ekonomiczne 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna</i>, <i>rewolucja przemysłowa</i> – omawia społeczne i gospodarcze skutki rewolucji przemysłowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plodowzmian intensywne</i>, <i>rewolucja agrarna</i>, <i>maszyna parowa</i>, <i>klasa robotnicza</i>, <i>liberalizm gospodarczy</i>, <i>wolny rynek</i>, <i>wolna konkurencja</i>, <i>gospodarka wolnorynkowa</i> – zna datę skonstruowania maszyny parowej (1769 r.) – charakteryzuje postacie: Jamesa Watta, Adama Smitha – wskazuje na mapie najbardziej rozwinięte gospodarczo państwa XVIII-wiecznej Europy – omawia przyczyny eksplozji demograficznej w Europie i jej koloniach w XVIII w. – wyjaśnia, jakie znaczenie dla rozwoju przemysłu miało wynalezienie maszyny parowej – charakteryzuje klasę robotniczą w XVIII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>fizjokratyzm</i>, <i>leseferyzm</i> – charakteryzuje postać François Quesnaya – omawia cechy charakterystyczne eksplozji demograficznej w Europie i jej koloniach w XVIII w. – omawia cechy charakterystyczne rewolucji agrarnej i jej skutki – przedstawia uwarunkowania rewolucji przemysłowej – omawia wpływ wynalazków na zmiany w przemyśle włókienniczym – opisuje przemiany w hutnictwie i metalurgii – omawia nowe idee ekonomiczne stworzone w XVIII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Edwarda Jennera, Johna Kaya, Jamesa Hargreavesa, Richarda Arkwrighta – wyjaśnia, jakie znaczenie dla rozwoju medycyny miało odkrycie dokonane przez Edwarda Jennera – wymienia najważniejsze wynalazki związane z rewolucją przemysłową. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia gospodarcze i społeczne skutki rewolucji przemysłowej.
--	---	--	---	---	---	---

<p>2. Oświecenie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wiek XVIII – stulecie rozumu – filozofia i myśl społeczno-polityczna oświecenia – <i>Wielka encyklopedia francuska</i> i jej znaczenie – rozwój nauki – rozwój edukacji i ośrodków naukowych – literatura oświeceniowa – rokoko i klasycyzm 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>oświecenie, trójpodział władzy, umowa społeczna</i> – zna czas trwania oświecenia (XVIII w.) – charakteryzuje postacie: Karola Monteskiusza, Jeana-Jacques’a Rousseau – omawia teorie trójpodziału władzy i umowy społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>prawa naturalne, encyklopedyści, krytycyzm, sentymentalizm, klasycyzm</i> – charakteryzuje postacie: Johna Locke’a, Woltera, Denisa Diderota, Immanuela Kanta, Isaaca Newtona, Wolfganga Amadeusza Mozarta – wskazuje na mapie państwa, w których najwcześniej zaczęły upowszechniać się idee oświecenia – przedstawia genezę oświecenia – omawia myśl społeczno-polityczną oświecenia – wyjaśnia, jaką rolę w okresie oświecenia odegrała <i>Wielka encyklopedia francuska</i> – omawia oświeceniowe reformy systemu edukacji – omawia główne kierunki w rozwoju literatury oświeceniowej – przedstawia cechy charakterystyczne architektury i sztuki klasycyzmu. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>koncepcja wolności, deizm, ateizm, teoria poznania, szkoły specjalistyczne, akademie naukowe, salony kulturalne, loże masońskie, rokoko, teatr narodowy</i> – zna datę rozwiązania zakonu jezuitów (1773 r.) – charakteryzuje postacie: Benjamina Franklina, braci Montgolfier – wyjaśnia wpływ idei oświecenia na wierzenia religijne i dogmaty kościelne – charakteryzuje wiodące kierunki filozoficzne oświecenia – na wybranych przykładach omawia wpływ oświeceniowej nauki na rozwój przemysłu i życie codzienne – wyjaśnia, jakie funkcje pełniły w XVIII w. salony kulturalne – wyjaśnia, jaką rolę odgrywały w XVIII w. loże masońskie – przedstawia sposoby propagowania wiedzy i nowych idei w czasach oświecenia. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postacie: Antoine’a Lavoisiera, Karola Linneusza, Alessandra Volty, Jamesa Cooka, Daniela Defoe, Jonathana Swifta, Jacques’a Louisa Davida, Josepha Haydna – omawia osiągnięcia w dziedzinie nauk ścisłych, przyrodniczych i geograficznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje postać Laurence’a Sterne’a – ocenia wpływ filozofii i myśli społeczno-politycznej oświecenia na współczesne systemy polityczne.
----------------------	--	--	--	---	--	---

<p>3. Budowa imperium rosyjskiego</p>	<p>– Rosja a Europa w XVII w. – początki rządów Piotra I – reformy Piotra I – wielka wojna północna i jej następstwa – walka o władzę w Rosji po śmierci Piotra I – rządy Katarzyny II – powstanie rosyjskiego mocarstwa</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>absolutyzm</i> – charakteryzuje postacie: Piotra I Wielkiego, Katarzyny II Wielkiej – charakteryzuje zmiany w ustroju państwa i systemie administracyjnym przeprowadzone przez Piotra I.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Senat Rządzący, gubernia, wielka wojna północna, pokój w Nystad, wojna siedmioletnia</i> – zna daty: wielkiej wojny północnej (1700–1721 r.), pokoju w Nystad (1721 r.), wojny siedmioletniej (1756–1763 r.) – wskazuje na mapie obszary w Europie zajęte przez Piotra I i Katarzynę II – przedstawia reformy obyczajowe Piotra I – omawia przyczyny, przebieg i skutki wielkiej wojny północnej – omawia politykę wewnętrzną Katarzyny II – przedstawia kierunki ekspansji zewnętrznej Rosji za panowania Katarzyny II.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wielkie poselstwo, tabela rang, przymus szkolny, imperator Wszechrosji, Rada Cesarska</i> – wyjaśnia przyczyny wysłania wielkiego poselstwa (1697 r.), ustanowienia Senatu Rządzącego (1711 r.), bitwy pod Narwą (1700 r.), bitwy pod Połtawą (1709 r.), przyjęcia przez Piotra I tytułu imperatora Wszechrosji (1721 r.) – charakteryzuje postacie: Karola XII, Elżbiety I, Fryderyka II – wyjaśnia wpływ wielkiego poselstwa na przemiany w państwie rosyjskim – omawia przemiany, jakie z inicjatywy Piotra I zaszły w stanie szlacheckim.</p>	<p>– wyjaśnia uwarunkowania zmiany wizerunku Rosji w XVII w. – przedstawia reformy w wojsku rosyjskim – charakteryzuje politykę wyznaniową Piotra I – przedstawia rywalizację o władzę w Rosji po śmierci Piotra I – wyjaśnia, na czym polegała europeizacja Rosji.</p>	<p>– porównuje i ocenia politykę wewnętrzną i zagraniczną Piotra I oraz Katarzyny II.</p>
---------------------------------------	--	--	---	--	---	---

<p>4. Absolutyzm oświecony w Prusach i w Austrii</p>	<ul style="list-style-type: none"> – absolutyzm oświecony – budowa potęgi Prus – absolutyzm oświecony Fryderyka II – Austria w czasie wielkich wojen – wojna siedmioletnia – reformy Marii Teresy i Józefa II w Austrii 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>absolutyzm oświecony</i> – charakteryzuje postacie: Fryderyka Wilhelma I, Józefa II – omawia założenia idei absolutyzmu oświeceniowego. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>laicyzacja, wojny śląskie, wojna siedmioletnia (III wojna śląska), państwo policyjne, józefinizm</i> – zna daty: koronacji Fryderyka I (1701 r.), wojen śląskich (1740–1742 r.; 1744–1745 r.), wojny siedmioletniej (1756–1763 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka I, Marii Teresy – wyjaśnia, jakie znaczenie dla Hohenzollernów miało uzyskanie korony królewskiej – omawia reformy wojskowe Fryderyka Wilhelma I i ich wpływ na funkcjonowanie państwa – charakteryzuje reformy wewnętrzne Fryderyka II – opisuje reformy wewnętrzne Józefa II – przedstawia przyczyny i skutki wojny siedmioletniej. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>„król-filozof”, „pierwszy sługa państwa”, sankcja pragmatyczna, Rada Państwa, patent tolerancyjny</i> – zna daty: sankcji pragmatycznej (1713 r.), pokoju w Hubertusburgu (1763 r.), patentu tolerancyjnego (1781 r.), reform chłopskich Józefa II (1781–1785 r.) – wskazuje na mapie obszary włączone do państwa pruskiego w I poł. XVIII w., granice państwa – charakteryzuje reformy Fryderyka I – omawia zaangażowanie Austrii w politykę międzynarodową w I poł. XVIII w. – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Maria Teresa objęła tron Austrii – omawia reformy wewnętrzne Marii Teresy. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wojna o sukcesję hiszpańską, wojna o sukcesję austriacką, odwrócenie przymierzy</i> – zna daty: wprowadzenia obowiązku szkolnego w Prusach (1763 r.), wojny o sukcesję hiszpańską (1701–1714 r.), wojny o sukcesję austriacką (1740–1748 r.) – charakteryzuje postacie: Fryderyka II, Filipa V Borbona, Karola VI – przedstawia zmiany w relacjach austriacko-pruskich w I poł. XVIII w. – porównuje reformy w Prusach i Austrii w II poł. XVIII w. – charakteryzuje rolę Prus i Austrii w konfliktach zbrojnych w Europie w latach 1700–1763. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia panowanie Fryderyka II oraz Józefa II jako władców oświeconych.
--	---	--	--	--	---	--

<p>5. Rzeczpospolita w pierwszej połowie XVIII wieku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pierwsze lata unii polsko-saskiej – Rzeczpospolita w czasie wojny północnej – ostatnie lata rządów Augusta II – wojna o sukcesję polską – polityczna anarchia i próby reform w czasach Augusta III – reformy oświaty i ożywienie gospodarcze w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Familia</i>, <i>Collegium Nobilium</i> – zna datę założenia Collegium Nobilium (1740 r.) – charakteryzuje postacie: Augusta II Mocnego, Stanisława Konarskiego – omawia cechy charakterystyczne panowania Augusta II i Augusta III. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sejm niemy</i>, <i>wojna o sukcesję polską</i>, <i>pijarzy</i> – zna daty: elekcji Augusta II Mocnego (1696 r.), wielkiej wojny północnej (1700–1721 r.), sejmu niemego (1717 r.), wojny o sukcesję polską (1733–1736 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Leszczyńskiego, Augusta III – wskazuje na mapie terytorium Saksonii – wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do unii polsko-saskiej – przedstawia okoliczności, w jakich Rzeczpospolita została wplątana w wielką wojnę północną – opisuje przebieg i skutki wojny o sukcesję polską – omawia wpływ myśli oświeceniowej na reformy oświaty w Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>republika</i>, <i>sejm pacyfikacyjny</i>, <i>fakcje magnackie</i> – zna daty: elekcji Stanisława Leszczyńskiego (1704 r.), konfederacji sandomierskiej (1704 r.), konfederacji tamogrodzkiej (1715 r.), konfederacji w Dzikowie (1734 r.), sejmu pacyfikacyjnego (1736 r.) – charakteryzuje postacie: Karola XII, Piotra I – wyjaśnia, co różniło Rzeczpospolitą i Saksonię pod względem politycznym, społecznym i ekonomicznym – przedstawia przebieg wielkiej wojny północnej na ziemiach polskich – omawia przebieg i skutki rywalizacji między Augustem II a Stanisławem Leszczyńskim i ich zwolennikami – charakteryzuje sytuację wewnętrzną w Rzeczypospolitej u schyłku panowania Augusta II – omawia proces narastania anarchii wewnętrznej za panowania Augusta III. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: bitwy pod Kliszowem (1702 r.), konfederacji w Warszawie (1704 r.), zamieszek religijnych w Toruniu (1724 r.) – charakteryzuje postacie: Henryka Brühla, Jerzego Mniszcha – wyjaśnia, jaką rolę odegrał Piotr I w sporze między Augustem II i szlachtą. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia programy reform Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w.
--	--	--	---	--	--	---

<p>6. Pierwsze lata rządów Stanisława Augusta</p>	<p>– elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego i pierwsze reformy – sprawa dysydentów i prawa kardynalne – konfederacja barska – przyczyny, przebieg, skutki i ocena – I rozbiór Polski – sejm rozbiorowy i jego reformy</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>konfederacja barska, Komisja Edukacji Narodowej</i> – zna daty: elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764 r.), konfederacji barskiej (1768–1772 r.), I rozbioru Polski (1772 r.), powołania Komisji Edukacji Narodowej (1773 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Augusta Poniatowskiego – wskazuje na mapie obszary utracone przez Rzeczpospolitą na rzecz Austrii, Rosji i Prus w 1772 r. – przedstawia przyczyny i skutki konfederacji barskiej.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Szkoła Rycerska, prawa kardynalne, walka partyzancka, Rada Nieustająca</i> – zna daty: założenia Szkoły Rycerskiej (1765 r.), uchwalenia praw kardynalnych (1768 r.), sejmu rozbiorowego (1773–1775 r.), powołania Rady Nieustającej (1775 r.) – charakteryzuje postacie: Katarzyny II, Kazimierza Pułaskiego, Tadeusza Rejtana – omawia okoliczności elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego – wyjaśnia wpływ praw kardynalnych na funkcjonowanie Rzeczypospolitej – przedstawia postanowienia traktatu rozbiorowego z 1772 r. – omawia decyzje sejmu rozbiorowego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sejm repninowski, generalność</i> – zna daty: sejmu konwokacyjnego (1764 r.), sejmu repninowskiego (1797–1798 r.), powołania generalności (1769 r.) – charakteryzuje postacie: Kajetana Sołtyka, Mikołaja Repnina – przedstawia reformy sejmu konwokacyjnego i pierwszych lat panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego – przedstawia przebieg konfederacji barskiej – omawia okoliczności podpisania I rozbioru Polski.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>koliszczyzna, zasada równowagi sił</i> – charakteryzuje postacie: Michała Fryderyka Czartoryskiego, Wacława Rzewuskiego, Karola Radziwiłła, Adama Ponińskiego – wyjaśnia okoliczności, w jakich doszło do interwencji rosyjskiej w Rzeczypospolitej w 1767 r.</p>	<p>– ocenia postanowienia sejmu repninowskiego – ocenia działania konfederatów barskich – ocenia wpływ decyzji sejmu rozbiorowego na funkcjonowanie państwa polskiego.</p>
<p>7. Oświecenie w Rzeczypospolitej</p>	<p>– początki oświecenia w Polsce – mecenat Stanisława Augusta Poniatowskiego – architektura i sztuka polskiego oświecenia – literatura oświeceniowa – edukacja i nauka</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>oświecenie stanisławowskie</i> – zna czas oświecenia w Polsce (lata 30. XVIII w. – k. XVIII w.) oraz datę powstania Collegium Nobilium (1740 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Konarskiego – charakteryzuje osiągnięcia architektury i sztuki polskiego klasycyzmu.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obiady czwartkowe, Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych</i> – charakteryzuje postacie: Ignacego Krasickiego, Hugona Kołłątaja – omawia rolę mecenatu Stanisława Augusta Poniatowskiego w propagowaniu idei oświecenia – charakteryzuje przemiany w polskiej edukacji w XVIII w. i ocenia ich znaczenie.</p>	<p>– zna datę założenia Biblioteki Załuskich (1747 r.) – charakteryzuje postacie: Józefa i Andrzeja Załuskich, Marcella Bacciarellego, Bernarda Belotta (Canaletta), Juliana Ursyna Niemcewicza, Ignacego Potockiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego – przedstawia początki oświecenia w Polsce – na wybranych przykładach wyjaśnia, jakie cele przyświecały polskiej literaturze oświeceniowej.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Franciszka Bohomolca, Adama Naruszewicza, Domenica Merliniego, Jana Piotra Norblina, Franciszka Karpińskiego, Izabeli Czartoryskiej, Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Marcina Poczobutta-Odlanickiego, – omawia osiągnięcia nauki polskiej w epoce oświecenia.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Stanisława Trembeckiego, Franciszka Salezego Jezierskiego, Franciszka Pincka, Franciszka Smuglewicza, Zygmunta Vogła, Samuela Chrościkowskiego, Krzysztofa Kluka – ocenia wpływ Stanisława Augusta Poniatowskiego na rozwój kultury i sztuki oświeceniowej w Polsce.</p>

ŚWIAT I RZECZPOSPOLITA W KOŃCU XVIII WIEKU

<p>1. Rewolucja amerykańska</p>	<p>– kolonizacja Ameryki Północnej – konflikt między osadnikami a metropolią – wojna o niepodległość – ustrój Stanów Zjednoczonych</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Deklaracja niepodległości, państwo federalne</i> – zna daty: <i>Deklaracji niepodległości</i> (4 VII 1776 r.), <i>konstytucji Stanów Zjednoczonych</i> (1787 r.) – charakteryzuje postać Jerzego Waszyngtona – wyjaśnia, dlaczego mieszkańcy kolonii angielskich chcieli uniezależnić się od metropolii – omawia skutki wojny o niepodległość kolonii angielskich w Ameryce Pn.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>metropolia, „bostońskie picie herbaty”, pokój w Wersalu, konstytucja Stanów Zjednoczonych, Kongres, Izba Reprezentantów, Senat, prezydent, Karta Praw, republikanie, demokraci</i> – zna daty: „bostońskiego picia herbaty” (1773 r.), wojny o niepodległość kolonii angielskich w Ameryce Pn. (1775–1783 r.), pokoju w Wersalu (1783 r.), <i>Karty Praw</i> (1791 r.) – charakteryzuje postacie: Tadeusza Kościuszki, Kazimierza Pułaskiego, Beniamina Franklina – wskazuje na mapie zasięg terytorialny kolonii angielskich w Ameryce Pn. na początku XVIII w. – charakteryzuje rozwój osadnictwa angielskiego w Ameryce Pn. – przedstawia argumenty polityczne i ekonomiczne wysuwane przez kolonistów na rzecz uzyskania niepodległości – charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle konstytucji 1787 r. – wyjaśnia, jakie znaczenie dla obywateli Stanów Zjednoczonych miała <i>Karta Praw</i>.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>opłaty stemplowe, ustawa o herbacie, Armia Kontynentalna, procedura impeachmentu, Sąd Najwyższy</i> – zna daty: uchwały o tzw. ustawach stemplowych (1765 r.), ustawy o herbacie (1773 r.), bitwy pod Lexington (1775 r.), bitwy pod Saratogą (1777 r.), bitwy pod Yorktown (1781 r.) – charakteryzuje postać Thomasa Jeffersona – wskazuje na mapie obszary przyłączone do kolonii angielskich w wyniku wojny siedmioletniej – omawia podział kolonialny Ameryki Pn. w XVII i pocz. XVIII w. – omawia organizację i gospodarkę kolonii angielskich w Ameryce Pn. – przedstawia rolę Bostonu w konflikcie kolonii z metropolią – omawia przebieg wojny o niepodległość kolonii angielskich – na wybranych przykładach przedstawia udział Europejczyków w wojnie o niepodległość kolonii angielskich.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Synowie Wolności, federaliści, separatyści</i> – zna daty: przybycia tzw. ojców pielgrzymów do Ameryki Pn. (1620 r.), zajęcia posiadłości francuskich w Ameryce Pn. przez Anglików (1756–1763 r.), I Kongresu Kontynentalnego (1774 r.), II Kongresu Kontynentalnego (1775 r.) – charakteryzuje postacie: Jerzego III, Thomasa Paine’a, Marie Josepha de La Fayette’a – przedstawia rdzennych mieszkańców Ameryki Pn. i ich położenie – opisuje politykę Wielkiej Brytanii wobec kolonii w Ameryce Pn. – porównuje siły zbrojne kolonistów z wojskami brytyjskimi – przedstawia spory o ustrój Stanów Zjednoczonych.</p>	<p>– zna datę bitwy pod Bunker Hill (1775 r.) – charakteryzuje postać Wilhelma von Steubena – ocenia działalność Synów Wolności.</p>
---------------------------------	--	--	---	---	---	--

<p>2. Wybuch rewolucji we Francji</p>	<p>– Francja Ludwika XVI – Stany Generalne i ich rola – rewolucja ludowa – zmiana ustroju we Francji – wprowadzenie monarchii konstytucyjnej – rewolucja burżuazyjna</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Deklaracja praw człowieka i obywatela, monarchia konstytucyjna, Wielka Rewolucja Francuska</i> – zna daty: Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1791 r.), <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i> (VIII 1789 r.) – charakteryzuje postać Ludwika XVI – przedstawia cele i zasady zawarte w <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i>.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>stan trzeci, Stany Generalne, Zgromadzenie Narodowe, Zgromadzenie Konstytucyjne (Konstytuanta), jakobini, korde-lierzy, Zgromadzenie Prawodawcze (Legislatywa)</i> – zna daty: powstania Zgromadzenia Konstytucyjnego (1789 r.), szturm na Bastylię (14 VII 1789 r.), uchwalenia konstytucji (IX 1791 r.) – charakteryzuje postacie: Maximiliena de Robespierre’a, Georges’a Dantona, Jean-Paula Marata – charakteryzuje sytuację ekonomiczną Francji za panowania Ludwika XVI – omawia skład oraz położenie ekonomiczne i polityczne stanu trzeciego – charakteryzuje stronnictwa polityczne działające w Zgromadzeniu Narodowym.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>burżuazja, drobnomieszczaństwo, Gwardia Narodowa, wielka trwoga, cenzus majątkowy, rewolucja burżuazyjna</i> – zna daty: zwołania Stanów Generalnych (1789 r.), ucieczki Ludwika XVI z Paryża (1791 r.) – charakteryzuje postacie: Ludwika XV, Marii Antoniny, Emmanuela Josepha Sieyès’a, Marie Josepha de la Fayette’a – charakteryzuje sytuację ekonomiczną Francji za panowania Ludwika XV – przedstawia strukturę społeczeństwa francuskiego – przedstawia okoliczności zwołania Stanów Generalnych i przekształcenia ich w Zgromadzenie Narodowe – omawia przebieg działań rewolucyjnych do 1791 r. – opisuje symbole rewolucji francuskiej – omawia zasady ustroju Francji określone w konstytucji z 1791 r.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>gwardia mieszczańska</i> – omawia i ocenia postępowanie dworu królewskiego w obliczu kryzysu ekonomicznego we Francji – wymienia idee oświeceniowe, które zostały utrwalone w <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i>.</p>	<p>– ocenia burżuazyjny okres Wielkiej Rewolucji Francuskiej.</p>
---------------------------------------	--	--	---	--	---	---

<p>3. Republika Francuska</p>	<p>– proklamowanie republiki francuskiej – wojna w obronie republiki – dyktatura jakobinów – przewrót termidoriański i rządy dyktatoratu – znaczenie Wielkiej Rewolucji Francuskiej</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>dyktatura jakobinów, wielki terror</i> – zna daty: dyktatury jakobinów (1793–1794 r.), wielkiego terroru (1793–1794 r.) – wyjaśnia, na czym polegał nowy porządek rewolucyjnego świata jakobinów.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Konwent Narodowy, Marsylianka, rojalisci, przewrót termidoriański, dyktatoriat</i> – zna daty: zwołania Konwentu (1792 r.), ogłoszenia republiki francuskiej (IX 1792 r.), stracenia Ludwika XVII (1793 r.), przewrotu termidoriańskiego (VII 1794 r.) – charakteryzuje postacie: Georges’a Dantona, Jean-Paula Marata, Maximiliena de Robespierre’a – przedstawia okoliczności przejścia władzy przez jakobinów – charakteryzuje politykę wewnętrzną jakobinów – omawia okoliczności upadku dyktatury jakobinów – charakteryzuje rządy dyktatoratu.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>powstanie w Wandei, Komitet Ocalenia Publicznego, Trybunał Rewolucyjny</i> – zna daty: wypowiedzenia wojny Austrii (1792 r.), bitwy pod Valmy (1792 r.), powstania w Wandei (1793–1794 r.), powołania Konwentu Ocalenia Publicznego (1793 r.), konstytucji jakobińskiej (1793 r.), konstytucji roku III (1795 r.) – wskazuje na mapie Wandę – omawia przebieg i skutki wojny rewolucyjnej Francji z Austrią – omawia losy króla Ludwika XVI w czasie rewolucji.</p>	<p>– charakteryzuje postacie: Józefa II, Leopolda II – przedstawia reakcję państw europejskich na wydarzenia rewolucyjne we Francji – omawia podział polityczny Legislatywy – przedstawia reakcję Europy na stracenie Ludwika XVI – przedstawia reakcję Francuzów na stracenie Ludwika XVI.</p>	<p>– porównuje rządy burżuazji (1789–1792 r.), jakobinów (1793–1794 r.) i dyktatoratu (1794–1799 r.) – ocenia znaczenie Wielkiej Rewolucji Francuskiej.</p>
-------------------------------	---	--	---	--	---	---

<p>4. Rzeczpospolita w dobie Sejmu Wielkiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – sytuacja polityczna Rzeczypospolitej po I rozbiórce – zwołanie Sejmu Wielkiego – reformy Sejmu Wielkiego – Konstytucja 3 maja – wojna w obronie suwerenności – II rozbiór Polski 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Ustawa rządowa (Konstytucja 3 maja)</i>, <i>monarchia konstytucyjna</i>, <i>konfederacja targowicka</i> – zna daty: Sejmu Wielkiego (1788–1792 r.), Konstytucji 3 maja (1791 r.), konfederacji targowickiej (1792 r.), II rozbioru Polski (1793 r.) – charakteryzuje postać Tadeusza Kościuszki – wskazuje na mapie ziemie zagarnięte w wyniku II rozbioru przez Prusy i Rosję – omawia zmiany ustroju Rzeczypospolitej wprowadzone Konstytucją 3 maja – wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji w Targowicy i jej skutki. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Sejm Wielki (Sejm Czteroletni)</i>, „czarna procesja”, <i>Ustawa o sejmikach</i>, <i>Prawo o miastach</i>, <i>Straż Praw</i>, <i>wojna w bronie Konstytucji 3 maja</i> – zna daty: „czarnej procesji” (1789 r.), <i>Ustawy o sejmikach</i> (III 1791 r.), <i>Prawa o miastach</i> (IV 1791 r.), wojny w obronie suwerenności (1791–1792 r.), sejm rozbiorowego (1793 r.) – charakteryzuje postacie: Katarzyny II, Hugona Kołłątaja, Franciszka Ksawerego Branickiego, Szczęsnego Potockiego, Seweryna Rzewuskiego, Józefa Poniańskiego – wyjaśnia, w jakich okolicznościach zwołano Sejm Wielki – przedstawia stronnictwa polityczne Sejmu Wielkiego i ich programy – wymienia reformy Sejmu Wielkiego – przedstawia okoliczności uchwalenia Konstytucji 3 maja – omawia przebieg i skutki wojny w obronie Konstytucji 3 maja. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>stronnictwo patriotyczne</i>, <i>stronnictwo dworskie</i>, <i>stronnictwo hetmańskie</i>, <i>ofiara 10 grosza</i> – zna datę bitwy pod Zieleńcami (VI 1792 r.) – charakteryzuje postacie: Ignacego Potockiego, Adama Kazimierza Czartoryskiego, Stanisława Małachowskiego, Kazimierza Nestora Sapiehy, Jana Dekerta, Stanisława Staszica – omawia działania opozycji szlacheckiej na rzecz wzmocnienia wewnętrznego państwa – omawia sytuację międzynarodową w okresie obrad Sejmu Wielkiego – wyjaśnia przyczyny zorganizowania „czarnej procesji” i jej skutki polityczne – omawia postanowienia <i>Ustawy o sejmikach</i> i <i>Prawa o miastach</i> – wyjaśnia, jak Konstytucja 3 maja zmieniła pojęcie narodu – przedstawia okoliczności podpisania układu rozbiorowego w 1793 r. – omawia i ocenia decyzje sejm rozbiorowego. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Kodeks Zamojskiego</i>, <i>jurydyki</i>, <i>plenipotenci</i> – zna datę spotkania w Kaniowie (1787 r.) – charakteryzuje postać Andrzeja Zamojskiego – wyjaśnia, jakie zmiany w prawie wprowadzał <i>Kodeks Zamojskiego</i> – omawia wpływ sytuacji międzynarodowej na plany przeprowadzenia reform wewnętrznych w Rzeczypospolitej – przedstawia reakcję Rosji i Prus na dzieło Sejmu Wielkiego. 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia historyczne znaczenie Konstytucji 3 maja – ocenia postawy opozycji magnackiej na reformy Sejmu Wielkiego.
--	---	---	---	---	---	---

<p>5. Upadek polskiej państwowości</p>	<p>– Polska po II rozbiore – wybuch powstania kościuszkowskiego – przebieg insurekcji – walki powstańcze i decyzje polityczne – koniec insurekcji kościuszkowskiej – III rozbiór Polski i upadek Rzeczypospolitej</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ogólnonarodowe powstanie, naczelnik</i> – zna daty: powstania kościuszkowskiego (1794 r.), <i>Uniwersalu polańskiego</i> (7 V 1794 r.), III rozbiór Polski (1795 r.) – charakteryzuje postać Tadeusza Kościuszki – wskazuje na mapie ziemie zagarnięte w wyniku III rozbioru – przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>emigracja, akt insurekcji, kosynierzy, Uniwersał Polański</i> – zna daty: przysięgi Kościuszki (24 III 1794 r.), bitwy pod Raławicami (4 IV 1794 r.), bitwy pod Szczekocinami (6 VI 1794 r.), bitwy pod Maciejowicami (10 X 1794 r.), abdykacji Stanisława Augusta Poniatowskiego (X 1795 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Aleksandra Suworowa – wyjaśnia, do czego zobowiązywał się Kościuszko w swojej przysiędze – omawia zadania Kościuszki jako naczelnika – przedstawia przebieg działań militarnych w czasie powstania kościuszkowskiego – omawia okoliczności upadku powstania kościuszkowskiego.</p>	<p>– wyjaśnia pojęcie: <i>rzeź Pragi</i> – zna daty: wybuchu powstania w Warszawie i Wilnie (IV 1794 r.), wybuchu powstania w Wielkopolsce (VIII 1794 r.), rzezi Pragi (XI 1794 r.), kapitulacji Warszawy (XI 1794 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Kilińskiego, Jakuba Jasińskiego, Wojciecha Bartosza Głowackiego, Tomasza Wawrzeckiego – opisuje skutki II rozbioru Polski – omawia okoliczności wybuchu powstania kościuszkowskiego – przedstawia rolę kosynierów w powstaniu kościuszkowskim – omawia próby rozwiązania problemu chłopskiego w powstaniu kościuszkowskim.</p>	<p>– zna daty: samosądów w Warszawie (VI 1794 r.), początków oblężenia Warszawy (VII 1794 r.), konwencji porozbiorowej (1797 r.) – charakteryzuje postacie: Ignacego Działyńskiego, Antoniego Madalińskiego, Iwana Fersena – charakteryzuje polską emigrację polityczną po 1793 r. – przedstawia postanowienia konwencji porozbiorowej z 1797 r.</p>	<p>– ocenia historyczne znaczenie rozbiorów Rzeczypospolitej – ocenia postawę króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w ostatnich latach istnienia Rzeczypospolitej.</p>
--	---	---	---	---	--	--

<p>6. Francja od konsulatu do cesarstwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rządy dyrektoriatu – walki z I koalicją antyfrancuską – początki kariery Napoleona Bonaparte – wyprawa Napoleona do Egiptu – zamach stanu 18 <i>brumaire'a</i> i rządy konsulatu – walki z II koalicją antyfrancuską – reformy Napoleona – Napoleon cesarzem Francuzów 	<ul style="list-style-type: none"> – zna datę koronacji cesarskiej Napoleona (1804 r.) – charakteryzuje postać Napoleona Bonaparte – wyjaśnia, w jakich okolicznościach Napoleon sięgnął po koronę cesarską. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>dyrektoriat, zamach 18 brumaire'a, konsul, konkordat, kodeks cywilny</i> – zna daty: wyprawy do Egiptu (1798 r.), zamachu 18 <i>brumaire'a</i> (1799 r.) – charakteryzuje karierę polityczną i wojskową Napoleona Bonaparte – charakteryzuje politykę wewnętrzną dyrektoriatu – omawia przyczyny i skutki wyprawy Napoleona do Egiptu – opisuje reformy wprowadzone we Francji za rządów Napoleona jako pierwszego konsula. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia znaczenie terminu: <i>republiki siostrzane</i> – zna daty: bitwy pod piramidami (1798 r.), bitwy pod Abukirem (1798 r.), konstytucji roku VIII (1799 r.), wojny z II koalicją antyfrancuską (1799–1802 r.), bitwy pod Marengo (1800 r.) – wskazuje na mapie republiki siostrzane stworzone przez Francuzów – omawia ustrój Francji za rządów dyrektoriatu – przedstawia okoliczności w jakich Napoleon przejął władzę we Francji – opisuje ustrój Francji za rządów konsulatu – omawia stosunki między państwem i Kościołem w okresie konsulatu. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: pokoju w Campo Formio (1797 r.), pokoju w Lunéville (1801 r.), traktatu w Amiens (1802 r.) – charakteryzuje postacie: Jeana François Champolliona, Emanuela Josepha Sieyèsa – wyjaśnia, jakie były skutki zainteresowania europejskich badaczy zabytkami starożytnego Egiptu – przedstawia przebieg i skutki walk z I koalicją antyfrancuską – omawia przebieg i skutki walk z II koalicją antyfrancuską. 	<ul style="list-style-type: none"> – zna daty: bitwy pod Mondovi (1796 r.), bitwy pod Lodi (1796 r.), bitew pod Bassano, Arcole i Rivoli (1796 r.) – charakteryzuje postacie: Jeana Jourdana, Jeana Moreau, Rogera Ducosa, Paula Barrasa – ocenia rządy Napoleona jako pierwszego konsula.
---	---	---	--	---	---	---

<p>7. Legiony Polskie we Włoszech</p>	<p>– losy Polaków po III rozbiornie – polska konspiracja niepodległościowa – powstanie Legionów Polskich – walki Legionów we Włoszech – kryzys idei legionowej – znaczenie Legionów Polskich we Włoszech</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Legiony Polskie</i> – zna datę utworzenia Legionów Polskich we Włoszech (1797 r.) – charakteryzuje postacie: Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Wybickiego – omawia okoliczności powstania Legionów Polskich we Włoszech – omawia okoliczności powstania <i>Pieśni Legionów Polskich we Włoszech</i> i jej znaczenie.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Legia Naddunajska</i> – zna daty: bitwy pod Hohenlinden (1800 r.), wysłania legionistów na San Domingo (1802 r.) – charakteryzuje postacie: Stanisława Staszica, Jana Ursyna Niemcewicza, Karola Kniaziewicza – wskazuje na mapie kraje, w których walczyły polskie oddziały – omawia sytuację społeczeństwa polskiego po III rozbiornie – charakteryzuje organizację wewnętrzną Legionów – omawia udział Legionów Polskich w walkach we Włoszech – przedstawia działalność Legii Naddunajskiej – opisuje losy Legionów po 1801 r.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Agencja, Deputacja</i> – zna daty: założenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800 r.), bitwy pod Civita Castellana (1798 r.), bitew pod Legnano i Magnano (1798 r.) – charakteryzuje postać Samuela Bogumiła Lindego – przedstawia działalność oświatową, ekonomiczną i aktywność kulturalną Polaków po III rozbiornie – charakteryzuje polską konspirację niepodległościową na ziemiach polskich pod zaborem i na emigracji.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Centralizacja, Towarzystwo Republikańców Polskich</i> – zna daty: założenia Centralizacji (1796 r.), powstania Towarzystwa Republikańców Polskich (1798 r.) – charakteryzuje postacie: Onufrego Kopczyńskiego, Jana Śniadeckiego, Waleriana Dzieduszyckiego, Franciszka Barssa, Franciszka Dmochowskiego, Józefa Sułkowskiego – omawia i ocenia stanowisko Tadeusza Kościuszki wobec Napoleona.</p>	<p>– ocenia postawę Napoleona wobec Legionów Polskich – ocenia znaczenie Legionów Polskich we Włoszech dla polskiej sprawy narodowej.</p>
---------------------------------------	--	--	--	--	--	---

<p>8. Ekspansja i klęska Napoleona</p>	<p>– wojna z III koalicją antyfrancuską; bitwa pod Austerlitz – armia Napoleona – walki z Prusami i Rosją (IV koalicja antyfrancuska) – apogeum francuskiej dominacji – wyprawa na Moskwę i jej skutki – wojna z wielką koalicją; „bitwa narodów” pod Lipskiem – „sto dni” Napoleona</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: „<i>bitwa trzech cesarzy</i>”, „<i>bitwa narodów</i>” – zna daty: bitwy pod Austerlitz (1805 r.), wyprawy na Moskwę (1812 r.), bitwy pod Lipskiem (1813 r.) – przedstawia skutki wyprawy Napoleona na Rosję.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: „<i>bitwa trzech cesarzy</i>”, „<i>pokój w Tylży</i>”, „<i>sto dni</i>” Napoleona – zna daty: bitwy pod Trafalgarem (1805 r.), pokoju w Tylży (1807 r.), bitwy pod Borodino (1812 r.), bitwy nad Berezyną (1812 r.), „<i>stu dni</i>” Napoleona (1815 r.), bitwy pod Waterloo (1815 r.) – charakteryzuje postacie: Aleksandra I, Michała Kutuzowa – wskazuje na mapie kraje uzależnione od Napoleona – wyjaśnia, jakie były przyczyny klęski sił austriacko-rosyjskich pod Austerlitz – przedstawia postanowienia pokoju w Tylży – omawia okoliczności rozpoczęcia wojny Napoleona z Rosją – opisuje okoliczności klęski Napoleona w 1813 r. i jej skutki – omawia próbę przejęcia władzy przez Napoleona w 1815 r. i jej skutki.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Wielka Armia</i>, <i>blokada kontynentalna</i> – zna daty: powstania Wielkiej Armii (1805 r.), bitwy pod Ulm (1805 r.), bitew pod Jeną i Auerstedt (1806 r.), ogłoszenia blokady kontynentalnej (1806 r.), bitwy pod Somosierrą (1808 r.), bitwy pod Wagram (1809 r.), wojny z wielką koalicją (1813 r.), zesłania Napoleona na Elbę (1814 r.), zesłania Napoleona na Wyspę św. Heleny (1815 r.) – charakteryzuje postacie: Franciszka II, Fryderyka Wilhelma III, Arthura Wellingtona – przedstawia rywalizację francusko-brytyjską na pocz. XIX w. – omawia organizację Wielkiej Armii Napoleona – omawia przebieg i skutki ekspansji Francji w Hiszpanii.</p>	<p>– zna daty: powstania III koalicji antyfrancuskiej (1805 r.), pokoju w Preszburgu (1805 r.), powstania IV koalicji antyfrancuskiej (1806 r.), bitwy pod Pruską Iławą i Frydlandem (1807 r.), wojny w Hiszpanii (1808 r.), pokoju w Schönbrunn (1809 r.), zajęcia Paryża przez wojska koalicji (1814 r.) – charakteryzuje postać Józefa Bonapartego – omawia przebieg i skutki wojny z III koalicją antyfrancuską – opisuje przebieg i skutki wojny z IV koalicją antyfrancuską – wyjaśnia, dlaczego Napoleon jest uważany za jednego z najlepszych wodzów w historii.</p>	<p>– charakteryzuje postać Jeana Baptisty Bernadotte’a – ocenia epokę napoleońską i jej znaczenie dla państw i narodów europejskich.</p>
--	--	--	---	---	--	--

<p>9. Księstwo Warszawskie</p>	<p>– ziemie Rzeczypospolitej po III rozbiórce – powstanie Księstwa Warszawskiego – ustroj Księstwa Warszawskiego – wojna z Austrią – okupacja Księstwa Warszawskiego</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>Księstwo Warszawskie</i> – zna daty: powstania Księstwa Warszawskiego (1807 r.), upadku Księstwa Warszawskiego (1813 r.) – charakteryzuje ustroj Księstwa Warszawskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminu: <i>szwoleżerowie</i> – zna daty: pokoju w Tyłży (1807 r.), konstytucji Księstwa Warszawskiego (1807 r.), bitwy pod Raszynem (1809 r.) – charakteryzuje postaci: Aleksandra I, Adama Jerzego Czartoryskiego, Józefa Poniatowskiego – wskazuje na mapie zasięg terytorialny Księstwa Warszawskiego w 1807 i 1809 r. – omawia organizację i położenie społeczeństwa polskiego pod zaborami – omawia okoliczności utworzenia Księstwa Warszawskiego – przedstawia okoliczności upadku Księstwa Warszawskiego.</p>	<p>– wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Komisja Rządząca</i>, „<i>druga wojna polska</i>” – zna daty: powołania Komisji Rządzącej (1807 r.), zniesienia poddaństwa chłopów w Księstwie Warszawskim (1807 r.), „drugiej wojny polskiej” (1812 r.) – charakteryzuje postać Fryderyka Augusta – porównuje sytuację Polaków pod zaborami – omawia militarne znaczenie Księstwa Warszawskiego dla ekspansji napoleońskiej – omawia przebieg i skutki wojny z Austrią – przedstawia rozwój szkolnictwa i życia narodowego w Księstwie Warszawskim.</p>	<p>– zna daty: wprowadzenia <i>Kodeksu cywilnego</i> w Księstwie Warszawskim (1807 r.) – charakteryzuje postać Stanisława Małachowskiego – charakteryzuje orientację prorosyjską wśród części polskiej szlachty i magnaterii.</p>	<p>– charakteryzuje i ocenia politykę Napoleona wobec Polski i Polaków.</p>
--------------------------------	--	--	--	---	---	---

5 Wymagania edukacyjne z matematyki

I Zasady i wymagania:

1. Uczeń prowadzi zeszyt przedmiotowy, który podlega kontroli przez nauczyciela.
2. Uczeń przynosi na lekcje wskazane przez nauczyciela pomoce, takie jak podręcznik, zbiory zadań, przyrządy do kreślenia, kalkulator.
3. Na lekcji ucznia obowiązuje zakaz korzystania z telefonu komórkowego, dyktafonu i innych urządzeń telekomunikacyjnych bez zgody nauczyciela.
4. Uczeń ma obowiązek odrobić zadaną pracę domową, ale sam decyduje, ile zadań dodatkowo powinien rozwiązać, by w zadowalającym stopniu osiągnąć dane umiejętności. Po ewentualne wskazówki może zgłosić się do nauczyciela.
5. Uczeń ma prawo dwukrotnie w ciągu semestru zgłosić bez podania przyczyny nieprzygotowanie do zajęć (nie dotyczy to pisania zapowiedzianych wcześniej sprawdzianów) lub brak pracy domowej. Uczeń ma obowiązek zgłosić nauczycielowi ten fakt na początku lekcji. W przeciwnym razie uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną.
6. Uczeń po dłuższej (minimum tygodniowej) usprawiedliwionej nieobecności w szkole ma prawo nie być oceniany przez tydzień ze znajomości bieżącego materiału, realizowanego na lekcji w czasie nieobecności ucznia

-
7. Ocena indywidualnej pracy ucznia dotyczy samodzielnie wykonanych przez ucznia zadań. Jeżeli uczeń korzysta na sprawdzianie pisemnym z telefonu komórkowego lub innych niedozwolonych materiałów (np. ściągki) albo oddaje do oceny pracę, która nie jest wykonana samodzielnie (np. plagiat), to otrzymuje ocenę niedostateczną ze sprawdzianu lub pracy.
 8. Uczeń, który opuści ponad 50% zajęć może nie być klasyfikowany.

II Ogólne kryteria ocen

celujący- uczeń ma wiedzę znacznie wykraczającą poza wymagania podstawy programowej z matematyki w danej klasie, samodzielnie rozwija swoje zainteresowania, biegłe posługuje się zdobytymi wiadomościami, pomysłowo i oryginalnie rozwiązuje zadania nietypowe, bierze udział w konkursach matematycznych (olimpiadzie) i odnosi w nich sukcesy.

bardzo dobry- uczeń w pełni opanował materiał programowy, potrafi sprawnie rachować, samodzielnie rozwiązuje zadania i zdobywa wiedzę, zna definicje, twierdzenia i potrafi je stosować w zadaniach, posługuje się poprawnym językiem matematycznym, przeprowadza rozmaite rozumowania dedukcyjne.

dobry- nie opanował w pełni wiadomości określonych w podstawie programowej, ale opanował je na poziomie przekraczającym wymagania podstawowe, poprawnie stosuje zdobyte wiadomości, samodzielnie rozwiązuje typowe zadania, wykazuje się znajomością i rozumieniem poznanych pojęć, twierdzeń i algorytmów, posługuje się językiem matematycznym, sprawnie rachuje, przeprowadza proste rozumowania dedukcyjne;

dostateczny- opanował wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej na poziomie nie przekraczającym wymagań podstawowych, rozwiązuje zadania o średnim poziomie trudności, wykonuje proste obliczenia i przekształcenia matematyczne, stosuje poznane wzory i twierdzenia w rozwiązywaniu typowych ćwiczeń i zadań;

dopuszczający- ma niewielkie braki w opanowaniu **koniecznych** wiadomości i umiejętności zawartych w podstawie programowej, ale nie uniemożliwia to dalszego zdobywania wiedzy; potrafi samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela wykonywać ćwiczenia i zadania o niewielkim stopniu trudności, zna i rozumie najprostsze pojęcia i algorytmy, operuje najprostszymi obiektami abstrakcyjnymi;

niedostateczny- uczeń nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności, co uniemożliwia dalsze zdobywanie wiedzy z matematyki, popełnia rażące błędy w rachunkach, nie potrafi wykonać prostych ćwiczeń i zadań.

III Formy kontroli i oceny pracy ucznia:

1. prace klasowe i krótsze sprawdziany po każdym z działów, które są zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem (minimum dwie w semestrze)
2. sprawdziany powtórzeniowe w klasie III
3. kartkówki zapowiedziane lub nie z małej partii materiału (na bieżąco)
4. testy diagnostyczne, formatywne i sumatywne
5. odpowiedzi ustne (na bieżąco)
6. ustne powtórzenia wiadomości po każdym z działów
7. praca i aktywność na lekcji (na bieżąco)
8. prace domowe i przygotowanie do zajęć (na bieżąco)
9. udział i osiągnięcia w konkursach matematycznych
10. samodzielnie przygotowane referaty i inne prace, np. prezentacje i programy komputerowe
11. prace długoterminowe (maksimum jedna w semestrze)

Ad 1. Uczeń ma prawo do pisania tylko jeden raz poprawy sprawdzianu w terminie uzgodnionym z nauczycielem. Uczeń, który przystępuje do poprawy, sam decyduje o jej oddaniu. Ocena z poprawy jest wpisywana do dziennika niezależnie od jej wysokości. Uczeń, który z przyczyn usprawiedliwionych nie był na sprawdzianie ma obowiązek napisania go w terminie poprawy lub innym uzgodnionym z nauczycielem. Uczeń nieobecny na pracy klasowej bez usprawiedliwienia musi napisać ją na najbliższej lekcji, jeśli nauczyciel uzna to za konieczne, albo w terminie poprawy, albo w innym wskazanym przez nauczyciela terminie.

Ad 2. Sprawdziany powtórzeniowe w klasie III nie podlegają poprawie.

Ad 3. Ocena z kartkówki nie podlega poprawie, chyba że nauczyciel zadecyduje inaczej. Uczeń nieobecny na kartkówce może być poproszony przez nauczyciela o jej napisanie wg zasad dla prac klasowych.

Ad 4. **Test diagnostyczny** przeprowadzany jest we wrześniu w klasie pierwszej tzw. „klasówka po gimnazjum” i nie podlega ocenie. **Testy formatywne** cyklicznie badające przyrost wiedzy i umiejętności uczniów oceniane są zgodnie z kryteriami dla prac pisemnych i ocena ta nie podlega poprawie.

Testy sumatywne, badające poziom wiedzy i umiejętności ucznia na koniec kształcenia w liceum, tj. prace typu maturalnego i próbne matury w klasie trzeciej, organizowane i sprawdzane przez nauczyciela, oceniane są zgodnie z kryteriami dla prac pisemnych i ocena ta nie podlega poprawie. Próbne matury zewnętrzne nie podlegają ocenie.

Ad 5. i 6. Do odpowiedzi uczeń może zgłosić się sam lub być wskazany przez nauczyciela. Odpowiedzi ustne dotyczą materiału bieżącego, a po uprzedzeniu także materiału powtórzeniowego.

Ad 7. Praca na lekcji oraz dodatkowa praca domowa może być nagrodzona plusami, a następnie oceną bdb za 5 plusów (oceny: db za 4 plusy, dst za 3 plusy, dop. za 2 plusy wystawiane są na życzenie ucznia)

IV Ocena ze sprawdzianów (zadania są punktowane)

- **ndst (1)** -poniżej 40%
- **dop (2)** -od 40%,
- **dst (3)** -od 60%,
- **db (4)** -od 80%,
- **bdb (5)** -od 95% (w przypadku kartkówek) od 90% (w przypadku sprawdzianów),
- **cel (6)** -spełnione warunki oceny bdb i wykonane zadanie dodatkowe o podwyższonym stopniu trudności,

Ocena prac pisemnych (zadania są punktowane) obejmujących więcej niż jeden dział lub niepodlegających poprawie, tj. testów formatywnych, sumatywnych, próbnej matury i sprawdzianów zaliczających semestr

- **ndst (1)** -poniżej 30%
- **dop (2)** -od 30%,
- **dst (3)** -od 55%,
- **db (4)** -od 75%,
- **bdb (5)** -od 90% ,
- **cel (6)** -spełnione warunki oceny bdb i wykonane zadanie dodatkowe o podwyższonym stopniu trudności

V Ocena odpowiedzi ustnej

- **ndst (1):** uczeń nie udziela odpowiedzi na pytania postawione przez nauczyciela, nawet przy jego pomocy;

- **dop (2):** uczeń udziela odpowiedzi na pytania i rozwiązuje przy pomocy nauczyciela zadania o niewielkim stopniu trudności;
- **dst (3):** uczeń zna i rozumie podstawowe prawa matematyczne, rozumie tekst sformułowany w języku matematycznym, potrafi przy niewielkiej pomocy nauczyciela udzielić odpowiedzi na postawione pytania, tylko częściowo wykazuje się samodzielnością;
- **db (4):** uczeń spełnia wymagania podstawowe, prawidłowo wykorzystuje poznane własności i wzory, potrafi samodzielnie rozwiązywać zadania typowe, prawidłowo formułuje myśli matematyczne;
- **bdb (5):** uczeń spełnia wymagania podstawowe, prawidłowo interpretuje przy użyciu języka matematycznego poznane własności i wzory, samodzielnie udziela odpowiedzi na wszystkie postawione pytania, zdobyta wiedzę potrafi stosować w nowych sytuacjach, samodzielnie rozwiązuje zadania rachunkowe i problemowe.
- **cel (6):** uczeń prezentuje samodzielnie opracowane zagadnienie matematyczne, które wykracza poza program danej klasy (np dowód twierdzenia, analizę lub niestandardowe rozwiązanie problemu matematycznego)

VI Ocena semestralna/roczna

1. Ocena semestralna wynika z ocen cząstkowych I semestru, a ocena roczna z oceny semestralnej i ocen cząstkowych II semestru, ale nie jest średnią arytmetyczną tych ocen.
2. Największy wpływ na ocenę semestralną/roczną mają oceny za prace klasowe i sprawdziany, znaczący wpływ – oceny za kartkówki i wypowiedzi ustne. Inne oceny mogą wpłynąć na podwyższenie lub obniżenie tej oceny.

VII Warunki uzyskania oceny semestralnej lub rocznej wyższej od proponowanej

W przypadku propozycji oceny rocznej niższej od oczekiwań ucznia uczeń może przystąpić do jednokrotnej (dodatkowej) poprawy obejmującej zakres materiału realizowanego w danym roku.

Jeżeli uczeń uzyska z tej poprawy ocenę niższą od proponowanej, ocena proponowana nie ulega obniżeniu.

VIII Warunki wglądu do prac pisemnych

Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) nauczyciel ma obowiązek udostępnić do wglądu na terenie szkoły sprawdzone i ocenione prace kontrolne.

IX Wymagania edukacyjne dla każdego poziomu

- Wymagania **konieczne (K)** dotyczą zagadnień elementarnych, stanowiących swego rodzaju podstawę, zatem powinny być opanowane przez każdego ucznia.
- Wymagania **podstawowe (P)** zawierają wymagania z poziomu (K) wzbogacone o typowe problemy o niewielkim stopniu trudności.
- Wymagania **rozszerzające (R)**, zawierające wymagania z poziomów (K) i (P), dotyczą zagadnień bardziej złożonych i nieco trudniejszych.
- Wymagania **dopelniające (D)**, zawierające wymagania z poziomów (K), (P) i (R), dotyczą zagadnień problemowych, trudniejszych, wymagających umiejętności przetwarzania przyswojonych informacji.
- Wymagania **wykraczające (W)** dotyczą zagadnień trudnych, oryginalnych, wykraczających poza obowiązkowy program nauczania.

Podział wymagań na poszczególne oceny szkolne:

ocena dopuszczająca	–	wymagania na poziomie (K)
ocena dostateczna	–	wymagania na poziomie (K) i (P)

ocena dobra	–	wymagania na poziomie (K), (P) i (R)
ocena bardzo dobra	–	wymagania na poziomie (K), (P), (R) i (D)
ocena celująca	–	wymagania na poziomie (K), (P), (R), (D) i (W)

Wymagania, które wykraczają poza podstawę programową dla zakresu podstawowego – pogrubiona czcionka.

Klasa I

Zakres podstawowy

1. LICZBY RZECZYWISTE

Poziom **(K)** lub **(P)**

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady liczb: naturalnych, całkowitych, wymiernych, niewymiernych, pierwszych i złożonych oraz przyporządkowuje liczbę do odpowiedniego zbioru liczb
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje cechy podzielności liczb
<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia liczby pierwsze i liczby złożone
<ul style="list-style-type: none"> • porównuje liczby wymierne
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykład liczby wymiernej zawartej między dwiema danymi liczbami oraz przykłady liczb niewymiernych
<ul style="list-style-type: none"> • zaznacza na osi liczbowej daną liczbę wymierną
<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia liczby wymierne w różnych postaciach
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza przybliżenia dziesiętne danej liczby rzeczywistej z zadaną dokładnością (również przy użyciu kalkulatora) oraz określa, czy dane przybliżenie jest przybliżeniem z nadmiarem, czy z niedomiarem
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje proste działania w zbiorach liczb całkowitych, wymiernych i rzeczywistych
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wartość pierwiastka dowolnego stopnia z liczby nieujemnej oraz wartość pierwiastka nieparzystego stopnia z liczby rzeczywistej
<ul style="list-style-type: none"> • wyłącza czynnik przed znak pierwiastka
<ul style="list-style-type: none"> • włącza czynnik pod znak pierwiastka
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje działania na pierwiastkach tego samego stopnia, stosując odpowiednie twierdzenia
<ul style="list-style-type: none"> • usuwa niewymierność z mianownika wyrażenia typu $\frac{1}{\sqrt{a}}$
<ul style="list-style-type: none"> • przekształca i oblicza wartości wyrażeń zawierających pierwiastki kwadratowe, stosując wzory skróconego mnożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje proste działania na potęgach o wykładnikach całkowitych
<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia liczbę w notacji wykładniczej
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza procent danej liczby
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza, jakim procentem jednej liczby jest druga liczba
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza liczbę, gdy dany jest jej procent
<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się procentami w rozwiązywaniu prostych zadań praktycznych
<ul style="list-style-type: none"> • prawidłowo odczytuje informacje przedstawione na diagramach
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje działania na wyrażeniach algebraicznych (w tym: stosuje wzory skróconego mnożenia dotyczące drugiej potęgi)

Poziom **(R)** lub **(D)**

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> • stosuje ogólny zapis liczb naturalnych parzystych, nieparzystych, podzielnych przez 3 itp.
<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje dzielenie z resztą do przedstawienia liczby naturalnej w postaci $a \cdot k + r$
<ul style="list-style-type: none"> • konstruuje odcinki o długościach niewymiernych
<ul style="list-style-type: none"> • usuwa niewymierność z mianownika wyrażenia typu $\frac{a}{b \pm c\sqrt{d}}$
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje działania łączne na liczbach rzeczywistych
<ul style="list-style-type: none"> • zamienia ułamek dziesiętny okresowy na ułamek zwykły
<ul style="list-style-type: none"> • porównuje pierwiastki bez użycia kalkulatora
<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje działania łączne na potęgach o wykładnikach całkowitych
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza, o ile procent jedna liczba jest większa (mniejsza) od drugiej
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje złożone zadania tekstowe, wykorzystując obliczenia procentowe
<ul style="list-style-type: none"> • ocenia dokładność zastosowanego przybliżenia

Poziom **(W)**

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza dowody twierdzeń dotyczących podzielności liczb
<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia prawa działań na potęgach o wykładnikach naturalnych (całkowitych)
<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza dowód nie wprost

- rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące liczb rzeczywistych

2. JĘZYK MATEMATYKI

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• posługuje się pojęciami: zbiór, podzbiór, zbiór skończony, zbiór nieskończony
• opisuje symbolicznie dane zbiory
• wyznacza iloczyn, sumę oraz różnicę danych zbiorów
• zaznacza na osi liczbowej przedziały liczbowe
• wyznacza iloczyn, sumę i różnicę przedziałów liczbowych
• rozwiązuje proste nierówności liniowe
• zaznacza na osi liczbowej zbiór rozwiązań nierówności liniowej
• zapisuje zbiory w postaci przedziałów liczbowych, np. $A = \{x \in R : x \geq -4 \wedge x < 1\} = \langle -4, 1 \rangle$
• oblicza wartość bezwzględną liczby rzeczywistej
• stosuje interpretację geometryczną wartości bezwzględnej liczby do rozwiązywania elementarnych równań i nierówności typu $ x = a$, $ x < a$
• wyznacza błąd bezwzględny oraz błąd względny przybliżenia

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• zaznacza na osi liczbowej zbiory liczb spełniających układ nierówności liniowych z jedną niewiadomą
• wykonuje złożone działania na przedziałach liczbowych
• rozwiązuje nierówności liniowe
• przekształca wyrażenia algebraiczne, korzystając z własności wartości bezwzględnej

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące zbiorów i własności wartości bezwzględnej

3. FUNKCJA LINIOWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• rozpoznaje funkcję liniową na podstawie wzoru lub wykresu
• podaje przykłady funkcji liniowych opisujących sytuacje z życia codziennego
• rysuje wykres funkcji liniowej danej wzorem
• oblicza wartość funkcji liniowej dla danego argumentu i odwrotnie
• wyznacza miejsce zerowe funkcji liniowej
• interpretuje współczynniki ze wzoru funkcji liniowej
• wyznacza algebraicznie oraz odczytuje z wykresu funkcji liniowej zbiór argumentów, dla których funkcja przyjmuje wartości dodatnie (ujemne)
• odczytuje z wykresu funkcji liniowej jej własności: dziedzinę, zbiór wartości, miejsce zerowe, monotoniczność
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dane dwa punkty
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykresem jest dana prosta
• wyznacza współrzędne punktów przecięcia wykresu funkcji liniowej z osiami układu współrzędnych
• sprawdza algebraicznie i graficznie, czy dany punkt należy do wykresu funkcji liniowej
• przekształca równanie ogólne prostej do postaci kierunkowej i odwrotnie
• sprawdza, czy dane trzy punkty są współliniowe
• stosuje warunek równoległości i prostokątowości prostych
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dany punkt i jest równoległy do wykresu danej funkcji liniowej
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dany punkt i jest prostokątny do wykresu danej funkcji liniowej
• rozstrzyga, czy dany układ dwóch równań liniowych jest oznaczony, nieoznaczony czy sprzeczny
• rozwiązuje układy równań liniowych z dwiema niewiadomymi metodą podstawiania i metodą przeciwnych współczynników
• określa liczbę rozwiązań układu równań liniowych, korzystając z jego interpretacji geometrycznej

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• sprawdza, dla jakich wartości parametru funkcja liniowa jest rosnąca, malejąca, stała
• rysuje wykres funkcji przedziałami liniowej i omawia jej własności
• oblicza pole figury ograniczonej wykresami funkcji liniowych oraz osiami układu współrzędnych
• sprawdza, dla jakich wartości parametru dwie proste są równoległe, prostokątne
• znajduje współrzędne wierzchołków wielokąta, gdy dane są równania prostych zawierających jego boki

<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania tekstowe prowadzące do układów równań liniowych z dwiema niewiadomymi
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują algebraicznie układ trzech równań liniowych z trzema niewiadomymi

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> określa własności funkcji liniowej w zależności od wartości parametrów występujących w jej wzorze
<ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje własności funkcji liniowej w zadaniach dotyczących wielokątów w układzie współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują graficznie układ równań, w którym występuje wartość bezwzględna
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji liniowej

4. FUNKCJE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje przyporządkowania będące funkcjami
<ul style="list-style-type: none"> określa funkcję różnymi sposobami (wzorem, tabelką, wykresem, opisem słownym)
<ul style="list-style-type: none"> poprawnie stosuje pojęcia związane z pojęciem funkcji: dziedzina, zbiór wartości, argument, wartość i wykres funkcji
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresu dziedzinę, zbiór wartości, miejsca zerowe, najmniejszą i największą wartość funkcji
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza dziedzinę funkcji określonej tabelą lub opisem słownym
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza dziedzinę funkcji danej wzorem, wymagającym jednego założenia
<ul style="list-style-type: none"> oblicza miejsca zerowe funkcji danej wzorem (w prostych przykładach)
<ul style="list-style-type: none"> oblicza wartość funkcji dla różnych argumentów na podstawie wzoru funkcji
<ul style="list-style-type: none"> oblicza argument odpowiadający podanej wartości funkcji
<ul style="list-style-type: none"> sprawdza algebraicznie położenie punktu o danych współrzędnych względem wykresu funkcji danej wzorem
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza współrzędne punktów przecięcia wykresu funkcji danej wzorem z osiami układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> rysuje w prostych przypadkach wykres funkcji danej wzorem
<ul style="list-style-type: none"> sporządza wykresy funkcji: $y = f(x - p)$, $y = f(x) + q$, $y = f(x - p) + q$, $y = -f(x)$, $y = f(-x)$ na podstawie danego wykresu funkcji $y = f(x)$
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresu wartość funkcji dla danego argumentu oraz argument dla danej wartości funkcji
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji określa argumenty, dla których funkcja przyjmuje wartości dodatnie, ujemne
<ul style="list-style-type: none"> określa na podstawie wykresu przedziały monotoniczności funkcji
<ul style="list-style-type: none"> wskazuje wykresy funkcji rosnących, malejących i stałych wśród różnych wykresów
<ul style="list-style-type: none"> stosuje funkcje i ich własności w prostych sytuacjach praktycznych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje i opisuje zależności funkcyjne w otaczającej nas rzeczywistości
<ul style="list-style-type: none"> przedstawia daną funkcję na różne sposoby
<ul style="list-style-type: none"> określa dziedzinę oraz wyznacza miejsca zerowe funkcji danej wzorem, który wymaga kilku założeń
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji określa liczbę rozwiązań równania $f(x) = m$ w zależności od wartości parametru m
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji odczytuje zbiory rozwiązań nierówności: $f(x) > m$, $f(x) < m$, $f(x) \geq m$, $f(x) \leq m$ dla ustalonej wartości parametru m
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresów funkcji rozwiązania równań i nierówności typu $f(x) = g(x)$, $f(x) < g(x)$, $f(x) > g(x)$
<ul style="list-style-type: none"> szkicuje wykres funkcji spełniającej podane warunki

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że funkcja $f(x) = \frac{1}{x}$ nie jest monotoniczna w swojej dziedzinie
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji

5. FUNKCJA KWADRATOWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> rysuje wykres funkcji $f(x) = ax^2$ i podaje jej własności
<ul style="list-style-type: none"> sprawdza algebraicznie, czy dany punkt należy do wykresu danej funkcji kwadratowej
<ul style="list-style-type: none"> rysuje wykres funkcji kwadratowej w postaci kanonicznej i podaje jej własności
<ul style="list-style-type: none"> ustala wzór funkcji kwadratowej w postaci kanonicznej na podstawie informacji o przesunięciach wykresu
<ul style="list-style-type: none"> przekształca wzór funkcji kwadratowej z postaci kanonicznej do postaci ogólnej i odwrotnie
<ul style="list-style-type: none"> oblicza współrzędne wierzchołka paraboli
<ul style="list-style-type: none"> znajduje brakujące współczynniki funkcji kwadratowej, znając współrzędne punktów należących do jej wykresu
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują równania kwadratowe niepełne metodą rozkładu na czynniki oraz stosując wzory skróconego mnożenia

• wyznacza algebraicznie współrzędne punktów przecięcia paraboli z osiami układu współrzędnych
• określa liczbę pierwiastków równania kwadratowego w zależności od znaku wyróżnika
• rozwiązuje równania kwadratowe, stosując wzory na pierwiastki
• sprowadza funkcję kwadratową do postaci iloczynowej, o ile można ją w tej postaci zapisać
• odczytuje miejsca zerowe funkcji kwadratowej z jej postaci iloczynowej
• rozwiązuje nierówności kwadratowe
• wyznacza najmniejszą i największą wartość funkcji kwadratowej w podanym przedziale

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• na podstawie wykresu określa liczbę rozwiązań równania $f(x) = m$ w zależności od parametru m , gdzie $y = f(x)$ jest funkcją kwadratową
• rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do wyznaczania wartości najmniejszej i największej funkcji kwadratowej
• rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do równań lub nierówności kwadratowych
• znajduje iloczyn, sumę i różnicę zbiorów rozwiązań nierówności kwadratowych

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przekształca na ogólnych danych wzór funkcji kwadratowej z postaci ogólnej do postaci kanonicznej
• wyprowadza wzory na współrzędne wierzchołka paraboli
• wyprowadza wzory na pierwiastki równania kwadratowego
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji kwadratowej

6. PLANIMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• rozróżnia trójkąty: ostrokątne, prostokątne, rozwartokątne
• stosuje twierdzenie o sumie miar kątów w trójkącie
• sprawdza, czy z trzech odcinków o danych długościach można zbudować trójkąt
• uzasadnia przystawanie trójkątów, wykorzystując cechy przystawania
• wykorzystuje cechy przystawania trójkątów do rozwiązywania prostych zadań
• uzasadnia podobieństwo trójkątów, wykorzystując cechy podobieństwa
• zapisuje proporcje boków w trójkątach podobnych
• wykorzystuje podobieństwo trójkątów do rozwiązywania elementarnych zadań
• sprawdza, czy dane figury są podobne
• oblicza długości boków figur podobnych
• posługuje się pojęciem skali do obliczania odległości i powierzchni przedstawionych za pomocą planu lub mapy
• stosuje w zadaniach twierdzenie o stosunku pól figur podobnych
• wskazuje w wielokątach odcinki proporcjonalne
• rozwija proste zadania, wykorzystując twierdzenie Talesa
• stosuje twierdzenie Pitagorasa
• wykorzystuje wzory na przekątną kwadratu i wysokość trójkąta równobocznego
• oblicza wartości funkcji trygonometrycznych kąta ostrego w trójkącie prostokątnym, gdy dane są boki tego trójkąta
• rozwiązuje trójkąty prostokątne
• stosuje w zadaniach wzór na pole trójkąta: $P = \frac{1}{2}ah$ oraz wzór na pole trójkąta równobocznego o boku a : $P = \frac{a^2\sqrt{3}}{4}$

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza dowód twierdzenia o sumie miar kątów w trójkącie
• stosuje cechy przystawania trójkątów do rozwiązywania trudniejszych zadań geometrycznych
• wykorzystuje podobieństwo trójkątów do rozwiązywania praktycznych problemów

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przeprowadza dowód twierdzenia Talesa
• stosuje twierdzenia o związkach miarowych podczas rozwiązywania zadań, które wymagają przeprowadzenia dowodu
• rozwija zadania wymagające uzasadnienia i dowodzenia z zastosowaniem twierdzenia Talesa i twierdzenia odwrotnego do twierdzenia Talesa
• stosuje własności podobieństwa figur podczas rozwiązywania zadań problemowych oraz zadań wymagających przeprowadzenia dowodu

- stosuje własności czworokątów podczas rozwiązywania zadań, które wymagają przeprowadzenia dowodu
- rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące przystawania i podobieństw figur

Zakres rozszerzony

1. LICZBY RZECZYWISTE

Poziom **(K)** lub **(P)**

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• podaje przykłady liczb: naturalnych, całkowitych, wymiernych, niewymiernych, pierwszych i złożonych oraz przyporządkowuje liczbę do odpowiedniego zbioru liczb
• rozkłada liczby naturalne na czynniki pierwsze
• stosuje cechy podzielności liczb
• rozróżnia liczby pierwsze i liczby złożone
• znajduje największy wspólny dzielnik i najmniejszą wspólną wielokrotność liczb
• porównuje liczby wymierne
• podaje przykład liczby wymiernej zawartej między dwiema danymi liczbami oraz przykłady liczb niewymiernych
• zaznacza na osi liczbowej daną liczbę wymierną
• przedstawia liczby wymierne w różnych postaciach
• wyznacza przybliżenia dziesiętne danej liczby rzeczywistej z zadaną dokładnością (również przy użyciu kalkulatora) oraz określa, czy dane przybliżenie jest przybliżeniem z nadmiarem, czy z niedomiarem
• wykonuje proste działania w zbiorach liczb: całkowitych, wymiernych i rzeczywistych
• oblicza wartość pierwiastka dowolnego stopnia z liczby nieujemnej oraz wartość pierwiastka nieparzystego stopnia z liczby rzeczywistej
• wyłącza czynnik przed znak pierwiastka
• włącza czynnik pod znak pierwiastka
• wykonuje działania na pierwiastkach tego samego stopnia, stosując odpowiednie twierdzenia
• usuwa niewymierność z mianownika wyrażenia typu $\frac{1}{\sqrt{a}}$
• przekształca i oblicza wartości wyrażeń zawierających pierwiastki kwadratowe, stosując wzory skróconego mnożenia
• wykonuje proste działania na potęgach o wykładnikach całkowitych
• przedstawia liczbę w notacji wykładniczej
• oblicza procent danej liczby
• oblicza, jakim procentem jednej liczby jest druga liczba
• wyznacza liczbę, gdy dany jest jej procent
• posługuje się procentami w rozwiązywaniu prostych zadań praktycznych
• odczytuje prawidłowo informacje przedstawione na diagramach
• wykonuje działania na wyrażeniach algebraicznych (w tym: stosuje wzory skróconego mnożenia dotyczące drugiej potęgi)

Poziom **(R)** lub **(D)**

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• stosuje ogólny zapis liczb naturalnych: parzystych, nieparzystych, podzielnych przez 3 itp.
• wykorzystuje dzielenie z resztą do przedstawienia liczby naturalnej w postaci $a \cdot k + r$
• konstruuje odcinki o długościach niewymiernych
• usuwa niewymierność z mianownika wyrażenia typu $\frac{a}{b \pm c\sqrt{d}}$
• wykonuje działania łączne na liczbach rzeczywistych
• zamienia ułamek dziesiętny okresowy na ułamek zwykły
• porównuje pierwiastki bez użycia kalkulatora
• wykonuje działania łączne na potęgach o wykładnikach całkowitych
• wyprowadza i stosuje wzory skróconego mnożenia $(a \pm b)^3$, $a^3 \pm b^3$
• oblicza, o ile procent jedna liczba jest większa (mniejsza) od drugiej
• rozwiązuje złożone zadania tekstowe, wykorzystując obliczenia procentowe
• ocenia dokładność zastosowanego przybliżenia

Poziom **(W)**

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przeprowadza dowody twierdzeń dotyczących podzielności liczb
• dowodzi niewymierności niektórych liczb, np. $\sqrt{3}$, $\sqrt{3} - 1$
• uzasadnia prawa działań na potęgach o wykładnikach naturalnych (całkowitych)
• przeprowadza dowód nie wprost

- rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące liczb rzeczywistych

2. JĘZYK MATEMATYKI

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• posługuje się pojęciami: zbiór, podzbiór, zbiór skończony, zbiór nieskończony
• opisuje symbolicznie dane zbiory
• wyznacza iloczyn, sumę oraz różnicę danych zbiorów
• zaznacza na osi liczbowej przedziały liczbowe
• wyznacza iloczyn, sumę i różnicę przedziałów liczbowych
• rozwiązuje proste nierówności liniowe
• zaznacza na osi liczbowej zbiór rozwiązań nierówności liniowej
• zapisuje zbiory w postaci przedziałów liczbowych, np. $A = \{x \in R : x \geq -4 \wedge x < 1\} = \langle -4, 1 \rangle$
• oblicza wartość bezwzględną liczby rzeczywistej
• stosuje interpretację geometryczną wartości bezwzględnej liczby do rozwiązywania elementarnych równań i nierówności typu $ x = a$, $ x < a$
• wyznacza błąd bezwzględny oraz błąd względny przybliżenia
• stosuje interpretację geometryczną wartości bezwzględnej liczby do rozwiązywania równań i nierówności typu $ 2x - 3 = 3$, $ x + 4 \leq 1$

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• zaznacza na osi liczbowej zbiory liczb spełniających układ nierówności liniowych z jedną niewiadomą
• wykonuje złożone działania na przedziałach liczbowych
• rozwiązuje nierówności liniowe
• przekształca wyrażenia algebraiczne, korzystając z własności wartości bezwzględnej
• wyznacza przedziały liczbowe określone za pomocą wartości bezwzględnej
• wykorzystuje własności wartości bezwzględnej do rozwiązywania równań i nierówności z wartością bezwzględną

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• formułuje i uzasadnia hipotezy dotyczące praw działań na zbiorach
• stosuje interpretację geometryczną wartości bezwzględnej do przedstawienia w układzie współrzędnych zbiorów opisanych kilkoma warunkami
• uzasadnia własności wartości bezwzględnej
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące zbiorów i własności wartości bezwzględnej

3. FUNKCJA LINIOWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• rozpoznaje funkcję liniową na podstawie wzoru lub wykresu
• podaje przykłady funkcji liniowych opisujących sytuacje z życia codziennego
• rysuje wykres funkcji liniowej danej wzorem
• oblicza wartość funkcji liniowej dla danego argumentu i odwrotnie
• wyznacza miejsce zerowe funkcji liniowej
• interpretuje współczynniki ze wzoru funkcji liniowej
• wyznacza algebraicznie oraz odczytuje z wykresu funkcji liniowej zbiór argumentów, dla których funkcja przyjmuje wartości dodatnie (ujemne)
• odczytuje z wykresu funkcji liniowej jej własności: dziedzinę, zbiór wartości, miejsce zerowe, monotoniczność
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dane dwa punkty
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykresem jest dana prosta
• wyznacza współrzędne punktów przecięcia wykresu funkcji liniowej z osiami układu współrzędnych
• sprawdza algebraicznie i graficznie, czy dany punkt należy do wykresu funkcji liniowej
• przekształca równanie ogólne prostej do postaci kierunkowej i odwrotnie
• sprawdza, czy dane trzy punkty są współliniowe
• stosuje warunek równoległości i prostokątności prostych
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dany punkt i jest równoległy do wykresu danej funkcji liniowej
• wyznacza wzór funkcji liniowej, której wykres przechodzi przez dany punkt i jest prostokątny do wykresu danej funkcji liniowej
• rozstrzyga, czy dany układ dwóch równań liniowych jest oznaczony, nieoznaczony czy sprzeczny

<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje układy równań liniowych z dwiema niewiadomymi metodą podstawiania i metodą przeciwnych współczynników
<ul style="list-style-type: none"> określa liczbę rozwiązań układu równań liniowych, korzystając z jego interpretacji geometrycznej
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje graficznie układy nierówności liniowych z dwiema niewiadomymi

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> sprawdza, dla jakich wartości parametru funkcja liniowa jest rosnąca, malejąca, stała
<ul style="list-style-type: none"> rysuje wykres funkcji przedziałami liniowej i omawia jej własności
<ul style="list-style-type: none"> oblicza pole figury ograniczonej wykresami funkcji liniowych oraz osiami układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia na podstawie definicji monotoniczność funkcji liniowej
<ul style="list-style-type: none"> sprawdza, dla jakich wartości parametru dwie proste są równoległe, prostopadłe
<ul style="list-style-type: none"> znajduje współrzędne wierzchołków wielokąta, gdy dane są równania prostych zawierających jego boki
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do układów równań liniowych z dwiema niewiadomymi
<ul style="list-style-type: none"> opisuje za pomocą układu nierówności liniowych zbiór punktów przedstawionych w układzie współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje algebraicznie układ trzech równań liniowych z trzema niewiadomymi

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> określa własności funkcji liniowej w zależności od wartości parametrów występujących w jej wzorze
<ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje własności funkcji liniowej w zadaniach dotyczących wielokątów w układzie współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje graficznie układ równań, w którym występuje wartość bezwzględna
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje układy równań liniowych z parametrem
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji liniowej

4. FUNKCJE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje przyporządkowania będące funkcjami
<ul style="list-style-type: none"> określa funkcję różnymi sposobami (wzorem, tabelą, wykresem, opisem słownym)
<ul style="list-style-type: none"> poprawnie stosuje pojęcia związane z pojęciem funkcji: dziedzina, zbiór wartości, argument, wartość i wykres funkcji
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresu dziedzinę, zbiór wartości, miejsca zerowe, najmniejszą i największą wartość funkcji
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza dziedzinę funkcji określonej tabelką lub opisem słownym
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza dziedzinę funkcji danej wzorem, wymagającym jednego założenia
<ul style="list-style-type: none"> oblicza miejsca zerowe funkcji danej wzorem (w prostych przykładach)
<ul style="list-style-type: none"> oblicza wartość funkcji dla różnych argumentów na podstawie wzoru funkcji
<ul style="list-style-type: none"> oblicza argument odpowiadający podanej wartości funkcji
<ul style="list-style-type: none"> sprawdza algebraicznie położenie punktu o danych współrzędnych względem wykresu funkcji danej wzorem
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza współrzędne punktów przecięcia wykresu funkcji danej wzorem z osiami układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> rysuje w prostych przypadkach wykres funkcji danej wzorem
<ul style="list-style-type: none"> sporządza wykresy funkcji: $y = f(x - p)$, $y = f(x) + q$, $y = f(x - p) + q$, $y = -f(x)$, $y = f(-x)$ na podstawie danego wykresu funkcji $y = f(x)$
<ul style="list-style-type: none"> sporządza wykresy funkcji: $y = f(x)$, $y = f(x)$, mając dany wykres funkcji $y = f(x)$
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresu wartość funkcji dla danego argumentu oraz argument dla danej wartości funkcji
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji określa argumenty, dla których funkcja przyjmuje wartości dodatnie, ujemne
<ul style="list-style-type: none"> określa na podstawie wykresu przedziały monotoniczności funkcji
<ul style="list-style-type: none"> wskazuje wykresy funkcji rosnących, malejących i stałych wśród różnych wykresów
<ul style="list-style-type: none"> stosuje funkcje i ich własności w prostych sytuacjach praktycznych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje i opisuje zależności funkcyjne w otaczającej nas rzeczywistości
<ul style="list-style-type: none"> przedstawia daną funkcję na różne sposoby
<ul style="list-style-type: none"> określa dziedzinę oraz wyznacza miejsca zerowe funkcji danej wzorem, który wymaga kilku założeń
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie definicji bada monotoniczność funkcji danej wzorem
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji określa liczbę rozwiązań równania $f(x) = m$ w zależności od wartości parametru m
<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wykresu funkcji odczytuje zbiory rozwiązań nierówności: $f(x) > m$, $f(x) < m$, $f(x) \geq m$, $f(x) \leq m$ dla ustalonej wartości parametru m
<ul style="list-style-type: none"> odczytuje z wykresów funkcji rozwiązania równań i nierówności typu: $f(x) = g(x)$, $f(x) < g(x)$, $f(x) > g(x)$
<ul style="list-style-type: none"> szkicuje wykres funkcji spełniającej podane warunki
<ul style="list-style-type: none"> szkicuje wykres funkcji będący efektem wykonania kilku operacji, mając dany wykres funkcji $y = f(x)$

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">uzasadnia, że funkcja $f(x) = \frac{1}{x}$ nie jest monotoniczna w swojej dziedzinie
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje inne własności funkcji (np. parzystość)
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji

5. FUNKCJA KWADRATOWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">rysuje wykres funkcji $f(x) = ax^2$ i podaje jej własności
<ul style="list-style-type: none">sprawdza algebraicznie, czy dany punkt należy do wykresu danej funkcji kwadratowej
<ul style="list-style-type: none">rysuje wykres funkcji kwadratowej w postaci kanonicznej i podaje jej własności
<ul style="list-style-type: none">ustala wzór funkcji kwadratowej w postaci kanonicznej na podstawie informacji o przesunięciach wykresu
<ul style="list-style-type: none">przekształca wzór funkcji kwadratowej z postaci kanonicznej do postaci ogólnej i odwrotnie
<ul style="list-style-type: none">oblicza współrzędne wierzchołka paraboli
<ul style="list-style-type: none">znajduje brakujące współczynniki funkcji kwadratowej, znając współrzędne punktów należących do jej wykresu
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania kwadratowe niepełne metodą rozkładu na czynniki oraz stosując wzory skróconego mnożenia
<ul style="list-style-type: none">wyznacza algebraicznie współrzędne punktów przecięcia paraboli z osiami układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none">określa liczbę pierwiastków równania kwadratowego w zależności od znaku wyróżnika
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania kwadratowe, stosując wzory na pierwiastki
<ul style="list-style-type: none">sprowadza funkcję kwadratową do postaci iloczynowej, o ile można ją w tej postaci zapisać
<ul style="list-style-type: none">odczytuje miejsca zerowe funkcji kwadratowej z jej postaci iloczynowej
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje nierówności kwadratowe
<ul style="list-style-type: none">wyznacza najmniejszą i największą wartość funkcji kwadratowej w podanym przedziale
<ul style="list-style-type: none">stosuje wzory Viète'a do wyznaczania sumy i iloczynu pierwiastków równania kwadratowego oraz do określania znaków pierwiastków trójmianu kwadratowego bez wyznaczania ich wartości, przy czym sprawdza najpierw ich istnienie
<ul style="list-style-type: none">rysuje wykres funkcji $y = f(x)$, gdy dany jest wykres funkcji kwadratowej $y = f(x)$
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje proste równania i nierówności kwadratowe z parametrem

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none">na podstawie wykresu określa liczbę rozwiązań równania $f(x) = m$ w zależności od parametru m, gdzie $y = f(x)$ jest funkcją kwadratową
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania dwukwadratowe oraz inne równania sprowadzalne do równań kwadratowych przez podstawienie niewiadomej pomocniczej
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do wyznaczania wartości najmniejszej i największej funkcji kwadratowej
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do równań lub nierówności kwadratowych
<ul style="list-style-type: none">znajduje iloczyn, sumę i różnicę zbiorów rozwiązań nierówności kwadratowych
<ul style="list-style-type: none">stosuje wzory Viète'a do obliczania wartości wyrażeń zawierających sumę i iloczyn pierwiastków trójmianu kwadratowego, np. $\frac{1}{x_1^2} + \frac{1}{x_2^2}$
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania i nierówności kwadratowe z parametrem o wyższym stopniu trudności

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">przekształca na ogólnych danych wzór funkcji kwadratowej z postaci ogólnej do postaci kanonicznej
<ul style="list-style-type: none">wyprowadza wzory na współrzędne wierzchołka paraboli
<ul style="list-style-type: none">wyprowadza wzory na pierwiastki równania kwadratowego
<ul style="list-style-type: none">zaznacza w układzie współrzędnych obszar opisany układem nierówności
<ul style="list-style-type: none">wyprowadza wzory Viète'a
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji kwadratowej

6. PLANIMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">rozdziela trójkąty: ostrokątne, prostokątne, rozwartokątne
<ul style="list-style-type: none">stosuje twierdzenie o sumie miar kątów w trójkącie

• sprawdza, czy z trzech odcinków o danych długościach można zbudować trójkąt
• uzasadnia przystawanie trójkątów, wykorzystując cechy przystawania
• wykorzystuje cechy przystawania trójkątów do rozwiązywania prostych zadań
• uzasadnia podobieństwo trójkątów, wykorzystując cechy podobieństwa
• zapisuje proporcje boków w trójkątach podobnych
• wykorzystuje podobieństwo trójkątów do rozwiązywania elementarnych zadań
• sprawdza, czy dane figury są podobne
• oblicza długości boków figur podobnych
• posługuje się pojęciem skali do obliczania odległości i powierzchni przedstawionych za pomocą planu lub mapy
• stosuje w zadaniach twierdzenie o stosunku pól figur podobnych
• wskazuje w wielokątach odcinki proporcjonalne
• rozwiązuje proste zadania, wykorzystując twierdzenie Talesa
• stosuje twierdzenie Pitagorasa
• wykorzystuje wzory na przekątną kwadratu i wysokość trójkąta równobocznego
• oblicza wartości funkcji trygonometrycznych kąta ostrego w trójkącie prostokątnym, gdy dane są boki tego trójkąta
• rozwiązuje trójkąty prostokątne
• stosuje w zadaniach wzór na pole trójkąta: $P = \frac{1}{2} ah$ oraz wzór na pole trójkąta równobocznego
o boku a : $P = \frac{a^2 \sqrt{3}}{4}$
• podaje wartości funkcji trygonometrycznych kątów 30° , 45° , 60°
• odczytuje z tablic wartości funkcji trygonometrycznych danego kąta ostrego
• znajduje w tablicach kąt ostry, gdy zna wartość jego funkcji trygonometrycznej
• oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, mając dany sinus lub cosinus kąta
• rozróżnia czworokąty: kwadrat, prostokąt, romb, równoległobok, trapez oraz zna ich własności
• wykorzystuje w zadaniach wzory na pola czworokątów
• wykorzystuje funkcje trygonometryczne do obliczania obwodów i pól podstawowych figur płaskich

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza dowód twierdzenia o sumie miar kątów w trójkącie
• stosuje cechy przystawania trójkątów do rozwiązywania trudniejszych zadań geometrycznych
• wykorzystuje podobieństwo trójkątów do rozwiązywania praktycznych problemów
• wyprowadza wzór na jedynekę trygonometryczną oraz pozostałe związki między funkcjami trygonometrycznymi tego samego kąta
• przekształca wyrażenia trygonometryczne, stosując związki między funkcjami trygonometrycznymi tego samego kąta
• oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, mając dany tangens lub cotangens kąta
• stosuje podczas rozwiązywania zadań wzór na pole trójkąta $P = \frac{1}{2} ab \sin \gamma$

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przeprowadza dowód twierdzenia Talesa
• przeprowadza dowód twierdzenia Pitagorasa
• stosuje twierdzenia o związkach miarowych podczas rozwiązywania zadań, które wymagają przeprowadzenia dowodu
• rozwiązuje zadania wymagające uzasadnienia i dowodzenia z zastosowaniem twierdzenia Talesa i twierdzenia odwrotnego do twierdzenia Talesa
• stosuje własności podobieństwa figur podczas rozwiązywania zadań problemowych oraz zadań wymagających przeprowadzenia dowodu
• stosuje własności czworokątów podczas rozwiązywania zadań, które wymagają przeprowadzenia dowodu
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące przystawania i podobieństw figur oraz związków miarowych z zastosowaniem trygonometrii

7. GEOMETRIA ANALITYCZNA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• oblicza odległość punktów w układzie współrzędnych
• wyznacza współrzędne środka odcinka, mając dane współrzędne jego końców
• oblicza odległość punktu od prostej
• wyznacza środek i promień okręgu, mając jego równanie
• opisuje równaniem okrąg o danym środku i przechodzący przez dany punkt

• określa, ile punktów wspólnych mają prosta i okrąg przy danych warunkach
• oblicza pole figury stosując zależności między okręgami stycznymi w prostych przypadkach
• określa, ile punktów wspólnych mają prosta i okrąg przy danych warunkach
• opisuje koło w układzie współrzędnych
• sprawdza, czy punkt należy do danego okręgu (koła)
• podaje, w prostych przypadkach, geometryczną interpretację rozwiązania układu nierówności stopnia drugiego
• sprawdza, czy wektory mają ten sam kierunek i zwrot
• wykonuje działania na wektorach
• stosuje działania na wektorach do badania współliniowości punktów
• stosuje działania na wektorach do podziału odcinka
• wyznacza współrzędne punktów w danej jednokładności
• wyznacza współrzędne punktów w danej symetrii osiowej lub środkowej
• rozpoznaje figury osiowosymetryczne i środkowosymetryczne

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• stosuje własności stycznej do okręgu do rozwiązywania zadań
• stosuje wzory na odległość między punktami i środek odcinka do rozwiązywania zadań dotyczących równoległoboków
• sprawdza, czy dane równanie jest równaniem okręgu
• wyznacza wartość parametru tak, aby równanie opisywało okrąg
• stosuje równanie okręgu w zadaniach
• stosuje układy równań drugiego stopnia do rozwiązywania zadań z geometrii analitycznej
• stosuje działania na wektorach oraz ich interpretację geometryczną w zadaniach
• opisuje układem nierówności przedstawiony podzbiór płaszczyzny
• stosuje własności jednokładności w zadaniach

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• wyprowadza wzór na odległość punktu od prostej
• wykorzystuje działania na wektorach do dowodzenia twierdzeń
• rozwiązuje zadania z geometrii analitycznej o znacznym stopniu trudności

Klasa II Zakres podstawowy

1. SUMY ALGEBRAICZNE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• rozpoznaje jednomiany i sumy algebraiczne
• oblicza wartości liczbowe wyrażeń algebraicznych
• redukuje wyrazy podobne w sumie algebraicznej
• dodaje, odejmuje i mnoży sumy algebraiczne
• przekształca wyrażenia algebraiczne, uwzględniając kolejność wykonywania działań
• przekształca wyrażenie algebraiczne z zastosowaniem wzorów skróconego mnożenia
• stosuje wzory skróconego mnożenia do wykonywania działań na liczbach postaci $a + b\sqrt{c}$
• rozwiązuje równania kwadratowe niepełne metodą rozkładu na czynniki oraz stosując wzory skróconego mnożenia
• rozwiązuje równania kwadratowe, stosując wzory na pierwiastki
• przedstawia trójmian kwadratowy w postaci iloczynowej
• rozwiązuje równania wyższych stopni, korzystając z definicji pierwiastka i własności iloczynu

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• rozwiązuje zadania tekstowe prowadzące do równań kwadratowych
• rozwiązuje równania wyższych stopni, stosując zasadę wyłączania wspólnego czynnika przed nawias

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące rozwiązywania równań wyższego stopnia
• korzystając z wykresu wielomianu, podaje miejsca zerowe, zbiór argumentów, dla których wielomian przyjmuje wartości dodatnie/ujemne/niedodatnie/nieujemne
• rozwiązuje zadania tekstowe z zastosowaniem wykresu lub wzoru wielomianu

2. FUNKCJE WYMIERNE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">wskazuje wielkości odwrotnie proporcjonalne
<ul style="list-style-type: none">stosuje zależność między wielkościami odwrotnie proporcjonalnymi do rozwiązywania prostych zadań
<ul style="list-style-type: none">wyznacza współczynnik proporcjonalności
<ul style="list-style-type: none">podaje wzór proporcjonalności odwrotnej, znając współrzędne punktu należącego do wykresu
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x}$, gdzie $a \neq 0$ i podaje jej własności (dziedzinę, zbiór wartości, przedziały monotoniczności)
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji $f(x) = \frac{a}{x} + q$ oraz $f(x) = \frac{a}{x-p}$ i odczytuje jej własności
<ul style="list-style-type: none">wyznacza asymptoty wykresu powyższych funkcji
<ul style="list-style-type: none">dobiera wzór funkcji do jej wykresu
<ul style="list-style-type: none">wyznacza dziedzinę prostego wyrażenia wymiernego
<ul style="list-style-type: none">oblicza wartość wyrażenia wymiernego dla danej wartości zmiennej
<ul style="list-style-type: none">skraca i rozszerza proste wyrażenia wymierne
<ul style="list-style-type: none">wykonuje działania na wyrażeniach wymiernych (proste przypadki) i podaje odpowiednie założenia
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje proste równania wymierne
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje wyrażenia wymierne do rozwiązywania prostych zadań tekstowych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania tekstowe, stosując proporcjonalność odwrotną
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x}$ w podanych przedziałach
<ul style="list-style-type: none">wyznacza współczynnik a tak, aby funkcja $f(x) = \frac{a}{x}$ spełniała podane warunki
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wzory funkcji $f(x) = \frac{a}{x} + q$ oraz $f(x) = \frac{a}{x-p}$ spełniających podane warunki
<ul style="list-style-type: none">wyznacza dziedzinę wyrażenia wymiernego, korzystając z prostych równań kwadratowych
<ul style="list-style-type: none">wykonuje działania na wyrażeniach wymiernych i podaje odpowiednie założenia
<ul style="list-style-type: none">przekształca wzory, stosując działania na wyrażeniach wymiernych
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania wymierne
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje wyrażenia wymierne do rozwiązywania trudniejszych zadań tekstowych
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje wielkości odwrotnie proporcjonalne do rozwiązywania zadań tekstowych dotyczących prędkości

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji i wyrażeń wymiernych
<ul style="list-style-type: none">przekształca wzór funkcji homograficznej do postaci kanonicznej i szkicuje wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x-p} + q$ oraz podaje jej własności

3. FUNKCJE WYKŁADNICZE I LOGARYTMY

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">oblicza potęgi o wykładnikach wymiernych
<ul style="list-style-type: none">zapisuje daną liczbę w postaci potęgi o wykładniku wymiernym
<ul style="list-style-type: none">zapisuje daną liczbę w postaci potęgi o danej podstawie
<ul style="list-style-type: none">upraszcza wyrażenia, stosując prawa działań na potęgach (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none">porównuje liczby przedstawione w postaci potęg (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wartości funkcji wykładniczej dla podanych argumentów
<ul style="list-style-type: none">sprawdza, czy punkt należy do wykresu funkcji wykładniczej
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wzór funkcji wykładniczej i szkicuje jej wykres, znając współrzędne punktu należącego do jej wykresu
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykres funkcji wykładniczej, stosując przesunięcie o wektor i określa jej własności
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykres funkcji, będący efektem jednego przekształcenia wykresu funkcji wykładniczej i określa jej własności
<ul style="list-style-type: none">oblicza logarytm danej liczby
<ul style="list-style-type: none">stosuje równości wynikające z definicji logarytmu do prostych obliczeń

• wyznacza podstawę logarytmu lub liczbę logarytmowaną, gdy dana jest jego wartość
• rozwiązuje równania wykładnicze, stosując logarytm
• oblicza logarytm iloczynu, ilorazu i potęgi, stosując odpowiednie twierdzenia o logarytmach

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• upraszcza wyrażenia, stosując prawa działań na potęgach
• porównuje liczby przedstawione w postaci potęg
• odczytuje rozwiązania nierówności na podstawie wykresów funkcji wykładniczych
• podaje odpowiednie założenia dla podstawy logarytmu lub liczby logarytmowanej
• podaje przybliżoną wartość logarytmów dziesiętnych z wykorzystaniem tablic
• stosuje twierdzenie o logarytmie iloczynu, ilorazu i potęgi do uzasadnienia równości wyrażeń
• wykorzystuje własności funkcji wykładniczej i logarytmu do rozwiązywania zadań o kontekście praktycznym

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• dowodzi twierdzenia o logarytmach
• wykorzystuje twierdzenie o zmianie podstawy logarytmu w zadaniach
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji wykładniczej i logarytmicznej

4. CIĄGI

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• wyznacza kolejne wyrazy ciągu, gdy danych jest kilka jego początkowych wyrazów
• szkicuje wykres ciągu
• wyznacza wzór ogólny ciągu, mając danych kilka jego początkowych wyrazów
• wyznacza początkowe wyrazy ciągu określonego wzorem ogólnym lub słownie
• wyznacza, które wyrazy ciągu przyjmują daną wartość
• podaje przykłady ciągów monotonicznych, których wyrazy spełniają dane warunki
• uzasadnia, że dany ciąg nie jest monotoniczny, mając dane jego kolejne wyrazy
• wyznacza wyraz a_{n+1} ciągu określonego wzorem ogólnym
• podaje przykłady ciągów arytmetycznych
• wyznacza wyrazy ciągu arytmetycznego, mając dany pierwszy wyraz i różnicę
• wyznacza wzór ogólny ciągu arytmetycznego, mając dane dowolne dwa jego wyrazy
• sprawdza, czy dany ciąg jest arytmetyczny (proste przypadki)
• wyznacza wzór ogólny ciągu geometrycznego, mając dane dowolne dwa jego wyrazy
• sprawdza, czy dany ciąg jest geometryczny (proste przypadki)
• stosuje średnią arytmetyczną do wyznaczania wyrazów ciągu arytmetycznego (proste przypadki)
• określa monotoniczność ciągu arytmetycznego i geometrycznego
• oblicza sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego i geometrycznego
• podaje przykłady ciągów geometrycznych
• wyznacza wyrazy ciągu geometrycznego, mając dany pierwszy wyraz i iloraz
• stosuje monotoniczność ciągu geometrycznego do rozwiązywania prostych zadań
• stosuje własności ciągu arytmetycznego lub geometrycznego do rozwiązywania prostych zadań
• oblicza wysokość kapitału przy różnym okresie kapitalizacji
• oblicza oprocentowanie lokaty (proste przypadki)

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• wyznacza wzór ogólny ciągu spełniającego podane warunki
• bada monotoniczność ciągów
• rozwiązuje zadania z parametrem dotyczące monotoniczności ciągu
• wyznacza wartości zmiennych tak, aby wraz z podanymi wartościami tworzyły ciąg arytmetyczny lub geometryczny
• sprawdza, czy dany ciąg jest arytmetyczny
• sprawdza, czy dany ciąg jest geometryczny
• rozwiązuje równania z zastosowaniem wzoru na sumę wyrazów ciągu arytmetycznego
• rozwiązuje równania z zastosowaniem wzoru na sumę wyrazów ciągu geometrycznego
• określa monotoniczność ciągu arytmetycznego i geometrycznego
• stosuje własności ciągu arytmetycznego i geometrycznego w zadaniach
• rozwiązuje zadania związane z kredytami dotyczące okresu oszczędzania i wysokości oprocentowania

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności dotyczące monotoniczności ciągu
• wyznacza wyrazy ciągu określonego rekurencyjnie
• dowodzi wzór na sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego
• stosuje średnią geometryczną do rozwiązywania zadań
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące ciągów

5. TRYGONOMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• podaje definicje funkcji trygonometrycznych kąta ostrego w trójkącie prostokątnym
• podaje wartości funkcji trygonometrycznych kątów 30° , 45° , 60°
• oblicza wartości funkcji trygonometrycznych kątów ostrych w trójkącie prostokątnym
• odczytuje z tablic wartości funkcji trygonometrycznych danego kąta ostrego
• znajduje w tablicach kąt ostry, gdy dana jest wartość jego funkcji trygonometrycznej
• rozwiązuje trójkąty prostokątne w prostych zadaniach
• oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, mając dany sinus, cosinus kąta
• podaje związki między funkcjami trygonometrycznymi tego samego kąta
• stosuje zależności między funkcjami trygonometrycznymi do upraszczania wyrażeń zawierających funkcje trygonometryczne
• stosuje funkcje trygonometryczne do rozwiązywania prostych zadań osadzonych w kontekście praktycznym
• zaznacza kąt w układzie współrzędnych
• wyznacza wartości funkcji trygonometrycznych kąta, gdy dane są współrzędne punktu leżącego na jego końcowym ramieniu
• określa znaki funkcji trygonometrycznych danego kąta
• oblicza wartości funkcji trygonometrycznych szczególnych kątów, np.: 90° , 120° , 135°

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• oblicza wartości funkcji trygonometrycznych kątów ostrych w bardziej złożonych sytuacjach
• stosuje funkcje trygonometryczne do rozwiązywania zadań praktycznych o podwyższonym stopniu trudności
• rozwiązuje trójkąty prostokątne
• oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, mając dany tangens kąta
• uzasadnia związki między funkcjami trygonometrycznymi

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności dotyczące funkcji trygonometrycznych
• stosuje związek między współczynnikiem kierunkowym a kątem nachylenia prostej do osi OX

6. PLANIMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• podaje i stosuje wzory na długość okręgu, długość łuku, pole koła i pole wycinka koła
• określa wzajemne położenie okręgów, mając dane promienie tych okręgów oraz odległość ich środków
• oblicza pola figur, stosując zależności między okręgami (proste przypadki)
• określa liczbę punktów wspólnych prostej i okręgu przy danych warunkach
• stosuje własności stycznej do okręgu do rozwiązywania prostych zadań
• rozpoznaje kąty wpisane i środkowe w okręgu oraz wskazuje łuki, na których są one oparte
• stosuje twierdzenie o kącie środkowym i kącie wpisanym, opartych na tym samym łuku (proste przypadki)
• podaje różne wzory na pole trójkąta
• oblicza pole trójkąta, dobierając odpowiedni wzór (proste przypadki)
• rozwiązuje zadania dotyczące okręgu wpisanego w trójkąt prostokątny lub równoboczny
• rozwiązuje zadania związane z okręgiem opisanym na trójkącie
• podaje wzory na pole równoległoboku, rombu i trapezu
• wykorzystuje funkcje trygonometryczne do wyznaczania pól czworokątów (proste przypadki)
• oblicza odległość punktów w układzie współrzędnych
• oblicza odwód wielokąta, mając dane współrzędne jego wierzchołków
• stosuje wzór na odległość między punktami do rozwiązywania prostych zadań
• wyznacza współrzędne środka odcinka, mając dane współrzędne jego końców
• rysuje figury symetryczne w danej symetrii osiowej
• konstruuje figury symetryczne w danej symetrii środkowej
• określa liczbę i wskazuje osi symetrii figury

<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje środek symetrii figury
<ul style="list-style-type: none"> • znajduje obrazy figur geometrycznych w symetrii osiowej względem osi układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> • znajduje obrazy figur geometrycznych w symetrii środkowej względem środka układu współrzędnych
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje własności symetrii osiowej i środkowej do rozwiązywania prostych zadań

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> • stosuje wzory na długość okręgu, długość łuku okręgu, pole koła i pole wycinka koła do obliczania pól i obwodów figur
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza pole figury, stosując zależności między okręgami
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje własności stycznej do okręgu do rozwiązywania trudniejszych zadań
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje twierdzenie o kącie środkowym i kącie wpisanym, opartych na tym samym łuku oraz wnioski z tego twierdzenia do rozwiązywania zadań o większym stopniu trudności
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje różne wzory na pole trójkąta i przekształca je
<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje umiejętność wyznaczania pól trójkątów do obliczania pól innych wielokątów
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje zadania związane z okręgiem wpisanym w dowolny trójkąt i opisanym na dowolnym trójkącie
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje własności środka okręgu opisanego na trójkącie w zadaniach z geometrii analitycznej
<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje funkcje trygonometryczne do wyznaczania pól czworokątów
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje wzór na odległość między punktami oraz środek odcinka do rozwiązywania trudniejszych zadań
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje własności symetrii osiowej i środkowej do rozwiązywania trudniejszych zadań

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi twierdzenia dotyczące kątów w okręgu
<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi wzoru na pole trójkąta
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje zadania z planimetrii o znacznym stopniu trudności
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje przesunięcie figury o wektor do rozwiązywania zadań
<ul style="list-style-type: none"> • podaje środek obrotu i kąt obrotu w prostych sytuacjach
<ul style="list-style-type: none"> • opisuje równaniem okrąg o danym środku i przechodzący przez dany punkt
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza środek i promień okręgu, mając jego równanie

Zakres rozszerzony

1. WIELOMIANY

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady wielomianów, określa ich stopień i podaje wartości ich współczynników
<ul style="list-style-type: none"> • zapisuje wielomian w sposób uporządkowany
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wartość wielomianu dla danego argumentu; sprawdza, czy dany punkt należy do wykresu danego wielomianu
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza sumę, różnicę, iloczyn wielomianów i określa ich stopień
<ul style="list-style-type: none"> • szkicuje wykres wielomianu będącego sumą jednomianów stopnia pierwszego i drugiego
<ul style="list-style-type: none"> • określa stopień iloczynu wielomianów bez wykonywania mnożenia
<ul style="list-style-type: none"> • podaje współczynnik przy najwyższej potędze oraz wyraz wolny iloczynu wielomianów, bez wykonywania mnożenia wielomianów
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wartość wielomianu dwóch (trzech) zmiennych dla danych argumentów
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje wzory na kwadrat i sześciąt sumy i różnicy oraz wzór na różnicę kwadratów do wykonywania działań na wielomianach oraz do rozkładu wielomianu na czynniki
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje wzory na sumę i różnicę sześciątów
<ul style="list-style-type: none"> • rozkłada wielomian na czynniki, stosując metodę grupowania wyrazów i wyłączania wspólnego czynnika poza nawias
<ul style="list-style-type: none"> • dzieli wielomian przez dwumian $x - a$
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza poprawność wykonanego dzielenia
<ul style="list-style-type: none"> • zapisuje wielomian w postaci $w(x) = p(x)q(x) + r$
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza podzielność wielomianu przez dwumian $x - a$ bez wykonywania dzielenia
<ul style="list-style-type: none"> • określa, które liczby mogą być pierwiastkami całkowitymi lub wymiernymi wielomianu
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dana liczba jest pierwiastkiem wielomianu i wyznacza pozostałe pierwiastki
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza pierwiastki wielomianu i podaje ich krotność, mając dany wielomian w postaci iloczynowej
<ul style="list-style-type: none"> • znając stopień wielomianu i jego pierwiastek, bada, czy wielomian ma inne pierwiastki oraz określa ich krotność
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje proste równania wielomianowe
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza punkty przecięcia się wykresu wielomianu i prostej
<ul style="list-style-type: none"> • szkicuje wykres wielomianu, mając daną jego postać iloczynową
<ul style="list-style-type: none"> • dobiera wzór wielomianu do szkicu wykresu

<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują nierówności wielomianowe, korzystając ze szkicu wykresu lub wykorzystując postać iloczynową wielomianu
<ul style="list-style-type: none"> opisuje wielomianem zależności dane w zadaniu i wyznacza jego dziedzinę

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> wyznacza współczynniki wielomianu, mając dane warunki
<ul style="list-style-type: none"> stosuje wielomiany wielu zmiennych w zadaniach różnych typów
<ul style="list-style-type: none"> stosuje wzór: $a^n - 1 = (a - 1)(a^{n-1} + \dots + 1)$
<ul style="list-style-type: none"> rozkłada wielomian na czynniki możliwie najniższego stopnia
<ul style="list-style-type: none"> stosuje rozkład wielomianu na czynniki w zadaniach różnych typów
<ul style="list-style-type: none"> analizuje i stosuje metodę podaną w przykładzie, aby rozłożyć dany wielomian na czynniki
<ul style="list-style-type: none"> sprawdza podzielność wielomianu przez wielomian $(x - p)(x - q)$ bez wykonywania dzielenia
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza iloraz danych wielomianów
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza resztę z dzielenia wielomianu, mając określone warunki
<ul style="list-style-type: none"> porównuje wielomiany
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania z parametrem dotyczące pierwiastków wielokrotnych
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują równania i nierówności wielomianowe
<ul style="list-style-type: none"> szkicuje wykres wielomianu, wyznaczając jego pierwiastki
<ul style="list-style-type: none"> stosuje nierówności wielomianowe do wyznaczenia dziedziny funkcji zapisanej za pomocą pierwiastka
<ul style="list-style-type: none"> wykonuje działania na zbiorach określonych nierównościami wielomianowymi
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania z parametrem
<ul style="list-style-type: none"> opisuje za pomocą wielomianu objętość lub pole powierzchni bryły oraz określa dziedzinę powstałej w ten sposób funkcji

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują zadania z parametrem, o podwyższonym stopniu trudności, dotyczące wyznaczania reszty z dzielenia wielomianu przez np. wielomian stopnia drugiego
<ul style="list-style-type: none"> stosuje równania i nierówności wielomianowe do rozwiązywania zadań praktycznych
<ul style="list-style-type: none"> przeprowadza dowody twierdzeń dotyczących wielomianów, np. twierdzenia Bézouta, twierdzenia o pierwiastkach całkowitych i wymiernych wielomianów
<ul style="list-style-type: none"> stosuje schemat Hornera przy dzieleniu wielomianów

2. FUNKCJE WYMIERNE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> wskazuje wielkości odwrotnie proporcjonalne i stosuje taką zależność do rozwiązywania prostych zadań
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza współczynnik proporcjonalności
<ul style="list-style-type: none"> podaje wzór proporcjonalności odwrotnej, znając współrzędne punktu należącego do wykresu
<ul style="list-style-type: none"> szkicuje wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x}$ (w prostych przypadkach także w podanym zbiorze), gdzie $a \neq 0$ i podaje jej własności (dziedzinę, zbiór wartości, przedziały monotoniczności)
<ul style="list-style-type: none"> przesuwa wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x}$, gdzie $a \neq 0$ o wektor i podaje jej własności
<ul style="list-style-type: none"> podaje współrzędne wektora, o jaki należy przesunąć wykres funkcji $f(x) = \frac{a}{x}$, gdzie $a \neq 0$, aby otrzymać wykres $g(x) = \frac{a}{x-p} + q$
<ul style="list-style-type: none"> dobiera wzór funkcji do jej wykresu
<ul style="list-style-type: none"> przekształca wzór funkcji homograficznej do postaci kanonicznej w prostych przypadkach
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza asymptoty wykresu funkcji homograficznej
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza dziedzinę prostego wyrażenia wymiernego
<ul style="list-style-type: none"> oblicza wartość wyrażenia wymiernego dla danej wartości zmiennej
<ul style="list-style-type: none"> skracza i rozszerza wyrażenia wymierne
<ul style="list-style-type: none"> wykonuje działania na wyrażeniach wymiernych w prostych przypadkach i podaje odpowiednie założenia
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują proste równania wymierne
<ul style="list-style-type: none"> rozwiązują, również graficznie, proste nierówności wymierne
<ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje wyrażenia wymierne do rozwiązywania prostych zadań tekstowych
<ul style="list-style-type: none"> wyznacza ze wzoru dziedzinę i miejsce zerowe funkcji wymiernej
<ul style="list-style-type: none"> stosuje własności wartości bezwzględnej do rozwiązywania prostych równań i nierówności wymiernych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania tekstowe, stosując proporcjonalność odwrotną
<ul style="list-style-type: none">wyznacza równania osi symetrii i współrzędne środka symetrii hiperboli opisanej równaniem
<ul style="list-style-type: none">przekształca wzór funkcji homograficznej do postaci kanonicznej
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji homograficznych i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wzór funkcji homograficznej spełniającej podane warunki
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania z parametrem dotyczące funkcji homograficznej
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji $y = f(x)$, $y = f(x)$, $y = f(x)$, gdzie $y = f(x)$ jest funkcją homograficzną i opisuje ich własności
<ul style="list-style-type: none">wykonuje działania na wyrażeniach wymiernych i podaje odpowiednie założenia
<ul style="list-style-type: none">przekształca wzory, stosując działania na wyrażeniach wymiernych
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje równania i nierówności wymierne
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje układy nierówności wymiernych
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje wyrażenia wymierne do rozwiązywania trudniejszych zadań tekstowych
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje zadania z parametrem dotyczące funkcji wymiernej
<ul style="list-style-type: none">stosuje własności wartości bezwzględnej do rozwiązywania równań i nierówności wymiernych
<ul style="list-style-type: none">zaznacza w układzie współrzędnych zbiory punktów spełniających określone warunki

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">stosuje własności hiperboli do rozwiązywania zadań
<ul style="list-style-type: none">stosuje funkcje wymierne do rozwiązywania zadań z parametrem o podwyższonym stopniu trudności

3. FUNKCJE TRYGNOMETRYCZNE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">zaznacza kąt w układzie współrzędnych, wskazuje jego ramię początkowe i końcowe
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wartości funkcji trygonometrycznych kąta, gdy dane są współrzędne punktu leżącego na jego końcowym ramieniu
<ul style="list-style-type: none">określa znaki funkcji trygonometrycznych danego kąta
<ul style="list-style-type: none">oblicza wartości funkcji trygonometrycznych szczególnych kątów, np.: 90°, 120°, 135°, 225°
<ul style="list-style-type: none">określa, w której ćwiartce układu współrzędnych leży końcowe ramię kąta, mając dane wartości funkcji trygonometrycznych
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje funkcje trygonometryczne do rozwiązywania prostych zadań
<ul style="list-style-type: none">zamienia miarę stopniową na łukową i odwrotnie
<ul style="list-style-type: none">odczytuje okres podstawowy funkcji na podstawie jej wykresu
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji trygonometrycznych w danym przedziale i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji trygonometrycznych, stosując przesunięcie o wektor i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji trygonometrycznych, stosując symetrię względem osi układu współrzędnych oraz symetrię względem początku układu współrzędnych i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykresy funkcji $y = af(x)$ oraz $y = f(x)$, gdzie $y = f(x)$ jest funkcją trygonometryczną i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none">stosuje tożsamości trygonometryczne
<ul style="list-style-type: none">dowodzi proste tożsamości trygonometryczne, podając odpowiednie założenia
<ul style="list-style-type: none">oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, znając wartość funkcji sinus lub cosinus
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wartości funkcji trygonometrycznych kątów z zastosowaniem wzorów na funkcje trygonometryczne sumy i różnicy kątów
<ul style="list-style-type: none">stosuje wzory na funkcje trygonometryczne kąta podwojonego
<ul style="list-style-type: none">wyznacza wartości funkcji trygonometrycznych danych kątów z zastosowaniem wzorów redukcyjnych
<ul style="list-style-type: none">rozwiązuje proste równania i nierówności trygonometryczne
<ul style="list-style-type: none">posługuje się tablicami lub kalkulatorem do wyznaczenia kąta, przy danej wartości funkcji trygonometrycznej

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none">oblicza wartości funkcji trygonometrycznych szczególnych kątów, np.: -90°, 315°, 1080°
<ul style="list-style-type: none">stosuje funkcje trygonometryczne do rozwiązywania zadań
<ul style="list-style-type: none">oblicza wartości funkcji trygonometrycznych dowolnych kątów
<ul style="list-style-type: none">wyznacza kąt, mając daną wartość jednej z jego funkcji trygonometrycznych
<ul style="list-style-type: none">szkicuje wykres funkcji okresowej
<ul style="list-style-type: none">stosuje okresowość funkcji do wyznaczania jej wartości
<ul style="list-style-type: none">wykorzystuje własności funkcji trygonometrycznych do obliczenia wartości tej funkcji dla danego kąta

<ul style="list-style-type: none"> • szkicuje wykresy funkcji $y = f(ax)$ oraz $y = f(x)$, gdzie $y = f(x)$ jest funkcją trygonometryczną i określa ich własności
<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie wykresów funkcji trygonometrycznych szkicuje wykresy funkcji, będące efektem wykonania kilku operacji oraz określa ich własności
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wartości pozostałych funkcji trygonometrycznych, znając wartość funkcji tangens lub cotangens
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje wzory na funkcje trygonometryczne kąta podwojonego do przekształcania wyrażeń, w tym również do uzasadniania tożsamości trygonometrycznych
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje związki między funkcjami trygonometrycznymi do rozwiązywania trudniejszych równań i nierówności trygonometrycznych

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none"> • wyprowadza wzory na funkcje trygonometryczne sumy i różnicy kątów oraz na funkcje kąta podwojonego
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji trygonometrycznych

4. CIĄGI

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza kolejne wyrazy ciągu, gdy danych jest kilka jego początkowych wyrazów
<ul style="list-style-type: none"> • szkicuje wykres ciągu
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wzór ogólny ciągu, mając danych kilka jego początkowych wyrazów
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza początkowe wyrazy ciągu określonego wzorem ogólnym oraz ciągu określonego rekurencyjnie
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza, które wyrazy ciągu przyjmują daną wartość
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady ciągów monotonicznych, których wyrazy spełniają dane warunki
<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że dany ciąg nie jest monotoniczny, mając dane jego kolejne wyrazy
<ul style="list-style-type: none"> • bada, w prostszych przypadkach, monotoniczność ciągu
<ul style="list-style-type: none"> • bada monotoniczność sumy i różnicy ciągów
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wyraz a_{n+1} ciągu określonego wzorem ogólnym
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wzór ogólny ciągu będącego wynikiem wykonania działań na danych ciągach w prostych przypadkach
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady ciągów arytmetycznych
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wyrazy ciągu arytmetycznego, mając dany pierwszy wyraz i różnicę
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wzór ogólny ciągu arytmetycznego, mając dane dowolne dwa jego wyrazy
<ul style="list-style-type: none"> • stosuje średnią arytmetyczną do wyznaczania wyrazów ciągu arytmetycznego
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dany ciąg jest arytmetyczny (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego
<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady ciągów geometrycznych
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wyrazy ciągu geometrycznego, mając dany pierwszy wyraz i iloraz
<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wzór ogólny ciągu geometrycznego, mając dane dowolne dwa jego wyrazy
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dany ciąg jest geometryczny (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza sumę n początkowych wyrazów ciągu geometrycznego
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza wysokość kapitału przy różnym okresie kapitalizacji
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza, oprocentowanie lokaty i okres oszczędzania (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none"> • bada na podstawie wykresu, czy dany ciąg ma granicę i w przypadku ciągu zbieżnego podaje jego granicę
<ul style="list-style-type: none"> • bada, ile wyrazów danego ciągu jest oddalonych od liczby o podaną wartość oraz ile jest większych (mniejszych) od danej wartości (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none"> • podaje granicę ciągów q^n dla $q \in (-1; 1)$ oraz $\frac{1}{n^k}$ dla $k > 0$
<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje ciąg rozbieżny na podstawie wykresy i określa, czy ma on granicę niewłaściwą, czy nie ma granicy
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza, granice ciągów, korzystając z twierdzeń o granicach ciągów zbieżnych i rozbieżnych (proste przypadki)
<ul style="list-style-type: none"> • podaje twierdzenie o rozbieżności ciągów: q^n dla $q > 0$ oraz n^k dla $k > 0$
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dany szereg geometryczny jest zbieżny
<ul style="list-style-type: none"> • oblicza sumę szeregu geometrycznego w prostych przypadkach

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none"> • wyznacza wzór ogólny ciągu spełniającego podane warunki
<ul style="list-style-type: none"> • bada monotoniczność ciągów
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności związane ze wzorem rekurencyjnym ciągu
<ul style="list-style-type: none"> • rozwiązuje zadania z parametrem dotyczące monotoniczności ciągu
<ul style="list-style-type: none"> • bada monotoniczność iloczynu i ilorazu ciągów
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dany ciąg jest arytmetyczny
<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, czy dany ciąg jest geometryczny

• rozwiązuje równania z zastosowaniem wzoru na sumę wyrazów ciągu arytmetycznego i geometrycznego
• wyznacza wartości zmiennych tak, aby wraz z podanymi wartościami tworzyły ciąg arytmetyczny i geometryczny
• stosuje średnią geometryczną do rozwiązywania zadań
• określa monotoniczność ciągu arytmetycznego i geometrycznego
• rozwiązuje zadania związane z kredytami dotyczące okresu oszczędzania i wysokości oprocentowania
• stosuje własności ciągu arytmetycznego i geometrycznego w zadaniach
• stosuje wzór na sumę n początkowych wyrazów ciągu geometrycznego w zadaniach
• bada, ile wyrazów danego ciągu jest oddalonych od liczby o podaną wartość oraz ile jest większych (mniejszych) od danej wartości
• oblicza, granice ciągów, korzystając z twierdzeń o granicach ciągów zbieżnych i rozbieżnych
• stosuje wzór na sumę szeregu geometrycznego do rozwiązywania zadań, również osadzonych w kontekście praktycznym

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności dotyczące ciągów, w szczególności monotoniczności ciągu
• oblicza granice ciągów, korzystając z twierdzenia o trzech ciągach

5. RACHUNEK RÓŻNICZKOWY

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• uzasadnia w prostych przypadkach, że funkcja nie ma granicy w punkcie
• oblicza granice funkcji w punkcie, korzystając z twierdzeń o granicach (proste przypadki)
• oblicza granice jednostronne funkcji w punkcie (proste przypadki)
• oblicza granice niewłaściwe jednostronne w punkcie i granice w punkcie (proste przypadki)
• oblicza granice funkcji w nieskończoności (proste przypadki)
• wyznacza równania asymptot pionowych i poziomych wykresu funkcji (proste przypadki)
• sprawdza ciągłość nieskomplikowanych funkcji w punkcie
• oblicza pochodną funkcji w punkcie, korzystając z definicji (proste przypadki)
• stosuje interpretację geometryczną pochodnej funkcji w punkcie do wyznaczenia współczynnika kierunkowego stycznej do wykresu funkcji w punkcie i oblicza kąt, jaki ta styczna tworzy z osią OX (proste przypadki)
• korzysta ze wzorów $(c)' = 0$, $(x)' = 1$, $(x^2)' = 2x$ oraz $(x^3)' = 3x^2$ do wyznaczenia funkcji pochodnej oraz wartości pochodnej w punkcie
• stosuje pochodną do wyznaczenia prędkości oraz przyspieszenia poruszających się ciał (proste przypadki)
• korzysta, w prostych przypadkach, z własności pochodnej do wyznaczenia przedziałów monotoniczności funkcji
• podaje ekstremum funkcji, korzystając z jej wykresu
• wyznacza ekstrema funkcji stosując warunek konieczny istnienia ekstremum
• uzasadnia, że dana funkcja nie ma ekstremum (proste przypadki)
• wyznacza najmniejszą i największą wartość funkcji w przedziale domkniętym i stosuje do rozwiązywania prostych zadań
• zna i stosuje schemat badania własności funkcji
• szkicuje wykres funkcji na podstawie jej własności (proste przypadki)

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• uzasadnia, także na odstawie wykresu, że funkcja nie ma granicy w punkcie
• uzasadnia, że dana liczba jest granicą funkcji w punkcie
• oblicza granicę funkcji $y = \sqrt{f(x)}$ w punkcie
• oblicza granice funkcji w punkcie, stosując własności granic funkcji sinus i cosinus w punkcie
• oblicza granice w punkcie, także niewłaściwe
• stosuje twierdzenie o związku między wartościami granic jednostronnych w punkcie a granicą funkcji w punkcie
• oblicza w granice funkcji w nieskończoności
• wyznacza równania asymptot pionowych i poziomych wykresu funkcji
• sprawdza ciągłość funkcji
• wyznacza wartości parametrów, dla których funkcja jest ciągła w danym punkcie lub zbiorze
• stosuje twierdzenie o przyjmowaniu wartości pośrednich oraz twierdzenie Weierstrassa
• oblicza pochodną funkcji w punkcie
• stosuje interpretację geometryczną pochodnej funkcji w punkcie do wyznaczenia współczynnika kierunkowego stycznej do wykresu funkcji w punkcie i oblicza kąt, jaki ta styczna tworzy z osią OX
• uzasadnia istnienie pochodnej w punkcie
• korzysta ze wzorów $(x^n)' = nx^{n-1}$ dla $n \in \mathbb{C} \setminus \{0\}$ i $x \neq 0$ oraz $(\sqrt{x})' = \frac{1}{2\sqrt{x}}$ dla $x \geq 0$ do wyznaczenia funkcji pochodnej oraz wartości pochodnej w punkcie

• wyprowadza wzory na pochodną sumy i różnicy funkcji
• wyznacza przedziały monotoniczności funkcji
• uzasadnia monotoniczność funkcji w danym zbiorze
• wyznacza wartości parametrów tak, aby funkcja była monotoniczna
• wyznacza ekstrema funkcji stosując warunek konieczny i wystarczający istnienia ekstremum
• uzasadnia, że funkcja nie ma ekstremum
• wyznacza najmniejszą i największą wartość funkcji w przedziale domkniętym i stosuje do rozwiązywania trudniejszych zadań w tym optymalizacyjnych
• bada własności funkcji i szkicuje jej wykres

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• wyprowadza wzory na pochodną iloczynu i ilorazu funkcji
• rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności dotyczące rachunku różniczkowego

6. PLANIMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• podaje i stosuje wzory na długość okręgu, długość łuku, pole koła i pole wycinka koła
• rozpoznaje kąty wpisane i środkowe w okręgu oraz wskazuje łuki, na których są one oparte
• stosuje, w prostych przypadkach, twierdzenie o kącie środkowym i wpisanym, opartych na tym samym łuku oraz twierdzenie o kącie między styczną a cięciwą okręgu
• rozwiązuje zadania dotyczące okręgu wpisanego w trójkąt prostokątny
• rozwiązuje zadania związane z okręgiem opisanym na trójkącie prostokątnym lub równoramiennym
• określa własności czworokątów i stosuje je do rozwiązywania prostych zadań
• sprawdza, czy w dany czworokąt można wpisać okrąg
• sprawdza, czy na danym czworokącie można opisać okrąg
• stosuje twierdzenie o okręgu opisanym na czworokącie i wpisanym w czworokąt do rozwiązywania prostszych zadań także o kontekście praktycznym
• stosuje twierdzenie sinusów do wyznaczenia długości boku trójkąta, miary kąta lub długości promienia okręgu opisanego na trójkącie
• stosuje twierdzenie cosinusów do wyznaczenia długości boku lub miary kąta trójkąta

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• stosuje twierdzenie o kącie środkowym i wpisanym, opartych na tym samym łuku oraz twierdzenie o kącie między styczną a cięciwą okręgu do rozwiązywania zadań o większym stopniu trudności
• rozwiązuje zadania związane z okręgiem wpisanym w dowolny trójkąt i opisanym na dowolnym trójkącie
• stosuje własności środka okręgu opisanego na trójkącie w zadaniach z geometrii analitycznej
• stosuje różne wzory na pole trójkąta i przekształca je
• stosuje własności czworokątów wypukłych oraz twierdzenia o okręgu opisanym na czworokącie i wpisanym w czworokąt do rozwiązywania trudniejszych zadań z planimetrii
• stosuje twierdzenie sinusów i cosinusów do rozwiązywania trójkątów także o kontekście praktycznym

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• dowodzi twierdzenia dotyczące kątów w okręgu
• dowodzi wzory na pole trójkąta
• dowodzi twierdzenia dotyczące okręgu wpisanego w wielokąt
• przeprowadza dowód twierdzenia sinusów i twierdzenia cosinusów
• rozwiązuje zadania o podwyższonym stopniu trudności dotyczące zastosowania twierdzenia sinusów i cosinusów

Klasa III

Zakres podstawowy

1. RACHUNEK PRAWDOPODOBIENSTWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• wypisuje wyniki danego doświadczenia
• stosuje w typowych sytuacjach regułę mnożenia

• przedstawia w prostych sytuacjach drzewo ilustrujące wyniki danego doświadczenia
• wypisuje permutacje danego zbioru
• stosuje definicję silni
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę permutacji danego zbioru
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę wariacji bez powtórzeń
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę wariacji z powtórzeniami
• stosuje w prostych sytuacjach regułę dodawania do wyznaczenia liczby wyników doświadczenia spełniających dany warunek
• określa zbiór zdarzeń elementarnych danego doświadczenia
• określa zbiór zdarzeń elementarnych sprzyjających danemu zdarzeniu losowemu
• określa zdarzenia przeciwne, zdarzenia niemożliwe, zdarzenia pewne i zdarzenia wykluczające się
• podaje rozkład prawdopodobieństwa dla rzutów kostką, monetą
• stosuje w prostych, typowych sytuacjach klasyczną definicję prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń losowych
• podaje rozkład prawdopodobieństwa
• oblicza prawdopodobieństwo zdarzenia przeciwnego
• stosuje w prostych sytuacjach twierdzenie o prawdopodobieństwie sumy zdarzeń

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• stosuje regułę mnożenia i regułę dodawania do wyznaczenia liczby wyników doświadczenia spełniających dany warunek
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę permutacji danego zbioru
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę wariacji bez powtórzeń
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę wariacji z powtórzeniami
• zapisuje zdarzenia w postaci sumy, iloczynu oraz różnicy zdarzeń
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach klasyczną definicję prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń losowych
• stosuje własności prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń
• stosuje własności prawdopodobieństwa w dowodach twierdzeń

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące prawdopodobieństwa
• ilustruje doświadczenia wieloetapowe za pomocą drzewa i na tej podstawie oblicza prawdopodobieństwa zdarzeń

2. STATYSTYKA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę
• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę danych pogrupowanych na różne sposoby
• oblicza wariancję i odchylenie standardowe
• oblicza średnią ważoną liczb z podanymi wagami

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę danych przedstawionych na diagramie
• wykorzystuje średnią arytmetyczną, medianę, dominantę i średnią ważoną do rozwiązywania zadań
• oblicza wariancję i odchylenie standardowe zestawu danych przedstawionych na różne sposoby

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• porównuje odchylenie przeciętne z odchyleniem standardowym
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące statystyki

3. STEREOMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• wskazuje w wielościanie proste prostopadłe, równoległe i skośne
• wskazuje w wielościanie rzut prostokątny danego odcinka na daną płaszczyznę
• określa liczby ścian, wierzchołków i krawędzi wielościanu
• wskazuje elementy charakterystyczne wielościanu (np. wierzchołek ostrosłupa)
• oblicza pola powierzchni bocznej i całkowitej graniastosłupa i ostrosłupa prostego

• rysuje siatkę wielościanu na podstawie jej fragmentu
• oblicza długości przekątnych graniastosłupa prostego
• oblicza objętości graniastosłupa i ostrosłupa prawidłowego
• wskazuje kąt między przekątną graniastosłupa a płaszczyzną jego podstawy
• wskazuje kąty między odcinkami w ostrosłupie a płaszczyzną jego podstawy
• wskazuje kąt między sąsiednimi ścianami wielościanu
• rozwiązuje typowe zadania dotyczące kąta między prostą a płaszczyzną
• stosuje w prostych sytuacjach funkcje trygonometryczne do obliczania pola powierzchni i objętości wielościanu
• wskazuje przekroje prostopadłościanu
• wskazuje elementy charakterystyczne bryły obrotowej (np. kąt rozwarcia stożka)
• oblicza w prostych sytuacjach pole powierzchni i objętość bryły obrotowej
• stosuje w prostych sytuacjach funkcje trygonometryczne do obliczania pola powierzchni i objętości bryły obrotowej
• wyznacza skalę podobieństwa brył podobnych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza wnioskowania dotyczące położenia prostych w przestrzeni
• stosuje i przekształca wzory na pola powierzchni i objętości wielościanów
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach funkcje trygonometryczne i twierdzenia planimetrii do obliczenia pola powierzchni i objętości wielościanu
• oblicza pola przekrojów prostopadłościanów, w tym również mając dany kąt nachylenia płaszczyzny przekroju do jednej ze ścian prostopadłościanu
• oblicza miarę kąta dwuściennego między ścianami wielościanu
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach funkcje trygonometryczne i twierdzenia planimetrii do obliczenia pola powierzchni i objętości bryły obrotowej
• wykorzystuje podobieństwo brył w rozwiązaniach zadań

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące stereometrii
• przeprowadza dowody twierdzeń dotyczących związków miarowych w wielościanach i bryłach obrotowych

4. PRZYKŁADY DOWODÓW W MATEMATYCE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• przeprowadza proste dowody dotyczące własności liczb
• przeprowadza proste dowody dotyczące nierówności
• przeprowadza proste dowody dotyczące własności figur płaskich

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące własności liczb
• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące nierówności
• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące własności figur płaskich

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przeprowadza dowody wymagające wiedzy opisanej na poziomie (W) z innych działów (np. znajomości twierdzenia Talesa)

5. POWTÓRZENIE

Wymagania dotyczące powtarzanych wiadomości zostały opisane w propozycjach przedmiotowego systemu oceniania dla klas pierwszej i drugiej.

Zakres rozszerzony

1. RACHUNEK PRAWDOPODOBIEŃSTWA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• wypisuje wyniki danego doświadczenia
• stosuje w typowych sytuacjach regułę mnożenia
• przedstawia w prostych sytuacjach drzewo ilustrujące wyniki danego doświadczenia

• wypisuje permutacje danego zbioru
• stosuje definicję silni
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę permutacji danego zbioru
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę wariacji bez powtórzeń
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę wariacji z powtórzeniami
• oblicza wartość symbolu Newtona
• oblicza w prostych sytuacjach liczbę kombinacji
• stosuje w prostych sytuacjach regułę dodawania do wyznaczenia liczby wyników doświadczenia spełniających dany warunek
• określa zbiór zdarzeń elementarnych danego doświadczenia
• określa zbiór zdarzeń elementarnych sprzyjających danemu zdarzeniu losowemu
• określa zdarzenia przeciwne, zdarzenia niemożliwe, zdarzenia pewne i zdarzenia wykluczające się
• stosuje w prostych, typowych sytuacjach klasyczną definicję prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń losowych
• podaje rozkład prawdopodobieństwa
• oblicza prawdopodobieństwo zdarzenia przeciwnego
• stosuje w prostych sytuacjach twierdzenie o prawdopodobieństwie sumy zdarzeń
• określa iloczyn zdarzeń
• oblicza w prostych sytuacjach prawdopodobieństwo warunkowe
• oblicza w prostych sytuacjach prawdopodobieństwo całkowite
• ilustruje doświadczenie wieloetapowe za pomocą drzewa

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• stosuje regułę mnożenia i regułę dodawania do wyznaczenia liczby wyników doświadczenia spełniających dany warunek
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę permutacji danego zbioru
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę wariacji bez powtórzeń
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę wariacji z powtórzeniami
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach liczbę kombinacji
• rozwiązuje równania i nierówności, w których występuje symbol Newtona
• zapisuje zdarzenia w postaci sumy, iloczynu oraz różnicy zdarzeń
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach klasyczną definicję prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń losowych
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach twierdzenie o prawdopodobieństwie sumy zdarzeń
• stosuje własności prawdopodobieństwa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń
• stosuje własności prawdopodobieństwa w dowodach twierdzeń
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach prawdopodobieństwo warunkowe
• oblicza w bardziej złożonych sytuacjach prawdopodobieństwo całkowite
• ilustruje doświadczenia wieloetapowe za pomocą drzewa i na tej podstawie oblicza prawdopodobieństwa zdarzeń

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• wykorzystuje wzór dwumianowy Newtona do rozwinięcia wyrażeń postaci $(a + b)^n$ i wyznaczania współczynników wielomianów
• uzasadnia zależności, w których występuje symbol Newtona
• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące prawdopodobieństwa
• rozwiązuje zadania dotyczące niezależności zdarzeń
• stosuje wzór Bayesa do obliczania prawdopodobieństw zdarzeń

2. STATYSTYKA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę
• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę danych przedstawionych na diagramie
• oblicza wariancję i odchylenie standardowe
• oblicza średnią ważoną liczb z podanymi wagami

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• oblicza średnią arytmetyczną, wyznacza medianę i dominantę danych pogrupowanych na różne sposoby
• wykorzystuje średnią arytmetyczną, medianę, dominantę i średnią ważoną do rozwiązywania zadań
• oblicza wariancję i odchylenie standardowe zestawu danych przedstawionych na różne sposoby

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">• porównuje odchylenie przeciętne z odchyleniem standardowym
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące statystyki

3. FUNKCJE WYKŁADNICZE I LOGARYTMICZNE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">• oblicza potęgę o wykładnikach wymiernych
<ul style="list-style-type: none">• zapisuje daną liczbę w postaci potęgi o wykładniku wymiernym
<ul style="list-style-type: none">• zapisuje daną liczbę w postaci potęgi o danej podstawie
<ul style="list-style-type: none">• upraszcza wyrażenia, stosując prawa działań na potęgach w prostych przypadkach
<ul style="list-style-type: none">• porównuje liczby przedstawione w postaci potęg
<ul style="list-style-type: none">• szkicuje wykres funkcji wykładniczej i określa jej własności
<ul style="list-style-type: none">• oblicza logarytm danej liczby
<ul style="list-style-type: none">• podaje założenia i zapisuje wyrażenia zawierające logarytmy w prostszej postaci
<ul style="list-style-type: none">• stosuje równości wynikające z definicji logarytmu do prostych obliczeń
<ul style="list-style-type: none">• wyznacza dziedzinę funkcji logarytmicznej
<ul style="list-style-type: none">• szkicuje wykres funkcji logarytmicznej i określa jej własności
<ul style="list-style-type: none">• wyznacza wzór funkcji wykładniczej lub logarytmicznej na podstawie współrzędnych punktu należącego do wykresu tej funkcji oraz szkicuje ten wykres
<ul style="list-style-type: none">• szkicuje wykresy funkcji wykładniczej i logarytmicznej, stosując przesunięcie o wektor
<ul style="list-style-type: none">• szkicuje wykres funkcji $y = -f(x)$, $y = f(-x)$, $y = f(x)$, $y = f(x)$, mając dany wykres funkcji wykładniczej lub logarytmicznej $y = f(x)$
<ul style="list-style-type: none">• stosuje twierdzenia o logarytmie iloczynu, ilorazu oraz potęgi do obliczania wartości wyrażeń z logarytmami
<ul style="list-style-type: none">• stosuje twierdzenie o zmianie podstawy logarytmu przy przekształcaniu wyrażeń z logarytmami

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

<ul style="list-style-type: none">• upraszcza wyrażenia, stosując prawa działań na potęgach w bardziej złożonych sytuacjach
<ul style="list-style-type: none">• podaje przybliżone wartości logarytmów dziesiętnych z wykorzystaniem tablic
<ul style="list-style-type: none">• stosuje twierdzenie o logarytmie iloczynu, ilorazu i potęgi do uzasadniania równości wyrażeń
<ul style="list-style-type: none">• szkicuje wykresy funkcji wykładniczej lub logarytmicznej otrzymane w wyniku złożenia kilku przekształceń
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje proste równania wykładnicze, korzystając z różnowartościowości funkcji wykładniczej
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje proste nierówności wykładnicze, korzystając z monotoniczności funkcji wykładniczej
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje proste równania i nierówności logarytmiczne, korzystając z własności funkcji logarytmicznej
<ul style="list-style-type: none">• wykorzystuje własności funkcji wykładniczej i logarytmicznej do rozwiązywania zadań o kontekście praktycznym
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje zadania z parametrem dotyczące funkcji wykładniczej lub logarytmicznej

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

<ul style="list-style-type: none">• dowodzi twierdzenia o logarytmach
<ul style="list-style-type: none">• wykorzystuje twierdzenie o zmianie podstawy logarytmu w zadaniach na dowodzenie
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące funkcji wykładniczej i logarytmicznej
<ul style="list-style-type: none">• zaznacza w układzie współrzędnych zbiór punktów płaszczyzny (x, y) spełniających podany warunek

4. STEREOMETRIA

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

<ul style="list-style-type: none">• wskazuje w wielościanie proste prostopadłe, równoległe i skośne
<ul style="list-style-type: none">• wskazuje w wielościanie rzut prostokątny danego odcinka na daną płaszczyznę
<ul style="list-style-type: none">• określa liczby ścian, wierzchołków i krawędzi wielościanu
<ul style="list-style-type: none">• wskazuje elementy charakterystyczne wielościanu (np. wierzchołek ostrosłupa)
<ul style="list-style-type: none">• oblicza pola powierzchni bocznej i całkowitej graniastosłupa i ostrosłupa prostego
<ul style="list-style-type: none">• rysuje siatkę wielościanu na podstawie jej fragmentu
<ul style="list-style-type: none">• oblicza długości przekątnych graniastosłupa prostego
<ul style="list-style-type: none">• oblicza objętości graniastosłupa i ostrosłupa prawidłowego
<ul style="list-style-type: none">• wskazuje kąt między przekątną graniastosłupa a płaszczyzną jego podstawy
<ul style="list-style-type: none">• wskazuje kąty między odcinkami w ostrosłupie a płaszczyzną jego podstawy
<ul style="list-style-type: none">• wskazuje kąt między sąsiednimi ścianami wielościanu
<ul style="list-style-type: none">• rozwiązuje typowe zadania dotyczące kąta między prostą a płaszczyzną

• stosuje w prostych sytuacjach funkcje trygonometryczne do obliczania pola powierzchni i objętości wielościanu
• wskazuje elementy charakterystyczne bryły obrotowej (np. kąt rozwarcia stożka)
• wskazuje przekroje wielościanu i bryły obrotowej
• oblicza w prostych sytuacjach pole powierzchni i objętość bryły obrotowej
• stosuje w prostych sytuacjach funkcje trygonometryczne do obliczania pola powierzchni i objętości bryły obrotowej
• wyznacza skalę podobieństwa brył podobnych

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza wnioskowania dotyczące położenia prostych w przestrzeni
• stosuje i przekształca wzory na pola powierzchni i objętości wielościanów
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach funkcje trygonometryczne i twierdzenia planimetrii do obliczenia pola powierzchni i objętości wielościanu
• oblicza pola przekrojów wielościanu
• oblicza miarę kąta dwuściennego między ścianami wielościanu oraz między ścianą wielościanu a jego przekrojem
• stosuje w bardziej złożonych sytuacjach funkcje trygonometryczne i twierdzenia planimetrii do obliczenia pola powierzchni i objętości bryły obrotowej
• oblicza pola powierzchni i objętości brył wpisanych w kulę i opisanych na kuli
• oblicza pola powierzchni i objętości brył wpisanych w walec i opisanych na walcu
• oblicza pola powierzchni i objętości brył wpisanych w stożek i opisanych na stożku
• wykorzystuje podobieństwo brył w rozwiązaniach zadań

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• rozwiązuje zadania o znacznym stopniu trudności dotyczące stereometrii
• przeprowadza dowody twierdzeń dotyczących związków miarowych w wielościanach i bryłach obrotowych

5. PRZYKŁADY DOWODÓW W MATEMATYCE

Poziom (K) lub (P)

Uczeń otrzymuje ocenę **dopuszczającą** lub **dostateczną**, jeśli:

• przeprowadza proste dowody dotyczące własności liczb
• przeprowadza proste dowody dotyczące nierówności
• przeprowadza proste dowody dotyczące własności figur płaskich

Poziom (R) lub (D)

Uczeń otrzymuje ocenę **dobrą** lub **bardzo dobrą**, jeśli opanował poziomy (K) i (P) oraz dodatkowo:

• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące własności liczb
• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące nierówności
• przeprowadza trudniejsze dowody dotyczące własności figur płaskich

Poziom (W)

Uczeń otrzymuje ocenę **celującą**, jeśli opanował wiedzę i umiejętności z poziomów (K) – (D) oraz:

• przeprowadza dowód nie wprost

6. POWTÓRZENIE

Wymagania dotyczące powtarzanych wiadomości zostały opisane w propozycjach przedmiotowego systemu oceniania dla klas pierwszej i drugiej.

⁶ Wymagania edukacyjne z biologii

zawierają szczegółowy wykaz wiadomości i umiejętności, które uczeń powinien opanować po omówieniu poszczególnych lekcji z podręcznika *Biologia na czasie – zakres podstawowy*. Jest on niezastąpiony przy obiektywnej ocenie postępów ucznia w nauce.

Poziomy oczekiwanych osiągnięć ucznia

Wymagania podstawowe konieczne (na stopień dopuszczający) podstawowe (na stopień dostateczny) obejmują treści i umiejętności	Wymagania ponadpodstawowe rozszerzające (na stopień dobry) dopełniające (na stopień bardzo dobry) obejmują treści i umiejętności
• najważniejsze w uczeniu się biologii	• złożone i mniej przystępne niż zaliczone do wymagań podstawowych
• łatwe dla ucznia nawet mało zdolnego	• wymagające korzystania z różnych źródeł informacji

• często powtarzające się w procesie nauczania	• umożliwiające rozwiązywanie problemów
• określone programem nauczania na poziomie nieprzekraczającym wymagań zawartych w podstawie programowej	• pośrednio użyteczne w życiu pozaszkolnym
• użyteczne w życiu codziennym	• pozwalające łączyć wiedzę z różnych przedmiotów i dziedzin

Stopnie szkolne

Stopień dopuszczający

Stopień dopuszczający można wystawić uczniowi, który przyswoił treści konieczne. Taki uczeń z pomocą nauczyciela jest w stanie nadrobić braki w podstawowych umiejętnościach.

Stopień dostateczny

Stopień dostateczny może otrzymać uczeń, który opanował wiadomości podstawowe i z niewielką pomocą nauczyciela potrafi rozwiązać podstawowe problemy. Analizuje również proste zależności, a także próbuje porównywać, wnioskować i zajmować określone stanowisko.

Stopień dobry

Stopień dobry można wystawić uczniowi, który przyswoił treści rozszerzające, właściwie stosuje terminologię przedmiotową, a także wiadomości w sytuacjach typowych wg wzorów znanych z lekcji i podręcznika, rozwiązuje typowe problemy z wykorzystaniem poznanych metod, samodzielnie pracuje z podręcznikiem i materiałem źródłowym oraz aktywnie uczestniczy w zajęciach.

Stopień bardzo dobry

Stopień bardzo dobry może otrzymać uczeń, który opanował treści dopełniające. Potrafi on samodzielnie interpretować zjawiska oraz bronić swych poglądów.

Stopień celujący

Stopień celujący może otrzymać uczeń, który opanował treści wykraczające poza informacje zawarte w podręczniku. Potrafi on selekcjonować i hierarchizować wiadomości, z powodzeniem bierze udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, a także pod okiem nauczyciela prowadzi własne prace badawcze.

OBOWIĄZKOWE FORMY KONTROLI:

- 14) Wypowiedź ustna – minimum
 - 15) Ma formę indywidualnej rozmowy nauczyciela z uczniem, podczas której nauczyciel dokonuje kontroli i oceny osiągnięć dydaktycznych ucznia oraz diagnozuje postawę i zaangażowanie ucznia w relacjach interpersonalnych.
 - 16) Ponad to (w zależności od aktywności ucznia) ocenie podlegają umiejętności kluczowe za pomocą plusów lub minusów, które mogą wzmacniać lub osłabiać (stymulować) ocenę wystawioną na podstawie aktywności obowiązkowej
- 17) Wypowiedź pisemna – minimum jedno z następujących:
 - test,
 - zestaw zadań,
 - sprawdziany,
 - rozprawka.
- 6) Ilość i zakres tematyczny zależy od profilu klasy, decyzję podejmuje nauczyciel w porozumieniu z klasą.
- 7) Nauczyciel informuje uczniów o terminie pracy pisemnej, z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem (po porozumieniu z klasą) dokonuje odpowiedniego wpisu ołówkiem do dziennika lekcyjnego.
- 8) Jeśli uczeń nie może uczestniczyć w pracy pisemnej w terminie wyznaczonym dla klasy z powodu usprawiedliwionej nieobecności, jest on zobowiązany na pierwszych zajęciach z biologii po powrocie zaliczyć pracę pisemną albo w uzasadnionych przypadkach ustalić z nauczycielem termin zaliczenia.
- 9) Uczeń może poprawić niezadowolający go wynik pracy pisemnej, ustalając z nauczycielem termin po uprzednim wyjaśnieniu przyczyn niewłaściwego przygotowania się uznanym przez nauczyciela w dzienniku lekcyjnym.
- 10) Jeżeli z przyczyn niezależnych od klasy lub nauczyciela praca pisemna nie może się odbyć w ustalonym terminie, wówczas odbywa się na pierwszych zajęciach lub wcześniej dokonuje się z nauczycielem wyboru nowego terminu.
- 11) Sprawdzone i ocenione prace pisemne nauczyciel jest zobowiązany przechowywać na terenie szkoły przez okres danego roku szkolnego, a na prośbę rodziców ucznia udostępnić je do wglądu na terenie szkoły w czasie przeznaczonym na spotkania z rodzicami lub w innym uzgodnionym terminie.
6. Praca domowa ucznia.
5. Obowiązkiem nauczyciela jest precyzyjne i zrozumiałe sformułowanie treści pracy domowej, obowiązkiem ucznia jest jej zapisanie w zeszytu przedmiotowym, oraz w nawiasie zapisanie daty jako terminu wykonania.
7. Zeszyt przedmiotowy ucznia.
 - 1) Obowiązkiem ucznia jest systematyczne i staranne (czytelne i estetyczne) prowadzenie notatek lekcyjnych w zeszytu przedmiotowym (nowa terminologia biologiczna)
 - 2) Szczegółowe zasady prowadzenia zeszytu przedmiotowego określa nauczyciel.

NADOBOWIĄZKOWE FORMY AKTYWNOŚCI UCZNIÓW.

13. Aktywność na zajęciach lekcyjnych obejmuje w szczególności:
 - Zajmowane stanowiska, wyrażanie opinii
 - Pracę w grupie
 - Poszukiwanie materiałów związanych z bieżącymi tematami zajęć

14. Opracowanie referatu polega na jego przygotowaniu i prezentacji (wygłoszeniu a nie odczytaniu) oraz na zainteresowaniu nim słuchaczy (dyskusja).
15. Przygotowanie zajęć polega na opracowaniu scenariusza zajęć lekcyjnych, fakultatywnych lub poza lekcyjnych według wzoru ustalonego przez nauczyciela oraz przeprowadzeniu ich w jego obecności.
16. Napisanie pracy teoretycznej i wykonanie pracy badawczej dotyczącej zagadnień nie związanych z udziałem ucznia w olimpiadzie lub konkursie.
17. Wykonanie pomocy dydaktycznej obejmuje jej samodzielne opracowanie i sporządzenie (ocenia się walory dydaktyczne, metodę wykonania i estetykę).
18. Zapoznanie się z publikacją polega na przeczytaniu pracy popularnonaukowej lub akademickiej, opracowaniu jej streszczenia i dyskusji z nauczycielem na poruszany w niej temat.
19. Przeprowadzenie wywiadu obejmuje działania związane z jego przygotowaniem merytorycznym (w tym opisanie jego celu) oraz rejestrację.
20. Prowadzenie zeszytu ćwiczeń polega na systematycznym wykonaniu zawartych w nim poleceń i przedstawienie go do wglądu na żądanie nauczyciela.
21. Opieka nad hodowlami botanicznymi i zoologicznymi obejmuje cały rok szkolny i może być prowadzona przez zespół uczniów.
22. Aktywność szkolna obejmuje:
 - 15) Działania w zakresie inicjacji i (lub) twórczego udziału w organizacji szkolnych (międzyszkolnych) warsztatów, seminariów, konkursów, wycieczek terenowych itd. z zakresu nauk przyrodniczych,
 - 16) Działalność w ramach koła biologicznego.
23. Aktywność pozaszkolna to udział w olimpiadach i konkursach przedmiotowych. Realizacja którejkolwiek z form aktywności nadobowiązkowej – jeżeli ma stanowić składnik oceny klasyfikacyjnej ucznia – powinna odbyć się w porozumieniu z nauczycielem.
24. Częstotliwość oceniania:
 - Uczeń jest oceniany – co najmniej raz w semestrze z każdej formy aktywności (odpowiedź ustna, pisemna, inne formy odpowiedzi)
 - Nie ocenia się ucznia w trudnej sytuacji losowej
 - Nie ocenia się ucznia do 5 dni po dłuższej usprawiedliwionej nieobecności
 - Uczeń może w semestrze zgłosić jedno nieprzygotowanie bez podania przyczyn.

Kryteria wymagań na daną ocenę

1. Kryteria oceny wiadomości i umiejętności z biologii uwzględniają dostosowania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia.
2. Kryteria oceny wypowiedzi pisemnej (sprawdziany, kartkówki, zadania domowe)
 - a) Zrozumienie tematu 20%
 - b) Stopień wyczerpania tematu (materiału) – 30%
 - c) - sposób prezentacji jako umiejętność posługiwania się wiedzą i pojęciami,
- selekcja materiału rzeczowego, logiczne wiązanie faktów,
- dostrzeganie związków przyczynowo - skutkowych,
- analiza, porównywanie, wyjaśnianie, uogólnianie, własna ocena – 40%.
 - d) poprawna polszczyzna – ortografia, styl, język jasny, zwięzły, precyzyjny – 5%
 - e) konstrukcja pracy, jej szata graficzna – wstęp, rozwinięcie, zakończenie, z uwzględnieniem odpowiednich proporcji, prawidłowo podpisane i opisane rysunki, schematy – 5%

Procent uzyskanych punktów	Ocena
wymagania pozaprogramowe	celujący
od 95%	bardzo dobry
od 80%	dobry
od 60%	dostateczny
od 40%	dopuszczający
39% i poniżej	niedostateczny

3. Kryteria oceny ze sprawdzianu testowego:
 - a) Test jednopoziomowy
 - powyżej 95% poprawnie wykonanych zadań wykraczających poza program nauczania – ocena celująca
 - od 95% poprawnie wykonanych zadań – ocena bardzo dobra
 - od 80% poprawnie wykonanych zadań – ocena dobra
 - od 60% poprawnie wykonanych zadań – ocena dostateczna
 - od 40% poprawnie wykonanych zadań – ocena dopuszczająca
 - poniżej 39% poprawnie wykonanych zadań – ocena niedostateczna
 - b) Test wielopoziomowy – zaliczenie wielopoziomowego testu następuje po rozwiązaniu od 75% do 80% zadań, pod warunkiem że niższe poziomy w takim samym procencie są wykonywane prawidłowo.
4. Kryteria oceny ustnej:

Opis czynności	Ocena
----------------	-------

Odpowiedź samodzielna i poprawna, wykracza znacznie poza treści i umiejętności programowe, wskazuje na szczególne zainteresowanie ucznia przedmiotem	celujący
Odpowiedź samodzielna i poprawna, wyczerpująca w zakresie treści i umiejętności programowych	Bardzo dobry
Odpowiedź zasadniczo samodzielna, wyczerpująca w zakresie wiadomości i umiejętności podstawowych, nieznaczne kłopoty w operowaniu wiedzą przyrodniczą (dobór faktów ich analiza, wnioski, terminologia)	dobry
Odpowiedź niesamodzielna -uczeń zna podstawowe fakty, ale potrafi je zasadniczo bezbłędnie interpretować i dobierać właściwe przykłady tylko przy znacznym ukierunkowaniu przez nauczyciela; istotne trudności w uogólnianiu i wnioskowaniu	dostateczny
Odpowiedź niesamodzielna – uczeń zna fakty elementarne, ale nie dokonuje ich analizy nawet przy znacznej pomocy ze strony nauczyciela; brak umiejętności uogólniania i wnioskowania, istotne błędy w posługiwaniu się terminologią	dopuszczający
Brak wiadomości elementarnych	niedostateczny

5. Kryteria oceny prac domowych:

a) Długoterminowe:

- Praca wykonana starannie – 6,5,4,3,2

- Praca niestaranna

Błędy rzeczowe na poziomie wymagań podstawowych, uczeń nie potrafi omówić pracy - niedostateczny

6. Zeszyt przedmiotowy ucznia:

- Podlega kontroli bieżącej, a jego ocena dokonana jest przed klasyfikacją śródroczną i końcoworoczną, jeżeli bieżąca kontrola ujawni nieprawidłowości w jego prowadzeniu uczeń jest zobowiązany usunąć je w terminie i na zasadach ustalonych przez nauczyciela.

Ocenianie sumujące:

Ustalenie oceny klasyfikacji śródrocznej:

1. ustalenie oceny za prace domowe

2. ustalenie oceny za zeszyt przedmiotowy – uczeń otrzymuje ocenę niedostateczną, jeżeli co najmniej dwukrotnie przed klasyfikacją nauczyciel stwierdził nieprawidłowości w prowadzeniu zeszytu lub stwierdzone nieprawidłowości nie zostały usunięte w terminie i na zasadach ustalonych przez nauczyciela.

3. ocena form aktywności nadobowiązkowej ucznia:

- aktywność na zajęciach – jedna ocena

- pozostałe formy aktywności – druga ocena

4. analiza ocen uzyskanych za wypowiedzi ustne i prace pisemne

5. ustalenie oceny klasyfikacyjnej – nie powinna ona być tylko średnią arytmetyczną ocen bieżących

Oceny sumujące:

Ustalenie oceny klasyfikacji końcoworoczej:

1) ustalenie oceny za prace domowe krótkoterminowe wykonane w okresie po ostatniej klasyfikacji

2) ustalenie oceny końcoworoczej za zeszyt przedmiotowy

3) ocena aktywności nadobowiązkowej ucznia w okresie po ostatniej klasyfikacji:

- aktywność na zajęciach – jedna ocena

- pozostałe formy aktywności – druga ocena

4) ocena aktywności ucznia podlegająca rozliczeniu końcoworocznemu:

- opieka nad hodowlami i aktywność szkolna – jedna ocena

- udział w olimpiadach i konkursach – druga ocena

5) analiza ocen uzyskanych za wypowiedzi ustne i prace pisemne w okresie po ostatniej klasyfikacji

IV. Ocena semestralna/roczna

3. Ocena semestralna wynika z ocen bieżących I semestru, a ocena roczna z oceny semestralnej i ocen bieżących II semestru, ale nie jest średnią arytmetyczną tych ocen.

4. Największy wpływ na ocenę semestralną/roczną mają oceny za prace klasowe i sprawdziany, znaczący wpływ – oceny za kartkówki i wypowiedzi ustne. Inne oceny mogą wpłynąć na podwyższenie lub obniżenie tej oceny.

Dział I	Lp.	Poziom wymagań			
		konieczny (K)	podstawowy (P)	rozszerzający (R)	dopelniający (D)
Badania przyrodnicze	1	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia metody poznawania świata • wymienia etapy badań biologicznych 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega różnica między rozumowaniem dedukcyjnym a rozumowaniem indukcyjnym • rozróżnia problem badawczy od hipotezy, próbę kontrolną od próby badawczej, zmienną niezależną od zmiennej zależnej 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zasady prowadzenia i dokumentowania badań • formułuje główne etapy badań do konkretnych obserwacji i doświadczeń biologicznych • planuje przykładową obserwację biologiczną • wykonuje dokumentację przykładowej obserwacji 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje kolejne etapy prowadzenia badań
	2	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa elementy układu optycznego i układu mechanicznego mikroskopu optycznego • wymienia cechy obrazu oglądanego w mikroskopie optycznym 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie <i>zdolność rozdzielcza</i> • wyjaśnia sposób działania mikroskopów optycznego i elektronowego 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje działanie mikroskopu optycznego i mikroskopu elektronowego • wymienia zalety i wady mikroskopów optycznych oraz elektronowych 	<ul style="list-style-type: none"> • określa zasadę działania mikroskopu fluorescencyjnego • wyjaśnia różnicę w sposobie działania mikroskopów elektronowych: transmisyjnego i skaningowego
Chemiczne podstawy życia	1	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje związki chemiczne na organiczne i nieorganiczne • wymienia związki budujące organizm • klasyfikuje pierwiastki na makroelementy i mikroelementy • wymienia pierwiastki biogenne • nazywa wiązania i oddziaływania chemiczne • wymienia funkcje wody • wymienia funkcje soli mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie wybranych makro- i mikroelementów • określa znaczenie i występowanie wybranych typów wiązań i oddziaływań chemicznych • omawia budowę cząsteczki wody 	<ul style="list-style-type: none"> • określa objawy niedoboru wybranych makro- i mikroelementów • charakteryzuje budowę różnych typów wiązań chemicznych • charakteryzuje właściwości fizykochemiczne wody • uzasadnia znaczenie soli mineralnych dla organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> • rysuje modele różnych typów wiązań chemicznych • wykazuje związek między budową cząsteczki wody i właściwościami a jej rolą w organizmie
	2	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy i funkcje głównych grup węglowodanów • klasyfikuje sacharydy i podaje przykłady • wymienia właściwości mono-, oligo- i polisacharydów 	<ul style="list-style-type: none"> • określa kryterium klasyfikacji sacharydów • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje wiązanie O-glikozydowe • omawia występowanie i znaczenie wybranych mono-, oligo- i polisacharydów 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje monosacharydy • charakteryzuje i porównuje budowę wybranych polisacharydów • porównuje budowę chemiczną mono-, oligo- i polisacharydów • planuje doświadczenie mające na celu wykrycie glukozy 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia powstawanie form pierścieniowych monosacharydów • ilustruje powstawanie wiązania O-glikozydowego • zapisuje wzory wybranych węglowodanów

	3	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje lipidów klasyfikuje lipidy ze względu na budowę cząsteczki omawia znaczenie poszczególnych grup lipidów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega różnica między tłuszczami nasyconymi a tłuszczami nienasyconymi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kryteria klasyfikacji tłuszczowców charakteryzuje budowę lipidów prostych, złożonych i izoprenowych uzasadnia znaczenie cholesterolu planuje doświadczenie, którego celem jest wykrycie lipidów 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje poszczególne grupy lipidów omawia budowę fosfolipidów i ich rozmieszczenie w błonie biologicznej analizuje budowę triglicerydu
	4	<ul style="list-style-type: none"> nazywa grupy białek ze względu na pełnione funkcje, liczbę aminokwasów w łańcuchu strukturę oraz obecność elementów nieaminokwasowych wymienia przykładowe białka i ich funkcje omawia budowę białek rozpoznaje struktury przestrzenne białek wymienia właściwości białek 	<ul style="list-style-type: none"> podaje kryteria klasyfikacji białek wskazuje wiązanie peptydowe wyjaśnia, na czym polega i w jakich warunkach zachodzi koagulacja i denaturacja białek 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje grupy białek ze względu na pełnione funkcje, liczbę aminokwasów w łańcuchu i strukturę oraz obecność elementów nieaminokwasowych zapisuje wzór ogólny aminokwasów zapisuje reakcję powstawania dipeptydu charakteryzuje strukturę 1-, 2-, 3- i 4-rzędową białek 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje budowę aminokwasów klasyfikuje aminokwasy ze względu na charakter podstawników porównuje białka fibrylarne i globularne porównuje proces koagulacji i denaturacji białek planuje doświadczenie mające na celu wykrycie wiązań peptydowych
	5	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje budowę pojedynczego nukleotydu DNA i RNA omawia rolę DNA wymienia rodzaje RNA i określa ich rolę określa lokalizację DNA w komórkach eukariotycznych i prokariotycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega komplementarność zasad definiuje pojęcia: <i>podwójna helisa</i>, <i>replikacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje budowę chemiczną i przestrzenną cząsteczki DNA i RNA porównuje budowę i rolę DNA z budową i rolą RNA rysuje schemat budowy nukleotydu oblicza procentową zawartość zasad azotowych w DNA 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela zasady azotowe nazywa i wskazuje wiązania w cząsteczce DNA
Komórka – podstawowa jednostka życia	1	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>komórka</i>, <i>organizm jednokomórkowy</i>, <i>organizm wielokomórkowy</i> wymienia przykłady komórek prokariotycznych i eukariotycznych wskazuje i nazywa struktury komórki prokariotycznej i eukariotycznej rozdziela komórki: zwierzęcą, roślinną, grzybową i prokariotyczną 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między wymiarami komórki a jej powierzchnią i objętością rysuje wybraną komórkę eukariotyczną na podstawie obserwacji mikroskopowej 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje komórki ze względu na występowanie jądra komórkowego charakteryzuje funkcje struktur komórki prokariotycznej porównuje komórkę prokariotyczną z komórką eukariotyczną wskazuje cechy wspólne i różnice między komórkami eukariotycznymi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady największych komórek roślinnych i zwierzęcych analizuje znaczenie wielkości i kształtu komórki w transporcie substancji do i z komórki wykonuje samodzielnie nietrwały preparat mikroskopowy

2	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa i wskazuje składniki błon biologicznych • wymienia właściwości błon biologicznych • wymienia funkcje błon biologicznych • wymienia rodzaje transportu przez błony 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia model budowy błony biologicznej • wyjaśnia różnicę między transportem biernym a transportem czynnym • rozróżnia endocytozę i egzocytozę • definiuje pojęcia: <i>osmoza</i>, <i>turgor</i>, <i>plazmoliza</i>, <i>deplazmoliza</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje białka błon • omawia budowę i właściwości lipidów występujących w błonach biologicznych • charakteryzuje różne rodzaje transportu przez błony • porównuje zjawiska osmozy i dyfuzji • przedstawia skutki umieszczenia komórki roślinnej oraz komórki zwierzęcej w roztworach: hipotonicznym, izotonicznym i hipertonicznym 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje rozmieszczenie białek i lipidów w błonach biologicznych • wyjaśnia różnicę w sposobie działania białek kanałowych i nośnikowych • planuje doświadczenie mające na celu udowodnienie selektywnej przepuszczalności błony • planuje doświadczenie mające na celu obserwację plazmolizy i deplazmolizy w komórkach roślinnych
3	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje jądra komórkowego • definiuje pojęcia: <i>chromatyna</i>, <i>nukleosom</i>, <i>chromosom</i>, <i>kariotyp</i>, <i>chromosomy homologiczne</i> • identyfikuje chromosomy płci i autosomy • wyjaśnia różnicę między komórką haploidalną a komórką diploidalną 	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje elementy budowy jądra komórkowego • określa skład chemiczny chromatyny • wyjaśnia znaczenie jąderka i otoczki jądrowej • wymienia i identyfikuje kolejne etapy upakowania DNA w jądrze komórkowym • rysuje chromosom metafazowy • podaje przykłady komórek haploidalnych i komórek diploidalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje elementy jądra komórkowego • charakteryzuje budowę chromosomu metafazowego 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi, iż komórki eukariotyczne zawierają różną liczbę jąder komórkowych • wyjaśnia różnicę między heterochromatyną a euchromatyną • uzasadnia znaczenie upakowania DNA w jądrze komórkowym
4	<ul style="list-style-type: none"> • omawia skład i znaczenie cytozolu • wymienia elementy cytoszkieletu i ich funkcje • identyfikuje ruchy cytozolu • charakteryzuje budowę i rolę siateczki śródplazmatycznej • charakteryzuje budowę i rolę rybosomów, aparatu Golgiego i lizosomów 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia ruchy cytozolu • określa rolę peroksysomów i glioksysomów • wyjaśnia, na czym polega funkcjonalne powiązanie między rybosomami, siateczką śródplazmatyczną, aparatem Golgiego a błoną komórkową 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje elementy cytoszkieletu pod względem budowy, funkcji i rozmieszczenia • porównuje siateczkę śródplazmatyczną szorstką z siateczką śródplazmatyczną gładką • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie znaczenia wysokiej temperatury w dezaktywacji katalazy w bulwie ziemniaka 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje elementy cytoszkieletu • ilustruje plan budowy wici i rzęski • dokonuje obserwacji ruchów cytozolu w komórkach moczarki kanałowej
5	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia organelle komórki eukariotycznej otoczone dwiema błonami • uzasadnia rolę mitochondriów jako centrów energetycznych • wymienia funkcje plastydów 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę mitochondriów • klasyfikuje typy plastydów • charakteryzuje budowę chloroplastu • wymienia argumenty potwierdzające słuszność teorii endosymbiozy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, od czego zależy liczba i rozmieszczenie mitochondriów w komórce • porównuje typy plastydów • wyjaśnia, dlaczego mitochondria i plastydy nazywa się organelami półautonomicznymi 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby powstawania plastydów i możliwości przekształcania różnych rodzajów plastydów • rozpoznaje typy plastydów na podstawie obserwacji mikroskopowej

	6	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje składniki komórki na plazmatyczne i nieplazmatyczne • wymienia komórki zawierające wakuole • wymienia funkcje wakuoli • wymienia komórki zawierające ścianę komórkową • wymienia funkcje ściany komórkowej 	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa substancje będące głównymi składnikami budulcowym ściany komórkowej • wyjaśnia, na czym polegają wtórne zmiany o charakterze inkrustacji i adkrustacji • nazywa rodzaje połączeń międzykomórkowych w komórkach roślinnych i zwierzęcych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę wakuoli • wyjaśnia różnice między wodniczkami u protistów • charakteryzuje budowę ściany komórkowej • omawia umiejscowienie, budowę i funkcje połączeń między komórkami u roślin i zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje ścianę komórkową pierwotną ze ścianą komórkową wtórną u roślin • porównuje procesy inkrustacji i adkrustacji • wyjaśnia, w jaki sposób inkrustacja i adkrustacja zmieniają właściwości ściany komórkowej
	7	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje podziałów komórki • rozpoznaje etapy mitozy i mejozy • charakteryzuje przebieg poszczególnych etapów mitozy i mejozy • porównuje przebieg oraz znaczenie mitozy i mejozy • wyjaśnia znaczenie zjawiska <i>crossing-over</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: <i>kariokineza</i> i <i>cytokineza</i> • ilustruje poszczególne etapy mitozy i mejozy • wyjaśnia rolę interfazy w cyklu życiowym komórki • określa skutki zaburzeń cyklu komórkowego • wymienia czynniki wywołujące transformację nowotworową 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje schemat przedstawiający ilość DNA i chromosomów w poszczególnych etapach cyklu komórkowego • charakteryzuje poszczególne etapy interfazy • określa znaczenie wrzeciona kariokinetycznego • wyjaśnia, na czym polega programowana śmierć komórki • wyjaśnia mechanizm transformacji nowotworowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia i porównuje przebieg cytokinezy w komórkach roślinnej i zwierzęcej • charakteryzuje sposób formowania wrzeciona kariokinetycznego w komórce roślinnej i zwierzęcej • omawia znaczenie amitozy i endomitozy
	1	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zadania systematyki • wymienia główne rangi taksonów • wymienia kryteria klasyfikowania organizmów według metod opartych na podobieństwie i pokrewieństwie organizmów • wymienia nazwy pięciu królestw świata organizmów • wymienia charakterystyczne cechy organizmów należących do każdego z pięciu królestw 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: <i>takson</i>, <i>narządy homologiczne</i>, <i>gatunek</i> • ocenia znaczenie systematyki • wyjaśnia, na czym polega nazewnictwo binominalne gatunków i podaje nazwisko jego twórcy • wyjaśnia zasady konstruowania klucza dwudzielnego do oznaczania gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega hierarchiczny układ rang jednostek taksonomicznych • określa stanowisko systematyczne wybranego gatunku rośliny i zwierzęcia • wskazuje w nazwie gatunku nazwę rodzajową i epitet gatunkowy • wyjaśnia różnicę między naturalnym a sztucznym systemem klasyfikacji • definiuje pojęcia: <i>takson monofiletyczny</i>, <i>parafiletyczny</i> i <i>polifiletyczny</i> • porównuje królestwa świata żywego 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje i ocenia sposoby klasyfikowania organizmów oparte na metodach fenetycznych i filogenetycznych • oznacza gatunki, wykorzystując klucz w postaci graficznej lub numerycznej • konstruuje klucz służący do oznaczania przykładowych gatunków organizmów • ocenia stopień pokrewieństwa organizmów na podstawie analizy drzewa rodowego organizmów
Różnorodność wirusów, bakterii, protistów i grzybów	2	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy wirusów • wymienia sposoby rozprzestrzeniania się wirusowych chorób roślin, zwierząt i człowieka • omawia znaczenie wirusów • wymienia choroby wirusowe człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę wirionu • omawia przebieg cyklu lizogenicznego bakteriofaga i cyklu wirusa zwierzęcego • wyjaśnia, jakie znaczenie w zwalczaniu wirusów mają szczepienia ochronne 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że wirusy znajdują się na pograniczu materii nieożywionej i żywej • wyjaśnia różnicę między cyklem litycznym a lizogenicznym • klasyfikuje wirusy na podstawie rodzaju kwasu nukleinowego, morfologii, rodzaju gospodarza i sposobu infekcji oraz podaje ich przykłady • charakteryzuje wybrane choroby wirusowe człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje formy wirusów pod względem kształtu • porównuje przebieg cyklu lizogenicznego bakteriofaga i cykl wirusa zwierzęcego • omawia teorie pochodzenia wirusów • wyjaśnia różnicę między wirusem a wiroidem • określa znaczenie prionów

3	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę komórki bakteryjnej • wymienia czynności życiowe bakterii • klasyfikuje bakterie w zależności od sposobu odżywiania i oddychania • wymienia sposoby rozmnażania bezpłciowego bakterii • podaje przykłady pozytywnego i negatywnego znaczenia bakterii • wymienia choroby bakteryjne człowieka i drogi zakażenia 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje poszczególnych elementów komórki • identyfikuje różne formy komórek bakterii i rodzaje ich skupisk • określa wielkość komórek bakteryjnych • określa znaczenie form przetrwalnikowych w cyklu życiowym bakterii • wyjaśnia znaczenie procesów płciowych zachodzących u bakterii • definiuje pojęcia: <i>anabioza</i>, <i>taksja</i>, <i>koniugacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega różnica w budowie komórki bakterii samo- i cudzożywej • charakteryzuje poszczególne grupy bakterii w zależności od sposobu odżywiania i oddychania oraz podaje ich przykłady • omawia etapy koniugacji • charakteryzuje grupy systematyczne bakterii • omawia objawy wybranych chorób bakteryjnych człowieka • proponuje działania profilaktyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w budowie ściany komórkowej bakterii Gram-dodatnich i Gram-ujemnych • wyjaśnia znaczenie heterocyst • omawia rodzaje taksji
4	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynności życiowe protistów • omawia budowę komórki protistów zwierzęcych • omawia sposób odżywiania się protistów zwierzęcych • charakteryzuje przebieg rozmnażania się bezpłciowego i płciowego protistów • wymienia charakterystyczne cechy budowy protistów roślinopodobnych • omawia sposób odżywiania się protistów roślinopodobnych • wymienia cechy charakterystyczne dla protistów grzybopodobnych • podaje przykłady pozytywnego i negatywnego znaczenia protistów • wymienia choroby wywoływane przez protisty i drogi ich zarażenia 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia rodzaje ruchów u protistów zwierzęcych • wyjaśnia rolę wodniczek w odżywianiu i wydalaniu protistów • wyróżnia główne rodzaje plech u protistów roślinopodobnych • wymienia typy zapłodnienia występujące u protistów • porównuje poszczególne typy protistów • wymienia przedstawicieli poszczególnych typów protistów • podaje przykłady protistów, których organizm jest: pojedynczą komórką, kolonią, plechą 	<ul style="list-style-type: none"> • określa kryterium klasyfikacji protistów • wymienia i charakteryzuje sposób funkcjonowania organelli ruchu u protistów • wyjaśnia, na czym polega różnica między pinocytozą a fagocytozą • omawia proces wydalania i osmoregulacji zachodzący u protistów zwierzęcych • omawia kolejne etapy przebiegu koniugacji u pantofelka • omawia kolejne etapy cyklu rozwojowego zarodźca malarii • charakteryzuje budowę form jednokomórkowych i wielokomórkowych protistów roślinopodobnych • wymienia cechy charakterystyczne plech protistów roślinopodobnych • porównuje typy zapłodnienia u protistów • proponuje działania profilaktyczne w celu uniknięcia zarażenia się protistami chorobotwórczymi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego osmoregulacja i wydalanie mają szczególne znaczenie dla protistów słodkowodnych • uzasadnia różnicę między cyklem rozwojowym z mejozą pregamiczną a cyklem rozwojowym z mejozą postgamiczną • wymienia rodzaje materiałów zapasowych występujących u protistów roślinopodobnych • wymienia barwniki fotosyntetyczne u protistów roślinopodobnych • wymienia cechy budowy charakterystyczne dla poszczególnych typów protistów zwierzęcych, roślinopodobnych i grzybopodobnych • omawia choroby wywoływane przez protisty • omawia przemianę pokoleń z dominującym sporofitem na przykładzie listownicy

	5	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy charakterystyczne grzybów omawia budowę grzybów, używając pojęć: <i>grzybnia</i>, <i>strzępki</i>, <i>owocnik</i> charakteryzuje sposoby rozmnażania bezpłciowego i płciowego grzybów wymienia przedstawicieli poszczególnych typów grzybów omawia znaczenie grzybów i porostów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego grzyby są plechowcami omawia sposoby oddychania grzybów rozdziela poszczególne typy grzybów przedstawia budowę, środowisko i sposób życia porostów określa wpływ grzybów na zdrowie i życie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela rodzaje strzępek porównuje sposoby rozmnażania się grzybów omawia kolejne etapy cyklu rozwojowego sprężniowców, workowców i podstawczaków rozdziela typy hymenoforów u podstawczaków porównuje cechy poszczególnych typów grzybów wymienia gatunki grzybów saprobiontycznych, pasożytniczych i symbiotycznych przedstawia zasady profilaktyki chorób człowieka wywołanych przez grzyby charakteryzuje rodzaje plech porostów 	<ul style="list-style-type: none"> określa kryterium klasyfikacji grzybów porównuje typy mikoryz porównuje rodzaje zarodników wskazuje fazę dominującą w cyklu rozwojowym sprężniowców, workowców i podstawczaków określa rolę rozmnożeń w rozmnażaniu porostów
Różnorodność roślin	1	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy właściwe wyłącznie roślinom wymienia cechy charakterystyczne dla roślin pierwotnie wodnych omawia znaczenie krasnorostów i zielenic 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia formy organizacji roślin pierwotnie wodnych wymienia sposoby rozmnażania krasnorostów i zielenic 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje formy organizacji roślin pierwotnie wodnych omawia przemianę pokoleń na przykładzie ulwy sałatowej omawia kolejne etapy koniugacji u skrętnicy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia trudności w klasyfikacji systematycznej krasnorostów i zielenic charakteryzuje krasnorosty i zielenice pod względem budowy i środowiska występowania
	2	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy środowiska wodnego wymienia przykłady adaptacji roślin do życia na lądzie rozdziela grupy morfologiczno-rozwojowe roślin lądowych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia jedną z hipotez o pochodzeniu roślin lądowych, wymieniając cechy świadczące o bliskim pokrewieństwie roślin i współczesnych zielenic definiuje pojęcie <i>telom</i> 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rynnifity omawia główne założenia teorii telomowej 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje warunki panujące w wodzie i na lądzie wykazuje znaczenie cech adaptacyjnych roślin do życia na lądzie
	3	<ul style="list-style-type: none"> określa rolę tkanek twórczych wymienia charakterystyczne cechy tkanek stałych omawia budowę epidermy określa funkcje tkanek okrywających omawia budowę i funkcję poszczególnych rodzajów miększu omawia budowę i funkcje tkanek wzmacniających omawia tkanki przewodzące, wskazując cechy budowy drewna i łyka, które umożliwiają tym tkankom przewodzenie substancji 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje i identyfikuje tkanki roślinne wymienia charakterystyczne cechy tkanek twórczych wymienia wytwory epidermy i omawia ich znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia merystemy pierwotne i wtórne oraz określa ich funkcje określa lokalizację merystemów w roślinie omawia efekt działania kambium i fellogenenu wyjaśnia, na czym polega mechanizm zamykania i otwierania aparatów szparkowych wyjaśnia znaczenie kutykuli omawia znaczenie utworów wydzielniczych 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia różnicę pomiędzy tkankami twórczymi a tkankami stałymi porównuje budowę epidermy i ryzodermy charakteryzuje sposób powstawania, budowę oraz znaczenie korkowicy wymienia przykłady wewnętrznych i powierzchniowych utworów wydzielniczych

4	<ul style="list-style-type: none"> wymienia główne funkcje korzenia charakteryzuje budowę strefową korzenia omawia budowę pierwotną i wtórną korzenia 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę palowego i wiązkowego systemu korzeniowego oraz uzasadnia, że systemy te stanowią adaptację do warunków środowiska wymienia modyfikacje budowy korzeni 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia sposób powstawania wtórnych tkanek merystematycznych w korzeniu oraz charakteryzuje efekty ich działalności charakteryzuje modyfikacje budowy korzeni 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę pierwotną korzenia z budową wtórną
5	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje łodygi omawia budowę pierwotną i wtórną łodygi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia modyfikacje budowy łodygi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia etapy przyrostu na grubość łodygi przedstawia sposób powstawania wtórnych tkanek merystematycznych w łodydze oraz charakteryzuje efekty ich działalności charakteryzuje modyfikacje budowy łodygi 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę pierwotną łodygi z budową wtórną rozdziela łodygi w zależności od stopnia trwałości
6	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje liści omawia budowę anatomiczną liścia 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>ulistnienie</i> wymienia rodzaje ulistnienia, unerwienia liści i rodzaje nerwacji podaje przykłady liści pojedynczych i złożonych wymienia modyfikacje budowy liści 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę morfologiczną liścia określa rolę poszczególnych elementów budowy liścia porównuje miękisz palisadowy z miękiszem gąbczastym określa znaczenie modyfikacji liści 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela typy ulistnienia, nerwacji i rodzaje liści porównuje budowę anatomiczną liścia rośliny iglastej i liścia rośliny dwuliściennej oraz uzasadnia przyczyny istniejących różnic
7	<ul style="list-style-type: none"> wymienia środowiska, w których występują mszaki wymienia wspólne cechy mszaków omawia budowę gametofitu i sporofitu mszaków omawia znaczenie mszaków 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy plechowców i organowców omawia cykl rozwojowy mszaków rozdziela mchy, wątrobowce i glewiki 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady cech łączących mszaki z plechowcami i organowcami określa rolę poszczególnych elementów gametofitu i sporofitu mszaków określa znaczenie wody w cyklu rozwojowym mszaków wskazuje pokolenie diploidalne i haploidalne w cyklu rozwojowym określa miejsce zachodzenia i znaczenie mejozy w cyklu rozwojowym wymienia przedstawicieli mchów, wątrobowców i glewików 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że u mszaków występuje heteromorficzna przemiana pokoleń wskazuje cechy charakterystyczne mchów, wątrobowców i glewików porównuje budowę gametofitu i sporofitu u mchów, wątrobowców i glewików wskazuje cechy charakterystyczne poszczególnych grup mchów omawia budowę liścia wątrobowców na przykładzie porostnicy

8	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy morfologiczno-rozwojowe paprotników omawia budowę gametofitu i sporofitu paprotników wskazuje cechy charakterystyczne paprociowych, widłakowych i skrzypowych omawia znaczenie paprotników 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy charakterystyczne w cyklu rozwojowym paprotników wymienia przedstawicieli paprociowych, widłakowych i skrzypowych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę morfologiczną i anatomiczną paprociowych wskazuje i nazywa elementy budowy sporofitu paprociowych, widłakowych i skrzypowych omawia cykl rozwojowy paprotników jednokarodnikowych na przykładzie narecznicy samczej omawia cykl rozwojowy paprotników różnokarodnikowych na przykładzie widliczki ostrozębnej charakteryzuje przedstawicieli paprociowych, widłakowych i skrzypowych 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje cechy paprociowych, które zdecydowały o opanowaniu środowiska lądowego i osiągnięciu większych rozmiarów niż mszaki porównuje budowę i znaczenie współczesnych oraz dawnych widłakowych i skrzypowych podaje przykłady żyjących w Polsce gatunków widłakowych, skrzypowych i paprociowych objętych ochroną prawną
9	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy charakterystyczne dla roślin nagozalążkowych omawia budowę sporofitu roślin nagozalążkowych omawia znaczenie roślin nagozalążkowych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy nasienne występujące u nagozalążkowych wyjaśnia genezę nazwy <i>nagozalążkowe (nagonasienne)</i> wymienia i krótko charakteryzuje głównych przedstawicieli roślin szpilkowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie kwiatu, nasion, zalążka i łagiewki pyłkowej u nagozalążkowych przedstawia budowę kwiatu rośliny nagozalążkowej i wskazuje elementy homologiczne do struktur poznanych u paprotników przedstawia budowę i rozwój gametofitu męskiego i żeńskiego u roślin nagozalążkowych przedstawia przebieg cyklu rozwojowego u roślin nagozalążkowych na przykładzie sosny zwyczajnej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę nasienia sosny zwyczajnej wymienia wspólne cechy roślin nagozalążkowych wielkolistnych oraz ich przedstawicieli wymienia wspólne cechy roślin nagozalążkowych drobnolistnych oraz ich przedstawicieli wymienia gatunki roślin nagozalążkowych objętych w Polsce ścisłą ochroną gatunkową

	10	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy roślin okrytozalążkowych odróżniające je od nagozalążkowych charakteryzuje sporofit roślin okrytozalążkowych przedstawia budowę obupłciowego kwiatu rośliny okrytozalążkowej ocenia możliwości adaptacyjne roślin okrytozalążkowych omawia znaczenie roślin okrytozalążkowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę nazwy <i>rośliny okrytozalążkowe (okrytonasienne)</i> wymienia rodzaje kwiatów omawia przebieg cyklu rozwojowego u roślin okrytozalążkowych ocenia znaczenie wykształcenia się nasion dla opanowania środowiska lądowego przez rośliny omawia sposób rozprzestrzeniania się nasion i owoców 	<ul style="list-style-type: none"> omawia funkcje elementów kwiatu obupłciowego u rośliny okrytozalążkowej omawia budowę i rozwój gametofitu męskiego i żeńskiego u rośliny okrytozalążkowej wyjaśnia związek między zapyleniem a zapłodnieniem wyjaśnia na przykładach związek między budową kwiatu u rośliny okrytozalążkowej a sposobem jego zapylenia charakteryzuje mechanizmy zapobiegające samozapyleniu omawia przebieg i efekty podwójnego zapłodnienia omawia budowę nasienia wymienia przykłady owoców pojedynczych (suchych i mięsistych), zbiorowych i owocostanów porównuje cechy budowy morfologicznej i anatomicznej u roślin jednoliściennych i dwuliściennych 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela rodzaje kwiatów definiuje pojęcia: <i>pręcikowie, słupkowie, kwiatostan</i> schematycznie przedstawia różne rodzaje kwiatostanów uzasadnia, dlaczego rośliny unikają samozapylenia podaje kryterium podziału nasion na bielmowe, bezbielmowe i obielmowe oraz wskazuje między nimi podobieństwa i różnice definiuje pojęcie <i>partenokarpia</i> porównuje sposoby powstawania różnych owoców charakteryzuje wybrane rodziny dwuliściennych i jednoliściennych wymienia przykłady roślin jednoliściennych i dwuliściennych
Funkcjonowanie roślin	1	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje wody w życiu roślin omawia bilans wodny w organizmie rośliny 	<ul style="list-style-type: none"> omawia bierny i czynny mechanizm pobierania wody, posługując się pojęciami: <i>transpiracja, parcie korzeniowe, gutacja, wiosenny płacz roślin</i> charakteryzuje etapy transportu wody i soli mineralnych w roślinie charakteryzuje rodzaje transpiracji 	<ul style="list-style-type: none"> określa skutki niedoboru wody w roślinie definiuje pojęcia: <i>potencjał wody, ciśnienie hydrostatyczne, ciśnienie osmotyczne</i> omawia mechanizm zamykania i otwierania się aparatów szparkowych wyjaśnia, w jaki sposób odbywa się transport asymilatów w roślinie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia sposób pobierania soli mineralnych przez rośliny przedstawia sposób określenia potencjału wody w roślinie wyjaśnia rolę sił kohezji i adhezji w przewodzeniu wody omawia czynniki wpływające na intensywność transpiracji planuje doświadczenie mające na celu zbadanie wpływu natężenia światła na intensywność transpiracji

2	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>wzrost rośliny</i> i <i>rozwój rośliny</i> omawia etapy ontogenezy rośliny 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje sposoby wegetatywnego rozmnażania się roślin wskazuje, które etapy cyklu życiowego rośliny składają się na stadium wegetatywne, a które na generatywne omawia kiełkowanie nasion, uwzględniając charakterystyczne dla tego procesu zmiany fizjologiczne i morfologiczne 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje procesy wzrostu i rozwoju embrionalnego okrytonasiennej rośliny dwuliściennej od momentu zapłodnienia do powstania nasienia wymienia warunki względnego i bezwzględnego spoczynku nasion charakteryzuje procesy, które zachodzą w okresie wzrostu wegetatywnego siewki omawia wpływ temperatury i długości dnia i nocy na zakwitanie roślin definiuje pojęcia: <i>wernalizacja</i> i <i>fotoperiodyzm</i> charakteryzuje rośliny krótkiego dnia (RKD), rośliny długiego dnia (RDD) i rośliny neutralne (RN) 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie, którego celem jest zbadanie biegunowości pędów rośliny porównuje kiełkowanie nadziemne (epigeiczne) i podziemne (hipogeiczne) definiuje pojęcia: <i>rośliny monokarpiczne</i> i <i>rośliny polikarpiczne</i> wymienia przykłady roślin monokarpicznych i polikarpicznych
3	<ul style="list-style-type: none"> wymienia charakterystyczne cechy fitohormonów wymienia pięć głównych grup fitohormonów wymienia najważniejsze funkcje auksyn, giberelin, cytokinin, inhibitorów wzrostu i etylenu 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>fitohormony</i> podaje przykłady wykorzystania fitohormonów w rolnictwie i ogrodnictwie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje miejsce syntetyzowania auksyn oraz wpływ auksyn na procesy wzrostu i rozwoju roślin charakteryzuje wpływ giberelin i cytokinin na procesy wzrostu i rozwoju roślin wyjaśnia wpływ inhibitorów wzrostu na kiełkowanie nasion i reakcje obronne roślin wyjaśnia wpływ etylenu na dojrzewanie owoców i zrzucanie liści 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje wykres przedstawiający wpływ stężenia auksyn na wzrost korzeni i łodygi porównuje wpływ auksyn i giberelin na rośliny porównuje wpływ stężenia auksyn i cytokinin na wzrost i rozwój tkanek roślinnych określa rolę fitohormonów mających znaczenie w uruchamianiu reakcji obronnych roślin poddanych działaniu czynników stresowych
4	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia typy ruchów roślin oraz podaje ich przykłady wyjaśnia różnicę między tropizmami a nastiami 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm powstawania ruchów wzrostowych i turgorowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia rodzaje tropizmów i nastii w zależności od rodzaju bodźca zewnętrznego omawia rodzaje tropizmów wyjaśnia przyczynę odmiennej reakcji korzenia i łodygi na działanie siły grawitacyjnej omawia przykłady nastii 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia różnicę między tropizmem dodatnim a tropizmem ujemnym wyjaśnia znaczenie auksyn w reakcjach ruchowych roślin planuje doświadczenie, którego celem jest zbadanie geotropizmu korzenia i pędu uzasadnia, że nastie mogą mieć charakter ruchów turgorowych i wzrostowych

Różnorodność bezkręgowców	1	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje i podaje przykłady zwierząt na podstawie następujących kryteriów: wykształcenie tkanek, rodzaj symetrii, liczba listków zarodkowych, występowanie lub brak wtórnej jamy ciała, przekształcenie się prągnięby, sposób bruzdkowania i powstawanie mezodermy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia etapy rozwoju zarodkowego u zwierząt • definiuje pojęcia: <i>zwierzęta dwuwarstwowe</i> i <i>zwierzęta trójwarstwowe</i>, <i>zwierzęta pierwoustne</i> i <i>zwierzęta wtóroustne</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia związek między symetrią ciała a budową zwierzęcia i trybem życia • charakteryzuje przebieg i efekty bruzdkowania • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje otwór gębowy, odbytowy i mezoderma u zwierząt pierwoustnych i wtóroustnych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zwierzęta acelomatyczne, pseudocelomatyczne i celomatyczne • klasyfikuje zwierzęta celomatyczne ze względu na rodzaj segmentacji i obecność lub brak struny grzbietowej
	2	<ul style="list-style-type: none"> • omawia środowisko i tryb życia gąbek • charakteryzuje podstawowe czynności życiowe gąbek • omawia znaczenie gąbek 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia bezpłciowy i płciowy sposób rozmnażania się gąbek • przedstawia ogólny plan budowy gąbki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polegają totipotencjalne właściwości komórek i określa ich znaczenie w życiu gąbek • wymienia gromady zaliczane do typu gąbek wraz z przykładami ich przedstawicieli 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje typy budowy ciała gąbek • określa rolę komórek kołnierzykowatych • omawia budowę ściany ciała gąbek • charakteryzuje poszczególne gromady gąbek
	3	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje tkanki zwierzęce • omawia budowę i rolę tkanki nabłonkowej • omawia budowę i funkcje tkanki łącznej • omawia budowę tkanki chrzęstnej i kostnej • charakteryzuje budowę i funkcje osocza oraz elementów morfotycznych krwi • omawia ogólne cechy budowy tkanki mięśniowej • omawia budowę i rolę elementów tkanki nerwowej • nazywa poziomy organizację budowy ciała zwierząt • wymienia układy narządów budujących ciało zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje poszczególne rodzaje tkanek zwierzęcych • dzieli tkanki nabłonkowe na podstawie liczby warstw komórek, kształtu komórek i pełnionych funkcji • wymienia funkcje gruczołów • wyjaśnia kryteria podziału tkanki łącznej • wymienia przykłady tkanek łącznych właściwych, podporowych i płynnych • definiuje pojęcia: <i>narząd</i>, <i>układ narządów</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • rysuje tkanki zwierzęce • charakteryzuje nabłonki pod względem budowy, roli i miejsca występowania • charakteryzuje pod względem budowy, roli i występowania tkanki łączne właściwe • porównuje rodzaje tkanek chrzęstnych i kostnych pod względem budowy i miejsca występowania • porównuje pod względem budowy i sposobu funkcjonowania tkankę mięśniową gładką, poprzecznie prążkowaną serca oraz poprzecznie prążkowaną szkieletową 	<ul style="list-style-type: none"> • określa pochodzenie poszczególnych rodzajów tkanek • klasyfikuje gruczoły • wymienia cechy charakterystyczne i funkcje limfy i hemolimfy • omawia sposób przekazywania impulsu nerwowego • wymienia funkcje komórek glejowych
	4	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko i tryb życia parzydełkowców • charakteryzuje ogólną budowę ciała parzydełkowców • omawia sposób odżywiania się parzydełkowców • omawia znaczenie parzydełkowców 	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa typ układu nerwowego parzydełkowców i omawia jego budowę • omawia sposób wykonywania ruchów i przemieszczania się parzydełkowców • charakteryzuje sposoby rozmnażania się parzydełkowców 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę polipa z budową meduzy • wymienia funkcje i miejsca występowania poszczególnych rodzajów komórek ciała parzydełkowców • charakteryzuje budowę ściany ciała parzydełkowca • omawia przemianę pokoleń u parzydełkowców na przykładzie chełbi modrej • wymienia przykładowych przedstawicieli gromad 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje podobieństwa i różnice między wewnętrzną a zewnętrzną ścianą ciała u parzydełkowca • omawia budowę i znaczenie parzydełek • definiuje pojęcie <i>cialka brzeżne (ropalia)</i> • charakteryzuje gromady parzydełkowców • wyjaśnia rolę koralowców w tworzeniu raf koralowych

5	<ul style="list-style-type: none"> wymienia wspólne cechy wszystkich przedstawicieli płazińców omawia budowę wewnętrzną płazińców omawia sposoby odżywiania się płazińców wyjaśnia, w jaki sposób u płazińców zachodzi wymiana gazowa i transport substancji wymienia przykłady adaptacji płazińców do pasożytniczego trybu życia omawia znaczenie płazińców 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>żywiciel pośredni, żywiciel ostateczny, obojnak, zapłodnienie krzyżowe</i> wymienia gatunki pasożytnicze płazińców, które mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia lub życia człowieka proponuje działania profilaktyczne mające na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa zarażenia człowieka płazińcami pasożytniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę wory powłokowo-mięśniowego omawia budowę morfologiczną płazińców omawia budowę układu pokarmowego płazińców nazywa typ układu nerwowego płazińców i omawia jego budowę omawia budowę i funkcje układu wydalniczego płazińców omawia budowę układu rozrodczego płazińców charakteryzuje cykl rozwojowy tasemca nieuzbrojonego, bruzdogłowca szerokiego i motylicy wątrobowej 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>rabdity, statocysty</i> wymienia gromady płazińców charakteryzuje gromady płazińców
6	<ul style="list-style-type: none"> omawia ogólny plan budowy ciała nicieni charakteryzuje tryb życia nicieni wymienia cechy charakterystyczne budowy nicieni charakteryzuje podstawowe czynności życiowe nicieni omawia znaczenie nicieni 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje działania profilaktyczne mające na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa zarażenia człowieka nicieniami pasożytniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia pokrycie ciała u nicieni omawia budowę układu pokarmowego i sposób trawienia nicieni wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi wymiana gazowa i transport substancji u nicieni omawia budowę układu wydalniczego i nerwowego nicieni omawia sposób rozmnażania się i rozwoju nicieni charakteryzuje cykl rozwojowy glisty ludzkiej i włośnia krętego 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie: <i>linienie, oskórek</i> wymienia i charakteryzuje nicienie pasożytnicze roślin, zwierząt i człowieka oraz nicienie niepasożytnicze wskazuje przystosowania nicieni do pasożytnictwa
7	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje tryb życia pierścienic wymienia cechy budowy anatomicznej wspólne dla wszystkich pierścienic przedstawia ogólną budowę ciała pierścienic omawia wewnętrzną budowę ciała pierścienic na przykładzie dżdżownicy wymienia cechy budowy pijawek o znaczeniu adaptacyjnym do pasożytniczego trybu życia omawia znaczenie pierścienic 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę układu pokarmowego pierścienic wyjaśnia, w jaki sposób u pierścienic zachodzi wymiana gazowa omawia budowę układu krwionośnego i nerwowego u pierścienic charakteryzuje budowę i funkcje układu wydalniczego pierścienic omawia sposób rozmnażania się pierścienic 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnicę między metamerią homonomiczną a heteronomiczną wymienia funkcje parapodiów omawia pokrycie ciała u pierścienic wskazuje podobieństwa i różnice w rozmnażaniu się wieloszczetów, skąposzczetów i pijawek wyjaśnia znaczenie siodełka u skąposzczetów i pijawek wymienia przedstawicieli wieloszczetów, skąposzczetów i pijawek 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę morfologiczną odcinka głowowego ciała nereidy omawia budowę morfologiczną parapodium nereidy wymienia barwniki oddechowe pierścienic i barwy, jakie nadają krwi wyjaśnia rolę komórek chloragogenowych charakteryzuje gromady należące do pierścienic

8	<ul style="list-style-type: none"> wymienia i charakteryzuje środowiska, w których żyją stawonogi wymienia wspólne cechy budowy morfologicznej i anatomicznej stawonogów charakteryzuje narządy wymiany gazowej stawonogów wymienia typy gruczołów wydalniczych omawia przebieg rozwoju złożonego z przeobrażeniem niezupełnym i zupełnym omawia znaczenie stawonogów 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy aparatów gębowych owadów i podaje przykłady owadów, u których one występują wymienia typy odnóży owadów i podaje przykłady owadów, u których one występują definiuje pojęcia: <i>przeobrażenie zupełne</i>, <i>przeobrażenie niezupełne</i>, <i>imago</i>, <i>poczwarka</i> 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę morfologiczną i anatomiczną skorupiaków, pajęczaków i owadów omawia budowę układu pokarmowego stawonogów porównuje budowę narządów oddechowych stawonogów żyjących w wodzie i na lądzie omawia sposób działania otwartego układu krwionośnego porównuje stawonogi wodne i lądowe pod względem budowy narządów wydalniczych oraz usuwanych produktów przemiany materii przedstawia budowę łańcuszkowego układu nerwowego typowego dla większości stawonogów wyjaśnia, na czym polega partenogeneza charakteryzuje skorupiaki, szczękoczułkowce oraz tchawkowce i podaje ich przedstawicieli 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>miksocel</i>, <i>hemolimfa</i> omawia różnorodność budowy skrzydeł owadów uzasadnia, że stawonogi przystosowały się do pobierania różnorodnego pokarmu wyjaśnia rolę ostii w sercu omawia budowę oka złożonego wyjaśnia rolę narządów tympanalnych wyjaśnia rolę pokładelka porównuje skorupiaki, szczękoczułkowce i tchawkowce wymienia przystosowania stawonogów do życia w różnorodnych typach środowisk
9	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje środowisko życia mięczaków przedstawia ogólną budowę ciała mięczaków na przykładzie ślimaka wymienia cechy budowy charakterystyczne dla wszystkich przedstawicieli mięczaków omawia znaczenie mięczaków 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę układu pokarmowego mięczaków i sposoby pobierania przez nie pokarmu charakteryzuje budowę i sposób funkcjonowania narządów oddechowych u mięczaków zasiedlających środowiska wodne i lądowe charakteryzuje rozmnażanie się mięczaków 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia budowę i funkcje muszli u mięczaków wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi przepływ krwi w układzie krwionośnym mięczaków omawia budowę układu krwionośnego głowonogów omawia budowę układu nerwowego omawia wydalanie i osmoregulację u mięczaków uzasadnia twierdzenie, że głowonogi są mięczakami o najwyższym stopniu złożoności budowy 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę zewnętrzną i budowę muszli u poszczególnych gromad mięczaków charakteryzuje gromady mięczaków oraz wskazuje charakterystyczne cechy budowy morfologicznej umożliwiające ich identyfikację wymienia przykłady gatunków należących do poszczególnych gromad

	10	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko i tryb życia szkarłupni • omawia znaczenie szkarłupni w przyrodzie i życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje układu wodnego (ambulakralnego) • przedstawia ogólną budowę ciała szkarłupni • omawia czynności życiowe szkarłupni 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę wewnętrzną szkarłupni na przykładzie rozgwiazdy • omawia sposób odżywiania się i budowę układu pokarmowego szkarłupni • wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi wymiana gazowa, transport substancji oraz wydalanie i osmoregulacja u szkarłupni • omawia budowę układu wodnego (ambulakralnego) • uzasadnia, iż szkarłupnie są nietypowymi bezkręgowcami 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę układu nerwowego szkarłupni • omawia sposób rozmnażania się szkarłupni • wymienia gromady szkarłupni i przykładowych przedstawicieli • porównuje budowę morfologiczną liliowców, rozgwiazd, węzowideł, jeżowców i strzykw
Różnorodność strunowców	1	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia pięć najważniejszych cech strunowców • wymienia podtypy strunowców • przedstawia drzewo rodowe strunowców • porównuje plan budowy bezkręgowców i strunowców 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko i tryb życia przedstawicieli strunowców niższych na przykładzie lancetnika • wskazuje w budowie lancetnika charakterystyczne cechy strunowców 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zewnętrzną i wewnętrzną budowę ciała oraz funkcje życiowe bezczaszkowców na przykładzie lancetnika • omawia zewnętrzną i wewnętrzną budowę ciała oraz funkcje życiowe osłonicy na przykładzie zachwy 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje drzewo rodowe strunowców • definiuje pojęcie <i>strunowce niższe</i>
	2	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia wspólne cechy wszystkich kręgowców • charakteryzuje pokrycie ciała kręgowców, uwzględniając budowę oraz funkcje, jakie pełni naskórek i skóra właściwa • przedstawia plan budowy szkieletu osiowego i szkieletu kończyn u kręgowców • wymienia odcinki układu pokarmowego kręgowców • charakteryzuje rodzaje narządów wymiany gazowej u kręgowców • omawia budowę ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego kręgowców • wyjaśnia znaczenie narządów zmysłów kręgowców • charakteryzuje budowę układu wydalniczego, krwionośnego i rozrodczego kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia grupy biologiczne kręgowców • wymienia cechy charakterystyczne dla wszystkich kręgloustych 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę przednercza, pranercza i zanercza • porównuje sposoby rozmnażania się i rozwoju kręgowców • omawia budowę wewnętrzną i charakteryzuje podstawowe czynności życiowe kręgloustych na przykładzie minoga 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia etapy ewolucji łuków skrzelowych u kręgowców • wymienia cechy kręgloustych świadczące o tym, że są najprymitywniejszymi kręgowcami

3	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy charakterystyczne dla ryb omawia ogólną budowę ciała ryby charakteryzuje pokrycie ciała ryb, wskazując te cechy, które stanowią przystosowanie do życia w wodzie przedstawia budowę układu krwionośnego ryb charakteryzuje sposób rozmnażania się ryb wymienia przystosowania ryb do życia w środowisku wodnym omawia znaczenie ryb 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia płetwy parzyste i nieparzyste oraz ich funkcje wyjaśnia mechanizm wymiany gazowej u ryb definiuje pojęcia: <i>tarło</i>, <i>ikra</i> podaje przykłady potwierdzające, że pokrój ciała ryby odbiegający od typowego dla nich wzorca wynika z adaptacji do życia w różnych warunkach środowiska wodnego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę układu szkieletowego ryb omawia elementy budowy układu pokarmowego ryb wyjaśnia znaczenie i działanie pęcherza pławnego omawia budowę skrzelu ryby omawia budowę układu nerwowego ryb charakteryzuje narządy zmysłów u ryb wyjaśnia znaczenie linii nabocznej wyjaśnia, na jakiej zasadzie u ryb chrzęstnoszkieletowych, ryb kostnoszkieletowych słonowodnych i kostnoszkieletowych słodkowodnych odbywa się wydalanie i osmoregulacja omawia przystosowania ryb w budowie do życia w wodzie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje łusek definiuje pojęcie <i>serce żylne</i> przedstawia budowę mózgowia u ryby kostnoszkieletowej charakteryzuje podgromady ryb wymienia przedstawicieli poszczególnych podgromad wskazuje zagrożenia ze strony działalności człowieka dla bioróżnorodności ryb proponuje działania mające na celu ochronę zróżnicowania gatunkowego ryb
4	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje środowisko życia płazów przedstawia budowę i funkcje skóry płazów omawia budowę układu krwionośnego płazów charakteryzuje rozmnażanie się płazów wymienia przystosowania płazów do życia w środowisku wodno-ładowym omawia znaczenie płazów 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje funkcjonowanie narządów wymiany gazowej u dorosłych płazów i ich larw charakteryzuje rozwój płazów bezogonowych na przykładzie żaby definiuje pojęcia: <i>skrzek</i>, <i>kijanka</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia cechy budowy i funkcje szkieletu płazów na przykładzie szkieletu żaby charakteryzuje budowę układu pokarmowego i sposób odżywiania się płazów omawia budowę układu oddechowego płazów charakteryzuje budowę układu nerwowego płazów wyjaśnia znaczenie poszczególnych narządów zmysłów omawia proces wydalania u płazów wymienia charakterystyczne cechy budowy i trybu życia kijanek wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności płazów proponuje działania mające na celu ochronę płazów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm wentylacji płuc u żaby wyjaśnia związek między pojawieniem się narządu wymiany gazowej w postaci płuc a modyfikacją budowy układu krwionośnego u płazów analizuje modyfikacje budowy i czynności wybranych narządów zmysłów u płazów związane z ich funkcjonowaniem w warunkach środowiska lądowego porównuje rozwój płazów bezogonowych, ogoniastych i beznogich uzasadnia znaczenie budowy poszczególnych narządów i układów narządów w przystosowaniu do życia w środowisku wodno-ładowym charakteryzuje rzędy płazów wymienia przedstawicieli poszczególnych rzędów płazów

5	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko życia gadów • charakteryzuje sposób odżywiania się gadów • przedstawia budowę układu krwionośnego gadów • omawia sposób rozmnażania się i rozwoju gadów • wymienia przystosowania w budowie gadów będące adaptacją do życia na lądzie • omawia znaczenie gadów 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy pokrycia ciała gadów, które stanowią adaptacje do życia w środowisku lądowym • przedstawia cechy budowy oraz funkcje szkieletu gadów na przykładzie jaszczurki • charakteryzuje budowę i czynności mózgowia i narządów zmysłów gadów • omawia budowę układu wydalniczego gadów 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje kryterium, na podstawie którego została utworzona systematyka gadów • wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności gadów • proponuje działania mające na celu ochronę gadów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę częściowej przegrody występującej w komorze serca u większości gadów • omawia proces wentylacji płuc u gadów • porównuje proces wydalania u gadów żyjących na lądzie i w wodzie • uzasadnia, że sposób rozmnażania i rozwoju gadów stanowi adaptację do życia na lądzie • wymienia funkcje poszczególnych błon płodowych u gadów • uzasadnia znaczenie budowy poszczególnych narządów i układów narządów w przystosowaniu do życia gadów na lądzie • charakteryzuje podgromady gadów • wymienia przykładowych przedstawicieli podgromad
6	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko życia ptaków • omawia ogólną budowę ciała ptaków • charakteryzuje pokrycie ciała ptaków • charakteryzuje budowę układu pokarmowego i sposoby odżywiania się ptaków • omawia budowę układów: krwionośnego, oddechowego i rozrodczego ptaków • charakteryzuje rozmnażanie się ptaków • wymienia cechy budowy morfologicznej, anatomicznej i cechy fizjologiczne będące przystosowaniami ptaków do lotu • omawia znaczenie ptaków 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę pióra konturowego • charakteryzuje narządy zmysłów ptaków • omawia budowę jaja ptaków i podaje funkcje elementów budowy • porównuje gniazdowniki z zagniazdownikami 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę szkieletu ptaka na przykładzie gęsi • przedstawia budowę skrzydła ptaka • wyjaśnia mechanizm podwójnego oddychania występujący u ptaków • omawia schemat budowy mózgowia ptaków • charakteryzuje budowę i funkcjonowanie układu wydalniczego ptaków • analizuje cechy budowy morfologicznej, anatomicznej i cechy fizjologiczne będące adaptacją ptaków do lotu • wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności ptaków • proponuje działania mające na celu ochronę ptaków 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę gruczołu kuprowego • wymienia typy piór ptaków oraz ich funkcje • wyjaśnia, na czym polega pierzenie się ptaków • omawia rozmieszczenie i funkcje worków powietrznych u ptaków • wyjaśnia znaczenie układów oddechowego i krwionośnego w utrzymaniu stałocieplności u ptaków • omawia zjawisko wędrówek ptaków • charakteryzuje podgromady i nadrzędy ptaków • wymienia przykładowe gatunki wybranych grup systematycznych

	7	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko życia ssaków • wymienia cechy charakterystyczne dla ssaków • charakteryzuje pokrycie ciała ssaków • omawia budowę układu pokarmowego ssaków i rolę poszczególnych narządów • charakteryzuje budowę układu oddechowego ssaków i rolę poszczególnych narządów • przedstawia budowę układu krwionośnego ssaków i sposób przepływu krwi • omawia budowę układu wydalniczego oraz sposób wydalania i osmoregulacji u ssaków • omawia sposób rozrodu ssaków • omawia znaczenie ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje i funkcje wytworów naskórka ssaków • charakteryzuje mechanizmy służące utrzymaniu stałej temperatury ciała u ssaków • wyjaśnia znaczenie łożyska i pępowiny 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę szkieletu ssaków • omawia schemat budowy mózgowia ssaków • charakteryzuje narządy zmysłów ssaków • porównuje sposoby rozmnażania się stekowców, torbaczy i łożyskowców • wskazuje zagrożenia dla różnorodności i liczebności ssaków • proponuje działania mające na celu ochronę ssaków 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega specjalizacja uzębienia ssaków • porównuje budowę przewodu pokarmowego ssaków mięsożernych i roślinożernych • wyjaśnia, na czym polega echolokacja • charakteryzuje poszczególne podgromady ssaków • wymienia przedstawicieli poszczególnych podgromad ssaków
Funkcjonowanie zwierząt	1	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie <i>powłoka ciała</i> • wymienia funkcje powłoki ciała u zwierząt • charakteryzuje budowę powłoki ciała u bezkręgowców • charakteryzuje budowę powłoki ciała strunowców • wyjaśnia, dlaczego zwierzęta osiadłe lub mało ruchliwe mają promienistą symetrię ciała • wymienia korzyści posiadania dwubocznej symetrii ciała 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie nabłonka syncytialnego u płazińców pasożytniczych • wyjaśnia znaczenie szkieletu zewnętrznego u stawonogów • wyjaśnia znaczenie muszli u mięczaków • omawia budowę skóry kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice w budowie powłoki ciała u bezkręgowców • wskazuje różnice w budowie powłoki ciała u kręgowców • wymienia wytwory naskórka i skóry właściwej u kręgowców • uzasadnia związek między symetrią ciała zwierząt a ich trybem życia • wymienia płaszczyzny przekroju ciała zwierząt o dwubocznej symetrii ciała 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia związek między funkcją powłoki ciała a środowiskiem życia zwierząt • analizuje związek budowy powłoki ciała zwierząt z pełnioną funkcją
	2	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między ruchem rzęskowym a ruchem mięśniowym • wymienia zwierzęta poruszające się ruchem rzęskowym i mięśniowym • wymienia przykłady ruchu bez przemieszczania się i ruchu lokomotorycznego u wybranych zwierząt • wymienia narządy lokomotoryczne u wybranych grup zwierząt • wymienia rodzaje ruchu u wybranych grup zwierząt w środowisku wodnym i lądowym 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasadę skurczu mięśnia • wyjaśnia znaczenie mięśni poprzecznie-prążkowanych • określa znaczenie szkieletu zewnętrznego i wewnętrznego • omawia przystosowania anatomiczne, morfologiczne i fizjologiczne zwierząt do życia w środowisku wodnym i lądowym 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje ruch bez przemieszczania się z ruchem lokomotorycznym • omawia budowę układu wodnego (ambulakralnego) szkarłupni • porównuje szkielet zewnętrzny ze szkieletem wewnętrznym • uzasadnia związek między sposobem poruszania się zwierząt a środowiskiem życia • wyjaśnia różnicę między lotem biernym a lotem czynnym 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia białka motoryczne • wyjaśnia rolę białek motorycznych • omawia budowę rzęsek i komórek kołnierzykowych • wyjaśnia rolę filamentów aktynowych i miozynowych • definiuje pojęcie <i>szkielet hydrauliczny</i> • omawia etapy ruchu lokomotorycznego na przykładzie dżdżownicy • porównuje warunki życia w wodzie, powietrzu i na lądzie

3	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>organizmy cudzożywne (heterotroficzne), trawienie</i> wyjaśnia, na czym polega trawienie wewnątrzkomórkowe i zewnątrzkomórkowe omawia plan budowy układu pokarmowego heterotrofów porównuje przewód pokarmowy roślinożercy i drapieżnika wyjaśnia znaczenie endosymbiontów w trawieniu pokarmu 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje zwierzęta ze względu na wielkość pobieranego pokarmu, zróżnicowanie pokarmu, rodzaj pożywienia i sposób jego zdobywania oraz podaje przykłady zwierząt do każdej klasyfikacji wyjaśnia, na czym polega modyfikacja układu pokarmowego w rozwoju ewolucyjnym zwierząt omawia etapy trawienia pokarmu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia różnice między trawieniem wewnątrzkomórkowym a trawieniem zewnątrzkomórkowym uzasadnia związek między budową układu pokarmowego a trybem życia zwierzęcia i stopniem rozwoju ewolucyjnego wyjaśnia rolę poszczególnych narządów układu pokarmowego heterotrofów 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę żołądka przeżuwaczy uzasadnia różnice w budowie przewodu pokarmowego roślinożercy i drapieżnika omawia modyfikacje układu pokarmowego w rozwoju ewolucyjnym u zwierząt
4	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>oddychanie komórkowe, wymiana gazowa, dyfuzja, ciśnienie cząsteczkowe</i> omawia etapy wymiany gazowej wymienia narządy wymiany gazowej u zwierząt wodnych i lądowych oraz podaje przykłady organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> omawia warunki zachodzenia dyfuzji wyjaśnia, na czym polega związek między wymianą gazową a dyfuzją porównuje budowę płuc kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje warunki wymiany gazowej w wodzie i powietrzu, uwzględniając wady i zalety tych środowisk porównuje wymianę gazową zewnętrzną z wymianą gazową wewnętrzną omawia sposoby wymiany gazowej charakteryzuje budowę i funkcjonowanie narządów wymiany gazowej u zwierząt wodnych i lądowych 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje ciśnienie parcjalne tlenu i dwutlenku węgla w ośrodkach biorących udział w wymianie gazowej uzasadnia związek między sposobem wymiany gazowej a wielkością i trybem życia zwierząt wyjaśnia, na czym polega zasada przeciwprądów u ryb omawia działanie wieczek skrzelowych u ryb wyjaśnia różnicę między płucami dyfuzyjnymi a płucami wentylowanymi
5	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje płynów ciała będących nośnikami substancji w organizmach zwierząt omawia ogólną budowę układu krwionośnego wymienia funkcje układu krwionośnego wymienia rodzaje naczyń krwionośnych i ich funkcje omawia budowę serca kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela transport wewnątrzkomórkowy i zewnątrzkomórkowy wymienia rodzaje barwników oddechowych i przykłady grup, zwierząt, u których występują porównuje układ krwionośny otwarty z układem krwionośnym zamkniętym wymienia grupy zwierząt, u których występuje otwarty lub zamknięty układ krwionośny 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje płyny ciała będące nośnikami substancji w organizmach zwierząt charakteryzuje barwniki oddechowe omawia transport substancji u bezkręgowców i kręgowców porównuje budowę układów krwionośnych kręgowców porównuje budowę serca kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia związek między rozmiarami ciała zwierząt i tempem metabolizmu a sposobem transportu substancji porównuje budowę układów krwionośnych bezkręgowców
6	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>receptor, odruch, neuron, hormon</i> klasyfikuje receptory ze względu na rodzaj docierającego bodźca wymienia pięć rodzajów zmysłów u zwierząt omawia budowę i funkcje poszczególnych elementów mózgowia kręgowców omawia znaczenie układu hormonalnego zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje narządy zmysłów zwierząt pod względem budowy i funkcji nazywa układy nerwowe bezkręgowców i wymienia ich cechy porównuje odruchy bezwarunkowe i warunkowe charakteryzuje budowę układu nerwowego strunowców rozdziela ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy u kręgowców 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje receptory ze względu na pochodzenie bodźców oraz budowę receptora omawia kolejne etapy ewolucji oka porównuje układy nerwowe bezkręgowców wyjaśnia, na czym polega proces cefalizacji porównuje budowę mózgowia kręgowców omawia regulację hormonalną zwierząt na przykładzie linienia owadów 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę oka złożonego stawonogów wyjaśnia, dlaczego większość narządów zmysłów znajduje się w przedniej części ciała zwierząt wymienia czynniki mające wpływ na budowę i stopień zaawansowania układu nerwowego analizuje kolejne etapy ewolucji układu nerwowego bezkręgowców

7	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>osmoregulacja, wydalanie</i> wymienia produkty przemiany materii definiuje pojęcia: <i>zwierzęta amonioteliczne, ureoteliczne, urykoteliczne</i> wymienia narządy wydalnicze u bezkręgowców i strunowców 	<ul style="list-style-type: none"> omawia mechanizm osmoregulacji u zwierząt lądowych i wodnych wymienia drogi usuwania produktów przemiany materii 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, w jaki sposób zachodzi osmoregulacja u zwierząt izosmotycznych, hiperosmotycznych i hiposmotycznych wymienia grupy zwierząt i rodzaje produktów przemian azotowych porównuje produkty przemian oraz warunki środowiskowe, w jakich żyją zwierzęta amonioteliczne, ureoteliczne i urykoteliczne charakteryzuje budowę narządów wydalniczych bezkręgowców i strunowców 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje warunki życia na lądzie i w wodzie pod kątem utrzymania równowagi wodno-mineralnej uzasadnia związek między rodzajem wydalanych produktów, a trybem życia zwierząt
8	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega rozmnażanie bezpłciowe i płciowe zwierząt wymienia sposoby rozmnażania bezpłciowego i podaje przykłady grup zwierząt, u których one występują definiuje pojęcia: <i>rozdzielność płciowa, obojność (hermafrodytyzm), dymorfizm płciowy</i> wyjaśnia różnicę między zaplemnieniem a zapłodnieniem wymienia kolejne etapy rozwoju zarodkowego organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> określa wady i zalety rozmnażania bezpłciowego porównuje zapłodnienie zewnętrzne z zapłodnieniem wewnętrznym definiuje pojęcie <i>ontogeneza</i> charakteryzuje okresy rozwoju pozazarodkowego wymienia przykłady zwierząt o rozwoju prostym i złożonym charakteryzuje zwierzęta jajorodne, jajożyworodne i żyworodne oraz podaje ich przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje sposoby rozmnażania bezpłciowego wyjaśnia, dlaczego u pasożytów wewnętrznych i zwierząt małowielkich występuje obojność wyjaśnia, na czym polega zapłodnienie krzyżowe i samozapłodnienie oraz podaje przykłady zwierząt, u których zachodzą te procesy wyjaśnia, na czym polega partenogeneza (dzieworództwo) i heterogonia charakteryzuje kolejne etapy rozwoju zarodkowego organizmu charakteryzuje przebieg bruzdkowania w zależności od rodzaju jaja i podaje przykłady ich występowania omawia sposób powstania wtórnej jamy ciała u pierwoustych i wtóroustych porównuje przebieg rozwoju prostego i złożonego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje rozmnażanie bezpłciowe i płciowe wymienia przykłady zwierząt będących hermafrodytami uzasadnia, że rodzaj zaplemnienia i zapłodnienia związany jest ze środowiskiem życia określa wady zapłodnienia zewnętrznego klasyfikuje jaja ze względu na ilość i rozmieszczenie żółtka wymienia listki zarodkowe i powstające z nich struktury u człowieka określa kryterium podziału zwierząt na pierwouste i wtórrouste

Wymagania edukacyjne cz.2

Zawierają szczegółowy wykaz wiadomości i umiejętności, które uczeń powinien opanować po omówieniu poszczególnych lekcji z podręcznika *Biologia na czasie 2 – zakres rozszerzony*. Są niezastąpione przy obiektywnej ocenie postępów ucznia w nauce.

Poziomy oczekiwanych osiągnięć ucznia

Wymagania podstawowe konieczne (na stopień dopuszczający) podstawowe (na stopień dostateczny)	Wymagania ponadpodstawowe rozszerzające (na stopień dobry) dopełniające (na stopień bardzo dobry)
obejmują treści i umiejętności	obejmują treści i umiejętności
<ul style="list-style-type: none"> najważniejsze w uczeniu się biologii 	<ul style="list-style-type: none"> złożone i mniej przystępne niż zaliczone do wymagań podstawowych

• łatwe dla ucznia nawet mało zdolnego	• wymagające korzystania z różnych źródeł informacji
• często powtarzające się w procesie nauczania	• umożliwiające rozwiązywanie problemów
• określone programem nauczania na poziomie nieprzekraczającym wymagań zawartych w podstawie programowej	• pośrednio użyteczne w życiu pozaszkolnym
• użyteczne w życiu codziennym	• pozwalające łączyć wiedzę z różnych przedmiotów i dziedzin

Dział programu	Lp.	Poziom wymagań			
		konieczny (K)	podstawowy (P)	rozszerzający (R)	dopełniający (D)
Metabolizm	1	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>metabolizm</i> charakteryzuje podstawowe rodzaje przemian metabolicznych: anabolizm i katabolizm wymienia nośniki energii w komórce wymienia rodzaje fosforylacji 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> podaje poziom energetyczny substratów i produktów reakcji endoergicznych i egzoergicznych wymienia cechy ATP przedstawia sumaryczny zapis procesu fosforylacji wymienia nośniki elektronów 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje budowę ATP omawia przebieg fosforylacji substratowej, fotosyntetycznej i oksydacyjnej 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje rodzaje fosforylacji analizuje przebieg reakcji redoks z udziałem NADP
	2	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę enzymów w komórce wymienia cechy enzymów wymienia czynniki wpływające na szybkość reakcji enzymatycznych definiuje pojęcie <i>szlak metaboliczny</i> 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm działania enzymów zapisuje równanie reakcji enzymatycznej charakteryzuje szlak metaboliczny liniowy i cykliczny wyjaśnia, na czym polega model regulacji aktywności enzymów zwany ujemnym sprzężeniem zwrotnym 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę enzymów wyjaśnia mechanizm tworzenia kompleksu enzym–substrat wyjaśnia, w jaki sposób na szybkość reakcji enzymatycznych wpływają: stężenie substratu, temperatura, pH, stężenie soli, stężenie enzymu, aktywatory i inhibitory porównuje mechanizm inhibicji kompetycyjnej i niekompetycyjnej omawia sposoby regulacji przebiegu szlaków metabolicznych omawia przebieg ubikwitynozależnej degradacji białek 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje modele powstawania kompleksu enzym–substrat porównuje mechanizm działania inhibitorów hamujących enzymy nieodwracalnie i odwracalnie omawia zasady nazewnictwa i klasyfikacji enzymów wyjaśnia mechanizm aktywacji proenzymu na przykładzie pepsyny planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wpływu temperatury na aktywność dehydrogenazy w bulwach ziemniaka
	3	<ul style="list-style-type: none"> porównuje wykorzystanie energii przez autotrofy i heterotrofy wyjaśnia ogólny przebieg fotosyntezy wymienia produkty i substraty fotosyntezy wymienia etapy fotosyntezy i określa ich dokładną lokalizację w komórce charakteryzuje etapy fotosyntezy wymienia etapy cyklu Calvina wyjaśnia znaczenie fotosyntezy dla organizmów żyjących na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje fotosyntezę zachodzącą w komórkach roślin z fotosyntezą zachodzącą w komórkach bakterii zielonych i purpurowych wyjaśnia rolę chlorofilu i dodatkowych barwników fotosyntetycznych w przebiegu fotosyntezy wymienia substraty i produkty fazy fotosyntezy zależnej i niezależnej od światła wyjaśnia związek między fazą fotosyntezy zależną od światła a fazą fotosyntezy niezależną od światła 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę cząsteczki chlorofilu uzasadnia stosowanie wobec niektórych grup roślin następującego nazewnictwa: rośliny typu C3, rośliny typu C4, rośliny typu CAM omawia przebieg poszczególnych etapów cyklu Calvina omawia przebieg fotosyntezy u roślin typu C4 porównuje przebieg fotosyntezy u roślin typu C3 i C4 omawia przebieg fotosyntezy u roślin typu CAM 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje barwniki roślinne omawia budowę i funkcje fotosystemów I i II określa warunki, przebieg oraz efekty fosforylacji fotosyntetycznej cyklicznej i niecyklicznej omawia budowę i działanie syntazy ATP porównuje budowę anatomiczną liścia rośliny typu C3 i typu C4 określa przyczyny i skutki fotooddychania

	4	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na intensywność procesu fotosyntezy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnice między roślinami światłolubnymi a cieniophilnymi analizuje rozmieszczenie chloroplastów w komórkach miękiszu w zależności od warunków świetlnych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ czynników zewnętrznych na intensywność procesu fotosyntezy analizuje na wykresach wpływ natężenia światła, stężenia dwutlenku węgla i wysokości temperatury na intensywność fotosyntezy 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wpływu natężenia światła, stężenia dwutlenku węgla i wysokości temperatury na intensywność fotosyntezy
	5	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>chemosynteza</i> wymienia przykłady organizmów, u których zachodzi chemosynteza 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega chemosynteza omawia znaczenie chemosyntezy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg pierwszego i drugiego etapu chemosyntezy 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje fotosyntezę z chemosyntezą
	6	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>oddychanie komórkowe</i> zapisuje reakcję oddychania komórkowego określa znaczenie oddychania komórkowego dla funkcjonowania organizmu wymienia etapy oddychania tlenowego wymienia czynniki wpływające na intensywność oddychania tlenowego 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że oddychanie komórkowe ma charakter kataboliczny wymienia organizmy oddychające tlenowo omawia czynniki wpływające na intensywność tlenowego oddychania komórkowego lokalizuje etapy oddychania tlenowego w mitochondrium 	<ul style="list-style-type: none"> określa produkty i substraty etapów oddychania tlenowego omawia przebieg poszczególnych etapów oddychania tlenowego przedstawia bilans energetyczny oddychania tlenowego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje zysk energetyczny etapów oddychania tlenowego planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie wydzielania dwutlenku węgla przez kiełkujące nasiona planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie wydzielania ciepła przez nasiona
	7	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>oddychanie beztlenowe, fermentacja</i> wymienia organizmy przeprowadzające oddychanie beztlenowe i fermentację 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnicę między oddychaniem beztlenowym a fermentacją określa lokalizację fermentacji w komórce i ciele człowieka nazywa etapy fermentacji omawia wykorzystanie fermentacji w życiu człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg poszczególnych etapów fermentacji określa zysk energetyczny procesów beztlenowych określa warunki, w których zachodzi fermentacja 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przebieg fermentacji alkoholowej i mlekowej porównuje oddychanie tlenowe, beztlenowe i fermentację planuje doświadczenie mające na celu wykazanie wydzielania dwutlenku węgla podczas fermentacji alkoholowej
	8	<ul style="list-style-type: none"> wymienia substraty energetyczne oddychania komórkowego inne niż glukoza wymienia zbędne produkty katabolicznych przemian węglowodanów, tłuszczów i białek oraz drogi ich usuwania z organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>glukoneogeneza, glikogenoliza, deaminacja</i> wyjaśnia, na czym polega cykl mocznikowy określa lokalizację cyklu mocznikowego i glukoneogenezy w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg glukoneogenezy omawia przebieg β-oksydacji omawia przebieg przemian białek charakteryzuje cykl mocznikowy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg rozkładu białek, cukrów i tłuszczów określa znaczenie acetylokoenzymu A w przebiegu różnych szlaków metabolicznych wyjaśnia, dlaczego jony NH_4^+ muszą być transportowane z pominięciem płynów ustrojowych
Organizm człowieka. Skóra – powłoka ciała	9	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>komórka, tkanka, narząd, układ narządów, organizm</i> wymienia układy narządów 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>homeostaza, sprzężenie zwrotne</i> wymienia główne funkcje układów narządów wymienia parametry istotne w utrzymaniu homeostazy rozdziela mechanizmy obronne organizmu przed wychłodzeniem i przegrzaniem 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi, że ciało człowieka stanowi wielopoziomą strukturę uzasadnia, że człowiek jest organizmem stałocieplnym omawia mechanizm regulacji temperatury ciała człowieka omawia mechanizm regulacji ciśnienia krwi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależności pomiędzy poszczególnymi układami narządów wykazuje współdziałanie narządów człowieka w utrzymaniu homeostazy
	10	<ul style="list-style-type: none"> wymienia warstwy skóry wymienia funkcje skóry wymienia wytwory naskórka nazywa poszczególne elementy skóry 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, jakie znaczenie ma skóra w termoregulacji charakteryzuje gruczoły skóry 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia zależność między budową skóry a jej funkcjami opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje poszczególne warstwy skóry pod względem budowy i funkcji planuje doświadczenia mające na celu ocenę wrażliwości dotykowej różnych okolic ciała i odczuwania temperatury

	11	<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby skóry wymienia czynniki chorobotwórcze będące przyczynami chorób skóry wyjaśnia, na czym polega profilaktyka chorób skóry 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia konieczność dbania o skórę wymienia zasady higieny skóry klasyfikuje i charakteryzuje choroby skóry 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym są alergie, grzybice i oparzenia omawia zaburzenia funkcjonowania gruczołów omawia przyczyny zachorowania na czerniaka złośliwego, diagnostykę, sposób leczenia i profilaktykę tej choroby 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ promieniowania słonecznego na skórę uzasadnia, że czerniak złośliwy jest chorobą współczesnego świata
Aparat ruchu	12	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela część czynną i bierną aparatu ruchu wymienia funkcje szkieletu podaje nazwy głównych kości tworzących szkielet człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje elementy szkieletu osiowego, szkieletu obręczy i kończyn opisuje strukturę kości długiej rozdziela kości ze względu na ich kształt 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między budową kości a jej właściwościami mechanicznymi omawia zmiany zachodzące w szkielecie podczas wzrostu i rozwoju człowieka porównuje tkankę kostną z tkanką chrzęstną 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę szkieletu noworodka z budową szkieletu osoby dorosłej wymienia czynniki wpływające na przebudowę kości określa, jakie właściwości kości wynikają z budowy tkankowej
	13	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje połączeń ścisłych i ruchomych kości 	<ul style="list-style-type: none"> identyfikuje typy połączeń kości na szkielecie i podaje ich przykłady omawia budowę stawu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje połączenia kości rozpoznaje rodzaje stawów omawia funkcje poszczególnych elementów budowy stawu 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje różne rodzaje stawów ze względu na zakres wykonywanych ruchów i kształt powierzchni stawowych
	14	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy szkieletu osiowego i ich funkcje wymienia kości budujące klatkę piersiową nazywa odcinki kręgosłupa wymienia kości obręczy barkowej i obręczy miedniczej wymienia kości kończyny górnej i kończyny dolnej 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje kości trzewiowosczaszki i mózgowosczaszki rozpoznaje kości klatki piersiowej rozdziela odcinki kręgosłupa rozpoznaje kości obręczy barkowej i obręczy miedniczej rozpoznaje kości kończyny górnej i kończyny dolnej 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego wyjaśnia związek między budową czaszki a pełnionymi przez czaszkę funkcjami porównuje budowę kończyny górnej z budową kończyny dolnej wyjaśnia znaczenie zatok przynosowych nazywa krzywizny kręgosłupa i określa ich znaczenie wykazuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną funkcją wykazuje związek budowy kończyn z pełnioną przez nie funkcją 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej wskazuje różnice między budową czaszki noworodka a budową czaszki dorosłego człowieka rozpoznaje kręgi pochodzące z różnych odcinków kręgosłupa wskazuje elementy kręgu klasyfikuje zebra porównuje miednicę kobiety z miednicą mężczyzny
	15	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega praca mięśni wymienia elementy budowy tkanki mięśniowej wymienia rodzaje tkanek mięśniowych omawia budowę tkanek mięśniowych wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działanie mięśni wymienia źródła energii potrzebnej do skurczu mięśnia 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje rodzaje tkanek mięśniowych porównuje rodzaje tkanek mięśniowych pod względem budowy i funkcji rozpoznaje najważniejsze mięśnie szkieletowe określa funkcje mięśni szkieletowych wynikające z ich położenia omawia budowę sarkomeru wyjaśnia, na czym polega mechanizm powstawania skurczu mięśnia szkieletowego określa, w jakich warunkach w mięśniach powstaje deficyt tlenowy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę makroskopową i mikroskopową mięśnia szkieletowego wykazuje związek budowy tkanki mięśniowej z funkcją pełnioną przez tę tkankę analizuje kolejne etapy skurczu mięśnia omawia warunki prawidłowej pracy mięśni omawia przemiany biochemiczne zachodzące podczas długotrwałej pracy mięśnia analizuje przemiany kwasu mlekowego porównuje rodzaje skurczów mięśni 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia rodzaje mięśni ze względu na wykonywane czynności wyjaśnia, na czym polega synergistyczne działanie mięśni uzasadnia, że mięśnie szkieletowe mają budowę hierarchiczną określa rolę mioglobiny porównuje mięśnie czerwone z mięśniami białymi

	16	<ul style="list-style-type: none"> • określa prawidłową postawę ciała • rozpoznaje wady postawy • wymienia przyczyny powstawania wad postawy • nazywa wady kręgosłupa i stóp • wymienia choroby aparatu ruchu • uzasadnia korzystne znaczenie ćwiczeń fizycznych dla zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia urazy mechaniczne • wymienia cechy prawidłowej postawy ciała • wskazuje metody zapobiegania wadom kręgosłupa • charakteryzuje choroby aparatu ruchu • wymienia środki dopinające 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje urazy mechaniczne aparatu ruchu i omawia ich skutki • omawia skutki i przyczyny wad kręgosłupa • omawia przyczyny i skutki płaskostopia • omawia przyczyny, sposób diagnozowania i leczenia osteoporozy • omawia skutki przetrenowania • przewiduje skutki stosowania dopingu w sporcie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia sposoby zapobiegania osteoporozie • wskazuje przyczyny zmian w układzie ruchu na skutek osteoporozy • przewiduje skutki niewłaściwego wykonywania ćwiczeń fizycznych • omawia działanie wybranych grup środków dopingujących • omawia techniki i substancje przyspieszające naturalne procesy fizjologiczne podczas transfuzji krwi i EPO
Układ pokarmowy	17	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia składniki pokarmowe • wymienia produkty spożywcze bogate w poszczególne składniki pokarmowe • wymienia funkcje poszczególnych składników pokarmowych 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia składniki budulcowych i energetycznych • omawia rolę składników pokarmowych w organizmie • definiuje pojęcia: <i>aminokwasy egzogenne, NNKT</i> • wymienia kryteria podziału węglowodanów • wyjaśnia znaczenie błonnika pokarmowego w diecie 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje pokarmy pełno- i niepełnowartościowe • wskazuje czynniki decydujące o wartości odżywczej pokarmów • podaje przykłady aminokwasów endo- i egzogennych • klasyfikuje węglowodany • charakteryzuje dobowe zapotrzebowanie osoby dorosłej na składniki odżywcze 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje skutki diety wegańskiej • porównuje wartość energetyczną białek, węglowodanów i tłuszczów • porównuje zawartość białek w poszczególnych produktach • przewiduje skutki niedoboru i nadmiaru poszczególnych składników odżywczych
	18	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: <i>witamina, prowitamina, hiperwitaminoza, hipowitaminoza i awitaminoza</i> • wymienia witaminy rozpuszczalne w tłuszczach i witaminy rozpuszczalne w wodzie • wymienia główne źródła witamin 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasady klasyfikacji i nazewnictwa witamin • wymienia źródła witamin rozpuszczalnych w tłuszczach i w wodzie • omawia funkcje witamin rozpuszczalnych w wodzie i w tłuszczach • wymienia przyczyny awitaminozy i hipowitaminozy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny niedoboru i nadmiaru wybranych witamin w organizmie człowieka • wymienia skutki niedoboru i nadmiaru wybranych witamin w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jakie znaczenie mają antywitminy i składniki antyodżywcze • podaje przykłady antywitamin i składników antyodżywczych
	19	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje wody • omawia istotę bilansu wodnego organizmu • wskazuje źródła składników mineralnych organizmu • omawia znaczenie składników mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje funkcje składników mineralnych występujących w organizmie • ocenia znaczenie wody dla organizmu • klasyfikuje pierwiastki na makro- i mikroelementy 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia związek między właściwościami wody a pełnionymi funkcjami • wyjaśnia, na czym polega mechanizm regulacji bilansu wodnego człowieka • omawia znaczenie wybranych makro- i mikroelementów • omawia objawy niedoboru wybranych makro- i mikroelementów 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje zależności między uwodnieniem organizmu a tempem metabolizmu

	20	<ul style="list-style-type: none"> • dzieli układ pokarmowy na przewód pokarmowy i gruczoły trawienne • wymienia odcinki przewodu pokarmowego i podaje nazwy gruczołów trawiennych • omawia podstawowe funkcje jamy ustnej, gardła, przełyku i żołądka • wyjaśnia, na czym polegają funkcje języka i gardła w procesie połykania pokarmu • omawia funkcje dwunastnicy • omawia funkcje wątroby i trzustki • omawia funkcje jelita cienkiego i jelita grubego • wskazuje miejsca wchłaniania pokarmu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega trawienie pokarmów • porównuje uzębienie mleczne z uzębieniem stałym • omawia proces trawienia zachodzący w jamie ustnej • wyjaśnia, jaką rolę odgrywa ślina • omawia proces trawienia w żołądku • wymienia odcinki jelita cienkiego • omawia budowę wątroby • wymienia składniki soku trzustkowego oraz jelitowego • wyjaśnia, jakie znaczenie mają kosmki jelitowe 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę zęba • omawia funkcję nagłośni w procesie połykania pokarmu • charakteryzuje funkcje gruczołów błony śluzowej żołądka • wyjaśnia rolę żółci • charakteryzuje układ wrotny wątroby • omawia działanie enzymów trzustkowych i jelitowych • omawia budowę kosmków jelitowych • analizuje mechanizm wchłaniania składników pokarmowych • uzasadnia, że występowanie bakterii w jelicie grubym ma duże znaczenie dla organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje przekroje ścian odcinków przewodu pokarmowego • omawia sposób regulacji funkcjonowania układu pokarmowego • charakteryzuje przemiany składników odżywczych w układzie pokarmowym • wyjaśnia znaczenie gastryny i enterogastronu
	21	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najczęstsze choroby układu pokarmowego • podaje sposoby zapobiegania chorobom układu pokarmowego • wymienia przyczyny otyłości i zaburzeń łaknienia • wymienia główne choroby pasożytnicze układu pokarmowego • wskazuje sposoby unikania chorób pasożytniczych układu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega dieta pełnowartościowa • wymienia czynniki decydujące o zapotrzebowaniu energetycznym organizmu • wyjaśnia, w jaki sposób oblicza się BMI • przedstawia sposoby uniknięcia otyłości • wymienia przyczyny i objawy chorób pasożytniczych układu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia sposoby leczenia otyłości • podaje objawy choroby wrzodowej, kamicy żółciowej i celiakii • charakteryzuje najczęstsze choroby układu pokarmowego • wymienia zagrożenia wynikające z otyłości i zaburzeń odżywiania (anoreksji i bulimii) • podaje nazwy organizmów wywołujących choroby pasożytnicze układu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje choroby układu pokarmowego na podstawie charakterystycznych objawów • omawia metody diagnostyki chorób układu pokarmowego
Układ oddechowy	22	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy układu oddechowego człowieka • dzieli elementy układu oddechowego człowieka na drogi oddechowe i płuca • charakteryzuje funkcje poszczególnych elementów układu oddechowego człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia funkcje głośni i nagłośni • omawia związek między budową a funkcją płuc 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależności między budową poszczególnych odcinków układu oddechowego a funkcjami tych odcinków • omawia powstawanie głosu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia funkcję zatok przynosowych • wymienia czynniki decydujące o wysokości i natężeniu głosu • wyjaśnia, na czym polega różnica w budowie krtani kobiety i budowie krtani mężczyzny
	23	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje istotę procesu oddychania • rozróżnia wymianę gazową i oddychanie komórkowe • wyjaśnia, na czym polega wymiana gazowa • wyjaśnia znaczenie mięśni w wentylacji płuc • wymienia czynniki wpływające na liczbę oddechów 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje mechanizm wdechu z mechanizmem wydechu • wskazuje lokalizację ośrodka oddechowego • omawia mechanizm wymiany gazowej zewnętrznej i wewnętrznej • omawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych • wyjaśnia przyczyny dużego zapotrzebowania mięśni na tlen 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rolę opłucnej • porównuje składy powietrza: atmosferycznego, pęcherzykowego i wydychanego • oblicza pojemność życiową płuc • wskazuje czynniki decydujące o stopniu wysycenia hemoglobiny tlenem • wymienia postacie w jakich transportowany jest dwutlenek węgla • wyjaśnia znaczenie mioglobiny w mięśniach 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia związek między budową a rolą hemoglobiny w transporcie gazów • porównuje wiązanie tlenu przez hemoglobinę i mioglobinę • omawia mechanizm regulacji częstości oddechów • omawia związek między ciśnieniem atmosferycznym a wymianą gazową • przewiduje skutki wpływu zbyt niskiego i zbyt wysokiego ciśnienia na prawidłowe funkcjonowanie organizmu

	24	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na jakość wdychanego powietrza wymienia główne przyczyny chorób układu oddechowego wymienia choroby układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje rodzaje zanieczyszczeń powietrza charakteryzuje choroby układu oddechowego wskazuje sposoby zapobiegania chorobom układu oddechowego omawia skutki palenia tytoniu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między występowaniem chorób dróg oddechowych a stanem wdychanego powietrza omawia sposoby na uniknięcie chorób układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje skutki chorób układu oddechowego omawia sposoby diagnozowania i leczenia astmy
Układ krążenia	25	<ul style="list-style-type: none"> wymienia składniki krwi omawia podstawowe funkcje krwi wyjaśnia, na jakiej podstawie określa się grupę krwi 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje cechy krwi warunkujące zapewnienie homeostazy rozpoznaje elementy morfotyczne krwi porównuje elementy komórkowe krwi pod względem budowy wymienia składniki osocza i ich funkcje definiuje pojęcie <i>aglutynacja</i> rozdziela grupy krwi wyjaśnia zasady transfuzji krwi 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>hematokryt</i> klasyfikuje składniki krwi porównuje składniki krwi pod względem pełnionych przez nie funkcji podaje zasady podziału leukocytów analizuje proces krzepnięcia krwi charakteryzuje grupy krwi wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do konfliktu serologicznego w zakresie Rh 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje wyniki badania krwi uzasadnia związek między cechami elementów morfotycznych krwi a funkcjami pełnionymi przez te elementy przewiduje skutki krzepnięcia krwi wewnątrz naczyń przewiduje skutki utraty zbyt dużej ilości krwi wyjaśnia, na czym polega próba krzyżowa
	26	<ul style="list-style-type: none"> nazywa elementy układu krążenia porównuje tętnice z żyłami pod względem budowy i pełnionych funkcji rozdziela krwiociąg duży i krwiociąg mały 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, jaką rolę pełnią zastawki w żyłach rozdziela typy sieci naczyń krwionośnych rozdziela rodzaje naczyń krwionośnych omawia przepływ krwi w krwiociągu dużym i krwiociągu małym 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między budową naczyń krwionośnych a ich funkcjami porównuje krwiociąg duży z krwiociągiem małym pod względem pełnionych funkcji 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje typy sieci naczyń krwionośnych analizuje, w jaki sposób przepływa krew w żyłach
	27	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy charakterystyczne serca człowieka określa położenie serca wymienia główne części serca rozpoznaje główne części serca wyjaśnia znaczenie naczyń wieńcowych dla pracy serca 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę zastawek w funkcjonowaniu serca wyjaśnia, czym jest tętno wykonuje pomiar tętna wykonuje pomiar ciśnienia krwi ocenia znaczenie badań diagnostycznych pracy serca wymienia czynniki wpływające na przyspieszenie pracy serca 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela zastawki w sercu charakteryzuje mechanizm automatyzmu serca określa rolę, jaką w pracy serca odgrywa worek osierdziowy omawia cykl pracy serca interpretuje wyniki pomiarów tętna interpretuje wyniki pomiaru ciśnienia krwi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę układu przewodzącego serca omawia różnicę w wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego charakteryzuje mechanizm regulacji pracy serca omawia sposób regulacji ciśnienia krwi w naczyniach
	28	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy układu limfatycznego wymienia funkcje układu limfatycznego określa funkcje limfy 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje narządów wchodzących w skład układu limfatycznego wymienia cechy naczyń limfatycznych wyjaśnia, jakie znaczenie ma układ krążenia w utrzymaniu homeostazy 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje narządy układu limfatycznego porównuje naczynia limfatyczne i żyły pod względem budowy omawia skład i rolę limfy porównuje układ krwionośny z układem limfatycznym 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia znaczenie prawidłowego funkcjonowania narządów tworzących układ limfatyczny omawia sposób powstawania limfy uzasadnia, że układ krwionośny i układ limfatyczny stanowią integralną całość
	29	<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby układu krążenia wymienia sposoby zapobiegania chorobom układu krążenia 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny chorób układu krążenia wyjaśnia, na czym polega niewydolność układu krążenia 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje choroby układu krążenia omawia wady nabyte i wady wrodzone serca 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela objawy chorób układu krążenia omawia sposoby leczenia chorób układu krążenia

Obro- na immu- no- logicz- na orga- nizmu	30	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcie <i>antygen</i> • wymienia elementy układu odpornościowego • nazywa komórki biorące udział w reakcjach odpornościowych • wymienia podstawowe reakcje obronne organizmu • omawia rolę przeciwciał • definiuje pojęcie <i>pamięć immunologiczna</i> • wyjaśnia znaczenie szczepień ochronnych • omawia rodzaje odporności swoistej 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia naturalne bariery ochronne • porównuje odporność nieswoistą z odpornością swoistą • definiuje pojęcie <i>główny układ zgodności tkankowej (MHC)</i> • omawia znaczenie antygenów zgodności tkankowej w transplantacjach • podaje przyczyny konfliktu serologicznego • wymienia etapy odpowiedzi immunologicznej • wyjaśnia, na czym polega humoralna i komórkowa odpowiedź immunologiczna • rozróżnia rodzaje odporności swoistej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje komórki, tkanki i narządy układu odpornościowego • wyjaśnia znaczenie mediatorów układu odpornościowego • definiuje pojęcie <i>autoantygen</i> • charakteryzuje specyfikę działania limfocytów T i limfocytów B • omawia kolejne etapy odpowiedzi immunologicznej • wyjaśnia znaczenie pamięci immunologicznej • porównuje humoralną odpowiedź immunologiczną z komórkową odpowiedzią immunologiczną • porównuje pierwotną odpowiedź immunologiczną z wtórną odpowiedzią immunologiczną 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne klasy immunoglobulin • omawia znaczenie antygenów zgodności tkankowej w prawidłowym funkcjonowaniu układu odpornościowego • omawia budowę przeciwciała • uzasadnia, że reakcja zapalna jest odpowiedzią organizmu na infekcję lub uraz
	31	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia choroby autoimmunizacyjne • wymienia sposoby zakażenia wirusem HIV • wyjaśnia, że alergja jest stanem nadwrażliwości organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje choroby autoimmunizacyjne • charakteryzuje przebieg zakażenia wirusem HIV • omawia profilaktykę AIDS • podaje przyczyny alergii • wymienia podstawowe zasady, których należy przestrzegać przy przeszczepach 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny nieprawidłowych reakcji odpornościowych • charakteryzuje budowę wirusa HIV • omawia metody diagnostyki AIDS • omawia mechanizm powstawania reakcji alergicznej • charakteryzuje zasady przeszczepiania tkanek i narządów 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi, że AIDS jest chorobą układu odpornościowego • omawia sposoby leczenia AIDS • omawia działanie histaminy
Układ wy- dalni- czy	32	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia: <i>wydalenie, defekacja</i> • wymienia funkcje układu wydalniczego • wymienia zbędne produkty metabolizmu • wskazuje na planszy lub modelu elementy układu wydalniczego i nazywa te elementy • nazywa etapy powstawania moczu • wymienia składniki moczu ostatecznego 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje narządy układu wydalniczego • omawia budowę anatomiczną nerki • wymienia drogi wydalenia zbędnych produktów przemiany materii • podaje miejsca powstawania moczu pierwotnego i moczu ostatecznego • wymienia czynniki wpływające na objętość wydalanego moczu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę układu wydalniczego w utrzymaniu homeostazy • omawia budowę i funkcje nefronu • charakteryzuje etapy powstawania moczu • porównuje mocz pierwotny z moczem ostatecznym pod względem ilości i składu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia mechanizm wydalania moczu • analizuje regulację objętości wydalanego moczu • analizuje wpływ hormonów na funkcjonowanie nerek • charakteryzuje wewnątrzwydzielniczą funkcję nerek
	33	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia najczęstsze choroby układu wydalniczego • wymienia przyczyny chorób układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy moczu zdrowego człowieka • wymienia składniki zawarte w moczu, które mogą wskazywać na chorobę lub uszkodzenie nerek • omawia zasady higieny układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje najczęstsze choroby układu wydalniczego • ocenia znaczenie dializy • charakteryzuje niewydolność nerek jako chorobę współczesnego świata 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi znaczenia badań moczu w diagnostyce chorób nerek • rozpoznaje objawy chorób układu wydalniczego • wyjaśnia, na czym polegają hemodializa i dializa otrzewnowa

Układ nerwowy	34	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy układu nerwowego wymienia funkcje układu nerwowego definiuje pojęcia: <i>neuron</i>, <i>potencjał spoczynkowy</i>, <i>potencjał czynnościowy</i>, <i>bodziec progowy</i> rozdziela podstawowe elementy neuronu opisuje działanie synapsy chemicznej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia ogólną budowę układu nerwowego porównuje dendryty z aksonami rozdziela neurony pod względem funkcjonalnym wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>pobudliwość nerwowa</i> rozdziela potencjał spoczynkowy i potencjał czynnościowy charakteryzuje budowę synapsy omawia rolę neuroprzekazników wymienia czynniki wpływające na szybkość przewodzenia impulsu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje elementy neuronu wymienia rodzaje i funkcje komórek gwałjowych wyjaśnia, na czym polegają pobudliwość i przewodniczość komórek nerwowych wyjaśnia znaczenie pompy sodowo-potasowej wyjaśnia, na czym polegają: polaryzacja, depolaryzacja i repolaryzacja omawia proces przekazywania impulsów między komórkami 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje budowę neuronu z budową innych komórek wyjaśnia, na czym polega okres refrakcji porównuje funkcjonowanie synapsy chemicznej z funkcjonowaniem synapsy elektrycznej klasyfikuje neuroprzekazniki
	35	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy ośrodkowego układu nerwowego określa położenie elementów ośrodkowego układu nerwowego wymienia elementy chroniące struktury ośrodkowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rozwojowy i kliniczny podział mózgowia omawia rolę poszczególnych części mózgowia rozdziela płaty i ośrodki w korze mózgowej omawia budowę rdzenia kręgowego porównuje położenie istoty szarej i istoty białej w mózgowiu i rdzeniu kręgowym 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje poszczególne części mózgowia omawia funkcje układu limbicznego podaje skład płynu mózgowo-rdzeniowego charakteryzuje funkcje płynu mózgowo-rdzeniowego omawia budowę i rolę opon mózgowia i opon rdzenia 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje funkcje półkul mózgu porównuje mózg i rdzeń kręgowy pod względem budowy i pełnionych funkcji omawia budowę układu limbicznego wyjaśnia znaczenie bariery krew-mózg
	36	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje elementy obwodowego układu nerwowego definiuje pojęcia: <i>łuk odruchowy</i>, <i>odruch</i> wymienia elementy łuku odruchowego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę nerwu rozdziela nerwy czaszkowe i nerwy rdzeniowe charakteryzuje elementy łuku odruchowego wymienia przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przekazywanie impulsu w łuku odruchowym porównuje odruchy warunkowe z odruchami bezwarunkowymi klasyfikuje rodzaje odruchów wyjaśnia, na czym polega klasyczny odruch warunkowy charakteryzuje rodzaje pamięci 	<ul style="list-style-type: none"> omawia doświadczenia Iwana Pawłowa wyjaśnia, w jaki sposób powstaje instrumentalny odruch warunkowy dowodzi znaczenia odruchów warunkowych w uczeniu się omawia sposób, w jaki przebiegają informacje przez różne rodzaje pamięci
	37	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje części układu nerwowego pod względem funkcjonalnym wymienia cechy budowy poszczególnych części układu autonomicznego 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela somatyczny i autonomiczny układ nerwowy charakteryzuje funkcje układu autonomicznego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje część współczulną autonomicznego układu nerwowego z częścią przywspółczulną tego układu pod względem budowy i funkcji 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że obie części układu autonomicznego wykazują antagonizm czynnościowy
	38	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>stres</i>, <i>stresor</i> wymienia przykłady sytuacji wywołujących reakcję stresową wymienia następstwa długotrwałego stresu wymienia przyczyny depresji proponuje działania profilaktyczne zmniejszające ryzyko wystąpienia depresji podaje przykłady chorób neurologicznych wymienia przykłady rytmów biologicznych człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym są emocje wymienia objawy stresu określa wpływ stresu na funkcjonowanie narządów dowodzi, że depresja jest chorobą społecznego świata podaje sposoby zmniejszania ryzyka powstania uzależnień wymienia fazy snu ocenia znaczenie snu dla prawidłowego funkcjonowania organizmu wyjaśnia, czym są rytmy biologiczne 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg reakcji stresowej omawia neurologiczne podłoże depresji omawia sposoby diagnostyki i leczenia depresji wyjaśnia, na czym polega mechanizm powstawania uzależnienia dowodzi, że uzależnienie to choroba układu nerwowego charakteryzuje wybrane choroby neurologiczne omawia dobowy rytm snu i czuwania 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi, że długotrwały stres stanowi zagrożenie dla homeostazy dowodzi, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi rozdziela rodzaje nerwicy analizuje fazy stresu wyjaśnia, że uzależnienie jest chorobą układu kary i układu nagrody porównuje fazy snu NREM i REM

Narządy zmysłów	39	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy narządu wzroku określa funkcje elementów narządu wzroku opisuje drogę światła i impulsu nerwowego prowadzącą do powstania wrażeń wzrokowych wymienia przykłady chorób i wad wzroku wskazuje podstawowe zasady higieny wzroku 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje aparatu ochronnego i aparatu ruchowego oka omawia budowę anatomiczną gałki ocznej wymienia cechy obrazu powstającego na siatkówce wyjaśnia, na czym polega akomodacja oka wymienia przyczyny wad wzroku omawia sposoby korygowania wad wzroku 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje elementów gałki ocznej porównuje pręciki z czopkami omawia mechanizm widzenia uzasadnia, że jaskra jest chorobą współczesnego świata 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia znaczenie widzenia dwuocznego analizuje przemiany rodopsyny analizuje przetwarzanie informacji wzrokowej charakteryzuje wybrane choroby wzroku omawia przyczyny, diagnostykę, leczenie i profilaktykę jaskry
	40	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy narządu słuchu i równowagi określa podstawowe funkcje elementów narządu słuchu i równowagi 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi szkodliwości hałasu rozdzieli ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne opisuje drogę fal dźwiękowych i impulsu nerwowego prowadzącą do powstania wrażeń słuchowych omawia budowę błędnika 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje elementy narządu słuchu i równowagi pod względem budowy i pełnionych funkcji omawia powstawanie wrażeń słuchowych i funkcjonowanie ślimaka wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje, że receptory słuchu i równowagi to mechanoreceptory wyjaśnia, od czego zależy wysokość i natężenie dźwięku określa zakres częstotliwości dźwięku, na który reaguje ludzkie ucho
	41	<ul style="list-style-type: none"> wymienia chemoreceptory wymienia funkcje narządów smaku i węchu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia biologiczne znaczenie zmysłów smaku i węchu wymienia pięć podstawowych smaków odczuwanych przez człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę narządów smaku i węchu 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między budową a funkcją narządów smaku i węchu
Układ hormonalny	42	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>hormon</i>, <i>gruczoł dokrewny</i> wymienia przykłady hormonów tkankowych i hormonów miejscowych wymienia gruczoły dokrewne określa położenie gruczołów dokrewnych wymienia nazwy hormonów przysadki wymienia choroby wynikające z niedoboru i nadmiaru wybranych hormonów charakteryzuje funkcje hormonów nadnerczy, trzustki i gonad 	<ul style="list-style-type: none"> rozdzieli hormony tkankowe i hormony miejscowe charakteryzuje funkcje hormonów przysadki, tarczycy, przytarczyc i grasicy porównuje skutki nadmiaru hormonu wzrostu ze skutkami jego niedoboru w różnych okresach życia wymienia skutki cukrzycy wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działania hormonów podaje przykłady hormonów działających antagonistycznie 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje hormony ze względu na ich działanie wyjaśnia, na czym polega działanie autokryne, parakryne, endokryne i neurokryne hormonów omawia działanie wybranych hormonów tkankowych i hormonów miejscowych omawia funkcje szyszynki określa, jakie działania profilaktyczne należy podjąć w celu uniknięcia zachorowania na cukrzycę 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje choroby wynikające z zaburzeń funkcjonowania nadnerczy i trzustki porównuje typy cukrzycy omawia diagnostykę i sposób leczenia cukrzycy porównuje działanie insuliny i glukagonu oraz kalcytoniny i parathormonu
	43	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>ujemne sprzężenie zwrotne</i> wyjaśnia, jakie znaczenie mają hormony tropowe 	<ul style="list-style-type: none"> omawia mechanizm ujemnego sprzężenia zwrotnego na przykładzie regulacji pracy tarczycy wyjaśnia, na czym polega regulacyjna rola hormonów podwzgórza i przysadki porównuje układ hormonalny z układem nerwowym 	<ul style="list-style-type: none"> omawia działanie hormonów podwzgórza klasyfikuje hormony ze względu na ich budowę chemiczną porównuje mechanizm działania hormonów białkowych z mechanizmem działania hormonów steroidowych 	<ul style="list-style-type: none"> dowodzi związku między układem dokrewnym a układem nerwowym w utrzymaniu homeostazy wykazuje, że podwzgórze i przysadka odgrywają nadrzędną rolę regulacji hormonalnej

Rozmnażanie i rozwój człowieka	44	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy męskiego układu rozrodczego wymienia funkcje męskich narządów płciowych wymienia męskie cechy płciowe definiuje pojęcie <i>spermatogeneza</i> 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela narządy zewnętrzne i wewnętrzne męskiego układu rozrodczego rozpoznaje elementy męskiego układu rozrodczego wymienia fazy spermatogenezy omawia budowę plemnika wyjaśnia znaczenie testosteronu 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje męskie cechy płciowe na pierwszorzędowe, drugorzędowe i trzeciorzędowe omawia budowę poszczególnych elementów męskiego układu rozrodczego omawia przebieg spermatogenezy określa funkcję poszczególnych elementów plemnika 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia związek między budową a funkcją męskich narządów płciowych omawia skład nasienia
	45	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy żeńskiego układu rozrodczego wymienia funkcje elementów żeńskiego układu rozrodczego definiuje pojęcia: <i>oogeneza</i>, <i>cykl miesięczkowy</i> wymienia fazy cyklu miesięczkowego 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela narządy zewnętrzne i wewnętrzne żeńskiego układu rozrodczego rozpoznaje elementy żeńskiego układu rozrodczego wymienia fazy oogenezy wyjaśnia znaczenie żeńskich hormonów płciowych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę poszczególnych elementów układu rozrodczego charakteryzuje przebieg oogenezy omawia zmiany zachodzące w błonie śluzowej macicy w czasie cyklu miesięczkowego określa zmiany w jajniku w czasie cyklu miesięczkowego omawia budowę oocyta II rzędu 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia związek między budową a funkcją żeńskich narządów płciowych wyjaśnia, na czym polega hormonalna regulacja cyklu miesięczkowego porównuje oogenezę ze spermatogenezą
	46	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>zapłodnienie</i>, <i>implantacja</i> wymienia etapy rozwoju zarodkowego wymienia rodzaje błon płodowych wymienia funkcje łożyska wymienia fazy porodu wymienia czynniki wpływające na przebieg rozwoju prenatalnego i postnatalnego wymienia etapy rozwoju postnatalnego 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje błon płodowych omawia powstawanie łożyska wyjaśnia znaczenie łożyska wymienia przyczyny powstawania wad wrodzonych ocenia znaczenie diagnostyki prenatalnej charakteryzuje etapy rozwoju postnatalnego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przebieg zapłodnienia charakteryzuje etapy rozwoju zarodkowego charakteryzuje rozwój płodowy omawia przebieg implantacji charakteryzuje budowę łożyska ocenia znaczenie bariery łożyskowej omawia fazy porodu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wędrówkę plemników w poszczególnych częściach żeńskiego układu rozrodczego określa rolę struktur zarodkowych i narządów płodowych w życiu prenatalnym omawia rolę hormonów wytwarzanych przez łożysko omawia metody badań prenatalnych omawia zasady oceny stanu zdrowia noworodka
	47	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>antykoncepcja</i> wymienia metody wykorzystywane w planowaniu rodziny wymienia choroby układu rozrodczego i choroby przenoszone drogą płciową wymienia zasady zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób przenoszonych drogą płciową 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrane naturalne i sztuczne metody regulacji poczęć ocenia zagrożenia wynikające z zakażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia wskazuje raka szyjki macicy jako chorobę współczesnego świata 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega zapłodnienie <i>in vitro</i> omawia przyczyny nieplodności klasyfikuje metody regulacji poczęć omawia zasady działania poszczególnych metod antykoncepcji charakteryzuje wybrane choroby układu rozrodczego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje wady i zalety metod antykoncepcji omawia sposób diagnozowania, leczenia i profilaktyki raka szyjki macicy ocenia znaczenie regularnych wizyt u ginekologa

Choroby a zdrowie człowieka	48	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>zdrowie, choroba</i> wymienia główne czynniki warunkujące zdrowie wymienia czynniki chorobotwórcze wymienia źródła zakażenia wymienia bezpośrednio i pośrednio drogi rozprzestrzeniania się patogenów biologicznych proponuje sposoby na uniknięcie zarażenia się wybranymi chorobami zakaźnymi i pasożytniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela zdrowie fizyczne, psychiczne, społeczne i duchowe klasyfikuje czynniki chorobotwórcze rozdziela choroby cywilizacyjne i społeczne wymienia główne wrota zakażenia się patogenami definiuje pojęcia: <i>etiologia, patogenezę</i> proponuje działania profilaktyczne, metody zwalczania i leczenia chorób zakaźnych przyporządkowuje czynniki chorobotwórcze do wybranych chorób zakaźnych i pasożytniczych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia główne czynniki wpływające na zdrowie wyjaśnia znaczenie znajomości etiologii i patogenezy we właściwym leczeniu chorób omawia czynniki chorobotwórcze charakteryzuje drogi rozprzestrzeniania się patogenów biologicznych omawia główne wrota zakażenia się patogenami określa drogi rozprzestrzeniania się wybranych chorób zakaźnych i pasożytniczych 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia kryteria klasyfikacji chorób klasyfikuje choroby pod względem dróg rozprzestrzeniania się patogenów określa wrota zakażenia dla patogenów wywołujących wybrane choroby określa sposób nabywania odporności na wybrane choroby zakaźne
	49	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnicę między nowotworami łagodnymi a nowotworami złośliwymi wymienia przyczyny powstawania nowotworów wyjaśnia, w jaki sposób powstają przerzuty wymienia czynniki zewnętrzne będące najczęstszą przyczyną powstawania nowotworów wyjaśnia, dlaczego wczesne wykrycie zmian nowotworowych jest ważnym elementem walki z nowotworem 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje czynniki kancerogenne definiuje pojęcia <i>karcinogeneza, onkogeny</i> nazywa etapy powstawania nowotworu wskazuje cechy komórek nowotworu proponuje działania profilaktyczne zmniejszające ryzyko powstania nowotworu uzasadnia, że palenie tytoniu ma negatywne skutki dla zdrowia człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje nowotwory na łagodne i złośliwe charakteryzuje grupy genów odpowiedzialnych za powstawanie nowotworów wyjaśnia różnicę między mutagenami a kancerogenami omawia etapy powstawania nowotworu 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje nowotwory łagodne z nowotworami złośliwymi omawia metody leczenia nowotworów
	50	<ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>uzależnienie, zespół abstynencyjny, substancja psychoaktywna, alkoholizm, narkomania, lekomania</i> wyjaśnia, w jakiej sytuacji stwierdza się uzależnienie dowodzi negatywnego wpływu alkoholu i palenia tytoniu na zdrowie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady substancji psychoaktywnych wyjaśnia, czym są uzależnienia fizyczne i psychiczne wymienia czynniki sprzyjające rozwojowi uzależnienia od alkoholu wyjaśnia, na czym polega profilaktyka uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> określa znaczenie tolerancji w powstawaniu uzależnień uzasadnia negatywny wpływ kofeiny i dopalaczy na zdrowie człowieka określa skutki spożywania alkoholu i palenia tytoniu na poszczególne narządy uzasadnia konieczność zdrowego trybu życia u kobiet będących w ciąży omawia sposoby leczenia uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> określa skutki uzależnień fizycznych i psychicznych analizuje fazy uzależnienia od substancji psychoaktywnej przewiduje skutki uzależnienia od leków dla zdrowia człowieka

Biologia na czasie 3 – zakres rozszerzony

Dział programu	Lp.	Poziom wymagań			
		konieczny (K)	podstawowy (P)	rozszerzający (R)	dopełniający (D)

Mechanizmy dziedziczenia	1.	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę pojedynczego nukleotydu DNA i RNA • określa rolę DNA jako nośnika informacji genetycznej • wymienia rodzaje RNA • określa rolę podstawowych rodzajów RNA • charakteryzuje budowę przestrzenną cząsteczki DNA • wyjaśnia pojęcie <i>podwójna helisa</i> 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje sposób łączenia się nukleotydów w pojedynczym łańcuchu DNA • wyjaśnia, z czego wynika komplementarność zasad • uzupełnia schemat jednego łańcucha polinukleotydowego DNA o łańcuch komplementarny • charakteryzuje budowę chemiczną i przestrzenną RNA • określa lokalizację RNA w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega różna orientacja łańcuchów polinukleotydowych DNA • rozpoznaje poszczególne wiązania w cząsteczce DNA • wyjaśnia, na czym polega reguła Chargaffa • porównuje budowę i funkcje DNA z budową i funkcjami RNA 	<p><i>Uczeń:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasadę tworzenia nazw nukleotydów • planuje doświadczenie, którego celem jest wykazanie roli DNA jako nośnika informacji genetycznej • rozróżnia DNA od RNA za pomocą reguły Chargaffa
	2.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>replikacja</i> • wyjaśnia znaczenie replikacji DNA • wymienia etapy replikacji DNA • uzasadnia konieczność zachodzenia replikacji przed podziałem komórki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>widelki replikacyjne, oczko replikacyjne</i> • omawia przebieg replikacji • wyjaśnia, na czym polega semikonserwatywny charakter replikacji DNA • określa rolę polimerazy DNA podczas replikacji • porównuje przebieg replikacji w komórkach prokariotycznych i eukariotycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne etapy replikacji • wyjaśnia, skąd pochodzi energia potrzebna do syntezy nowego łańcucha DNA • wykazuje różnice w syntezie obu nowych łańcuchów DNA • wyjaśnia rolę sekwencji telomerycznych • określa rolę poszczególnych enzymów w replikacji DNA 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia poszczególne modele replikacji • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie, że replikacja DNA jest semikonserwatywna • wykazuje naprawczą rolę polimerazy DNA w replikacji • omawia mechanizmy regulacji replikacji DNA
	3.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>gen, genom, pozagenowy DNA, chromosom, chromatyna, nukleosom</i> • rozróżnia eksony i introny • określa lokalizację DNA w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę genu • rozróżnia geny ciągłe i nieciągłe • wymienia rodzaje sekwencji wchodzących w skład genomu • wyjaśnia pojęcia: <i>sekwencje powtarzalne, pseudogeny</i> • omawia skład chemiczny chromatyny • przedstawia budowę chromosomu 	<ul style="list-style-type: none"> • określa informacje zawarte w genie • charakteryzuje genom wirusa • porównuje strukturę genomów prokariotycznego i eukariotycznego • wymienia i charakteryzuje etapy pakowania DNA w jądrze komórkowym 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje heterochromatynę z euchromatyną • różnicuje genom wirusowy ze względu na wybrane kryteria • omawia genom mitochondrialny człowieka

4.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>kod genetyczny, ekspresja genu, translacja, transkrypcja</i> • wymienia i charakteryzuje cechy kodu genetycznego • ilustruje schematycznie etapy odczytywania informacji genetycznej • nazywa etapy translacji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg transkrypcji i translacji • analizuje tabelę kodu genetycznego • wyjaśnia zasadę kodowania informacji genetycznej organizmu przez kolejne trójki nukleotydów w DNA i mRNA • określa rolę polimerazy RNA w procesie transkrypcji • określa rolę aminoacylotRNA i rybosomów w translacji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przebieg odwrotnej transkrypcji wirusowego RNA • zapisuje sekwencję aminokwasów łańcucha peptydowego na podstawie sekwencji nukleotydów mRNA • porównuje ekspresję genów w komórkach prokariotycznych i eukariotycznych • określa rolę i sposoby modyfikacji posttranskrypcyjnej RNA • określa rolę i sposoby modyfikacji posttranslacyjnej białek 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady wirusów, u których występuje odwrotna transkrypcja • wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do tworzenia się polirybosomów • wyjaśnia biologiczne znaczenie polirybosomów • porównuje przebieg ekspresji genów w jądrze i organellach komórki eukariotycznej
5.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>operon</i> • wskazuje na schemacie sekwencje regulatorowe operonu oraz geny struktury • wymienia poziomy kontroli ekspresji genów w komórce eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega regulacja ekspresji genów w komórce prokariotycznej na podstawie modelu operonu laktozowego i tryptofanowego • wyjaśnia, jakie znaczenie w regulacji ekspresji genów operonu laktozowego mają: gen kodujący represor, operator i promotor • omawia regulację inicjacji transkrypcji w komórce eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia regulację negatywną od pozytywnej w przypadku działania operonu laktozowego • porównuje sposób regulacji ekspresji genów struktury operonu laktozowego i operonu tryptofanowego • wyjaśnia, na czym polega alternatywne składanie RNA • porównuje regulację ekspresji genów w komórkach prokariotycznej i eukariotycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega regulacja dostępu do genu w komórce eukariotycznej • wyjaśnia, w jaki sposób powstają różne formy białek podczas ekspresji jednego genu • omawia rolę niekodującego RNA w regulacji ekspresji genów w komórce eukariotycznej • wyjaśnia, w jaki sposób regulacja ekspresji genów u organizmów wielokomórkowych powoduje zróżnicowanie komórek na poszczególne typy

6.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>allel</i>, <i>genotyp</i>, <i>fenotyp</i>, <i>homozygota</i>, <i>heterozygota</i>, <i>allel dominujący</i>, <i>allel recesywny</i> • zapisuje przebieg i wyniki doświadczeń Gregora Mendla za pomocą kwadratu Punnetta • podaje treść I prawa Mendla 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia prace G. Mendla, na podstawie których sformułował on reguły dziedziczenia • wymienia przykłady cech człowieka dziedziczonych zgodnie z I prawem Mendla • wykonuje przykładowe krzyżówki jednogenowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>linia czysta</i> • wyjaśnia, jakie znaczenie w doświadczeniach G. Mendla miało wyhodowanie przez niego osobników grochu zwyczajnego należących do linii czystych • analizuje wyniki krzyżówek jednogenowych na przykładzie grochu zwyczajnego • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia jednej cechy 	<ul style="list-style-type: none"> • określa sposób wykonania i znaczenie krzyżówki testowej jednogenowej
7.	<ul style="list-style-type: none"> • podaje treść II prawa Mendla 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje przykładowe krzyżówki dwugenowe 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wyniki krzyżówek dwugenowych na przykładzie grochu zwyczajnego • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia dwóch cech niesprzężonych 	<ul style="list-style-type: none"> • określa sposób wykonania i znaczenie krzyżówki testowej dwugenowej • ocenia znaczenie badań G. Mendla dla rozwoju genetyki
8.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>locus</i>, <i>geny sprzężone</i>, <i>crossing-over</i> • wymienia główne założenia chromosomowej teorii dziedziczenia • wyjaśnia, na czym polega zjawisko sprzężenia genów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależność między częstością zachodzenia <i>crossing-over</i> a odległością między dwoma genami w chromosomie • wyjaśnia, na czym polega mapowanie genów • wykonuje przykładowe krzyżówki dotyczące dziedziczenia genów sprzężonych 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza częstość <i>crossing-over</i> między dwoma genami sprzężonymi • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia dwóch cech sprzężonych • analizuje wyniki krzyżówek dotyczących dziedziczenia genów sprzężonych • oblicza odległość między genami 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje różnice między genami niesprzężonymi a sprzężonymi

9.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>kariotyp, chromosomy płci</i> • wskazuje podobieństwa i różnice między kariotypem kobiety a kariotypem mężczyzny • wyjaśnia sposób determinacji płci u człowieka • charakteryzuje kariotyp człowieka • określa płeć różnych osób na podstawie analizy ich kariotypu • wymienia przykłady cech sprzężonych z płcią 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy oraz objawy chorób uwarunkowanych mutacjami genów sprzężonych z płcią • wykonuje krzyżówki dotyczące dziedziczenia cech sprzężonych z płcią • określa prawdopodobieństwo wystąpienia choroby sprzężonej z płcią • wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy hemofilii i daltonizmu • rozróżnia cechy sprzężone z płcią i cechy związane z płcią 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jaką rolę w determinacji płci odgrywają gen SRY i hormony wytwarzane przez rozwijające się jądra • omawia mechanizm inaktywacji chromosomu X • charakteryzuje dwa podstawowe typy genetycznej determinacji płci i podaje przykłady organizmów, u których one występują • wyjaśnia powody, dla których daltonizm i hemofilia występują niemal wyłącznie u mężczyzn 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jakie znaczenie ma proces inaktywacji jednego z chromosomów X w większości komórek organizmu kobiety • omawia przykłady środowiskowego mechanizmu determinowania płci • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie związku dziedziczenia koloru oczu muszki owocowej z dziedziczeniem płci
10.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>allele wielokrotne</i> na przykładzie dziedziczenia grup krwi u człowieka • wykonuje krzyżówki dotyczące dziedziczenia grup krwi i czynnika Rh • określa prawdopodobieństwo wystąpienia określonego fenotypu u potomstwa w wypadku dziedziczenia alleli wielokrotnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>dominacja niepełna, kodominacja, geny kumulatywne, geny plejotropowe</i> • charakteryzuje relacje między allelami jednego genu oparte na dominacji niepełnej i kodominacji • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku kodominacji • podaje przykład cechy uwarunkowanej obecnością genów kumulatywnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>geny komplementarne, geny dopełniające się, geny epistatyczne, geny hipostatyczne</i> • wyjaśnia, z jakiego powodu geny determinujące barwę kwiatów groszku pachnącego zostały nazwane genami komplementarnymi • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia genów dopełniających się • wyjaśnia, na czym polega działanie genów epistatycznych i hipostatycznych w wypadku dziedziczenia barwy sierści u gryzoni 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to znaczy, że choroba genetyczna jest uwarunkowana przez gen plejotropowy • określa prawdopodobieństwo wystąpienia genotypów i fenotypów u potomstwa w wypadku dziedziczenia genów epistatycznych

11.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>zmienność genetyczna, zmienność środowiskowa</i> • wymienia rodzaje zmienności i wskazuje zależności między nimi • wymienia przykłady potwierdzające występowanie zmienności środowiskowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>zmienność ciągła, zmienność nieciągła</i> • wymienia przykłady zmienności ciągłej i nieciągłej • omawia przyczyny zmienności genetycznej • określa znaczenie zmienności genetycznej i środowiskowej • porównuje zmienność genetyczną ze zmiennością środowiskową 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób niezależna segregacja chromosomów, <i>crossing-over</i> oraz losowe łączenie się gamet wpływają na zmienność osobniczą • wymienia cechy mutacji, które stanowią jedno z głównych źródeł zmienności genetycznej • porównuje zmienność genetyczną rekombinacyjną ze zmiennością mutacyjną • określa fenotypy zależne od genotypu oraz od wpływu środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>transpozony</i> i określa znaczenie transpozonów w rozwoju zmienności osobniczej • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>norma reakcji genotypu</i> • wyjaśnia przyczyny zmienności obserwowanej w wypadku organizmów o identycznych genotypach
12.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacja, mutacja genowa, mutacja chromosomowa strukturalna, mutacja chromosomowa liczbowa, czynnik mutagenny</i> • wymienia przykłady fizycznych, chemicznych i biologicznych czynników mutagennych • wymienia przykłady mutacji genowych i mutacji chromosomowych • wymienia pozytywne i negatywne skutki mutacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacja somatyczna, mutacja generywna, mutacja spontaniczna, mutacja indukowana</i> • klasyfikuje mutacje według różnych kryteriów • określa ryzyko przekazania mutacji potomstwu • wskazuje przyczyny mutacji spontanicznych i mutacji indukowanych • uzasadnia konieczność ograniczenia w codziennym życiu stosowania substancji mutagennych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mutacje letalne, mutacje subletalne, mutacje neutralne, mutacje korzystne, protoonkogeny, onkogeny, geny supresorowe</i> • wyjaśnia charakter zmian w DNA typowych dla różnych mutacji • określa skutki mutacji genowych dla kodowanego przez dany gen łańcucha polipeptydowego • omawia przyczyny powstawania mutacji chromosomowych liczbowych • rozpoznaje na schematach różne rodzaje mutacji chromosomowych • wskazuje na zależności między występowaniem mutacji a transformacją nowotworową komórki 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje i ilustruje zmiany kariotypu dowolnego organizmu powstałe w wyniku mutacji chromosomowych liczbowych • wyjaśnia znaczenie mutacji w przebiegu ewolucji • wskazuje różnicę między kariotypami organizmu aneuploidalnego i organizmu poliploidalnego • wymienia przykłady protoonkogenów i genów supresorowych oraz chorób nowotworowych związanych z ich mutacjami

13.	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady chorób genetycznych uwarunkowanych obecnością w autosomach zmutowanych alleli dominujących i recesywnych wyjaśnia pojęcie <i>choroby bloku metabolicznego</i> wyjaśnia, na czym polegają choroby bloku metabolicznego wymienia przykłady chorób bloku metabolicznego wskazuje choroby bloku metabolicznego, których leczenie polega na stosowaniu odpowiedniej diety eliminacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje choroby genetyczne w zależności od sposobu ich dziedziczenia wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy mukowiscydozy, fenylketonurii, choroby Huntingtona, anemii sierpowatej rozpoznaje na rycinie prawidłowe oraz sierpowate erythrocyty krwi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny oraz podaje ogólne objawy albinizmu, alkaptonurii, choroby Parkinsona, dystrofii mięśniowej Duchenne'a, krzywiczy odpornej na witaminę D wymienia przykłady stosowanych obecnie metod leczenia wybranych chorób genetycznych oraz ocenia ich skuteczność wymienia przykłady chorób człowieka wynikających z mutacji mitochondrialnego DNA ustala typy dziedziczenia chorób genetycznych na podstawie analizy rodowodów 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje strukturę i właściwości hemoglobiny prawidłowej oraz hemoglobiny sierpowatej charakteryzuje choroby człowieka wynikające z mutacji DNA mitochondrialnego uzasadnia znaczenie analizy rodowodów jako metody diagnozowania chorób genetycznych
14.	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady oraz objawy chorób genetycznych człowieka wynikających z nieprawidłowej struktury chromosomów wymienia przykłady chorób genetycznych człowieka wynikających ze zmiany liczby autosomów i chromosomów płci 	<ul style="list-style-type: none"> określa rodzaj zmian kariotypu u chorych z zespołem Downa, zespołem Klinefeltera i zespołem Turnera wymienia objawy zespołu Downa, zespołu Klinefeltera i zespołu Turnera wyjaśnia zależność między wiekiem rodziców a prawdopodobieństwem urodzenia się dziecka z zespołem Downa 	<ul style="list-style-type: none"> omawia choroby spowodowane mutacjami strukturalnymi na przykładzie przewlekłej białaczki szpikowej określa rodzaj zmian kariotypu u chorych z zespołem Edwardsa i zespołem Patau wymienia objawy zespołu Edwardsa i zespołu Patau 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje fotografie kariotypów człowieka omawia choroby wieloczynnikowe

Bio- techno- logia moleku- larna	1.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>biotechnologia molekularna, inżynieria genetyczna, elektroforeza DNA, PCR, klonowanie DNA, transformacja genetyczna</i> • wymienia przykłady dziedzin życia, w których można zastosować biotechnologię molekularną • wymienia enzymy stosowane w biotechnologii molekularnej • wymienia techniki inżynierii genetycznej • wymienia etapy modyfikacji genomu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>sonda molekularna, wektor, sekwencjonowanie DNA, hybrydyzacja DNA</i> • wyjaśnia, czym się zajmuje inżynieria genetyczna • omawia wykorzystanie enzymów restrykcyjnych, ligaz i polimeraz DNA • wyjaśnia, na czym polega: hybrydyzacja DNA z wykorzystaniem sondy molekularnej, analiza restrykcyjna, elektroforeza DNA, PCR, sekwencjonowanie DNA, klonowanie DNA, transformacja genetyczna • wymienia po jednym przykładzie praktycznego wykorzystania technik inżynierii genetycznej • wymienia sposoby wprowadzenia obcego genu do komórki 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje biotechnologię klasyczną z biotechnologią molekularną • charakteryzuje enzymy stosowane w biotechnologii molekularnej • omawia poszczególne etapy analizy restrykcyjnej DNA, przebiegu PCR, klonowania DNA • określa cel tworzenia bibliotek genomowych i bibliotek cDNA • charakteryzuje wektory stosowane do transformacji genetycznej 	<ul style="list-style-type: none"> • sprawdza, jakie produkty powstaną na skutek cięcia DNA przez enzymy restrykcyjne • określa zalety i wady łańcuchowej reakcji polimerazy • omawia metody pośredniego i bezpośredniego wprowadzenia DNA do komórek roślin i zwierząt • analizuje przebieg klonowania DNA na przykładzie genu myszy • omawia etapy tworzenia bibliotek genomowych i bibliotek cDNA
	2.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>organizm zmodyfikowany genetycznie, organizm transgeniczny, produkt GMO</i> • wskazuje podobieństwa i różnice między organizmami zmodyfikowanymi genetycznie oraz transgenicznymi • wymienia metody otrzymywania organizmów zmodyfikowanych genetycznie • wymienia przykłady praktycznego wykorzystania mikroorganizmów, roślin i zwierząt zmodyfikowanych genetycznie 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zmodyfikowanych genetycznie roślin i zwierząt • omawia perspektywy praktycznego wykorzystania organizmów zmodyfikowanych genetycznie w rolnictwie, przemyśle, medycynie i nauce • omawia sposób oznakowania produktów GMO • wskazuje na zagrożenia ze strony GMO 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje metody otrzymywania bakterii i roślin transgenicznych • omawia etapy modyfikacji komórek zwierząt • wymienia przykłady produktów GMO • podaje przykłady badań stosowanych w wypadku organizmów zmodyfikowanych genetycznie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wybrane modyfikacje genetyczne mikroorganizmów, roślin i zwierząt • wyjaśnia, w jaki sposób kontroluje się mikroorganizmy zmodyfikowane genetycznie uwolnione do środowiska • charakteryzuje sposoby zapobiegania zagrożeniom ze strony GMO • analizuje argumenty przemawiające za genetyczną modyfikacją organizmów oraz przeciw niej • omawia regulacje prawne dotyczące GMO w Unii Europejskiej

3.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>klon</i>, <i>klonowanie</i> • wymienia przykłady organizmów będących naturalnymi klonami • określa cele klonowania mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, w jaki sposób otrzymuje się klony mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt • wymienia sposoby wykorzystania klonów mikroorganizmów, komórek, roślin i zwierząt w różnych dziedzinach życia człowieka • wskazuje na obawy etyczne dotyczące klonowania zwierząt • uzasadnia swoje stanowisko w sprawie klonowania człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rodzaje rozmnażania bezpłciowego jako przykłady naturalnego klonowania • omawia sposoby klonowania roślin i zwierząt • formułuje argumenty przemawiające za klonowaniem zwierząt oraz przeciwnemu • porównuje klonowanie terapeutyczne i klonowanie reprodukcyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje kolejne etapy klonowania zwierząt metodą transplantacji jąder i rozdzielania komórek zarodka • planuje doświadczenie, którego celem będzie udowodnienie, że jądro zróżnicowanej komórki może pokierować rozwojem organizmu • wymienia przykłady osiągnięć w klonowaniu zwierząt
4.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>diagnostyka molekularna</i>, <i>biofarmaceutyki</i>, <i>terapia genowa</i>, <i>komórki macierzyste</i> • wymienia korzyści wynikające z poznania genomu człowieka • wyjaśnia, czym zajmuje się diagnostyka molekularna • wymienia przykłady technik inżynierii genetycznej wykorzystywanych w diagnozowaniu chorób genetycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia argumenty przemawiające za stosowaniem szczepionek wytwarzanych metodami inżynierii genetycznej • omawia wykorzystanie diagnostyki molekularnej w wykrywaniu chorób genetycznych, zakaźnych, nowotworowych oraz wieloczynnikowych • wymienia przykłady leków otrzymanych metodami inżynierii genetycznej • wyjaśnia, na czym polega terapia genowa • omawia zastosowanie komórek macierzystych w leczeniu chorób człowieka • wyjaśnia, czym się zajmuje medycyna molekularna 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia korzyści i zagrożenia wynikające z ustalenia sekwencji genomu człowieka • wyjaśnia, w jaki sposób otrzymuje się nowoczesne szczepionki • porównuje szczepionki rekombinowane ze szczepionkami DNA • charakteryzuje techniki inżynierii genetycznej wykorzystywane w diagnostyce molekularnej • omawia sposoby wytwarzania biofarmaceutyków • wyjaśnia pojęcie <i>przeciwciała monoklonalne</i> • podaje przykłady wykorzystania przeciwciał monoklonalnych w medycynie • wyjaśnia, w jaki sposób biotechnologia może się przyczynić do postępu w transplantologii • omawia korzyści i zagrożenia wynikające z terapii genowej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wykorzystanie mikromacierzy w diagnostyce molekularnej • określa znaczenie wykorzystania komórek macierzystych w leczeniu chorób • planuje doświadczenie mające na celu udowodnienie, że zróżnicowane komórki można przekształcić w komórki macierzyste

	5.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>profilu genetycznego</i> • wymienia przykłady praktycznego zastosowania badań DNA w medycynie sądowej, ewolucjonizmie i systematyce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby zastosowania metod genetycznych w medycynie sądowej, ewolucjonizmie i systematyce • wyjaśnia sposób wykorzystania analizy DNA do określenia pokrewieństwa (np. ustalania lub wykluczenia ojcostwa) 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>sekwencji mikrosatelitarne</i> • uzasadnia znaczenie analizy sekwencji DNA w badaniach ewolucyjnych i taksonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje kolejne etapy ustalania profilu genetycznego • omawia wykorzystanie DNA mitochondrialnego w badaniach ewolucyjnych • wyjaśnia pojęcie <i>filogenetyka molekularna</i> • analizuje drzewo filogenetyczne • przedstawia sposoby wykorzystania informacji zawartych w DNA
Ekologia	1.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>ekologia, ochrona środowiska, ochrona przyrody, siedlisko, nisza ekologiczna</i> • określa zakres badań ekologicznych • klasyfikuje czynniki środowiska na biotyczne i abiotyczne • wyjaśnia pojęcia: <i>zasoby środowiska, warunki środowiska</i>, podaje odpowiednie przykłady • wyjaśnia pojęcia: <i>nisza ekologiczna, gatunki wskaźnikowe</i> • wymienia przykłady praktycznego zastosowania gatunków wskaźnikowych 	<ul style="list-style-type: none"> • określa, czym się zajmują ekologia, ochrona środowiska i ochrona przyrody • określa niszę ekologiczną wybranych gatunków • wyjaśnia relacje między siedliskiem a niszą ekologiczną organizmu • omawia prawo minimum i prawo tolerancji ekologicznej • wyjaśnia, na czym polega zasada współdziałania czynników środowiska • wyjaśnia, dlaczego porosty wykorzystuje się do oceny stanu czystości powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między zasobami środowiska a warunkami środowiska • podaje przykłady ilustrujące prawo minimum, prawo tolerancji ekologicznej, zasadę współdziałania czynników • wymienia podobieństwa i różnice między prawem minimum a prawem tolerancji ekologicznej • uzasadnia, że istnieje związek między zakresem tolerancji organizmów a ich rozmieszczeniem na Ziemi • charakteryzuje zasady wyodrębniania form ekologicznych organizmów • wyjaśnia pojęcia: <i>eurybionty, stenobionty</i> • interpretuje wykres ilustrujący zakres tolerancji różnych gatunków wobec wybranego czynnika środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>gatunek kosmopolityczny</i> • wykazuje, że pojęcie niszy ekologicznej dotyczy zarówno osobnika, jak i gatunku • omawia zakres tolerancji ekologicznej organizmów wobec konkretnego czynnika środowiska • wskazuje różnice między gatunkami kosmopolitycznymi a wskaźnikowymi • charakteryzuje formy ekologiczne roślin wyodrębnione ze względu na wymagania dotyczące ilości wody • planuje doświadczenie mające na celu zbadanie zakresu tolerancji wybranego gatunku rośliny na działanie określonego czynnika środowiska

2.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>populacja lokalna gatunku</i> • wymienia dwa podstawowe typy oddziaływania między osobnikami w populacji • wymienia cechy charakteryzujące populację • omawia znaczenie liczebności i zagęszczenia jako parametrów opisujących populację • wymienia czynniki wpływające na liczebność populacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>rozrodzność, śmiertelność, migracja, struktura wiekowa populacji, struktura płciowa populacji, zasięg przestrzenny, rozmieszczenie, emigracja, imigracja</i> • charakteryzuje podstawowe typy rozmieszczenia populacji i podaje przykłady gatunków, które reprezentują każdy z nich • przedstawia trzy podstawowe typy krzywej przeżywania, podaje przykłady gatunków, dla których są one charakterystyczne • charakteryzuje niezależne od zagęszczenia czynniki ograniczające liczebność populacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>opór środowiska, tempo wzrostu populacji</i> • charakteryzuje oddziaływania między członkami populacji • omawia regułę Allego i podaje przykłady jej działania • wymienia czynniki wpływające na przebieg krzywej przeżywania organizmów • analizuje piramidę obrazującą strukturę wiekową i strukturę płciową populacji • określa możliwości rozwoju danej populacji • przedstawia w sposób graficzny wzrost wykładniczy i wzrost logistyczny populacji • wymienia zalety i wady życia w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między rozrodznością fizjologiczną i ekologiczną oraz śmiertelnością fizjologiczną i ekologiczną • porównuje strategie rozrodu typu r oraz typu K • charakteryzuje czynniki wpływające na liczebność populacji • porównuje podstawowe modele wzrostu populacji i podaje przykłady gatunków, które reprezentują każdy z nich • omawia formy rozmieszczenia skupiskowego populacji • omawia trzy podstawowe okresy w życiu każdego osobnika
3.	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje oddziaływania międzygatunkowe na antagoniczne i nieantagonistyczne • wymienia przykłady oddziaływań antagonyzujących • wymienia skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej • wymienia przykłady oddziaływań międzygatunkowych ograniczających liczebność populacji • wymienia główne przyczyny i skutki konkurencji międzygatunkowej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje oddziaływania międzygatunkowe w relacjach: ofiara – drapieżnik, roślina – roślinożerca, żywiciel – pasożyt • charakteryzuje mechanizmy adaptacyjne: ofiar i drapieżników, roślin i roślinożerców, pasożytów i żywicieli • klasyfikuje pasożyty według wskazanych kryteriów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega zasada konkurencyjnego wypierania • omawia skutki konkurencji blisko spokrewnionych gatunków na podstawie eksperymentu przeprowadzonego przez Giorgia Gausego • wymienia konsekwencje zawężenia niszy ekologicznych konkurujących gatunków • analizuje cykliczne zmiany liczebności populacji zjadającego i populacji zjadanego • porównuje drapieżnictwo, roślinożerność i pasożytnictwo 	<ul style="list-style-type: none"> • planuje doświadczenie mające na celu wykazanie istnienia konkurencyjnego wypierania • charakteryzuje skutki konkurencji wewnątrzgatunkowej • określa skutki działania substancji allelopacyjnych • wyjaśnia, jakie znaczenie dla funkcjonowania biocenozy mają pasożyty, drapieżniki i roślinożercy • przewiduje skutki masowych pojawów organizmów w środowisku • wyjaśnia znaczenie wektorów w rozprzestrzenianiu się pasożytów
4.	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nieantagonistyczne interakcje międzygatunkowe • wyjaśnia pojęcia: <i>mutualizm, komensalizm</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje mechanizmy adaptacyjne organizmów pozostających w związku mutualistycznym • wymienia przykłady zachowań mutualistycznych i komensalistycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje mutualizm obligatoryjny i mutualizm fakultatywny 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przykłady mutualizmu i komensalizmu

5.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>ekosystem, biocenoza, biotop, struktura troficzna ekosystemu, struktura przestrzenna ekosystemu, sukcesja ekologiczna</i> • wymienia biotyczne i abiotyczne elementy ekosystemu • wyjaśnia, jaką rolę w biocenozie odgrywają producenci, konsumenci i destruenci 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje rodzaje ekosystemów • klasyfikuje elementy ekosystemu na biotyczne i abiotyczne • charakteryzuje strukturę przestrzenną i troficzną ekosystemu • wyjaśnia, na czym polega sukcesja • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja jezior 	<ul style="list-style-type: none"> • określa kryteria podziału ekosystemów • charakteryzuje rodzaje ekosystemów • wyjaśnia, na czym polega rola biocenozy w kształtowaniu biotopu • wyjaśnia, od czego zależy struktura przestrzenna ekosystemu • charakteryzuje procesy glebotwórcze • omawia przebieg sukcesji pierwotnej i wtórnej 	<ul style="list-style-type: none"> • określa kryteria podziału sukcesji ekologicznej • omawia rolę organizmów w procesach glebotwórczych • charakteryzuje poziomy glebowe • omawia wpływ biocenozy na mikroklimat • omawia etapy eutrofizacji jezior
6.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>łańcuch troficzny, poziom troficzny, sieć troficzna</i> • wskazuje zależności między poziomami troficznymi • wymienia czynniki, które mogą ograniczać produktywność ekosystemów 	<ul style="list-style-type: none"> • konstruuje łańcuchy troficzne i sieci troficzne • nazywa poziomy troficzne w łańcuchu troficznym i sieci troficznej • wyjaśnia zjawisko krążenia materii i przepływu energii w ekosystemie • porównuje produkcję pierwotną różnych ekosystemów • wyjaśnia, czym jest równowaga w ekosystemie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia i porównuje dwa typy łańcuchów troficznych • wyjaśnia pojęcia: <i>produkcja pierwotna (brutto, netto), produkcja wtórna (brutto, netto)</i> • wyjaśnia, dlaczego ekosystem autotroficzny jest samowystarczalny • omawia przyczyny zaburzenia równowagi w ekosystemach 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje produkcję pierwotną i wtórną wybranego ekosystemu • rysuje i porównuje trzy typy piramid troficznych: piramidę energii, piramidę liczebności, piramidę biomasy • wyjaśnia, dlaczego lasy równikowe i rafy koralowe są ekosystemami o najwyższej produktywności
7.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>cykle biogeochemiczne</i> • wyjaśnia, na czym polegają obieg węgla i obieg azotu w przyrodzie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła węgla w przyrodzie • wyjaśnia, jaki wpływ na obieg pierwiastków chemicznych w przyrodzie ma działalność gospodarcza człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia schematy obiegu węgla i obiegu azotu w przyrodzie • wyjaśnia, na czym polega nityfikacja, amonifikacja oraz denityfikacja 	<ul style="list-style-type: none"> • określa rolę organizmów w obiegu pierwiastków • omawia przebieg reakcji nityfikacji

8.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>biom</i>, <i>różnorodność biologiczna</i> • omawia poziomy różnorodności biologicznej • wymienia główne biomy lądowe i podaje nazwy stref klimatycznych, w których się one znajdują • wymienia główne biomy wodne 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia kryteria, na podstawie których wyróżniono biomy • charakteryzuje biomy lądowe oraz obszary gór wysokich, uwzględniając takie czynniki, jak warunki klimatyczne, warunki glebowe, przeważającą roślinność i towarzyszące jej zwierzęta • charakteryzuje warstwy lasu występujące w biomach leśnych • omawia strefowość biomów wodnych na przykładzie jeziora i oceanu • charakteryzuje biomy wodne, uwzględniając takie czynniki, jak warunki tlenowe, świetlne, głębokość, przeważającą roślinność oraz towarzyszące jej zwierzęta 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różnice w rozmieszczeniu gatunków na Ziemi • wyjaśnia pojęcie <i>ogniska różnorodności biologicznej</i> • określa warunki życia w porównywalnych strefach jeziora i morza lub oceanu 	<ul style="list-style-type: none"> • dowodzi trudności w określaniu różnorodności gatunkowej na Ziemi • ocenia stopień poznania różnorodności gatunkowej Ziemi • porównuje różnorodność gatunkową poszczególnych biomów
9.	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki geograficzne wpływające na bioróżnorodność • omawia przykłady negatywnego wpływu człowieka na bioróżnorodność • wymienia powody ochrony przyrody • wymienia przykłady działań podejmowanych w celu ochrony gatunków i ekosystemów 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje czynniki kształtujące różnorodność biologiczną • omawia wpływ czynników geograficznych i antropogenicznych na różnorodność biologiczną • wyjaśnia, na czym polega ochrona przyrody czynna i bierna • podaje przykłady działań z zakresu ochrony czynnej i biernej • uzasadnia konieczność stosowania ochrony czynnej dla zachowania wybranych gatunków i ekosystemów • wyjaśnia, na czym polega introdukcja i reintrodukcja gatunku 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady gatunków, których introdukcja w niektórych regionach Polski spowodowała zmniejszenie różnorodności gatunkowej • określa wpływ zlodowaceń i ukształtowania powierzchni na różnorodność biologiczną • wyjaśnia pojęcia: <i>relikt</i>, <i>ostoja</i>, <i>endemit</i> • uzasadnia konieczność ochrony dawnych odmian roślin i ras zwierząt 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje konsekwencje zmniejszenia różnorodności biologicznej • wymienia przykłady gatunków, których populacje zostały odtworzone • określa wpływ gatunków inwazyjnych na gatunki rodzime • określa znaczenie korytarzy ekologicznych

	10.	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje zasoby przyrody • wymienia skutki eksploatacji zasobów nieodnawialnych • wyjaśnia pojęcia: <i>efekt cieplarniany, kwaśne opady, smog, dziura ozonowa, alternatywne źródła energii, recykling</i> • podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki eksploatacji zasobów odnawialnych • wymienia przyczyny globalnego ocieplenia klimatu, powstawania kwaśnych opadów, smogu i dziury ozonowej • wyjaśnia, w jaki sposób niewłaściwa eksploatacja zasobów przyrody wpływa na środowisko • omawia skutki kwaśnych opadów dla środowiska i zdrowia człowieka • wymienia skutki powstawania dziury ozonowej • wymienia sposoby utylizacji odpadów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>rekultywacja</i> • omawia skutki eksploatacji zasobów odnawialnych • wyjaśnia, w jaki sposób dochodzi do powstania efektu cieplarnianego • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody • omawia proces powstawania kwaśnych opadów • ocenia wpływ różnych metod utylizacji odpadów na środowisko 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia założenia koncepcji rozwoju zrównoważonego • odróżnia rodzaje smogu • wyjaśnia zależność między dziurą ozonową a powstawaniem nowotworów • uzasadnia konieczność gospodarowania odpadami
Ewolucja organizmów	1.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>ewolucja biologiczna, ewolucjonizm, dobór naturalny, dobór sztuczny</i> • omawia główne założenia teorii doboru naturalnego Karola Darwina 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne założenia teorii Jeana Baptiste'a Lamarcka i kreacjonistów • wyjaśnia, dlaczego teoria J.B. Lamarcka odegrała ważną rolę w rozwoju myśli ewolucyjnej • wyjaśnia relacje między teorią doboru naturalnego K. Darwina a syntetyczną teorią ewolucji • wyjaśnia pojęcie <i>walka o byt</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje dobór naturalny i dobór sztuczny • omawia główne założenia syntetycznej teorii ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje teorie dotyczące życia na Ziemi głoszone do XIX w. • omawia założenia teorii Georges'a Cuviera • ocenia wpływ podróży K. Darwina na rozwój jego teorii ewolucji

2.	<ul style="list-style-type: none"> wymienia bezpośrednie i pośrednie dowody ewolucji oraz podaje ich przykłady wyjaśnia pojęcia: <i>skamieniałości przewodnie</i>, <i>anatomia porównawcza</i> wymienia cechy anatomiczne organizmów potwierdzające jedność ich planu budowy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, jakie warunki środowiska sprzyjały przetrwaniu skamieniałości do czasów współczesnych wyjaśnia przyczyny podobieństw i różnic w budowie narządów homologicznych wyjaśnia powody, dla których pewne grupy organizmów nazywa się żywymi skamieniałościami wymienia przykład metody pozwalającej na ocenę względnego wieku skał osadowych wyjaśnia różnicę między atawizmem a narządem szczątkowym wymienia przykłady atawizmów i narządów szczątkowych wyjaśnia, czym się zajmuje paleontologia 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady zwierząt zaliczanych do form przejściowych oraz podaje cechy tych zwierząt podaje przykład metody pozwalającej na ocenę bezwzględnego wieku skał osadowych wyjaśnia pojęcia: <i>dywergencja</i>, <i>konwergencja</i> wymienia przykłady dywergencji i konwergencji wymienia przykłady dowodów ewolucji z zakresu embriologii, biogeografii oraz biochemii wymienia techniki badawcze z zakresu biochemii i biologii molekularnej, umożliwiające skonstruowanie drzewa filogenetycznego organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie <i>formy przejściowej</i> wyjaśnia, na czym opierają się radioizotopowe i biostratygraficzne metody datowania analizuje budowę przednich kończyn przedstawicieli różnych gatunków ssaków i wskazuje cechy świadczące o ich wspólnym pochodzeniu oraz środowisku ich życia wyjaśnia znaczenie budowy cytochromu c u wybranych gatunków w ustalaniu stopnia pokrewieństwa między nimi
3.	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>dymorfizm płciowy</i>, <i>dobór płciowy</i>, <i>dobór krewniczy</i>, <i>dobór stabilizujący</i>, <i>dobór kierunkowy</i>, <i>dobór rozrywający</i> wymienia przykłady dymorfizmu płciowego charakteryzuje sposób i przewiduje efekty działania doboru stabilizującego, kierunkowego oraz rozrywającego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega zmienność wewnątrzgatunkowa wyjaśnia, który z rodzajów zmienności organizmów ma znaczenie ewolucyjne omawia rolę mutacji w kształtowaniu zmienności genetycznej populacji wyjaśnia pojęcie <i>preferencji w krzyżowaniu</i> wymienia przykłady występowania preferencji w krzyżowaniu w przyrodzie podaje przykłady utrzymywania się w populacji człowieka alleli warunkujących choroby genetyczne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady działania różnych form doboru naturalnego w przyrodzie wyjaśnia znaczenie zachowań altruistycznych w przyrodzie omawia występowanie genu anemii sierpowatej w populacjach ludzi żyjących na obszarach dotkniętych malarią 	<ul style="list-style-type: none"> omawia dymorfizm płciowy jako wynik istnienia preferencji w krzyżowaniu wyjaśnia, dlaczego mimo działania doboru naturalnego w populacji człowieka utrzymują się allele warunkujące choroby genetyczne
4.	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>genetyka populacyjna</i>, <i>pula genowa populacji</i> wyjaśnia, dlaczego populacja jest podstawową jednostką ewolucji wymienia czynniki ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega zjawisko dryfu genetycznego wymienia skutki jego działania w przyrodzie wymienia warunki, które spełnia populacja znajdująca się w stanie równowagi genetycznej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia regułę Hardy'ego-Weinberga oblicza częstość występowania genotypów i fenotypów w populacji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę dryfu genetycznego w kształtowaniu puli genetycznej populacji na przykładach efektu założyciela oraz efektu wąskiego gardła sprawdza, czy populacja znajduje się w stanie równowagi genetycznej

5.	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia biologiczną koncepcję gatunku • wyjaśnia pojęcia: <i>mechanizmy izolacji rozrodczej, specjacja</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie mechanizmów izolacji rozrodczej w przyrodzie • klasyfikuje mechanizmy izolacji rozrodczej • wymienia rodzaje specjacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego biologicznej koncepcji gatunku nie można stosować wobec gatunków rozmnażających się bezpłciowo • charakteryzuje rodzaje specjacji, biorąc pod uwagę typ pierwotnej bariery izolacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje prezygotyczne i postzygotyczne mechanizmy izolacji rozrodczej oraz podaje przykłady ich działania • omawia powstawanie gatunków na drodze poliploidytacji
6.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>prawidłowości ewolucji</i> • wymienia prawidłowości ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>mikroewolucja, makroewolucja, kierunkowość ewolucji, nieodwracalność ewolucji, koewolucja</i> • wymienia prawdopodobne przyczyny nieodwracalności ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki, które wpływają na tempo ewolucji • charakteryzuje sposoby określania tempa ewolucji • wymienia przykłady koewolucji • omawia skutki doboru naturalnego w postaci powstawania różnych strategii życiowych organizmów 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady przemian w skali mikro- i makroewolucji • wyjaśnia wpływ doboru naturalnego na kierunek ewolucji • omawia zjawisko radiacji adaptacyjnej
7.	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia etapy rozwoju życia na Ziemi • wymienia warunki środowiska, które umożliwiły samorzutną syntezę pierwszych związków organicznych • charakteryzuje środowisko oraz tryb życia pierwszych organizmów jednokomórkowych • wymienia główne założenia teorii endosymbiozy • charakteryzuje zmiany prowadzące do powstania organizmów wielokomórkowych • nazywa erę i okres, w których pojawiły się pierwsze rośliny lądowe • nazywa grupy zwierząt, które jako pierwsze pojawiły się w środowisku lądowym 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje warunki klimatyczne i fizykochemiczne panujące na Ziemi ok. 4 mld lat temu • wyjaśnia pojęcie <i>makrocząsteczka</i> • charakteryzuje warunki sprzyjające powstawaniu pierwszych makrocząsteczek na Ziemi • wyjaśnia, jak się zmieniał sposób odżywiania pierwszych organizmów jednokomórkowych • wyjaśnia, na czym polegają sposoby odżywiania chemoautotrofów i fotoautotrofów • wyjaśnia, w jaki sposób wędrówka kontynentów wpłynęła na rozmieszczenie organizmów na Ziemi • wyjaśnia, jakie dane można uzyskać dzięki analizie tabeli stratygraficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega teoria samorzutnej syntezy związków organicznych • przedstawia przebieg i wyniki doświadczenia Stanley'a Millera i Harolda Ureya • wyjaśnia pojęcia: <i>bulion pierwotny, pizza pierwotna</i> w nawiązaniu do etapów ewolucji chemicznej • wyjaśnia rolę kwasów nukleinowych w powstaniu życia na Ziemi • wymienia argumenty przemawiające za słusnością teorii endosymbiozy • wskazuje bezpośrednią przyczynę stopniowych i nieodwracalnych zmian warunków panujących na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia znaczenie doświadczenia S. Millera i H. Ureya w postępie badań nad powstaniem życia na Ziemi • wyjaśnia, dlaczego odkrycie rybozymów miało duże znaczenie w rozwoju teorii powstania życia na Ziemi • wyjaśnia, w jaki sposób pierwsze fotoautotrofy zmieniły warunki na Ziemi • wyjaśnia, jakie korzyści adaptacyjne miało wykształcenie się form wielokomórkowych • wymienia okresy, w których nastąpiły masowe wymierania organizmów • określa prawdopodobne przyczyny wielkich wymierań organizmów w historii Ziemi

8.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: <i>antropogeneza, antropologia</i> • określa stanowisko systematyczne człowieka • wymienia kilka cech wspólnych naczelnych • wymienia główne cechy budowy ciała charakterystyczne dla człowieka • określa chronologię występowania przedstawicieli rodzaju <i>Homo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści wynikające z pionizacji ciała, redukcji owłosienia oraz zwiększania masy i objętości mózgu • omawia warunki, w których doszło do powstania bezpośrednich przodków człowieka • omawia zmiany, które zaszły podczas ewolucji rodzaju <i>Homo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia przynależność człowieka do królestwa: zwierzęta, typu: strunowce, podtypu: kręgowce, gromady: ssaki, rzędu: naczelne • wymienia rodzaje człękkształtnych • wymienia zmiany w budowie szkieletu wynikające z pionizacji ciała oraz stopniowego zwiększania masy i objętości mózgowia • charakteryzuje budowę oraz tryb życia bezpośrednich przodków człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje cechy z zakresu anatomii, immunologii, genetyki i zachowania świadczące o powiązaniu człowieka z innymi człękkształtnymi • wymienia drobne cechy morfologiczne właściwe tylko człowiekowi • omawia drogi rozprzestrzeniania się rodzaju <i>Homo</i> z Afryki na pozostałe kontynenty • omawia negatywne skutki pionizacji ciała
----	--	--	---	--

7 WYMAGANIA EDUKACYJNE Z CHEMII

Obowiązkowe podręczniki:

- Klasy pierwsze: Chemia zakres podstawowy wydawnictwo OPERON seria odkrywamy na nowo
- Klasa IIf i IIIf :To jest chemia cz.1 i cz.2 zakres rozszerzony wydawnictwo Nowa Era
Zadania maturalne z różnych wydawnictw.

Kryteria, formy, zasady i częstotliwość oceniania.

Ocenie podlega:

- wiedza przedmiotowa
- postawa ucznia

Wiedza przedmiotowa obejmuje wiadomości i umiejętności z nimi związane. Postawa ucznia to głównie formy i jakość aktywności przejawianej podczas pracy

w klasie z uwzględnieniem umiejętności kluczowych, takich jak:

- komunikowanie się
- praca w grupie
- gromadzenie i przetwarzanie informacji.
- frekwencja na lekcjach.

Uczeń otrzymuje dwie oceny sumujące to jest: semestralną i roczną. Oceny te wystawia się na podstawie ocen częściowych. Oceny bieżące wystawiane są w tradycyjnej skali za następujące formy aktywności:

- odpowiedzi ustne (przy odpowiedzi ustnej obowiązuje znajomość materiału z trzech ostatnich lekcji, w przypadku lekcji powtórzeniowej z całego działu)

- sprawdziany pisemne po zakończeniu działu (sprawdziany mogą zawierać dodatkowe zadania na ocenę celującą).

- kartkówki obejmujące materiał trzech ostatnich tematów, nie muszą być zapowiedziane.

Sprawdziany pisemne są obowiązkowe, a ich termin ustalany jest z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem. Jeśli uczeń nie może go napisać w ustalonym terminie, to powinien poprawkowym ustalonym z nauczycielem. Jeden termin poprawkowy ustalany jest dla wszystkich zainteresowanych uczniów (tych, którzy sprawdzianu nie pisali i tych, którzy uzyskali niską ocenę i chcą sprawdzian poprawić).

W przypadku prac klasowych przyjmuje się skalę punktową przeliczaną na oceny cyfrowe wg kryteriów:

100% - 90% -ocena bardzo dobra

89% - 70% - ocena dobra

69% - 50% - ocena dostateczna

49%- 31% - ocena dopuszczająca

30% - 0% - ocena niedostateczna

Ocenę celującą uczeń uzyskuje w przypadku, gdy osiągnie 100% punktów i rozwiąże zadanie dodatkowe. Nauczyciel oddaje sprawdzone prace do wglądu w terminie 2 tygodni. Rodzice mogą dokonać wglądu w pracę dziecka podczas konsultacji.

Uczeń ma prawo poprawić ocenę ze sprawdzianu jeden raz w ciągu 2 tygodni po oddaniu sprawdzianu. Dla wszystkich chętnych ustala się jeden termin poprawy. Do dziennika obok oceny poprzedniej wpisuje się ocenę z poprawy.

Wystawienie oceny semestralnej i na koniec roku szkolnego dokonuje się na podstawie ocen bieżących, przy czym większą wagę mają oceny ze sprawdzianów, w drugiej kolejności są odpowiedzi ustne, kartkówki i inne formy aktywności. Każda ocena dostosowana jest do indywidualnych

W celu uzyskania wyższej(niż przewidywana) oceny rocznej uczniów zobowiązany jest zdać egzamin z wiedzy i umiejętności z zakresu materiału objętego podstawą programową w danej klasie. Ocenę można w ten sposób podwyższyć o 1 stopień.

Wymagania programowe na poszczególne oceny — przygotowane na podstawie treści zawartych w podstawie programowej, programie nauczania oraz w części 1. podręcznika dla liceum ogólnokształcącego i technikum *To jest chemia. Chemia ogólna i nieorganiczna, zakres rozszerzony*

1. Budowa atomu. Układ okresowy pierwiastków chemicznych

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wymienia nazwy szkła i sprzętu laboratoryjnego zna i stosuje zasady BHP obowiązujące w pracowni chemicznej wymienia nauki zaliczane do nauk przyrodniczych definiuje pojęcia: <i>atom, elektron, proton, neutron, nukleony, elektrony walencyjne</i> oblicza liczbę protonów, elektronów i neutronów w atomie danego pierwiastka chemicznego na podstawie zapisu A_ZE definiuje pojęcia: <i>masa atomowa, liczba atomowa, liczba masowa, jednostka masy atomowej, masa cząsteczkowa</i> podaje masy atomowe i liczby atomowe pierwiastków chemicznych, korzystając z układu okresowego oblicza masy cząsteczkowe prostych związków chemicznych, np. MgO, CO₂ definiuje pojęcia dotyczące współczesnego modelu budowy atomu: <i>orbital atomowy, liczby kwantowe (n, l, m, m_s), stan energetyczny, stan kwantowy, elektrony sparowane</i> wyjaśnia, co to są izotopy pierwiastków chemicznych na przykładzie atomu wodoru omawia budowę współczesnego modelu atomu definiuje pojęcie <i>pierwiastek chemiczny</i> podaje treść <i>prawa okresowości</i> omawia budowę układu okresowego pierwiastków chemicznych (podział na grupy, okresy i bloki konfiguracyjne) wskazuje w układzie okresowym pierwiastki chemiczne należące do bloku <i>s, p, d</i> oraz <i>f</i> określa podstawowe właściwości pierwiastka chemicznego na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym wskazuje w układzie okresowym pierwiastki chemiczne zaliczane do niemetali i metali 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyjaśnia przeznaczenie podstawowego szkła i sprzętu laboratoryjnego bezpiecznie posługuje się podstawowym sprzętem laboratoryjnym i odczynnikami chemicznymi wyjaśnia, dlaczego chemia należy do nauk przyrodniczych wykonuje proste obliczenia związane z pojęciami: <i>masa atomowa, masa cząsteczkowa, liczba atomowa, liczba masowa, jednostka masy atomowej</i> podaje treść <i>zasady nieoznaczoności Heisenberga, reguły Hunda oraz zakazu Pauliego</i> opisuje typy orbitali atomowych i rysuje ich kształty zapisuje konfiguracje elektronowe atomów pierwiastków chemicznych o liczbie atomowej Z od 1 do 10 definiuje pojęcia: <i>promieniotwórczość, okres półtrwania</i> wymienia zastosowania izotopów pierwiastków promieniotwórczych przedstawia ewolucję poglądów na temat budowy materii od starożytności do czasów współczesnych wyjaśnia budowę współczesnego układu okresowego pierwiastków chemicznych, uwzględniając podział na bloki <i>s, p, d</i> oraz <i>f</i> wyjaśnia, co stanowi podstawę budowy współczesnego układu okresowego pierwiastków chemicznych (konfiguracja elektronowa wyznaczająca podział na bloki <i>s, p, d</i> oraz <i>f</i>) wyjaśnia, podając przykłady, jakich informacji na temat pierwiastka chemicznego dostarcza znajomość jego położenia w układzie okresowym 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyjaśnia, czym zajmuje się chemia nieorganiczna i organiczna wyjaśnia, od czego zależy ładunek jądra atomowego i dlaczego atom jest elektrycznie obojętny wykonuje obliczenia związane z pojęciami: <i>masa atomowa, masa cząsteczkowa, liczba atomowa, liczba masowa, jednostka masy atomowej</i> (o większym stopniu trudności) zapisuje konfiguracje elektronowe atomów pierwiastków chemicznych o liczbach atomowych Z od 1 do 36 oraz jonów o podanym ładunku, za pomocą symboli podpowłok elektronowych <i>s, p, d, f</i> (zapis konfiguracji pełny i skrócony) lub schematu klatkowego, korzystając z reguły Hunda i zakazu Pauliego określa stan kwantowy elektronów w atomie za pomocą czterech liczb kwantowych, korzystając z praw mechaniki kwantowej oblicza masę atomową pierwiastka chemicznego o znanym składzie izotopowym oblicza procentową zawartość izotopów w pierwiastku chemicznym wymienia nazwiska uczonych, którzy w największym stopniu przyczynili się do zmiany poglądów na budowę materii wyjaśnia sposób klasyfikacji pierwiastków chemicznych w XIX w. omawia kryterium klasyfikacji pierwiastków chemicznych zastosowane przez Dmitrija I. Mendelejewa analizuje zmienność charakteru chemicznego pierwiastków grup głównych zależnie od ich położenia w układzie okresowym wykazuje zależność między położeniem pierwiastka chemicznego w danej grupie i bloku energetycznym a konfiguracją elektronową powłoki walencyjnej 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wykonuje obliczenia z zastosowaniem pojęć <i>ładunek</i> i <i>masa</i> wyjaśnia, co to są siły jądrowe i jaki mają wpływ na stabilność jądra wyjaśnia, na czym polega dualizm korpuskularno-falowy zapisuje konfiguracje elektronowe atomów pierwiastków chemicznych o liczbach atomowych Z od 1 do 36 oraz jonów wybranych pierwiastków chemicznych, za pomocą liczb kwantowych wyjaśnia, dlaczego zwykle masa atomowa pierwiastka chemicznego nie jest liczbą całkowitą wyznacza masę izotopu promieniotwórczego na podstawie okresu półtrwania analizuje zmiany masy izotopu promieniotwórczego w zależności od czasu porównuje układ okresowy pierwiastków chemicznych opracowany przez Mendelejewa (XIX w.) ze współczesną wersją uzasadnia przynależność pierwiastków chemicznych do poszczególnych bloków energetycznych uzasadnia, dlaczego lantanowce znajdują się w grupie 3. i okresie 6., a aktynowce w grupie 3. i okresie 7. wymienia nazwy systematyczne superciężkich pierwiastków chemicznych o liczbie atomowej większej od 100
---	---	---	---

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega zjawisko promieniotwórczości naturalnej i sztucznej,
- określa rodzaje i właściwości promieniowania α , β , γ ,
- podaje przykłady naturalnych przemian jądrowych,
- wyjaśnia pojęcie *szereg promieniotwórczy*,
- wyjaśnia przebieg kontrolowanej i niekontrolowanej reakcji łańcuchowej,
- zapisuje przykładowe równania reakcji jądrowych stosując regułę przesunięć Soddy'ego-Fajansa,
- analizuje zasadę działania reaktora jądrowego i bomby atomowej,
- podaje przykłady praktycznego wykorzystania zjawiska promieniotwórczości i ocenia związane z tym zagrożenia.

2. Wiązania chemiczne

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <p>1) definiuje pojęcie <i>elektroujemność</i></p> <p>2) wymienia nazwy pierwiastków elektrododatnich i elektroujemnych, korzystając z tabeli elektroujemności</p> <p>3) wymienia przykłady cząsteczek pierwiastków chemicznych (np. O₂, H₂) i związków chemicznych (np. H₂O, HCl)</p> <p>4) definiuje pojęcia: <i>wiązanie chemiczne</i>, <i>wartościowość</i>, <i>polaryzacja wiązania</i>, <i>dipol</i></p> <p>5) wymienia i charakteryzuje rodzaje wiązań chemicznych (jonowe, kowalencyjne, kowalencyjne spolaryzowane)</p> <p>6) podaje zależność między różnicą elektroujemności w cząsteczce a rodzajem wiązania</p> <p>7) wymienia przykłady cząsteczek, w których występuje wiązanie jonowe, kowalencyjne i kowalencyjne spolaryzowane</p> <p>8) definiuje pojęcia: <i>orbital molekularny (cząsteczkowy)</i>, <i>wiązanie σ</i>, <i>wiązanie π</i>, <i>wiązanie metaliczne</i>, <i>wiązanie wodorowe</i>, <i>wiązanie koordynacyjne</i>, <i>donor pary elektronowej</i>, <i>akceptor pary elektronowej</i></p> <p>9) opisuje budowę wewnętrzną metali</p> <p>10) definiuje pojęcie <i>hybrydyzacja orbitali atomowych</i></p> <p>11) podaje, od czego zależy kształt cząsteczki (rodzaj hybrydyzacji)</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmienność elektroujemności pierwiastków chemicznych w układzie okresowym • wyjaśnia regułę <i>dupletu elektronowego</i> i <i>oktetu elektronowego</i> <p>1. przewiduje na podstawie różnicy elektroujemności pierwiastków chemicznych rodzaj wiązania chemicznego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia sposób powstawania wiązań kowalencyjnych, kowalencyjnych spolaryzowanych, jonowych i metalicznych • wymienia przykłady i określa właściwości substancji, w których występują wiązania metaliczne, wodorowe, kowalencyjne, jonowe • wyjaśnia właściwości metali na podstawie znajomości natury wiązania metalicznego • wyjaśnia różnicę między orbitalem atomowym a orbitalem cząsteczkowym (molekularnym) • wyjaśnia pojęcia: <i>stan podstawowy atomu</i>, <i>stan wzbudzony atomu</i> • podaje warunek wystąpienia hybrydyzacji orbitali atomowych • przedstawia przykład przestrzennego rozmieszczenia wiązań w cząsteczkach (np. CH₄, BF₃) 12) definiuje pojęcia: <i>atom centralny</i>, <i>ligand</i>, <i>liczba koordynacyjna</i> 	<p>Uczeń:</p> <p>1) analizuje zmienność elektroujemności i charakteru chemicznego pierwiastków chemicznych w układzie okresowym</p> <p>2. zapisuje wzory elektronowe (wzory kropkowe) i kreskowe cząsteczek, w których występują wiązania kowalencyjne, jonowe oraz koordynacyjne</p> <p>2) wyjaśnia, dlaczego wiązanie koordynacyjne nazywane jest też wiązaniem donorowo-akceptorowym</p> <p>3. wyjaśnia pojęcie <i>energia jonizacji</i></p> <p>4. omawia sposób w jaki atomy pierwiastków chemicznych bloku s i p osiągną trwale konfiguracje elektronowe (tworzenie jonów)</p> <p>5. charakteryzuje wiązanie metaliczne i wodorowe oraz podaje przykłady ich powstawania</p> <p>6. zapisuje równania reakcji powstawania jonów i tworzenia wiązania jonowego</p> <p>7. przedstawia graficznie tworzenie się wiązań typu σ i π</p> <p>8. określa wpływ wiązania wodorowego na nietypowe właściwości wody</p> <p>9. wyjaśnia pojęcie <i>sily van der Waalsa</i></p> <p>10. porównuje właściwości substancji jonowych, cząsteczkowych, kowalencyjnych, metalicznych oraz substancji o wiązaniach wodorowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje typy hybrydyzacji orbitali atomowych (<i>sp</i>, <i>sp²</i>, <i>sp³</i>) 	<p>Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia zależność między długością wiązania a jego energią</p> <p>4) porównuje wiązanie koordynacyjne z wiązaniem kowalencyjnym</p> <p>5) proponuje wzory elektronowe (wzory kropkowe) i kreskowe dla cząsteczek lub jonów, w których występują wiązania koordynacyjne</p> <p>6) określa typ wiązań (σ i π) w prostych cząsteczkach (np. CO₂, N₂)</p> <p>7) określa rodzaje oddziaływań między atomami a cząsteczkami na podstawie wzoru chemicznego lub informacji o oddziaływaniu</p> <p>8) analizuje mechanizm przewodzenia prądu elektrycznego przez metale i stopione sole</p> <p>9) wyjaśnia wpływ rodzaju wiązania na właściwości fizyczne substancji</p> <p>10) przewiduje typ hybrydyzacji w cząsteczkach (np. CH₄, BF₃)</p> <p>11) udowadnia zależność między typem hybrydyzacji a kształtem cząsteczki</p> <p>12) określa wpływ wolnych par elektronowych na geometrię cząsteczki</p>

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- 12) wyjaśnia, na czym polega hybrydyzacja w cząsteczkach węglowodorów nienasyconych,
- 13) oblicza liczbę przestrzenną i na podstawie jej wartości określa typ hybrydyzacji oraz możliwy kształt cząsteczek lub jonów.

3. Systematyka związków nieorganicznych

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
-----------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	--

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia <i>zjawisko fizyczne</i> i <i>reakcja chemiczna</i> wymienia przykłady zjawisk fizycznych i reakcji chemicznych znanych z życia codziennego definiuje pojęcia: <i>równanie reakcji chemicznej</i>, <i>substraty</i>, <i>produkty</i>, <i>reakcja syntezy</i>, <i>reakcja analizy</i>, <i>reakcja wymiany</i> zapisuje równania prostych reakcji chemicznych (reakcji syntezy, analizy i wymiany) podaje treść <i>prawa zachowania masy</i> i <i>prawa stałości składu związku chemicznego</i> interpretuje równania reakcji chemicznych w aspekcie jakościowym i ilościowym definiuje pojęcia <i>tlenki</i> i <i>nadtlenki</i> zapisuje wzory i nazwy systematyczne wybranych tlenków metali i niemetalii zapisuje równanie reakcji otrzymywania tlenków co najmniej jednym sposobem ustala doświadczalnie charakter chemiczny danego tlenku definiuje pojęcia: <i>tlenki kwasowe</i>, <i>tlenki zasadowe</i>, <i>tlenki obojętne</i> definiuje pojęcia <i>wodorotlenki</i> i <i>zasady</i> zapisuje wzory i nazwy systematyczne wybranych wodorotlenków wyjaśnia różnicę między zasadą a wodorotlenkiem zapisuje równanie reakcji otrzymywania wybranej zasady definiuje pojęcia: <i>amfoteryczność</i>, <i>tlenki amfoteryczne</i>, <i>wodorotlenki amfoteryczne</i> zapisuje wzory i nazwy wybranych tlenków i wodorotlenków amfoterycznych definiuje pojęcia: <i>kwasy</i>, <i>moc kwasu</i> wymienia sposoby klasyfikacji kwasów (ze względu na ich skład, moc i właściwości utleniające) zapisuje wzory i nazwy systematyczne kwasów zapisuje równania reakcji otrzymywania kwasów definiuje pojęcie <i>sole</i> wymienia rodzaje soli zapisuje wzory i nazwy systematyczne prostych 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wymienia różnice między zjawiskiem fizycznym a reakcją chemiczną przeprowadza doświadczenie chemiczne mające na celu otrzymanie prostego związku chemicznego (np. FeS), zapisuje równanie przeprowadzonej reakcji chemicznej, określa jej typ oraz wskazuje substraty i produkty zapisuje wzory i nazwy systematyczne tlenków zapisuje równanie reakcji otrzymywania tlenków pierwiastków chemicznych o liczbie atomowej Z od 1 do 30 opisuje budowę tlenków dokonyuje podziału tlenków na kwasowe, zasadowe, obojętne i amfoteryczne zapisuje równania reakcji chemicznych tlenków kwasowych i zasadowych z wodą <ul style="list-style-type: none"> wymienia przykłady zastosowania tlenków zapisuje wzory i nazwy systematyczne wodorotlenków opisuje budowę wodorotlenków zapisuje równania reakcji otrzymywania zasad wyjaśnia pojęcia: <i>amfoteryczność</i>, <i>tlenki amfoteryczne</i>, <i>wodorotlenki amfoteryczne</i> zapisuje równania reakcji chemicznych wybranych tlenków i wodorotlenków z kwasami i zasadami wymienia przykłady zastosowania wodorotlenków wymienia przykłady tlenków kwasowych, zasadowych, obojętnych i amfoterycznych <ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę kwasów dokonyuje podziału podanych kwasów na tlenowe i beztlenowe wymienia metody otrzymywania kwasów i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych wymienia przykłady zastosowania kwasów <ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę soli zapisuje wzory i nazwy systematyczne soli wyjaśnia pojęcia <i>wodorosole</i> i <i>hydroksosole</i> zapisuje równania reakcji otrzymywania wybranej soli trzema sposobami odszukuje informacje na temat występowania soli w przyrodzie wymienia zastosowania soli w przemyśle i życiu codziennym 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wskazuje zjawiska fizyczne i reakcje chemiczne wśród podanych przemian określa typ reakcji chemicznej na podstawie jej przebiegu stosuje prawo zachowania masy i prawo stałości składu związku chemicznego <ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady nadtlenków i ich wzory sumaryczne wymienia kryteria podziału tlenków i na tej podstawie dokonuje ich klasyfikacji dokonyuje podziału tlenków na kwasowe, zasadowe, obojętne i amfoteryczne oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych z kwasami i zasadami wskazuje w układzie okresowym pierwiastki chemiczne, które mogą tworzyć tlenki i wodorotlenki amfoteryczne projektuje doświadczenie chemiczne Badanie zachowania tlenku glinu wobec zasady i kwasu oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych, w postaci cząsteczkowej i jonowej wymienia metody otrzymywania tlenków, wodorotlenków i kwasów oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych projektuje doświadczenie Reakcja tlenku fosforu(V) z wodą i zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej omawia typowe właściwości chemiczne kwasów (zachowanie wobec metali, tlenków metali, wodorotlenków i soli kwasów o mniejszej mocy) oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych podaje nazwy kwasów nieorganicznych na podstawie ich wzorów chemicznych zapisuje równania reakcji chemicznych ilustrujące utleniające właściwości wybranych kwasów wymienia metody otrzymywania soli zapisuje równania reakcji otrzymywania wybranej soli co najmniej pięcioma sposobami podaje nazwy i zapisuje wzory sumaryczne wybranych wodorosoli i hydroksosoli odszukuje informacje na temat występowania w 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> projektuje doświadczenie chemiczne Badanie charakteru chemicznego tlenków metali i niemetalii oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych projektuje doświadczenie chemiczne Badanie działania zasady i kwasu na tlenki oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych przewiduje charakter chemiczny tlenków wybranych pierwiastków i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych określa charakter chemiczny tlenków pierwiastków chemicznych o liczbie atomowej Z od 1 do 30 na podstawie ich zachowania wobec wody, kwasu i zasady; zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych określa różnice w budowie cząsteczek tlenków i nadtlenków projektuje doświadczenie chemiczne Otrzymywanie wodorotlenku żelaza(III) oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej projektuje i przeprowadza doświadczenia chemiczne, w których wyniku można otrzymać różnymi metodami wodorotlenki trudno rozpuszczalne w wodzie; zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych przewiduje wzór oraz charakter chemiczny tlenku, znając produkty reakcji chemicznej tego tlenku z wodorotlenkiem sodu i kwasem chlorowodorowym analizuje właściwości pierwiastków chemicznych pod względem możliwości tworzenia tlenków i wodorotlenków amfoterycznych projektuje doświadczenie chemiczne Porównanie aktywności chemicznej metali oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych określa różnice w budowie cząsteczek soli obojętnych, prostych, podwójnych i uwodnionych wodorosoli oraz podaje przykłady tych związków chemicznych określa różnice w budowie cząsteczek soli obojętnych, prostych, podwójnych i uwodnionych projektuje doświadczenie chemiczne Ogrzewanie siarczanu(VI) miedzi(II)–wodą(1/5) oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej ustala nazwy różnych soli na podstawie ich wzorów chemicznych ustala wzory soli na podstawie ich nazw proponuje metody, którymi można otrzymać wybraną sól i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych ocenia, które z poznanych związków chemicznych mają istotne znaczenie w przemyśle i gospodarce określa typ wiązania chemicznego występującego w azotkach zapisuje równania reakcji chemicznych, w których wodoroki, węgliki i azotki
---	--	---	---

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- przygotowuje i prezentuje prace projektowe oraz zadania testowe z systematyki związków nieorganicznych, z uwzględnieniem ich właściwości oraz wykorzystaniem wiadomości z zakresu podstawowego chemii.

4. Stechiometria

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia <i>mol</i> i <i>masa molowa</i> wykonuje bardzo proste obliczenia związane z pojęciami mol i masa molowa podaje treść <i>prawa Avogadra</i> wykonuje proste obliczenia stechiometryczne związane z pojęciem masy molowej (z zachowaniem stechiometrycznych ilości substratów i produktów reakcji chemicznej) 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie <i>objętość molowa gazów</i> wykonuje proste obliczenia związane z pojęciami: mol, masa molowa, objętość molowa gazów w warunkach normalnych interpretuje równania reakcji chemicznych na sposób cząsteczkowy, molowy, ilościowo w masach molowych, ilościowo w objętościach molowych (gazy) oraz ilościowo w liczbach cząsteczek wyjaśnia, na czym polegają <i>obliczenia stechiometryczne</i> wykonuje proste obliczenia stechiometryczne związane z masą molową oraz objętością molową substratów i produktów reakcji chemicznej 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia <i>liczba Avogadra</i> i <i>stała Avogadra</i> wykonuje obliczenia związane z pojęciami: mol, masa molowa, objętość molowa gazów, liczba Avogadra (o większym stopniu trudności) wyjaśnia pojęcie <i>wydajność reakcji chemicznej</i> oblicza skład procentowy związków chemicznych wyjaśnia różnicę między wzorem elementarnym (empirycznym) a wzorem rzeczywistym związku chemicznego rozwiązuje proste zadania związane z ustaleniem wzorów elementarnych i rzeczywistych związków chemicznych 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> porównuje gęstości różnych gazów na podstawie znajomości ich mas molowych wykonuje obliczenia stechiometryczne dotyczące mas molowych, objętości molowych, liczby cząsteczek oraz niestechiometrycznych ilości substratów i produktów (o znacznym stopniu trudności) wykonuje obliczenia związane z wydajnością reakcji chemicznych wykonuje obliczenia umożliwiające określenie wzorów elementarnych i rzeczywistych związków chemicznych (o znacznym stopniu trudności)

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia różnicę między gazem doskonałym a gazem rzeczywistym,
- stosuje równanie Clapeyrona do obliczenia objętości lub liczby moli gazu w dowolnych warunkach ciśnienia i temperatury,
- wykonuje obliczenia stechiometryczne z zastosowaniem równania Clapeyrona.

5. Reakcje utleniania-redukcji. Elektrochemia

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> definiuje pojęcie <i>stopień utlenienia pierwiastka chemicznego</i> wymienia reguły obliczania stopni utlenienia pierwiastków w związkach chemicznych określa stopnie utlenienia pierwiastków w cząsteczkach prostych związków chemicznych definiuje pojęcia: <i>reakcja utleniania-redukcji (redoks), utleniacz, reduktor, utlenianie, redukcja</i> zapisuje proste schematy bilansu elektronowego wskazuje w prostych reakcjach redoks utleniacz, reduktor, proces utleniania i proces redukcji wymienia najważniejsze reduktory stosowane w przemyśle 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> oblicza zgodnie z regułami stopnie utlenienia pierwiastków w cząsteczkach związków nieorganicznych, organicznych oraz jonowych wymienia przykłady reakcji redoks oraz wskazuje w nich utleniacz, reduktor, proces utleniania i proces redukcji dobiera współczynniki stechiometryczne metodą bilansu elektronowego w prostych równaniach reakcji redoks wyjaśnia, na czym polega otrzymywanie metali z rud z zastosowaniem reakcji redoks wyjaśnia pojęcia <i>szereg aktywności metali</i> i <i>reakcja dysproporcjonowania</i> 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> przewiduje typowe stopnie utlenienia pierwiastków chemicznych na podstawie konfiguracji elektronowej ich atomów analizuje równania reakcji chemicznych i określa, które z nich są reakcjami redoks projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja magnezu z chlorkiem żelaza(III)</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej i podaje jego interpretację elektronową dobiera współczynniki stechiometryczne metodą bilansu elektronowego w równaniach reakcji redoks, w tym w reakcjach dysproporcjonowania określa, które pierwiastki chemiczne w stanie wolnym lub w związkach chemicznych mogą być utleniaczami, a które reduktorami wymienia zastosowania reakcji redoks w przemyśle i w procesach biochemicznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> określa stopnie utlenienia pierwiastków chemicznych w cząsteczkach i jonach złożonych projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja miedzi z azotanem(V) srebra(I)</i> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja miedzi ze stężonym roztworem kwasu azotowego(V)</i> zapisuje równania reakcji miedzi z azotanem(V) srebra(I) oraz stężonym roztworem kwasu azotowego(V) i metodą bilansu elektronowego dobiera współczynniki stechiometryczne w obydwu reakcjach chemicznych analizuje szereg aktywności metali przewiduje przebieg reakcji chemicznych różnych metali z wodą, kwasami i solami
--	---	--	---

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie *ogniwo galwaniczne* i podaje zasadę jego działania,
- opisuje budowę i zasadę działania ogniwa Daniella,
- zapisuje równania reakcji chemicznych zachodzących w ogniwie Daniella,
- wyjaśnia pojęcie *półogniwo*,
- wyjaśnia pojęcie *siła elektromotoryczna ogniwa (SEM)*,
- oblicza siłę elektromotoryczną dowolnego ogniwa, korzystając z szeregu napięciowego metali,
- wyjaśnia pojęcie *normalna elektroda wodorowa*,
- definiuje pojęcia *potencjał standardowy półogniwa* i *szereg elektrochemiczny metali*,
- omawia proces korozji chemicznej oraz korozji elektrochemicznej metali,
- wymienia metody zabezpieczenia metali przed korozją,
- omawia proces elektrolizy wodnych roztworów elektrolitów i stopionych soli,
- zapisuje równania reakcji elektrodowych dla roztworów wodnych i stopionych soli,
- wyjaśnia różnicę między przebiegiem procesów elektrodowych w ogniwach i podczas elektrolizy.

6. Roztwory

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <p>17) definiuje pojęcia: <i>roztwór, mieszanina jednorodna, mieszanina niejednorodna, rozpuszczalnik, substancja rozpuszczana, roztwór właściwy, zawiesina, roztwór nasycony, roztwór nienasycony, roztwór przesycony, rozpuszczanie, rozpuszczalność, krystalizacja</i></p> <p>18) wymienia metody rozdzielania na składniki mieszanin niejednorodnych i jednorodnych</p> <p>19) sporządza wodne roztwory substancji</p> <p>20) wymienia czynniki przyspieszające rozpuszczanie substancji w wodzie</p> <p>21) wymienia przykłady roztworów znanych z życia codziennego</p> <p>22) definiuje pojęcia: <i>koloid (zol), żel, koagulacja, peptyzacja, denaturacja</i></p> <p>23) wymienia różnice we właściwościach roztworów właściwych, koloidów i zawiesin</p> <p>24) odczytuje informacje z wykresu rozpuszczalności na temat wybranej substancji</p> <p>25) definiuje pojęcia <i>stężenie procentowe i stężenie molowe</i></p> <p>26) wykonuje proste obliczenia związane z pojęciami stężenie procentowe i stężenie molowe</p>	<p>Uczeń:</p> <p>1. wyjaśnia pojęcia: <i>koloid (zol), żel, koagulacja, peptyzacja, denaturacja, koloid liofobowy, koloid liofilowy, efekt Tyndalla</i></p> <p>2. wymienia przykłady roztworów o różnym stanie skupienia rozpuszczalnika i substancji rozpuszczanej</p> <p>3. omawia sposoby rozdzielania roztworów właściwych (substancji stałych w cieczach, cieczy w cieczach) na składniki</p> <p>4. wymienia zastosowania koloidów</p> <p>5. wyjaśnia mechanizm rozpuszczania substancji w wodzie</p> <p>6. wyjaśnia różnice między rozpuszczaniem a roztwarzaniem</p> <p>7. wyjaśnia różnicę między rozpuszczalnością a szybkością rozpuszczania substancji</p> <p>8. sprawdza doświadczalnie wpływ różnych czynników na szybkość rozpuszczania substancji</p> <p>9. odczytuje informacje z wykresów rozpuszczalności na temat różnych substancji</p> <p>10. wyjaśnia mechanizm procesu krystalizacji</p> <p>11. projektuje doświadczenie chemiczne mające na celu wyhodowanie kryształów wybranej substancji</p> <p>12. wykonuje obliczenia związane z pojęciami stężenie procentowe i stężenie molowe</p>	<p>Uczeń:</p> <p>6. projektuje doświadczenie chemiczne <i>Rozpuszczanie różnych substancji w wodzie</i> oraz dokonuje podziału roztworów, ze względu na rozmiary cząstek substancji rozpuszczonej, na roztwory właściwe, zawiesiny i koloidy</p> <p>19. projektuje doświadczenie chemiczne pozwalające rozdzielić mieszaninę niejednorodną (substancji stałych w cieczach) na składniki</p> <p>1) projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie wpływu temperatury na rozpuszczalność gazów w wodzie</i> oraz formułuje wniosek</p> <p>7. analizuje wykresy rozpuszczalności różnych substancji</p> <p>8. wyjaśnia, w jaki sposób można otrzymać układy koloidalne (kondensacja, dyspersja)</p> <p>2) projektuje doświadczenie chemiczne <i>Koagulacja białka</i> oraz określa właściwości roztworu białka jaja</p> <p>9. sporządza roztwór nasycony i nienasycony wybranej substancji w określonej temperaturze, korzystając z wykresu rozpuszczalności tej substancji</p> <p>10. wymienia zasady postępowania podczas sporządzania roztworów o określonym stężeniu procentowym lub molowym</p> <p>11. wykonuje obliczenia związane z pojęciami stężenie procentowe i stężenie molowe, z uwzględnieniem gęstości roztworu</p>	<p>Uczeń:</p> <p>3) projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie rozpuszczalności chlorku sodu w wodzie i benzynie</i> oraz określa, od czego zależy rozpuszczalność substancji</p> <p>4) wymienia przykłady substancji tworzących układy koloidalne przez kondensację lub dyspersję</p> <p>5) projektuje i przeprowadza doświadczenie chemiczne <i>Obserwacja wiązki światła przechodzącej przez roztwór właściwy i zol</i> oraz formułuje wniosek</p> <p>6) wymienia sposoby otrzymywania roztworów nasyconych z roztworów nienasyconych i odwrotnie, korzystając z wykresów rozpuszczalności substancji</p> <p>7) wykonuje odpowiednie obliczenia chemiczne, a następnie sporządza roztwory o określonym stężeniu procentowym i molowym, zachowując poprawną kolejność wykonywanych czynności</p> <p>8) oblicza stężenie procentowe lub molowe roztworu otrzymanego przez zmieszanie dwóch roztworów o różnych stężeniach</p> <p>9) wykonuje obliczenia dotyczące przeliczania stężeń procentowych i molowych roztworów</p>
--	---	--	---

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treści wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

1. przelicza zawartość substancji w roztworze wyrażoną za pomocą stężenia procentowego na stężenia w ppm i ppb oraz podaje zastosowania tych jednostek
2. wyjaśnia pojęcie *stężenie masowe roztworu*,
3. wykonuje obliczenia związane z pojęciami stężenie procentowe, stężenie molowe i stężenie masowe, z uwzględnieniem gęstości roztworów oraz ich mieszanina, zateżnienia i rozcieńczenia.
4. wykonuje obliczenia związane z rozpuszczaniem hydratów.

7. Kinetyka chemiczna

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje pojęcia: <i>układ, otoczenie, układ otwarty, układ zamknięty, układ izolowany, energia wewnętrzna układu, efekt cieplny reakcji, reakcja egzotermiczna, reakcja endotermiczna, proces endoenergetyczny, proces egzoenergetyczny</i> definiuje pojęcia: <i>szybkość reakcji chemicznej, energia aktywacji, kataliza, katalizator</i> wymienia rodzaje katalizy wymienia czynniki wpływające na szybkość reakcji chemicznej 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: <i>układ, otoczenie, układ otwarty, układ zamknięty, układ izolowany, energia wewnętrzna układu, efekt cieplny reakcji, reakcja egzotermiczna, reakcja endotermiczna, proces egzoenergetyczny, proces endoenergetyczny, praca, ciepło, energia całkowita układu</i> wyjaśnia pojęcia: <i>teoria zderzeń aktywnych, kompleks aktywny, równanie kinetyczne reakcji chemicznej</i> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ różnych czynników na szybkość reakcji chemicznej 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> przeprowadza reakcje będące przykładami procesów egzoenergetycznych i endoenergetycznych oraz wyjaśnia istotę zachodzących procesów projektuje doświadczenie chemiczne <i>Rozpuszczanie azotanu(V) amonu w wodzie</i> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja wodorowęglanu sodu z kwasem etanowym</i> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Rozpuszczanie wodorotlenku sodu w wodzie</i> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja magnezu z kwasem chlorowodorowym</i> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja cynku z kwasem siarkowym(VI)</i> wyjaśnia pojęcia <i>szybkość reakcji chemicznej i energia aktywacji</i> zapisuje równania kinetyczne reakcji chemicznych udowadnia wpływ temperatury, stężenia substratu, rozdrobnienia substancji i katalizatora na szybkość wybranych reakcji chemicznych, przeprowadzając odpowiednie doświadczenia chemiczne projektuje doświadczenie chemiczne <i>Wpływ stężenia substratu na szybkość reakcji chemicznej</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Wpływ temperatury na szybkość reakcji chemicznej</i>, zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Rozdrobnienie substratów a szybkość reakcji chemicznej</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Katalityczna synteza jodku magnezu</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Katalityczny rozkład nadtlenku wodoru</i>, zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej i formułuje wniosek podaje treść <i>reguły van't Hoffa</i> wykonuje proste obliczenia chemiczne z zastosowaniem reguły van't Hoffa określa zmianę energii reakcji chemicznej przez kompleks aktywny porównuje rodzaje 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> udowadnia, że reakcje egzoenergetyczne należą do procesów samorzutnych, a reakcje endoenergetyczne do procesów wymuszonych wyjaśnia pojęcie <i>entalpia układu</i> kwalifikuje podane przykłady reakcji chemicznych do reakcji egzoenergetycznych ($\Delta H < 0$) lub endoenergetycznych ($\Delta H > 0$) na podstawie różnicy entalpii substratów i produktów wykonuje obliczenia chemiczne z zastosowaniem pojęć: <i>szybkość reakcji chemicznej, równanie kinetyczne, reguła van't Hoffa</i> udowadnia zależność między rodzajem reakcji chemicznej a zasobem energii wewnętrznej substratów i produktów wyjaśnia różnice między katalizą homogeniczną, katalizą heterogeniczną i autokatalizą oraz podaje zastosowania tych procesów
--	--	--	--

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pojęcie *równanie termochemiczne*,
- 2) określa warunki standardowe,
- 3) definiuje pojęcia *standardowa entalpia tworzenia* i *standardowa entalpia spalania*,
- 4) podaje treść *reguły Lavoisiera-Laplace'a* i *prawa Hessa*,
- 5) stosuje prawo Hessa w obliczeniach termochemicznych,
- 6) dokonuje obliczeń termochemicznych z wykorzystaniem równania termochemicznego,
- 7) zapisuje ogólne równania kinetyczne reakcji chemicznych i na ich podstawie określa rząd tych reakcji chemicznych,
- 8) definiuje pojęcie *okres półtrwania*,
- 9) wyjaśnia pojęcie *temperaturowy współczynnik szybkości reakcji chemicznej*,
- 10) omawia proces biokatalizy i wyjaśnia pojęcie *biokatalizatory*,
- 11) wyjaśnia pojęcie *aktywatory*.

8. Reakcje w wodnych roztworach elektrolitów

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. wyjaśnia pojęcia <i>elektrolity i nieelektrolity</i> 8. omawia założenia <i>teorii dysocjacji elektrolitycznej (jonowej) Arrheniusa</i> w odniesieniu do kwasów, zasad i soli 9. definiuje pojęcia: <i>reakcja odwracalna, reakcja nieodwracalna, stan równowagi chemicznej, stała dysocjacji elektrolitycznej, hydroliza soli</i> 10. podaje treść <i>prawa działania mas</i> 11. podaje treść <i>reguły przekory Le Chateliera-Brauna</i> 12. zapisuje proste równania dysocjacji jonowej elektrolitów i podaje nazwy powstających jonów 13. definiuje pojęcie <i>stopień dysocjacji elektrolitycznej</i> 14. wymienia przykłady elektrolitów mocnych i słabych 15. wyjaśnia, na czym polega reakcja zubożniania i zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej w postaci cząsteczkowej 16. wskazuje w tabeli rozpuszczalności soli i wodorotlenków w wodzie związki chemiczne trudno rozpuszczalne 17. zapisuje proste równania reakcji strącania osadów w postaci cząsteczkowej 18. wyjaśnia pojęcie <i>odczyn roztworu</i> 19. wymienia podstawowe wskaźniki kwasowo-zasadowe (pH) i omawia ich zastosowania 20. wyjaśnia, co to jest skala pH i w jaki sposób można z niej korzystać 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wyjaśnia kryterium podziału substancji na elektrolity i nieelektrolity 2. wyjaśnia rolę cząsteczek wody jako dipoli w procesie dysocjacji elektrolitycznej 3. podaje założenia teorii Brønsteda-Lowry'ego w odniesieniu do kwasów i zasad 4. podaje założenia <i>teorii Lewisa</i> w odniesieniu do kwasów i zasad <ul style="list-style-type: none"> • zapisuje równania reakcji dysocjacji jonowej kwasów, zasad i soli, bez uwzględniania dysocjacji wielostopniowej 5. wyjaśnia kryterium podziału elektrolitów na mocne i słabe 6. porównuje moc elektrolitów na podstawie wartości ich stałych dysocjacji 7. wymienia przykłady reakcji odwracalnych i nieodwracalnych 8. zapisuje wzór matematyczny przedstawiający treść prawa działania mas 9. wyjaśnia regułę przekory 10. wymienia czynniki wpływające na stan równowagi chemicznej 11. zapisuje wzory matematyczne na obliczanie stopnia dysocjacji elektrolitycznej i stałej dysocjacji elektrolitycznej 12. wymienia czynniki wpływające na wartość stałej dysocjacji elektrolitycznej i stopnia dysocjacji elektrolitycznej 13. zapisuje równania reakcji zubożniania w postaci cząsteczkowej i jonowej 14. analizuje tabelę rozpuszczalności soli i wodorotlenków w wodzie pod kątem możliwości przeprowadzenia reakcji strącania osadów 15. zapisuje równania reakcji strącania osadów w postaci cząsteczkowej i jonowej 16. wyznacza pH roztworów z użyciem wskaźników kwasowo-zasadowych oraz określa ich odczyn 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie chemiczne <i>Badanie zjawiska przewodzenia prądu elektrycznego i zmiany barwy wskaźników kwasowo-zasadowych w wodnych roztworach różnych związków chemicznych</i> oraz dokonuje podziału substancji na elektrolity i nieelektrolity • wyjaśnia założenia teorii Brønsteda-Lowry'ego w odniesieniu do kwasów i zasad oraz wymienia przykłady kwasów i zasad według znanych teorii • stosuje prawo działania mas na konkretnym przykładzie reakcji odwracalnej, np. dysocjacji słabych elektrolitów • zapisuje równania reakcji dysocjacji jonowej kwasów, zasad i soli, uwzględniając dysocjację stopniową niektórych kwasów i zasad • wykonuje obliczenia chemiczne z zastosowaniem pojęcia stopień dysocjacji • stosuje regułę przekory w konkretnych reakcjach chemicznych • porównuje przewodnictwo elektryczne roztworów różnych kwasów o takich samych stężeniach i interpretuje wyniki doświadczeń chemicznych • projektuje i przeprowadza doświadczenie chemiczne mające na celu zbadanie przewodnictwa roztworów kwasu octowego o różnych stężeniach oraz interpretuje wyniki doświadczenia chemicznego • projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcje zubożniania zasad kwasami</i> • zapisuje równania reakcji zubożniania w postaci cząsteczkowej, jonowej i skróconego zapisu jonowego • bada odczyn wodnych roztworów soli i interpretuje wyniki doświadczeń chemicznych • przewiduje na podstawie wzorów soli, które z nich ulegają reakcji hydrolizy oraz określa rodzaj reakcji hydrolizy • zapisuje równania reakcji hydrolizy soli w postaci cząsteczkowej i jonowej 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. omawia na dowolnych przykładach kwasów i zasad różnice w interpretacji dysocjacji elektrolitycznej według teorii Arrheniusa, Brønsteda-Lowry'ego i Lewisa 2. stosuje prawo działania mas w różnych reakcjach odwracalnych 3. przewiduje warunki przebiegu konkretnych reakcji chemicznych w celu zwiększenia ich wydajności 4. wyjaśnia mechanizm procesu dysocjacji jonowej, z uwzględnieniem roli wody w tym procesie 5. zapisuje równania reakcji dysocjacji jonowej kwasów, zasad i soli, z uwzględnieniem dysocjacji wielostopniowej 6. wyjaśnia przyczynę kwasowego odczynu roztworów kwasów oraz zasadowego odczynu roztworów wodorotlenków; zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych 7. zapisuje równania dysocjacji jonowej, używając wzorów ogólnych kwasów, zasad i soli 8. analizuje zależność stopnia dysocjacji od rodzaju elektrolitu i stężenia roztworu 9. wykonuje obliczenia chemiczne korzystając z definicji stopnia dysocjacji 10. omawia istotę reakcji zubożniania i strącania osadów oraz podaje zastosowania tych reakcji chemicznych • projektuje doświadczenie chemiczne <i>Otrzymywanie osadów trudno rozpuszczalnych wodorotlenków</i> • projektuje doświadczenie chemiczne <i>Strącanie osadu trudno rozpuszczalnej soli</i> • zapisuje równania reakcji strącania osadów w postaci cząsteczkowej, jonowej i skróconego zapisu jonowego 11. wyjaśnia zależność między pH a iloczynem jonowym wody 12. posługuje się pojęciem pH w odniesieniu do odczynu roztworu i stężenia jonów H^+ i OH^- 13. wyjaśnia, na czym polega reakcja hydrolizy soli 14. przewiduje odczyn wodnych roztworów soli, zapisuje równania reakcji hydrolizy w postaci cząsteczkowej i jonowej oraz określa rodzaj reakcji hydrolizy 15. projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie odczynu wodnych roztworów soli</i>; zapisuje równania reakcji hydrolizy w postaci cząsteczkowej i jonowej oraz określa rodzaj reakcji hydrolizy 16. przewiduje odczyn roztworu po reakcji chemicznej substancji zmieszanych w ilościach stechiometrycznych i niestechiometrycznych
--	--	--	--

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- 18) podaje treść prawa rozcieńczeń Ostwalda i przedstawia jego zapis w sposób matematyczny,
- 19) oblicza stałą i stopień dysocjacji elektrolitycznej elektrolitu o znanym stężeniu z wykorzystaniem prawa rozcieńczeń Ostwalda,
- 20) stosuje prawo rozcieńczeń Ostwalda do rozwiązywania zadań o znacznym stopniu trudności,
- 21) wyjaśnia pojęcie *iloczyn rozpuszczalności substancji*,
- 22) podaje zależność między wartością iloczynu rozpuszczalności a rozpuszczalnością soli w danej temperaturze,
- 23) wyjaśnia, na czym polega efekt wspólnego jonu,
- 24) przewiduje, która z trudno rozpuszczalnych soli o znanych iloczynach rozpuszczalności w danej temperaturze strąci się łatwiej, a która trudniej.

9. Charakterystyka pierwiastków i związków chemicznych

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia najważniejsze właściwości atomu sodu na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wymienia właściwości fizyczne i chemiczne sodu zapisuje wzory najważniejszych związków sodu (NaOH, NaCl) wymienia najważniejsze właściwości atomu wapnia na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wymienia właściwości fizyczne i chemiczne sodu zapisuje wzory najważniejszych związków sodu (NaOH, NaCl) wymienia najważniejsze właściwości atomu glinu na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wymienia właściwości fizyczne i chemiczne glinu wyjaśnia, na czym polega pasywacja glinu i wymienia zastosowania tego procesu wyjaśnia, na czym polega amfoteryczność wodorotlenku glinu wymienia najważniejsze właściwości atomu krzemu na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wymienia zastosowania krzemu wiedząc, że jest on półprzewodnikiem zapisuje wzór i nazwę systematyczną związku krzemu, który jest głównym składnikiem piasku wymienia najważniejsze składniki powietrza wyjaśnia, czym jest powietrze wymienia najważniejsze właściwości atomu tlenu na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych zapisuje równania reakcji spalania węgla, siarki i magnezu w tlenie wymienia właściwości fizyczne i chemiczne oraz zastosowania tlenu wyjaśnia, na czym polega proces fotosyntezy i jaką rolę odgrywa w przyrodzie wymienia najważniejsze właściwości atomu azotu na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych 	<p>Uczeń:</p> <p>przeprowadza doświadczenie chemiczne <i>Badanie właściwości sodu</i> oraz formułuje wniosek przeprowadza doświadczenie chemiczne <i>Reakcja sodu z wodą</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia właściwości fizyczne i chemiczne sodu na podstawie przeprowadzonych doświadczeń chemicznych oraz znajomości położenia tego pierwiastka chemicznego w układzie okresowym zapisuje wzory i nazwy systematyczne najważniejszych związków sodu (m.in. NaNO₃) oraz omawia ich właściwości wymienia właściwości fizyczne i chemiczne wapnia na podstawie znajomości jego położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych oraz przeprowadzonych doświadczeń chemicznych zapisuje wzory i nazwy chemiczne wybranych związków wapnia (CaCO₃, CaSO₄ · 2 H₂O, CaO, Ca(OH)₂) oraz omawia ich właściwości omawia właściwości fizyczne i chemiczne glinu na podstawie przeprowadzonych doświadczeń chemicznych oraz znajomości położenia tego pierwiastka chemicznego w układzie okresowym wyjaśnia pojęcie pasywacji oraz rolę, jaką odgrywa ten proces w przemyśle materiałów konstrukcyjnych wyjaśnia, na czym polega amfoteryczność wodorotlenku glinu, zapisując odpowiednie równanie reakcji chemicznych wymienia właściwości fizyczne i chemiczne krzemu na podstawie znajomości położenia tego pierwiastka chemicznego w układzie okresowym wymienia składniki powietrza i określa, które z nich są stałe, a które zmienne wymienia właściwości fizyczne i chemiczne tlenu oraz azotu na podstawie znajomości ich położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wyjaśnia zjawisko alotropii na przykładzie tlenu i omawia różnice we właściwościach odmian alotropowych tlenu wyjaśnia, na czym polega proces skraplania gazów oraz kto i kiedy po raz pierwszy skroplił tlen oraz azot przeprowadza doświadczenie chemiczne <i>Otrzymywanie tlenu z manganianu(VII) potasu</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej przeprowadza 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> omawia podobieństwa i różnice we właściwościach metali i niemetalu na podstawie znajomości ich położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych projektuje doświadczenie chemiczne <i>Działanie roztworów mocnych kwasów na glin</i> oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych projektuje doświadczenie chemiczne <i>Pasywacja glinu w kwasie azotowym(V)</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej porównuje budowę wodorowęglanu sodu i węglanu sodu zapisuje równanie reakcji chemicznej otrzymywania węglanu sodu z wodorowęglanu sodu wskazuje hydrat wśród podanych związków chemicznych oraz zapisuje równanie reakcji prażenia tego hydratu omawia właściwości krzemionki omawia sposób otrzymywania oraz właściwości amoniaku i soli amonowych zapisuje wzory ogólne tlenków, wodoroków, azotków i siarczków pierwiastków chemicznych bloku s wyjaśnia zmienność charakteru chemicznego pierwiastków chemicznych bloku s zapisuje wzory ogólne tlenków, kwasów tlenowych, kwasów beztlenowych oraz soli pierwiastków chemicznych bloku p projektuje doświadczenie chemiczne <i>Otrzymywanie siarki plastycznej</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie właściwości tlenku siarki(IV)</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie właściwości stężonego roztworu kwasu siarkowego(VI)</i> i formułuje wniosek projektuje doświadczenie chemiczne <i>Otrzymywanie siarkowodoru z siarczku żelaza(II) i kwasu chlorowodorowego</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej omawia właściwości tlenku siarki(IV) i stężonego roztworu kwasu siarkowego(VI) omawia sposób otrzymywania siarkowodoru projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie aktywności chemicznej fluorowców</i> oraz zapisuje odpowiednie równania 	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie właściwości amoniaku</i> i zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej projektuje doświadczenie chemiczne <i>Badanie właściwości kwasu azotowego(V)</i> i zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznych przewiduje podobieństwa i różnice we właściwościach sodu, wapnia, glinu, krzemu, tlenu, azotu, siarki i chloru na podstawie ich położenia w układzie okresowym pierwiastków chemicznych wyjaśnia różnice między tlenkiem, nadtlenkiem i ponadtlenkiem przewiduje i zapisuje wzór strukturalny nadtlenku sodu projektuje doświadczenie chemiczne <i>Działanie kwasu i zasady na wodorotlenek glinu</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznych w sposób cząsteczkowy i jonowy projektuje doświadczenie chemiczne <i>Reakcja chloru z sodem</i> oraz zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej w postaci cząsteczkowej i jonowej rozróżnia tlenki obojętne, kwasowe, zasadowe i amfoteryczne wśród tlenków omawianych pierwiastków chemicznych zapisuje równania reakcji chemicznych, potwierdzające charakter chemiczny danego tlenku omawia i udowadnia zmienność charakteru chemicznego, aktywności chemicznej oraz elektroujemności pierwiastków chemicznych bloku s udowadnia zmienność właściwości związków chemicznych bloku s omawia i udowadnia zmienność właściwości, charakteru chemicznego, aktywności chemicznej oraz elektroujemności pierwiastków chemicznych bloku p udowadnia zmienność właściwości związków chemicznych pierwiastków chemicznych bloku p projektuje doświadczenie chemiczne umożliwiające zbadanie właściwości związków manganu, chromu, miedzi i żelaza rozwiązuje chemograpy o dużym stopniu trudności dotyczące pierwiastków chemicznych bloków s, p oraz d omawia typowe właściwości chemiczne wodoroków pierwiastków chemicznych 17. grupy, z uwzględnieniem ich zachowania wobec wody i zasad
--	---	---	---

Wybrane wiadomości i umiejętności wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polegają połączenia klatratowe helowców,
- omawia kryterium przynależności pierwiastków chemicznych do bloku *f*,
- wyjaśnia pojęcia *lantanowce* i *aktynowce*,
- charakteryzuje lantanowce i aktynowce,
- wymienia zastosowania pierwiastków chemicznych bloku *f*,
- przygotowuje projekty zadań teoretycznych i doświadczalnych, wykorzystując wiadomości ze wszystkich obszarów chemii nieorganicznej.

Wymagania programowe na poszczególne oceny przygotowane na podstawie treści zawartych w podstawie programowej, programie nauczania oraz w części 2. podręcznika dla liceum ogólnokształcącego i technikum *To jest chemia. Chemia organiczna*, zakres rozszerzony

Wyróżnione wymagania programowe odpowiadają wymaganiom ogólnym i szczegółowym zawartym w treściach nauczania podstawy programowej.

1. Chemia organiczna jako chemia związków węgla

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcie <i>chemii organicznej</i> – wymienia pierwiastki chemiczne wchodzące w skład związków organicznych – określa najważniejsze właściwości atomu węgla na podstawie położenia tego pierwiastka chemicznego w układzie okresowym pierwiastków – wymienia odmiany alotropowe węgla – definiuje pojęcie <i>hybrydyzacji orbitali atomowych</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcie <i>chemii organicznej</i> – określa właściwości węgla na podstawie położenia tego pierwiastka chemicznego w układzie okresowym pierwiastków – omawia występowanie węgla w przyrodzie – wymienia odmiany alotropowe węgla i ich właściwości – wyjaśnia, dlaczego atom węgla w większości związków chemicznych tworzy cztery wiązania kowalencyjne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – porównuje historyczną definicję <i>chemii organicznej</i> z definicją współczesną – wyjaśnia przyczynę różnic między właściwościami odmian alotropowych węgla – wymienia przykłady nieorganicznych związków węgla i przedstawia ich właściwości – charakteryzuje hybrydyzację jako operację matematyczną, a nie proces fizyczny 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przedstawia historię rozwoju chemii organicznej – ocenia znaczenie związków organicznych i ich różnorodność – analizuje sposoby otrzymywania fulerenów i wymienia ich rodzaje – wykrywa obecność węgla, wodoru, tlenu, azotu i siarki w związkach organicznych – proponuje wzory empiryczny (elementarny) i rzeczywisty (sumaryczny) danego związku organicznego

2. Węglowodory

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
----------------------------	------------------------------	----------------------------	---------------------------------------

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: węglowodory, alkany, alkeny, alkiny, szereg homologiczny węglowodorów, grupa alkilowa, reakcje podstawiania (substytucji), przyłączania (addycji), polimeryzacji, spalania, rzędowość atomów węgla, izomeria położeniowa i łańcuchowa – definiuje pojęcia: stan podstawowy, stan wzbudzony, wiązania typu π i σ, rodnik, izomeria – podaje kryterium podziału węglowodorów ze względu na rodzaj wiązania między atomami węgla w cząsteczce – zapisuje wzory ogólne alkanów, alkenów, alkinów i na ich podstawie wyprowadza wzory sumaryczne węglowodorów – zapisuje wzory sumaryczne i strukturalne oraz podaje nazwy systematyczne węglowodorów nasyconych i nienasyconych o liczbie atomów węgla od 1 do 4 – zapisuje wzory przedstawicieli poszczególnych szeregów homologicznych węglowodorów oraz podaje ich nazwy, właściwości i zastosowania – zapisuje równania reakcji spalania i bromowania metanu – zapisuje równania reakcji spalania, uwodorniania oraz polimeryzacji etenu i etynu – wymienia przykłady węglowodorów aromatycznych (wzór, nazwa, zastosowanie) – wymienia rodzaje izomerii – wymienia źródła występowania węglowodorów w przyrodzie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>węglowodory, alkany, cykloalkany, alkeny, alkiny, grupa alkilowa, areny</i> – wyjaśnia pojęcia: <i>stan podstawowy, stan wzbudzony, wiązania typu π i σ, reakcja substytucji, rodnik, izomeria</i> – zapisuje konfigurację elektronową atomu węgla w stanie podstawowym i wzbudzonym – zapisuje wzory ogólne alkanów, alkenów i alkinów na podstawie wzorów czterech pierwszych członów ich szeregów homologicznych – przedstawia sposoby otrzymywania: metanu, etenu i etynu oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych – przedstawia właściwości metanu, etenu i etynu oraz zapisuje równania reakcji chemicznych, którym ulegają – podaje nazwy systematyczne izomerów na podstawie wzorów półstrukturalnych – stosuje zasady nazewnictwa systematycznego alkanów (proste przykłady) – zapisuje równania reakcji spalania całkowitego i niecałkowitego węglowodorów – zapisuje równania reakcji bromowania, uwodorniania oraz polimeryzacji etenu i etynu – określa rzędowość dowolnego atomu węgla w cząsteczce węglowodoru – wyjaśnia pojęcie <i>aromatyczności</i> na przykładzie benzenu – wymienia reakcje, którym ulega benzen (spalanie, bromowanie z 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa przynależność węglowodoru do danego szeregu homologicznego na podstawie jego wzoru sumarycznego – charakteryzuje zmianę właściwości węglowodorów w zależności od długości łańcucha węglowego – określa zależność między rodzajem wiązania (pojedyncze, podwójne, potrójne) a typem hybrydyzacji – otrzymuje metan, eten i etyn oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych – wyjaśnia, w jaki sposób tworzą się w etenie i etynie wiązania typu π i σ – wyjaśnia, na czym polega izomeria konstytucyjna i podaje jej przykłady – podaje nazwę systematyczną izomeru na podstawie wzoru półstrukturalnego i odwrotnie (przykłady o średnim stopniu trudności) – określa typy reakcji chemicznych, którym ulega dany węglowodor i zapisuje ich równania – zapisuje mechanizm reakcji substytucji na przykładzie bromowania metanu – odróżnia doświadczalnie węglowodory nasycone od nienasyconych – wyjaśnia budowę pierścienia benzenowego (aromatyczność) – bada właściwości benzenu, zachowując szczególne środki ostrożności – zapisuje równania reakcji chemicznych, którym ulega benzen (spalanie, bromowanie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przewiduje kształt cząsteczki, znając typ hybrydyzacji – wyjaśnia na dowolnych przykładach mechanizmy reakcji: substytucji, addycji i eliminacji oraz przegrupowania wewnątrzcząsteczkowego – proponuje kolejne etapy substytucji i zapisuje je na przykładzie chlorowania etanu – zapisuje mechanizm reakcji addycji na przykładzie reakcji etenu z chlorem – zapisuje wzory strukturalne dowolnych węglowodorów (izomerów) oraz określa typ izomerii – projektuje i doświadcza, łącznie identyfikuje produkty całkowitego spalania węglowodorów – zapisuje równania reakcji spalania węglowodorów z zastosowaniem wzorów ogólnych węglowodorów – udowadnia, że dwa węglowodory o takim samym składzie procentowym mogą należeć do dwóch różnych szeregów homologicznych – projektuje doświadczenia chemiczne dowodzące różnic we właściwościach węglowodorów nasyconych, nienasyconych i aromatycznych
---	--	--	--

	<p>użyciem katalizatora, uwodornianie, nitrowanie i sulfonowanie)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady (wzory i nazwy) homologów benzenu – wymienia przykłady (wzory i nazwy) arenów wielopierścieniowych – wyjaśnia pojęcia: <i>izomeria łańcuchowa, położeniowa, funkcyjna, cis-trans</i> – wymienia przykłady izomerów <i>cis-trans</i> oraz wyjaśnia różnice między nimi 	<p>z użyciem katalizatora i bez, uwodornianie, nitrowanie i sulfonowanie)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, na czym polega kierujący wpływ podstawników – zna kierujący wpływ podstawników i zapisuje równania reakcji chemicznych – charakteryzuje areny wielopierścieniowe, zapisuje ich wzory i podaje nazwy – bada właściwości naftalenu – podaje nazwy izomerów <i>cis-trans</i> węglowodorów o kilku atomach węgla 	
--	---	---	--

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

– podaje przykłady i wyjaśnia mechanizm reakcji substytucji nukleofilowej i elektrofilowej.

3. Jednofunkcyjne pochodne węglowodorów

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
-----------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	--

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - definiuje pojęcia: <i>grupa funkcyjna, fluorowcopochodne, alkohole mono- i polihydroksylowe, fenole, aldehydy, ketony, kwasy karboksylowe, estry, aminy, amidy</i> - zapisuje wzory i podaje nazwy grup funkcyjnych, które występują w związkach organicznych - zapisuje wzory i nazwy wybranych fluorowcopochodnych - zapisuje wzory metanolu i etanolu, podaje ich właściwości oraz wpływ na organizm człowieka - podaje zasady nazewnictwa systematycznego fluorowcopochodnych, alkoholi monohydroksylowych i polihydroksylowych, aldehydów, ketonów, estrów, amin, amidów i kwasów karboksylowych - zapisuje wzory ogólne alkoholi monohydroksylowych, aldehydów, ketonów, kwasów karboksylowych, estrów, amin i amidów - zapisuje wzory półstrukturalne i sumaryczne czterech pierwszych członów szeregu homologicznego alkoholi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia pojęcia: <i>grupa funkcyjna, fluorowcopochodne, alkohole mono- i polihydroksylowe, fenole, aldehydy, ketony, kwasy karboksylowe, estry, aminy, amidy</i> - omawia metody otrzymywania i zastosowania fluorowcopochodnych węglowodorów - wyjaśnia pojęcie rzędowości alkoholi i amin - zapisuje wzory cyterech pierwszych alkoholi w szeregu homologicznym i podaje ich nazwy systematyczne - wyprowadza wzór ogólny alkoholi monohydroksylowych na podstawie wzorów czterech pierwszych członów szeregu homologicznego tych związków chemicznych - podaje nazwy systematyczne alkoholi metylowego i etylowego - zapisuje równania reakcji chemicznych, którym ulegają alkohole (spalanie, reakcje z sodem i z chlorowodorem) - zapisuje równanie reakcji fermentacji alkoholowej i wyjaśnia złożoność tego procesu - zapisuje wzór glikolu, podaje jego nazwę systematyczną, właściwości i zastosowania - zapisuje równanie reakcji spalania glicerolu oraz równanie reakcji glicerolu z sodem - zapisuje wzór ogólny fenoli, podaje źródła występowania, otrzymywanie i właściwości fenolu (benzenolu) 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia właściwości fluorowcopochodnych węglowodorów - porównuje właściwości alkoholi monohydroksylowych o łańcuchach węglowych różnej długości - bada doświadczalnie właściwości etanolu i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych (rozpuszczalność w wodzie, palność, reakcja z sodem, odczyn, działanie na białko jaja, reakcja z chlorowodorem) - wykrywa obecność etanolu - bada doświadczalnie właściwości glicerolu (rozpuszczalność w wodzie, palność, reakcja glicerolu z sodem) - bada doświadczalnie charakter chemiczny fenolu w reakcji z wodorotlenkiem sodu i zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej - omawia kierujący wpływ podstawników oraz zapisuje równania reakcji bromowania i nitrowania fenolu - przeprowadza próby Tollensa i Trommera dla etanolu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przebieg reakcji polimeryzacji fluorowcopochodnych - porównuje doświadczalnie charakter chemiczny alkoholi mono- i polihydroksylowych na przykładzie etanolu i glicerolu - wyjaśnia zjawisko kontrakcji etanolu - ocenia wpływ pierścienia benzenowego na charakter chemiczny fenolu - wykrywa obecność fenolu - porównuje budowę cząsteczek oraz właściwości alkoholi i fenoli - proponuje różne metody otrzymywania alkoholi i fenoli oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - wykazuje, że aldehydy można otrzymać w wyniku utleniania alkoholi I-rzędowych, zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - udowadnia, że aldehydy mają właściwości redukujące, przeprowadza odpowiednie doświadczenia i zapisuje
---	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - określa, na czym polega proces fermentacji alkoholowej - zapisuje wzór glicerolu, podaje jego nazwę systematyczną, właściwości i zastosowania - zapisuje wzór fenolu, podaje jego nazwę systematyczną, właściwości i zastosowania - zapisuje wzory aldehydów mrówkowego i octowego, podaje ich nazwy systematyczne - omawia metodę otrzymywania metanal i etanal - wymienia reakcje charakterystyczne aldehydów - zapisuje wzór i określa właściwości acetonu jako najprostszego ketonu - zapisuje wzory kwasu mrówkowego i octowego, podaje ich nazwy systematyczne, właściwości i zastosowania - omawia, na czym polega proces fermentacji octowej - podaje przykład kwasu tłuszczowego - określa, co to są mydła i podaje sposób ich otrzymywania - zapisuje dowolny przykład reakcji zmydlenia - omawia metodę otrzymywania estrów, podaje ich właściwości i zastosowania - definiuje tłuszcze jako specyficzny rodzaj estrów - podaje, jakie właściwości mają tłuszcze i jaką funkcję pełnią w organizmie człowieka - dzieli tłuszcze na proste i złożone oraz wymienia przykłady takich tłuszczów - zapisuje wzór metyloaminy i określa jej właściwości - zapisuje wzór mocznika i określa jego właściwości 	<ul style="list-style-type: none"> - zapisuje wzory czterech pierwszych aldehydów w szeregu homologicznym i podaje ich nazwy systematyczne - zapisuje równanie reakcji otrzymywania etanal z etanolu - wyjaśnia przebieg reakcji charakterystycznych aldehydów na przykładzie metanal (próba Tollensa i próba Trommera) - wyjaśnia zasady nazewnictwa systematycznego ketonów - omawia metody otrzymywania ketonów - zapisuje wzory czterech pierwszych kwasów karboksylowych w szeregu homologicznym i podaje ich nazwy systematyczne - zapisuje równanie reakcji fermentacji octowej jako jednej z metod otrzymywania kwasu etanowego - omawia właściwości kwasów metanowego i etanowego (odczyn, palność, reakcje z metalami, tlenkami metali i zasadami); zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - omawia zastosowania kwasu etanowego - zapisuje wzory trzech kwasów tłuszczowych, podaje ich nazwy i wyjaśnia, dlaczego są zaliczane do wyższych kwasów karboksylowych - otrzymuje mydło sodowe (stearynian sodu), bada jego właściwości i zapisuje równanie reakcji chemicznej - wyjaśnia, na czym polega reakcja estryfikacji - zapisuje wzór ogólny estru - zapisuje równanie reakcji otrzymywania etanianu etylu i omawia warunki, w jakich zachodzi ta reakcja chemiczna - przeprowadza reakcję otrzymywania etanianu etylu i bada jego właściwości - omawia miejsca występowania i zastosowania estrów - dzieli tłuszcze ze względu na pochodzenie i stan skupienia - wyjaśnia, na czym polega reakcja zmydlenia tłuszczów - podaje kryterium podziału tłuszczów na proste i złożone - omawia ogólne właściwości lipidów oraz ich podział - wyjaśnia budowę cząsteczek amin, 	<ul style="list-style-type: none"> - zapisuje równania reakcji przedstawiające próby Tollensa i Trommera dla metanal i etanal - wyjaśnia, na czym polega próba jodoformowa i u jakich ketonów zachodzi - bada doświadczalnie właściwości acetonu i wykazuje, że ketony nie mają właściwości redukujących - bada doświadczalnie właściwości kwasu octowego oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych (palność, odczyn, reakcje z magnezem, tlenkiem miedzi(II) i wodorotlenkiem sodu) - bada doświadczalnie właściwości kwasu stearynowego i oleinowego (reakcje z wodorotlenkiem sodu oraz z wodą bromową) i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - porównuje właściwości kwasów karboksylowych zmieniające się w zależności od długości łańcucha węglowego - wyjaśnia mechanizm reakcji estryfikacji - przeprowadza hydrolizę etanianu etylu i zapisuje równanie reakcji chemicznej - proponuje sposób otrzymywania estru kwasu nieorganicznego, zapisuje odpowiednie równanie reakcji chemicznej - przeprowadza reakcję zmydlenia tłuszczu i zapisuje równanie reakcji chemicznej - zapisuje równanie reakcji hydrolizy tłuszczu - bada doświadczalnie zasadowy odczyn aniliny oraz zapisuje odpowiednie równanie 	<ul style="list-style-type: none"> - równania reakcji chemicznych - przeprowadza reakcję polikondensacji formaldehydu z fenolem, zapisuje jej równanie i wyjaśnia, czym różni się ona od reakcji polimeryzacji - proponuje różne metody otrzymywania aldehydów oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - wyjaśnia, dlaczego w wyniku utleniania alkoholi I-rzędowych powstają aldehydy, natomiast II-rzędowych – ketony - analizuje i porównuje budowę cząsteczek oraz właściwości aldehydów i ketonów - udowadnia, że aldehydy i ketony o tej samej liczbie atomów węgla są względem siebie izomerami - dokonuje klasyfikacji kwasów karboksylowych ze względu na długość łańcucha węglowego, charakter grupy węglowodorowej oraz liczbę grup karboksylowych - porównuje właściwości kwasów nieorganicznych i karboksylowych na wybranych przykładach - ocenia wpływ wiązania podwójnego w cząsteczce na właściwości kwasów tłuszczowych - proponuje różne metody otrzymywania kwasów karboksylowych oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych - zapisuje równania reakcji powstawania estrów różnymi sposobami i podaje ich nazwy systematyczne - udowadnia, że estry o
---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> ich rzędowność i nazewnictwo systematyczne – wyjaśnia budowę cząsteczek amidów – omawia właściwości oraz zastosowania amin i amidów 	<ul style="list-style-type: none"> reakcji chemicznej – bada właściwości amidów – zapisuje równanie reakcji hydrolizy acetamidu – bada doświadczalnie właściwości mocznika jako pochodnej kwasu węglowego – przeprowadza reakcję hydrolizy mocznika i zapisuje równanie tej reakcji – zapisuje równanie reakcji kondensacji mocznika i wskazuje wiązanie peptydowe w cząsteczce powstałego związku chemicznego 	<ul style="list-style-type: none"> takim samym wzorze sumarycznym mogą mieć różne wzory strukturalne i nazwy – projektuje i wykonuje doświadczenie wykazujące nienasycony charakter oleju roślinnego – udowadnia, że aminy są pochodnymi zarówno amoniaku, jak i węglowodorów – udowadnia na dowolnych przykładach, na czym polega różnica w rzędowności alkoholi i amin – wyjaśnia przyczynę zasadowych właściwości amoniaku i amin – porównuje przebieg reakcji hydrolizy acetamidu w środowisku kwasu siarkowego(VI) i wodorotlenku sodu

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- wyjaśnia przebieg reakcji eliminacji jako jednej z metod otrzymywania alkenów z fluorowcopochodnych,
- przedstawia metodę otrzymywania związków magnezooorganicznych oraz ich właściwości,
- przedstawia właściwości fluorowcopochodnych węglowodorów aromatycznych i zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych,
- wyjaśnia różnicę między reakcją kondensacji i polikondensacji na przykładzie poliamidów i poliuretanów.

4. Wielofunkcyjne pochodne węglowodorów

Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1 + 2]	Ocena dobra [1 + 2 + 3]	Ocena bardzo dobra [1 + 2 + 3 + 4]
-----------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	--

<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>hydroksykwas, aminokwasy, białka, sacharydy, reakcje charakterystyczne</i> – zapisuje wzór najprostszego hydroksykwasu i podaje jego nazwę – zapisuje wzór najprostszego aminokwasu i podaje jego nazwę – omawia rolę białka w organizmie – podaje sposób, w jaki można wykryć obecność białka – dokonuje podziału sacharydów na proste i złożone, podaje po jednym przykładzie każdego z nich (nazwa, wzór sumaryczny) – omawia rolę sacharydów w organizmie człowieka – określa właściwości glukozy, sacharozy, skrobi i celulozy oraz wymienia źródła występowania tych substancji w przyrodzie – zapisuje równania reakcji charakterystycznych glukozy i skrobi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>czynność optyczna, chiralność, asymetryczny atom węgla, izomeria optyczna, enancjomery</i> – konstruuje model cząsteczki chiralnej – wyjaśnia pojęcia: <i>koagulacja, wysalanie, peptyzacja, denaturacja białka, fermentacja alkoholowa, fotosynteza, hydroliza</i> – wyjaśnia rolę reakcji biuretowej i ksantoproteinowej w badaniu właściwości białek – wyjaśnia pojęcie dwufunkcyjne pochodne węglowodorów – wymienia występowanie oraz zastosowania kwasów mlekowego i salicylowego – zapisuje równanie reakcji kondensacji dwóch cząsteczek glicyny i wskazuje wiązanie peptydowe – zapisuje wzór ogólny sacharydów oraz dzieli je na monosacharydy, disacharydy i polisacharydy – wie, że glukoza jest polihydroksyaldehydem i wyjaśnia tego konsekwencje, zapisuje wzór liniowy cząsteczki glukozy – omawia reakcje charakterystyczne glukozy – wyjaśnia znaczenie reakcji fotosyntezy w przyrodzie oraz zapisuje równanie tej reakcji chemicznej – zapisuje równania reakcji hydrolizy sacharozy i skrobi oraz podaje nazwy produktów – wymienia różnice w budowie cząsteczek skrobi i celulozy – potrafi wykryć obecność skrobi w badanej substancji – omawia występowanie i zastosowania sacharydów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – omawia sposoby otrzymywania i właściwości hydroksykwasów – wyjaśnia, co to jest aspiryna – bada doświadczalnie glicynę i wykazuje jej właściwości amfoteryczne – zapisuje równania reakcji powstawania di- i tripeptydów z różnych aminokwasów oraz zaznacza wiązania peptydowe – wyjaśnia, co to są aminokwasy kwasowe, zasadowe i obojętne oraz podaje odpowiednie przykłady – wskazuje asymetryczne atomy węgla we wzorach związków chemicznych – bada skład pierwiastkowy białek – przeprowadza doświadczenia: koagulacji, peptyzacji oraz denaturacji białek – bada wpływ różnych czynników na białko jaja – przeprowadza reakcje charakterystyczne białek – bada skład pierwiastkowy sacharydów – bada właściwości glukozy i przeprowadza reakcje charakterystyczne z jej udziałem – bada właściwości sacharozy i wykazuje, że jej cząsteczka nie zawiera grupy aldehydowej – bada właściwości skrobi – wyjaśnia znaczenie biologiczne sacharydów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – zapisuje równania reakcji chemicznych potwierdzających obecność grup funkcyjnych w hydroksykwasach – wyjaśnia pojęcia <i>diastereoizomery, mieszanina racemiczna</i> – udowadnia właściwości amfoteryczne aminokwasów oraz zapisuje odpowiednie równania reakcji chemicznych – analizuje tworzenie się wiązań peptydowych na wybranym przykładzie – podaje przykłady aminokwasów białkowych oraz ich skrócone nazwy trzyliterowe – zapisuje równanie reakcji powstawania tripeptydu, np. Ala-Gly-Ala, na podstawie znajomości budowy tego związku chemicznego – analizuje białka jako związki wielkocząsteczkowe, opisuje ich struktury – analizuje etapy syntezy białka – projektuje doświadczenie wykazujące właściwości redukcyjne glukozy – doświadczalnie odróżnia glukozę od fruktozy – zapisuje i interpretuje wzory glukozy: sumaryczny, liniowy i pierścieniowy – zapisuje wzory tawlowe i łańcuchowe glukozy i fruktozy, wskazuje wiązanie półacetalowe – zapisuje wzory tawlowe sacharozy i maltozy, wskazuje wiązanie półacetalowe i wiązanie O-glikozydowe – przeprowadza hydrolizę sacharozy i bada właściwości redukujące produktów tej reakcji chemicznej – analizuje właściwości skrobi i celulozy wynikające z różnicy w budowie ich cząsteczek – analizuje proces hydrolizy skrobi i wykazuje złożoność tego procesu – proponuje doświadczenia umożliwiające wykrycie różnych grup funkcyjnych
--	--	---	---

Wybrane wiadomości i umiejętności, wykraczające poza treść wymagań podstawy programowej, których spełnienie może być warunkiem wystawienia oceny celującej. Uczeń:

- analizuje wzory strukturalne substancji pod kątem czynności optycznej
- analizuje schemat i zasadę działania polarymetru
- zapisuje wzory perspektywiczne i projekcyjne wybranych związków chemicznych
- oblicza liczbę stereoisomerów na podstawie wzoru strukturalnego związku chemicznego
- analizuje różnice między konfiguracją względną L i D oraz konfiguracją absolutną R i S,
- **wyznacza konfiguracje D i L wybranych enancjomerów,**
- stosuje reguły pierwszeństwa podstawników do wyznaczania konfiguracji absolutnej R i S,
- dokonuje podziału monosacharydów na izomery D i L,
- podaje przykłady izomerów D i L monosacharydów,
- zapisuje nazwę glukozy uwzględniając skręcalność, konfigurację względną i położenie grupy hydroksylowej przy anomerycznym atomie węgla.

⁸ **Pomiar osiągnięć uczniów z fizyki odbywa się za pomocą następujących narzędzi:**

1. sprawdziany,
2. projekty,
3. kartkówki,
4. odpowiedzi ustne,
5. aktywność,
6. prace domowe,
7. frekwencja,
8. matury próbne,
9. wyniki w konkursach.

Sprawdziany są obowiązkowe: jeśli uczeń opuścił sprawdzian przyczyn losowych, powinien napisać go w terminie uzgodnionym z nauczycielem.

Kartkówki nie są zapowiedziane, obejmują materiał z 3 ostatnich lekcji.

Ocen z kartkówek i odpowiedzi ustnych nie poprawiamy.

3.

W CELU POPRAWY OCENY SEMESTRALNEJ I ROCZNEJ UCZEŃ MOŻE KAŻDY SPRAWDZIAN POPRAWIĆ.

Poprawa jest dobrowolna i odbywa się w terminie uzgodnionym z nauczycielem.

(Nie może odbywać się to w ostatnim tygodniu danego semestru).

Sprawdzian poprawiamy tylko jeden raz.

(jeśli otrzyma ze sprawdzianu poprawkowego ocenę ndst., nie będzie ona wstawiona do dziennika) .

Sprawdzian obejmuje jeden dział programowy (jeśli dział jest długi, dzielimy go na dwa sprawdziany).

Uczniowie klas pierwszych mają prawo zgłosić 1 nieprzygotowanie do lekcji w ciągu roku szkolnego ,klasy: IIc, IID,

dwa w ciągu każdego semestru,

klas IIIc i IIId dwa w ciągu pierwszego semestru a jedno w drugim.

Nieprzygotowanie obejmuje : brak zadania domowego, odpowiedź ustną, kartkówkę która nie została zapowiedziana.

Powinno być ono zgłoszone przez ucznia po sprawdzeniu obecności nauczyciel zapisuje

w dzienniku lekcyjnym np.)

Uczeń ma obowiązek prowadzenia zeszytu przedmiotowego

.

Częstotliwość pomiaru osiągnięć:

- sprawdziany po opracowaniu działu,
- kartkówki co najmniej jedna w każdym dziale,
- odpowiedzi ustne w zależności od potrzeb,
- prace domowe w zależności od potrzeb.

Każda praca będzie oceniana wg następujących kryteriów:

- ocena dopuszczająca – co najmniej 30% możliwych do uzyskania punktów,
- ocena dostateczna - co najmniej 50%
- ocena dobra - co najmniej 70%
- ocena bardzo dobra - co najmniej 90%
- ocena celująca - powinni ją otrzymać uczniowie za wyniki w konkursach, w olimpiadach, rozwiązywanie dodatkowych niestandardowych zadań.

Ocena wystawiona wg ustalonych kryteriów ma inną wagę:

- a) sprawdziany - waga 2
- b) projekty - waga 3
- c) kartkówki - waga

- d) odpowiedzi ustne – waga 1
- e) aktywność - waga 1
- f) prace domowe - waga 1
- g) frekwencja - waga 1 (100% w semestrze, uczeń otrzymuje 5)
- h) matury próbne - waga 3
- i) wyniki w konkursach. –waga 5.

Ocena semestralna i końcowa jest średnią ważoną.

Szczegółowe wymagania edukacyjne z fizyki - poziom podstawowy

Lp.	Temat lekcji	Ocena dopuszczająca Uczeń potrafi	Ocena dostateczna Uczeń potrafi	Ocena dobra Uczeń potrafi	Ocena bardzo dobra Uczeń potrafi
1	O odkryciach Kopernika, Keplera i o geniuszu Newtona. Prawo powszechnej grawitacji	<p>opowiedzieć o odkryciach Kopernika, Keplera i Newtona,</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisać ruchy planet, • podać treść prawa powszechnej grawitacji, • narysować siły oddziaływania grawitacyjnego dwóch kul jednorodnych, • objaśnić wielkości występujące we wzorze 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawić główne założenia teorii heliocentrycznej Kopernika, • zapisać i zinterpretować wzór przedstawiający wartość siły grawitacji, • obliczyć wartość siły grawitacyjnego przyciągnięcia dwóch jednorodnych kul, • wyjaśnić, dlaczego dostrzegamy skutki przyciągnięcia przez Ziemię otaczających nas przedmiotów, a nie obserwujemy skutków ich wzajemnego oddziaływania grawitacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> • podać treść I i II prawa Keplera, • uzasadnić, dlaczego hipoteza Newtona o jedności Wszechświata umożliwiła wyjaśnienie przyczyn ruchu planet, • rozwiązywać zadania obliczeniowe, stosując prawo grawitacji. 	<p>na podstawie samodzielnie zgromadzonych materiałów przygotować prezentację: <i>Newton na tle epoki</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazać, że Kopernika można uważać za człowieka renesansu.

2	Spadanie ciał jako skutek oddziaływań grawitacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> wskazać siłę grawitacji jako przyczynę swobodnego spadania ciał na powierzchnię Ziemi, posługiwać się terminem „spadanie swobodne”, obliczyć przybliżoną wartość siły grawitacji działającej na ciało w pobliżu Ziemi, wymienić wielkości, od których zależy przyspieszenie grawitacyjne w pobliżu planety lub jej księżyca 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawić wynikający z eksperymentów Galileusza wniosek dotyczący spadania ciał, wykazać, że spadanie swobodne z niewielkich wysokości to ruch jednostajnie przyspieszony z przyspieszeniem grawitacyjnym, wykazać, że wartość przyspieszenia spadającego swobodnie ciała nie zależy od jego masy, obliczyć wartość przyspieszenia grawitacyjnego w pobliżu Ziemi 	<p>przedstawić poglądy</p> <p>Arystotelesa na ruch i spadanie ciał,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnić, dlaczego czasy spadania swobodnego (z takiej samej wysokości) ciał o różnych masach są jednakowe, obliczyć wartość przyspieszenia grawitacyjnego w pobliżu dowolnej planety lub jej księżyca 	zaplanować i wykonać doświadczenie (np. ze śrubami przyczepionymi do nici) wykazujące, że spadanie swobodne odbywa się ze stałym przyspieszeniem
3,4	O ruchu po okręgu i jego przyczynie	<p>opisać ruch jednostajny po okręgu,</p> <ul style="list-style-type: none"> posługiwać się pojęciem okresu i pojęciem częstotliwości, wskazać siłę dośrodkową jako przyczynę ruchu po okręgu. 	<p>opisać zależność wartości siły dośrodkowej od masy i szybkości ciała poruszającego się po okręgu oraz od promienia okręgu,</p> <ul style="list-style-type: none"> podać przykłady sił pełniących rolę siły dośrodkowej. 	<p>obliczać wartość siły dośrodkowej,</p> <ul style="list-style-type: none"> obliczać wartość przyspieszenia dośrodkowego, rozwiązywać zadania obliczeniowe, w których rolę siły dośrodkowej odgrywają siły o różnej naturze 	omówić i wykonać doświadczenie (np. opisane w zadaniu 4 na str. 43) sprawdzające zależność $F_T(m, \square, r)$.

5,6	Siła grawitacji jako siła dośrodkowa. III prawo Keplera. Ruchy satelitów	<ul style="list-style-type: none"> wskazać siłę grawitacji, którą oddziałują Słońce i planety oraz planety i ich księżyce jako siłę dośrodkową, posługiwać się pojęciem satelity geostacjonarnego 	<p>podać treść III prawa Keplera,</p> <ul style="list-style-type: none"> opisywać ruch sztucznych satelitów, posługiwać się pojęciem pierwszej prędkości kosmicznej, uzasadnić użyteczność satelitów geostacjonarnych 	<p>stosować III prawo Keplera do opisu ruchu planet Układu Słonecznego,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyprowadzić wzór na wartość pierwszej prędkości kosmicznej i objaśnić jej sens fizyczny, obliczyć wartość pierwszej prędkości kosmicznej. 	<p>stosować III prawo Keplera do opisu ruchu układu satelitów krążących wokół tego samego ciała,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyprowadzić III prawo Keplera, obliczyć szybkość satelity na orbicie o zadanym promieniu, obliczyć promień orbity satelity geostacjonarnego.
7	Co to znaczy, że ciało jest w stanie nieważkości?	<ul style="list-style-type: none"> podać przykłady ciał znajdujących się w stanie nieważkości. 	<ul style="list-style-type: none"> •podać przykłady doświadczeń, w których można obserwować ciało w stanie nieważkości 	<p>wyjaśnić, na czym polega stan nieważkości,</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazać, przeprowadzając odpowiednie rozumowanie, że przedmiot leżący na podłodze windy spadającej swobodnie jest w stanie nieważkości. 	<p>zaplanować, wykonać i wyjaśnić doświadczenie pokazujące, że w stanie nieważkości nie można zmierzyć wartości ciężaru ciała</p>
2. Astronomia					
1	Jak zmierzono odległości do Księżyca, planet i gwiazd	<ul style="list-style-type: none"> wymienić jednostki odległości używane w astronomii, • podać przybliżoną odległość Księżyca od Ziemi (przynajmniej rząd wielkości). 	<p>opisać zasadę pomiaru odległości do Księżyca, planet i najbliższej gwiazdy,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnić, na czym polega zjawisko paralaksy, posługiwać się pojęciem kąta paralaksy geocentrycznej i heliocentrycznej, zdefiniować rok świetlny i jednostkę astronomiczną 	<p>obliczyć odległość do Księżyca (lub najbliższych planet), znając kąt paralaksy geocentrycznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> obliczyć odległość do najbliższej gwiazdy, znając kąt paralaksy heliocentrycznej 	<p>wyrażać kąty w minutach i sekundach łuku</p>

2	Księżyc – nasz naturalny satelita	opisać warunki, jakie panują na powierzchni Księżyca.	wyjaśnić powstawanie faz Księżyca, • podać przyczyny, dla których obserwujemy tylko jedną stronę Księżyca.	podać warunki, jakie muszą być spełnione, by doszło do całkowitego zaćmienia Słońca, • podać warunki, jakie muszą być spełnione, by doszło do całkowitego zaćmienia Księżyca	wyjaśnić, dlaczego zaćmienia Słońca i Księżyca nie występują często, • objaśnić zasadę, którą przyjęto przy obliczaniu daty Wielkanocy
3	Świat planet	wyjaśnić, skąd pochodzi nazwa „planeta”, • wymienić planety Układu Słonecznego.	opisać ruch planet widzianych z Ziemi, • wymienić obiekty wchodzące w skład Układu Słonecznego	• wyjaśnić, dlaczego planety widziane z Ziemi przesuwają się na tle gwiazd, • opisać planety Układu Słonecznego	wyszukać informacje na temat rzymskich bogów, których imionami nazwano planety
3. Fizyka atomowa					
1,2	Zjawisko fotoelektryczne zewnętrzne	wyjaśnić pojęcie fotonu, • zapisać wzór na energię fotonu, • podać przykłady praktycznego wykorzystania zjawiska fotoelektrycznego.	opisać i objaśnić zjawisko fotoelektryczne, • opisać światło jako wiązkę fotonów, • wyjaśnić, od czego zależy liczba fotoelektronów, • wyjaśnić, od czego zależy maksymalna energia kinetyczna fotoelektronów.	objaśnić wzór Einsteina opisujący zjawisko fotoelektryczne, • obliczyć minimalną częstotliwość i maksymalną długość fali promieniowania wywołującego efekt fotoelektryczny dla metalu o danej pracy wyjścia, • opisać budowę, zasadę działania i zastosowania fotokomórki, • rozwiązywać zadania obliczeniowe, stosując wzór Einsteina,	• przedstawić wyniki doświadczeń świadczących o kwantowym charakterze oddziaływania światła z materią, • sporządzić i objaśnić wykres zależności maksymalnej energii kinetycznej fotoelektronów od częstotliwości promieniowania wywołującego efekt fotoelektryczny dla fotokatod wykonanych z różnych metali, • wyjaśnić, co to znaczy, że światło ma naturę dualną.

3,4	O promieniowaniu ciał, widmach ciągłych i widmach liniowych	rozróżnić widmo ciągłe i widmo liniowe, • rozróżnić widmo emisyjne i absorpcyjne	opisać widmo promieniowania ciał stałych i cieczy, • opisać widma gazów jednoatomowych i par pierwiastków, • wyjaśnić różnice między widmem emisyjnym i absorpcyjnym	opisać szczegółowo widmo atomu wodoru, • objaśnić wzór Balmera, • opisać metodę analizy widmowej, • podać przykłady zastosowania analizy widmowej	obliczyć długości fal odpowiadających liniom widzialnej części widma atomu wodoru, • objaśnić uogólniony wzór Balmera
5,6	Model Bohra budowy atomu	przedstawić model Bohra budowy atomu i podstawowe założenia tego modelu.	wyjaśnić, co to znaczy, że promienie orbit w atomie wodoru są skwantowane, • wyjaśnić, co to znaczy, że energia elektronu w atomie wodoru jest skwantowana, • wyjaśnić, co to znaczy, że atom wodoru jest w stanie podstawowym lub wzbudzonym.	• obliczyć promienie kolejnych orbit w atomie wodoru, • obliczyć energię elektronu na dowolnej orbicie atomu wodoru, • obliczyć różnice energii pomiędzy poziomami energetycznymi atomu wodoru, • wyjaśnić powstawanie liniowego widma emisyjnego i widma absorpcyjnego atomu wodoru.	obliczyć częstotliwość i długość fali promieniowania pochłanianego lub emitowanego przez atom, • wyjaśnić powstawanie serii widmowych atomu wodoru, • wykazać, że uogólniony wzór Balmera jest zgodny ze wzorem wynikającym z modelu Bohra, • wyjaśnić powstawanie linii Fraunhofera
4. Fizyka jądrowa					
1	Odkrycie promieniotwórczości. Promieniowanie jądrowe i jego właściwości	wymienić rodzaje promieniowania jądrowego występującego w przyrodzie.	przedstawić podstawowe fakty dotyczące odkrycia promieniowania jądrowego, • opisać wkład Marii Skłodowskiej-Curie w badania nad promieniotwórczością, • omówić właściwości promieniowania α , β i γ .	wyjaśnić, do czego służy licznik G-M, • przedstawić wnioski wynikające z doświadczenia <i>Wykrywanie promieniowania jonizującego za pomocą licznika G-M.</i>	odszukać informacje o promieniowaniu X , • wskazać istotną różnicę między promieniowaniem X a promieniowaniem jądrowym, • przygotować prezentację na temat: <i>Historia odkrycia i badania promieniowania jądrowego.</i>

	<p>Oddziaływanie promieniowania jonizującego z materią. Działanie promieniowania na organizmy</p>	<p>wymienić podstawowe zasady ochrony przed promieniowaniem jonizującym,</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenić szkodliwość promieniowania jonizującego pochłanianego przez ciało człowieka w różnych sytuacjach 	<p>wyjaśnić pojęcie dawki pochłoniętej i podać jej jednostkę,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić pojęcie dawki skutecznej i podać jej jednostkę, • opisać wybrany sposób wykrywania promieniowania jonizującego. 	<p>obliczyć dawkę pochłoniętą,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić pojęcie mocy dawki, • wyjaśnić, do czego służą dozymetry 	<p>podejmować świadome działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego przed nadmiernym promieniowaniem jonizującym</p> <ul style="list-style-type: none"> • odszukać i przedstawić informacje na temat możliwości zbadania stężenia radonu w swoim otoczeniu
3	<p>Doświadczenie Rutherforda. Budowa jądra atomowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opisać budowę jądra atomowego, • posługiwać się pojęciami: jądro atomowe, proton, neutron, nukleon, pierwiastek, izotop. 	<p>opisać doświadczenie Rutherforda i omówić jego znaczenie,</p> <ul style="list-style-type: none"> • podać skład jądra atomowego na podstawie liczby masowej i atomowej. 	<p>przeprowadzić rozumowanie, które pokaże, że wytłumaczenie wyniku doświadczenia Rutherforda jest możliwe tylko przy założeniu, że prawie cała masa atomu jest skupiona w jądrze o średnicy mniejszej ok. 10^5 razy od średnicy atomu</p>	<p>wykonać i omówić symulację doświadczenia Rutherforda,</p> <ul style="list-style-type: none"> • odszukać informacje na temat modeli budowy jądra atomowego i omówić jeden z nich.
4	<p>Prawo rozpadu promieniotwórczego. Metoda datowania izotopowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opisać rozpady alfa i beta, • wyjaśnić pojęcie czasu połowicznego rozpadu 	<ul style="list-style-type: none"> • zapisać schematy rozpadów alfa i beta, • opisać sposób powstawania promieniowania gamma, • posługiwać się pojęciem jądra stabilnego i niestabilnego, • posługiwać się pojęciem czasu połowicznego rozpadu, • narysować wykres zależności od czasu liczby jąder, które uległy rozpadowi, • objaśnić prawo rozpadu promieniotwórczego. 	<p>wyjaśnić zasadę datowania substancji na podstawie jej składu izotopowego i stosować tę zasadę w zadaniach,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykonać doświadczenie symulujące rozpad promieniotwórczy. 	<ul style="list-style-type: none"> • zapisać prawo rozpadu promieniotwórczego w postaci $N = N_0 (1/2)^{t/T}$ • podać sens fizyczny i jednostkę aktywności promieniotwórczej, • rozwiązywać zadania obliczeniowe, stosując wzory: $N = N_0 (1/2)^{t/T}$ oraz $A = A_0 (1/2)^{t/T}$, • wyjaśnić, co to znaczy, że rozpad promieniotwórczy ma charakter statystyczny.

	Energia wiązania. Reakcja rozszczepienia.	Opisać reakcję rozszczepienia uranu	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnić, na czym polega reakcja łańcuchowa, • podać warunki zajścia reakcji łańcuchowej, • posługiwać się pojęciami: energia spoczynkowa, deficyt masy, energia wiązania. 	obliczyć energię spoczynkową deficyt masy, energię wiązania dla różnych pierwiastków• przeanalizować wykres zależności energii wiązania przypadającej na jeden nukleon od liczby nukleonów wchodzących w skład jądra atomu	znając masy protonu, neutronu, elektronu i atomu o liczbie masowej A , obliczyć energię wiązania tego atomu, <ul style="list-style-type: none"> • na podstawie wykresu zależności $\frac{E_w}{A}(A)$ wyjaśnić otrzymywanie wielkich energii w reakcjach rozszczepienia ciężkich jąder.
6	Bomba atomowa, energetyka jądrowa	podać przykłady wykorzystania energii jądrowej.	opisać budowę i zasadę działania reaktora jądrowego, <ul style="list-style-type: none"> • opisać działanie elektrowni jądrowej, • wymienić korzyści i zagrożenia związane z wykorzystaniem energii jądrowej, • opisać zasadę działania bomby atomowej. 	opisać budowę bomby atomowej, <ul style="list-style-type: none"> • przygotować wypowiedź na temat: <i>Czy elektrownie jądrowe są niebezpieczne</i> 	odszukać informacje i przygotować prezentację na temat składowania odpadów radioaktywnych i związanych z tym zagrożeń.
7	Reakcje jądrowe, Słońce i bomba wodorowa	<ul style="list-style-type: none"> • podać przykład reakcji jądrowej, • nazwać reakcje zachodzące w Słońcu i w innych gwiazdach, • odpowiedzieć na pytanie: jakie reakcje są źródłem energii Słońca. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienić i objaśnić różne rodzaje reakcji jądrowych, • zastosować zasady zachowania liczby nukleonów, ładunku elektrycznego oraz energii w reakcjach jądrowych, • podać warunki niezbędne do zajścia reakcji termojądrowej 	opisać proces fuzji lekkich jąder na przykładzie cyklu pp, <ul style="list-style-type: none"> • opisać reakcje zachodzące w bombie wodorowej 	porównać energie uwalniane w reakcjach syntezy i reakcjach rozszczepienia
	5. Świat galaktyk				

1	Nasza Galaktyka. Inne galaktyki	<ul style="list-style-type: none"> opisać budowę naszej Galaktyki. 	<ul style="list-style-type: none"> opisać położenie Układu Słonecznego w Galaktyce, podać wiek Układu Słonecznego. 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnić, jak powstały Słońce i planety, opisać sposób wyznaczenia wieku próbek księżycowych i meteorytów 	<p>podać przybliżoną liczbę galaktyk dostępnych naszym obserwacjom,</p> <ul style="list-style-type: none"> podać przybliżoną liczbę gwiazd w galaktyce
2	Prawo Hubble'a	<ul style="list-style-type: none"> na przykładzie modelu balonika wytłumaczyć obserwowany fakt rozszerzania się Wszechświata, podać wiek Wszechświata. 	<ul style="list-style-type: none"> podać treść prawa Hubble'a, zapisać je wzorem i objaśnić wielkości występujące w tym wzorze, wyjaśnić termin „ucieczka galaktyk 	<ul style="list-style-type: none"> obliczyć wiek Wszechświata, objaśnić, jak na podstawie prawa Hubble'a wnioskujemy, że galaktyki oddalają się od siebie. 	rozwiązywać zadania obliczeniowe, stosując prawo Hubble'a
3	Teoria Wielkiego Wybuchu	określić początek naszego Wszechświata terminem „Wielki Wybuch	<ul style="list-style-type: none"> opisać Wielki Wybuch 	wyjaśnić, co to jest promienowanie reliktowe	podać argumenty przemawiające za słusznością teorii Wielkiego Wybuchu

Szczegółowe wymagania edukacyjne z fizyki - poziom rozszerzony

1. GRAWITACJA				
Lp.	Temat lekcji	Treści podstawowe Uczeń potrafi	Treści rozszerzające Uczeń potrafi	Treści dopełniające Uczeń potrafi
1	Elementy działań na wektorach.	<p>Podać przykłady wielkości fizycznych :skalarnych i wektorowych.</p> <p>Wymienić cechy wektora.</p> <p>Dodać wektory.</p> <p>Odjąć wektor od wektora,</p> <p>Pomnożyć i podzielić wektor przez liczbę.</p> <p>Rozłożyć wektor na składowe o dowolnych kierunkach.</p> <p>Obliczyć współrzędne wektora w dowolnym układzie współrzędnych.</p> <p>Zapisać równanie wektorowe w postaci równań skalarnych , w obranym układzie współrzędnych.</p>	<p>Zilustrować przykładem każdą z cech wektora.</p> <p>Mnożyć wektory: skalarnie i wektorowo .</p> <p>Odczytać z wykresu cechy wielkości wektorowej.</p>	

2	Podstawowe pojęcia i wielkości opisujące ruch.	<p>Podzielić ruchy na: postępowe i obrotowe, objaśnić różnice między nimi. Posługiwać się pojęciami: szybkość średnia i chwilowa, droga, położenie, przemieszczenie, prędkość średnia i chwilowa, przyspieszenie średnie i chwilowe. Obliczać szybkość średnią. Narysować wektor położenia ciała w układzie współrzędnych. Narysować wektor przemieszczenia ciała w układzie współrzędnych. Odróżnić zmianę położenia od przebytej drogi. Podać warunki, przy których wartość przemieszczenia jest równa przebytej drodze. Narysować prędkość chwilową jako wektor styczny do toru w każdym jego punkcie. Objaśnić, co to znaczy, że ciało porusza się po okręgu ruchem jednostajnym? Zapisać i objaśnić wzór na wartość przyspieszenia dośrodkowego.</p>	<p>Zdefiniować: szybkość średnią i chwilową, przemieszczenie, prędkość średnią i chwilową, przyspieszenie średnie i chwilowe. Skonstruować wektor przyspieszenia w ruchu prostoliniowym przyspieszonym, opóźnionym i w ruchu krzywoliniowym.</p>	<p>Wyprowadzić wzór na wartość przyspieszenia dośrodkowego. Przeprowadzić dyskusję problemu przyspieszenia w ruchach zmiennych krzywoliniowych. Rozróżnić jednostki podstawowe wielkości fizycznych i ich pochodne.</p>
3	Opis ruchu w jednowymiarowym układzie współrzędnych.	<p>Zdefiniować ruch prostoliniowy jednostajny. Obliczyć: szybkość, drogę, czas w ruchu prostoliniowym jednostajnym. Sporządzać wykresy: $S(t)$, $V(t)$, odczytywać z wykresu wielkości fizyczne. Obliczyć drogę przebytą w czasie t ruchem jednostajnie przyspieszonym i opóźnionym. Porównać zwroty wektorów prędkości i przyspieszenia w ruchu po linii prostej i stwierdzić, że w przypadku ruchu przyspieszonego prędkość i przyspieszenie mają zgodne zwroty, a w przypadku ruchu opóźnionego mają przeciwne zwroty.</p>	<p>Wyprowadzić i zinterpretować wzory przedstawiające zależność od czasu współrzędnej położenia i prędkości dla ruchów jednostajnych. Sporządzać wykresy tych zależności, objaśniać co to znaczy, że ciało porusza się ruchem jednostajnie zmiennym po linii prostej. Wyprowadzić i zinterpretować wzory przedstawiające zależność od czasu współrzędnych: położenia, prędkości, przyspieszenia dla ruchów jednostajnie zmiennych po linii prostej. Sporządzać wykresy tych zależności. Zinterpretować pole powierzchni figury na wykresie $V(t)$ jako drogę w dowolnym ruchu. Zmieniać układ odniesienia i opisywać ruch z punktu widzenia obserwatorów w każdym z układów.</p>	<p>Rozwiązywać zadania dotyczące ruchów jednostajnych i jednostajnie zmiennych. Rozwiązywać problemy dotyczące składania ruchów.</p>

4	Opis ruchu w dwuwymiarowym układzie współrzędnych.	Opisać rzut poziomy jako ruch złożony ze spadania swobodnego i ruchu jednostajnego w kierunku poziomym. Objasnić wzory opisujące rzut poziomy. Wyrządzić szybkość liniową przez okres ruchu i częstotliwość, Posługiwać się pojęciem szybkości kątowej. Wyrządzić szybkość kątową przez okres ruchu i częstotliwość. Stosować miarę łukową kąta. Zapisać związek pomiędzy szybkością liniową i kątową,	Opisać matematycznie rzut poziomy. Obliczyć wartość prędkości chwilowej ciała rzuconego poziomo i ustalić jej kierunek. Wyprowadzić związek między szybkością liniową i kątową, Przekształcić wzór na wartość przyspieszenia dośrodkowego i zapisać różne postaci tego wzoru.	Rozwiązywać zadania dotyczące rzutu poziomego. Zaproponować i wykonać doświadczenie pokazujące, że czas spadania ciała rzuconego poziomo z pewnej wysokości jest równy czasowi spadania swobodnego z tej wysokości. Rozwiązywać problemy dotyczące ruchu jednostajnego po okręgu.
2.SIŁA JAKO PRZYCZYNA ZMIAN RUCHU				
1	Klasyfikacja poznanych oddziaływań.	Dokonać klasyfikacji oddziaływań bezpośredniego kontaktu i oddziaływania na odległość. Wymienić wzajemność jako cechę wszystkich oddziaływań. Objasnić stwierdzenie „siła jest miarą oddziaływania, o zachowaniu ciała decyduje zawsze siła wypadkowa wszystkich sił działających na to ciało.”		
2	Zasady dynamiki Newtona	Wymienić treść zasad dynamiki, Wskazywać źródło siły i przedmiot jej działania. Rysować siły wzajemnego oddziaływania ciał.	Stosować poprawnie zasady dynamiki. Posługiwać się pojęciem układu inercjalnego.	Rozwiązywać problemy stosując zasady dynamiki.
3	Ogólna postać drugiej zasady dynamiki Newtona,	Posługiwać się pojęciem pędu. Zapisać i objasnić ogólną postać II zasady dynamiki. Wypowiedzieć zasadę zachowania pędu.	Znajdować graficznie pęd układu ciał. Obliczać wartość pędu układu ciał, Stosować ogólną postać II zasady dynamiki. Objasnić pojęcie środka masy.	Znajdować położenie środka masy układu dwóch ciał. Stosować zasadę zachowania pędu do rozwiązywania zadań.
4	Tarcie	Rozróżnić pojęcie siły tarcia statycznego i kinetycznego. Rozróżnić współczynnik tarcia statycznego i kinetycznego. Zapisać wzory na wartości sił tarcia kinetycznego i statycznego.	Zdefiniować współczynniki tarcia statycznego i kinetycznego. Sporządzić i objasnić wykres zależności wartości siły tarcia od wartości siły działającej równoległe do stykających powierzchni dwóch ciał.	Rozwiązywać problemy dynamiczne z uwzględnieniem siły tarcia posuwistego.
5	Siły w ruchu po okręgu.	Sformułować warunek ruchu jednostajnego po okręgu z punktu widzenia obserwatora w układzie inercjalnym . Objasnić wzór na wartość siły dośrodkowej.	Stosować zasady dynamiki do opisu ruchu po okręgu.	Rozwiązywać problemy dynamiczne dotyczące ruchu po okręgu.
6	Opis ruchu w układach inercjalnych.	Rozróżnić układy inercjalne i nieinercjalne. Posługiwać się pojęciem siły bezwładności.	Potrafi opisywać przykłady zagadnień dynamicznych w układach inercjalnych (siły bezwładności).	
3. PRACA, MOC, ENERGIA MECHANICZNA.				
1	Iloczyn skalarny dwóch wektorów.	Obliczyć iloczyn skalarny dwóch wektorów.	Zdefiniować iloczyn skalarny dwóch wektorów. Podać cechy iloczynu skalarnego.	

2	Praca i moc.	Obliczać pracę stałej siły. Obliczać moc urządzeń.	Zdefiniować pracę stałej siły jako iloczyn skalarny siły i przemieszczenia. Obliczać chwilową moc urządzeń.	Podać sposób obliczania pracy siły zmiennej.
3	Energia mechaniczna. Rodzaje energii mechanicznej.	Obliczać energię potencjalną ciała w pobliżu Ziemi. Obliczać energię kinetyczną ciała. Wyprowadzić wzór na energię potencjalną ciała w pobliżu Ziemi, korzystając z definicji pracy. Zapisać i objaśnić wzór na energię kinetyczną ciała.	Objaśnić pojęcia układ ciał, siły wewnętrzne w układzie ciał, siły zewnętrzne dla układu ciał. Sformułować i objaśnić definicję energii potencjalnej. Posługiwać się pojęciem siły zachowawczej.	Wyprowadzić wzór na energię kinetyczną. Rozwiązywać zadania korzystając ze związków: $\Delta E_m = W_z$ $\Delta E_p = W_{siłyzew}$ $\Delta E_p = -W_w$ $\Delta E_k = W_{swypadk}$
4	Zasada zachowania energii mechanicznej.	Podać przykład zjawisk, w których jest spełniona zasada zachowania energii.	Zapisać i objaśnić zasadę zachowania energii. Stosować zasadę zachowania energii i pędu do opisu zderzeń. Stosować zasadę zachowania energii do rozwiązywania zadań.	Wyprowadzić zasadę zachowania energii dla układu ciał. Rozwiązywać problemy, w których energia mechaniczna ulega zmianie.
4. HYDROSTATYKA				
1	Ciśnienie hydrostatyczne. Prawo Pascala.	Zdefiniować ciśnienie. Objaśnić pojęcie ciśnienia hydrostatycznego. Objaśnić prawo Pascala. Objaśnić prawo naczyń połączonych.	Wyjaśnić na czym polega zjawisko paradoksu hydrostatycznego. Objaśnić zasadę działania urządzeń, w których wykorzystano prawo Pascala. Objaśnić sposób wykorzystania prawa naczyń połączonych do wyznaczania gęstości cieczy.	Rozwiązywać problemy z hydrostatyki.
2	Prawo Archimedesesa.	Podać i objaśnić prawo Archimedesesa.	Objaśnić warunki pływania ciał. Rozwiązywać zadania stosując prawo Archimedesesa.	Wyprowadzić prawo Archimedesesa.
3	Zastosowanie prawa Archimedesesa do wyznaczania gęstości.	Skorzystać z prawa Archimedesesa do wyznaczania gęstości ciał stałych i cieczy.		
5. POLE GRAWITACYJNE				
1	O odkryciach Kopernika i Keplera.	Przedstawić założenia teorii heliocentrycznej. Sformułować i objaśnić treść praw Keplera. Opisać ruchy planet Układu Słonecznego.	Zastosować III prawo Keplera dla planet Układu Słonecznego i każdego układu satelitów krążących wokół tego samego ciała.	Przygotować prezentację na temat odkryć Kopernika i Keplera dla rozwoju fizyki i astronomii.
2	Prawo powszechnej grawitacji.	Sformułować i objaśnić prawo powszechnej grawitacji. Podać przykłady zjawisk, do opisu których stosuje się prawo powszechnej grawitacji, Na podstawie prawa grawitacji wykazać, że w pobliżu Ziemi na każde ciało o masie 1 kg działa siła grawitacji o wartości około 10 N.	Podać sens fizyczny stałej grawitacji. Wyprowadzić wzór na wartość siły grawitacji na planecie o danym promieniu i gęstości.	Opisywać oddziaływanie grawitacyjne wewnątrz Ziemi, Omówić różnice między ciężarem ciała a siłą grawitacji, Przedstawić rozumowanie od III prawa Keplera do prawa grawitacji Newtona. Przygotować prezentację na temat roli Newtona w rozwoju nauki.
3	Pierwsza prędkość kosmiczna.	Zdefiniować I prędkość kosmiczną i podać jej wartość dla Ziemi.	Uzasadnić, że satelita tylko wtedy może krążyć wokół Ziemi po orbicie w kształcie okręgu, gdy siła grawitacji stanowi siłę dośrodkową.	Wyprowadzić wzór na wartość I prędkości kosmicznej.

4	Oddziaływania grawitacyjne w Układzie Słonecznym.	Wie, że dla wszystkich planet Układu Słonecznego siła grawitacji słonecznej jest siłą dośrodkową.	Obliczać wartości sił grawitacji, którymi oddziałują wzajemnie ciała niebieskie. Porównywać okresy obiegu planet, znając ich średnie odległości od Słońca. Porównywać wartości prędkości ruchu obiegowego planet Układu Słonecznego.	Wyjaśnić, w jaki sposób badania ruchu ciał niebieskich i odchyłeń tego ruchu od wcześniej przewidywanego, mogą doprowadzić do odkrycia nieznanymi ciał niebieskich.
5	Natężenie pola grawitacyjnego.	Wyjaśnić pojęcie pola grawitacyjnego i linii pola. Przedstawić graficznie pole grawitacyjne. Poprawnie wypowiedzieć definicję natężenia pola grawitacyjnego. Odpowiedzieć, od czego zależy wartość natężenia centralnego pola grawitacyjnego w danym punkcie? Wyjaśnić, dlaczego pole grawitacyjne w pobliżu Ziemi uważamy za jednorodne?	Obliczać wartość natężenia pola grawitacyjnego. Sporządzać wykres $\gamma(r)$ dla $r \geq R$	Wyprowadzić wzór na wartość natężenia pola grawitacyjnego wewnątrz jednorodnej kuli o danej gęstości. Sporządzić wykres $\gamma(r)$ dla $r < R$. Rozwiązywać problemy stosując ilościowy opis pola grawitacyjnego. Przygotować wypowiedź na temat „natężenie pola grawitacyjnego a przyspieszenie grawitacyjne”
6	Praca w polu grawitacyjnym.	Wykazać, że jednorodne pole grawitacyjne jest polem zachowawczym.	Podać i objaśnić wyrażenie na pracę siły grawitacji w centralnym polu grawitacyjnym. Objaśnić wzór na pracę siły pola grawitacyjnego.	Przeprowadzić rozumowanie, że dowolne pole grawitacyjne jest polem zachowawczym.
7	Energia potencjalna w polu grawitacyjnym.	Odpowiedzieć na pytania: 1) Od czego zależy grawitacyjna energia potencjalna ciała w polu grawitacyjnym? 2) Jak zmienia się grawitacyjna energia potencjalna ciała podczas zwiększania jego odległości od Ziemi?	Zapisać wzór na zmianę grawitacyjnej energii potencjalnej ciała przy zmianie jego położenia w centralnym polu grawitacyjnym. Poprawnie wypowiedzieć definicję grawitacyjnej energii potencjalnej.	Wykazać, że zmiana energii potencjalnej grawitacyjnej jest równa pracy wykonanej przez siłę grawitacyjną wziętej z znakiem „minus”. Poprawnie sporządzić i zinterpretować wykres $E_p(r)$. Wyjaśnić, dlaczego w polach niezachowawczych nie operujemy pojęciem energii potencjalnej.
8	Druga prędkość kosmiczna.	Objaśnić wzór na wartość II prędkości kosmicznej. Obliczyć wartość II prędkości kosmicznej.	Wyprowadzić wzór na wartość II prędkości kosmicznej. Opisać ruch ciała w polu grawitacyjnym w zależności od wartości nadanej mu prędkości.	Przygotować prezentację na temat ruchu satelitów w polu grawitacyjnym w zależności od wartości nadanej mu prędkości.
9	Stany: przeciążenia, nieważkości, niedociążenia.	Podać przykłady występowania stanu przeciążenia, nieważkości, niedociążenia.	Zdefiniować stan: przeciążenia, nieważkości, niedociążenia. Opisać (w układzie inercyjnym i nieinercyjnym) zjawiska występujące w rakiecie startującej z Ziemi i poruszającej z przyspieszeniem zwróconym pionowo w górę.	Wyjaśnić, dlaczego stan nieważkości może występować tylko w układach nieinercyjnych? Wyjaśnić, na czym polega zasada równoważności. Przygotować prezentację na temat wpływu stanów: przeciążenia, nieważkości, niedociążenia na organizm człowieka..
6. RUCH POSTĘPOWY I OBROTOWY BRYŁY SZTYWNEJ.				

1	Iloczyn wektorowy dwóch wektorów.	Podać przykłady wielkości fizycznej, która jest iloczynem wektorowym dwóch wektorów.	Zapisać iloczyn wektorowy dwóch wektorów oraz podać jego cechy.	Wyjaśnić, co to znaczy, że iloczyn wektorowy dwóch wektorów jest nieprzemienne.
2	Ruch obrotowy bryły sztywnej.	Wymienić wielkości opisujące ruch obrotowy. Posługiwać się pojęciami: szybkość kątowna średnia i chwilowa, prędkość kątowna średnia i chwilowa, przyspieszenie kątowne średnie i chwilowe. Stosować regułę śruby prawoskrętnej do wyznaczania zwrotu prędkości kątownej.	Zdefiniować: szybkość kątowna średnią i chwilową, prędkość kątowną średnią i chwilową, przyspieszenie kątowne średnie i chwilowe. Opisać matematycznie ruch obrotowy: jednostajny, jednostajnie zmienny. Zapisać i objaśnić związek między wartościami składowej stycznej przyspieszenia liniowego i przyspieszenia kątownego.	Wyprowadzić związek między wartościami składowej stycznej przyspieszenia liniowego i przyspieszenia kątownego.
3	Energia kinetyczna bryły sztywnej.	Zapisać i objaśnić wzór na energię kinetyczną bryły w ruchu obrotowym. Posługiwać się pojęciem momentu bezwładności.	Podać definicję momentu bezwładności. Obliczać momenty bezwładności brył względem ich osi symetrii. Obliczać energię kinetyczną bryły obracającej się wokół osi symetrii.	Wyprowadzić wzór na energię kinetyczną bryły w ruchu obrotowym. Stosować twierdzenie Steinera. Wyjaśnić, dlaczego energie kinetyczne bryły obracającej się z taką samą szybkością kątowną wokół różnych osi obrotu (równoległych do osi symetrii bryły) są różne.
4	Przyczyny zmian ruchu obrotowego. Moment siły.	Podać warunek zmiany stanu ruchu obrotowego bryły sztywnej. Posługiwać się pojęciem moment siły.	Zdefiniować moment siły. Obliczać wartości momentów sił działających na bryłę sztywną, znajdować ich kierunek i zwrot. Znajdować wypadkowy moment sił działających na bryłę.	Rozwiązywać zadania, stosując zasady dynamiki ruchu obrotowego.
5	Moment pędu bryły sztywnej.	Posługiwać się pojęciem momentu pędu. Podać treść zasady zachowania momentu pędu.	Zdefiniować moment pędu. Obliczać wartość momentu pędu bryły obracającej się wokół osi symetrii. Zapisać i objaśnić ogólną postać drugiej zasady dynamiki ruchu obrotowego.	Rozwiązywać zadania, stosując zasadę zachowania momentu pędu.
6	Analogie występujące w opisie ruchu postępowego i obrotowego.		Przedstawić analogie występujące w dynamicznym opisie ruchu postępowego i obrotowego.	

7	Złożenie ruchu postępowego i obrotowego-toczenie.		Opisać toczenie bez poślizgu jako złożenie ruchu postępowego bryły i jej ruchu obrotowego wokół środka masy. Opisać toczenie jako ruch obrotowy wokół chwilowej osi obrotu. Znajdować prędkość punktów toczącej się bryły jako wypadkową prędkości jej ruchu postępowego i obrotowego wokół środka masy. Obliczać energię kinetyczną toczącej się bryły. Zapisać równanie ruchu postępowego i obrotowego toczącej się bryły sztywnej.	
---	---	--	---	--

Aneks 1 i Aneks 2 .NIEPEWNOŚCI POMIAROWE. DOŚWIADCZENIA.

1	Wiadomości wstępne.	Wymienić przykłady pomiarów bezpośrednich(prostych).	Obliczyć niepewność względną pomiaru.	Dopasować prostą do wyników pomiarów.
2	Niepewności pomiarów bezpośrednich (prostych)	Wymienić przykłady pomiarów pośrednich (złożonych). Odróżnić błędy od niepewności.	Oszacować niepewność pomiaru pośredniego metodą najmniej korzystnego przypadku. Przedstawić graficznie wyniki pomiarów wraz z niepewnościami.	Obliczyć współczynnik kierunkowy prostej dopasowanej do punktów pomiarowych.
3	Niepewności pomiarów pośrednich (złożonych)	Odróżnić błędy grube od błędów systematycznych. Wymienić sposoby eliminowania błędów pomiaru.	Dopasować graficznie prostą do punktów pomiarowych i ocenić trafność tego postępowania.	Obliczyć odchylenie standardowe
4	Graficzne przedstawienie wyników pomiarów wraz z ich niepewnościami.	Wskazać źródła występowania niepewności pomiarowych. Odczytywać wskazania przyrządów pomiarowych. Ocenić dokładność przyrządu.	Odczytać z dopasowanego graficznie wykresu współczynnik kierunkowy prostej.	Obliczyć odchylenie standardowe średniej dla każdej serii pomiarów. Podać wynik pomiaru w postaci $x \pm \Delta x$.
5	Dopasowanie prostej do wyników pomiarów.	Przygotować zestaw doświadczalny wg instrukcji. Wykonać samodzielnie kolejne czynności.	Podać przyczyny ewentualnych błędów systematycznych. Zaproponować sposób postępowania pozwalający uniknąć błędów systematycznych.	Ocenić, czy niepewność pomiaru jest niepewnością systematyczną.
6	Opisujemy rozkład normalny.	Sporządzić tabelę wyników pomiaru. Obliczyć wartości średnie wielkości mierzonych.	Oszacować wielkość błędów systematycznych.	Samodzielnie zaproponować metodę wyznaczenia wielkości fizycznej.
7	Wyznaczamy wartość przyspieszenia w ruchu jednostajnie przyspieszonym.	Sporządzić odpowiedni układ współrzędnych (podpisać, wyskalować osie, zaznaczyć jednostki wielkości fizycznych).	Ocenić krytycznie, czy otrzymany wynik doświadczenia jest realny.	
8	Badamy ruch po okręgu.	Zaznaczyć w układzie współrzędnych punkty wraz z niepewnościami.	Samodzielnie sformułować wnioski wynikające z doświadczenia.	
9	Wyznaczamy współczynnik tarcia kinetycznego za pomocą równi pochyłej.	Zapisać wynik pomiaru w postaci $x \pm \Delta x$		
10	Sprawdzamy drugą zasadę dynamiki dla ruchu obrotowego.			
11	Wyznaczamy wartość przyspieszenia ziemskiego.			

PLAN WYNIKOWY (CZ.2)

7. RUCH HARMONICZNY I FALE MECHANICZNE.

1	Sprężystość jako makroskopowy efekt mikroskopowych oddziaływań elektromagnetycznych.	Wyjaśnić różnicę między odkształceniami sprężystymi i niesprężystymi. Wymienić stany skupienia, w których nie występuje sprężystość postaci.	Na przykładzie rozciąganej sprężyny wyjaśnij prostą proporcjonalność $x \sim F_s$	Wyjaśnić przyczynę występowania sprężystości postaci ciał stałych.
---	--	---	---	--

2..... 5	Ruch drgający harmoniczny -matematyczny opis ruchu harmonicznego, - okres drgań w ruchu harmonicznym, - energia w ruchu harmonicznym.	Wymienić przykłady ruchu drgającego w przyrodzie. Wymienić i zdefiniować pojęcia służące do opisu ruchu drgającego. Podać cechy ruchu harmonicznego. Zapisać i objaśnić związek siły pod wpływem, której odbywa się ruch harmoniczny z wychyleniem ciała z położenia równowagi. Podać sens fizyczny współczynnika sprężystości. Sporządzić i omówić wykresy : $x(t)$, $V(t)$, $a(t)$. Omówić zmiany energii potencjalnej sprężystości i energii kinetycznej ciała wykonującego ruch harmoniczny,	Podać warunki , w których ruch drgający jest ruchem harmonicznym. Obliczyć: współrzędne położenia, prędkości , przyspieszenia i siły w ruchu harmonicznym, rozkładając ruch punktu materialnego po okręgu na dwa ruchy składowe. Wyjaśnić pojęcie fazy drgań. Podać i objaśnić wzór na okres drgań harmonicznym. Podać wzory na energię potencjalną sprężystości, energię kinetyczną i całkowitą ciała drgającego. Sporządzić wykresy zależności $E_p(t)$, $E_k(t)$, $E_c(t)$, $E_p(x)$, $E_k(x)$, $E_c(x)$.	Uzasadnić ,że ruch drgający harmoniczny jest ruchem niejednostajnie zmiennym. Wyjaśnić pojęcie fazy początkowej. Zapisać związki $x(t)$, $V(t)$, $a(t)$, $F(t)$ z użyciem tego pojęcia. Wyprowadzić wzór na okres drgań w ruchu harmonicznym. Wyprowadzić wzory na energię potencjalną sprężystości i energię kinetyczną ciała drgającego. Udowodnić, że całkowita energia mechaniczna ciała wykonującego ruch harmoniczny jest stała. Rozwiązywać zadania z wykorzystaniem matematycznego opisu ruchu drgającego.
6..7	Wahadło matematyczne.	Zapisać i objaśnić wzór na okres drgań wahadła matematycznego.	Podać definicję wahadła matematycznego. Opisać sposób wykorzystania wahadła matematycznego do wyznaczania przyspieszenia ziemskiego.	Wyprowadzić wzór na okres wahadła matematycznego. Wykazać, że dla małych kątów wychylenia ruch wahadła matematycznego jest ruchem harmonicznym.
8	Drgania wymuszone i rezonansowe.	Wyjaśnić , na czym polega zjawisko rezonansu mechanicznego. Zademonstrować zjawisko rezonansu mechanicznego.	Zapisać wzorem i objaśnić pojęcie częstotliwości drgań własnych. Wyjaśnić powstawanie drgań wymuszonych.	
9	Pojęcie fali. Fale podłużne i poprzeczne. Wielkości charakteryzujące fale.	Wyjaśnić na czym polega rozchodzenie się fali mechanicznej. Wymienić i objaśnić wielkości charakteryzujące fale. Wyjaśnić różnicę między falą poprzeczną i podłużną, Podać przykłady ośrodków , w których rozchodzą się fale poprzeczne oraz ośrodków w których rozchodzą się fale podłużne.	Uzasadnić, że fala podłużna może się rozchodzić w każdym ośrodku, a fala poprzeczna tylko w ciałach stałych i na powierzchni cieczy. Podać definicję fali harmonicznej. Stosować w obliczeniach związek między długością fali, częstotliwością, okresem i szybkością rozchodzenia się fali.	
10 11	Funkcja falowa fali płaskiej.	Uzasadnić (posługując się funkcją falową) fakt, że wychylenie cząstki ośrodka biorącej udział w ruchu falowym zależy od jej położenia (x) i od czasu (t).	Podać wzór na wychylenie cząstki biorącej udział w ruchu falowym (funkcję falową) i objaśnić go. Wyjaśnić , co nazywamy fazą fali. Wykazać, że energia transportowana przez falę jest wprost proporcjonalna do kwadratu amplitudy tej fali.	Zbadać zależność $y(x)$ wychylenia cząstki od jej odległości od źródła w ustalonej chwili. Zbadać zależność $y(t)$ wychylenia od czasu dla wybranej cząstki biorącej udział w ruchu falowym. Stosować funkcję falową do obliczania długości fali.

12 13	Interferencja fal o jednakowych amplitudach i częstotliwościach.	<p>Podać zasadę superpozycji fal.</p> <p>Wyjaśnić pojęcie przesunięcia fazowego.</p> <p>Przedstawić na wykresach wynik interferencji fal przesuniętych w fazie o $\varphi_0=0$, $0 < \varphi_0 < 180$ $\varphi_0=180$.</p> <p>Podać warunek, przy którym w wyniku interferencji dwóch fal powstaje fala stojąca.</p> <p>Opisać falę stojącą (strzałki, węzły).</p>	<p>Analizować i wyjaśniać wynik interferencji fal o częstotliwościach podstawowej i wyższej harmonicznej.</p> <p>Wyjaśnić pojęcia częstotliwości podstawowej i wyższych harmonicznych.</p> <p>Zinterpretować graficznie amplitudę fali w funkcji falowej opisującej falę stojącą.</p> <p>Obliczyć odległość między sąsiednimi węzłami lub strzałkami fali stojącej.</p> <p>Opisać fale stojące w strunach.</p>	<p>Dokonać matematycznie superpozycji dwóch fal przesuniętych w fazie o φ_0 i zinterpretować otrzymaną funkcję falową.</p> <p>Dokonać matematycznie superpozycji dwóch fal w wyniku której powstaje fala stojąca i zinterpretować otrzymaną funkcję falową.</p> <p>Rozwiązywać zadania dotyczące fal stojących.</p>
14	Zasada Huygensa. Zjawisko dyfrakcji.	<p>Podać treść zasady Huygensa.</p> <p>Opisać zjawisko dyfrakcji.</p>	<p>Podać warunek, przy którym następuje silne ugięcie fali oraz warunek, przy którym zjawisko ugięcia można pominąć.</p>	
15	Interferencja fal harmonicznnych wysyłanych przez identyczne źródła.	<p>Zdefiniować źródła spójne (źródła fal spójnych).</p> <p>Podać warunki wzmocnienia fali i jej wygaszenia w przypadku interferencji fal harmonicznnych wysyłanych przez identyczne źródła.</p>	<p>Na podstawie funkcji falowej fali powstałej wskutek interferencji dwóch fal wysyłanych przez identyczne źródła uzasadnić fakt, że wynik interferencji w danym punkcie nie zmienia się z czasem.</p>	<p>Dokonać matematycznie interferencji fal harmonicznnych wysyłanych przez identyczne źródła i wyprowadzić wzory opisujące warunek wzmocnienia fali i wygaszenia.</p> <p>Rozwiązywać zadania z wykorzystaniem warunków wzmocnienia i wygaszenia fali.</p>
16	Fale akustyczne.	<p>Podać cechy fal akustycznych.</p> <p>Podać przykłady szybkości rozchodzenia się fal akustycznych (powietrze, woda, żelazo)</p>	<p>Opisać różnice między tonami, dźwiękami i szumami.</p>	<p>Opisać zakres natężenia fali akustycznej rejestrowanej przez ludzki mózg.</p>
	Zjawisko Dopplera	<p>Opisać zjawisko Dopplera w przypadku poruszającego się źródła i nieruchomego obserwatora.</p>	<p>Opisać zjawisko Dopplera w dowolnym przypadku względnego ruchu źródła dźwięku i obserwatora.</p> <p>Wyprowadzić wzór na częstotliwość odbieranego dźwięku w przypadku poruszającego się źródła i nieruchomego obserwatora.</p>	<p>Zinterpretować wzór ogólny (dla wszystkich przypadków) na częstotliwość odbieranego dźwięku w przypadku względnego ruchu źródła dźwięku i obserwatora.</p> <p>Rozwiązywać zadania dotyczące zjawiska Dopplera.</p>
8. ZJAWISKA TERMODYNAMICZNE.				
1	Ciśnienie gazu w naczyniu zamkniętym.	<p>Opisać założenia teorii kinetyczno-molekularnej gazów.</p> <p>Wyjaśnić z punktu widzenia teorii wywieranie przez gaz ciśnienia na ścianki naczynia.</p> <p>Wymienić czynniki wpływające na ciśnienie gazu w naczyniu zamkniętym.</p>	<p>Zapisać wzór na ciśnienie gazu (podstawowy wzór teorii kinetyczno-molekularnej).</p> <p>Wyrazić wzór na ciśnienie gazu przez różne wielkości fizyczne (n, m, gęstość gazu itp.)</p>	<p>Ewentualnie wyprowadzić wzór na ciśnienie gazu w naczyniu zamkniętym.</p>
2	Równanie stanu gazu doskonałego, Równanie Clapeyrona.	<p>Zapisać i objaśnić równanie stanu gazu doskonałego.</p> <p>Zapisać i objaśnić równanie Clapeyrona</p>	<p>Zapisać równanie Clapeyrona dla liczby moli n i liczby cząsteczek N (stała Boltzmanna).</p>	<p>Wyrazić średnią energię kinetyczną ruchu postępowego cząsteczki gazu doskonałego przez jego temperaturę T i stałą Boltzmanna.</p>

3,4	Przemiany gazu doskonałego. Przemiana izotermiczna. Przemiana izochoryczna. Przemiana izobaryczna.	Wymienić i opisać przemiany szczególne gazu doskonałego. Sformułować prawa dla przemian szczególnych. Przeliczyć temperaturę wyrażoną w skali Celsjusza na Kelwiny i odwrotnie.	Otrzymać z równania Clapeyrona prawa rządzące szczególnymi przemianami gazu doskonałego. Sporządzać i interpretować wykresy $p(V)$, $p(T)$, $V(T)$. Każdą przemianę szczególną przedstawić w różnych układach współrzędnych.	Interpretować prawa gazów z punktu widzenia teorii kinetyczno-molekularnej. Posługiwać się pojęciem współczynnika rozszerzalności objętościowej gazu Rozwiązywać problemy stosując ilościowy opis przemian gazu doskonałego.
5	Energia wewnętrzna gazu. Stopnie swobody.	Zdefiniować energię wewnętrzną ciała i gazu doskonałego. Korzystać z informacji, że energia wewnętrzna danej masy danego gazu doskonałego zależy jedynie od jej temperatury, a zmiana energii wewnętrznej jest związana jedynie ze zmianą temperatury.	Zapisać wzór na zmianę energii wewnętrznej gazu doskonałego jako funkcję zmianę jego temperatury.	Posługiwać się pojęciem stopni swobody cząsteczek gazu. Wyrazić wzór na całkowitą średnią energię kinetyczną cząsteczki (wszystkich rodzajów ruchu) przez liczbę stopni swobody cząsteczek gazów jedno-, dwu- i wieloatomowych.
6..8	I zasada termodynamiki i jej zastosowania dla przemian gazowych.	Posługiwać się pojęciem ciepła i przekazu ciepła. Wypowiedzieć, zapisać i objaśnić I zasadę termodynamiki. Korzystać z informacji, że I zasada termodynamiki jest zasadą zachowania energii układu. Obliczać pracę objętościową na podstawie wykresu $p(V)$ w prostych przypadkach. Zapisać I zasadę termodynamiki dla przemian: izotermicznej, izochorycznej, izobarycznej.	Interpretować przemiany gazowe (w tym także adiabatyczną) z punktu widzenia I zasady termodynamiki.	Rozwiązywać problemy ilościowe z zastosowaniem I zasady termodynamiki do przemian gazowych.
9	Ciepło właściwe i ciepło molowe.	Rozróżniać pojęcia: ciepła właściwego i ciepła molowego.	Definiować pojęcie ciepła właściwego i ciepła molowego substancji. Posługiwać się pojęciami ciepła molowego gazu w stałym ciśnieniu i stałej objętości oraz obliczać ich różnicę.	Wyprowadzić związek między C_p i C_v (różnicę i stosunek). Skorzystać z informacji, że C_p/C_v zależy od liczby stopni swobody cząsteczek.
10	Energia wewnętrzna jako funkcja stanu.	Korzystać z informacji, że zmiana energii wewnętrznej podczas przejścia gazu między dwoma stanami nie zależy od procesu (tak jak praca i ciepło), tylko od stanu początkowego i końcowego.	Wyjaśnić znaczenie stwierdzenia, że energia wewnętrzna jest funkcją stanu gazu(ciała).	Zapisać ogólny wzór na zmianę energii wewnętrznej gazu, słuszny w każdym procesie. Korzystać z powyższego wzoru podczas rozwiązywania problemów ilościowych.
11.. 13	Silniki cieplne. Odwracalny cykl Carnota.	Opisać zasadę działania silnika cieplnego. Wymienić przemiany z których składa się cykl Carnota. Posługiwać się pojęciem sprawności silnika cieplnego. Korzystać z informacji, że nie całe ciepło pobrane ze źródła może być zamienione na pracę	Zdefiniować sprawność silnika cieplnego. Obliczać sprawność różnych cykli. Sformułować II zasadę termodynamiki.	Posługiwać się pojęciem entropii układu i zmiany entropii. Korzystać z informacji, że w procesach samorzutnych entropia układu wzrasta.

14.. 15	Przejścia fazowe.	Opisać procesy: topnienia krzepnięcia, parowania, skraplania, sublimacji resublimacji. Odróżniać wrzenie od parowania.	Zdefiniować ciepła przemian fazowych. Sporządzać i interpretować odpowiednie wykresy. Opisywać przemiany energii w przemianach fazowych.	Rozwiązywać ilościowe problemy dotyczące bilansu cieplnego z uwzględnieniem przemian fazowych.
16	Para nasycona i para nienasycona.	Analizować wpływ zewnętrznego ciśnienia na temperaturę wrzenia cieczy.	Posługiwać się pojęciami pary nasyconej i pary nienasyconej. Korzystać z informacji, że ciśnienie pary nasyconej można zwiększyć jedynie przez wzrost temperatury, Korzystać z informacji, że pary nienasycone w przybliżeniu stosują się do praw gazowych.	Wyjaśnić, dlaczego ciśnienie pary nasyconej ze wzrostem temperatury wzrasta bardziej gwałtownie niż ciśnienie pary nienasyconej.
17	Rozszerzalność termiczna ciał.	Omówić na przykładach zjawisko rozszerzalności termicznej ciał. Obliczać zmiany objętości odpowiadające zmianom temperatury.	Obliczać zmiany objętości ciał spowodowane zmianami temperatury. Zdefiniować współczynnik rozszerzalności liniowej ciał stałych oraz objętościowej ciał stałych i cieczy	Podać związek (ewentualnie wyprowadzić) między współczynnikami rozszerzalności liniowej i objętościowej ciała stałego.
18	Transport energii przez przewodzenie i konwekcję.	Podać przykłady ciał, które są dobrymi przewodnikami ciepła . Opisać zjawiska: przewodzenia i konwekcji , podać przykłady praktycznego wykorzystania tych zjawisk.	Omówić doświadczenia pozwalające zbadać zjawisko przewodnictwa cieplnego ciał stałych, cieczy, gazów oraz sformułować wnioski wynikające z tych doświadczeń.	Objasnić analogie między przewodzeniem ciepła i prądu elektrycznego. Opisać ilościowo zjawisko przewodnictwa cieplnego.
9. POLE ELEKTROSTATYCZNE.				
1	Wzajemne oddziaływanie ciał naelektryzowanych. Prawo Coulomba.	Wyjaśnić, co to znaczy, że ciało jest naelektryzowane. Opisać oddziaływanie ciał naelektryzowanych. Zapisać i objaśnić prawo Coulomba.	Podać wartość ładunku elementarnego. Objasnić pojęcie przenikalności elektrycznej ośrodka.	Rozwiązywać zadania , stosując prawo Coulomba.
2..3	Elektryzowanie ciał . Zasada zachowania ładunku.	Wypowiedzieć i objaśnić zasadę zachowania ładunku. Opisać i wyjaśnić sposoby elektryzowania ciał , posługując się zasadą zachowania ładunku.	Rozwiązywać zadania doświadczalne dotyczące elektryzowania ciał.	
4, 5	Natężenie pola elektrostatycznego.	Podać sens fizyczny natężenia pola elektrostatycznego w danym punkcie. Przedstawić graficznie (za pomocą linii pola) pole centralne i jednorodne. Odpowiedzieć na pytanie : od czego zależy natężenie pola centralnego w danym punkcie?	Wypowiedzieć definicję natężenia pola. Korzystając z definicji podać jednostkę natężenia pola w SI. Obliczyć natężenie pola wytworzonego przez ładunek punktowy.	Sporządzić wykres $E(r)$ dla pola wytworzonego przez ładunek punktowy.
6	Zasada superpozycji natężeń pól.	Korzystać z zasady superpozycji pól , opisać jakościowo pole wytworzone przez wybrane układy ładunków.	Obliczyć natężenie pola elektrycznego w różnych punktach symetralnej odcinka łączącego ładunki tworzące dipol elektryczny.	Obliczyć natężenie pola wytworzonego przez wybrane układy ładunków.

7	Naelektryzowany przewodnik.	Przedstawić graficznie pole wytworzone przez naelektryzowaną metalową kulkę . Opisać rozkład ładunku wprowadzonego na przewodnik o dowolnym kształcie.	Zaproponować doświadczalny sposób sprawdzenia rozkładu ładunku wewnątrz i na zewnątrz naładowanego przewodnika.	Przeprowadzić rozmowienie prowadzące do wniosku, że linie pola elektrostatycznego są w każdym punkcie prostopadłe do powierzchni naładowanego przewodnika.
8	Przewodnik w polu elektrostatycznym.	Wyjaśnić działanie piorunochronu i klatki Faradaya.	Przedstawić graficznie pole elektrostatyczne wytworzone przez naelektryzowaną kulkę, do której zbliżono przedmiot metalowy	Rozwiązywać problemy , stosując ilościowy opis pola elektrostatycznego Uzasadnić fakt, że wewnątrz przewodnika znajdującego się w zewnętrznym polu elektrostatycznym natężenie pola jest równe zeru.
9	Analogie pomiędzy wielkościami opisującymi pola grawitacyjne i elektrostatyczne.	Zna analogie pomiędzy wielkościami opisującymi pola grawitacyjne i elektrostatyczne.	Potrafi zapisać i objaśnić wzór na energię potencjalną ładunku. w elektrostatycznym polu centralnym. Podać definicję potencjału pola elektrostatycznego w danym punkcie. Korzystać z ogólnego wzoru na pracę w polu elektrostatycznym ($W = q U$) do opisu zjawisk i ich zastosowań.	Wykorzystać analogie między opisem pola grawitacyjnego i elektrostatycznego do zapisania wzorami wielkości opisujących pole elektrostatyczne i pracę przy przemieszczaniu ładunku w tym polu. Wykorzystać definicję potencjału do wprowadzenia ogólnego wzoru na pracę w polu elektrostatycznym. Rozwiązywać problemy , stosując ilościowy opis pola elektrostatycznego.
12	Pojemność elektryczna ciała przewodzącego.	Zdefiniować pojemność przewodnika i jednostkę pojemności.	Objaśnić pojęcie stałej dielektrycznej.	Wyjaśnić wpływ dielektryka na pojemność kondensatora.
13.. 14	Kondensator	Odpowiedzieć na pytanie : od czego zależy pojemność przewodnika? Objaśnić pojęcie kondensatora. Odpowiedzieć , od czego i jak zależy pojemność kondensatora płaskiego?		Rozwiązywać zadania dotyczące pojemności kondensatora płaskiego. Opisać zjawiska zachodzące w dielektryku umieszczonym w polu elektrostatycznym
15	Energia naładowanego kondensatora.	Zna wzór na energii naładowanego kondensatora.	Objaśnić , od czego i jak zależy energia naładowanego kondensatora?	Rozwiązywać zadania dotyczące pojemności i energii kondensatora płaskiego.

16	Ruch naładowanej cząstki w polu elektrostatycznym.	Analizować jakościowo ruch cząstki naładowanej w jednorodnym polu elektrostatycznym, gdy: cząstka jest w spoczynku, wpada w pole równoległe do natężenia pola lub prostopadle do natężenia pola,	Potrafi opisać budowę i wyjaśnić zasadę działania lampy oscyloskopowej.	Rozwiązywać zadania dotyczące ruchu cząstki naładowanej w jednorodnym polu elektrostatycznym. Przygotować prezentację na temat zastosowania lampy oscyloskopowej w oscylografach, elektrokardiografach, urządzeniach radarowych.
10. PRĄD STAŁY				
1	Prąd elektryczny jako przepływ ładunku. Natężenie prądu.	Zdefiniować natężenie prądu i jego jednostkę. Opisać zjawisko przepływu prądu elektrycznego w metalach.	Objąsnić mikroskopowy model przepływu prądu w metalach. Obliczać ładunek przepływający w obwodzie na podstawie wykresu $I(t)$.	Rozwiązywać zadania związane z przepływem prądu stałego w obwodach zamkniętych.
2	Doświadczalne sprawdzenie $I(U)$	Zaplanować schemat obwodu. Odczytywać wskazania przyrządów pomiarowych. Ocenić dokładność przyrządu. Przygotować zestaw doświadczalny. Wykonać samodzielnie kolejne czynności. Sporządzić tabelę wyników pomiaru. Sporządzić odpowiedni układ współrzędnych (podpisać, wyskalować osie, zaznaczyć jednostki wielkości fizycznych). Zaznaczyć w układzie współrzędnych punkty wraz z niepewnościami. Zapisać wynik pomiaru w postaci x Podać treść prawa Ohma i stosować je w zadaniach.	Oszacować niepewność pomiaru pośredniego metodą najmniej korzystnego przypadku. Przedstawić graficznie wyniki pomiarów wraz z niepewnościami. Dopasować graficznie prostą do punktów pomiarowych i ocenić trafność tego postępowania. Odczytać z dopasowanego graficznie wykresu współczynnik kierunkowy prostej. Podać przyczyny ewentualnych błędów systematycznych. Zaproponować sposób postępowania pozwalający uniknąć błędów systematycznych. Oszacować wielkość błędów systematycznych. Ocenić krytycznie, czy otrzymany wynik doświadczenia jest realny. Samodzielnie sformułować wnioski wynikające z doświadczenia.	Dopasować prostą do wyników pomiarów. Obliczyć współczynnik kierunkowy prostej dopasowanej do punktów pomiarowych oraz błąd względny pomiaru złożonego metodą pochodnej logarytmicznej. <u>Samodzielnie zaproponować metodę wyznaczenia wielkości fizycznej.</u>
3	Badanie zależności $I(U)$ dla odcinka obwodu.	Podać zależność natężenia prądu od przyłożonego napięcia w przewodnikach metalicznych(gdy można pominąć wpływ temperatury na zmianę oporu). Podać definicję oporu elektrycznego odcinka obwodu i jego jednostki,	Opisać charakterystyki prądowo-napięciowe dla różnych odbiorników. Opisać wpływ temperatury na opór przewodnika metalicznego.	Oszacować współczynnik temperaturowy oporu na podstawie wykresu $R(t)$.

4	Łączenie szeregowo i równoległe odbiorników energii.	<p>Podać treść I prawa Kirchhoffa i stosować je w zadaniach.</p> <p>Narysować schemat obwodu, w którym odbiorniki są połączone szeregowo lub równoległe.</p> <p>Obliczać opór zastępczy odbiorników połączonych szeregowo i równoległe.</p> <p>Wyjaśnić rolę bezpieczników w domowej instalacji elektrycznej.</p>	<p>Podać związki między napięciami, natężeniami i oporami dla układu odbiorników połączonych szeregowo i równoległe (wyprowadzić wzory na opory zastępcze)</p> <p>Zapisać i objaśnić prawo Ohma dla całego obwodu.</p> <p>Narysować charakterystykę prądowo-napięciową przewodnika podlegającego prawu Ohma.</p> <p>Obliczać opór zastępczy dla połączeń mieszanych odbiorników.</p> <p>Wykonać obliczenia konieczne przy zmianie zakresu mierników elektrycznych.</p>	<p>Stosować prawa: Ohma, Kirchhoffa w zadaniach.</p> <p>Wyjaśnić, dlaczego wyznaczanie oporu za pomocą amperomierza i woltomierza jest zawsze obarczone błędem i jak stosować odpowiednie poprawki.</p>
5	Od czego zależy opór przewodnika?	<p>Odpowiedzieć na pytanie: od czego zależy opór elektryczny przewodnika?</p> <p>Podać jednostki i sens fizyczny oporu właściwego materiału.</p> <p>Opisać wpływ zmian temperatury na opór przewodnika.</p> <p>Obliczyć opór przewodnika, znając jego opór właściwy i wymiary geometryczne.</p> <p>Podać przykłady dobrych przewodników prądu elektrycznego.</p>	<p>Zaplanować doświadczenie sprawdzające zależność oporu przewodnika od jego długości i przekroju poprzecznego.</p>	<p>Rozwiązuje zadania z wykorzystaniem wzorów na opór elektryczny.</p>
6	Praca i moc prądu elektrycznego.	<p>Posługiwać się pojęciami napięcia elektrycznego, pracy, mocy prądu oraz ich jednostkami w SI.</p> <p>Zapisać wzór na tzw. ciepło Joule'a.</p>	<p>Analizuje pracę prądu elektrycznego, przemianę energii elektrycznej w energię wewnętrzną.</p>	<p>Oblicza pracę prądu oraz moc wydzieloną na elementach obwodu połączonych szeregowo i równoległe.</p>
7	Siła elektromotoryczna źródła energii elektrycznej.	<p>Opisać budowę ogniw galwanicznych.</p> <p>Potrafi zmierzyć: siłę elektromotoryczną ogniwa.</p>	<p>Wyjaśnić pojęcie siły elektromotorycznej źródła energii elektrycznej i jego oporu wewnętrznego.</p>	
8	Prosty obwód zamknięty prądu stałego	<p>Zna prawo Ohma dla całego obwodu.</p> <p>Zaplanować doświadczenie, którego celem jest obserwacja zależności natężenia prądu w obwodzie od oporu zewnętrznego.</p>	<p>Zapisać i objaśnić prawo Ohma dla całego obwodu</p> <p>Analizuje pracę prądu elektrycznego, przemianę energii elektrycznej w energię wewnętrzną.</p>	<p>Objaśnia związki pomiędzy \mathcal{E}, I, r dla układu ogniw o jednakowych siłach elektromotorycznych i oporach wewnętrznych połączonych szeregowo i równoległe.</p> <p>Przygotowuje prezentację na temat łączenia ogniw.</p>
9	Co wskazuje woltomierz dołączony do źródła siły elektromotorycznej?	<p>Wyjaśnić, jaką wielkość wskazuje woltomierz dołączony do biegunów źródła w obwodzie otwartym i zamkniętym?</p> <p>Wyjaśnić różnicę między siłą elektromotoryczną i napięciem pomiędzy biegunami źródła (na podstawie prawa Ohma).</p> <p>Wyjaśnić pojęcie oporu wewnętrznego ogniwa.</p>	<p>Zaplanować doświadczenie, którego celem jest sporządzenie wykresu zależności napięcia na końcach źródła od natężenia prądu</p>	<p>Wyprowadzić prawo Ohma dla zamkniętego obwodu z zasady zachowania energii.</p> <p>Przedstawić na wykresie $U(I)$ i wyznaczyć z wykresu siłę elektromotoryczną źródła, opór wewnętrzny.</p>

9	Wzrosty i spadki potencjału w obwodzie zamkniętym. Drugie prawo Kirchhoffa.	Potrafi zapisać II prawo Kirchhoffa dla oczka sieci. Posługuje się pojęciami: oczko, węzeł sieci. Wyjaśnić konwencje znaków w zapisie II prawa Kirchhoffa.	Przedstawia graficznie wzrosty i spadki potencjału w obwodzie. Zapisuje równanie wyrażające związek między natężeniem prądów, oporami i siłami elektromotorycznymi zgodnie z umowami stosowanymi dla II prawa Kirchhoffa.	Rozwiązuje zadania.
10	II prawo Kirchhoffa.	Wypowiedzieć i zapisać II prawo Kirchhoffa dla oczka obwodu. Wyjaśnić konwencje znaków w zapisie II prawa Kirchhoffa.	Przedstawić bilans energii w obwodzie zamkniętym zawierającym tzw. elementy czynne (np. Akumulator lub silnik elektryczny)	Prześledzić wzrosty i spadki potencjału w obwodzie zamkniętym (oczku). Rozwiązywać problemy ilościowe z wykorzystaniem praw Kirchhoffa.
11. POLE MAGNETYCZNE.				
1	Magnesy trwałe. Pole magnetyczne magnesu.	Przedstawić graficznie pole magnetyczne magnesu trwałego.	Zdefiniować indukcję magnetyczną.	
2	Przewodnik z prądem w polu magnetycznym.	Opisać i wyjaśnić doświadczenie Oersteda.	Podać warunki , kiedy siła elektrodynamiczna jest max, a kiedy nie działa wcale?	Jak sprawdzić doświadczalnie działanie siły elektrodynamicznej?
3	Wektor indukcji magnetycznej.	Podać cechy wektora indukcji magnetycznej. Podać cechy siły elektrodynamicznej. Stosować wzór na wartość max. siły elektrodynamicznej .	Zdefiniować jednostkę indukcji magnetycznej. Określić wartość , kierunek i zwrot siły elektrodynamicznej w konkretnych przypadkach.	Przedyskutować zależność wartości siły elektrodynamicznej od kąta między wektorem indukcji magnetycznej i przewodnikiem.
4	Naładowana cząstka w polu magnetycznym. Siła Lorentza. Cyklotron.	Podaj cechy siły Lorentza. Stosować wzór na max wartość siły Lorentza.	Określić wartość , kierunek i zwrot siły elektrodynamicznej i siły Lorentza w konkretnych przypadkach. Opisać ruch naładowanej cząstki w polu magnetycznym, gdy cząstka wpada prostopadle do linii pola.	Przedyskutować ruch naładowanej cząstki w polu magnetycznym w zależności od kąta między wektorami indukcji magnetycznej i prędkości. Przedstawić zasadę działania i zastosowanie cyklotronu.
5	Pole magnetyczne przewodników z prądem.	Opisać i przedstawić graficznie pole magnetyczne przewodnika prostoliniowego, kołowej pętli i zwojnicy.		Rozwiązywać problemy związane z oddziaływaniem pola magnetycznego na poruszającą się cząstkę naładowaną i przewodnik z prądem.
6	Silnik elektryczny.		Objaśnić zasadę działania silnika elektrycznego	
7	Właściwości magnetyczne substancji.	Podać przykłady zastosowania ferromagnetyków.	Jakościowo opisać właściwości magnetyczne substancji.	
8	Zjawisko indukcji magnetycznej.	Objaśnić , na czym polega zjawisko indukcji elektromagnetycznej i podać warunki jego występowania. Objaśnić pojęcie strumienia magnetycznego i podać jego jednostkę. Podać sposoby wzbudzania prądu indukcyjnego.	Zapisać i przedyskutować wzór na strumień wektora indukcji magnetycznej. Obliczać strumień magnetyczny.	

9	Siła elektromotoryczna indukcji.	Poprawnie interpretować prawo Faradaya a indukcji elektromagnetycznej.	Wyjaśnić , dlaczego między końcami przewodnika poruszającego się w polu magnetycznym prostopadle do linii pola powstaje napięcie. Sporządzać wykresy $\Phi(t)$, $\mathcal{E}(t)$. Poprawnie interpretować wyrażenie na siłę elektromotoryczną indukcji.	
10	Reguła Lenza.	Stosować regułę Lentza.		
11	Zjawisko samoindukcji.	Objaśnić na czym polega zjawisko samoindukcji i podać warunki jego występowania. Odpowiedzieć na pytanie od czego zależy współczynnik samoindukcji zwojnicy? Podać jednostkę indukcyjności.	Poprawnie interpretować wyrażenie na siłę elektromotoryczną indukcji i samoindukcji.	
12	Prąd zmienny.	Wymienić wielkości opisujące prąd przemienny.	Objaśnić zasadę działania prądniczy prądu przemiennego. Posługiwać się wielkościami opisującymi prąd przemienny. Obliczać pracę i moc prądu przemiennego.	Wyprowadzić wzór na $\mathcal{E}(t)$ dla prądniczy prądu przemiennego.
13	Transformator.		Objaśnić zasadę działania transformatora. Podać przykłady zastosowania transformatora. Wyjaśnić pojęcie ciepła Joule a.	Wyjaśnić, dlaczego przesyłanie energii elektrycznej wiąże się z jej stratami. Przygotować prezentację na temat przesyłania energii elektrycznej na duże odległości.
12. OPTYKA.				
1.2	Zjawisko odbicia i załamania światła.	Objaśnić , na czym polega zjawisko odbicia światła. Sformułować i stosować prawo odbicia. Wyjaśnić zjawisko rozpraszania. Opisać zjawisko załamania światła. Zapisać i objaśnić prawo załamania światła i zdefiniować bezwzględny współczynnik załamania.	Zapisać i objaśnić związek względnego współczynnika załamania światła na granicy dwóch ośrodków z bezwzględnymi współczynnikami załamania tych ośrodków.	Stosować prawa: odbicia , załamania w rozwiązywaniu zadań.
3	Całkowite wewnętrzne odbicie.	Objaśnić , na czym polega zjawisko całkowitego wewnętrznego odbicia? Wymienić warunki, w których zachodzi całkowite wewnętrzne odbicie.	Zdefiniować kąt graniczny. Wymienić przykłady praktycznego wykorzystania zjawiska całkowitego wewnętrznego odbicia.	Zaplanować i wykonać doświadczenie pokazujące zjawisko całkowitego wewnętrznego odbicia. Wyjaśnić zasadę działania światłowodu i podać przykłady jego zastosowania.
4	Zwierciadła: płaskie i kuliste.	Wymienić cechy obrazu otrzymanego w zwierciadle płaskim. Omówić podział zwierciadeł kulistych na: wklęsłe i wypukłe. Objąsnić pojęcia: ognisko, ogniskowa, promień krzywizny, oś optyczna.	Wykonać konstrukcję obrazu w zwierciadle płaskim. Zapisać równanie zwierciadła i prawidłowo z niego korzystać. Zapisać i objaśnić wzór na powiększenie obrazu. Wykonać konstrukcję obrazów w zwierciadłach kulistych i wymienić ich cechy.	Narysować wykres funkcji $y(x)$ dla zwierciadeł sferycznych i podać interpretacje tego wykresu. Wymienić i omówić praktyczne zastosowanie zwierciadeł.

5	Płytką równoległościenną.		Opisać przejście światła przez płytkę równoległościenną, korzystając z prawa załamania.	
6	Pryzmat. Rozszczepienie światła białego w pryzmacie.	Opisać i narysować przejście światła monochromatycznego przez pryzmat. Opisać i wyjaśnić zjawisko rozszczepienia światła białego.	Opisać przejście światła przez pryzmat, korzystając z prawa załamania.	Potrafi wyprowadzić wzór na odchylenie światła w pryzmacie.
7...8	Soczewki i obrazy otrzymywane w soczewkach.	Opisać rodzaje soczewek. Objąć pojęcia: ognisko, ogniskowa, promień krzywizny, oś optyczna. Objąć pojęcie zdolności skupiającej soczewki.	Zapisać wzór informujący, od czego zależy ogniskowa soczewki i poprawnie go zinterpretować. Obliczać zdolność skupiającą układu cienkich, stykających się soczewek. Sporządzać konstrukcje obrazów w soczewkach i wymienić cechy obrazu w każdym przypadku. Zapisać i zinterpretować równanie soczewki. Objąć działanie oka jako przyrządu optycznego.	Narysować wykres funkcji $y(x)$ dla soczewek i podać interpretację tego wykresu. Objąć zasadę działania lupy. Korzystać z równania soczewki do rozwiązywania zadań. Rozwiązywać zadania jakościowe i ilościowe związane z praktycznym wykorzystywaniem soczewek. Przygotować prezentację na jeden z tematów: -wady wzroku i sposoby ich korygowania, -zastosowanie soczewek i ich układach w przyrządach optycznych, -budowa i zasada działania mikroskopu optycznego.

13. DUALNA NATURA PROMIENIOWANIA I MATERII.

1..2	Fale elektromagnetyczne.	Omówić widmo fal elektromagnetycznych, Podać źródła fal z poszczególnych zakresów długości, omówić ich zastosowania,		Opisać powstawanie fal elektromagnetycznych w obwodach LC. Wyjaśnić, dlaczego obwód LC nazywamy obwodem drgań elektrycznych? Wskazać analogie drgań elektrycznych w obwodzie LC do drgań mechanicznych. Wyjaśnij, na czym polega zjawisko rezonansu elektromagnetycznego.
3	Światło jako fala elektromagnetyczna: - pomiar wartości prędkości światła	Opisać jedną z metod pomiaru wartości prędkości światła.		
4..5	Zjawisko rozszczepienia światła. Doświadczenie Younga. Dyfrakcja i interferencja światła, siatka dyfrakcyjna	Opisać zjawisko rozszczepienia światła. Opisać siatkę dyfrakcyjną i posługiwać się pojęciem stałej siatki. Opisać zjawiska dyfrakcji i interferencji światła.	Posługiwać się pojęciem spójności fal. Porównać obrazy otrzymane na ekranie po przejściu przez siatkę dyfrakcyjną światła monochromatycznego i białego. Zapisać wzór wyrażający zależność położenia prążka n -tego rzędu od długości fali i odległości między szczelinami i poprawnie go zinterpretować.	Rozwiązywać problemy z zastosowaniem zależności $d \sin \alpha = n \lambda$.
6..7	Polaryzacja światła.	Podać przykłady praktycznego wykorzystania zjawiska polaryzacji.	Objąć zjawisko polaryzacji światła (jakościowo). Wymienić sposoby polaryzowania światła.	Posługiwać się pojęciem kąta Brewstera.

8..9	Zjawisko fotoelektryczne zewnętrzne.	Wyjaśnić, na czym polega zjawisko fotoelektryczne zewnętrzne? Posługiwać się pojęciem pracy wyjścia elektronu z metalu. Sformułować warunek zajścia efektu fotoelektrycznego dla metalu o pracy wyjścia W. Podać przykład zastosowania fotokomórki. Zapisać i zinterpretować wzór na energię kwantu.	Odpowiedzieć na pytania: -od czego zależy energia kinetyczna fotoelektronów? - od czego zależy liczba fotoelektronów wybitych z metalu ? Wyjaśnić zjawisko fotoelektryczne na podstawie kwantowego modelu światła. Napisać i objaśnić wzór na energię kinetyczną fotoelektronów. Narysować i objaśnić wykres zależności energii kinetycznej fotoelektronów od częstotliwości (dla kilku metali).	Narysować i omówić charakterystykę prądowo-napięciową fotokomórki. Omówić doświadczenia dotyczące badania efektu fotoelektrycznego i wynikające z nich wnioski. Rozwiązywać zadania dotyczące zjawiska fotoelektrycznego. Przygotować prezentację „Narodziny fizyki kwantowej”.
10.. 11	Emisja i absorpcja promieniowania elektromagnetycznego.	Wyjaśnić pojęcie ciała doskonale czarnego. Rozróżnić widmo ciągłe i widmo liniowe. Rozróżnić widmo emisyjne i absorpcyjne. Opisać widmo promieniowania ciał stałych i cieczy. Opisać widma gazów jednoatomowych i par pierwiastków. Opisać metodę analizy widmowej. Podać przykłady zastosowania analizy widmowej. Wyjaśnić różnice między widmem emisyjnym i absorpcyjnym. Wyjaśnić, jak powstają linie Fraunhofera w widmie słonecznym?	Objaśnić prawo Stefana-Boltzmana. Objaśnić prawo Wiena.	Posługiwać się prawami Stefana-Boltzmana i Wiena.
12	Model Bohra atomu wodoru.	Opisać szczegółowo widmo atomu wodoru. Objaśnić wzór Balmera. Posługiwać się pojęciem atomu w stanie podstawowym i wzbudzonym.	Sformułować i zapisać postulaty Bohra. Obliczyć całkowitą energię elektronu w atomie wodoru. Wyjaśnić, jak powstają serie widmowe, korzystając z modelu Bohra atomu wodoru. Zamienić energię wyrażoną w dżulach na eV. Obliczyć długości i częstotliwości fal odpowiadających liniom widzialnej części widma atomu wodoru. Objaśnić uogólniony wzór Balmera.	Wykazać zgodność wzoru Balmera z modelem Bohra budowy atomu wodoru. Wyjaśnić, dlaczego nie można wytłumaczyć powstawania liniowego widma atomu wodoru na gruncie fizyki klasycznej? Wyjaśnić, dlaczego model Bohra atomu wodoru był modelem „rewolucyjnym”? Wyjaśnić, dlaczego model Bohra jest do dziś wykorzystywany do intuicyjnego wyjaśniania niektórych wyników doświadczalnych? Wyjaśnić, co to znaczy, że światło ma naturę dualną?

13.. 14	Promieniowanie rentgenowskie.	Opisać właściwości promieni X. Wymienić przykłady zastosowania promieniowania rentgenowskiego.	Opisać widmo promieniowania rentgenowskiego. Wyjaśnić sposób powstawania promieniowania o widmie ciągłym (promieniowanie hamowania). Wyjaśnić sposób powstawania promieniowania o widmie liniowym (promieniowania charakterystycznego).	Wyjaśnić, jak powstaje krótkofalowa granica widma promieniowania hamowania λ_{\min} . Omówić zjawisko dyfrakcji promieni X na kryształach. Omówić zjawisko Comptona. Wyjaśnić, co to znaczy, że promieniowanie X ma naturę dualną?
15	Fale materii.	Objaśnić wzór na długość fali de Broglie a.	Podać treść hipotezy de Broglie a, Zapisać wzór na długość fali de Broglie a dla elektronu Obliczyć długość fali de Broglie a dla elektronu o podanej energii kinetycznej. Wyjaśnić, dlaczego nie obserwuje się fal materii dla obiektów makroskopowych. Oszacować długość fal materii dla obiektów mikroskopowych i makroskopowych. Wyjaśnić, dlaczego właściwości falowe obiektów mikroskopowych (cząstek) mogą być zaobserwowane w eksperymentach, a nie obserwuje się właściwości falowych obiektów makroskopowych.	Omówić wyniki doświadczenia Davissona i Germera (rozpraszanie elektronów na kryształach). Przedstawić problem interpretacji fal materii. Omówić zastosowanie falowych właściwości cząstek (badanie kryształów, mikroskop elektronowy) Przygotować prezentację na temat: -interferencja fal materii na dwóch szczelinach, -interferencja pojedynczych elektronów.(np. Korzystając z animacji i symulacji zamieszczonych w multimedialnej obudowie podręcznika). Przygotować prezentację pt. "Dualizm kwantowo- falowy w przyrodzie".
14. MODELE PRZEWODNICTWA ELEKTRYCZNEGO.				
1..4	Półprzewodniki.	Podać przykład przewodnika, półprzewodnika, izolatora. Omówić zależność właściwości elektrycznych substancji od obecności elektronów swobodnych. Omówić podział ciał na: przewodniki, izolatory, półprzewodniki ze względu na zależność ich oporu właściwego od temperatury. Opisać budowę półprzewodników samoistnych i domieszkowych. Opisać zastosowanie diody półprzewodnikowej	Wyjaśnić, dlaczego opór półprzewodników maleje ze wzrostem temperatury? Wyjaśnić, dlaczego domieszkuje się półprzewodniki? Opisać półprzewodniki typu n i p. Omówić zjawiska występujące na złączu n-p. Omówić budowę, działanie diody półprzewodnikowej.	Przygotować prezentację na temat zastosowań półprzewodników.
Aneks 3. DOŚWIADCZENIA.				

1.....7	<p>1. POMIAR częstotliwości podstawowej drgań struny.</p> <p>2. Wyznaczanie ciepła właściwego cieczy lub ciała stałego.</p> <p>3. Badanie kształtu linii pola elektrycznego.</p> <p>4. Badanie kształtu linii pola magnetycznego.</p> <p>5. Wyznaczanie współczynnika załamania światła.</p> <p>6. Wyznaczanie powiększenia obrazu otrzymanego za pomocą soczewki.</p> <p>7. Znajdowanie charakterystyk prądowo-napięciowych opornika, żarówki i diody półprzewodnikowej.</p>	<p>Wymienić przykłady pomiarów bezpośrednich (prostych).</p> <p>Wymienić przykłady pomiarów pośrednich (złożonych).</p> <p>Odróżnić błędy od niepewności.</p> <p>Odróżnić błędy grube od błędów systematycznych.</p> <p>Wymienić sposoby eliminowania błędów pomiaru.</p> <p>Wskazać źródła występowania niepewności pomiarowych.</p> <p>Odczytywać wskazania przyrządów pomiarowych.</p> <p>Oceń dokładność przyrządu.</p> <p>Przygotować zestaw doświadczalny wg instrukcji.</p> <p>Wykonać samodzielnie kolejne czynności.</p> <p>Sporządzić tabelę wyników pomiaru.</p> <p>Obliczyć wartości średnie wielkości mierzonych.</p> <p>Sporządzić odpowiedni układ współrzędnych (podpisać, wyskalować osie, zaznaczyć jednostki wielkości fizycznych).</p> <p>Zaznaczyć w układzie współrzędnych punkty wraz z niepewnościami.</p> <p>Zapisać wynik pomiaru w postaci $x \pm \Delta x$</p>	<p>Obliczyć niepewność względną pomiaru.</p> <p>Oszacować niepewność pomiaru pośredniego metodą najmniej korzystnego przypadku.</p> <p>Przedstawić graficznie wyniki pomiarów wraz z niepewnościami.</p> <p>Dopasować graficznie prostą do punktów pomiarowych i ocenić trafność tego postępowania.</p> <p>Odczytać z dopasowanego graficznie wykresu współczynnik kierunkowy prostej.</p> <p>Podać przyczyny ewentualnych błędów systematycznych.</p> <p>Zaproponować sposób postępowania pozwalający uniknąć błędów systematycznych.</p> <p>Oszacować wielkość błędów systematycznych.</p> <p>Oceń krytycznie, czy otrzymany wynik doświadczenia jest realny.</p> <p>Samodzielnie sformułować wnioski wynikające z doświadczenia.</p>	<p>Dopasować prostą do wyników pomiarów.</p> <p>Obliczyć współczynnik kierunkowy prostej dopasowanej do punktów pomiarowych.</p> <p>Obliczyć odchylenie standardowe pojedynczego pomiaru.</p> <p>Obliczyć odchylenie standardowe średniej dla każdej serii pomiarów.</p> <p>Podać wynik pomiaru w postaci $x \pm \Delta x$.</p> <p>Oceń, czy niepewność pomiaru jest niepewnością systematyczną.</p> <p><u>Samodzielnie zaproponować metodę wyznaczenia wielkości fizycznej.</u></p>
-----------------	---	---	---	--

⁹ Informatyka zakres rozszerzony

1. Sposoby weryfikacji wiedzy i umiejętności ucznia

Ocenie podlegać będą:

- Kartkówki oraz sprawdziany realizowane z wybranych działów tematycznych
- Prace kontrolne lub projekty wykonywane w domu
- Wyniki testów osiągnięte we wskazanych kursach e-learningowych
- Stan prac wykonywanych na lekcji, zapisanych w folderze uczniowskim

2. Sposoby poprawienia proponowanej oceny rocznej

W zależności od ocen z poszczególnych działów nauczyciel proponuje sposób poprawienia proponowanej oceny rocznej. Może nim być napisanie dodatkowego sprawdzianu, wykonanie pracy dodatkowej lub projektu w domu lub na lekcji, prezentację własnego dorobku związanego z przedmiotem.

3. Szczegółowe wymagania edukacyjne zawiera tabela.

Wymagania umożliwiają dostosowanie do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów.

1. Podstawy algorytmiki i programowania

Prezentacja algorytmu liniowego w wybranej notacji				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Wie, co to jest algorytm.</p> <p>Określa dane do zadania oraz wyniki.</p> <p>Zna podstawowe zasady graficznego prezentowania algorytmów: podstawowe rodzaje bloków, ich przeznaczenie i sposoby umieszczania w schemacie blokowym.</p> <p>Potrafi narysować (od ręcznie) schemat blokowy algorytmu liniowego.</p> <p>Potrafi napisać prosty program, wyświetlający napis na ekranie monitora.</p>	<p>Wymienia przykłady czynności i działań w życiu codziennym oraz zadań szkolnych, które uważa się za algorytmy.</p> <p>Zna pojęcie specyfikacji zadania.</p> <p>Zna wybrane sposoby prezentacji algorytmów.</p> <p>Przedstawia algorytm liniowy w postaci listy kroków.</p> <p>Podczas rysowania schematów blokowych potrafi wykorzystać Autokształty z edytora tekstu.</p> <p>Określa pojęcia <i>program komputerowy</i>, <i>język programowania</i>.</p> <p>Zapisuje prosty algorytm liniowy w wybranym języku programowania. Potrafi go skompilować i uruchomić.</p>	<p>Określa zależności między problemem, algorytmem a programem komputerowym.</p> <p>Potrafi odpowiedzieć na pytanie, czy istnieją działania, które nie mają cech algorytmów, i podać przykłady.</p> <p>Przedstawia dokładną specyfikację dowolnego zadania.</p> <p>Analizuje poprawność budowy schematu blokowego.</p> <p>Wyjaśnia pojęcia: <i>program wynikowy</i>, <i>kompilacja</i>, <i>translacja</i>, <i>interpretacja</i>.</p> <p>Realizuje przykładowy algorytm liniowy w wybranym języku programowania.</p> <p>Wykonuje program i testuje go, podstawiając różne dane.</p>	<p>Zapisuje dowolny algorytm w wybranej przez siebie postaci (notacji).</p> <p>Potrafi samodzielnie zapoznać się z nowym programem edukacyjnym przeznaczonym do konstrukcji schematów blokowych.</p> <p>Potrafi przeprowadzić szczegółową analizę poprawności konstrukcji schematu blokowego.</p> <p>Analizuje działanie algorytmu dla przykładowych danych.</p> <p>Potrafi posłużyć się kompilatorem danego języka.</p> <p>Potrafi wskazać i poprawić błędy w programie.</p>	<p>Przestrzega zasad zapisu algorytmów w zadanej postaci (notacji).</p> <p>Stosuje poznane metody prezentacji algorytmów w opisie zadań (problemów) z innych przedmiotów szkolnych oraz różnych dziedzin życia.</p> <p>Potrafi samodzielnie zapoznać się z kompilatorem wybranego języka programowania.</p> <p>Samodzielnie pisze program realizujący algorytm liniowy.</p>
--	---	--	---	---

Podstawowe zasady programowania

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Zna klasyfikację języków programowania.</p> <p>Zna ogólną budowę programu i najważniejsze elementy języka programowania – słowa kluczowe, instrukcje, wyrażenia, zasady składni.</p> <p>Potrafi zrealizować prosty algorytm liniowy i z warunkami w języku wysokiego poziomu; potrafi skompilować i uruchomić program.</p>	<p>Zapisuje program w czytelnej postaci – stosuje wcięcia, komentarze.</p> <p>Rozumie znaczenie i działanie podstawowych instrukcji (m.in. iteracyjnych, warunkowych) wybranego języka programowania wysokiego poziomu.</p> <p>Wie, na czym polega programowanie strukturalne.</p> <p>Rozróżnia i poprawia błędy kompilacji i błędy wykonania.</p> <p>Potrafi zrealizować algorytmy iteracyjne w języku wysokiego poziomu.</p>	<p>Wymienia i omawia modele programowania.</p> <p>Potrafi prezentować złożone algorytmy (z podprogramami) w wybranym języku programowania.</p> <p>Zna i stosuje instrukcje wyboru.</p> <p>Prezentuje wybrane algorytmy iteracyjne w postaci programu komputerowego.</p> <p>Zna rekurencyjne realizacje prostych algorytmów.</p> <p>Rozumie i stosuje zasady programowania strukturalnego.</p> <p>Deklaruje procedury i funkcje bez parametrów.</p> <p>Wie, na czym polega różnica pomiędzy przekazywaniem parametrów przez zmienną i przez wartość w procedurach i funkcjach.</p> <p>Rozumie zasady postępowania przy rozwiązywaniu problemu metodą zstępującą.</p>	<p>Wie, jaka jest różnica między językiem wysokiego poziomu a językiem wewnętrznym; potrafi określić rolę procesora i pamięci operacyjnej w działaniu programów.</p> <p>Deklaruje procedury i funkcje z parametrami.</p> <p>Wie, jakie znaczenie ma zasięg zmiennej.</p> <p>Definiuje funkcje rekurencyjne. Potrafi prezentować algorytmy rekurencyjne w postaci programu.</p> <p>Zapisuje w postaci programu wybrane algorytmy sortowania, algorytmy na tekstach, definiując odpowiednie procedury lub funkcje.</p>	<p>Ocenia efektywność działania programu.</p> <p>Wskazuje podobieństwa i różnice dotyczące tworzenia programów zapisanych w różnych językach programowania; wyjaśnia działanie poszczególnych instrukcji, sposób deklaracji zmiennych.</p> <p>Sprawnie definiuje i stosuje procedury i funkcje w programach.</p> <p>Sprawnie korzysta z dodatkowej, fachowej literatury.</p> <p>Rozwiązuje przykładowe zadania z matury i olimpiady informatycznej.</p>
<p>Wymienia przykłady prostych struktur danych.</p> <p>Potrafi zadeklarować zmienne typu liczbowego (całkowite, rzeczywiste) i stosować je w zadaniach.</p>	<p>Wie, czym jest zmienna w programie i co oznacza przypisanie jej konkretnej wartości.</p> <p>Rozróżnia struktury danych: proste i złożone. Podaje przykłady.</p>	<p>Potrafi zastosować łańcuchowy i tablicowy typ danych w zadaniach.</p> <p>Deklaruje typ tablicowy i łańcuchowy.</p>	<p>Rozumie, na czym polega dobór struktur danych do algorytmu. Wczytuje i wprowadza elementy tablicy. Wprowadza dane tekstowe.</p> <p>Tworzy programy, dobierając odpowiednie struktury danych do programu.</p>	<p>Dobiera najlepszy algorytm i odpowiednie struktury danych do rozwiązania postawionego problemu.</p>

Techniki algorytmiczne i wybrane algorytmy

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Określa sytuacje warunkowe.</p> <p>Podaje przykłady zadań, w których występują sytuacje warunkowe.</p> <p>Wie, na czym polega powtarzanie tych samych operacji.</p> <p>Potrafi omówić na konkretnym przykładzie algorytm znajdowania najmniejszego z trzech elementów.</p>	<p>Potrafi odróżnić algorytm liniowy od algorytmu z warunkami (z rozgałęzieniami).</p> <p>Zna pojęcie iteracji i rozumie pojęcie algorytmu iteracyjnego. Podaje ich przykłady.</p> <p>Wie, od czego zależy liczba powtórzeń.</p> <p>Tworzy schemat blokowy algorytmu z warunkiem prostym i pętlą. Testuje rozwiązanie dla wybranych danych.</p> <p>Określa problemy, w których występuje rekurencja i podaje przykłady „zjawisk rekurencyjnych” – wziętych z życia i zadań szkolnych.</p> <p>Potrafi omówić algorytm porządkowania elementów (metodą przez wybór) na praktycznym przykładzie, np. wybierając najwyższego ucznia z grupy.</p> <p>Omawia wybrane algorytmy sortowania.</p> <p>Omawia wybrany algorytm na tekstach (np. tworzenie anagramów).</p>	<p>Analizuje algorytmy, w których występują powtórzenia (iteracje).</p> <p>Ocena zgodność algorytmu ze specyfikacją.</p> <p>Zna sposoby zakończenia iteracji. Określa kroki iteracji.</p> <p>Potrafi zapisać w wybranej notacji np. algorytm sumowania n liczb, algorytm obliczania silni, znajdowania minimum w ciągu n liczb, algorytm rozwiązywania równania liniowego.</p> <p>Potrafi zapisać algorytm z warunkami zagnieżdżonymi i pętlą w wybranej postaci.</p> <p>Zna iteracyjną postać algorytmu Euklidesa.</p> <p>Zna rekurencyjną realizację wybranego algorytmu, np. silni.</p> <p>Zna przynajmniej dwie techniki sortowania (np. bąbelkowe, przez wybór) i zapisuje wybrany algorytm w postaci programu komputerowego.</p> <p>Omawia wybrane algorytmy na tekstach.</p> <p>Potrafi wyjaśnić, na czym polega wydawanie reszty metodą zachłanną i napisać listę kroków tego algorytmu.</p>	<p>Zapisuje algorytmy z pętlą zagnieżdżoną.</p> <p>Zna metodę „dziel i zwyciężaj”, algorytm generowania liczb Fibonacciego, schemat Hornera. Omawia ich iteracyjną realizację i potrafi przedstawić jeden z nich w wybranej notacji.</p> <p>Zna inne algorytmy sortowania, np. pozycyjne, przez wstawianie.</p> <p>Wskazuje różnicę między rekurencją a iteracją.</p> <p>Zna rekurencyjną realizację wybranych algorytmów, np. obliczania silni i algorytm Euklidesa.</p> <p>Potrafi zamienić algorytm zapisany iteracyjnie na postać rekurencyjną.</p> <p>Zapisuje wybrany algorytm na tekstach (np. tworzenie anagramów, zliczanie znaków w tekście, sprawdzanie, czy dany ciąg jest palindromem) w postaci programu komputerowego.</p> <p>Zapisuje algorytm wydawania reszty metodą zachłanną w postaci programu komputerowego.</p>	<p>Rozumie dokładnie technikę rekurencji (znaczenie stosu).</p> <p>Potrafi ocenić, kiedy warto stosować iterację, a kiedy rekurencję.</p> <p>Zna trudniejsze algorytmy, np. trwałego małżeństwa, problem ośmiu hetmanów, szukanie wzorca w tekście. Potrafi zapisać je w różnych notacjach (również w języku programowania wysokiego poziomu).</p> <p>Korzysta samodzielnie z dodatkowej literatury fachowej.</p>

Elementy analizy algorytmów

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Wymienia własności algorytmów.</p> <p>Potrafi przeanalizować przebieg algorytmu zapisanego w postaci listy kroków lub w postaci schematu blokowego dla przykładowych danych i ocenić w ten sposób jego poprawność.</p>	<p>Zna i omawia własności algorytmów.</p> <p>Potrafi ocenić poprawność działania algorytmu i jego zgodność ze specyfikacją.</p> <p>Określa liczbę prostych działań zawartych w algorytmie.</p>	<p>Rozumie, co to jest złożoność czasowa algorytmu i potrafi określić liczbę operacji wykonywanych na elementach zbioru w wybranym algorytmie sortowania.</p> <p>Rozróżnia złożoność czasową i pamięciową.</p>	<p>Wie, jak ocenić złożoność pamięciową algorytmu.</p> <p>Potrafi porównać złożoność obliczeniową różnych algorytmów tego samego zadania dla tych samych danych.</p> <p>Wie, kiedy algorytm jest efektywny.</p>	<p>Określa złożoność czasową i pamięciową wybranych algorytmów. Zna odpowiednie wzory.</p> <p>Określa efektywność algorytmów.</p>

2. Komputer i sieci komputerowe

Reprezentacja danych w komputerze

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

Zna pojęcie systemu pozycyjnego. Wie, co to jest system binarny. Korzystając z przykładów, potrafi obliczyć wartość dziesiętną liczby zapisanej w systemie dwójkowym.	Wyjaśnia, co to jest system binarny, i potrafi dokonać zamiany liczby z systemu dziesiętnego na binarny i odwrotnie.	Zna system szesnastkowy i potrafi wykonać konwersję liczb dziesiętnych na liczby w systemie szesnastkowym i odwrotnie. Zna zależność między systemem binarnym i szesnastkowym.	Potrafi wykonać dowolną konwersję pomiędzy systemem dziesiętnym, dwójkowym i szesnastkowym. Potrafi napisać program obliczający wartość dziesiętną liczby dwójkowej.	Potrafi napisać program (w wersji iteracyjnej i rekurencyjnej) realizujący algorytm zamiany liczby dziesiętnej na postać binarną. Potrafi napisać program realizujący algorytm umożliwiający zamianę liczb z systemu szesnastkowego na dziesiętny i odwrotnie.
---	--	--	---	---

Kompresja i szyfrowanie danych

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
Wie, co to jest kompresja danych. Zna przynajmniej jeden algorytm kompresji danych. Wie, czym jest szyfrowanie danych. Zna przynajmniej jeden algorytm szyfrowania danych.	Rozumie, na czym polega kompresja danych i w jakim celu się ją wykonuje. Wymienia rodzaje kompresji. Omawia jeden przykładowy algorytm kompresji. Koduje tekst, używając alfabetu Morse'a. Wymienia przykładowe algorytmy szyfrowania. Potrafi zaszyfrować i odszyfrować prosty tekst.	Wie, co to jest współczynnik kompresji. Omawia rodzaje kompresji: kompresję stratną i bezstratną. Podaje przykłady algorytmów kompresji stratnej i bezstratnej. Omawia algorytm statyczny i słownikowy. Omawia przynajmniej dwa algorytmy szyfrowania: szyfr podstawieniowy i przestawieniowy.	Potrafi policzyć współczynnik kompresji. Wyjaśnia różnicę pomiędzy algorytmem statycznym a słownikowym. Stosuje algorytm słownikowy do kompresji ciągu znaków. Omawia przykładowy szyfr z kluczem. Stosuje szyfr Vigenère'a do zaszyfrowania ciągu znaków. Omawia wykorzystanie algorytmów szyfrowania w podpisie elektronicznym.	Wyszukuje dodatkowe informacje na temat kompresji i szyfrowania danych. Omawia inne algorytmy kompresji i szyfrowania. Potrafi zapisać wybrany algorytm kompresji lub szyfrowania w postaci programu. Zapoznaje się samodzielnie z kodem Huffmana i pokazuje na przykładzie jego zastosowanie. Omawia, czym się zajmuje stenografia, samodzielnie wyszukując informacje na ten temat. Wyjaśnia, w jaki sposób tworzy się podpis elektroniczny.

Komputer i system operacyjny

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
Wymienia części składowe zestawu komputerowego, podaje ich parametry i przeznaczenie. Rozróżnia rodzaje pamięci komputera, określa ich własności i przeznaczenie. Wie, co to jest bit i bajt. Wie, co to jest system operacyjny, wymienia i omawia jego podstawowe funkcje oraz z nich korzysta. Podaje przykłady systemów operacyjnych.	Potrafi sklasyfikować środki (urządzenia) i narzędzia (oprogramowanie) technologii informacyjnej. Wie, jak działa komputer. Wyjaśnia rolę procesora. Rozumie sposób organizacji pamięci komputerowej. Zna jednostki pamięci, pojemności nośników i programów. Omawia dwa przykładowe systemy operacyjne.	Analizuje model komputera zgodny z ideą von Neumanna. Potrafi wymienić i omówić rodzaje aktualnie używanych komputerów. Omawia, jak działa procesor. Wymienia i omawia popularne systemy operacyjne: Microsoft Windows, Unix, Linux, Mac Os.	Omawia szczegółowo model komputera zgodny z ideą von Neumanna. Wyjaśnia, w jaki sposób procesor wykonuje dodawanie liczb. Porównuje cechy różnych systemów operacyjnych, np. Microsoft Windows, Unix, Linux, Mac Os. Omawia przykładowe systemy operacyjne dla urządzeń mobilnych. Samodzielnie zapoznaje się z możliwościami nowych urządzeń związanych z TIK.	Omawia szczegółowo system Linux, porównując go do systemu Microsoft Windows. Korzystając z dodatkowych źródeł, omawia kierunek rozwoju systemów operacyjnych. Korzystając z dodatkowych źródeł, omawia najnowsze osiągnięcia dotyczące systemów operacyjnych stosowanych w urządzeniach mobilnych.

Sieci komputerowe

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Wyjaśnia pojęcia: <i>sieć komputerowa, zasoby sieciowe, klient, serwer</i>.</p> <p>Podaje podział sieci ze względu na wielkość, ze względu na model funkcjonowania i na topologię.</p> <p>Potrafi wymienić kilka cech pracy w sieci, odróżniających ją od pracy na autonomicznym komputerze.</p>	<p>Wymienia korzyści płynące z korzystania z sieci. Wyjaśnia, na czym polega wymiana informacji w sieci.</p> <p>Omawia podstawowe klasy i topologie sieciowe.</p> <p>Potrafi wymienić urządzenia i elementy sieciowe oraz omówić ich ogólne przeznaczenie. Zna cechy systemu działającego w szkolnej pracowni.</p> <p>Wie, co to jest protokół komunikacyjny.</p> <p>Zna zasady pracy w sieci, m.in. zasady udostępniania zasobów.</p> <p>Wie, z jakich warstw składa się warstwowy model sieci. Ogólnie je omawia.</p>	<p>Posługuje się terminologią sieciową.</p> <p>Potrafi wymienić zalety i wady różnych topologii sieci. Charakteryzuje topologie gwiazdy, magistrali i pierścienia.</p> <p>Zna znaczenie protokołu w sieciach (w tym TCP/IP).</p> <p>Definiuje funkcje i usługi poszczególnych warstw modelu warstwowego sieci.</p> <p>Wie, co to jest adres sieciowy. Wyjaśnia, co to jest adres domenowy i omawia jego strukturę.</p> <p>Potrafi omówić ogólne zasady administrowania siecią komputerową w architekturze „klient-serwer”.</p>	<p>Swobodnie posługuje się terminologią sieciową.</p> <p>Zna schemat działania sieci komputerowych.</p> <p>Omawia ogólnie określanie ustawień sieciowych danego komputera i jego lokalizacji w sieci (podsieci IPv4, protokół DHCP, DNS, TCP).</p> <p>Wie, co określa maska podsieci.</p> <p>Potrafi z pomocą nauczyciela zrealizować małą sieć komputerową – skonfigurować jej składniki, udostępnić pliki, dyski, drukarki, dodać użytkowników.</p>	<p>Omawia szczegółowo model warstwowy sieci.</p> <p>Omawia różne systemy sieciowe. Dokonuje ich analizy porównawczej.</p>
---	---	--	---	---

Zadania projektowe

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Zna etapy pracy nad projektem i bierze udział w pracy grupowej jako członek zespołu.</p> <p>Potrafi omówić historię komputerów.</p> <p>Umie wskazać ogólny kierunek zmian w technologiach komputerowych.</p> <p>Zna i stosuje podstawowe zasady netykiety.</p>	<p>Omawia etapy pracy nad projektem i bierze aktywny udział w pracy grupowej jako członek zespołu.</p> <p>Potrafi określić nowoczesne trendy w zastosowaniu urządzeń komputerowych.</p> <p>Omawia wybrane normy etyczne i prawne, m.in.: zasady korzystania z programów komputerowych, rodzaje licencji, rozpowszechnianie programów komputerowych.</p> <p>Omawia społeczne aspekty zastosowania informatyki.</p>	<p>Bierze aktywny udział w pracy grupowej jako członek zespołu, gromadząc i selekcjonując materiały do projektu.</p> <p>Potrafi wskazać nowości w zakresie usług internetowych oraz odszukać informacje na temat najnowszych pomysłów na komputery.</p> <p>Omawia wybrane normy etyczne i prawne, m.in. korzystanie z cudzych materiałów.</p> <p>Omawia szanse i zagrożenia związane z rozwojem informatyki i TIK, m.in.: uzależnienie od komputera i Internetu.</p>	<p>Pełni funkcje koordynatora w grupie. Komunikuje się z innymi członkami grupy z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, m.in. za pomocą urządzeń mobilnych.</p> <p>Omawia zagadnienia bezpieczeństwa i ochrony danych oraz informacji w komputerze i w sieciach komputerowych (rodzaje zagrożeń, sposoby ochrony).</p> <p>Omawia rozwój informatyki i technologii informacyjno-komunikacyjnych, m.in. najważniejsze elementy procesu rozwoju informatyki i TIK.</p>	<p>Przygotowuje analizę porównawczą, pokazującą na przestrzeni lat rozwój informatyki, w tym sieci komputerowych, oraz multimediów.</p> <p>Wskazuje tendencje w rozwoju informatyki i jej zastosowań, dostrzegając przeobrażenia w tej dziedzinie w kraju i na świecie.</p> <p>Przygotowuje indywidualny projekt na wybrany przez siebie temat.</p>

3. Opracowywanie informacji za pomocą komputera

Algorytmy i zależności funkcyjne w arkuszu kalkulacyjnym				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Zna zasady tworzenia formuł i stosowania funkcji arkusza kalkulacyjnego.</p> <p>Zna i stosuje zasady adresowania względnego i bezwzględnego w arkuszu kalkulacyjnym.</p> <p>Zapisuje w arkuszu kalkulacyjnym algorytm liniowy i z warunkami.</p> <p>Stosuje wybrane funkcje arkusza kalkulacyjnego.</p> <p>Potrafi utworzyć wykres w arkuszu kalkulacyjnym.</p>	<p>Zapisuje w arkuszu kalkulacyjnym algorytm z warunkami zagnieżdżonymi.</p> <p>Zna i stosuje zasady adresowania mieszanego w arkuszu kalkulacyjnym.</p> <p>Potrafi zrealizować iterację w arkuszu kalkulacyjnym.</p> <p>Rysuje wykres funkcji liniowej i kwadratowej.</p>	<p>Potrafi zrealizować pętlę zagnieżdżoną w arkuszu kalkulacyjnym.</p> <p>Wie, co to jest fraktal i w jaki sposób się go tworzy. Podaje przykłady fraktali.</p> <p>Rysuje wykres wybranej funkcji trygonometrycznej.</p> <p>Dobiera odpowiedni typ wykresu do prezentowanych danych.</p>	<p>Rysuje wykres funkcji liniowej, wielomianu, wybranej funkcji trygonometrycznej i funkcji logarymicznej.</p> <p>Zna możliwości zastosowania algorytmów iteracyjnych w rysowaniu fraktali, m.in.: śnieżynki Kocha, dywanu i trójkąta Sierpińskiego.</p> <p>Stosuje wybrane możliwości arkusza kalkulacyjnego do rozwiązywania zadań z różnych dziedzin.</p>	<p>Potrafi samodzielnie zobrazować wybraną zależność funkcyjną w arkuszu kalkulacyjnym, np. algorytm rozwiązywania układu równań liniowych metodą wyznaczników.</p> <p>Rozumie, w jaki sposób narysować paprotkę Barnsleya w arkuszu kalkulacyjnym.</p> <p>Korzystając z Internetu i innych źródeł, wyszukuje dodatkowe informacje na temat geometrii fraktalnej, m.in. dotyczące jej zastosowań.</p>
--	--	--	--	---

Multimedia i grafika komputerowa

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Zna urządzenia multimedialne, wymienia przykładowe nazwy, określa ogólnie przeznaczenie urządzeń multimedialnych.</p> <p>Posługuje się drukarką i skanerem. Po zeskanowaniu zapisuje obraz w pliku w formacie domyślnym.</p> <p>Wymienia programy do tworzenia i obróbki grafiki. Posługuje się jednym z nich w celu tworzenia własnych rysunków.</p> <p>Tworzy i edytuje obrazy w wybranym programie graficznym, korzystając z podstawowych narzędzi do edycji obrazu.</p> <p>Wie, czym różni się grafika rastrowa od wektorowej.</p>	<p>Korzysta z różnych urządzeń multimedialnych, zna ich działanie, podaje ich przeznaczenie.</p> <p>Definiuje pojęcie <i>komputer multimedialny</i>.</p> <p>Zna sposoby reprezentacji obrazu i dźwięku w komputerze.</p> <p>Zna modele barw.</p> <p>Zapisuje plik graficzny w różnych formatach. Zna zastosowanie poszczególnych formatów, ich zalety i wady.</p> <p>Wymienia formaty zapisu dźwięku.</p> <p>Zna podstawowe możliwości wybranych programów do edycji obrazu rastrowego i wektorowego.</p> <p>Potrafi wybrać fragmenty obrazu i wykonać na nich różne operacje, np. selekcje, przekształcenia (obrotu, odbicia).</p> <p>Potrafi, korzystając z gotowego pliku video, wykonać proste operacje, tj. podzielić film na fragmenty, przyciąć film, dodać efekty.</p>	<p>Posługuje się sprawnie wybranymi urządzeniami multimedialnymi.</p> <p>Zna różne możliwości komputera w zakresie edycji obrazu, dźwięku, animacji i wideo.</p> <p>Omawia model barw. Zna pojęcia: RGB i CMYK.</p> <p>Omawia formaty plików dźwiękowych.</p> <p>Potrafi stosować różne narzędzia malarskie i korekcyjne oraz wybrać odpowiedni tryb ich pracy.</p> <p>Wie, na czym polega praca z warstwami. Wykonuje rysunki, korzystając z warstw.</p> <p>Potrafi tworzyć przykładowe fotomontaże.</p> <p>Tworzy obraz w grafice wektorowej, rysuje figury, ścieżki.</p> <p>Wykonuje przekształcenia obrazu (obrotu, odbicia), tworząc obrazy w grafice rastrowej i wektorowej.</p>	<p>Zna i stosuje w praktyce zaawansowaną obróbkę grafiki rastrowej i wektorowej.</p> <p>Przy użyciu odpowiednich narzędzi potrafi zaznaczyć fragmenty obrazu nawet o skomplikowanym kształcie.</p> <p>Potrafi zapisywać pliki multimedialne w różnych formatach, ze szczególnym uwzględnieniem formatów internetowych.</p> <p>Zna pojęcia: <i>filtr</i>, <i>histogram</i>, <i>krzywa barw</i>.</p> <p>Potrafi zdefiniować barwy i wykonać na nich operacje.</p> <p>Stosuje filtry.</p> <p>Wykonuje ćwiczenia z maskami (wybiera fragmenty obrazu).</p> <p>Potrafi retuszować obraz.</p> <p>Wie, czym są krzywe Bézierra i rysuje je.</p> <p>Opracowuje samodzielnie krótki film.</p>	<p>Samodzielnie zapoznaje się z programami do obróbki grafiki rastrowej i wektorowej.</p> <p>Tworzy obrazy, wykorzystując różne możliwości programów.</p> <p>Korzystając z Pomocy i innych źródeł, poznaje możliwości programów graficznych.</p> <p>Przygotowuje grafikę do własnej strony internetowej lub prezentacji multimedialnej.</p> <p>Uczestniczy w konkursach dotyczących grafiki komputerowej.</p>
Opracowywanie tekstu i prezentacji multimedialnej				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Zna i stosuje podstawowe zasady redagowania i formatowania tekstu.</p>	<p>Przygotowuje poprawnie zredagowany i sformatowany tekst, dostosowując formę tekstu do jego przeznaczenia.</p>	<p>Tworzy dokumenty tekstowe, stosując poprawnie wszystkie poznane zasady redagowania i formatowania tekstu.</p> <p>Zna możliwości śledzenia zmian w dokumencie tekstowym. Potrafi śledzić zmiany w dokumencie tekstowym</p> <p>Zapisuje dokument tekstowy w formacie PDF.</p>	<p>Tworzy wielostronicowe dokumenty tekstowe, stosując poprawnie wszystkie poznane zasady pracy z tekstem wielostronicowym.</p> <p>Potrafi korzystać z możliwości śledzenia zmian w dokumencie, wstawiać komentarze, porównywać dokumenty.</p>	<p>Samodzielnie odkrywa nowe możliwości edytora tekstu, przygotowując dokumenty tekstowe.</p> <p>Korzysta z możliwości śledzenia zmian w dokumencie, pracując w grupie kilku osób nad jednym dokumentem.</p>
<p>Tworzy prezentację składającą się z kilku slajdów. Wstawia teksty i obrazy, stosuje animacje.</p> <p>Zna ogólne zasady tworzenia prezentacji.</p> <p>Potrafi dobrać tło, atrybuty czcionek, odpowiednio rozmieścić tekst i grafikę na slajdzie.</p>	<p>Rozróżnia sposoby przygotowania prezentacji wspomagającej wystąpienie prelegenta oraz prezentacji typu kiosk.</p> <p>Wie, na czym polega dostosowanie treści i formy do rodzaju prezentacji.</p> <p>Zna i stosuje poprawne zasady tworzenia prezentacji wspomagającej wystąpienie prelegenta.</p> <p>Potrafi zaprojektować prezentację wspomagającą własne wystąpienie. Posługuje się szablonem projektu.</p> <p>Wyszukuje i gromadzi gotowe materiały (teksty i obrazy, dźwięk). Komponuje układ slajdów i ich animację.</p> <p>Stosuje zasady prezentowania pokazu slajdów.</p> <p>Zna zasady przygotowania prezentacji do samodzielnego przeglądania przez odbiorcę oraz prezentacji samouruchamiającej się.</p>	<p>Zna i stosuje metody projektowania różnych rodzajów prezentacji.</p> <p>Potrafi zaprojektować prezentację wspomagającą własne wystąpienie.</p> <p>Wybiera temat, przygotowuje scenariusz, wyszukuje oraz tworzy własne materiały (teksty i obrazy, dźwięk). Komponuje układ slajdów i ich animacje.</p> <p>Posługuje się widokiem sortowania slajdów.</p> <p>Stosuje zasady referowania konkretnego tematu wspomaganego prezentacją.</p> <p>Zna i stosuje zasady przygotowania prezentacji do samodzielnego przeglądania przez odbiorcę oraz prezentacji samouruchamiającej się.</p> <p>Dodaje efekty multimedialne: animacje, grafikę, dźwięki, podkład muzyczny. Ustawia i testuje chronometr. Stosuje hiperłącza.</p> <p>Zapisuje prezentację w formacie PDF.</p> <p>Aktywnie współpracuje z grupą przy projektowaniu prezentacji.</p>	<p>Na gotowym, poprawnie wykonanym przykładzie przedstawia zasady tworzenia prezentacji multimedialnych.</p> <p>Wyjaśnia, na czym polega dostosowanie treści i formy do rodzaju prezentacji.</p> <p>Wyjaśnia różnice w zasadach projektowania prezentacji wspomagającej wystąpienie prelegenta, prezentacji do samodzielnego przeglądania przez odbiorcę oraz prezentacji samouruchamiającej się.</p> <p>Potrafi organizować prezentację w widoku konspektu.</p> <p>Wykorzystuje możliwości tworzenia schematu organizacyjnego oraz możliwości tworzenia wykresów.</p> <p>Nagrywa narrację.</p> <p>Poprawnie ustawia i testuje chronometr, stosuje hiperłącza.</p> <p>Uczestniczy w przygotowaniu w formie projektów grupowych: prezentacji do samodzielnego przeglądania przez odbiorcę oraz samouruchamiającej się.</p> <p>Zna sposoby umieszczania prezentacji w Internecie.</p>	<p>Przygotowuje profesjonalnie prezentacje dowolnego typu.</p> <p>Potrafi, korzystając z prezentacji wspomagającej wystąpienie prelegenta, przeprowadzić profesjonalny pokaz.</p> <p>Dodaje do prezentacji materiały ze skanera, aparatu cyfrowego i kamery cyfrowej.</p> <p>Publikuje prezentację w Internecie. Dopasowuje parametry konwersji do formatu HTML.</p> <p>Przygotowuje materiały ułatwiające opracowanie prezentacji, np. wydruk miniaturki slajdów wraz z notatkami.</p> <p>Nagrywa narrację i dodaje ją do prezentacji.</p>

4. Bazy danych

Projektowanie relacyjnej bazy danych				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Podaje obszary zastosowań baz danych – na przykładach z najbliższego otoczenia – szkoły, instytucji naukowych, społecznych i gospodarczych.</p> <p>Podaje przykłady programów do tworzenia baz danych.</p> <p>Potrafi wykonać podstawowe operacje na bazie danych przygotowanej w jednej tabeli (wprowadzanie, redagowanie, sortowanie, wyszukiwanie, prezentacja).</p> <p>Potrafi utworzyć prostą kwerendę, jeden formularz i raport.</p>	<p>Rozumie metody przetwarzania danych na przykładzie gotowej bazy danych.</p> <p>Określa podstawowe pojęcia (<i>rekord, pole, typ pola, relacja, klucz podstawowy</i>).</p> <p>Tworzy bazę danych składającą się z dwóch tabel, w każdej po kilka pól różnych typów.</p> <p>Projektuje formularze i raporty.</p> <p>Tworzy proste kwerendy wybierające.</p> <p>Potrafi wykonywać operacje przetwarzania danych w bazie składającej się z kilku rekordów.</p> <p>Zna zasady przygotowania korespondencji seryjnej.</p>	<p>Projektuje relacyjną bazę danych (na zadany temat) składającą się z trzech tabel połączonych relacją.</p> <p>Omawia typy relacji w bazie danych.</p> <p>Zna zasady definiowania kluczy podstawowych.</p> <p>Projektuje formularze i raporty według wskazówek nauczyciela.</p> <p>Potrafi utworzyć formularz z podformularzem. Umieszcza przyciski nawigacyjne.</p> <p>Tworzy kwerendy wybierające.</p> <p>Importuje dane z tabel arkusza kalkulacyjnego i dokumentu tekstowego do tabel bazy danych.</p> <p>Eksportuje dane z tabel bazy danych do tabel arkusza kalkulacyjnego i do dokumentu tekstowego.</p>	<p>Potrafi wytłumaczyć pojęcie relacji.</p> <p>Projektuje relacyjną bazę danych składającą się z trzech lub większej liczby tabel.</p> <p>Samodzielnie ustala zawartość bazy (rodzaj informacji).</p> <p>Zna kilka rodzajów formularzy i raportów.</p> <p>Umie zaprojektować samodzielnie wygląd formularza i raportu.</p> <p>Na formularzach umieszcza pola kombi, ogranicza wartości, wstawia (gdy jest taka potrzeba) bieżącą datę, umieszcza przyciski poleceń.</p> <p>Stosuje funkcje standardowe w kwerendach i standardowe operatory w kryteriach wyszukiwania. Korzysta z parametrów w kwerendzie.</p>	<p>Zna dokładnie wybrany program do projektowania baz danych.</p> <p>Potrafi samodzielnie zaprojektować bazę danych, korzystając z wybranego narzędzia (programu). Projekt bazy opiera na rzeczywistych informacjach, aby można było wykorzystać ją w praktyce, np. w szkole czy w domu.</p> <p>Korzysta z dodatkowej, fachowej literatury.</p>
---	--	---	--	---

Tworzenie kwerend z wykorzystaniem języka SQL

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Wyszukuje informacje w bazie, korzystając wyłącznie z gotowych kwerend i narzędzi wbudowanych do programu.</p>	<p>Tworzy samodzielnie kwerendy (proste i złożone), korzystając z wbudowanych do programu narzędzi.</p> <p>Wie, co to jest język SQL. Potrafi przeanalizować przykład zapytania utworzonego w języku SQL.</p>	<p>Zna zasady wyszukiwania informacji w bazie z wykorzystaniem języka zapytań.</p> <p>Zna składnię i działanie podstawowych instrukcji.</p> <p>Potrafi zapisać prostą kwerendę, korzystając z języka zapytań.</p>	<p>Potrafi zapisać złożone kwerendy, korzystając z wybranej instrukcji.</p> <p>Stosuje instrukcję SELECT i jej główne klauzule, by wybrać kolumny z tabel bazy danych. Wykorzystuje klauzulę JOIN do łączenia informacji z wielu tabel i kwerend oraz przedstawiania wyników jako jednego logicznego połączenia rekordów.</p> <p>Stosuje instrukcje INSERT do dopisywania rekordów i UPDATE do modyfikowania rekordów w bazie. Usuwa rekordy, korzystając z instrukcji DELETE.</p>	<p>Opierając się na profesjonalnej literaturze, potrafi samodzielnie zapisywać złożone kwerendy z wykorzystaniem języka zapytań SQL.</p>

Realizacja projektu programistycznego

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Uczestniczy czynnie w projekcie grupowym, wykonując proste zadania, np. wprowadza dane do bazy i je aktualizuje.</p> <p>Bierze udział w testowaniu projektu.</p>	<p>Zna wszystkie etapy projektowania systemów informatycznych.</p> <p>Uczestniczy czynnie w poszczególnych etapach projektu, wykonując zlecone zadania szczegółowe.</p> <p>Planuje temat projektu.</p>	<p>Wie, co to jest system informatyczny. Potrafi omówić zakres prac na każdym etapie.</p> <p>Realizuje projekt na zadany (lub samodzielnie wybrany) temat zgodnie z etapami projektowania.</p> <p>Uczestniczy czynnie w analizie systemu informacyjnego, przygotowuje dokumentację.</p> <p>Przygotowuje założenia w postaci dokumentów edytora tekstu, korzystając z szablonów.</p> <p>Współpracuje przy projektowaniu tabel, formularzy i raportów.</p>	<p>Realizuje projekt zgodnie z zamierzoną organizacją pracy zespołowej i wytyczonymi wcześniej etapami projektowania.</p> <p>Wykonuje trudniejsze prace związane z projektowaniem systemu.</p> <p>Przeprowadza analizę systemu informacyjnego.</p> <p>Projektuje złożone kweryndy, formularze, raporty.</p> <p>Uczestniczy we wdrażaniu systemu informatycznego.</p>	<p>Potrafi pełnić funkcję koordynatora projektu.</p> <p>Przydziela zadania szczegółowe, dba o ich prawidłowe wykonanie, nadzoruje pracę innych, dba o dobrą atmosferę w grupie.</p>
---	--	--	--	---

5. Algorytmika i programowanie – problemy zaawansowane

Wprowadzanie danych i wyprowadzanie wyników				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Zna i stosuje podstawowe sposoby wprowadzania danych i wyprowadzania wyników w wybranym języku programowania.</p>	<p>Potrafi poprawnie zadeklarować dane potrzebne do rozwiązania zadania.</p> <p>Wie, co określa typ danych i format danych.</p> <p>Potrafi odpowiednio sformatować wyprowadzane wyniki.</p>	<p>Tworzy własne typy danych (typ okrojony, typ wyliczeniowy) i stałe.</p> <p>Zna procedury i funkcje umożliwiające generowanie danych losowych.</p> <p>Stosuje w programach generowanie losowych danych.</p>	<p>Poprawnie formatuje wyprowadzane wyniki.</p> <p>Omawia stos jako przykład struktury danych.</p> <p>Wykonuje operacje na stosie. Implementuje stos z wykorzystaniem tablicy.</p> <p>Zna i omawia zastosowanie stosu (odwrotną notację polską – ONP).</p>	<p>Dobiera sposób wprowadzania danych do rozwiązywanego zadania.</p> <p>Potrafi sprawdzić poprawność danych wprowadzanych do programu.</p> <p>Definiuje własne typy danych, potrzebne do rozwiązania danego zadania.</p> <p>Korzystając z możliwości generowania danych losowych, tworzy własne gry komputerowe.</p>
Wybrane typy i struktury danych, w tym dynamiczne				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Zna i omawia strukturę typów danych w wybranym języku programowania.</p> <p>Wie, jakiego typu dane zapisuje się w rekordzie.</p> <p>Wie, czym charakteryzują się dane typu tablicowego.</p>	<p>Tworzy prosty program, w którym deklaruje dane typu rekordowego (strukturalnego).</p> <p>Wczytuje dane do rekordu.</p> <p>Potrafi omówić ogólnie zasady przetwarzania plików w wybranym języku programowania.</p>	<p>Potrafi zastosować rekordowy typ danych do przetwarzania danych różnego rodzaju.</p> <p>Zna zasady przetwarzania plików w wybranym języku programowania (w językach programowania). Stosuje odpowiednie procedury i funkcje.</p> <p>Deklaruje zmienne typu plikowego.</p> <p>Korzystając z przykładów, odczytuje dane z pliku i zapisuje dane do pliku.</p>	<p>Wykonuje operacje na plikach w wybranym języku programowania (w językach programowania).</p> <p>Przetwarza pliki tekstowe.</p> <p>Tworzy własne programy, w których wykorzystuje przetwarzanie plików.</p> <p>Zna dynamiczne struktury danych i typ wskaźnikowy danych.</p> <p>Deklaruje zmienne typu wskaźnikowego. Stosuje w programach zmienne wskaźnikowe. Tworzy zmienne dynamiczne.</p> <p>Zna wybrane struktury dynamiczne.</p> <p>Analizuje gotowe programy, w których zastosowano listę jednokierunkową i binarne drzewo poszukiwań; uruchamia je i testuje dla wybranych danych.</p>	<p>Stosuje w programach wybrane struktury dynamiczne. Tworzy listę jednokierunkową.</p> <p>Tworzy i przegląda binarne drzewo poszukiwań.</p> <p>Pisze program wyszukujący wartości w binarnym drzewie uporządkowanym.</p> <p>Korzystając z dodatkowej literatury, zapoznaje się z innymi strukturami dynamicznymi, np. z listą dwukierunkową.</p> <p>Tworzy programy z zastosowaniem struktur dynamicznych.</p> <p>Rozwiązuje zadania z matury i olimpiady informatycznej i bierze w niej udział.</p>
--	--	--	---	---

Programowanie modułowe i obiektowe

dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:
<p>Wymienia modele programowania.</p> <p>Omawia model programowania strukturalnego.</p> <p>Wie, jakie są korzyści z definiowania procedur i funkcji.</p> <p>Potrafi zdefiniować procedury i funkcje w wybranym języku programowania.</p> <p>Wie, co to jest moduł.</p>	<p>Omawia szczegółowo modele programowania.</p> <p>Zna zasady programowania modułowego.</p> <p>Analizując przykładowe programy, tworzy własne moduły.</p>	<p>Wie, na czym polega programowanie obiektowe.</p> <p>Zna podstawowe pojęcia programowania obiektowego: <i>klasa, obiekt, pola, metody</i>.</p>	<p>Rozumie i potrafi zastosować typ obiektowy.</p> <p>Definiuje klasy. Deklaruje pola prywatne.</p> <p>Omawia cechy programowania obiektowego: dziedziczenie i polimorfizm. Wie, czym są metody wirtualne. Pozna je zastosowanie tych cech, analizując gotowe programy. Modyfikuje programy według wskazówek nauczyciela.</p>	<p>Tworzy własne programy, stosując poznane zasady programowania modułowego i obiektowego.</p> <p>Korzysta z fachowej literatury.</p> <p>Wie, na czym polega programowanie zdarzeniowe.</p> <p>Rozwiązuje zadania z olimpiady informatycznej i bierze w niej udział.</p>
Wybrane algorytmy				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Zna i potrafi omówić wybrane algorytmy sortowania.</p> <p>Analizuje gotowe listy kroków wybranych algorytmów sortowania, wykonuje algorytmy dla wybranych danych.</p> <p>Potrafi omówić algorytm rozkładu liczby na czynniki pierwsze.</p> <p>Zna łamigłówkę Wież Hanoi. Wykonuje praktyczne ćwiczenie, odpowiednio przekłada trzy krążki.</p>	<p>Zna jeden z wybranych algorytmów sortowania: np. przez wstawianie. Sprawdza liczbę porównań elementów w tym algorytmie.</p> <p>Zna algorytmy zamiany liczb między dowolnymi systemami pozycyjnymi: obliczania wartości dziesiętnej liczby, zapisywania liczby dziesiętnej w systemie liczbowym o określonej podstawie.</p> <p>Wie, jak sprawdzić, czy dana liczba jest liczbą doskonałą.</p> <p>Zna reprezentację danych numerycznych w komputerze: reprezentację binarną liczb ujemnych, reprezentację stałopozycyjną liczb, reprezentację zmiennopozycyjną liczb.</p>	<p>Zna algorytmy sortowania: np. przez wstawianie, przez scalanie, metodą szybką. Sprawdza liczbę porównań elementów w przypadku każdego z algorytmów.</p> <p>Zna algorytm przeszukiwania binarnego. Potrafi utworzyć listę kroków tego algorytmu.</p> <p>Zna przykładowe algorytmy na liczbach naturalnych: generowanie liczb pierwszych (podejście naiwne, sito Eratostenesa).</p> <p>Omawia wybrany algorytm numeryczny, np. obliczanie wartości pierwiastka kwadratowego.</p> <p>Zna sposób zapisu liczby całkowitej i rzeczywistej (zmiennoprzecinkowej).</p>	<p>Omawia i stosuje w zadaniach algorytmy na liczbach naturalnych: generowanie liczb pierwszych (podejście naiwne, sito Eratostenesa).</p> <p>Omawia algorytm szybkiego podnoszenia do potęgi i algorytmy badające własności geometryczne (np. przynależność punktu do odcinka, badanie położenia punktu względem prostej).</p> <p>Omawia wybrany algorytm numeryczny, np. wyznaczenie miejsca zerowego funkcji, obliczanie wartości pierwiastka kwadratowego, obliczanie pola obszaru ograniczonego.</p> <p>Zna właściwości arytmetyki komputerowej. Na konkretnych przykładach potrafi sprawdzić, jak zmienia się wartość błędu względnego.</p> <p>Tworzy program komputerowy, stosując wybrany algorytm.</p> <p>Wykonuje projekt programistyczny, stosując zasady pracy zespołowej.</p>	<p>Zapisuje wybrane algorytmy sortowania (np. przez wstawianie, przez scalanie, metodą szybką) w postaci programu komputerowego.</p> <p>Potrafi zapisać w języku programowania wysokiego poziomu algorytm konwersji liczb z dowolnego systemu pozycyjnego na inny.</p> <p>Tworzy programy komputerowe, stosując wybrane algorytmy.</p> <p>Rozwiązuje zadania z matury i olimpiady informatycznej.</p>
---	--	--	--	---

6. Aplikacje bazodanowe dostępne za pośrednictwem Sieci

Aplikacje bazodanowe dostępne za pośrednictwem Sieci				
dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

<p>Wymienia przykładowe programy do projektowania i tworzenia stron internetowych.</p> <p>Potrafi wymienić podstawowe elementy, z których składa się strona WWW.</p> <p>W stopniu podstawowym posługuje się wybranym programem do tworzenia stron.</p> <p>Zna podstawowe znaczniki języka HTML.</p> <p>Tworzy nieskomplikowaną stronę internetową. Wstawia tytuł, formatuje tekst, umieszcza obraz.</p> <p>Wie, na czym polega technologia dynamicznego generowania stron internetowych.</p>	<p>Potrafi omówić strukturę pliku w języku HTML.</p> <p>Zna podstawy języka znaczników HTML i potrafi wykonać prostą stronę na zadany przez nauczyciela temat. Projektuje wygląd strony. Planuje jej zawartość (teksty, rysunki, dźwięki, animacje) i umieszcza na niej ww. elementy.</p> <p>Zna zasady dynamicznego przetwarzania stron internetowych.</p> <p>Potrafi napisać proste skrypty w języku PHP.</p>	<p>Potrafi samodzielnie zaprojektować wygląd strony.</p> <p>Zna reguły poprawnego projektowania układu strony, m.in. dba o jej czytelność i przejrzystość, o poprawność redakcyjną, i merytoryczną oraz prawną umieszczanych na niej tekstów i materiałów.</p> <p>Zna zaawansowane możliwości języka HTML: tabele, ramki, style.</p> <p>Zna sposoby publikowania stron w Internecie.</p> <p>Tworzy skrypty w języku PHP. Wyświetla dane instrukcją echo. Stosuje kodowanie UTF-8. Stosuje zmienne i operatory.</p> <p>Wie, jak utworzyć witrynę internetową opartą na bazie danych, m.in. w jaki sposób utworzyć prostą księgę gości w MySQL.</p>	<p>Potrafi samodzielnie wykonać poznane funkcje języka HTML do udoskonalenia własnych stron internetowych</p> <p>Włącza licznik odwiedzin na stronie. Dodaje inne typowe elementy: forum, księgę gości.</p> <p>Zna podstawy języka skryptowego PHP (lub JavaScript). Używa go dla osiągnięcia nieskomplikowanych efektów wizualnych na stronie.</p> <p>Tworzy skrypty przesyłające dane za pomocą formularzy HTML. Pisze kod wyświetlający prosty formularz i odbierający dane z formularza.</p> <p>Tworzy witrynę internetową opartą na bazie danych. Tworzy konta użytkownika i bazy danych na serwerze MySQL. Wykonuje zapytania do bazy danych z poziomu PHP.</p> <p>Tworzy prostą księgę gości: tworzy tabelę na wpisy z księgi gości, dodaje wpisy do księgi gości za pomocą instrukcji INSERT, tworzy formularz dodający wpisy do bazy danych, odczytuje dane z bazy za pomocą instrukcji SELECT.</p>	<p>Potrafi samodzielnie zapoznać się z nowym programem do tworzenia stron internetowych.</p> <p>Potrafi posługiwać się językiem skryptowym PHP (lub JavaScript) do tworzenia stron dynamicznych.</p> <p>Tworzy samodzielnie rozbudowaną witrynę internetową opartą na bazach danych.</p>
--	---	---	--	--

¹⁰ **Historia i społeczeństwo - przedmiot uzupełniający realizowany we wszystkich klasach II (C, D, E, F).**

Wymagania edukacyjne

Kryteria ogólne -patrz przedmiot Historia

Część I (obligatoryjna).

Ojczysty Panteon i ojczyste spory

Plan wynikowy z wymaganiami na poszczególne oceny.

Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Wymagania podstawowe: oceny dopuszczająca i dostateczna

Wymagania ponadpodstawowe: oceny dobra, bardzo dobra, celująca

Uwaga dotycząca oceniania na każdym poziomie wymagań

Aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować zasób wiedzy i umiejętności z poprzedniego poziomu

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	dostateczna	dobra	bardzo dobra	celująca
I. Tak jak Grecy i Rzymianie						

<p>1. Grecy bohaterowie</p>	<p>1. W starożytnej Grecji 2. Wojna trojańska 3. Wojny z Persami 4. Niezgoda, która rujnuje</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna trojańska – identyfikuje postacie: Homera, Leoniadasa – zna datę bitew pod Maratonem (490 r. p.n.e.) i Termopilami (480 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie Troję, miejsca najsłynniejszych bitew wojen grecko-perskich – wymienia cechy charakterystyczne antycznej cywilizacji greckiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Hellada, Hellenowie – identyfikuje postacie: Achillesa, Hektora – zna datę bitwy pod Cheroneją (338 r. p.n.e.) – wyjaśnia, dlaczego uznaje się, że Grecy zapoczątkowali badania historyczne – przedstawia antyczne wzory bohaterstwa na przykładzie <i>Iliady</i> Homera</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu: wojna peloponeska – identyfikuje postacie: Temistoklesa, Kserksesa, Pauzania, Herodota – zna daty wojny peloponeskiej (431–404 p.n.e.) – charakteryzuje postawy antycznego żołnierza i obrońcy ojczyzny na przykładzie wojen grecko-perskich – wyjaśnia, dlaczego twórcy kultury na przestrzeni dziejów odwoływali się do tych postaw</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać Heinricha Schliemanna – omawia skutki wojny peloponeskiej dla świata greckiego – opisuje recepcję bitew pod Maratonem i Termopilami w literaturze, sztuce i kulturze popularnej</p>	<p>Uczeń: – odnosi przykłady bohaterskich postaci antycznych Greków do postaw współczesnych Polaków</p>
<p>2. Polskie Termopile</p>	<p>1. Polski Leonidas 2. Bitwa pod Zadwórzem 3. Bohaterowie spod Wizny i Monte Cassino</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: gen. J. Sowińskiego, kpt. B. Zajączkowskiego, kpt. W. Raginisa, gen. W. Andersa – wyjaśnia, kto i dlaczego zyskał miano polskiego Leonidas</p>	<p>Uczeń: – zna datę szturm Woli (6 IX 1831 r.), bitwy pod Zadwórzem (17 VIII 1920 r.), bitwy pod Wizną (7-10 IX 1939 r.), zdobycia Monte Cassino (18 V 1944 r.) – wskazuje na mapie miejsca bitew pod Zadwórzem, Wizną, Monte Cassino – przedstawia obronę Woli oraz bitwy pod Wizną i Monte Cassino jako symboliczne oraz historyczne nawiązania do greckich Termopil</p>	<p>Uczeń: – opisuje przebieg i znaczenie bitwy pod Zadwórzem oraz wyjaśnia jej symbolikę</p>	<p>Uczeń: – przedstawia motyw Termopil i jego znaczenie w polskiej literaturze – ocenia postawy polskich bohaterów poświęcających się dla ojczyzny</p>	<p>Uczeń: – omawia i ocenia znaczenie popularyzowania wiedzy o wydarzeniach historycznych za pomocą współczesnych środków przekazu</p>
<p>3. Republika rzymska – państwo obywateli</p>	<p>1. Republika rzymska 2. Rzymski obywatel – patriota 3. Kryzys republiki 4. Upadek republiki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: republika, obywatel – wyjaśnia, w jaki sposób Rzymianie rozumieli pojęcie cnót obywatelskich</p>	<p>Uczeń: – zna daty wojny z Ekwami (458 r. p.n.e.), przejęcia władzy przez Gajusza Juliusza Cezara (49 r. p.n.e.), upadku republiki rzymskiej (31 r. p.n.e.) – identyfikuje postacie: Lucjusza Kwinkcjusza Cyncynata, Gajusza Juliusza Cezara, Oktawiana – wskazuje na mapie zasięg republiki rzymskiej – przedstawia cechy charakterystyczne republiki rzymskiej – omawia cechy rzymskiego obywatela – patrioty na przykładzie Cyncynata</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Tyberiusza i Gajusza Grakchów, Marka Tulliusza Cicerona – przedstawia przyczyny i skutki kryzysu republiki rzymskiej – omawia przejawy kryzysu republiki rzymskiej i próby jego przezwyciężenia</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia, dlaczego Cyncynat stał się wzorem dla amerykańskich obywateli – wyjaśnia zależności między kryzysem republiki rzymskiej a upadkiem cnót obywatelskich</p>	<p>Uczeń: – analizuje możliwość zastosowania obywatelskich wzorców obowiązujących w starożytnej republice rzymskiej w dzisiejszych czasach</p>

4. Polski patriotyzm na przestrzeni wieków	1. Patriotyzm w przeszłości 2. Święta narodowe 3. Patriotyzm dziś	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu patriotyzm – wymienia polskie święta o charakterze narodowym – wymienia podstawowe obowiązki obywatela polskiego	Uczeń: – wskazuje wydarzenia, które miały wpływ na rozwój polskiego patriotyzmu – charakteryzuje postawy patriotyczne w Polsce na przestrzeni dziejów – wyjaśnia, czym charakteryzuje się współczesny patriotyzm i podaje jego przykłady	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu <i>Corona Regni Poloniae</i> – wyjaśnia okoliczności ustanowienia polskich świąt o charakterze narodowym – przedstawia zmiany w rozumieniu pojęcia patriotyzm w Polsce na przestrzeni dziejów	Uczeń: – omawia mity związane z polskim patriotyzmem	Uczeń: – ocenia, czy w czasach współczesnych potrzebny jest patriotyzm
---	---	--	--	---	--	--

II. Za panowania Piastów i Jagiellonów

1. Jak rządili pierwsi Piastowie	1. Dynastia Piastów 2. Pierwszy król Polski 3. Spory o tron i kryzys państwa Piastów 4. Od odbudowy do podziału państwa Piastów	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Piastowie – lokalizuje w czasie panowanie dynastii piastowskiej – zna datę chrztu Polski (966 r.), koronacji Bolesława Chrobrego (1025 r.), Kazimierza Wielkiego (1333 r.) – identyfikuje postacie: Mieszka I, Bolesława Chrobrego – wskazuje na mapie zasięg monarchii piastowskiej – wyjaśnia, jakie przesłanki umożliwiły Bolesławowi Chrobremu sięgnięcie po koronę królewską	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: monarchia patrymonialna, statut sukcesyjny – zna daty koronacji Mieszka II (1025 r.), Bolesława Śmiałego (1076 r.), Przemysła II (1295 r.), Władysława Łokietka (1320 r.) – identyfikuje postacie: Mieszka II, Kazimierza Odnowiciela, Bolesława Śmiałego, Bolesława Krzywoustego – przedstawia cechy charakterystyczne panowania Kazimierza Odnowiciela, Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego	Uczeń: – identyfikuje postacie: Brzetysława, Władysława Hermana, Zbigniewa – omawia przejawy kryzysu i odbudowy państwa polskiego w XI w.	Uczeń: – omawia wpływ sytuacji wewnętrznej w państwie piastowskim w XI w. na pozycję władcy – przedstawia słabe i mocne strony państwa polskiego za panowania pierwszych Piastów	Uczeń: – porównuje oraz ocenia koncepcje polityczne Bolesława Chrobrego, Bolesława Śmiałego i Bolesława Krzywoustego
---	--	--	--	--	---	--

<p>2. Ostatni Piastowie na tronie polskim</p>	<p>1. Drogi do zjednoczenia 2. Metropolia na straży jedności 3. Panowanie Kazimierza Wielkiego 4. Zmiana dynastii w Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rozbięcie dzielnicowe, Jagiellonowie – zna daty: sprowadzenia Krzyżaków do Polski (1226 r.), koronacji Władysława Łokietka (1320 r.), koronacji Kazimierza Wielkiego (1333 r.), założenia Akademii Krakowskiej (1364 r.), przywileju koszyckiego (1374 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Ludwika Andegaweńskiego, Jadwigi Andegawskiej, Jagiełły – wskazuje na mapie zasięg terytorialny państwa polskiego za panowania Kazimierza Wielkiego – omawia przyczyny i etapy jednoczenia ziem polskich – wymienia osiągnięcia Kazimierza Wielkiego w rządzeniu państwem</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: monarchia stanowa – zna daty: pokoju w Kaliszu (1343 r.), koronacji Ludwika Andegaweńskiego (1370 r.) – przedstawia cechy charakterystyczne rozbięcia dzielnicowego w Polsce piastowskiej – omawia sytuację wewnętrzną państwa polskiego za panowania ostatnich Piastów</p>	<p>Uczeń: – zna daty: koronacji Przemysła II (1295 r.), koronacji Wacława II (1300 r.), przyłączenia Rusi Halickiej (1340-1356) – identyfikuje postacie: Przemysła II, Wacława II, Wacława III, abp Jakuba Świnki – prezentuje okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez Andegawenów i Jagiellonów</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postać bp Jana Muskaty – opisuje i ocenia rolę Kościoła w jednoczeniu państwa polskiego – charakteryzuje i ocenia panowanie Kazimierza Wielkiego</p>	<p>Uczeń: – porównuje sposób prowadzenia polityki przez Bolesława Chrobrego i Kazimierza Wielkiego – ocenia wpływ, jaki na działania władców miały funkcjonujące wówczas ustroje (monarchia patrymonialna oraz stanowa)</p>
<p>3. Polska część Europy łacińskiej</p>	<p>1. Chrzest Mieszka I 2. Zjazd w Gnieźnie 3. Katolicycy patroni Polsce 4. Kultura i sztuka chrześcijańska 5. Wartości i obyczajowość chrześcijańska 6. Architektura i sztuka polska w średniowieczu 7. Kronikarze dziejów Polski 8. Laicyzacja i chrześcijaństwo w czasach współczesnych</p>	<p>Uczeń: – zna daty: chrztu Polski (966 r.), zjazdu w Gnieźnie (1000 r.) – identyfikuje postacie: Mieszka I, Bolesława Chrobrego, Ottona III, św. Wojciecha – prezentuje cechy charakterystyczne sztuki i kultury chrześcijańskiej w Polsce – charakteryzuje sztukę i architekturę polskiego średniowiecza</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu laicyzacja – identyfikuje postacie: Dobrawy, bp Stanisława ze Szczepanowa – omawia skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I – opisuje postanowienia zjazdu w Gnieźnie i wymienia jego konsekwencje – tłumaczy, jaką rolę kroniki odgrywały dawniej i współcześnie</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Galla Anonima, Wincentego Kadłubka, Jana Długosza Janka z Czarnkowa – przedstawia na wybranych przykładach rolę, jaką w średniowiecznym państwie i społeczeństwie odgrywali święci patroni – określa, na które obszary kultury chrześcijaństwo wywarło największy wpływ – wymienia kronikarzy polskich i przedstawia ich osiągnięcia</p>	<p>Uczeń: – ocenia skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Mieszka I – charakteryzuje przyczyny i skutki laicyzacji życia publiczno-politycznego – wyjaśnia, co przyczyniło się do mniejszej niż w Europie Zachodniej laicyzacji życia w Polsce</p>	<p>Uczeń: – omawia i ocenia wpływ wartości chrześcijańskich na przemiany w obyczajowości społeczeństwa polskiego</p>

<p>4. Początki unii polsko-litewskiej</p>	<p>1. Dlaczego zawarto unię polsko-litewską? 2. Konflikt z zakonem krzyżackim 3. Spór polsko-krzyżacki na arenie międzynarodowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu unia – zna daty: zawarcia unii w Krewie (1385 r.), bitwy pod Grunwaldem (15 VII 1410 r.), I pokoju toruńskiego (1411 r.), II pokoju toruńskiego (1466 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Jagiełły, Kazimierza Jagiellończyka – omawia przyczyny i skutki unii polsko-litewskiej w Krewie</p>	<p>Uczeń: – zna daty: wielkiej wojny z zakonem krzyżackim (1409-1411), wojny trzydziestoletniej (1454-1466) – identyfikuje postać Ulricha von Jungingena – wskazuje na mapie Królestwo Polskie, Wielkie Księstwo Litewskie, państwo zakonu krzyżackiego – omawia postanowienia unii polsko-litewskiej w Krewie – opisuje przyczyny i skutki wielkiej wojny z zakonem krzyżackim oraz wojny trzydziestoletniej</p>	<p>Uczeń: – zna daty: soboru w Konstancji (1414-1418), aktu inkorporacji Prus do Polski (1454 r.) – identyfikuje postacie: Witolda, Pawła Włodkowica, abp Mikołaja Trąby – analizuje znaczenie bitwy pod Grunwaldem dla polskiej tradycji historycznej i świadomości narodowej na przykładzie obrazu Jana Matejki – charakteryzuje dyplomatyczne zabiegi Pawła Włodkowica na soborze w Konstancji</p>	<p>Uczeń: – przedstawia oraz ocenia panowanie Władysława Jagiełły – wyjaśnia, na czym polegała postępowość poglądów Pawła Włodkowica</p>	<p>Uczeń: – ocenia efektywność polityki państwa polskiego w stosunku do Krzyżaków</p>
--	--	--	---	---	--	---

III. Dziedzictwo Rzeczypospolitej Obojga Narodów

<p>1. Państwo szlachty polskiej</p>	<p>1. Dlaczego szlachta uzyskała przywileje? 2. Parlament szlachecki 3. „Szlachcic na zagrodzie równy wojewodzie”</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: demokracja szlachecka, szlachta – omawia okoliczności nadawania szlachcie przywilejów oraz wymienia ich skutki – przedstawia cechy charakterystyczne stanu szlacheckiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: sejm walny, sejmiki – zna daty uchwalenia konstytucji <i>Nihil novi</i> (1505 r.), zwołania po raz pierwszy sejmu walnego (1493 r.), pierwszego <i>liberum veto</i> (1652 r.) – identyfikuje postać Jana Zamojskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu ruch egzekucyjny – identyfikuje postać Mikołaja Sienickiego – opisuje sposób funkcjonowania demokracji szlacheckiej i jej instytucji – charakteryzuje ruch egzekucyjny i jego wpływ na postawy przedstawicieli szlachty</p>	<p>Uczeń: – omawia i ocenia działalność przywódców ruchu szlacheckiego na przykładzie Jana Zamojskiego oraz Mikołaja Sienickiego – porównuje demokrację szlachecką z demokracją w dzisiejszej Polsce</p>	<p>Uczeń: – ocenia demokrację szlachecką w Polsce, wykorzystując opinie potomnych i wiedzę własną</p>
<p>2. Rzeczpospolita Obojga Narodów</p>	<p>1. Złoty wiek 2. Zawarcie unii lubelskiej 3. Rzeczpospolita krajem wielu kultur i religii 4. Pierwsi królowie elekcyjni</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów Rzeczpospolita Obojga Narodów, renesans – zna daty: hołdu pruskiego (1525 r.), unii lubelskiej (1569 r.) – identyfikuje postacie: Zygmunta Starego, Zygmunta Augusta – wskazuje na mapie granice Rzeczypospolitej Obojga Narodów – przedstawia przyczyny, postanowienia oraz skutki unii lubelskiej – wyjaśnia, dlaczego wiek XVI nazwano złotym wiekiem</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: unia personalna, unia realna, konfederacja warszawska, wolna elekcja – zna daty: aktu konfederacji warszawskiej (1573 r.), pierwszej wolnej elekcji (1573 r.) – identyfikuje postacie: Albrechta Hohenzollerna, Henryka Walezego, Stefana Batorego – wskazuje na mapie ziemie Korony i Litwy – wymienia cechy charakterystyczne architektury i sztuki polskiego renesansu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Artykuły henrykowskie, pacta conventa – wskazuje na mapie ziemie we wspólnym władaniu Polski i Litwy po 1569 r., lenna Rzeczypospolitej Obojga Narodów – charakteryzuje panowanie ostatnich Jagiellonów – opisuje panowanie pierwszych królów elekcyjnych w Polsce</p>	<p>Uczeń: – ocenia przyczyny, postanowienia oraz skutki unii lubelskiej – wyjaśnia, na czym polegała wielokulturowość Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jakie były jej skutki – omawia miejsce hołdu pruskiego i unii lubelskiej w polskiej tradycji historycznej oraz świadomości narodowej na przykładzie obrazów Jana Matejki – omawia i ocenia przejawy tolerancji wyznaniowej w Polsce szlacheckiej</p>	<p>Uczeń: – ocenia postawy Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta wobec wyzwań epoki na przykładzie hołdu pruskiego oraz unii lubelskiej – ocenia wpływ szlachty na politykę państwa</p>

<p>3. Wiek wojen</p>	<p>1. Zygmunt III Waza na tronie polskim 2. O tron szwedzki 3. Zmierzch potęgi Polski 4. Lew Lechistanu 5. Rzeczpospolita – państwo ponad stan?</p>	<p>Uczeń: – zna daty: bitwy pod Kircholmem (1605 r.), potopu szwedzkiego (1655-1660), bitwy Wiedniem (1683 r.) – identyfikuje postacie: Zygmunta III Wazy, Jana Kazimierza, Jana III Sobieskiego – opisuje przyczyny, przebieg i skutki potopu szwedzkiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu husaria – zna daty: bitwy pod Kłuszyńcem (1610 r.), powstania Chmielnickiego (1648 r.), obrony Jasnej Góry (1655 r.), bitew pod Cecorą (1620 r.), Chocimiem (1621 i 1673 r.) – identyfikuje postacie: Jana Karola Chodkiewicza, Stanisława Żółkiewskiego, Władysława IV Wazy, Bohdana Chmielnickiego, Stefana Czarnieckiego – wskazuje na mapie miejsca najważniejszych zwycięstw Polaków w wojnach XVII w. – prezentuje cechy charakterystyczne konfliktów Rzeczypospolitej z sąsiadami w XVII w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu rokosz – zna daty: bitwy pod Beresteczkiem (1651 r.), wygnania arian (1658 r.) – identyfikuje postacie: Hieronima Radziejowskiego, Janusza Radziwiłła, Mehmeda IV – wskazuje na mapie zmiany granic Rzeczypospolitej w XVII w. – omawia przyczyny, przejawy i skutki konfliktu Zygmunta Wazy z obozem szlacheckim – określa uwarunkowania powstania Chmielnickiego i jego skutki – charakteryzuje konflikt polsko-turecki w II poł. XVII w.</p>	<p>Uczeń: – wymienia przyczyny i przejawy odchodzenia od tolerancji wyznaniowej w Polsce – przedstawia i ocenia postawy wielkich wodzów XVII w. wobec wyzwań epoki na przykładzie Stanisława Żółkiewskiego, Stefana Czarnieckiego i Jana III Sobieskiego</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ XVII-wiecznych konfliktów na społeczeństwo Rzeczypospolitej</p>
<p>4. Konstytucja 3 maja – ratunek czy przyczyna upadku?</p>	<p>1. Czasy saskie 2. Poniatowski i jego przeciwnicy 3. Dokonania Sejmu Wielkiego 4. Drugi rozbiór Polski</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komisja Edukacji Narodowej, sarmatyzm – zna daty: rozbioru Polski (1772 r.), powstania Komisji Edukacji Narodowej (1773 r.), uchwalenia Konstytucji 3 maja (1791 r.), II rozbioru Polski (1793 r.) – identyfikuje postacie: Stanisława Augusta Poniatowskiego, Tadeusza Kościuszki – wymienia cechy sarmatyzmu i oświecenia w Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: konfederacja barska, Sejm Wielki, konfederacja targowicka – zna daty: elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego (1764 r.), konfederacji barskiej (1768–1772), obrad Sejmu Wielkiego (1788-1792), zawiązania konfederacji targowickiej (1792 r.) – identyfikuje postacie: Tadeusza Rejtana, Józefa Poniatowskiego – wskazuje na mapie ziemie zagarnięte przez państwa zaborcze w I i II rozbiórze Polski – omawia reformy polityczne i społeczne Sejmu Wielkiego – omawia reformę edukacji w czasach stanisławowskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: prawa kardynalne, czarna procesja – zna daty: unii personalnej polsko-saskiej (1697–1763), założenia Collegium Nobilium (1740 r.), powołania Komisji do Ksiąg Elementarnych (1775 r.), czarnej procesji (1789 r.), wojny w obronie Konstytucji (1792-1793), bitew pod Zieleńcami i Dubienką (1792 r.) – identyfikuje postacie: Augusta II, Augusta III, Stanisława Konarskiego, Stanisława Szczerbego Potockiego, Franciszka Ksawerego Branickiego, Seweryna Rzewuskiego – podaje przejawy kryzysu państwowości polskiej w czasach saskich – omawia przyczyny, przebieg i skutki konfederacji barskiej – przedstawia przyczyny i skutki zawiązania konfederacji targowickiej</p>	<p>Uczeń: – charakteryzuje panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego – przedstawia postawy obywateli wobec wyzwań epoki na przykładzie Tadeusza Rejtana – określa miejsce Konstytucji 3 maja w polskiej tradycji historycznej i świadomości narodowej na przykładzie obrazu Jana Matejki – ocenia reformę edukacji w czasach stanisławowskich</p>	<p>Uczeń: – prezentuje i ocenia postawy szlachty polskiej wobec przemian ustrojowych w kraju – ocenia ruch konfederacki w Polsce stanisławowskiej</p>

<p>5. Dla-czego Rzecz-pospolita upadła?</p>	<p>1. Sytuacja po drugim rozbiore 2. Powstanie kościuszkowskie i trzeci rozbiór Polski 3. Przyczyny upadku Rzeczypospolitej 4. Historyczne spory o upadek Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – zna daty: ogłoszenia aktu powstania kościuszkowskiego (24 III 1794 r.), III rozbioru Polski (1795 r.) – identyfikuje postać Tadeusza Kościuszki – podaje przyczyny upadku państwowości polskiej w XVIII w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: insurekcja, kosynierzy – zna daty: bitew pod Raclawicami (4 IV 1794 r.) Maciejowicami (X 1794 r.) – identyfikuje postacie: Jana Kilińskiego, Wojciecha Głowackiego – wskazuje na mapie ziemie zabrane przez państwa zaborcze w III rozbiore Polski – opisuje przebieg insurekcji kościuszkowskiej i jej skutki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: uniwersał połaniecki, szkoła krakowska, szkoła warszawska, demagogia, populizm – zna daty: ogłoszenia uniwersału połanieckiego (7 V 1794 r.), kapitulacji Warszawy (XI 1794 r.) – identyfikuje postacie: Jakuba Jasińskiego, Berka Joselewicza – omawia sytuację w Rzeczypospolitej po drugim rozbiore – omawia znaczenie uniwersału połanieckiego – charakteryzuje stanowiska w sporze o ocenę przyczyn upadku Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – ocenia stanowiska w sporze o ocenę przyczyn upadku Rzeczypospolitej – przedstawia i ocenia postawy obywateli wobec wyzwań epoki na przykładzie Stanisława Augusta Poniatowskiego oraz przywódców i uczestników powstania kościuszkowskiego</p>	<p>Uczeń: – ocenia panowanie Stanisława Augusta Poniatowskiego</p>
--	--	--	---	---	--	--

IV. Pod zaborami

<p>1. Zawie wiedzione nadzieje</p>	<p>1. Czy Polacy mogą istnieć bez państwa? 2. U boku Francji? 3. U boku Rosji?</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Legiony Polskie – zna datę: powstania Legionów Polskich we Włoszech (1797 r.) – identyfikuje postacie: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Fryderyka Chopina, gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Wybickiego – przedstawia okoliczności powstania, organizację i losy Legionów Polskich we Włoszech</p>	<p>Uczeń: – zna daty: utworzenia Księstwa Warszawskiego (1807 r.), utworzenia Królestwa Polskiego (1815 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Poniatowskiego, Aleksandra I – wskazuje na mapie zasięg terytorialny Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego – wyjaśnia, w jakich okolicznościach powstało Księstwo Warszawskie i jak zostało zorganizowane – wymienia postanowienia kongresu wiedeńskiego w sprawie polskiej</p>	<p>Uczeń: – zna datę założenia Uniwersytetu Warszawskiego (1816 r.) – identyfikuje postacie: Juliana Ursyna Niemcewicza, Stanisława Staszica, wielkiego księcia Konstantego, Franciszka Druckiego-Lubeckiego – opisuje losy i postawy Polaków po trzecim rozbiore Rzeczypospolitej – omawia organizację polityczną i przemiany gospodarczo-społeczne w Królestwie Polskim</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Jana Śniadeckiego, Stanisława Kostki Potockiego – omawia i ocenia udział Polaków w kampaniach napoleońskich – przedstawia i ocenia postawy obywateli wobec wyzwań epoki na przykładzie Jana Henryka Dąbrowskiego, Józefa Poniatowskiego, Ksawerego Druckiego-Lubeckiego i Stanisława Kostki Potockiego</p>	<p>Uczeń: – przedstawia i ocenia koncepcje dotyczące odzyskania niepodległości przez Polskę na przełomie XVIII i XIX w.</p>
------------------------------------	--	--	--	---	---	---

<p>2. Spiski i powstania</p>	<p>1. Spiski niepodległościowe 2. Powstanie listopadowe 3. Wielka Emigracja</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: noc listopadowa, Wielka Emigracja – zna daty: wybuchu powstania listopadowego (29/30 XI 1830 r.) – wskazuje na mapie ziemie objęte powstaniem listopadowym – omawia przyczyny i przebieg powstania listopadowego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Święte Przymierze, Wiosna Ludów – zna daty: powstania Świętego Przymierza (1815 r.), bitew pod Olszynką Grochowską (II 1831 r.) i Ostrołęką (V 1831 r.), wybuchu powstania krakowskiego (21 II 1846 r.), Wiosny Ludów (1848–1849) – identyfikuje postaci: Piotra Wysockiego, gen. Józefa Chłopickiego – wskazuje na mapie ziemie objęte powstaniem krakowskim i Wiosną Ludów – wyjaśnia, które grupy społeczne i dlaczego były zainteresowane zrywami niepodległościowymi – podaje przyczyny zawiązywania spisków niepodległościowych na ziemiach polskich – charakteryzuje Wiosnę Ludów na ziemiach polskich i jej skutki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Hotel Lambert, Towarzystwo Demokratyczne Polskie, rabacja galicyjska – zna daty: zawiązania Sprzysiężenia Podchorążych (1828 r.), rabacji galicyjskiej (1846 r.) – identyfikuje postaci: gen. Ignacego Prądyńskiego, Adama Jerzego Czartoryskiego, Edwarda Dembowskiego, Jakuba Szeli – wskazuje na mapie ziemie objęte rabacją galicyjską – omawia założenia ideowe polskich organizacji emigracyjnych – charakteryzuje Wielką Emigrację oraz jej wpływ na wydarzenia w Galicji i Wielkopolsce w latach 1846 i 1848 – wymienia skutki rabacji galicyjskiej</p>	<p>Uczeń: – zna datę powstania Wolnomularstwa Narodowego (1819 r.) – identyfikuje postać Waleriana Łukasińskiego – omawia i ocenia postawy przywódców politycznych oraz dowódców wojskowych podczas powstania listopadowego – opisuje stosunek społeczeństwa polskiego do zrywów niepodległościowych</p>	<p>Uczeń: – ocenia przyczyny klęsk polskich wystąpień w I połowie XIX w.</p>
<p>3. Bić się czy nie bić?</p>	<p>1. Walka czy lojalność? 2. Powstanie styczniowe 3. Praca organiczna 4. Autonomia galicyjska</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu praca organiczna – zna daty powstania styczniowego (1863–1864) – identyfikuje postać Romualda Traugutta – opisuje przebieg powstania styczniowego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Biali, Czerwoni, branka, autonomia galicyjska, lojalizm – zna datę wydania manifestu Rządu Narodowego (22 I 1863 r.) – identyfikuje postaci: Aleksandra Wielopolskiego, Hipolita Cegielskiego – wskazuje na mapie ziemie objęte powstaniem styczniowym – porównuje poglądy społeczno-polityczne Białych i Czerwonych – prezentuje założenia ideologiczne oraz wskazuje cele i przykłady działalności zwolenników pracy organicznej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu odwilż posewastopolska – identyfikuje postaci: Aleksandra II, Dezyderego Chłapowskiego, Franciszka Stefczyka – przedstawia przejawy odwilży posewastopolskiej w Królestwie Polskim – omawia sytuację społeczno-narodową w Królestwie Polskim przed wybuchem powstania styczniowego – omawia politykę Aleksandra Wielopolskiego – charakteryzuje autonomię galicyjską – porównuje sytuację Polaków pod zaborem po powstaniu styczniowym</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postaci: Edwarda Abramowskiego, Kazimierza Badeniego – ocenia politykę Aleksandra Wielopolskiego – porównuje polskie powstania narodowe pod kątem przyczyn i okoliczności wybuchu oraz sposobu prowadzenia działań militarnych</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia wpływ polskiej rzeczywistości politycznej XVIII i XIX w. na kształtowanie się nurtu realizmu politycznego oraz go ocenia – przedstawia oceny polskich zrywów niepodległościowych w historiografii i publicystyce – formułuje i uzasadnia własną opinię na temat polskich powstań narodowych</p>

<p>4. Jak kształtował się wspólny naród polski?</p>	<p>1. Ku wspólnemu narodowi 2. W obronie polskości 3. Kultura narodowa i religia 4. Ruch narodowy</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: naród, germanizacja, rusyfikacja – identyfikuje postacie: Henryka Sienkiewicza, Jana Matejki – opisuje sposoby walki w obronie polskości</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: świadomość narodowa, nacjonalizm – identyfikuje postać Romana Dmowskiego – omawia pojęcie narodu polskiego na przestrzeni wieków</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: kulturkampf, solidaryzm społeczny – identyfikuje postać abp Mieczysława Ledóchowskiego – wymienia czynniki, które miały wpływ na kształtowanie się narodu polskiego w XIX w. – przedstawia główne koncepcje ideologii nacjonalistycznej i jej rozwój na ziemiach polskich</p>	<p>Uczeń: – omawia rozwój kultury polskiej w drugiej połowie XIX i na początku XX w. – charakteryzuje współczesny naród polski</p>	<p>Uczeń: – przedstawia i ocenia proces upowszechniania świadomości narodowej Polaków</p>
<p>5. Przemiany społeczne w XIX wieku</p>	<p>1. Nowe grupy społeczne 2. Sprawa chłopska 3. Sprawa robotnicza 4. O prawa kobiet</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: inteligencja, uwłaszczenie, emancypacja – identyfikuje postacie: Józefa Piłsudskiego, Marii Skłodowskiej-Curie – wyjaśnia, jakie przemiany cywilizacyjne zaszły na ziemiach polskich pod zaborami w drugiej połowie XIX i na początku XX w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: ziemiaństwo, burżuazja, drobnomieszczaństwo, proletariat – zna daty: powstania Stronnictwa Ludowego (1895 r.), powstania Polskiej Partii Socjalistycznej (1892 r.) – identyfikuje postacie: Wincentego Witosa, Stanisława Wojciechowskiego – wyjaśnia, jaką rolę odgrywała inteligencja polska w II połowie XIX w. – opisuje proces walki o prawa kobiet</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Uniwersytet Latający – zna datę założenia Uniwersytetu Latającego (1882 r.) – identyfikuje postać Jędrzeja Moraczewskiego – omawia zmiany, jakie zaszły w społeczeństwie polskim w drugiej połowie XIX i na początku XX w. – charakteryzuje założenia ideologiczne i działalność partii politycznych na ziemiach polskich</p>	<p>Uczeń: – omawia stanowisko ugrupowań politycznych wobec sprawy odzyskania niepodległości przez Polskę</p>	<p>Uczeń: – ocenia stanowisko ugrupowań politycznych wobec sprawy odzyskania niepodległości przez Polskę</p>
<p>V. Polska i Polacy w XX wieku</p>						

<p>1. I wojna światowa – po której stronie podjąć walkę?</p>	<p>1. Powrót sprawy polskiej 2. Po stronie ententy czy państw centralnych? 3. Odzyskanie niepodległości 4. Polacy na konferencji paryskiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Legiony Polskie – zna datę przekazania władzy Józefowi Piłsudskiemu przez Radę Regencyjną (11 XI 1918 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego – przedstawia działania zbrojne Polaków w czasie I wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: akt 5 listopada, mały traktat wersalski – zna daty: wkroczenia Kompanii Kadrowej do Królestwa Polskiego (VIII 1914 r.), utworzenia Legionów Polskich i Legionu Puławskiego (1914 r.), ogłoszenia aktu 5 listopada (1916 r.), kryzysu przysięgowego (1917 r.), orędzia prezydenta USA Thomasa Woodrowa Wilsona (I 1918 r.), podpisania małego traktatu wersalskiego (1919 r.) – identyfikuje postać Ignacego Paderewskiego – omawia działalność Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego i Ignacego Paderewskiego na rzecz odbudowy niepodległej Polski – prezentuje decyzje konferencji pokojowej dotyczące odrodzonego państwa polskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Naczelny Komitet Narodowy, Legion Puławski, Komitet Narodowy Polski, Błękitna Armia – zna daty: powstania Naczelnego Komitetu Narodowego (1914 r.), powołania Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego (1917 r.), założenia Komitetu Narodowego Polski (1917 r.), utworzenia Błękitnej Armii (1917 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Hallera, Jędrzeja Moraczewskiego – wskazuje na mapie zmiany terytorialne na ziemiach polskich w czasie I wojny światowej i po jej zakończeniu – charakteryzuje poglądy polskich środowisk politycznych na kwestię niepodległości Polski – opisuje międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu</p>	<p>Uczeń: – określa wpływ działań polskiej dyplomacji i formacji zbrojnych na odzyskanie niepodległości – przedstawia pierwsze tygodnie działalności państwa polskiego po odzyskaniu niepodległości</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ działań polskiej dyplomacji i formacji zbrojnych na odzyskanie niepodległości</p>
---	--	---	--	---	---	--

<p>2. Kształotowanie się granic</p>	<p>1. Powstanie wielkopolskie 2. Plebiscyty i powstania śląskie 3. Walki o wschodnią granicę 4. Przyłączenie Wileńszczyzny</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu plebiscyt – zna daty: powstania wielkopolskiego (XII 1918–II 1919), wojny polsko-bolszewickiej (1919–1921), bitwy warszawskiej (13–25 VIII 1920 r.) – wskazuje na mapie granice II Rzeczypospolitej – omawia wizję odrodzonej Polski w koncepcjach Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: koncepcja inkorporacji, koncepcja federacji – zna daty: pierwszego powstania śląskiego (VIII 1919 r.), drugiego powstania śląskiego (VIII 1920 r.), plebiscytu na Śląsku (20 III 1921 r.), trzeciego powstania śląskiego (V–VII 1921 r.), pokoju w Rydze (III 1921 r.) – identyfikuje postać Wojciecha Korfańtego – omawia przebieg i skutki powstania wielkopolskiego – opisuje przebieg walk Polaków o Śląsk – wskazuje na mapie etapy wojny polsko-bolszewickiej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: orłęta lwowskie, bunt Żeligowskiego – zna daty: plebiscytu na Warmii, Mazurach i Powiślu (11 VII 1920 r.), buntu Żeligowskiego (1920 r.), przyłączenia Litwy Środkowej do Polski (1922 r.) – identyfikuje postać gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego – wskazuje na mapie zmiany zasięgu kolejnych powstań śląskich, obszar Śląska włączony do Polski w 1921 r. – omawia okoliczności przeprowadzania plebiscytów na Warmii, Mazurach, Powiślu i Górnym Śląsku – przedstawia przebieg walk o granicę wschodnią II Rzeczypospolitej – wyjaśnia okoliczności zajęcia przez Polskę Wileńszczyzny</p>	<p>Uczeń: – charakteryzuje spór dotyczący koncepcji państwa polskiego – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa – ocenia znaczenie Bitwy Warszawskiej – porównuje, w jaki sposób kształtowała się wschodnia, a w jaki sposób zachodnia granica II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – ocenia zaangażowanie obywateli w walki o granice odrodzonej Polski</p>
<p>3. Demokracja czy sanacja?</p>	<p>1. Kto powinien rządzić w odrodzonej Rzeczypospolitej? 2. Rządy parlamentarne 3. Zamach majowy 4. Rządy sanacji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu sanacja, – zna daty: uchwalenia konstytucji marcowej (17 III 1921 r.), uchwalenia konstytucji kwietniowej (23 IV 1935 r.) – identyfikuje postać Józefa Piłsudskiego, – charakteryzuje ustroj państwa polskiego przed i po przewrocie majowym</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: mała konstytucja, zamach majowy – zna daty uchwalenia małej konstytucji (1919 r.), wyboru prezydenta Gabriela Narutowicza (1922 r.), zamachu majowego (V 1926 r.), wyboru prezydenta Ignacego Mościckiego (1926 r.) – identyfikuje postacie: Gabriela Narutowicza, Stanisława Wojciechowskiego, Ignacego Mościckiego – omawia genezę, przebieg i skutki zamachu majowego – prezentuje cechy charakterystyczne rządów sanacyjnych</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: nowela sierpniowa, wybory brzeskie – zna daty noweli sierpniowej (VIII 1926 r.), powstania Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (1927 r.), wyborów brzeskich (1928 r.), procesu brzeskiego (1931/1932) – identyfikuje postać Macieja Rataja – opisuje przyczyny i przejawy słabości polskiej demokracji w 20-leciu międzywojennym – wyjaśnia, co wpływało na demokratyczny charakter konstytucji marcowej – określa, co wpływało na autorytarny charakter konstytucji kwietniowej</p>	<p>Uczeń: – przedstawia założenia programowe i działalność głównych partii politycznych w 20-leciu międzywojennym – omawia zalety i słabości polskiej sceny politycznej II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – ocenia rolę Józefa Piłsudskiego w kształtowaniu oblicza politycznego Polski międzywojennej</p>

5. II Rzeczpospolita	1. Reformowanie kraju 2. Gospodarka II Rzeczypospolitej 3. Rzeczpospolita wielonarodowa 4. Sport w niepodległej Polsce	Uczeń: – zna datę wprowadzenia reformy walutowej (1924 r.) – wskazuje na mapie obszary największego uprzemysłowienia II Rzeczypospolitej	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: hiperinflacja, Centralny Okręg Przemysłowy – identyfikuje postacie: Władysława Grabskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego – charakteryzuje założenia i skutki reformy walutowej i rolnej – charakteryzuje strukturę narodową II Rzeczypospolitej	Uczeń: – przedstawia trudności w powojennej odbudowie Polski – omawia działalność Władysława Grabskiego i Eugeniusza Kwiatkowskiego – prezentuje osiągnięcia polskiej gospodarki w okresie międzywojennym	Uczeń: – przedstawia dokonania polskich sportowców – omawia kulturę międzywojennej Polski i charakteryzuje jej główne dziedziny oraz twórców	Uczeń: – przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z wielonarodowego charakteru II Rzeczypospolitej
5. Polacy podczas II wojny światowej	1. Kampania polska 2. Rząd polski na emigracji 3. Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie 4. Polacy u boku ZSRR	Uczeń: – zna daty: agresji III Rzeszy na Polskę (1 IX 1939 r.), ataku ZSRR na Polskę (17 IX 1939 r.) – identyfikuje postać gen. Władysława Sikorskiego – omawia polski czyn zbrojny podczas II wojny światowej	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu pakt Ribbentrop-Mołotow – zna datę podpisania paktu Ribbentrop-Mołotow (23 VIII 1939 r.) – identyfikuje postacie: Władysława Raczkiewicza, Stanisława Mikołajczyka, gen. Władysława Andersa – wskazuje na mapie miejsca walk Polaków na frontach II wojny światowej – wymienia polskie formacje zbrojne na zachodzie i u boku ZSRR – charakteryzuje szlak bojowy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu układ Sikorski-Majski – zna daty: układu granicznego (28 IX 1939 r.), układu Sikorski-Majski (30 VII 1941 r.), katastrofy gibraltarskiej (VII 1943 r.) – identyfikuje postacie: gen. Edwarda Rydza-Śmigłego, Stefana Starzyńskiego, gen. Kazimierza Sosnkowskiego, gen. Stanisława Maczka, gen. Stanisława Sosabowskiego – przedstawia, w jaki sposób doszło do utworzenia rządu polskiego na emigracji oraz omawia jego działalność	Uczeń: – podaje okoliczności powstania armii Andersa – określa polityczne uwarunkowania powstania 1. Dywizji im. T. Kościuszki w ZSRR – na przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa	Uczeń: – ocenia działalność rządu polskiego na emigracji
6. W okupowanej Polsce	1. Polityka okupantów 2. Polskie organizacje podziemne 3. Powstanie warszawskie	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Armia Krajowa – zna daty powstania warszawskiego (1 VIII–2 X 1944 r.) – opisuje politykę niemieckich i radzieckich okupantów wobec narodu polskiego	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Polskie Państwo Podziemne – zna daty mordu katyńskiego (IV–V 1940 r.), przemianowania ZWZ na AK (1942 r.) – identyfikuje postacie: gen. Stefana Grota-Roweckiego, gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego – wskazuje na mapie obszary okupowane przez III Rzeszę i ZSRR – podaje przykłady martyrologii narodu polskiego – wymienia polskie organizacje podziemne – określa uwarunkowania, przebieg i skutki powstania warszawskiego	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: akcja AB, plan „Burza” – zna daty aresztowania wykładowców akademickich w Krakowie (XI 1939 r.), akcji AB (V–VI 1940 r.) – identyfikuje postacie: Witolda Pileckiego, Ireny Sendlerowej – charakteryzuje organizację i działalność Armii Krajowej – przedstawia założenia i realizację planu „Burza” – przedstawia motywy polityki okupantów wobec polskich elit	Uczeń: – wyjaśnia kontrowersje wokół oceny powstania warszawskiego – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa	Uczeń: – omawia i ocenia postawy Polaków wobec polityki okupantów – omawia znaczenie i historię polskich elit

<p>7. Polska Ludowa – niepodległa czy zależna?</p>	<p>1. Wizje powojennej Polski 2. Przejęcie władzy przez komunistów 3. Pod rządami PZPR 4. W walce o prawa i wolność</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, socrealizm – zna daty: wypadków poznańskich (28–30 VI 1956r.), protestów społecznych na Wybrzeżu (XII 1970 r.) – wymienia etapy przejmowania pełni władzy w Polsce przez komunistów światowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Polska Partia Robotnicza, Ziemie Odzyskane, „żołnierze wyklęci” – zna daty: powołania Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (VI 1945 r.), referendum ludowego (30 VI 1946 r.), powstania PZPR (1948 r.), wystąpienie studenckich (III 1968 r.), protestów robotniczych w Radomiu, Płocku i Ursusie (VI 1976 r.) – identyfikuje postacie: gen. Leopolda Okulickiego-Niedźwiadka, Stanisława Mikołajczyka, Bolesława Bieruta, kard. Stefana Wyszyńskiego, Władysława Gomułki, Edwarda Gierka – wskazuje na mapie zmiany granic Polski po II wojnie światowej, Ziemie Odzyskane – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wydarzeń poznańskiego Czerwca, polskiego Października 1956 r. oraz Grudnia 1970 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: akcja „Wisła”, Wolność i Niezawisłość – zna daty: ogłoszenia Manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (22 VII 1944 r.), procesu szesnastu (VI 1945 r.), akcji „Wisła” (1947 r.) – identyfikuje postacie: Józefa Cyrankiewicza, Jacka Kuronia, Adama Michnika – określa wpływ wielkich mocarstw na sprawę polską – wyjaśnia, jakie skutki miały masowe migracje ludności na ziemiach polskich po II wojnie – wyjaśnia, dlaczego PSL jako opozycja legalna poniosła klęskę – charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wydarzeń Marca 1968 r. i Czerwca 1976 r.</p>	<p>Uczeń: – identyfikuje postacie: Karola Modzelewskiego, Henryka Szlajfera – porównuje wizje niepodległej Polski w koncepcjach politycznych rządu emigracyjnego i polskiej lewicy – opisuje rolę propagandy w kształtowaniu postaw wobec władzy komunistycznej – omawia wpływ powstania węgierskiego w 1956 r. i interwencji w Czechosłowacji na sytuację w Polsce – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa</p>	<p>Uczeń: – przedstawia i ocenia działalność powojennego podziemia politycznego i „żołnierzy wyklętych” – ocenia motywy i postawy tych Polaków, którzy zdecydowali się popierać komunistów – ocenia, czy powojenna Polska była krajem suwerennym</p>
---	---	--	--	--	---	--

8. Drogi do wolności	1. Początki Solidarności 2. Jak powstała Solidarność 3. Władza kontra społeczeństwo 4. Stracona dekada? 5. Okrągły Stół 6. Wybory czerwcowe	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” – zna daty: porozumień sierpniowych (31 VIII 1980 r.), ogłoszenia stanu wojennego (13 XII 1981 r.), wyborów czerwcowych (4 VI 1989 r.) – identyfikuje postacie: Karola Wojtyły, Lecha Wałęsy, gen. Wojciecha Jaruzelskiego – opisuje przyczyny, przebieg oraz skutki polityczne i społeczne wydarzeń Sierpnia 1980 r.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komitet Obrony Robotników, Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego – zna daty powstania Komitetu Obrony Robotników (1976 r.), strajków robotniczych na Wybrzeżu (VIII 1980 r.), pacyfikacji robotników w kopalni „Wujek” (16 XII 1981 r.), obrad Okrągłego Stołu (II– IV 1989 r.), powołania Tadeusza Mazowieckiego na urząd premiera (VIII 1989 r.) – identyfikuje postacie: ks. Jerzego Popiełuszki, Tadeusza Mazowieckiego – przedstawia genezę wprowadzenia stanu wojennego, jego cechy charakterystyczne i skutki – podaje przebieg i skutki wyborów czerwcowych w 1989 r. oraz okoliczności powołania rządu Tadeusza Mazowieckiego	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „drugi obieg”, „sejm kontraktowy” – zna daty powstania Wolnych Związków Zawodowych (1978 r.), powstania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” (IX 1980 r.), zniesienia stanu wojennego (2 VII 1983 r.), wyboru gen. Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta (VII 1989 r.) – identyfikuje postać Anny Walentynowicz – wymienia najważniejsze organizacje opozycyjne lat 70. i 80. oraz ich działalność – omawia organizację, cele i działalność NSZZ „Solidarność” – opisuje genezę i kluczowe decyzje obrad Okrągłego Stołu	Uczeń: – charakteryzuje stosunek władz komunistycznych do ruchu związkowego i opozycji	Uczeń: – ocenia historyczne znaczenie Okrągłego Stołu – na wybranych przykładach przedstawia i ocenia wpływ jednostki na losy narodu oraz państwa
-----------------------------	--	--	---	--	---	---

Historia i społeczeństwo

Wojna i wojskowość

Plan wynikowy z wymaganiami na poszczególne oceny

Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Wymagania podstawowe – oceny: dopuszczająca i dostateczna.

Wymagania ponadpodstawowe – oceny: dobra, bardzo dobra, celująca.

Uwaga dotycząca oceniania na każdym poziomie wymagań

Aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować wiedzę i umiejętności z poprzedniego poziomu.

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	dostateczna	dobra	bardzo dobra	celująca

I. Od falangi do legionu

<p>1. Wojny w starożytnej Grecji</p>	<p>1. Konflikty w antycznej Grecji 2. Jak były zorganizowane armie greckie? 3. Zmagania Greków z Persami 4. Wojna peloponeńska</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: hoplita, falanga – omawia rolę postaci: Miltiadesa, Temistoklesa, Leonidas – zna daty bitew: pod Maratonem (490 r. p.n.e.), w wąwozie Termopile (480 r. p.n.e.), pod Salaminą (480 r. p.n.e.) – przedstawia obowiązujące w świecie greckim zasady postępowania w trakcie wojen.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Związek Hellenów – omawia rolę postaci: Dariusza I Wielkiego, Kserksesa – zna daty: powstania jońskiego (499–494 r. p.n.e.), bitwy pod Platejami (479 r. p.n.e.), utworzenia Związku Morskiego (478 r. p.n.e.), wojny peloponeskiej (431–404 r. p.n.e.) – przedstawia tradycje militarne <i>polis</i> spartańskiej – omawia organizację armii greckiej – prezentuje przyczyny wojen grecko-perskich i opisuje ich przebieg – wymienia czynniki decydujące o potędze militarnej Sparty i Aten – podaje zalety i wady wykorzystywania falangi.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Nieśmiertelni – omawia rolę postaci Cyrusa II Wielkiego – zna daty: wyprawy wojsk Dariusza I Wielkiego na Grecję (492 r. p.n.e.), wyprawy armii Kserksesa (480 r. p.n.e.), bitwy pod Mykale (479 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie zasięg imperium perskiego, obszary objęte powstaniem jońskim i miejsca bitew stoczonych w trakcie wojen grecko-perskich – opisuje sposób wykorzystywania falangi podczas walki – omawia przebieg bitew: pod Maratonem i Termopilami – opisuje przebieg wojny peloponeskiej – tłumaczy, czym była „wyprawa dziesięciu tysięcy”.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu szyk skośny – omawia rolę postaci Epaminondasa – zna daty: bitwy u ujścia Ajgospotamoj (405 r. p.n.e.), oblężenia Aten (404 r. p.n.e.), bitwy pod Leuktrami (371 r. p.n.e.) – opisuje przebieg bitwy pod Platejami – wyjaśnia okoliczności i skutki hegemonii Aten po wojnach z Persją – przedstawia okoliczności upadku hegemonii Sparty w świecie greckim – tłumaczy, na czym polegała przewaga szyku skośnego nad tradycyjnym ustawieniem falangi.</p>	<p>Uczeń: – ocenia na wybranych przykładach strategiczne aspekty starożytnych bitew.</p>
---	--	--	---	---	--	--

<p>2. Imperium Aleksandra Wielkiego</p>	<p>1. Podporządkowanie Grecji 2. Podboje Aleksandra Wielkiego 3. Strategia władcy wobec podbitych obszarów 4. Rozpad imperium Aleksandra</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu kultura hellenistyczna – omawia rolę postaci Aleksandra III Wielkiego – zna daty bitew: nad Granikiem (334 r. p.n.e.), pod Issos (333 r. p.n.e.), pod Gaugamelą (331 r. p.n.e.) – wymienia przyczyny sukcesów Aleksandra Wielkiego podczas podboju Persji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu diadochowie – omawia rolę postaci: Filipa II Macedońskiego, Dariusza III – zna daty: bitwy pod Cheroneją (338 r. p.n.e.), podboju imperium perskiego przez Aleksandra Wielkiego (334–331 r. p.n.e.), śmierci Aleksandra (323 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie miejsca największych bitew wojsk Aleksandra z Persami – prezentuje okoliczności sięgnięcia po hegemonię w świecie greckim przez Macedonię – omawia przebieg wyprawy armii Aleksandra Wielkiego przeciwko Persom.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: hetajrowie, falanga macedońska – zna daty: zdobycia przez Filipa II Macedońskiego hegemonii w Grecji (359–336 r. p.n.e.), podboju wschodnich prowincji Persji przez Aleksandra Wielkiego (330–327 r. p.n.e.), wyprawy wojsk Aleksandra Wielkiego do Indii (327–325 r. p.n.e.), wojen diadochów (321–281 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie miejsca największych bitew wojsk Aleksandra z Persami – tłumaczy, co decydowało o zwycięstwach sił macedońskich w starciach z innymi armiami – omawia przebieg bitwy pod Issos – opisuje przebieg i skutki bitwy pod Gaugamelą – przedstawia losy imperium macedońskiego po śmierci Aleksandra Wielkiego.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Kassandra, Lizymacha, Ptolemeusza I Sotera, Antygona I Jednookiego, Seleukosa I Nikatora – opisuje przebieg i skutki bitwy pod Cheroneją, ocenia jej znaczenie – przedstawia i ocenia sposób stłumienia przez Aleksandra buntu Greków – charakteryzuje i ocenia politykę Aleksandra Wielkiego wobec podbitych ludów.</p>	<p>Uczeń: – ocenia postawę Aleksandra Wielkiego w bitwie nad Granikiem – porównuje i ocenia postawy Aleksandra Wielkiego oraz Dariusza III w bitwach: pod Issos i Gaugamelą – porównuje taktyki: Aleksandra Wielkiego w bitwie pod Gaugamelą oraz Epaminondasa w starciu pod Leuktrami.</p>
--	--	---	---	---	---	---

<p>3. Ekspansja Rzymu w czasach republiki</p>	<p>1. Jak doszło do podboju Italii? 2. I wojna punicka 3. II i III wojna punicka 4. Dalsza ekspansja rzymska i jej skutki</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu legion – omawia rolę postaci Hannibala Barkasa – zna daty: I wojny punickiej (264–241 r. p.n.e.), II wojny punickiej (218–201 r. p.n.e.), III wojny punickiej (149–146 r. p.n.e.) – prezentuje przyczyny i skutki rywalizacji rzymsko-kartagińskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: ekwicy, manipuł – omawia rolę postaci Gajusza Mariusza – zna daty: zakończenia podboju Italii przez Rzymian (264 r. p.n.e.), bitwy pod Kannami (216 r. p.n.e.), bitwy pod Zamą (202 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie tereny zdobyte przez Rzymian w wyniku wojen punickich – opisuje organizację armii rzymskiej – porównuje uzbrojenie legionisty rzymskiego i hoplity greckiego – tłumaczy, dlaczego Rzymianie zyskali przewagę nad Kartagińczykami podczas walk na morzu – prezentuje najważniejsze etapy rzymskiej ekspansji terytorialnej w okresie republiki – przedstawia przyczyny i skutki reform wojskowych wprowadzonych przez Gajusza Mariusza – omawia zmiany zachodzące w armii rzymskiej w okresie republiki.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu abordaż – omawia rolę postaci: Pyrrusa, Scypiona Afrykańskiego Starszego – zna daty: zdobycia Tarentu (272 r. p.n.e.), bitwy pod Mylae (260 r. p.n.e.), bitwy koło przylądka Eknomos (256 r. p.n.e.), bitwy nad Trebbią (218 r. p.n.e.), bitwy nad Jeziorem Trazymeńskim (217 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie etapy ekspansji terytorialnej Rzymu – omawia przyczyny i przebieg ekspansji terytorialnej Rzymu na Półwyspie Apenińskim oraz etapy podboju Italii przez Rzymian – przedstawia okoliczności powstania floty rzymskiej i sposoby jej walki – opisuje przebieg i skutki wojen punickich – prezentuje przebieg bitwy pod Kannami i zastosowaną w jej trakcie strategię Kartagińczyków – przybliży przebieg bitwy pod Zamą i zastosowaną w jej trakcie strategię Rzymian.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>velites</i>, <i>hastati</i>, <i>triarii</i>, sztyk „żółw”, sztyk manipularny – zna daty: sojuszu Rzymu z miastami latyńskimi (493 r. p.n.e.), najazdu Galów na Rzym (390 r. p.n.e.), zdobycia przez Rzymian Nowej Kartaginy w Hiszpanii (209 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie szlak wojsk kartagińskich podczas II wojny punickiej – tłumaczy zależność między pozycją społeczną i majątkową obywateli rzymskich a rodzajem ich służby w armii – omawia rodzaje sztyków w armii rzymskiej – wyjaśnia znaczenie rzymskich zasad: <i>Divide et impera</i>; <i>Si vis pacem, para bellum</i>.</p>	<p>Uczeń: – omawia i ocenia zastosowanie w praktyce zasad: <i>Divide et impera</i>; <i>Si vis pacem, para bellum</i> – ocenia wpływ różnych formacji zbrojnych na przebieg bitew na przykładzie starcia pod Kannami.</p>
--	---	---	---	--	--	--

<p>4. Juliusz Cezar i Imperium Rzymskie</p>	<p>1. Kryzys republiki i podbój Galii 2. Wojny domowe u schyłku republiki 3. Idea <i>pax Romana</i> i jej znaczenie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu gladiator – omawia rolę postaci: Juliusza Cezara, Spartakusa, Oktawiana Augusta – zna daty: zawiązania I triumwiratu (60 r. p.n.e.), powstania Spartakusa (73–71 r. p.n.e.), zawiązania II triumwiratu (43 r. p.n.e.), bitwy pod Akcjum (31 r. p.n.e.) – przedstawia rolę gladiatorów w starożytnym Rzymie – omawia okoliczności przejęcia władzy w Rzymie przez Juliusza Cezara – tłumaczy, dlaczego wojska Juliusza Cezara odnosiły zwycięstwa w starciach z mającymi nad nimi przewagę liczebną siłami przeciwników.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: triumwirat, „pokój rzymski” (<i>pax Romana</i>), limes – omawia rolę postaci: Gnejusza Pompejusza, Marka Antoniusza – zna daty: wojny galijskiej (58–51 r. p.n.e.), wojny Cezara z Pompejuszem (49–45 r. p.n.e.), bitwy pod Farsalos (48 r. p.n.e.), zabójstwa Cezara (44 r. p.n.e.), ogłoszenia „pokoju rzymskiego” (27 r. p.n.e.) – przedstawia przebieg i skutki wojny galijskiej – wyjaśnia, jakie korzyści i straty przynosiła surowa dyscyplina wprowadzona w legionach rzymskich – tłumaczy, na czym polegała idea <i>pax Romana</i>, wymienia skutki jej wprowadzenia w Imperium Rzymskim.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu liktor – omawia rolę postaci: Lucjusza Korneliusza Sulli, Marka Krassusa, Wercyngetoryksa, Kleopatry VII, Lepidusa, Marka Aureliusza, Trajana, Hadriana – zna daty: dyktatury Sulli (82–79 r. p.n.e.), powstania Wercyngetoryksa (53–52 r. p.n.e.), bitwy pod Alezją (52 r. p.n.e.), bitwy pod Filippi (42 r. p.n.e.), wojny Oktawiana z Markiem Antoniuszem (32–31 r. p.n.e.) – tłumaczy, w jakich okolicznościach Lucjusz Korneliusz Sulla wprowadził w Rzymie dyktaturę – omawia przebieg wojny między Juliuszem Cezarem a Pompejuszem – przedstawia taktykę wykorzystaną przez Juliusza Cezara w trakcie bitwy pod Farsalos – prezentuje zmiany, które wprowadzono w armii rzymskiej w I i II w. n.e. – wyjaśnia rolę rzymskiego limesu w podziale starożytnego świata na „cywilizowany” i „barbarzyński”.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: ostatecznego podboju Galii przez wojska Cezara (51 r. p.n.e.), wkroczenia armii Cezara do Italii (49 r. p.n.e.), bitwy pod Dyrrachium (48 r. p.n.e.) – omawia strategię Juliusza Cezara wykorzystaną w trakcie oblężenia Alezji – wyjaśnia wpływ zmian wprowadzonych w armii rzymskiej w I i II w. n.e. na życie społeczne w państwie.</p>	<p>Uczeń: – ocenia polityczne oraz militarne skutki rywalizacji wybitnych wodzów na przykładzie Juliusza Cezara i Gnejusza Pompejusza – ocenia strategię bitewną Juliusza Cezara na wybranych przykładach.</p>
<p>II. Czasy rycerskie</p>						

<p>1. Od drużyny książęcej do rycerstwa</p>	<p>1. Europa Zachodnia na początku średniowiecza 2. Armia Franków 3. Drużyny książęce w Polsce 4. Początki rycerstwa w Europie Zachodniej i Polsce</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rycerstwo, drużyna – omawia rolę postaci: Mieszka I, Karola Wielkiego – zna datę bitwy pod Cedynią (972 r.) – przedstawia organizację wojsk w państwie piastowskim.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: pancerni, pospolite ruszenie – omawia rolę postaci Karola Młota – zna datę bitwy pod Poitiers (732 r.) – przedstawia znaczenie bitwy pod Poitiers – opisuje zmiany wprowadzone w armii frankijskiej w czasach panowania Karola Wielkiego – prezentuje rolę, organizację i sposób finansowania drużyny Mieszka I – omawia przebieg i znaczenie bitwy pod Cedynią – tłumaczy, dlaczego władcy zrezygnowali ze stałych drużyn i nadawali ziemię w zamian za służbę wojskową.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: tarczownicy, legendy arturiańskie – przedstawia przyczyny i przejawy upadku znaczenia armii rzymskiej – omawia sytuację militarną w Europie Zachodniej na początku średniowiecza – prezentuje organizację i sposób walki armii Franków – opisuje relacje między władcami piastowskimi a drużynnikami – wymienia wady i zalety rezygnacji władców ze stałych drużyn na rzecz nadawania ziemi w zamian za służbę wojskową – omawia proces kształtowania się rycerstwa i znaczenie tego nowego stanu w monarchii polskiej – przytacza legendy arturiańskie.</p>	<p>Uczeń: – opisuje proces rezygnacji z drużyny książęcej na ziemiach polskich – podaje przykłady wpływu symboliki przekazów arturiańskich na średniowieczne legendy polskie – przedstawia związek pomiędzy wprowadzeniem systemu lennego a zmianami w organizacji średniowiecznych armii.</p>	<p>Uczeń: – ocenia walory militarne drużyny książęcej w państwie piastowskim.</p>
<p>2. Etos rycerski</p>	<p>1. Kształtowanie się rycerstwa 2. Wyprawy krzyżowe i zakony rycerskie 3. Herby i turnieje 4. Rycerstwo w kulturze</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: herb, turniej, kultura rycerska – zna daty: I wyprawy krzyżowej (1096–1099 r.), IV wyprawy krzyżowej (1202–1204 r.), zdobycia Akki przez wojska tureckie (1291 r.) – wyszczególnia elementy obyczajowości rycerskiej – wymienia cnoty rycerskie.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: etos rycerski, zakon rycerski – omawia rolę postaci Urbana II – zna daty: zdobycia Jerozolimy i utworzenia Królestwa Jerozolimskiego (1099 r.), utworzenia zakonu krzyżackiego (1191 r.), upadku cesarstwa łacińskiego (1261 r.) – wymienia cechy charakterystyczne etosu rycerskiego – analizuje elementy obyczajowości rycerskiej w średniowieczu – tłumaczy, jaką rolę odgrywały w średniowieczu zamki rycerskie.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Gotfryda z Bouillon, Saladyna – zna daty: wezwania chrześcijan przez Urbana II do rozpoczęcia krucjat (1095 r.), II wyprawy krzyżowej (1147–1149 r.), III wyprawy krzyżowej (1189–1192 r.), V wyprawy krzyżowej (1217–1221 r.), VI wyprawy krzyżowej (1248–1254 r.), VII wyprawy krzyżowej (1270 r.) – przedstawia proces kształtowania się rycerstwa – podaje przykłady nieprzestrzegania etosu rycerskiego w średniowieczu – prezentuje etapy i skutki wypraw krzyżowych – analizuje zmiany uzbrojenia rycerstwa w średniowieczu.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Konrada III, Ludwika VII, Fryderyka Barbarossy, Filipa II Augusta, Ryszarda Lwie Serce, Baldwina I, Fryderyka II Hohenstaufa, Ludwika IX Świętego – przedstawia i ocenia znaczenie wypraw krzyżowych dla Europy – porównuje turniejowe i bitewne wyposażenie rycerzy.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ wypraw krzyżowych na kształtowanie się rycerstwa europejskiego – omawia i ocenia wpływ średniowiecznego etosu rycerskiego na obyczajowość i kulturę w następnych epokach.</p>

<p>3. Wojny sprawiedliwe i niesprawiedliwe</p>	<p>1. Początki polskiego rycerstwa 2. Konflikt z zakonem krzyżackim 3. Sobór w Konstancji 4. Klęska zakonu krzyżackiego</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Konrada Mazowieckiego – zna daty: sprowadzenia Krzyżaków do Polski (1226 r.), wielkiej wojny z zakonem krzyżackim (1409–1411 r.), bitwy pod Grunwaldem (15 lipca 1410 r.), wojny trzynastoletniej (1454–1466 r.), hołdu pruskiego (1525 r.) – opisuje okoliczności sprowadzenia Krzyżaków do Polski.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wojna sprawiedliwa, wojna niesprawiedliwa – omawia rolę postaci: Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełły, Kazimierza Jagiellończyka, Zygmunta I Starego, Albrechta Hohenzollerna – zna daty: zajęcia Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków (1308–1309 r.), bitwy pod Płowcami (1331 r.), pokoju w Kaliszu (1343 r.), I pokoju toruńskiego (1411 r.), II pokoju toruńskiego (1466 r.) – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki wojen polsko-krzyżackich toczonych w czasach panowania ostatnich Piastów – przedstawia przebieg i skutki wielkiej wojny z zakonem krzyżackim – podaje okoliczności sekularyzacji zakonu krzyżackiego.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Zawiszy Czarnego z Garbowa, Pawła Włodkowica – zna daty: soboru w Konstancji (1414–1418 r.), powstania antykrzyżackiego w Prusach (1454 r.), bitwy pod Chojnicami (1454 r.), ostatniej wojny z Krzyżakami (1519–1521 r.) – wskazuje na mapie kierunki działań wojsk polskolitewskich i krzyżackich w czasie wielkiej wojny z zakonem oraz zmiany terytorialne będące następstwami zawarcia I pokoju toruńskiego – przedstawia proces kształtowania się średniowiecznego rycerstwa polskiego – opisuje przebieg bitwy pod Grunwaldem – przybliży postawy posłów polskich w trakcie soboru w Konstancji – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki wojny trzynastoletniej.</p>	<p>Uczeń: – zna datę utworzenia Związku Pruskiego (1440 r.) – wyjaśnia znaczenie poglądów religijnych i politycznych dla definiovania wojen: sprawiedliwych i niesprawiedliwych w średniowieczu – ocenia, czy wojna może być sprawiedliwa, i uzasadnia swoją opinię.</p>	<p>Uczeń: – ocenia poglądy Pawła Włodkowica na temat przyczyn i sposobu prowadzenia wojen – ocenia znaczenie dla sporu polskokrzyżackiego: bitwy pod Płowcami, bitwy pod Grunwaldem, wystąpienia Pawła Włodkowica na soborze w Konstancji.</p>
---	---	--	---	--	--	--

<p>4. Koniec epoki rycerstwa</p>	<p>1. Wojna stuletnia 2. Zmierzch rycerstwa 3. Początki broni palnej</p>	<p>Uczeń: – zna daty: wojny stuletniej (1337–1453 r.), zdobycia Konstantynopola przez Turków (1453 r.) – omawia przyczyny i skutki wojny stuletniej.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Joanny d’Arc, Jana Husa – zna daty bitew: pod Crécy (1346 r.), pod Azincourt (1415 r.) – wyjaśnia, dlaczego bitwy: pod Crécy i Azincourt oznaczały koniec epoki rycerstwa – przedstawia wpływ Joanny d’Arc na przebieg wojny stuletniej – wskazuje okoliczności wprowadzenia broni palnej – prezentuje zmiany organizacji armii europejskich w XV w.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Filipa VI, Edwarda III, Karola VII, Zygmunta Luksemburskiego, Jana Žižki – zna daty: spalenia Joanny d’Arc na stosie (1431 r.), utworzenia Konfederacji Szwajcarskiej (1291 r.), bitwy pod Lipanami (1434 r.) – charakteryzuje technikę wojenną stosowaną przez wojska husyckie – wyjaśnia, jakie znaczenie miało wykorzystywanie przez husytów wozów bojowych – przedstawia sposoby zastosowania broni palnej podczas prowadzenia działań wojennych w XV w.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Arnolda von Winkelrieda – zna daty: bitwy pod Morgarten (1315 r.), bitwy pod Dornbach (1499 r.), odsieczy Pragi przez wojska Jana Žižki (1420 r.) – przedstawia przebieg wojen Szwajcarów o zachowanie suwerenności i wpływ tych konfliktów na sposób prowadzenia działań wojennych w nowożytnej Europie – wyjaśnia, na czym polega symbolika postaci Winkelrieda.</p>	<p>Uczeń: – ocenia militarne skutki zastosowania broni palnej.</p>
<p>III. Wojny religijne i dynastyczne</p>						

<p>1. Wojny religijne w XVI wieku</p>	<p>1. Reformacja i początki konfliktów religijnych 2. Wojny włoskie 3. Konflikty religijne we Francji 4. Klęska Wielkiej Armady</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu wojna religijna – omawia rolę postaci Marcina Lutra – zna daty: wystąpienia Marcina Lutra (1517 r.), pokoju w Augsburgu (1555 r.), tzw. nocy św. Bartłomieja (1572 r.), wydania <i>Edyktu nantejskiego</i> (1598 r.) – podaje przyczyny i skutki konfliktów religijnych w Europie.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: tzw. noc św. Bartłomieja, Wielka Armada – omawia rolę postaci: Thomasa Münzera, Katarzyny Medycejskiej, Henryka de Burbon, Elżbiety I – zna daty: powstania chłopskiego w Niemczech (1524–1525 r.), bitwy pod Frankenhäusen (1525 r.), klęski Wielkiej Armady (1588 r.) – tłumaczy, w jaki sposób reformacja wpłynęła na radykalizację nastrojów społecznych w Niemczech – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki wojny chłopskiej w Niemczech – wskazuje wady i zalety prowadzenia działań wojennych z pomocą wojsk zaciężnych.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Związek Szmalckaldzki, <i>Sacco di Roma</i> – omawia rolę postaci: Karola V, Karola VIII, Ludwika XII, Franciszka I, Francisca Drake’a – zna daty: sejm w Spirze (1529 r.), utworzenia Związku Szmalckaldzkiego (1531 r.), bitwy pod Pawią (1525 r.), <i>Sacco di Roma</i> (1527 r.), tzw. wojny trzech Henryków (1574–1589 r.) – przedstawia przebieg i skutki wojen religijnych w Niemczech – tłumaczy, jaką rolę odegrało użycie broni palnej w trakcie bitwy pod Pawią – podaje skutki polityczne <i>Sacco di Roma</i> – wymienia przyczyny sukcesów i klęsk armii francuskiej w czasie wojen włoskich – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki rywalizacji angielsko-hiszpańskiej.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: wojen szmalckaldzkich (1546–1552 r.), wyprawy wojsk Karola VIII do Włoch (1494 r.), wyprawy sił Ludwika XII do Włoch (1499 r.), bitwy pod Marignano (1515 r.), pokoju w Cateau-Cambrésis (1559 r.), wydania edyktu tolerancyjnego w Saint-Germain-en-Laye (1562 r.), wojny między hugenotami a katolikami we Francji (1562–1594 r.), pokoju w Saint-Germain-en-Laye (1570 r.) – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki wojen włoskich – omawia wpływ wojen włoskich na sposób prowadzenia konfliktów zbrojnych w epoce nowożytnej – opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojen religijnych we Francji.</p>	<p>Uczeń: – ocenia, czy postanowienia <i>Edyktu nantejskiego</i> mogły stanowić podstawę pokojowego współistnienia protestantów i katolików – ocenia, czy reformacja musiała oznaczać wciągnięcie państw europejskich w konflikty o podłożu religijnym.</p>
--	---	---	--	---	---	---

<p>2. Europa w XVII wieku</p>	<p>1. Konflikt w Niderlandach 2. Wybuch wojny trzydziestoletniej 3. Wojna w Rzeszy 4. Zakończenie wojny trzydziestoletniej 5. Jak walczone w XVII wieku 6. Wzrost potęgi Francji</p>	<p>Uczeń: – zna daty wojny trzydziestoletniej (1618–1648 r.) – wymienia przyczyny i skutki wojny trzydziestoletniej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: tzw. defenestracja praska, Armia Nowego Wzoru – omawia rolę postaci: Gustawa II Adolfa, Olivera Cromwella, Armanda Jeana du Plessis de Richelieu, Ludwika XIV – zna daty: tzw. II defenestracji praskiej (1618 r.), bitwy pod Białą Górą (1620 r.), bitwy pod Lützen (1632 r.), pokoju westfalskiego (1648 r.) – wskazuje na mapie obszary krajów zaangażowanych w wojnę trzydziestoletnią – przedstawia sposoby prowadzenia walk w XVII w. – wymienia nazwy formacji zbrojnych walczących w XVII w. – prezentuje znaczenie fortyfikacji dla prowadzenia działań wojennych w XVII w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu tzw. pacyfikacja gandawska – omawia rolę postaci: Wilhelma Orańskiego, Fryderyka V, Ferdynanda Habsburga, Chryściana IV, Albrechta von Wallensteina – zna daty: wybuchu antyhiszpańskiego powstania w Niderlandach (1566 r.), zawarcia tzw. pacyfikacji gandawskiej (1576 r.), wkroczenia wojsk duńskich do Rzeszy (1625 r.), bitwy pod Rocroi (1643 r.), odwołania <i>Edyktu nantejskiego</i> (1685 r.) – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki konfliktu w Niderlandach – wymienia i charakteryzuje okresy wojny trzydziestoletniej – tłumaczy, dlaczego zwycięstwo Szwedów pod Lützen można określić jako pyrrusowe – omawia przyczyny i skutki odwołania <i>Edyktu nantejskiego</i> we Francji – określa wady i zalety sposobów zaopatrywania wojsk w XVII w.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Filipa II, Gábor Bethlena – zna daty: unii w Arras (1579 r.), najazdu wojsk Gábor Bethlena na Wiedeń (1619 r.), oblężenia Magdeburga (1631 r.), bitwy pod Nördlingen (1634 r.), upadku La Rochelle (1628 r.) – wyjaśnia, na czym polegała przewaga żołnierzy Armii Nowego Wzoru nad innymi wojskami zaciężnymi – tłumaczy, dlaczego wojna trzydziestoletnia trwała tak długo i czemu angażowali się w nią władcy kolejnych państw sąsiadujących z Rzeszą.</p>	<p>Uczeń: – ocenia polityczne i społeczne skutki wojny trzydziestoletniej.</p>
--------------------------------------	---	--	--	---	--	---

<p>3. Armia polska za panowania królów elekcyjnych</p>	<p>1. Armia polskolitewska w XVI wieku 2. Wojny o Inflanty 3. Wojny ze Szwedami 4. Wojny z Rosją i Turcją na początku XVII wieku</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu husaria – omawia rolę postaci: Jana Karola Chodkiewicza, Stanisława Żółkiewskiego – zna daty bitew: pod Kircholmem (1605 r.), pod Kłuszynem (1610 r.), pod Cecorą (1620 r.), pod Chocimiem (1621 r.) – wymienia cechy charakterystyczne armii polskolitewskiej w XVI w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wojsko kwarciane, piechota wybraniecka – omawia rolę postaci Stefana Batorego – zna daty: wojny z Moskwą o Inflanty (1577–1582 r.), rozejmu w Jamie Zapolskim (1582 r.), wojny z Rosją (1609–1619 r.), rozejmu w Dywilińcu (1619 r.) – wskazuje na mapie tereny, których przynależność budziła spory pomiędzy Rzeczpospolitą a Szwecją – określa cechy charakterystyczne armii polskolitewskiej w XVI w. – przedstawia reformy wojskowe wprowadzone przez Stefana Batorego – omawia strategię Jana Karola Chodkiewicza wykorzystaną w trakcie bitwy pod Kircholmem – analizuje strategię Stanisława Żółkiewskiego wykorzystaną w trakcie bitwy pod Kłuszynem – prezentuje uzbrojenie i sposób walki husarii.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: obrońca potoczna, rota, lisowczyca, koncerz – omawia rolę postaci Aleksandra Lisowskiego – zna daty: utworzenia piechoty wybranieckiej (1578 r.), wyprawy połockiej (1579 r.), wyprawy na Wielkie Łuki (1580 r.), wyprawy pskowskiej (1581–1582 r.), inwazji wojsk szwedzkich na Inflanty (1604 r.), wyprawy sił Dymitra Samozwańca na Moskwę (1604 r.), zdobycia Smoleńska (1611 r.) – wskazuje na mapie kierunki wypraw wojsk Stefana Batorego – omawia przyczyny, przebieg i skutki wojny o Inflanty toczony w czasach panowania Stefana Batorego – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojen polsko-szwedzkich, polsko-rosyjskich oraz polskotureckich, które toczono na przełomie XVI i XVII w.</p>	<p>Uczeń: – zna datę przyłączenia Estonii do Rzeczypospolitej (1600 r.) – wskazuje podobieństwa i różnice pomiędzy wojskami kozackimi a lisowczykami – określa skuteczność armii polskolitewskiej w XVI w. – ocenia, czy śmierć Jana Karola Chodkiewicza w trakcie walk pod Chocimiem miała wpływ na postawy żołnierzy polskich.</p>	<p>Uczeń: – ocenia działalność i skuteczność lisowczyków jako wojska najemnego – ocenia wartość bojową husarii – ocenia skuteczność wybitnych wodzów podczas wielkich bitew z pierwszej połowy XVII w.</p>
---	--	--	---	--	--	--

<p>4. Od potęgi do kryzysu Rzeczypospolitej</p>	<p>1. W walce z Gustawem Adolfem 2. Kozacy 3. Reformy armii polskiej w drugiej połowie XVII wieku 4. Potop szwedzki 5. Schyłek polskiej potęgi militarnej</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Bohdana Chmielnickiego, Władysława IV, Jana Kazimierza, Jana III Sobieskiego – zna daty: bitwy pod Oliwą (1627 r.), bitwy pod Trzcianą (1629 r.), wybuchu powstania Chmielnickiego (1648 r.), bitwy pod Chocimiem (1673 r.), bitwy pod Wiedniem (1683 r.) – wymienia przyczyny sukcesów i porażek Szwedów w wojnach z Rzeczpospolitą.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu rejestr kozacki – omawia rolę postaci: Gustawa II Adolfa, Karola X Gustawa, Stefana Czarnieckiego, Michała Korybuta Wiśniowieckiego – zna daty: zajęcia Pomorza Gdańskiego przez Szwedów (1626–1629 r.), rozejmu w Starym Targu (1629 r.), bitwy nad Żółtymi Wodami (1648 r.), bitwy pod Korsuniem (1648 r.), bitwy pod Beresteczkiem (1651 r.), ugody w Perejasławiu (1654 r.), oblężenia Jasnej Góry (1655 r.), bitwy pod Warką (1656 r.), pokoju w Oliwie (1660 r.), pokoju w Andruszowie (1667 r.), traktatu w Buczaczu (1672 r.), pokoju w Karłowicach (1699 r.) – tłumaczy, co było podstawą siły bojowej Kozaków i jak wykorzystywali ją oni w praktyce – omawia reformy wprowadzone w armii polskiej w drugiej połowie XVII w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: automament, wojsko komputerowe – omawia rolę postaci: Jeremiego Wiśniowieckiego, Janusza Radziwiłła, Fryderyka Wilhelma, Jerzego II Rakocznego – zna daty: wojny polsko-szwedzkiej (1621–1622 r.), oblężenia Zbaraża (1649 r.), bitwy pod Batohem (1652 r.), konfederacji tyszowieckiej (1655 r.), bitwy pod Warszawą (1656 r.), zerwania związków lennych Brandenburgii z Polską (1656 r.), układu w Radnot (1656 r.), wojny Rzeczypospolitej z Turcją (1672–1676 r.), traktatu w Żurawnie (1676 r.) – opisuje przebieg i skutki wojen polsko-szwedzkich toczonych w pierwszej połowie XVII w. – prezentuje przebieg i skutki potopu szwedzkiego – przedstawia przebieg i skutki wojen polsko-tureckich toczonych w drugiej połowie XVII w. – omawia strategię wykorzystaną przez Jana III Sobieskiego w trakcie bitwy pod Wiedniem.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Arendta Dickmanna – zna daty: utworzenia rejestru kozackiego (1572 r.), bitwy pod Walmoją (1626 r.), kapitulacji wojsk polskich pod Ujściem i w Kiejdanach (1655 r.), oblężenia Koldyngi (1658 r.) – przedstawia wpływ sytuacji finansowej Rzeczypospolitej na wyniki zmagañ jej armii.</p>	<p>Uczeń: – ocenia, czy Rzeczpospolita w XVII w. potrzebowała silnej i dużej floty – ocenia, czy decyzja Jana III Sobieskiego dotycząca zaangażowania się w działania wojenne przeciwko Turcji i rozpoczęcia odsieczy wiedeńskiej była słuszna.</p>
--	---	--	---	--	---	---

<p>5. Upadek Rzeczypospolitej</p>	<p>1. Konfederacja barska 2. Reformy wojska w XVIII wieku 3. Wojna w obronie <i>Konstytucji 3 maja</i> 4. Powstanie kościuszkowskie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu kosynierzy – omawia rolę postaci: Stanisława Augusta Poniatowskiego, Tadeusza Kościuszki – zna daty: konfederacji barskiej (1768–1772 r.), I rozbioru Polski (1772 r.), Sejmu Wielkiego (1788–1792 r.), zawiązania konfederacji targowickiej (1792 r.), II rozbioru Polski (1793 r.), powstania kościuszkowskiego (1794 r.), III rozbioru Polski (1795 r.) – przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: konfederacja barska, Sejm Niemy, naczelnik powstania, rzeź Pragi – omawia rolę postaci: Kazimierza Pułaskiego, Jana Henryka Dąbrowskiego – zna daty: utworzenia Szkoły Rycerskiej (1765 r.), bitwy pod Zieleńcami (18 czerwca 1792 r.), przysięgi Tadeusza Kościuszki w Krakowie (24 marca 1794 r.), bitwy pod Raclawicami (4 kwietnia 1794 r.), bitwy pod Szczekocinami (6 czerwca 1794 r.), bitwy pod Maciejowicami (10 października 1794 r.), rzezi Pragi (4 listopada 1794 r.) – tłumaczy, w jakich okolicznościach zawiązano konfederację barską – przedstawia reformy wojska przeprowadzone w XVIII w. – wyjaśnia, jakie znaczenie miało ustanowienie Orderu <i>Virtuti Militari</i> – prezentuje przebieg powstania kościuszkowskiego.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: Sejmu Niemego (1717 r.), utworzenia Generalności (1769 r.), ogłoszenia detronizacji Stanisława Augusta Poniatowskiego (1770 r.), reformy wojska uchwalonej przez Sejm Wielki (1789 r.), bitwy pod Dubienką (18 lipca 1792 r.) – omawia przebieg działań politycznych i walk prowadzonych przez konfederatów barskich – określa przyczyny, przebieg i skutki wojny w obronie <i>Konstytucji 3 maja</i> – przedstawia strategię wykorzystaną przez Tadeusza Kościuszkę w trakcie bitwy pod Raclawicami – wyjaśnia, dlaczego udział kosynierów w bitwie raclawickiej był możliwy i wyjątkowo ważny – tłumaczy cel przeprowadzonej przez Rosjan rzezi mieszkańców Pragi.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia, dlaczego Polacy brali udział w wojnie o niepodległość USA – wymienia różnice pomiędzy konfederacją barską a powstaniem kościuszkowskim – porównuje przyczyny klęski konfederacji barskiej i powstania kościuszkowskiego.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wkład militarny Polaków w walkę o zachowanie niepodległości – ocenia kierunek, w jakim zmierzały reformy wojska Rzeczypospolitej w XVIII w.</p>
--	---	---	--	--	--	--

IV. Wojny wieku XIX

<p>1. Epoka napoleońska</p>	<p>1. Rewolucja francuska i jej wpływ na przemiany w wojsku 2. Początki kariery Napoleona Bonaparte-go 3. Wielkie zwycięstwa Napoleona 4. Wyprawa na Moskwę 5. Upadek cesarza Francuzów 6. Armie w epoce napoleońskiej</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Napoleona Bonaparte-go – zna daty: wybuchu rewolucji francuskiej (1789 r.), bitwy pod Austerlitz (1805 r.), wyprawy armii Napoleona na Rosję (1812 r.) – podaje przyczyny i skutki klęski wojsk Napoleona w Rosji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu tzw. 100 dni Napoleona – omawia rolę postaci Aleksandra I – zna daty: koronacji cesarskiej Napoleona (1804 r.), bitwy pod Borodino (1812 r.), bitwy pod Lipskiem (1813 r.), abdykacji Napoleona (1814 r.), bitwy pod Waterloo (1815 r.) – przedstawia wpływ rewolucji francuskiej na przemiany w wojsku – wymienia bitwy, które miały przełomowe znaczenie w kampaniach napoleońskich – charakteryzuje rodzaje wojsk tworzących armię Napoleona – prezentuje przebieg i skutki wyprawy sił Napoleona na Moskwę.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: tzw. bitwa trzech cesarzy, tzw. bitwa narodów – omawia rolę postaci: Franciszka I, Horatia Nelsona, Michaiła Kutuzowa, Arthura Wellesleya – zna daty: objęcia przez Napoleona dowództwa nad Armią Włoch (1796 r.), wyprawy wojsk Napoleona do Egiptu (1798 r.), bitwy pod piramidami (1798 r.), bitwy pod Abukirem (1799 r.), bitwy pod Marengo (1800 r.), bitwy pod Frydlandem (1807 r.), bitwy pod Jeną (1806 r.), bitwy pod Auerstädt (1806 r.), bitwy pod Trafalgar (1805 r.), bitwy pod Wagram (1809 r.) – omawia początki kariery Napoleona Bonaparte-go – wymienia czynniki, które zadecydowały o zwycięstwie Francuzów w wojnie z siłami I koalicji – przedstawia przebieg kampanii napoleońskich – prezentuje strategię wykorzystaną przez Arthura Wellesleya w trakcie bitwy pod Waterloo – określa okoliczności upadku Napoleona.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: taktyka linearna, taktyka kolumnowo-tyralierska – omawia rolę postaci: Louisa Nicolasa Davouta, Michela Neya – zna daty: I koalicji antyfrancuskiej (1792–1797 r.), utworzenia armii narodowej we Francji (1793 r.), zdobycia przez siły Napoleona Tulonu (1793 r.), II koalicji antyfrancuskiej (1799–1802 r.), pokoju w Amiens (1802 r.), wybuchu wojny francusko-angielskiej (1803 r.), III koalicji antyfrancuskiej (1805 r.), IV koalicji antyfrancuskiej (1806–1807 r.), bitwy pod Hławą Pruską (1807 r.), V koalicji antyfrancuskiej (1808–1809 r.), VI koalicji antyfrancuskiej (1812–1814 r.), VII koalicji antyfrancuskiej (1815 r.) – wyjaśnia, czym różniła się kampania rosyjska od poprzednich wojen toczonych przez armię Napoleona.</p>	<p>Uczeń: – ocenia talent militarny Napoleona.</p>
------------------------------------	---	---	---	---	--	---

<p>2. „Czarna i biała legenda” Napoleona</p>	<p>1. Stosunek Napoleona do podbitej ludności 2. Polityka francuska wobec Hiszpanii 3. Księstwo Warszawskie</p>	<p>Uczeń: – zna datę utworzenia Księstwa Warszawskiego (1807 r.) – przedstawia okoliczności powstania Księstwa Warszawskiego.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Kodeks Napoleona</i>, blokada kontynentalna – omawia rolę postaci Józefa Ponia-towskiego – zna daty: pokoju w Tylży (1807 r.), wojny z Austrią (1809 r.), wysłania legionistów polskich na Santo Domingo (1801–1802 r.) – wskazuje na mapie obszary państw zależnych od Francji w czasach rządów Napoleona – przedstawia stosunek Napoleona do podbitej ludności – opisuje wkład militarny Polaków w kampanie armii Napoleona.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu tzw. II wojna polska – omawia rolę postaci: Józefa Bonapartego, Józefa Zajączka – zna daty: blokady kontynentalnej (1806–1810 r.), wybuchu powstania w Wielkopolsce (1806 r.) – prezentuje politykę francuską w Hiszpanii – przedstawia słabości i zalety Księstwa Warszawskiego – analizuje „czarną i białą legendę” Napoleona.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: traktatu w Fontainebleau (1807 r.), usunięcia Francuzów z Hiszpanii (1813 r.) – przedstawia stosunek różnych narodów europejskich do Napoleona – wyjaśnia różnice pomiędzy ocenami Napoleona w Polsce i w innych państwach europejskich.</p>	<p>Uczeń: – ocenia stosunek Napoleona do podbitej ludności – ocenia stosunek Napoleona do Polaków – ocenia, czy opowiedzenie się po stronie Napoleona przyniosło Polakom korzyści.</p>
--	---	---	--	---	--	--

<p>3. Od kongresu wiedeńskiego do pax Britannica</p>	<p>1. Nowy ład w Europie 2. Rewolucje w pierwszej połowie XIX wieku 3. Wojna krymska i kongres berliński 4. Konflikty kolonialne</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu kongres wiedeński – zna daty obrad kongresu wiedeńskiego (1814–1815 r.) – wymienia postanowienia polityczne i terytorialne uczestników kongresu wiedeńskiego.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Święte Przymierze, <i>pax Britannica</i>, Wiosna Ludów, wojna krymska, kongres berliński – omawia rolę postaci: Aleksandra I, Wiktorii I, Aleksandra II – zna daty: utworzenia Świętego Przymierza (1815 r.), wybuchu powstania listopadowego (1830 r.), Wiosny Ludów (1848–1849 r.), wojny krymskiej (1853–1856 r.), kongresu berlińskiego (1878 r.) – omawia okoliczności zwołania kongresu wiedeńskiego – tłumaczy, komu służyły, a kogo ograniczały postanowienia uczestników kongresów: wiedeńskiego i berlińskiego – przedstawia rolę, jaką miało odgrywać Święte Przymierze – wyjaśnia, na czym polegał <i>pax Britannica</i> – określa przyczyny rywalizacji rosyjsko-tureckiej – prezentuje postanowienia uczestników kongresu berlińskiego.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: epoka wiktoriańska, rządy reakcji, tzw. sojusz trzech cesarzy, powstanie sipajów, wojny burskie, tzw. powstanie bokserów – omawia rolę postaci: Mikołaja I, Giuseppe Mazziniego, Józefa Bema – zna daty: rewolucji we Francji i w Belgii (1830 r.), powstania sipajów (1857–1859 r.), zawarcia tzw. sojuszu trzech cesarzy (1873 r.), I wojny burskiej (1880–1881 r.), tzw. powstania bokserów (1899 r.), II wojny burskiej (1899–1902 r.) – wyjaśnia, co leżało u podstaw potęgi Wielkiej Brytanii – określa przyczyny, przebieg i skutki rewolucji europejskich z pierwszej połowy XIX w. – wymienia rewolucje z pierwszej połowy XIX w. – tłumaczy, dlaczego władcy państw Europy Zachodniej ingerowali w konflikt rosyjsko-turecki – omawia przebieg i skutki wojny krymskiej – wymienia konflikty kolonialne, w które była zaangażowana Wielka Brytania – wyjaśnia, dlaczego państwa europejskie angażowały się w konflikty kolonialne – przedstawia korzyści, jakie polityka kolonialna przynosiła mocarstwom europejskim.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: podboju Algierii (1830–1847 r.), powstań we Włoszech (1831 r.), I wojny opiumowej (1839–1842 r.), oblężenia Sewastopola (1854–1855 r.), wojny rosyjsko-tureckiej (1877–1878 r.), pokoju w San Stefano (1878 r.), dwuprzymierza Niemiec i Austro-Węgier (1879 r.), wojny Brytyjczyków z Zulusami (1879 r.), I wojny włosko-etiopskiej (1887–1889 r.), II wojny włosko-etiopskiej (1895–1896 r.), bitwy pod Aduą (1896 r.) – opisuje przebieg działań zbrojnych w trakcie wojny rosyjsko-tureckiej (1877–1878 r.) – omawia konflikty kolonialne w Afryce – przedstawia konflikty kolonialne w Azji – prezentuje ekspansję kolonialną Francji, Niemiec i Włoch.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ postanowień uczestników kongresu berlińskiego na ład europejski – ocenia politykę Wielkiej Brytanii w XIX i na początku XX w.</p>
---	--	--	--	---	--	--

<p>4. Przemiany w wojskowości w XIX wieku</p>	<p>1. Armie narodowe 2. Wynalazki i nowa broń 3. Wojny we Włoszech i powstanie Czerwonego Krzyża 4. Wojna francusko-niemiecka</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Czerwony Krzyż – zna daty: Wiosny Ludów we Włoszech (1848–1849 r.), utworzenia Królestwa Włoch (1861 r.), proklamowania powstania II Rzeszy (18 stycznia 1871 r.) – wymienia wady i zalety wprowadzenia armii narodowych z poboru.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Giuseppe Garibaldi, Napoleona III, Ottona von Bismarcka – zna daty: bitwy pod Solferino (1859 r.), wojny francusko-pruskiej (1870–1871 r.), pokoju w Frankfurcie nad Menem (1871 r.) – podaje cechy charakterystyczne i skutki powstania armii narodowych – wymienia nowe rodzaje broni i wynalazki służące jej udoskonalaniu – przedstawia okoliczności utworzenia Czerwonego Krzyża.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Jeana Henrie-go Dunanta – zna daty: skonstruowania karabinu iglicowego (1836 r.), skonstruowania karabinu maszynowego (1884 r.), I bitwy pod Custożą (1848 r.), wojny francusko-austriackiej (1859 r.), wyprawy „czerwonych koszul” (1860 r.), wojny włosko-prusko-austriackiej (1866 r.), II bitwy pod Custożą (1866 r.), bitwy pod Sedanem (1870 r.) – wyjaśnia wpływ rozwoju techniki na sposób prowadzenia działań wojennych w XIX w. – prezentuje przebieg działań wojennych zmierzających do zjednoczenia Włoch – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki wojny francusko-niemieckiej.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Hiram Maxima, Helmuta von Moltke – zna daty: uchwalenia konwencji genewskiej (1864 r.), kapitulacji francuskiej Armii Renu pod Metzem (1870 r.) – wymienia przyczyny wzrostu strat osobowych na polach bitew w drugiej połowie XIX w. – wyjaśnia, w jaki sposób starano się poprawić opiekę nad żołnierzami rannymi na polach bitew.</p>	<p>Uczeń: – porównuje przebieg zjednoczenia Włoch i Niemiec oraz ocenia, w którym z tych procesów aspekt militarny miał większe znaczenie.</p>
<p>V. Stulecie konfliktów globalnych</p>						

<p>1. I wojna światowa</p>	<p>1. I wojna światowa na froncie zachodnim 2. Walki na froncie wschodnim 3. Walki na pozostałych frontach 4. I wojna światowa na morzach 5. Zmiany w technice wojskowej 6. Skutki społeczne I wojny światowej 7. Powstanie Ligi Narodów</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: trójprzymierze, ententa (trójporozumienie), Liga Narodów – zna daty: I wojny światowej (1914–1918 r.), podpisania rozejmu na froncie zachodnim (11 listopada 1918 r.), rewolucji lutowej (1917 r.), rewolucji październikowej (1917 r.), utworzenia Ligi Narodów (1920 r.) – przedstawia skutki społeczne I wojny światowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wojna pozycyjna, broń chemiczna, nieograniczona wojna podwodna – omawia rolę postaci Thomasa Woodrowa Wilsona – zna daty: bitwy nad Marną (1914 r.), bitwy pod Tannenbergiem (1914 r.), bitwy pod Ypres (1915 r.), bitwy pod Gorlicami (1915 r.), bitwy pod Verdun (1916 r.), bitwy nad Sommą (1916 r.), ofensywy Brusilowa (1916 r.), przystąpienia USA do wojny po stronie ententy (1917 r.), pokoju w Brześciu nad Bugiem (1918 r.) – wskazuje na mapie obszary państw uczestniczących w wojnie po stronie ententy i państw centralnych – wyjaśnia znaczenie bitew: nad Marną, pod Verdun i nad Sommą dla przebiegu działań wojennych na froncie zachodnim – wyjaśnia znaczenie bitew: pod Tannenbergiem i Gorlicami oraz ofensywy Brusilowa dla przebiegu działań wojennych na froncie wschodnim – omawia taktyki prowadzenia działań zbrojnych wykorzystywane w czasie I wojny światowej – opisuje okoliczności i cele utworzenia Ligi Narodów.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Philippe’a Pétaina, Paula von Hindenburga, Aleksieja Brusilowa – zna daty: pierwszego zastosowania broni chemicznej (1915 r.), przystąpienia Włoch do wojny po stronie ententy (1915 r.), bitwy na półwyspie Gallipoli (1915–1916 r.), pierwszego zastosowania czołgów (1916 r.), bitwy jutlandzkiej (1916 r.), II bitwy nad Marną (1918 r.) – prezentuje przebieg działań wojennych na froncie zachodnim – wyjaśnia, z jakich powodów konflikt na froncie zachodnim przekształcił się w wojnę pozycyjną – przedstawia przebieg działań wojennych na froncie wschodnim – tłumaczy, jakie znaczenie dla przebiegu I wojny światowej miało przystąpienie USA do wojny po stronie państw ententy – opisuje przebieg działań wojennych na morzu – przedstawia zmiany techniki wojennej – wyjaśnia, jakie były przyczyny i skutki zastosowania broni chemicznej.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: bitwy nad jeziorami mazurskimi (1914 r.), przystąpienia Turcji do wojny po stronie państw centralnych (1914 r.), przystąpienia Rumunii do wojny po stronie ententy (1916 r.), przystąpienia Grecji do wojny po stronie ententy (1917 r.), buntu niemieckich marynarzy w Kilonii (1918 r.) – przedstawia przebieg walk na frontach I wojny światowej innych niż wschodni i zachodni – wskazuje, które rodzaje broni zastosowane w trakcie I wojny światowej miały charakter defensywny, a które ofensywny – porównuje okoliczności zakończenia działań zbrojnych na frontach: wschodnim i zachodnim.</p>	<p>Uczeń: – ocenia, czy państwa centralne miały szansę na zwycięstwo – ocenia skuteczność działań Ligi Narodów.</p>
-----------------------------------	--	---	---	--	---	---

<p>2. Wojna totalna</p>	<p>1. Sukcesy niemieckie z lat 1939–1941 2. Walki na froncie wschodnim 3. Walki w Afryce 4. Front zachodni w latach 1943–1945 5. Wojna na Dalekim Wschodzie 6. Na czym polegała wojna totalna 7. Rozwój techniki podczas II wojny światowej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wojna totalna, alianci – zna daty: II wojny światowej (1939–1945 r.), ataku III Rzeszy na Polskę (1 września 1939 r.), agresji ZSRR na Polskę (17 września 1939 r.), bitwy o Anglię (lipiec – październik 1940 r.), agresji Niemiec na ZSRR (22 czerwca 1941 r.), powstania warszawskiego (1 sierpnia – 3 października 1944 r.), kapitulacji III Rzeszy (8 maja 1945 r.), zrzucenia bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki (6 i 9 sierpnia 1945 r.), kapitulacji Japonii (2 września 1945 r.) – omawia cechy charakterystyczne wojny totalnej na przykładzie II wojny światowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu wojna błyskawiczna (blitzkrieg) – zna daty: bitwy nad Bzurą (9–19 września 1939 r.), kapitulacji Warszawy (28 września 1939 r.), ataku Niemiec na Danię i Norwegię (kwiecień 1940 r.), ataku Niemiec na Francję, Belgię, Holandię i Luksemburg (maj 1940 r.), bitwy o Moskwę (1941/1942 r.), ataku na Pearl Harbor (7 grudnia 1941 r.), bitwy o Midway (czerwiec 1942 r.), bitwy o Stalingrad (sierpień 1942 – luty 1943 r.), bitwy na Łuku Kurskim (lipiec – sierpień 1943 r.), lądowania w Normandii (6 czerwca 1944 r.) – tłumaczy, jakie znaczenie militarne miały bitwy: o Anglię i pod Stalingradem – uzasadnia, dlaczego bitwę na Łuku Kurskim uznaje się za moment przełomowy II wojny światowej – wyjaśnia, jakie znaczenie militarne, polityczne i humanitarne miało zrzucenie bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki – przedstawia rozwój techniki podczas II wojny światowej i jego konsekwencje – wyjaśnia, dlaczego front wschodni miał decydujące znaczenie podczas II wojny światowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: bitwa o Atlantyk, tzw. wilcze stada, kamikaze – omawia rolę postaci: Erwina Rommla, Bernarda Montgomery’ego, Stanisława Sosabowskiego – zna daty: przystąpienia Włoch do wojny po stronie III Rzeszy (czerwiec 1940 r.), ofensywy włoskiej w Afryce (czerwiec 1940 r.), agresji Włoch na Grecję (październik 1940 r.), agresji Niemiec na Jugosławię i Grecję (kwiecień 1941 r.), bitwy pod El-Alamejn (listopad 1942 r.), bitwy o Guadalcanal (1942/1943 r.), inwazji aliantów na Sycylię (lipiec 1943 r.), kapitulacji Włoch (8 września 1943 r.), operacji Bagration (czerwiec 1944 r.), operacji Market Garden (wrzesień 1944 r.), kontrofensywy niemieckiej w Ardenach (grudzień 1944 r.), ofensywy styczniowej Armii Czerwonej (1945 r.), kapitulacji Berlina (2 maja 1945 r.), wyzwolenia Włoch (maj 1945 r.) – przedstawia przebieg działań wojennych w Europie w latach 1939–1941 – opisuje przebieg działań na froncie wschodnim – omawia przebieg walk na froncie zachodnim w latach 1943–1945 – wyjaśnia znaczenie bitwy o Atlantyk dla ostatecznego wyniku wojny – prezentuje przebieg działań wojennych w Afryce – wyjaśnia, dlaczego kobiety dopuszczono do walk na froncie.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: ataku Japonii na Chiny (1937 r.), kapitulacji Helu (2 października 1939 r.), kapitulacji SGO „Polesie” (5 października 1939 r.), kapitulacji Francji (czerwiec 1940 r.), zdobycia Krety przez Niemców (maj 1941 r.), operacji Torch (listopad 1942 r.), zajęcia przez Japończyków Holenderskich Indii Wschodnich, Filipin i Malajów (1942 r.), kapitulacji wojsk niemiecko-włoskich w Afryce (13 maja 1943 r.), bitwy na Morzu Filipińskim (czerwiec 1944 r.), wyzwolenia Paryża (sierpień 1944 r.), bitwy o Iwo Jimę (marzec 1945 r.), bitwy o Okinawę (kwiecień – czerwiec 1945 r.), sforsowania Renu przez wojska alianckie (kwiecień 1945 r.), odzyskania Filipin przez USA (1945 r.) – przedstawia strategię wykorzystane przez armie: niemiecką i radziecką w trakcie bitwy na Łuku Kurskim – omawia przebieg działań wojennych w Azji i na Pacyfiku.</p>	<p>Uczeń: – porównuje przebieg I i II wojny światowej.</p>
--------------------------------	---	---	---	--	---	--

<p>3. ONZ i pax Americana</p>	<p>1. Powstanie ONZ 2. Rozwój prawa humanitarnego 3. Zimna wojna 4. Od <i>pax Romana</i> do <i>pax Americana</i></p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Organizacja Narodów Zjednoczonych, zimna wojna – zna daty: konferencji założycielskiej ONZ (25 kwietnia 1945 r.), podpisania <i>Karty Narodów Zjednoczonych</i> (26 czerwca 1945 r.), zimnej wojny (1945–1991 r.) – przedstawia cele i zasady działania ONZ.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: tzw. wielka trójka, prawo humanitarne, NATO, Układ Warszawski, żelazna kurtyna, <i>pax Americana</i> – omawia rolę postaci: Winstona Churchilla, Ronalda Reagana – zna daty: konferencji w Jałcie (luty 1945 r.), utworzenia NATO (1949 r.), powstania Układu Warszawskiego (1955 r.) – prezentuje okoliczności utworzenia ONZ – wymienia zasady prawa humanitarnego – wyjaśnia, czym była zimna wojna – tłumaczy, na czym polega <i>pax Americana</i>.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: konferencji w Dumbarton Oaks (1944 r.), zawarcia konwencji haskiej o pokojowym rozstrzygnięciu sporów (1899 r.), konferencji haskiej (1907 r.), zawarcia konwencji genewskich (1949 r.) – wymienia dokumenty będące podstawami prawa humanitarnego – omawia rolę NATO i Układu Warszawskiego w rywalizacji między Wschodem a Zachodem – przedstawia etapy rozwoju prawodawstwa humanitarnego.</p>	<p>Uczeń: – charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje ładu światowego: <i>pax Romana</i>, <i>pax Britannica</i> i <i>pax Americana</i> – podaje czynniki mające wpływ na doskonalenie prawodawstwa humanitarnego.</p>	<p>Uczeń: – ocenia, czy mimo wykorzystania podczas obu wojen światowych nowych rodzajów broni oraz metod prowadzenia działań zbrojnych zapisy konwencji haskiej z 1907 r. pozostały aktualne – ocenia, czy zachowaniu pokoju światowego bardziej służy model dwubiegunowy, czy taki, w którym dominuje jedno supermocarstwo.</p>
<p>4. Wizje globalnej zagłady</p>	<p>1. Broń atomowa 2. Terroryzm 3. Wizje zagłady świata</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wyścig zbrojeń, terroryzm – zna datę zamachów w Nowym Jorku (11 września 2001 r.) – przedstawia przyczyny i skutki terroryzmu.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu kryzys kubański – omawia rolę postaci: Fidela Castro, Johna F. Kennedy'ego, Osamy bin Ladena – zna datę początku kryzysu kubańskiego (1962 r.) – wskazuje na mapie regiony świata zagrożone terroryzmem – przedstawia znaczenie posiadania przez państwa broni atomowej – tłumaczy, jakie znaczenie miał wyścig zbrojeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego po II wojnie światowej – wymienia rodzaje terroryzmu.</p>	<p>Uczeń: – zna daty: zawarcia układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (1968 r.), desantu w Zatoce Świń (1961 r.), zamachów w Madrycie (2004 r.), zamachów w Londynie (2005 r.) – wskazuje na mapie miejsca konfliktów, w które są wysyłani żołnierze polscy – omawia cechy charakterystyczne i przykłady różnych rodzajów terroryzmu: etniczno-narodowego, społeczno-rewolucyjnego i islamskiego – prezentuje wpływ terroryzmu na bezpieczeństwo międzynarodowe i ład światowy – przedstawia naukowe i futurystyczne wizje zagłady świata.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu projekt Manhattan – omawia rolę postaci: Roberta Oppenheimera, Andreasa Baadera, Ulrike Meinhof – zna daty: przewrotu na Kubie (1959 r.), zdetonowania pierwszej bomby wodorowej (1952 r.), zdetonowania pierwszej bomby neutronowej (1962 r.) – omawia rozwój i rozprzestrzenianie się broni nuklearnej w okresie zimnej wojny.</p>	<p>Uczeń: – ocenia metody i sposoby działania organizacji terrorystycznych oraz sposoby walki ze współczesnym terroryzmem.</p>

5. Nigdy więcej wojny!	1. Początki ruchu pacyfistycznego 2. Pacyfizm w XX wieku 3. Wojna w Wietnamie 4. Wojna bez broni	Uczeń: – zna daty interwencji amerykańskiej w Wietnamie (1964–1973 r.) – wyjaśnia, jakie znaczenie ideologiczne i polityczne ma Pokojowa Nagroda Nobla.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu ruch pacyfistyczny – omawia rolę postaci: Mahatmy Gandhiego, Richarda Nixona – zna daty: interwencji francuskiej w Wietnamie (1945–1954 r.), zawarcia traktatów paryskich (1973 r.) – tłumaczy, jakie znaczenie miała wojna w Wietnamie dla nasilania się nastrojów pacyfistycznych – podaje przyczyny klęski polityki USA w Wietnamie – wyjaśnia, na czym polega wojna bez broni.	Uczeń: – omawia rolę postaci: Ho Chi Minha, Ngo Dinh Diema – zna daty: wystąpienie studenckich w USA i Europie Zachodniej (1968–1969 r.), zajęcia Wietnamu Południowego przez komunistów z Wietnamu Północnego (1975 r.) – wyjaśnia, jakie idee i przekonania leżą u podstaw ruchu pacyfistycznego – określa przyczyny, przebieg i skutki wojny w Wietnamie – tłumaczy, dlaczego warto podejmować działania określone jako wojna bez broni – wymienia przykłady wojny bez broni.	Uczeń: – zna daty: powstania Demokratycznej Republiki Wietnamu (1945 r.), zamachu stanu w Wietnamie Południowym (1963 r.), ofensywy Tet (1968 r.), ofensywy wojsk Wietnamu Północnego (1972 r.) – przedstawia i porównuje rozwój ruchu pacyfistycznego po I i II wojnie światowej.	Uczeń: – ocenia rolę wojsk amerykańskich podczas wojny wietnamskiej – ocenia skutki wojny bez broni – ocenia, czy pacyfizm może stać się obowiązującą doktryną państwową.
-------------------------------	---	--	---	---	---	---

Historia i społeczeństwo

Rządzący i rządzeni

Plan wynikowy z wymaganiami na poszczególne oceny

Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Wymagania podstawowe – oceny: dopuszczająca i dostateczna.

Wymagania ponadpodstawowe – oceny: dobra, bardzo dobra, celująca.

Uwaga dotycząca oceniania na każdym poziomie wymagań

Aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować wiedzę i umiejętności z poprzedniego poziomu.

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	dostateczna	dobra	bardzo dobra	celująca
I. U źródeł demokracji i republiki						

<p>1. Obywatele w polis ateńskiej</p>	<p>1. Kto był obywatelem Aten? 2. Reformy ustrojowe w Atenach 3. Demokratyczne Ateny 4. Kto sprawował władzę w Atenach? 5. „Jedność w różnorodności” – obywatel i obywatelstwo w ujęciu Arystotelesa</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>polis</i>, monarchia, oligarchia, demokracja, tyrania – omawia rolę postaci: Peryklesa, Arystotelesa – zna datę reform Peryklesa (451/450 r. p.n.e.) – prezentuje warunki uzyskania obywatelstwa w starożytnych Atenach – wymienia prawa i obowiązki obywateli <i>polis</i> ateńskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: zgromadzenie ludowe (eklezja), Rada Pięciuset, sąd ludowy (heliaja), kolegium dziesięciu strategów, ostracyzm – omawia rolę postaci: Solona, Klejstenesa – zna daty reform: Solona (594/593 r. p.n.e.) i Klejstenesa (508/507 r. p.n.e.) – wskazuje na mapie Attykę oraz inne obszary zamieszkałe przez Greków – przedstawia wpływ warunków naturalnych Grecji na powstanie i funkcjonowanie greckich <i>poleis</i> – omawia reformy: Solona, Klejstenesa i Peryklesa – prezentuje prawa poszczególnych grup społecznych w <i>polis</i> ateńskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „strząśnięcie długów”, hoplici, falanga, agora, areopag, „zwierzę polityczne” – zna datę rozpoczęcia okresu tyranii Pizystratów (561 r. p.n.e.) – wymienia sposoby uzyskiwania obywatelstwa <i>polis</i> ateńskiej – omawia położenie obywateli ateńskich w VI w. p.n.e. i jego wpływ na reformy ustrojowe w Atenach – przedstawia funkcjonowanie i kompetencje instytucji demokratycznych w Atenach – prezentuje poglądy Arystotelesa na temat miejsca i roli obywateli w greckich <i>poleis</i> – przedstawia udział obywateli Aten w sprawowaniu władzy.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: dem, ostrakon – omawia rolę postaci Aspazji z Miletu – zna datę spisania prawa przez Dra-kona (621 r. p.n.e.) – tłumaczy, w jaki sposób zmiana taktyki wojennej wpłynęła na społeczność <i>polis</i> – przedstawia znaczenie agory dla funkcjonowania demokracji w Atenach.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ reform: Solona, Klejstenesa i Peryklesa na sytuację społeczno-polityczną obywateli ateńskich.</p>
<p>2. Republika rzymska i jej obywatele</p>	<p>1. Władze republikańskie 2. Walka o prawa polityczne plebejuszy 3. Kim był obywatel Rzymu? 4. Podboje rzymskie a upadek republiki 5. Jak można uzyskać obywatelstwo?</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: republika, cesarstwo – zna okres istnienia republiki (509–31 r. p.n.e.) – tłumaczy sposób nabywania obywatelstwa w starożytnym Rzymie – przedstawia prawa i obowiązki obywateli rzymskich.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: patrycjusze, plebejusze, zgromadzenia ludowe (komicja), senat, dyktator, konsul, pretor, cenzor, edyl, kwestor, trybun ludowy, <i>ius sanguinis</i> (prawo krwi), naturalizacja, <i>ius soli</i> (prawo ziemi) – omawia rolę postaci: Oktawiana Augusta, Karakalli – zna okresy istnienia: monarchii rzymskiej (753–509 r. p.n.e.) i cesarstwa (31 r. p.n.e. – 476 r. n.e.) oraz datę wydania przez Karakallę edyktu (212 r. n.e.) – wymienia nazwy urzędów funkcjonujących w republikańskim Rzymie i określa kompetencje urzędników.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>civitas</i>, pryncypat, dominat, bezpaństwowiec (apatryda) – omawia rolę postaci: Tarkwiniusza Pysznego, Dioklecjana, Cyce-rona – zna datę utworzenia urzędu trybunów ludowych (V w. p.n.e.) – pokazuje na mapie rozwój terytorialny Rzymu do II w. n.e. – prezentuje wpływ konfliktu między patrycjuszami a plebejuszami na zmiany ustrojowe w Rzymie – przedstawia urząd Rzymu republikańskiego – omawia sposoby uzyskiwania obywatelstwa w starożytności i obecnie.</p>	<p>Uczeń: – omawia wpływ podbojów rzymskich na przemiany ustrojowe w państwie – wyjaśnia, na czym polega zjawisko bezpaństwowości i omawia jego konsekwencje.</p>	<p>Uczeń: – porównuje prawa obywateli starożytnych Aten i Rzymu z prawami obywateli współczesnych państw.</p>

<p>3. Tradycja antycznej demokracji i republiki w późniejszych epokach</p>	<p>1. Republiki w średniowieczu 2. Obywatelstwo średniowiecznych miast 3. Republika Niderlandów 4. Demokratyczne i republikańskie tradycje polskiej szlachty</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: republika miejska, autonomia – wymienia warunki uzyskiwania obywatelstwa miejskiego w średniowieczu.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: patrycjat, rada miejska, ława sądowa, demokracja szlachecka, sarmatyzm – wskazuje na mapie Republikę Zjednoczonych Prowincji i Rzeczpospolitą Obojga Narodów – omawia przyczyny i skutki odradzania się republik miejskich w Italii – przedstawia zakres autonomii średniowiecznych miast – prezentuje okoliczności powstania i funkcjonowanie Republiki Zjednoczonych Niderlandów – wymienia przyczyny ukształtowania się demokracji szlacheckiej w Polsce.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: doża, Signoria, Wielka Rada, Stany Generalne – zna daty: odrodzenia się republik miejskich w Italii (VIII w.), proklamowania Republiki Niderlandów (1588 r.) – wskazuje na mapie republiki miejskie w Italii i Nowogród Wielki – omawia ustrój Republiki Weneckiej – tłumaczy wpływ tradycji antycznych na szlachecką ideologię sarmatyzmu – opisuje wpływ tradycji antycznych na funkcjonowanie Rzeczypospolitej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: domicyl, wilkierz – porównuje zasady uzyskiwania obywatelstwa w starożytnych Atenach i Rzymie oraz w miastach średniowiecznych.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ tradycji demokratycznej Grecji i republikańskiego Rzymu na powstanie oraz funkcjonowanie średniowiecznych republik kupieckich, Republiki Niderlandów i Rzeczypospolitej.</p>
---	--	---	---	---	--	---

II. Królowie i poddani

<p>1. Władcy średniowiecznej Europy</p>	<p>1. Królestwo Franków i jego relacje z Kościołem 2. Cesarstwo uniwersalistyczne 3. Cezaropapizm czy papocezaryzm? 4. Wyprawy krzyżowe 5. Jak przedstawiano pochodzenie władzy monarszej?</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Karola Wielkiego, Ottona I, Ottona III – zna daty koronacji cesarskich: Karola Wielkiego (800 r.) i Ottona I (962 r.) – wymienia obowiązki przypisane cesarzowi i papieżowi.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Chlodwiga, Pepina Krótkiego, Karola Łysego, Lotara, Ludwika Niemieckiego, Grzegorza VII, Henryka IV, Innocentego III – zna daty: chrztu Chlodwiga (496 r.), traktatu z Verdun (843 r.), ogłoszenia <i>Dictatus papae</i> (1075 r.), synodu w Clermont (1096 r.) – pokazuje na mapie podział państwa Franków na mocy traktatu z Verdun oraz Państwo Kościelne – prezentuje założenia ceszaropapizmu i papocezaryzmu – opisuje spór między cesarstwem a papieżem w średniowieczu – przedstawia poglądy Innocentego III.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Urbana II, Kaliksta II, Henryka V – zna daty: powstania Państwa Kościelnego (756 r.), ukorzenia się Henryka IV w Canossie (1077 r.), zawarcia konkordatu wormackiego (1122 r.) – przedstawia historię Europy po upadku Imperium Rzymskiego – prezentuje relacje między państwem Franków a Kościołem – wymienia postanowienia konkordatu wormackiego – omawia średniowieczne teorie dotyczące pochodzenia władzy monarszej – wyjaśnia, jakie konsekwencje dla rywalizacji cesarzy i papieży miały wyprawy krzyżowe.</p>	<p>Uczeń: – omawia i ocenia koncepcje cesarstwa uniwersalistycznego: Karola Wielkiego, Ottona I i Ottona III.</p>	<p>Uczeń: – ocenia średniowieczne teorie dotyczące pochodzenia władzy monarszej – ocenia realne możliwości stworzenia cesarstwa uniwersalistycznego w średniowieczu.</p>
--	--	---	--	---	---	--

2. Feudalizm w średniowieczu	1. Czym był feudalizm? 2. Drabina feudalna 3. System lenny 4. Poddaństwo chłopów 5. Skutki feudalizmu	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: feudalizm, wasal, senior, lenno, pańszczyzna – omawia obowiązki wasala i seniora.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: hołd lenny, inwestytura, drabina feudalna, poddaństwo, renta feudalna, czynsz – opisuje funkcjonowanie systemu wasalno-lennego – tłumaczy, na czym polegało poddaństwo gruntowe, osobiste i sądowe chłopów.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: gospodarka naturalna, akt kolen-dacji, akt prekar-ryjny – omawia zasady średniowiecznej gospodarki naturalnej – prezentuje wpływ feudalizmu na władzę królewską.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>homagium</i> , suzeren – przedstawia wpływ systemu wasalno-lennego na sposób życia przedstawicieli różnych warstw społecznych w średniowiecznej Europie.	Uczeń: – ocenia skutki feudalizmu dla społeczeństwa i gospodarki europejskiej.
3. Miasta średniowiecznej Europy	1. Od upadku do rozwoju miast 2. Lokacje miejskie 3. Prawo lokacyjne 4. Samorząd miejski 5. Średniowieczne miasto i jego cechy charakterystyczne 6. Cechy i gildie	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: lokacja, cech, gildia, rada miejska – prezentuje przebieg procesu lokacji miasta i wymienia korzyści, które uzyskiwali jego mieszkańcy – przedstawia zadania oraz funkcje średniowiecznych cechów i gildii.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wójt, ława, burmistrz, rajca, ławnik, ratusz, patrycjat, pospólstwo, plebs – omawia organizację i kompetencje samorządu miejskiego – wymienia cechy charakterystyczne średniowiecznego miasta – opisuje strukturę średniowiecznego mieszczaństwa.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: prawo lokacyjne, zasadzca, konsul, doża, „partacze”, hanza – zna daty ustanowienia praw: magdeburskiego (1037 r.) i lubeckiego (1225 r.) – przedstawia proces odradzania się miast w średniowiecznej Europie – wymienia korzyści, które przynosiła miastom przynależność do hanz.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Związek Hanzeatycki (Hanza) – omawia przyczyny upadku miast na początku średniowiecza.	Uczeń: – ocenia znaczenie urbanizacji dla rozwoju gospodarczego w średniowieczu i współcześnie.

<p>4. Kształtowanie się parlamentaryzmu europejskiego</p>	<p>1. Początki parlamentaryzmu angielskiego 2. Organizacja i działanie parlamentu angielskiego 3. Stany Generalne we Francji 4. Kompetencje Stanów Generalnych 5. Zgromadzenia stanowe w innych krajach europejskich</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: stan, monarchia stanowa, parlament, Stany Generalne – zna daty powstania: parlamentu angielskiego (1265 r.) i Stanów Generalnych we Francji (1302 r.) – wymienia cechy charakterystyczne monarchii stanowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Wielka karta swobód</i>, Izba Lordów, Izba Gmin – omawia rolę postaci: Jana bez Ziemi, Filipa IV Pięknego – zna datę wydania <i>Wielkiej karty swobód</i> (1215 r.) – wskazuje na mapie państwa, w których powstały reprezentacje stanowe – omawia organizację i działanie parlamentu angielskiego – przedstawia kompetencje parlamentu angielskiego – prezentuje organizację i działanie Stanów Generalnych we Francji – wymienia kompetencje Stanów Generalnych we Francji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: kortezy, landtagi, sobór ziemski – omawia rolę postaci Bonifacego VIII – zna datę powstania soboru ziemskiego w Rosji (1549 r.) – przedstawia przyczyny ukształtowania się reprezentacji stanowej w Anglii – opisuje pozycję poszczególnych stanów społecznych w monarchiach: angielskiej i francuskiej – wymienia przyczyny zwołania Stanów Generalnych we Francji – opisuje warunki, które musiały zaistnieć w państwach, aby powstały w nich reprezentacje stanowe.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Althing, <i>Wielka karta Leónu</i>, Hoftag, Riksdag, <i>impeachment</i>, parowie, lordowie – omawia rolę postaci: Henryka II, Tomasza Becketa, Szymona de Montfort – zna daty: powstania islandzkiego Althingu (ok. 930 r.), pierwszych obrad kortezów w Królestwie Leónu (ok. 1188 r.) – wymienia przyczyny i skutki konfliktu królów angielskich z duchowieństwem – prezentuje organizację i kompetencje zgromadzeń stanowych w innych krajach europejskich – porównuje okoliczności powstania zgromadzeń stanowych w Anglii i we Francji.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ przemian organizacji i funkcjonowania parlamentu angielskiego na współczesny parlamentaryzm – ocenia skutki ukształtowania się reprezentacji stanowej dla państwa i władzy królewskiej.</p>
<p>III. Absolutyzm czy republika?</p>						

<p>1. Obywa tele czy pod da ni?</p>	<p>1. Prawa człowieka i prawa obywatela 2. Absolutyzm we Francji 3. Rewolucja angielska i jej skutki 4. Nowożytna teorie umowy społecznej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rewolucja, dyktatura, monarchia parlamentarna – omawia rolę postaci: Johna Locke’a, Charles’a de Montesquieu (Monteskiusza), Jeana-Jacques’a Rousseau, Woltera – zna datę ogłoszenia republiki w Anglii (1649 r.) – wymienia cechy charakterystyczne angielskiej monarchii parlamentarnej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: poddaństwo państwowe, lord protektor, <i>Habeas Corpus Act</i>, „chwalebna rewolucja”, umowa społeczna – omawia rolę postaci: Niccolò Machiavellego, Jeana Bodina, Olivera Cromwella, Thomasa Hobbesa – zna daty: wybuchu wojny domowej w Anglii (1642 r.), zatwierdzenia <i>Habeas Corpus Act</i> (1679 r.), „chwalebnej rewolucji” (1688 r.) – prezentuje okoliczności „chwalebnej rewolucji” – przedstawia poglądy filozofów dotyczące umowy społecznej i jej realizacji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: akty nawigacyjne, <i>Deklaracja praw</i> – omawia rolę postaci: Armanda Jeana Richelieu, Ludwika XIV, Karola I, Karola II, Jakuba II, Marii II Stuart, Wilhelma III Orańskiego – zna daty: bitwy pod Naseby (1645 r.), uchwalenia aktów nawigacyjnych (1651 r.) – tłumaczy, jak w XVI i XVII w. rozumiano prawa człowieka oraz prawa obywatela – opisuje cechy charakterystyczne monarchii absolutnej na przykładzie Francji – wymienia przyczyny rewolucji angielskiej – przedstawia przebieg angielskiej wojny domowej i jej wpływ na przemiany ustrojowe w Anglii.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „spisek prochowy”, torysi, wigowie – omawia rolę postaci: Thomasa Smitha, Jakuba I, Guya Fawkesa, Ludwika III, Jules’a Mazarina – zna daty: „spisku prochowego” (1605 r.), wydania <i>Instrumentu rządzenia</i> (1653 r.), objęcia tronu angielskiego przez Karola II (1660 r.) – prezentuje poglądy filozofów na temat mającego u podstaw idee oświeceniowe funkcjonowania nowoczesnego państwa.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ poglądów oświeceniowych na temat umowy społecznej i funkcjonowania państwa na współczesne systemy demokratyczne oraz udział obywateli w rządzeniu państwem.</p>
<p>2. Ele me nty feu dali li- zm u w cza sach no wo- żyt nyc h</p>	<p>1. Dualizm gospodarczy w Europie 2. Szlachta a pozostałe grupy społeczne 3. Folwark szlachecki 4. Jak zanikło poddaństwo chłopów?</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, pańszczyzna – wymienia cechy charakterystyczne gospodarki europejskiej na zachód i wschód od Łaby.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: dualizm gospodarczy, folwark pańszczyźniany, uwłaszczenie – zna daty: zniesienia poddaństwa osobistego w Księstwie Warszawskim (1807 r.), uwłaszczenia w Galicji (1848 r.), uwłaszczenia w Królestwie Polskim (1864 r.) – wskazuje na mapie umowną granicę podziału gospodarczego Europy – omawia gospodarcze skutki wielkich odkryć geograficznych – opisuje funkcjonowanie folwarku szlacheckiego – wymienia powinności chłopów wobec panów feudalnych – przedstawia etapy procesu uwłaszczenia na ziemiach polskich pod trzema zaborami.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: pańszczyzna sprzężajna, komornicy – zna datę wydania <i>Statutu toruńskiego</i> (1520 r.) – przedstawia przyczyny przemian społeczno-ekonomicznych w XVI w. – prezentuje rolę gospodarczą i społeczną szlachty – wyjaśnia znaczenie <i>Statutu toruńskiego</i> dla rozwoju gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w Polsce – omawia przemiany społeczno-gospodarcze oraz polityczne, które doprowadziły do eliminacji elementów feudalizmu w Europie.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: połowiczny system dzierżawy, gospodarka dzierżawna (czynszowa) – porównuje rozwój gospodarczy na zachodzie i wschodzie Europy w XVI–XVIII w. oraz ocenia następstwa dostrzeżonych różnic.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ systemu gospodarczego na życie ludności w czasach nowożytnych i obecnych.</p>

<p>3. Rze czp osp oli-ta – kró le-stw o czy re-pu-bli-ka?</p>	<p>1. Początki polskiego parlamentaryzmu 2. Obrady sejm walnego 3. Wolna elekcja 4. Sejmiki ziemskie 5. Sądy ziemskie i trybunały szlacheckie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: sejm walny, senat, izba poselska, <i>liberum veto</i>, <i>Nihil novi</i>, sejmik ziemski – zna daty: zwołania pierwszego dwuizbowego sejm walnego (1493 r.), uchwalenia konstytucji <i>Nihil novi</i> (1505 r.), pierwszego zastosowania <i>liberum veto</i> (1652 r.) – omawia strukturę i zasady działania sejm walnego.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: sąd ziemski, <i>Artykuły henrykowskie</i>, sejm zwyczajny (ordynaryjny), sejm nadzwyczajny (ekstraordynaryjny), sejm konwokacyjny, sejm elekcyjny – omawia rolę postaci: Jana Olbrachta, Władysława Sicińskiego, Stefana Batorego – zna datę uchwalenia <i>Artykułów henrykowskich</i> (1573 r.) – prezentuje okoliczności zwołania pierwszego sejm – wymienia i opisuje poszczególne etapy prac sejm walnego – wymienia rodzaje sejmów – tłumaczy, w jaki sposób przywileje wpłynęły na potęgę polityczną szlachty.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: konstytucja, rugi poselskie, Trybunał Koronny, Trybunał Litewski, interreks – prezentuje genezę polskiego parlamentaryzmu – tłumaczy wpływ konstytucji <i>Nihil novi</i> na funkcjonowanie polskiego parlamentaryzmu – omawia kompetencje szlacheckich sądów ziemskich – przedstawia rolę, uprawnienia oraz zasady funkcjonowania sejmów konwokacyjnych i elekcyjnych – wymienia rodzaje szlacheckich sejmików ziemskich i prezentuje ich funkcje.</p>	<p>Uczeń: – porównuje organizację parlamentu angielskiego i sejm walnego w Rzeczypospolitej – ocenia skutki stosowania przez szlachtę <i>liberum veto</i>.</p>	<p>Uczeń: – porównuje oraz ocenia uprawnienia parlamentów: francuskiego, angielskiego i Rzeczypospolitej.</p>
<p>4. Szlachta i magnateria</p>	<p>1. Jak powstał stan szlachecki? 2. Przywileje szlacheckie 3. Rozwarstwienie stanu szlacheckiego 4. Wzrost potęgi magnatów 5. Oligarchia magnacka</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: przywilej szlachecki, oligarchia magnacka – omawia rolę postaci: Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagiełły, Kazimierza Jagiellończyka – zna daty nadania przywilejów: koszyckiego (1374 r.), jedlnieńskokrakowskiego (1430–1433 r.), cerekwickonieszawskiego (1454 r.), radomskiego (1505 r.) – wymienia cechy charakterystyczne szlachty jako stanu społecznego – wymienia cechy charakterystyczne oligarchii magnackiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: magnaci, średnia szlachta, infamia, banicja, klientelizm, latyfundium – omawia rolę postaci: Jana Olbrachta, Aleksandra Jagiellończyka, Jana Kazimierza – zna daty nadania przywilejów: czerwińskiego (1422 r.), warckiego (1423 r.), piotrkowskiego (1496 r.) – wymienia postanowienia przywilejów szlacheckich – przedstawia proces kształtowania się stanu szlacheckiego – wymienia i charakteryzuje warstwy stanu szlacheckiego – prezentuje przyczyny, przejawy i skutki wzrostu potęgi magnatów.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: nobilitacja, szlachta zagrodowa (zaściankowa), „gołota”, herb, zawołanie, ordynacja – omawia rolę postaci: Janusza Radziwiłła, Bogusława Radziwiłła – przedstawia przyczyny i skutki rozwarstwienia stanu szlacheckiego – tłumaczy, w jakich okolicznościach szlachcic mógł utracić prawa obywatelskie i jakie były tego skutki – prezentuje styl życia polskiej magnaterii.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu nowa magnateria – omawia rolę postaci: Samuela Zborowskiego, Hieronima Radziejowskiego, Krzysztofa Opalińskiego, Andrzeja Karola Grudzińskiego – przedstawia wpływ kryzysu w XVII w. na przemiany społeczne i polityczne w Rzeczypospolitej – prezentuje wpływ przywilejów na rolę szlachty i króla w państwie.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ wzrostu potęgi magnatów na sytuację społeczną, gospodarczą i polityczną Rzeczypospolitej – omawia i ocenia postawy magnaterii wobec zagrożenia państwowości polskiej – ocenia wpływ oligarchii magnackiej na funkcjonowanie państwa polskiego.</p>

<p>5. Z król lub przeciwnie mu</p>	<p>1. Konfederacje i rokosze 2. Rokosz Zebrzydowski 3. Rokosz Lubomirskiego 4. W obronie kraju 5. Konfederacja targowicka</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: konfederacja, rokosz, elekcja <i>viritim</i>, konfederacja barska, konfederacja targowicka – omawia rolę postaci: Zygmunta I Starego, Zygmunta Augusta, Zygmunta III Wazy, Jana Kazimierza, Stanisława Augusta Poniatowskiego – zna daty konfederacji: barskiej (1768–1772 r.) i targowickiej (1792 r.) – tłumaczy, dlaczego targowica (konfederacja targowicka) stała się symbolem zdrady narodowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: egzekucja praw i dóbr, rokosz Zebrzydowski, rokosz Lubomirskiego – omawia rolę postaci: Mikołaja Zebrzydowskiego, Jerzego Sebastiana Lubomirskiego, Stanisława Szczęsnego Potockiego, Franciszka Ksawerego Branickiego, Seweryna Rzewuskiego – zna daty rokoszy: Zebrzydowskiego (1606–1607 r.) i Lubomirskiego (1665–1666 r.) – wymienia cechy charakterystyczne konfederacji i rokoszy jako wyrazów szlacheckiego buntu – przedstawia przyczyny, cele i skutki konfederacji: barskiej i targowickiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: elekcja <i>vivente rege</i>, „wojna kokosza”, konfederacja tyszowiecka – omawia rolę postaci: Jana Zamojskiego, Stefana Czarnieckiego – zna daty: „wojny kokoszej” (1537 r.), bitwy pod Guzowem (1607 r.), konfederacji tyszowieckiej (1655 r.), bitwy pod Mątwanami (1666 r.) – wymienia przyczyny, cele i skutki „wojny kokoszej” – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki rokoszy: Zebrzydowskiego oraz Lubomirskiego – prezentuje przyczyny, cele i skutki konfederacji tyszowieckiej.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Stanisława Lanckorońskiego, Józefa Pułaskiego, Michała Krasieńskiego – wyjaśnia, dlaczego rokosze i konfederacje miały destrukcyjny wpływ na życie polityczne w Rzeczypospolitej.</p>	<p>Uczeń: – ocenia postawy przywódców rokoszy – ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego w Rzeczypospolitej – ocenia różne postawy polskiej szlachty wobec władzy królewskiej i racji stanu.</p>
<p>6. Polskie obywatela</p>	<p>1. Obywatel w Rzeczypospolitej Obojga Narodów 2. Propozycje reform ustrojowych 3. Nowa koncepcja narodu</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu sarmatyzm – omawia rolę postaci: Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Piotra Skargi – zna datę wydania <i>Konstytucji 3 maja</i> (1791 r.) – przedstawia społeczne i obywatelskie idee A. Frycza Modrzewskiego – prezentuje założenia sarmatyzmu.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „czarna procesja”, prawo o miastach – omawia rolę postaci: Stanisława Leszczyńskiego, Stanisława Konarskiego, Stanisława Staszica, Jana Dekerta – zna daty: „czarnej procesji” (1789 r.), uchwalenia prawa o miastach (1791 r.) – tłumaczy, dlaczego termin obywatel początkowo dotyczył jedynie przedstawicieli stanu szlacheckiego – prezentuje XVIII-wieczne propozycje reform ustrojowych – przedstawia proces nabywania praw przez mieszczan w XVIII w.</p>	<p>Uczeń: – prezentuje wpływ reformacji na rozwój nowych idei społecznych na ziemiach polskich – omawia przyczyny krytyki szlacheckiej idei „złotej wolności” – wyjaśnia, na czym polegała nowa koncepcja narodu ukształtowana w XVIII w. – przedstawia ewolucję pojęcia obywatel na gruncie polskim.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Kallimacha, Biernata z Lublina, Jana Ostroroga – porównuje i ocenia postulaty reform: S. Leszczyńskiego, S. Konarskiego i S. Staszica – porównuje rozważania na temat pozycji obywatela w państwie w polskiej i zachodnioeuropejskiej publicystyce politycznej.</p>	<p>Uczeń: – ocenia XVIII-wieczne propozycje reform ustrojowych – omawia i ocenia wpływ wydarzeń z przełomu XVIII i XIX w. na przemiany społeczne na ziemiach polskich.</p>

IV. Wiek rewolucji

<p>1. Wielkie rewolucje</p>	<p>1. Dlaczego wybuchła rewolucja amerykańska? 2. Wojna o niepodległość 3. Wybuch rewolucji 4. Francja republiką 5. Terror jakobinów i upadek rewolucji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych</i>, <i>Deklaracja praw człowieka i obywatela</i> – omawia rolę postaci: Jerzego Waszyngtona, Benjamina Franklina – zna daty: wybuchu wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych (1774 r.), ogłoszenia <i>Deklaracji niepodległości Stanów Zjednoczonych</i> (4 lipca 1776 r.), zburzenia Bastylii (14 lipca 1789 r.), uchwalenia <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i> (26 sierpnia 1789 r.) – przedstawia zasady spisane w <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i>.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: <i>Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki</i>, jakobini, przewrót termidoriański – omawia rolę postaci: Tadeusza Kościuszki, Kazimierza Pułaskiego, Ludwika XVI, Maximiliena de Robespierre’a – zna daty: uchwalenia <i>Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki</i> (1787 r.), ogłoszenia Francji republiką (wrzesień 1792 r.), dojścia do władzy jakobinów (1793 r.), przewrotu termidoriańskiego (lipiec 1794 r.) – wymienia bezpośrednie przyczyny wojny kolonii angielskich o niepodległość – prezentuje zasady ustrojowe Stanów Zjednoczonych Ameryki – omawia okoliczności wybuchu rewolucji francuskiej – przedstawia stosunek społeczeństwa do rewolucji – wymienia główne etapy rewolucji francuskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: „bostońskie picie herbaty”, Zgromadzenie Narodowe, Konstytuanta, Zgromadzenie Prawodawcze (Legislatura), Konwent Narodowy – omawia rolę postaci: Thomasa Jeffersona, Johna Adamsa – zna daty: „bostońskiego picia herbaty” (1773 r.), bitwy pod Saratogą (1777 r.), bitwy pod Yorktown (1781 r.), zwołania Stanów Generalnych (1789 r.), uchwalenia pierwszej konstytucji francuskiej (wrzesień 1791 r.), egzekucji Ludwika XVI (styczeń 1793 r.), uchwalenia „konstytucji roku III” (1795 r.) – wskazuje na mapie obszary Francji, na których doszło do wystąpienia kontrrewolucyjnych – opisuje przebieg wojny kolonii brytyjskich w Ameryce Północnej o niepodległość – prezentuje sytuację społeczno-ekonomiczną we Francji w XVIII w. – tłumaczy realne i symboliczne znaczenie zdobycia Bastylii.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: san-kiuloci, I koalicja antyfrancuska, „konstytucja roku III” – omawia rolę postaci: Thomasa Paine’a, Marie Josepha de La Fayette’a, Wilhelma von Steubena – zna daty: bitwy pod Lexington (1775 r.), traktatu pokojowego, którego zawarcie zakończyło wojnę o niepodległość Stanów Zjednoczonych (1783 r.), wybuchu powstania w Wandei (1793 r.) – omawia relacje pomiędzy Wielką Brytanią a koloniami angielskimi w Ameryce Północnej – prezentuje losy Ludwika XVI w czasie rewolucji – przedstawia i ocenia dyktatorskie rządy jakobinów.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ <i>Deklaracji praw człowieka i obywatela</i> na współczesne prawa człowieka – ocenia wpływ rewolucji: amerykańskiej oraz francuskiej na koncepcje państwa i prawa.</p>
------------------------------------	---	--	---	--	--	---

<p>2. Rewolucje społeczne</p>	<p>1. Wiosna Ludów 2. Sztuka w służbie rewolucji 3. Ideologia socjalistyczna 4. Rewolucja w Rosji w latach 1905–1907 5. Rok 1917 w Rosji</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Wiosna Ludów, rewolucja lutowa, rewolucja październikowa – omawia rolę postaci: Karola Marksa, Fryderyka Engelsa, Włodzimierza Lenina – zna daty: Wiosny Ludów (1848–1849 r.), rewolucji lutowej w Rosji (marzec 1917 r.), rewolucji październikowej (listopad 1917 r.) – wymienia przyczyny i skutki Wiosny Ludów – prezentuje przyczyny oraz skutki rewolucji: lutowej i październikowej w Rosji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: rewolucja przemysłowa, socjalizm, komunizm, socjalizm naukowy – omawia rolę postaci: Giuseppe Garibaldiego, Ludwika Napoleona Bonapartego, Franciszka Józefa I – zna daty rewolucji: we Francji i w Belgii (1830 r.), a także w Rosji (1905–1907 r.) – wskazuje na mapie kraje, w których doszło do rewolucji w 1830 r. i wystąpień Wiosny Ludów – omawia społeczne skutki rewolucji przemysłowej i ich wpływ na rozwój nowych ideologii – przedstawia założenia socjalizmu, socjalizmu utopijnego i komunizmu – wymienia przyczyny i skutki rewolucji w Rosji z lat 1905–1907 – prezentuje rządy bolszewików w Rosji.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: socjalizm utopijny, <i>Manifest komunistyczny</i>, rewizjonizm, reformizm – omawia rolę postaci: Giuseppe Mazziniego, Mikołaja II, Piotra Stołypina – zna daty wybuchu Wiosny Ludów: w państwach włoskich (styczeń 1848 r.), we Francji (luty 1848 r.), w państwach niemieckich i Austrii (luty 1848 r.) – wymienia przyczyny oraz skutki rewolucji: we Francji i w Belgii w 1830 r. – prezentuje przebieg Wiosny Ludów: we Francji, w państwach włoskich, niemieckich i Austrii – przedstawia okoliczności, które wpłynęły na ukształtowanie się rewizjonizmu i reformizmu.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: mienszewicy, bolszewicy, <i>Manifest październikowy</i> – omawia rolę postaci: Karola X, Ludwika Filipa, Klemensa von Metternicha, Ferdynanda I – zna daty: pokoju w Brześciu Litewskim (marzec 1918 r.), zamordowania cara Mikołaja II i jego rodziny (lipiec 1918 r.) – tłumaczy, jaką rolę odgrywała sztuka w czasach rewolucji – porównuje rewolucyjny terror jakobinów i bolszewików – przedstawia znaczenie XIX-wiecznych rewolucji dla demokratyzacji życia w Europie.</p>	<p>Uczeń: – ocenia wpływ rewolucji na sztukę – ocenia cele i skuteczność reformizmu – ocenia wpływ ideologii demokratycznej i socjalistycznej na ruchy rewolucyjne – ocenia rządy bolszewików w Rosji.</p>
<p>3. Społeczeństwo bez państwa</p>	<p>1. Początki anarchizmu 2. Anarchizm czy komunizm? 3. Anarchizm w XX wieku 4. Anarchiści na ziemiach polskich 5. Anarchiści współcześnie</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu anarchizm – omawia rolę postaci: Michaiła Bakunina, Piotra Kropotkina – wymienia przyczyny ukształtowania się anarchizmu – przedstawia metody działania anarchistów.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu antyglobalizm – omawia rolę postaci: Pierre’a Proudhona, Edwarda Abramowskiego – przedstawia ideologiczne podstawy anarchizmu – omawia działalność anarchistów na ziemiach polskich – prezentuje przyczyny rozwinięcia się doktryny anarchistycznej w drugiej połowie XIX w.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: anarchokomunizm, anarchosyndykalizm, związki zawodowe – omawia rolę postaci Williama Godwina – wyjaśnia, za jakim modelem organizacji społeczeństwa opowiadał się Pierre Proudhon – wskazuje główną przyczynę sporu pomiędzy anarchistami a komunistami.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Luigiego Luchieniego, Leona Czolgosza, Jeana Jacques’a Élisée Reclusa – przedstawia wpływ anarchosyndykalizmu na działalność związków zawodowych w Hiszpanii i Stanach Zjednoczonych – prezentuje i ocenia wpływ anarchizmu na współczesne subkultury młodzieżowe oraz ruch antyglobalistyczny.</p>	<p>Uczeń: – ocenia stosunek anarchistów do państwa i władzy.</p>

<p>4. Komuna Paryska</p>	<p>1. Powstanie III Republiki Francuskiej 2. Okoliczności proklamowania Komuny Paryskiej 3. Upadek Komuny Paryskiej 4. Represje wobec komunistów 5. Kobiety we francuskich rewolucjach</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu Komuna Paryska – zna okres walk Komuny Paryskiej (18 marca – 18 maja 1871 r.) – przedstawia cele i skutki walk Komuny Paryskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Rada Komuny, komunardzi – omawia rolę postaci Jarosława Dąbrowskiego – zna daty: powstania III Republiki Francuskiej (wrzesień 1870 r.), wojny francusko-pruskiej (1870–1871 r.) – przedstawia przyczyny walk Komuny Paryskiej – prezentuje działalność Rady Komuny – wymienia przyczyny upadku Komuny Paryskiej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu <i>Międzynaródówka</i> – omawia rolę postaci: Napoleona III, Louisa Adolphe'a Thiersa, Floriana Trawińskiego, Walerego Wróblewskiego – zna daty: klęski Francuzów pod Sedanem (wrzesień 1870 r.), zawarcia traktatu pokojowego w Wersalu (maj 1871 r.) – przedstawia wpływ wojny francusko-pruskiej na walki Komuny Paryskiej – tłumaczy, dlaczego w walkach Komuny Paryskiej brali udział Polacy.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Léona Gambetty – przedstawia rolę kobiet w rewolucjach francuskich.</p>	<p>Uczeń: – ocenia znaczenie walk Komuny Paryskiej dla XIX-wiecznego ruchu rewolucyjnego.</p>
V. Ku demokratycznej Rzeczypospolitej						
<p>1. Obywatelstwo odrodzonej Rzeczypospolitej</p>	<p>1. Odbudowa państwowości 2. Powszechne prawo wyborcze 3. Od demokracji do sanacji 4. Wybory brzeskie 5. Prawa obywatelskie w konstytucjach II Rzeczypospolitej 6. Konflikty społeczne w II Rzeczypospolitej 7. Konflikty narodowościowe w II Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: konstytucja marcowa, konstytucja kwietniowa – omawia rolę postaci Józefa Piłsudskiego – zna daty: ogłoszenia niepodległości przez Polskę (11 listopada 1918 r.), uchwalenia konstytucji: marcowej (1921 r.) i kwietniowej (1935 r.) – przedstawia ustroj polityczny II Rzeczypospolitej ustanowiony w konstytucjach: marcowej i kwietniowej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminu sanacja – omawia rolę postaci Jędrzeja Moraczewskiego – zna datę przewrotu majowego (1926 r.) – wskazuje na mapie tereny zwarłego osadnictwa mniejszości narodowych w II Rzeczypospolitej – przedstawia początki kształtowania się II Rzeczypospolitej – prezentuje zakres praw obywatelskich w konstytucjach: marcowej i kwietniowej – opisuje wielonarodową strukturę społeczną II Rzeczypospolitej.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: wybory brzeskie, proces brzeski, „getto ławkowe”, strajk rolny – zna daty: powołania rządu J. Moraczewskiego (listopad 1918 r.), pierwszych wyborów do sejmu w II Rzeczypospolitej (styczeń 1919 r.), wyborów brzeskich (1930 r.), procesu brzeskiego (1931–1932 r.) – tłumaczy, na czym polegał demokratyczny charakter II Rzeczypospolitej na początku jej istnienia – omawia okoliczności zamachu majowego.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci Zofii Moraczewskiej – zna datę strajku powszechnego w Krakowie (1923 r.) – przedstawia i ocenia politykę II Rzeczypospolitej wobec mniejszości narodowych.</p>	<p>Uczeń: – porównuje oraz ocenia zakres praw obywatelskich w konstytucjach: marcowej i kwietniowej.</p>

<p>2. Władza i społeczeństwo w PRL</p>	<p>1. Komunistyczne władze w Polsce do 1956 roku 2. Wydarzenia poznańskie i odwilż październikowa 3. Jak powstała opozycja? 4. Marzec '68 5. Grudzień '70</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: poznański Czerwiec, wydarzenia marcowe, Grudzień '70 – omawia rolę postaci: Bolesława Bieruta, Władysława Gomułki, Edwarda Gierka – zna daty: uchwalenia <i>Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej</i> (1952 r.), poznańskiego Czerwca (28–30 czerwca 1956 r.), wydarzeń marcowych (1968 r.), wystąpień grudniowych na Wybrzeżu (1970 r.) – przedstawia skutki przejścia władzy w Polsce przez komunistów.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, kult jednostki, odwilż październikowa – omawia rolę postaci: Stanisława Mikołajczyka, kard. Stefana Wyszyńskiego, Jacka Kuronia, Adama Michnika – zna daty: powstania Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (1948 r.), odwilży październikowej (1956–1957 r.) – przedstawia przyczyny, przebieg i skutki poznańskiego Czerwca – omawia przyczyny, przebieg i skutki Marca '68 – prezentuje przyczyny, przebieg i skutki wystąpień na Wybrzeżu z grudnia 1970 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, „mała stabilizacja”, „partyzanci”, czarny czwartek – omawia rolę postaci: Józefa Różańskiego, Józefa Cyrankiewicza – zna daty: utworzenia Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej (1945 r.), przeprowadzenia referendum ludowego (1946 r.), uchwalenia „małej konstytucji” (1947 r.), czarnego czwartku w Gdyni (17 grudnia 1970 r.) – prezentuje stosunek władz komunistycznych do społeczeństwa – wymienia cele komunistycznej propagandy – omawia odwilż październikową i „małą stabilizację” z czasów rządów W. Gomułki – przedstawia okoliczności powstania opozycji antykomunistycznej.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Antoniego Słonimskiego, Mieczysława Moczara, Karola Modzelewskiego – zna daty: powołania W. Gomułki na stanowisko I sekretarza KC PZPR (październik 1956 r.), powstania <i>Listu 34</i> (1964 r.) – prezentuje proces przejmowania władzy przez komunistów w powojennej Polsce – przedstawia proces formowania się opozycji w powojennej Polsce.</p>	<p>Uczeń: – ocenia politykę PZPR wobec społeczeństwa.</p>
---	---	--	---	--	---	---

<p>3. Opozycja polityczna w PRL</p>	<p>1. Początki opozycji 2. O wolne związki zawodowe 3. Rozprawa z opozycją 4. Dalsza walka o demokrację</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Komitet Obrony Robotników, postulaty sierpniowe, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, Okrągły Stół – omawia rolę postaci: Edwarda Gierka, Lecha Wałęsy, kard. Karola Wojtyły, gen. Wojciecha Jaruzelskiego – zna daty: wyboru kard. K. Wojtyły na papieża (1978 r.), strajku w Stoczni Gdańskiej (14–31 sierpnia 1980 r.), wprowadzenia stanu wojennego (13 grudnia 1981 r.) – przedstawia przyczyny i skutki wydarzeń z sierpnia 1980 r.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Służba Bezpieczeństwa, Międzyzakładowy Komitet Strajkowy, Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego – omawia rolę postaci: Jacka Kuronia, ks. Jerzego Popiełuszki – zna daty: strajków czerwcowych (1976 r.), powstania KOR (1976 r.), ogłoszenia postulatów sierpniowych (17 sierpnia 1980 r.), podpisania porozumień w Gdańsku (31 sierpnia 1980 r.), utworzenia NSZZ „Solidarność” (wrzesień 1980 r.), pacyfikacji górników z kopalni Wujek (16 grudnia 1981 r.), obrad Okrągłego Stołu (6 lutego – 5 kwietnia 1989 r.) – wymienia cele i przedstawia charakter działalności KOR – omawia postulaty wysunięte przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy – przedstawia okoliczności wprowadzenia stanu wojennego w Polsce – prezentuje okoliczności zwołania obrad Okrągłego Stołu i decyzje polityczne ich uczestników.</p>	<p>Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: Studencki Komitet Solidarności, Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, Wolne Związki Zawodowe – omawia rolę postaci: Antoniego Macierewicza, Stanisława Pyjasa, Anny Walentynowicz, Grzegorza Przemyka – zna daty: założenia WZZ (1978 r.), pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do ojczyzny (1979 r.), podpisania porozumień w Szczecinie (30 sierpnia 1980 r.), zniesienia stanu wojennego (22 lipca 1983 r.) – przedstawia okoliczności powstawania organizacji opozycyjnych w latach 70. XX w. – opisuje wpływ problemów życia codziennego w epoce E. Gierka na stosunek społeczeństwa do władz PRL – wymienia nazwy organizacji opozycyjnych działających w PRL w latach 70. i 80. XX w.</p>	<p>Uczeń: – omawia rolę postaci: Jerzego Andrzejewskiego, Edwarda Lipińskiego, ks. Jana Zieci, Jana Józefa Lipskiego, Kazimierza Świtonia, Andrzeja Gwiazdy, Krzysztofa Wyszkowskiego, Antoniego Sokółowskiego, Bogdana Borusewicza, Andrzeja Kołodzieja – zna daty powstania: Studenckiego Komitetu Solidarności (1977 r.) i ROP-CiO (1977 r.) – przedstawia rolę Kościoła w walce z władzami komunistycznymi – opisuje postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki władz komunistycznych.</p>	<p>Uczeń: – ocenia rolę organizacji opozycyjnych w walce o demokratyzację państwa polskiego.</p>
--	---	---	---	--	--	--

4. Międzyutopią a antyutopią	1. Wizje idealnego świata 2. Utopia w myśli politycznej 3. Antyutopia 4. Antyutopie w kinie 5. Eugenika – realizacja antyutopii	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: utopia, antyutopia – przedstawia przyczyny oraz sposoby wykonywania idei eugenicznych w XIX i XX w.	Uczeń: – wyjaśnia znaczenie terminów: socjalizm utopijny, eugenika – omawia rolę postaci: Aldousa Huxleya, George’a Orwella, Stanisława Lema – wymienia przykłady antyutopii (literackich i filmowych) – przedstawia cechy charakterystyczne antyutopii (literackich i filmowych) – porównuje utopie i antyutopie.	Uczeń: – omawia rolę postaci: Platona, Thomasa More’a, Tommasa Campanelli, Francisca Bacona, Ignacego Krasickiego, Roberta Owena, Janusza Zajdla, Francisca Galtona – przedstawia wizje idealnego państwa tworzone na przestrzeni dziejów – wyjaśnia przyczyny ukształtowania się antyutopii.	Uczeń: – omawia rolę postaci: Louisa Auguste’a Blanqui, Henriego de Saint-Simona, Charles’a Fouriera, Jeana-Baptiste’a Godina – przedstawia znaczenie idei utopijnych w myśli politycznej – wyjaśnia, dlaczego stosowanie zasad eugeniki stanowi zagrożenie dla demokracji oraz praw człowieka.	Uczeń: – ocenia aktualny stopień rozwoju technologii i nauki w kontekście zagrożenia powstaniem świata przypominającego ten przedstawiony w antyutopiach.
-------------------------------------	---	---	---	--	--	--

Historia i społeczeństwo

Europa i świat

Plan wynikowy z wymaganiami na poszczególne oceny

Obowiązuje wszystkich uczniów jednakże ze stosowną korektą uwzględniającą zalecenia poradni w odniesieniu do uczniów dysfunkcyjnych.

Wymagania podstawowe – oceny: dopuszczająca i dostateczna.

Wymagania ponadpodstawowe – oceny: dobra, bardzo dobra, celująca.

Uwaga dotycząca oceniania na każdym poziomie wymagań

Aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować wiedzę i umiejętności z poprzedniego poziomu.

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	dostateczna	dobra	bardzo dobra	celująca
1. Europa – greckie początki	1. Początki Europy 2. Morze Śródziemne – pomostem cywilizacyjnym 3. „Grecki cud” 4. Czy Aleksander Macedoński mógłby być patronem zjednoczonej Europy?	– omawia okoliczności narodzin Europy jako kręgu cywilizacyjnego	– wyjaśnia znaczenie Morza Śródziemnego jako łącznika pomiędzy cywilizacjami – charakteryzuje i ocenia imperialne idee Aleksandra Macedońskiego	– przedstawia etapy kształtowania się cywilizacji śródziemnomorskich i ich cechy charakterystyczne	– opisuje tworzenie się cywilizacji greckiej i jej cechy charakterystyczne – tłumaczy znaczenie wielkiej kolonizacji greckiej w procesie przenikania się kultur śródziemnomorskich – tłumaczy znaczenie wielkiej kolonizacji	– charakteryzuje i ocenia imperialne idee Aleksandra Macedońskiego. Dostrzega i wnikliwie ocenia ich kontrowersyjne aspekty
2. Dziezdzictwo Greków	1. Mitologia grecka 2. Alfabet 3. Pieniądz 4. Sztuka i architektura 5. Demokracja	Lokuje w czasie moment powstania i pokazuje na mapie rejony tworzenia się cywilizacji greckiej	– charakteryzuje religię i literaturę grecką – omawia wpływ języka greckiego na kształtowanie się języków europejskich i zapożyczenia językowe	– przedstawia wkład Greków w upowszechnienie pieniądza	– omawia grecki kanon piękna i jego wpływ na sztukę i architekturę europejską - opisuje wkład Greków w rozwój demokracji	– ocenia wpływ osiągnięć starożytnych Greków na narodziny i rozwój europejskiej tożsamości i cywilizacji

3. Europa – wewnętrzny limesu	1. Początki Rzymu 2. Armia rzymska – skutecznym narzędziem podbojów 3. Podboje rzymskie	– omawia początki cywilizacji rzymskiej	– wyjaśnia wpływ kultury etruskiej na cywilizację rzymską	– charakteryzuje organizację armii rzymskiej	– opisuje politykę Rzymu wobec podbitych ludów	– przedstawia organizację Imperium Rzymskiego
4. Osiągnięcia cywilizacji rzymskiej	1. Romanizacja świata śródziemnomorskiego 2. <i>Pax Romana</i> 3. Prawo rzymskie 4. Urbanizacja	– wyjaśnia, na czym polegał <i>Pax Romana</i> i co było jego podstawą	– opisuje proces romanizacji i wskazuje jego przykłady	– omawia cechy charakterystyczne rzymskiego prawodawstwa	– przedstawia układ urbanistyczny rzymskiego miasta	– ocenia wpływ cywilizacji rzymskiej na dziedzictwo Europy
5. Narodziny islamu	1. Narodziny islamu 2. Ekspansja islamu 3. Państwo i społeczeństwo w islamie 3. Kultura, nauka i sztuka islamu	– przedstawia cechy charakterystyczne islamu	– charakteryzuje działalność Mahometa i okoliczności narodzin islamu	– omawia zasięg podbojów arabskich	– określa wpływ islamu na organizację państwa i społeczeństwa	– podaje przykłady i ocenia wzajemne kontakty świata islamu z Europą w średniowieczu
6. Między światem islamu i Europą chrześcijańską	1. Rywalizacja czy współistnienie? 2. Kalifat Kordoby 3. Rekonkwista 4. Święta Inkwizycja	– przedstawia i ocenia stosunek Arabów do chrześcijan i Żydów	– wyjaśnia przyczyny sukcesów ekspansji arabskiej w Europie	– omawia okoliczności powstania kalifatu Kordoby	– wymienia przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, muzułmanów i Żydów na Półwyspie Iberyjskim – opisuje przyczyny, przebieg i skutki rekonkwisty – omawia i ocenia działalność Świętej Inkwizycji na Półwyspie Iberyjskim	– przedstawia i ocenia stosunek chrześcijan do muzułmanów i Żydów w czasie rekonkwisty
7. Bizancjum	1. Bizancjum – organizacja i wpływy 2. Bizantyjskie dziedzictwo Europy 3. Misje chrześcijańskie	– wyjaśnia, co leżało u podstaw politycznego i cywilizacyjnego znaczenia cesarstwa bizantyjskiego w średniowieczu	– omawia organizację cesarstwa bizantyjskiego	– przedstawia zasięg wpływów politycznych i religijnych Bizancjum	– charakteryzuje osiągnięcia cywilizacji bizantyjskiej	– ocenia wpływ cywilizacji bizantyjskiej na dziedzictwo Europy
8. Europa – chrześcijańska	1. Kształtowanie się etnicznego oblicza Europy 2. Żydzi w średniowieczu 3. Żydzi na ziemiach polskich 4. Różnorodność etniczna dziedzictwem Europy	– lokalizuje w czasie i przestrzeni formowanie się etnicznej mapy Europy	– omawia proces kształtowania się narodów Europy	– wyjaśnia, jakie były przyczyny i cechy charakterystyczne diaspor żydowskiej	– opisuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan i Żydów w średniowieczu – charakteryzuje położenie ludności żydowskiej na ziemiach polskich	– przedstawia wpływ cywilizacji żydowskiej na kulturowe dziedzictwo Europy

9. Od czarnej śmierci do konkwisty	1. Kryzys późnego średniowiecza 2. Technika w służbie odkryć geograficznych 3. Dlaczego nie Chińczycy? 4. Średniowieczne wyprawy odkrywcze 5. Przyczyny wielkich odkryć geograficznych	– omawia techniczne uwarunkowania, które umożliwiły Europejczykom zamorską ekspansję	– wyjaśnia wpływ czarnej śmierci na zmiany świadomości późnośredniowiecznych Europejczyków	– wymienia przyczyny podejmowania wypraw odkrywczych przez Europejczyków w epoce nowożytnej	– przedstawia średniowieczne wyprawy odkrywcze Europejczyków	– wyjaśnia, dlaczego Chińczycy porzucili plany odkrywania nowych lądów
10. Portugalczycy byli pierwsi	1. Portugalskie wyprawy odkrywcze 2. Hiszpańskie wyprawy odkrywcze 3. <i>Terra australis</i> 4. Konkwistadorzy 5. Europejskie wizje Ameryki	– przedstawia przyczyny zainteresowania innych państw europejskich ekspansją zamorską	– opisuje zasięg wypraw portugalskich i hiszpańskich	– omawia i ocenia działalność konkwistadorów hiszpańskich	– przedstawia europejskie wizje Ameryki, konfrontuje je z rzeczywistością i ocenia	– ocenia jakie pozytywy wnieśli Europejczycy do życia ludów odkrytych przez Portugalczyków i Hiszpanów
11. Europa – przyspieszenie	1. Imperia kolonialne i wojny kolonialne 2. Rewolucja cen 3. Granica Łaby 4. Złoty trójkąt 5. Nowe formy handlu 6. Rynek światowy 7. Merkantylnizm, fizjokratyzm i liberalizm	– przedstawia i porównuje organizację portugalskiego i hiszpańskiego imperium kolonialnego	– wyjaśnia przyczyny rywalizacji państw o kolonie - wymienia cechy charakterystyczne handlu w obrębie tzw. złotego trójkąta	– omawia zjawisko rewolucji cen i jej wpływ na gospodarczy rozwój Europy – tłumaczy, na czym polegał dualizm w rozwoju gospodarczym Europy	– opisuje nowe formy handlu – charakteryzuje okoliczności powstania i cechy charakterystyczne rynku światowego	– przedstawia i ocenia nowożytne teorie ekonomiczne
12. Spokanie cywilizacji	1. Zagłada, wyzysk, handel niewolnikami, eksploatacja 2. Handel zmienia oblicze 3. Europa światu 4. Świat Europy	– wymienia skutki wielkich odkryć geograficznych	– omawia i ocenia zjawisko nowożytnego niewolnictwa i handlu niewolnikami	– przedstawia religijne przesłanki przemian w życiu gospodarczym Europy	– charakteryzuje wzajemne relacje między Europą i światem w dobie wielkich odkryć geograficznych	– ocenia wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje
13. Kolonializm europejski w XIX w.	1. Kolonializm 2. Zniesienie niewolnictwa 3. Niepodległość Ameryki Łacińskiej 4. Azja – uzależnienie lub podbój 5. Afryka – wyścig o kolonie	– wymienia cele kolonializmu i państwa, które brały udział w wyścigu o kolonie	– omawia przyczyny i okoliczności zniesienia niewolnictwa – podaje przyczyny ekspansji kolonialnej państw europejskich	– przedstawia proces uzyskiwania niepodległości przez państwa Ameryki Łacińskiej	– charakteryzuje proces kolonialnego uzależnienia lub podboju Azji – opisuje przyczyny, zasięg i skutki kolonialnego wyścigu o Afrykę	– wymienia Polaków odkrywców różnych zakątków Azji i Afryki i wyjaśnia ich rolę w procesach kolonizacji terytoriów

14. Europa i świat w XIX w. – hegemonia w świecie	1. Imperia – imperializm 2. Kolonializm a I wojna światowa 3. Kolonializm w dyplomacji światowej w XIX w. 4. Japonia – przyspieszona modernizacja odpowiedzi na zagrożenie 5. Wyprawy odkrywcze XIX-wiecznych Europejczyków	– lokalizuje w przestrzeni zasięg XIX-wiecznych imperiów kolonialnych	– przedstawia i ocenia zjawisko kolonializmu i imperializmu	– wyjaśnia, jaki wpływ miała rywalizacja o kolonie na wybuch I wojny światowej	– omawia miejsce polityki kolonialnej w XIX-wiecznej dyplomacji – opisuje proces modernizacji Japonii w XIX w. i jego skutki	– charakteryzuje cele i zasięg wypraw odkrywczych XIX-wiecznych Europejczyków
15. Bliski i cienie kolonializmu	1. Rola kolonii dla Europy w XIX w. 2. Dylematy XIX-wiecznych kapitalistów. 3. Kolonie – rozwiązanie problemu 4. Wyścig kolonialny 5. Prestiż państw kolonialnych 6. Kolonializm łagodny i kolonializm drapieżny	– przedstawia zależność między gospodarką kolonialną a rozwojem floty	– omawia wpływ rozwoju przemysłu w XIX-wiecznej Europie na politykę kolonialną państw europejskich	– wyjaśnia, jakie znaczenie dla państw europejskich miało posiadanie kolonii	– omawia i ocenia politykę państw kolonialnych wobec terytoriów podbitych lub uzależnionych i ich mieszkańców	- Formułuje pogląd na temat treści poematu Kiplinga „Brzemie białego człowieka” - ocenia postać Leopolda I króla Belgów
16. Świat wobec europejskiej dominacji	1. Europejczycy w oczach ludów kolonizowanych 2. Orientalizm w kulturze i sztuce europejskiej 3. Krytyka kolonializmu 4. Dziedzictwo kolonializmu. Neokolonializm. Trzeci Świat.	– wyjaśnia, które zdobycze cywilizacji europejskiej były najczęściej naśladowane, a które najchętniej krytykowane	– opisuje cechy charakterystyczne orientalizmu w kulturze XIX-wiecznej Europy	– przedstawia i ocenia polityczne, społeczne i gospodarcze skutki XIX-wiecznego kolonializmu	– tłumaczy, czym charakteryzuje się współczesny neokolonializm	- Globalizacja czy neokolonializm? Ocenia współczesne teorie zależności ekonomicznej na tle poprzednich epok
17. Stany Zjednoczone – od pucybuta do miliona	1. <i>Amerykański etos</i> 2. <i>Wspaniałe lata dwudzieste</i> 3. <i>Wielki Kryzys</i> 4. New Deal	Wymienia główne etapy formowania się państwa amerykańskiego	– charakteryzuje przesłanki, które umożliwiły intensywny rozwój gospodarczy USA	– wyjaśnia, na czym polegał amerykański izolacjonizm	– przedstawia przejawy i skutki amerykańskiej prosperity w latach 20. XX w. – omawia przyczyny, przejawy i skutki wielkiego kryzysu – opisuje proces wychodzenia USA z kryzysu gospodarczego – określa i ocenia wpływ polityki USA na współczesny układ sił na świecie	- ocenia rolę USA w obu konfliktach wojen światowych – przedstawia i ocenia ewolucję stosunku USA do Europy w k. XIX i w XX w.

19. Handel zagraniczny. Rola handlu europejskich w doktrynach Ekonomicznych. Liberalizm i protekcjonizm	1. Handel zagraniczny i jego znaczenie we współczesnym świecie 2. Regulacje prawne wpływające na rozwój handlu zagranicznego 3. Organizacje międzynarodowe i ich wpływ na handel zagraniczny 4. Koncepcje rozwoju handlu zagranicznego 5. Współczesny handel światowy	– wymienia organizacje międzynarodowe mające wpływ na rozwój handlu międzynarodowego	– omawia znaczenie handlu zagranicznego dla rozwoju gospodarczego współczesnych państw	– przedstawia uregulowania prawne dotyczące handlu zagranicznego	– podaje cechy charakterystyczne współczesnego handlu światowego	– wyjaśnia, na czym polega liberalizacja handlu światowego i ocenia jej skutki
20. Europa – niepewna przyszłość	1. Europa w odwróceniu? 2. Polska a współczesny handel międzynarodowy 3. Historia globalizacji 4. Aspekty globalizacji 5. Konsekwencje globalizacji	Definiuje pojęcie globalizacji	– charakteryzuje i ocenia miejsce Europy na współczesnej scenie politycznej i gospodarczej świata	– przedstawia i ocenia wpływ liberalizacji na gospodarkę Polski współczesnej	– omawia proces globalizacji na przestrzeni dziejów – charakteryzuje różne aspekty globalizacji – opisuje skutki globalizacji we współczesnym świecie	–ocenia skutki globalizacji we współczesnym świecie

11 WYMAGANIA EDUKACYJNE Z GEOGRAFII

Ocenie podlega.

1. Znajomość i rozumienie treści programowych.
2. Opisywanie zjawisk, procesów i zależności zachodzących w środowisku geograficznym z użyciem terminologii stosowanej w naukach geograficznych.
3. Umiejętność czytania i interpretacji map występujących w różnych pomocach naukowych (atlasach, podręcznikach, czasopiśmie itp.).
4. Celowe wykorzystywanie roczników statystycznych, zestawień tabelarycznych i graficznych, rysunków, przekrojów, fotografii, które mają posłużyć do prawidłowego oceniania, wnioskowania i prognozowania zmian zachodzących w środowisku.
5. Umiejętność dokonywania obserwacji, pomiarów i obliczeń (środowisko, mapa, rocznik statystyczny).
6. Celowe korzystanie z różnych nowych źródeł wiedzy.

Ogólne kryteria oceny

stopień celujący

otrzymuje uczeń, który:

- twórczo rozwija własne uzdolnienia i zainteresowania,
- pomysłowo i oryginalnie rozwiązuje nietypowe zadania, biegłe posługuje się zdobytymi wiadomościami w rozwiązywaniu problemów teoretycznych lub praktycznych
- bierze udział i osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach geograficznych lub olimpiadach pokrewnych,
- posiada wiedzę i umiejętności znacznie wykraczające poza obowiązujący program nauczania.
- otrzymał większość ocen celujących z prac klasowych w semestrze

stopień bardzo dobry

otrzymuje uczeń który opanował pełen zakres wiadomości i umiejętności przewidzianych programem nauczania oraz potrafi:

- sprawnie poruszać się w tematyce geograficznej,
- samodzielnie rozwiązywać problemy,
- wykazać się znajomością pojęć i terminów oraz umiejętnością poprawnego ich zastosowania w sytuacjach typowych i nietypowych,
- posługiwać się poprawnie terminologią geograficzną,
- samodzielnie zdobywać wiedzę i umiejętności,
- przeprowadzać prawidłową analizę związków przyczynowo-skutkowych, zachodzących pomiędzy elementami środowiska geograficznego,
- w oparciu o źródła przeprowadzić analizę procesów i określić ich konsekwencje.
- wypowiada się w sposób spójny i logiczny

stopień dobry

otrzymuje uczeń który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową oraz wybrane elementy programu nauczania a także potrafi:

- samodzielnie wyjaśniać typowe zależności,
- posługiwać się terminologią geograficzną z nielicznymi potknięciami i błędami,
- sprawnie rozwiązywać zadania geograficzne,
- przeprowadzić prostą analizę związków przyczynowo-skutkowych zachodzących pomiędzy elementami środowiska geograficznego,
- samodzielnie dokonać analizy danych statystycznych przedstawionych w różnej formie,
- w oparciu o dane liczbowe sporządzić diagramy, wykresy, kartodiagramy itp.
- wypowiada się w sposób spójny i logiczny

stopień dostateczny

otrzymuje uczeń który opanował wiadomości i umiejętności przewidziane podstawą programową, co pozwala mu na:

- wykazanie się znajomością i rozumieniem podstawowych pojęć i terminów geograficznych, uczeń rozumie co mówi,
- stosowanie poznanych pojęć i terminów w sytuacjach typowych,
- wykonywanie prostych obliczeń geograficznych,
- wskazywanie elementarnych związków przyczynowo-skutkowych zachodzących pomiędzy elementami środowiska geograficznego,
- samodzielne rozwiązywanie elementarnych zadań geograficznych.

stopień dopuszczający

otrzymuje uczeń który ma braki w opanowaniu treści zawartych w podstawach programowych, ale braki te nie umożliwiają dalszego kształcenia oraz potrafi:

- samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela wykonać ćwiczenia i zadania o niewielkim stopniu trudności,
- wykazać się znajomością i rozumieniem najprostszych pojęć i terminów geograficznych, wskazać elementarne związki pomiędzy składnikami środowiska geograficznego
- uczeń wie o czym mówi.

stopień niedostateczny

Ocenę tę otrzymuje uczeń, który nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności wynikających z programu nauczania oraz:

- nie radzi sobie ze zrozumieniem najprostszych pojęć i terminów geograficznych,
- nie potrafi nawet przy pomocy nauczyciela wykonać najprostszych ćwiczeń i zadań,
- nie wykazuje najmniejszych chęci współpracy w celu uzupełnienia braków oraz nabycia podstawowej wiedzy i umiejętności.

Formy aktywności

odpowiedź ustna:

- a) zakres - trzy ostatnie tematy,
- b) zasada przeprowadzania – bez zapowiedzi,
- c) kryteria oceny – pod uwagę brana jest:
 - poprawność użytej terminologii,
 - poprawność merytoryczna,
 - umiejętność formułowania i samodzielność wypowiedzi
- d) **poprawiania otrzymanych ocen nie przewiduje się.**

kartkówka:

- a) czas trwania - do 20 minut,
- b) zakres - do trzech ostatnich tematów,
- c) zasady przeprowadzania - mogą być niezapowiedziane,
- d) kryteria oceny - poprawność odpowiedzi,
- e) **przewiduje się jednorazowe poprawianie ocen niedostatecznych w wyznaczonym terminie przez nauczyciela w klasach geograficznych zaś w pozostałych klasach, uczniowie mogą poprawiać oceny niedostateczne i dopuszczające.**

klasówka, test, sprawdzian:

- a) czas trwania - od 20 minut do 45 minut lub w klasach geograficznych do 90 min.
- b) zakres - przerobiony dział,
- c) zasady przeprowadzenia - zapowiedź co najmniej 1 tydz. przed terminem i zapis w dzienniku
- d) kryteria oceny - poprawność odpowiedzi, metoda rozwiązania, poprawność użytej terminologii
- e) **uczeń ma możliwość jednorazowej poprawy oceny niedostatecznej w wyznaczonym przez nauczyciela terminie.**

W przypadku stwierdzenia niesamodzielności w pisaniu sprawdzianu lub kartkówki, praca jest natychmiast anulowana a do dziennika zostaje wpisana ocena niedostateczna bez możliwości poprawy.

W czasie lekcji i w czasie sprawdzianu jest zabronione korzystanie z urządzeń elektronicznych oraz w przypadku prac samodzielnych także innych pomocy.

Tylko w przypadku nieobecności usprawiedliwionej uczeń ma prawo do pisania pracy sprawdzającej w wyznaczonym przez nauczyciela terminie.

Sprawdziany i kartkówki są oddawane w przeciągu 2 tygodni, rozdawane uczniom do wglądu, omawiane na lekcji pod kątem poprawy i oddawane nauczycielowi. Są do wglądu dla rodziców w pracowni geograficznej do zakończenia danego roku szkolnego.

W przypadku wystawiania ocen śródrocznych bądź rocznych bierze się pod uwagę wszystkie oceny a przede wszystkim sprawdziany w następnej kolejności kartkówki, dalej odpowiedź ustną, aktywność i oceny pozostałe.

Poprawić ocenę śródroczną lub roczną może uczeń, który:

- a) ma wszystkie oceny bieżące pozytywne (poprawione)
- b) ma mniej niż 50% nieobecności na lekcjach,
- c) nie ma braków w ocenach (np. niepisane sprawdziany, kartkówki, itp.)
- d) zakres materiału odpowiada materiałowi przerobionemu w semestrze lub w roku szkolnym.

O podwyższenie oceny może ubiegać się uczeń, któremu nie wychodzi pełna ocena.

Na ocenę roczną uczeń pracuje cały rok

Dopuszcza się wyjątkową sytuację w której ocena roczna może różnić się o dwie oceny w stosunku do oceny śródrocznej.

Przerobiony raz materiał w klasach geograficznych nie ulega zapomnieniu, tylko stanowi bazę i odniesienie do dalszej nauki co wynika ze specyfiki przedmiotu i może stanowić przedmiot oceny.

Forma aktywności - orientacja na mapie /odpowiedź przy mapie konturowej lub innej/:

- a) zakres - klasa I i II - mapa świata, klasa III - mapa Polski i świata (dot. głównie klas „E”)
- b) zasady przeprowadzania - po przerobionych zagadnieniach bez zapowiedzi
- c) kryteria ocen - poprawność wskazania lub nazwania obiektu,

Forma aktywności - obrona pracy domowej

- a) zakres - głównie klasy o rozszerzonej geografii a dotyczy rozwiązywania i omówienia na lekcji zadanych do domu zadań z zakończonego działu.
- b) zasady przeprowadzania - po skończonym dziale, rzadko w trakcie
- c) kryteria oceny - poprawność rozwiązania , trafność wniosków poprawna terminologia

W przypadku stwierdzenia niesamodzielności rozwiązywaniu pracy domowej do dziennika zostaje wpisana ocena niedostateczna bez możliwości popraw.

Uczeń ma prawo do jednego nieprzygotowania w semestrze jeśli w tym dniu nie ma sprawdzianów bądź kartkówek.

Nieprzygotowanie należy zgłosić zaraz po rozpoczęciu lekcji. Tzw. Fuks – nie dotyczy prac pisemnych oraz prac domowych.

Inne formy aktywności:

- praca na lekcji,
- referaty – głoszone przy mapie bez możliwości kompleksowego czytania z kartki,
- prezentacje multimedialne
- krótka odpowiedź na lekcji na bieżąco
- aktywność na zajęciach (pozytywna ocena lub plus)
- olimpiady, konkursy przedmiotowe lub interdyscyplinarne
- aktywny udział w zajęciach terenowych.

Ocena semestralna

Nie jest średnią z ocen cząstkowych. Przy wystawieniu jej najbardziej są uwzględniane: sprawdziany, kartkówki i oceny z odpowiedzi zaś w następnej kolejności inne formy aktywności (wyj. laureat olimpiady)

O zagrożeniu na semestr lub koniec roku oceną niedostateczną uczeń powiadamiany jest miesiąc wcześniej. Ocena taka jest wpisana jest do dziennika ołówkiem.

Kryteria oceny prac pisemnych

Poniżej 40% maksymalnej liczby punktów ocena niedostateczna

Od 40% ocena dopuszczająca

Od 50% ocena dostateczna

Od 70% ocena dobra

Od 90% ocena bardzo dobra

Ocena bardzo dobra i zadania dodatkowe ocena celująca

W zależności od rodzaju pracy pisemnej punktacja może ulec zmianie. Uczniowie zostaną poinformowani o innych zasadach przed rozpoczęciem pracy.

Postanowienia końcowe

Uczniowie z dysfunkcjami są traktowani zgodnie ze wskazaniem Poradni P-P

Każda ocena jest na bieżąco omawiana. W przypadku przeszkadzania w prowadzeniu lekcji, nauczyciel ma prawo zapytać ucznia z materiału na bieżąco i wystawić zasłużoną ocenę.

Wymagania edukacyjne: *Oblicza geografii, zakres podstawowy*

Poziom wymagań						
Nr	Temat lekcji	konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający	wykraczający
MAPA ŚWIATA						
1.	Zmiany na mapie politycznej świata	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, integracja, dezintegracja</i> • wskazuje na mapie politycznej świata wybrane państwa i ich stolice • wymienia przykłady największych i najmniejszych państw pod względem powierzchni i liczby ludności • wymienia nazwy państw powstałych w Europie po 1989 r. • wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską • wymienia nazwy województw Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy państwa • wyjaśnia różnicę między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie politycznej świata przykłady enklaw i eksklaw • porównuje powierzchnię państw na podstawie danych statystycznych • wymienia nazwy kontynentów objętych procesem dekolonizacji • podaje przyczyny dekolonizacji • wymienia przykłady terytoriów zależnych • podaje przyczyny procesów integracji i dezintegracji państw • wymienia regiony świata, w których zachodzą procesy integracji i dezintegracji • opisuje położenie i granice Polski • opisuje podział administracyjny Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany na mapie politycznej świata w różnych okresach historycznych • opisuje skutki dekolonizacji • analizuje mapę polityczną świata • opisuje zmiany na mapie politycznej świata po 1989 r. oraz następstwa tych zmian • opisuje na podstawie mapy Polski i danych statystycznych zmiany granic Polski po 1945 r. 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia kształtowanie się aktualnego podziału politycznego od okresu wielkich odkryć geograficznych przez kolonializm po proces dekolonizacji • opisuje ustroje polityczne na świecie • wyjaśnia gospodarcze, społeczne oraz polityczne skutki integracji i dezintegracji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej • wykazuje korzyści wynikające z położenia geograficznego Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny integracji i dezintegracji państw • uzasadnia, dlaczego niektóre kraje ulegają rozpadowi politycznemu • ocenia znaczenie położenia geopolitycznego Polski w Europie i na świecie
LUDNOŚĆ I URBANIZACJA						

1.	Liczba ludności świata i jej zmiany	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>demografia, przyrost naturalny, eksplozja demograficzna</i> • wymienia czynniki wzrostu liczby ludności na świecie • wymienia nazwy najludniejszych kontynentów i wskazuje te kontynenty na mapie świata • wymienia nazwy krajów o wysokim i niskim przyroście naturalnym • odczytuje z wykresu wartość współczynników: urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany liczby ludności na poszczególnych kontynentach • opisuje czynniki wpływające na zmiany liczby ludności na świecie • odczytuje z mapy tematycznej zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego na świecie • wymienia czynniki wpływające na eksplozję demograficzną • analizuje wykres przedstawiający model przejścia demograficznego • opisuje na podstawie wykresu i danych statystycznych zmiany liczby ludności w Polsce po 1946 r. 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego • wykazuje przyczyny zmian współczynnika przyrostu naturalnego na świecie • porównuje na podstawie danych statystycznych wartość współczynnika przyrostu naturalnego w krajach słabo i wysoko rozwiniętych • charakteryzuje fazy przejścia demograficznego i epidemiologicznego na przykładach z całego świata • wymienia czynniki wpływające na niską wartość przyrostu naturalnego w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny dysproporcji między wartością współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo • analizuje skutki eksplozji demograficznej • analizuje skutki ujemnego przyrostu naturalnego w krajach wysoko rozwiniętych • opisuje cechy społeczeństw w różnych fazach przejścia demograficznego na wybranych przykładach • analizuje model przejścia epidemiologicznego na wybranych przykładach • ukazuje zmiany liczby ludności w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany liczby ludności na świecie • przewiduje skutki wzrostu liczby ludności na świecie • formułuje wnioski na podstawie analizy diagramu ilustrującego zmiany współczynnika przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach
----	-------------------------------------	--	---	--	--	--

1.	Zróżnicowanie demograficzne społeczeństw	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>struktura demograficzna</i>, <i>struktura zatrudnienia</i></p> <p>wymienia cechy struktury demograficznej</p> <p>wymienia państwa o różnej średniej długości trwania życia na świecie oraz wskazuje je na mapie</p> <p>odczytuje dane z piramidy wieku i płci</p> <p>definiuje bezrobocie</p>	<p>- opisuje strukturę wieku i płci na podstawie danych statystycznych oraz piramidy wieku i płci na wybranych przykładach</p> <p>- odczytuje z mapy średnią długość trwania życia na świecie</p> <p>- omawia przyczyny wzrostu średniej długości trwania życia w Europie</p> <p>- omawia przyczyny starzenia się społeczeństw</p> <p>- charakteryzuje na podstawie piramidy wieku cechy społeczeństwa młodego i starego</p> <p>- charakteryzuje strukturę zatrudnienia ludności w wybranych krajach</p> <p>- omawia przyczyny bezrobocia na wybranych przykładach</p>	<p>- wymienia skutki starzenia się społeczeństw</p> <p>- wyjaśnia przyczyny zróżnicowania współczynnika feminizacji i maskulinizacji w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo</p> <p>- analizuje piramidę wieku i płci ludności Polski</p> <p>- porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych i wykresu</p> <p>- wyjaśnia przyczyny różnych rodzajów bezrobocia</p>	<p>- interpretuje piramidę wieku i płci społeczeństwa młodego (rozwojowego), zastojowego i starego (regresywnego)</p> <p>- wykazuje zależność pomiędzy strukturą płci a wiekiem społeczeństwa</p> <p>- porównuje strukturę demograficzną Polski ze strukturą demograficzną wybranych krajów świata</p> <p>- wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu gospodarczego państw</p> <p>- wymienia społeczne i ekonomiczne skutki bezrobocia na świecie</p> <p>- wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych</p>	<p>- analizuje konsekwencje struktury wieku w społeczeństwach odznaczających się wysokim i niskim odsetkiem dzieci i młodzieży</p> <p>- wymienia sposoby przeciwdziałania bezrobociu na świecie</p> <p>- uzasadnia konieczność dostosowania kwalifikacji zawodowych do zmieniających się potrzeb gospodarki w Europie i w Polsce</p>
1.	Rozmieszczenie ludności na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gęstość zaludnienia</i> • wymienia nazwy obszarów o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia na świecie i wskazuje te obszary na mapie • wymienia na podstawie mapy bariery osadnicze na świecie • odczytuje z danych statystycznych gęstość zaludnienia na kontynentach 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności na wybranych przykładach • omawia na podstawie mapy gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na świecie • wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje gęstość zaludnienia w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • porównuje wartość gęstości zaludnienia w wybranych krajach • opisuje geograficzne czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie • wykazuje zależność pomiędzy liczbą ludności a poziomem rozwoju gospodarczego na danym obszarze 	<ul style="list-style-type: none"> • formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie • analizuje skutki dużej lub małej gęstości zaludnienia w krajach słabo i wysoko rozwiniętych gospodarczo

1.	Migracje na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja, emigracja, imigracja, reemigracja, saldo migracji</i> • wymienia czynniki migracji na świecie • wymienia przyczyny migracji zagranicznych Polaków • wymienia nazwy krajów, do których migrują Polacy, i wskazuje te kraje na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje migracje i podaje ich przyczyny • odczytuje z wykresu saldo migracji w wybranych krajach świata • wyjaśnia przyczyny ujemnego salda migracji ludności w wybranych krajach • opisuje główne kierunki migracji na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje saldo migracji w wybranych krajach • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • opisuje wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby ludności na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków • charakteryzuje czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów • opisuje pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje główne kierunki migracji we współczesnym świecie • ocenia skutki migracji zagranicznych
1.	Zróżnicowanie ludności świata. Kręgi kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne i mieszane odmiany ludzkie i wskazuje rozmieszczenie ich przedstawicieli na mapie • wymienia główne rodziny i grupy językowe na świecie • wymienia główne religie na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>mniejszość narodowa</i> • wymienia mniejszości narodowe żyjące w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny kulturowego zróżnicowania ludności na świecie • opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę wyznaniową na świecie • opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie językowe ludności świata • opisuje na podstawie mapy kręgi cywilizacyjne na świecie • wymienia nazwy regionów zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe w Polsce i wskazuje te regiony na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie mapy zróżnicowanie odmian ludzkich • charakteryzuje różnice między poszczególnymi kręgami kulturowymi na świecie • analizuje zróżnicowanie kulturowe ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje konsekwencje występowania wielu odmian ludzkich oraz dużego zróżnicowania etnicznego na świecie • wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego • wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady działań, które mogłyby ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, językowego i religijnego na świecie
1.	Osadnictwo	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> • wymienia funkcje miast na świecie • wskazuje na mapie świata i Polski największe miasta • wymienia kryteria wyróżniania miast w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między miastem a wsią 10. podaje przykłady typowych form osadnictwa wiejskiego 11. opisuje czynniki miastotwórcze i funkcje miast 12. opisuje na podstawie fotografii typy fizjonomiczne przykładowych miast świata 13. wymienia na podstawie mapy miasta w Polsce liczące powyżej 200 tysięcy mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje typy form osadnictwa wiejskiego • opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych, w państwach rozwijających się) • porównuje miasta typowe dla poszczególnych regionów świata • wymienia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia miast w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia pozytywne i negatywne skutki życia w mieście • podaje przykłady typów miast odznaczających się podobnymi elementami architektonicznym i układem przestrzennym • opisuje kryteria wyróżniania miast w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów wynikające z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich

1.	Urbanizacja na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, zespoły miejskie</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • wymienia czynniki mające wpływ na intensywność urbanizacji • odczytuje na podstawie danych statystycznych wskaźniki urbanizacji w wybranych krajach świata • wymienia nazwy najlepiej i najsłabiej zurbanizowanych województw w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyczyny urbanizacji na świecie • wymienia typy aglomeracji miejskich • wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie • wyjaśnia proces dezurbanizacji • wskazuje na mapie świata obszary najsilniej i najsłabiej zurbanizowane oraz największe zespoły miejskie • wymienia fazy urbanizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje fazy urbanizacji • porównuje i opisuje wskaźniki urbanizacji na świecie i w wybranych regionach • opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy • wykazuje różnice między aglomeracją monocentryczną a policentryczną • opisuje przyczyny powstawania dzielnic nędzy w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje przyczyny i skutki ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata • charakteryzuje proces suburbanizacji i reurbanizacji w Polsce • wyjaśnia przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego i problemów komunikacyjnych w dużych miastach 	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata • proponuje działania, które mogą poprawić jakość życia mieszkańców w dzielnicach nędzy (slumsach, fawelach)
----	------------------------	---	---	--	--	---

GLOBALNA GOSPODARKA

2.	Czynniki rozwoju rolnictwa	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy obszarów o korzystnych czynnikach rozwoju rolnictwa i wskazuje te obszary na mapie świata • wymienia czynniki ograniczające rozwój rolnictwa • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>struktura użytkowania ziemi, monokultura, rolnictwo towarowe, rolnictwo samozaopatrzeniowe</i> 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie rolnictwa • opisuje na podstawie map warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa na świecie • wymienia pozaprzrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wyróżnia na podstawie danych statystycznych i wykresu główne cechy struktury użytkowania ziemi • opisuje na podstawie danych statystycznych poziom mechanizacji rolnictwa w wybranych krajach świata • wymienia cechy rolnictwa ekstensywnego i intensywnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania rolnictwa na świecie • porównuje cechy rolnictwa intensywnego i ekstensywnego na wybranych przykładach • oblicza wielkość plonów na wybranych przykładach 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ wybranych czynników przyrodniczych i społeczno-gospodarczych na zmiany struktury użytkowania ziemi • wykazuje pozytywne i negatywne skutki rolnictwa uprzemysłowionego • analizuje przestrzenne rozmieszczenie sposobów gospodarowania na świecie i w wybranych regionach 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na wybranych przykładach zależność poziomu produkcji rolnej od warunków pozaprzrodniczych • porównuje warunki rozwoju rolnictwa w Polsce z warunkami rozwoju rolnictwa w krajach Unii Europejskiej i formułuje wnioski
----	----------------------------	--	---	---	--	--

1.	Główne obszary upraw	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy głównych roślin uprawnych na świecie • wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie upraw na świecie • wymienia główne uprawy w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje rośliny uprawne • podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu obszarów upraw wybranych roślin • wymienia nazwy obszarów upraw wybranych roślin i wskazuje te obszary na mapie świata • wymienia największych producentów wybranych roślin • wyjaśnia znaczenie roślin zbożowych i przemysłowych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje główne obszary upraw na świecie • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia obszarów wybranych upraw na świecie • porównuje wielkość produkcji rolniczej w wybranych krajach świata i w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia przyczyny zróżnicowania upraw roślin w wybranych regionach • ocenia zmiany w strukturze zasiewów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje na podstawie danych statystycznych plony i zbiory roślin uprawnych w wybranych krajach świata i w Polsce oraz formułuje wnioski
1.	Chów zwierząt na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cele hodowli zwierząt • wymienia główne gatunki zwierząt hodowlanych w różnych regionach świata • wymienia przeznaczenie wybranych zwierząt hodowlanych 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia czynniki wpływające na hodowlę zwierząt na świecie • omawia na podstawie wykresów pogłowia zwierząt hodowlanych na wybranych przykładach • wymienia nazwy regionów hodowli zwierząt i wskazuje te regiony na mapie świata • opisuje główne kierunki produkcji zwierzęcej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje główne obszary chowu zwierząt na świecie • wymienia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia chowu na świecie • porównuje intensywny i ekstensywny chów zwierząt • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie rozmieszczenia hodowli bydła w różnych regionach • wyjaśnia przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia strukturę hodowli zwierząt na świecie • ocenia znaczenie chowu zwierząt dla polskiej gospodarki 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność w rozmieszczeniu chowu niektórych gatunków zwierząt hodowlanych od warunków produkcji rolnej (przyrodniczych i pozaprzyrodniczych)

1.	Leśnictwo i gospodarka morską	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>monokultura leśna</i>, <i>lesistość</i>, <i>rybołówstwo</i>, <i>rybactwo</i>, <i>akwakultura</i>, <i>marikultura</i> • wymienia największe kompleksy leśne na Ziemi • wymienia funkcje lasów • wymienia na podstawie mapy województwa o największym i najmniejszym zalesieniu w Polsce • wymienia na podstawie danych statystycznych nazwy państw o największych połowach morskich • wymienia nazwy portów rybackich w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia gospodarcze wykorzystanie lasów • wymienia różnice między rabunkową a racjonalną gospodarką leśną • wymienia kraje na świecie o zróżnicowanej lesistości • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie głównych kompleksów leśnych w Polsce • przedstawia podział obszarów morskich na świecie • wymienia przykłady wykorzystania oceanu światowego • opisuje na podstawie mapy obszary połowów morskich • porównuje na podstawie danych statystycznych wielkość połowów morskich w Polsce z innymi krajami 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje racjonalną gospodarkę leśną na wybranych przykładach • charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku wylesiania i zalesiania) • omawia problemy gospodarki leśnej w Polsce • charakteryzuje cechy gospodarki morskiej • porównuje udział oceanów w światowych połowach • omawia problemy gospodarki morskiej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje skutki nieracjonalnej gospodarki leśnej na świecie i w Polsce • podaje przykłady pozytywnego i negatywnego gospodarowania zasobami leśnymi • wykazuje przyczyny rabunkowej gospodarki leśnej na wybranych przykładach • analizuje zagrożenia wynikające ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę ochrony zasobów leśnych oraz formułuje wnioski • uzasadnia potrzebę współdziałania państw w zakresie ochrony zasobów morskich
----	-------------------------------	--	---	--	--	---

1.	Rozwój i znaczenie przemysłu	<ul style="list-style-type: none"> wymienia sekcje i działy przemysłu wymienia funkcje przemysłu wymienia przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu wymienia najlepiej rozwijające się działy produkcji przemysłowej w Polsce wyjaśnia znaczenie terminów: <i>okręg przemysłowy, ośrodek przemysłowy</i> wymienia na podstawie mapy nazwy okręgów przemysłowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia znaczenie przemysłu i omawia na wybranych przykładach czynniki lokalizacji przemysłu wymienia na podstawie danych statystycznych i wskazuje na mapie świata kraje o największej produkcji przemysłowej w wybranych dziedzinach charakteryzuje na podstawie wykresu udział przemysłu w tworzeniu PKB w wybranych krajach przedstawia na podstawie danych statystycznych i wykresu strukturę produkcji przemysłowej w Polsce charakteryzuje cechy okręgu przemysłowego i wymienia ich rodzaje na świecie oraz lokalizuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia różnice między przymusową, związaną i swobodną lokalizacją przemysłu podaje przykłady lokalizacji przymusowej, związanej i swobodnej charakteryzuje rewolucje przemysłowe wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w polskim przemyśle w ostatnim 30-leciu charakteryzuje na podstawie mapy czynniki lokalizacji wybranych okręgów przemysłowych omawia strukturę gałęziową przemysłu w wybranych okręgach 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związki między lokalizacją przemysłu a warunkami naturalnymi, rynkiem zbytu, szlakami komunikacyjnymi i potencjałem ludzkim analizuje przyczyny prywatyzacji i restrukturyzacji przemysłu w Polsce wyjaśnia udział i znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce wymienia pozytywne i negatywne skutki koncentracji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia skutki procesu restrukturyzacji i modernizacji przemysłu na świecie i w Polsce ocenia politykę państw wysoko rozwiniętych gospodarczo dotyczącą restrukturyzacji okręgów przemysłowych
1.	Przemysł wysokiej technologii na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>restrukturyzacja przemysłu, modernizacja przemysłu, deglomeracja przemysłu</i> wymienia branże przemysłu high-tech wymienia na podstawie mapy regiony, w których rozwija się przemysł high-tech 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy restrukturyzacji i modernizacji przemysłu przedstawia cechy przemysłu wysokiej technologii wymienia czynniki lokalizacji przemysłu high-tech opisuje rozmieszczenie ośrodków high-tech na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje formy przestrzenne przemysłu high-tech (technopolie, klastry, dystrykty przemysłowe) charakteryzuje wybrany ośrodek high-tech wymienia przykłady najszybciej rozwijających się gałęzi nowoczesnego przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje na podstawie mapy udział produktów wysokiej technologii w eksporcie artykułów przemysłowych w wybranych krajach opisuje wpływ przemysłu wysokich technologii na rozwój gospodarczy państw 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia korzyści wynikające z rozwijania nowoczesnych gałęzi przemysłu

1.	Energetyka na świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia źródła energii na świecie wymienia surowce energetyczne wymienia największych producentów surowców energetycznych wymienia główne surowce energetyczne w Polsce wymienia typy elektrowni wymienia odnawialne źródła energii wymienia nazwy różnych typów elektrowni w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia na podstawie mapy rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie opisuje znaczenie surowców energetycznych wymienia nazwę organizacji skupiającej największych eksporterów ropy naftowej odczytuje z wykresu zmiany w bilansie energetycznym świata odczytuje na podstawie wykresów udział wybranych krajów w światowej produkcji energii elektrycznej lokalizuje na mapie surowce energetyczne w Polsce wymienia zalety i wady różnych rodzajów elektrowni wymienia i lokalizuje na mapie obszary występowania różnych typów elektrowni wyjaśnia znaczenie odnawialnych źródeł energii elektrycznej dla gospodarki lokalizuje na mapie Polski elektrownie ciepłe i wodne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na strukturę energii w danym kraju analizuje bilans energetyczny świata wyjaśnia twierdzenie, że ropa naftowa rządzi światem analizuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce wykazuje korzyści z wykorzystywania niekonwencjonalnych źródeł energii 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia skutki eksploatacji i wykorzystywania tradycyjnych surowców energetycznych charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie ocenia zjawisko uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych ocenia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki atomowej przedstawia problemy przemysłu energetycznego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany w bilansie energetycznym świata do 2050 r. uzasadnia konieczność racjonalnej gospodarki surowcami energetycznymi i energią ocenia możliwości wykorzystania w Polsce źródeł energii odnawialnej
----	-----------------------	---	---	--	--	--

1.	Komunikacja	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie usług • wymienia rodzaje usług • wymienia działy komunikacji • klasyfikuje rodzaje transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura transportowa</i> • wymienia czynniki rozwoju transportu • wymienia na podstawie mapy nazwy głównych portów morskich oraz wskazuje główne szlaki transportu morskiego • wymienia na podstawie mapy nazwy regionów o największej gęstości dróg kołowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie usług we współczesnej gospodarce • wykazuje znaczenie transportu • opisuje zróżnicowanie sieci transportowej na świecie • opisuje działy łączności • opisuje znaczenie poszczególnych rodzajów transportu lądowego na świecie • opisuje na podstawie mapy przestrzenne zróżnicowanie gęstości sieci dróg kołowych i sieci kolejowej na świecie • opisuje znaczenie transportu wodnego i lotniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym • opisuje na podstawie wykresu dostęp do internetu w wybranych krajach świata • wyjaśnia przyczyny, które zadecydowały o stanie sieci transportowej w poszczególnych państwach, • charakteryzuje wady i zalety różnych rodzajów transportu • omawia znaczenie nowoczesnych terminali w rozwoju regionów 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania udziału sektora usług w tworzeniu dochodu narodowego na świecie • omawia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów na świecie i w wybranych regionach 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że zatrudnienie w usługach jest jednym z mierników poziomu rozwoju gospodarczego • wyjaśnia znaczenie łączności w funkcjonowaniu polskiej gospodarki • charakteryzuje główne problemy transportu w Polsce
1.	Rozwój turystyk i na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, walory turystyczne infrastruktura turystyczna</i> • wymienia rodzaje turystyki • wymienia przyczyny rozwoju turystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie turystyki w gospodarce państw świata • klasyfikuje turystykę wg różnych kryteriów • charakteryzuje rodzaje turystyki • wymienia nazwy regionów o wysokich walorach turystycznych i wskazuje te regiony na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowane turystycznie • identyfikuje pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki dla gospodarki i środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje atrakcje turystyczne wybranych regionów świata • wyjaśnia przyczyny zmian kierunków wyjazdów turystycznych Polaków • ocenia atrakcyjność turystyczną Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje potrzebę ochrony walorów turystycznych • opisuje turystykę jako źródło dochodu ludności
GLOBALNE PROBLEMY						

2.	Dysproporcje w rozwoju ekonomicznym państw	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto (PKB)</i> • wymienia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • odczytuje z tabeli wybrane wskaźniki społeczno-gospodarcze na danym obszarze • wymienia i wskazuje na mapie politycznej świata przykłady państw wysoko, średnio i słabo rozwiniętych gospodarczo • wyróżnia na podstawie mapy regiony bogate i biedne 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wskaźniki społeczno-gospodarcze na danym obszarze • porównuje na podstawie mapy i danych statystycznych produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w wybranych krajach • charakteryzuje wskaźnik rozwoju społecznego (HDI) • odczytuje z mapy zróżnicowanie wskaźnika HDI w wybranych krajach • opisuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju na wybranych przykładach • określa na podstawie mapy i danych statystycznych, które regiony zalicza się do bogatej Północy, a które – do biednego Południa 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych • opisuje skutki nierównomiernego rozwoju państw 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje wybrane kraje świata pod względem wartości PKB na 1 mieszkańca (tys. USD) oraz wskaźnika HDI • dostrzega zależności między wartością wskaźnika PKB i HDI • analizuje działania bogatych państw i organizacji międzynarodowych mające na celu zniwelowanie różnic pomiędzy najbogatszymi i najbiedniejszymi krajami 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata • proponuje sposoby zmniejszenia nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata
1.	Wyżywienie na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na nierównomierny dostęp do żywności • wymienia na podstawie mapy kraje o niedoborze i nadprodukcji żywności 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyczyny głodu i niedożywienia • odczytuje z wykresu strukturę niedożywienia w wybranych regionach świata • wskazuje na mapie regiony głodu i niedożywienia na świecie • wymienia nazwy organizacji międzynarodowych zajmujących się pomocą dla regionów, w których występuje zjawisko głodu 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje poziomy wyżywienia na świecie • wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie • wyjaśnia przyczyny otyłości na świecie • wyjaśnia, na czym polegała zielona rewolucja 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność poziomu wyżywienia ludności od warunków produkcji rolnej • analizuje skutki głodu i niedożywienia na świecie • wyjaśnia skutki zielonej rewolucji • wyjaśnia skutki otyłości jako choroby cywilizacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia i projektuje różne formy pomocy krajów i organizacji pozarządowych państwom oraz regionom dotkniętym głodem • ocenia skuteczność działań organizacji międzynarodowych zajmujących się pomocą dla regionów dotkniętych głodem

1.	Globalizacja. Przyczyny i skutki	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>globalizacja</i> • wymienia przyczyny globalizacji • wymienia płaszczyzny globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady procesów globalizacji • wymienia korzyści wynikające z rozwoju procesu globalizacji • wymienia nazwy największych korporacji na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje procesy globalizacji na świecie i ich wpływ na rozwój regionalny i lokalny • charakteryzuje wielkie korporacje i ich rolę w procesie globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia pozytywne i negatywne skutki procesu globalizacji • podaje i analizuje przyczyny sprzeciwu wobec globalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje korzyści, jakie osiągają kraje średnio i słabo rozwinięte gospodarczo z lokalizacji filii międzynarodowych koncernów na ich terenie • uzasadnia na dowolnych przykładach, że Polska jest objęta procesem globalizacji
1.	Współpraca międzynarodowa. Organizacje międzynarodowe	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja międzynarodowa</i>, <i>handel zagraniczny</i>, <i>import</i>, <i>eksport</i>, <i>bilans handlu zagranicznego</i> • wymienia płaszczyzny integracji międzynarodowej • wymienia na podstawie mapy nazwy organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje cele integracji w skali globalnej i regionalnej • wyjaśnia znaczenie handlu międzynarodowego • wyjaśnia, co składa się na bilans handlu zagranicznego • wymienia na podstawie diagramów głównych światowych eksporterów i importerów • wymienia na podstawie mapy nazwy euroregionów na obszarach przygranicznych Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia korzyści wynikające ze współpracy międzynarodowej • analizuje znaczenie ONZ • charakteryzuje organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Polska • wymienia nazwy euroregionów na obszarach przygranicznych Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie współpracy międzynarodowej na szczeblu krajowym i regionalnym • wyjaśnia na wybranych przykładach przyczyny procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne • analizuje pozytywne i negatywne skutki integracji europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że integracja polityczna i gospodarcza jest korzystna dla krajów zrzeszonych w poszczególnych organizacjach
1.	Konflikty zbrojne. Terroryzm	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> • wymienia źródła konfliktów na świecie • podaje przykłady wybranych konfliktów zbrojnych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje przyczyny konfliktów zbrojnych • wskazuje na mapie świata najważniejsze obszary konfliktów zbrojnych i zamachów terrorystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje miejsce i charakter wybranych zamachów terrorystycznych w XXI w. • wyjaśnia skutki terroryzmu 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki konfliktów zbrojnych • opisuje wybrany konflikt zbrojny, podając strony konfliktu, jego przebieg i przyczyny • wyjaśnia, w jaki sposób społeczność międzynarodowa może zapobiec istniejącym lub potencjalnym konfliktom zbrojnym 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym konfliktami zbrojnymi

RELACJE CZŁOWIEK – ŚRODOWISKO

2.	Oddziaływanie człowieka na środowisko	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> • wymienia przyczyny antropopresji • wymienia nazwy obszarów o dużej antropopresji 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przejawy antropopresji związanej z rozwojem rolnictwa • opisuje wpływ przemysłu i transportu na środowisko przyrodnicze • wymienia czynniki wpływające na niedobór wody na świecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje efekt cieplarniany i mechanizm powstawania dziury ozonowej • opisuje przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (globalnego ocieplenia) • charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania • wymienia działania człowieka przyczyniające się do deficytu zasobów wody na świecie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające ocieplaniu się klimatu • projektuje działania stosowane w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych • wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata – do głodu i ubóstwa
1.	Działania na rzecz odbudowania równowagi ekologicznej	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekorozwój, recykling, rekultywacja</i> • rozróżnia formy ochrony przyrody w Polsce • wymienia nazwy parków narodowych w Polsce 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia koncepcję zrównoważonego rozwoju • charakteryzuje filary zrównoważonego rozwoju • omawia na podstawie wykresu działania związane z recyklingiem 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje działania podejmowane na rzecz odbudowania równowagi ekologicznej • wymienia nazwy międzynarodowych form ochrony przyrody 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje etapy relacji człowiek – środowisko • proponuje sposoby ochrony przyrody 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przewiduje globalne przyrodnicze i pozaprzyrodnicze skutki zakłóceń równowagi ekologicznej • proponuje sposoby działań na rzecz zachowania równowagi w środowisku przyrodniczym • wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska)

Wymagania edukacyjne: Oblicza geografii 1 – zakres rozszerzony

Poziom wymagań						
Nr	konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopelniający	wykraczający	
OBRAZ ZIEMI						

2.	Geografia jako nauka	<p>Uczeń poprawnie: wyjaśnia znaczenie terminów: <i>geografia, środowisko geograficzne, epigeosfera</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia cele badań geograficznych wymienia źródła informacji geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie: określa przedmiot badań geografii oraz innych nauk o Ziemi</p> <p>7. klasyfikuje nauki geograficzne</p> <p>8. wymienia sfery Ziemi oraz określa ich wzajemne oddziaływanie</p> <p>9. wymienia i klasyfikuje pośrednie i bezpośrednie źródła informacji geograficznej</p>	<p>Uczeń poprawnie: wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych</p> <ul style="list-style-type: none"> odróżnia przedmiot badań geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej oraz ogólnej i regionalnej podaje przykłady związków geografii z innymi naukami wymienia sposoby pozyskiwania i przetwarzania informacji geograficznej 	<p>Uczeń poprawnie: podaje przykłady praktycznego zastosowania wiedzy geograficznej</p> <p>ocenia wiarygodność i przydatność źródeł wiedzy geograficznej</p>	<p>Uczeń poprawnie: omawia rolę systemu informacji geograficznej (GIS) w gromadzeniu, przetwarzaniu i analizowaniu danych</p>
3.	Kształt i rozmiar Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia poglądy na kształt Ziemi w starożytnej Grecji i Babilonii podaje ważniejsze wymiary Ziemi posługuje się definicjami szerokości geograficznej i długości geograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia dowody na kulistość Ziemi wyjaśnia znaczenie terminu <i>elipsoida obrotowa</i> <p>10. wyjaśnia różnicę między długością promienia równikowego a długością promienia biegunowego</p> <p>11. odczytuje współrzędne geograficzne wybranych punktów</p>	<p>12. opisuje dawne i współczesne metody pomiarowe stosowane do określania wymiarów Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> odróżnia elipsoidę od geoidy oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową obiektów w stopniach i kilometrach 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza obwód Ziemi metodą Eratostenesa wymienia przykłady zastosowań współrzędnych geograficznych praktyce 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia i opisuje metody pomiarów geodezyjnych
4.	Mapa jako obraz Ziemi	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kartografia, mapa, skala mapy</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje skal 	<ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między mapą a planem wymienia funkcje mapy <p>13. klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria</p> <p>14. przelicza skalę liczbową na mianowaną</p> <p>15. oblicza odległość rzeczywistą na podstawie skali mapy</p>	<p>16. wyjaśnia zasady generalizacji mapy rozpoznaje poszczególne rodzaje map</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje i szereguje różne rodzaje skal oblicza skalę mapy, znając wymiary obiektów geograficznych na mapie i w rzeczywistości 	<ul style="list-style-type: none"> posługuje się skalą połową do obliczania powierzchni wymienia przykłady zastosowania map o różnej treści, szczegółowości i skali analizuje mapy w różnej skali pod kątem stopnia generalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystuje skalę do rozwiązywania zadań matematyczno-geograficznych kreśli plan najbliższej okolicy
5.	Odwzorowania kartograficzne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia różnicę między siatką geograficzną a kartograficzną wymienia rodzaje odwzorowań klasycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia zalety i wady globusa z punktu widzenia jego zastosowania wymienia na podstawie mapy i schematów rodzaje siatek kartograficznych <p>17. wymienia rodzaje zniekształceń</p>	<p>opisuje różne rodzaje siatek kartograficznych i zna kryteria ich podziału</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje najczęściej stosowane siatki kartograficzne na podstawie układu równoleżników i południków wymienia różne typy rzutów kartograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia zastosowanie poszczególnych siatek kartograficznych w praktyce wyjaśnia sposób tworzenia różnych odwzorowań kartograficznych wyjaśnia, dlaczego na siatkach kartograficznych występują zniekształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, w jakim celu stosuje się różne odwzorowania kartograficzne

6.	Przedstawianie zjawisk na mapach	<p>wymienia metody przedstawienia rzeźby terenu na mapach</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>poziomica</i>, <i>izolinia</i>, <i>sygnatura</i> • dokonuje podziału metod prezentacji zjawisk na mapach na jakościowe i ilościowe 	<p>opisuje ilościowe i jakościowe metody prezentacji zjawisk na mapach</p> <p>18. wyszukuje w atlasie przykłady różnych graficznych metod prezentacji zjawisk geograficznych na mapach</p>	<p>podaje przykłady zastosowania ilościowych i jakościowych metod prezentacji na mapach</p> <ul style="list-style-type: none"> • dobiera właściwą metodę do zaprezentowania zjawiska na mapie • wyjaśnia różnicę między kartogramem a kartodiagramem 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje ilościowe i jakościowe metody prezentacji zjawisk na mapach • wyjaśnia, na czym polega metoda interpolacji połowej 	<p>wykonuje prostą interpolację</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady praktycznego zastosowania cyfrowej metody prezentacji zjawisk GIS
7.	Inne sposoby prezentacji danych o przestrzeni geograficznej	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby prezentacji geograficznej • odczytuje informacje ze szkicu terenu • wymienia różnice między wykresem a diagramem 	<p>wymienia rodzaje diagramów słupkowych</p> <p>19. odczytuje dane statystyczne z wykresów słupkowych, liniowych oraz diagramów kołowych</p> <p>20. odczytuje dane z tabel statystycznych</p>	<p>wyjaśnia specyfikę diagramu złożonego</p> <ul style="list-style-type: none"> • interpretuje zjawiska geograficzne przedstawione na wykresach i diagramach • podaje przykłady wykorzystania diagramów strukturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • dobiera typ wykresu do prezentacji elementów środowiska przyrodniczego i pozaprzyrodniczego • formułuje prawidłowości dotyczące różnych zjawisk i procesów na podstawie danych z tabeli statystycznej • analizuje dane statystyczne przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach 	<p>przedstawia dane liczbowe za pomocą różnych rodzajów wykresów i diagramów</p>
8.	Interpretacja mapy samochodowej	<p>wymienia cechy mapy samochodowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • czyta legendę mapy samochodowej 	<p>posługuje się kierunkami na mapie samochodowej</p> <p>21. posługuje się numerami dróg na mapie samochodowej</p> <p>22. oblicza czas przejazdu między wybranymi obiektami na podstawie mapy samochodowej</p>	<p>wyznacza i opisuje trasę przejazdu między wybranymi miejscowościami na podstawie mapy samochodowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza odległość wzdłuż dróg na podstawie kilometrażu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia sposób funkcjonowania systemu nawigacji satelitarnej GPS • odczytuje i interpretuje informacje o infrastrukturze drogowej 	<p>odczytuje i interpretuje treść mapy samochodowej</p>
9.	Odczytywanie treści mapy turystycznej - topograficznej	<p>potrafi wyznaczyć kierunki na mapie topograficznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy mapy topograficznej • czyta legendę mapy topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • posługuje się numerami dróg na mapie topograficznej • rozpoznaje na mapie topograficznej obiekty na podstawie legendy i opisu • odczytuje rzeźbę terenu na podstawie mapy topograficznej • oblicza wysokość względną • odczytuje wysokość bezwzględną 	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza odległość na podstawie skali mapy • kreśli profil hipsometryczny • oblicza średnie nachylenie terenu 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje układ sieci hydrograficznej na podstawie mapy • wykorzystuje w praktyce znajomość metod prezentacji informacji geograficznej • oblicza powierzchnię na podstawie skali mapy topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje projekt zagospodarowania obszaru • podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej

10	Interpretacja treści i wykorzystanie map turystycznych - topograficznych	wymienia informacje prezentowane na mapach turystycznych <ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy mapy turystycznej czyta legendę mapy turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia różnice pomiędzy mapą topograficzną a turystyczną wyjaśnia, że mapa turystyczna jest ważnym źródłem wiedzy o danym regionie odczytuje rzeźbę terenu na podstawie mapy turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza odległość na podstawie skali mapy oblicza czas pieszej wędrowki między wybranymi obiektami na podstawie mapy turystyczno-topograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> potrafi orientować mapę w terenie wykorzystuje system nawigacji satelitarnej GPS do określania położenia ocenia trudność szlaków turystycznych, uwzględniając rzeźbę powierzchni 	<ul style="list-style-type: none"> planuje trasę wycieczki na podstawie mapy turystycznej wyciąga wnioski na podstawie analizy treści mapy turystycznej
----	--	--	--	--	--	---

ZIEMIA WE WSZECHŚWIECIE

13	Wszechświat	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wszechświat, kosmos, galaktyka, ciało niebieskie, gwiazda, planeta</i> wymienia jednostki odległości: <i>jednostkę astronomiczną, rok świetlny, parsek</i> omawia założenia teorii geocentrycznej i heliocentrycznej 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> przedstawia teorie powstania wszechświata porównuje odległości we wszechświecie wymienia typy galaktyk we wszechświecie 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie schematu położenie Ziemi we wszechświecie opisuje budowę Drogi Mlecznej wyjaśnia etapy ewolucji gwiazd 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy budowy wszechświata oraz określa położenie różnych ciał niebieskich we wszechświecie 	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> określa wpływ badań kosmosu na kształtowanie się poglądów dotyczących Ziemi i innych ciał niebieskich
14	Układ Słoneczny	wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny <ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między planetą a gwiazdą wymienia planety wg kolejności w Układzie Słonecznym wymienia nazwy planet grupy ziemskiej i planet olbrzymów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę Układu Słonecznego charakteryzuje ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny porównuje planety grupy ziemskiej z planetami olbrzymami charakteryzuje mniejsze ciała niebieskie Układu Słonecznego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje na podstawie danych cechy planet Układu Słonecznego wskazuje zależność między oddaleniem planet od Słońca a ich prędkością na orbicie opisuje cechy Ziemi na tle innych planet Układu Słonecznego 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje współczesne poglądy na rozwój Układu Słonecznego opisuje etapy powstawania Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> formułuje zależności zachodzące między Słońcem a planetami Układu Słonecznego
15	Ruch obiegowy Ziemi	wymienia podstawowe cechy ruchu obiegowego Ziemi <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekliptyka, peryhelium, aphelium, górowanie Słońca</i> 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie schematu układ horyzontalny omawia na podstawie schematu obieg Ziemi dookoła Słońca podaje czas obiegu Ziemi wokół Słońca wymienia różnice między rokiem przestępnym a zwykłym podaje, w jakich dniach Słońce góruje w zenicie na równiku, zwrotniku Raka i zwrotniku Koziorożca 	<ul style="list-style-type: none"> 23. opisuje na podstawie schematu zróżnicowanie oświetlenia Ziemi w różnych porach roku 24. wyjaśnia przyczyny występowania dnia polarnego i nocy polarnej 25. podaje czas trwania dnia i nocy na różnych szerokościach geograficznych w dniach równonocny i przesileni omawia na podstawie schematu zaćmienie Słońca i zaćmienie Księżyca 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny występowania pór roku na Ziemi wskazuje konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi wyjaśnia przyczynę zaćmienia Słońca i zaćmienia Księżyca 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między widomym ruchem Słońca na tle gwiazdozbiorów a ruchem obiegowym Ziemi opisuje zjawisko precesji osi Ziemi

16	Strefy oświetlenia Ziemi	wymienia nazwy astronomicznych pór roku na półkuli północnej i południowej oraz dni, w których się rozpoczynają <ul style="list-style-type: none"> wymienia granice stref oświetlenia Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie wyjaśnia kryteria wydzielenia stref oświetlenia Ziemi wymienia konsekwencje przyrodnicze występowania stref oświetlenia Ziemi 	opisuje różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku <ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem porównuje pozorną wędrówkę Słońca nad widnokreślami w ciągu doby w różnych porach roku oblicza wysokość górowania Słońca nad widnokreślami w różnych szerokościach geograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza szerokość geograficzną dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesilen 	opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka
17	Ruch obrotowy Ziemi	wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, doba</i> <ul style="list-style-type: none"> podaje kierunek i czas obrotu Ziemi wokół własnej osi 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia cechy ruchu obrotowego Ziemi omawia różnicę między dobą gwiazdową a dobą słoneczną rozdziela prędkość kątową i liniową objaśnia zjawisko wschodu i zachodu Słońca 	wymienia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi <ul style="list-style-type: none"> wymienia dowody ruchu obrotowego 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje działanie siły odśrodkowej i siły Coriolisa wyjaśnia zjawisko faz Księżyca 	wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego
18	Rachuba czasu na Ziemi – czas słoneczny	wyjaśnia znaczenie terminu <i>czas słoneczny</i> <ul style="list-style-type: none"> omawia dawny i współczesny podział jednostek czasu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi oblicza czas słoneczny 	26. wyjaśnia zależność czasu słonecznego od długości geograficznej 27. oblicza długość geograficzną danego miejsca na podstawie czasu słonecznego	wyjaśnia zależność pomiędzy kierunkiem obrotu Ziemi w ruchu dookoła własnej osi a zmianą czasu	opisuje przykłady wpływu różnic czasu słonecznego na życie i działalność człowieka
19	Czas strefowy i urzędowy	wyjaśnia znaczenie terminów: <i>czas uniwersalny, czas strefowy, czas urzędowy</i> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie międzynarodową linię zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czas strefowy określa znaczenie czasu uniwersalnego (UTC) podaje nazwy europejskich stref czasu wymienia różnicę między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim 	określa czas lokalny za pomocą mapy stref czasowych <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stref czasowych i czasu urzędowego na Ziemi oraz granicy zmiany daty posługuje się mapą stref czasowych do określenia różnicy czasu strefowego 	<ul style="list-style-type: none"> przelicza czas słoneczny na czas uniwersalny i strefowy wyjaśnia różnicę między czasem letnim a zimowym wyjaśnia skutki wprowadzenia czasu strefowego i urzędowego na Ziemi 	opisuje przykłady wpływu różnic czasu strefowego na życie i działalność człowieka
<ul style="list-style-type: none"> ATMOSFERA 						

22	Skład i budowa atmosfery	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>atmosfera</i>, <i>aerozole</i>, <i>atmosferyczne</i>, <i>magnetosfera</i> • określa skład chemiczny atmosfery • odróżnia składniki stałe od składników zmiennych atmosfery • wymienia nazwy poszczególnych warstw atmosfery 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pochodzenie aerozoli atmosferycznych • podaje najważniejsze cechy poszczególnych warstw atmosfery 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <p>28. wyjaśnia pochodzenie atmosfery Ziemi</p> <p>29. porównuje cechy poszczególnych warstw atmosfery</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany temperatury powietrza w profilu pionowym atmosfery • omawia cechy pola magnetycznego Ziemi 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia ochronne znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wyjaśnia znaczenie magnetosfery • wyjaśnia przyczyny powstawania zorzy polarnej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje i podaje przykłady oddziaływania promieniowania kosmicznego na środowisko geograficzne Ziemi
23	Obieg ciepła	<p>wymienia rodzaje promieniowania</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła ciepła na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie promieniowania całkowitego • omawia bilans promieniowania na podstawie schematu • wymienia i wskazuje na mapie obszary o dodatnim i ujemnym saldzie bilansu promieniowania • wyjaśnia znaczenie terminów: albedo, turbulencja, konwekcja, radiacja, adwekcja 	<p>wymienia sposoby wymiany ciepła w atmosferze</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między ilością energii docierającej do powierzchni Ziemi a wysokością Słońca nad horyzontem 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia bilans promieniowania Ziemi • omawia wpływ zachmurzenia na temperaturę powietrza • omawia zmiany wartości ciśnienia i zawartości ozonu w profilu pionowym atmosfery 	<p>wyjaśnia, w jaki sposób aerozole znajdujące się w atmosferze wpływają na wielkość promieniowania bezpośredniego i rozproszonego</p>
24	Czynniki kształtujące rozkład temperatury	<p>wyjaśnia znaczenie terminów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>temperatura</i>, <i>powietrza</i>, <i>izoterma</i> • wymienia rodzaje pomiarów temperatury powietrza • porównuje temperaturę powietrza w różnych skalach • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie wykresów i map zróżnicowanie temperatury powietrza w troposferze • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • oblicza średnią dobową temperaturę powietrza 	<p>porównuje rozkład temperatury powietrza w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i południowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ rzeźby terenu na nasłonecznienie i temperaturę powietrza • charakteryzuje na podstawie mapy roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • oblicza średnią roczną i roczną amplitudę temperatury powietrza • wykazuje przyczyny zróżnicowania średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między strefami termicznymi a strefami oświetlenia Ziemi • wskazuje na podstawie mapy przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • oblicza temperaturę powietrza na różnych wysokościach na podstawie gradientu termicznego 	<p>wyjaśnia zjawisko inwersji termicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przykłady wpływu temperatury powietrza na życie i działalność człowieka
25	Ruchy powietrza atmosferycznego	<p>wymienia jednostki ciśnienia atmosferycznego i przyrządy do jego pomiaru</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia podstawowe układy baryczne • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia na podstawie schematu przyczyny powstawania ośrodków barycznych • wskazuje strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej 	<p>wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i południowej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny ruchu powietrza atmosferycznego • omawia na podstawie mapy rozmieszczenie stałych oraz sezonowych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi 	<p>dostrzega znaczenie ruchu powietrza atmosferycznego dla działalności gospodarczej człowieka</p>

26	Globalna cyrkulacja atmosfery . Pasaty i monsuny	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pasat, antypasat, monsun</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia obszary występowania pasatów i monsunów oraz wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rozmieszczenie stałych ośrodków ciśnienia omawia na podstawie schematu cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów wyjaśnia mechanizm powstawania monsunów 	<p>opisuje cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, umiarkowanej i okołobiegunowej</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy pasatów podaje przyczyny cykliczności zmian cyrkulacji monsunowej 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia na podstawie schematu globalną cyrkulację powietrza w troposferze wymienia nazwy komórek cyrkulacyjnych, w których obrębie odbywa się ruch mas powietrza wyjaśnia mechanizm powstawania pasatów jako skutek cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej 	<p>wyjaśnia na przykładach znaczenie pasatów i monsunów dla przebiegu pogody i działalności gospodarczej człowieka</p>
27	Rodzaje wiatrów lokalnych	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>bryza, fen, wiatr górski, dolinny, bora</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia wiatry lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm powstawania bryzy wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów lokalnych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy wiatrów lokalnych wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru fenowego, górskiego, dolinnego i bory podaje lokalne nazwy wiatru fenowego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę wiatrów lokalnych: bryzy, fenu, bory, wiatru górskiego i dolinnego 	<p>wyjaśnia wpływ wiatrów lokalnych na środowisko geograficzne</p>
28	Wilgotność powietrza i opady atmosferyczne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wilgotność względna, wilgotność bezwzględna</i> wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych odczytuje z mapy roczne sumy opadów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia miary wilgotności powietrza opisuje proces kondensacji pary wodnej wyjaśnia proces resublimacji opisuje typy genetyczne opadów atmosferycznych wymienia obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm powstawania chmur oraz opadów i osadów atmosferycznych wyjaśnia różnicę między mgłą radiacyjną a mgłą adwekcyjną rozdziela typy genetyczne chmur wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi 	<p>wyjaśnia etapy powstawania opadu atmosferycznego</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje i omawia różnice między poszczególnymi typami genetycznymi opadów 	<p>wyjaśnia powstawanie cienia opadowego i podaje przykłady jego występowania</p>
29	Masy powietrza i fronty atmosferyczne	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>masy powietrza, front atmosferyczny, front zokludowany, strefa frontalna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje mas powietrza i rodzaje frontów atmosferycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kryteria podziału i podaje cechy mas powietrza omawia rozmieszczenie mas powietrza i frontów atmosferycznych na kuli ziemskiej oraz wskazuje je na mapie odróżnia na podstawie schematu front chłodny od ciepłego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przebieg zjawisk atmosferycznych w strefie frontu ciepłego i zimnego opisuje zjawisko okluzji 	<ul style="list-style-type: none"> przewiduje skutki przemieszczania się różnych frontów atmosferycznych 	<p>przewiduje nadejście frontu atmosferycznego na podstawie obserwacji zjawisk meteorologicznych</p>

30	Prognozowanie pogody	wymienia elementy meteorologiczne pogody	wymienia metody badań meteorologicznych <ul style="list-style-type: none"> • odczytuje informacje z mapy synoptycznej 	uzasadnia konieczność prognozowania pogody <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega potrzebę dokonywania pomiarów i obserwacji elementów meteorologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych technik do prognozowania pogody • wyjaśnia przyczyny regionalnego zróżnicowania zjawisk pogodowych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • przewiduje pogodę na podstawie danych synoptycznych • przygotowuje krótkoterminową prognozę pogody na podstawie mapy synoptycznej oraz obserwacji i pomiarów meteorologicznych 	wykazuje na przykładach wpływ pogody na życie i działalność gospodarczą człowieka
31	Klimaty kuli ziemskiej	odróżnia klimat od pogody <ul style="list-style-type: none"> • wymienia składniki klimatu • wymienia czynniki klimatotwórcze • wymienia strefy klimatyczne 	charakteryzuje czynniki klimatyczne <p>30. wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne świata</p> <p>31. odczytuje z klimatogramów wartość temperatury powietrza i opadów</p> <p>32. wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym</p>	analizuje wpływ czynników na procesy klimatotwórcze <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje typ klimatu na podstawie jego opisu • wyjaśnia strefowość klimatyczną na Ziemi • wyróżnia klimaty astrefowe i podaje ich przykłady • opisuje cechy klimatów lokalnych (miejska wyspa ciepła) 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej • uzasadnia zasięg występowania stref klimatycznych i typów klimatu na Ziemi • opisuje piętność klimatyczną w górach 	porównuje klimatogramy charakterystyczne dla różnych typów klimatu <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek między działalnością człowieka a klimatem lokalnym (miejscowym)
33	Zmiany atmosfery i klimatu	wymienia efekty zmian zachodzących w atmosferze <ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy gazów przyczyniających się do powstawania efektu cieplarnianego 	omawia na podstawie schematu mechanizm efektu cieplarnianego <p>33. analizuje na podstawie wykresu zmiany średniej rocznej temperatury powietrza na świecie</p> <p>34. wyjaśnia znaczenie gazów cieplarnianych</p>	wyjaśnia przyczyny zmian klimatu na Ziemi <ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki powstawania dziury ozonowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie ozonosfery dla życia ludzi na Ziemi • opisuje skutki globalnych zmian klimatu 	proponuje działania ograniczające wpływ człowieka na zmiany atmosfery i klimatu
34	Ekstremalne zjawiska atmosferyczne i ich skutki	wymienia niebezpieczne zjawiska meteorologiczne <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych zjawisk atmosferycznych 	klasyfikuje na podstawie tabeli tornada ze względu na poziom ich intensywności <p>podaje przyczyny występowania susz</p> <p>35. wymienia obszary zagrożone pustoszczeniem</p>	wyjaśnia przyczyny powstawania ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych na Ziemi <ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę cyklonu tropikalnego • wymienia lokalne nazwy cyklonów tropikalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych • podaje skutki występowania susz 	podaje działania podejmowane przez człowieka w celu zmniejszenia ekstremalnych zjawisk i anomalii pogodowych
HYDROSFERA						

37	Cykl hydrologiczny	<p>Uczeń poprawnie: wyjaśnia znaczenie terminów: <i>hydrosfera, mały obieg wody, duży obieg wody, retencja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje dane liczbowe dotyczące zasobów wodnych kuli ziemskiej • wymienia składniki bilansu wodnego 	<p>Uczeń poprawnie: analizuje zasoby wodne w przyrodzie na podstawie wykresu</p> <p>36. wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego</p> <p>37. omawia fizyczne i chemiczne właściwości wody</p> <p>38. opisuje na podstawie mapy regionalne zróżnicowanie bilansu wodnego</p>	<p>Uczeń poprawnie: omawia teorię powstania hydrosfery</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ energii słonecznej i siły ciężkości na obieg wody w przyrodzie • analizuje schemat cyklu hydrologicznego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia cechy cyklu hydrologicznego w różnych warunkach klimatycznych • omawia rolę retencji w cyklu hydrologicznym • przedstawia bilans wodny i jego zróżnicowanie w poszczególnych strefach klimatycznych 	<p>Uczeń poprawnie: analizuje przyczyny zróżnicowania elementów bilansu wodnego w poszczególnych strefach klimatycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi
38	Oceany i morza	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>morze, zlewisko mórz, zatoka, cieśnina</i> • wymienia zasoby wodne wszechoceanu • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata 	<p>wymienia typy mórz i wskazuje ich przykłady na mapie</p> <p>39. opisuje na podstawie schematu skład chemiczny wody morskiej</p> <p>40. omawia na podstawie mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych</p>	<p>wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia wody morskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie termiki przypowierzchniowych wód oceanicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje pionowy rozkład temperatury i zasolenia wybranych mórz • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania gęstości wody morskiej 	<p>uzasadnia konieczność ochrony wód morskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ człowieka na ekosystemy mórz i oceanów
39	Dynamika oceanów – prądy morskie, falowanie	<p>wymienia rodzaje ruchów wody morskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje prądów morskich i podaje ich przykłady • wskazuje na mapie obszary występowania tsunami 	<p>wymienia źródła energii powodujące ruch wód morskich</p> <p>41. wyjaśnia przyczyny powstawania prądów morskich</p> <p>42. opisuje na podstawie mapy rozkład prądów morskich na świecie</p> <p>43. omawia przyczyny falowania wód morskich</p>	<p>objaśnia wpływ prądów morskich na warunki klimatyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> • objaśnia mechanizm powstawania falowania wiatrowego 	<ul style="list-style-type: none"> • objaśnia mechanizm powstawania i układu powierzchniowych prądów morskich • omawia mechanizm powstania i skutki tsunami • podaje przykłady niszczącej działalności fal morskich – sztormowych i tsunami 	<p>wskazuje możliwości gospodarczego wykorzystania oceanów</p> <p>charakteryzuje wpływ poszczególnych ruchów wody morskiej na warunki klimatyczne i gospodarkę</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny i skutki zjawiska EL Niño
40	Dynamika oceanów – pływy morskie, sejsze, upwelling	<p>wymienia rodzaje pływów morskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia obszary o największych pływach • podaje rozmiary przypływów w otwartych oceanach i zatokach morskich 	<p>wymienia przyczyny i skutki pływów morskich</p>	<p>44. wymienia przyczyny powstawania sejszy</p> <p>45. omawia na podstawie schematu mechanizm powstawania sejszy</p>	<p>objaśnia mechanizm powstawania upwellingu i downwellingu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia wpływ upwellingu i downwellingu na środowisko życia wybrzeży
41	Zróżnicowanie sieci rzecznej na Ziemi	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system rzeczny, dorzecze, dział wodny</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje rzek • wskazuje na mapie wybrane rzeki świata • wskazuje na mapie świata obszary bezodpływowe oraz pozbawione rzek 	<p>charakteryzuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem</p> <p>46. odróżnia rzekę stałą od rzeki okresowej i epizodycznej</p> <p>47. wymienia czynniki wpływające na poziom wody w rzece</p> <p>48. wyjaśnia różnicę między wezbraniem a powodzią</p>	<p>analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem rzek na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie wód powierzchniowych na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki powodzi • wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje rzek 	<p>opisuje na przykładach następstwa nieracjonalnej gospodarki wodnej w wybranych regionach</p>

42	Ustroje rzeczne	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ustroj rzeczny (reżim)</i> • wymienia rodzaje ustrojów rzecznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje zasilania rzek • opisuje ustroje złożone i podaje przykłady rzek o tych ustrojach 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy ustrojów rzecznych • rozpoznaje cechy ustrojów rzecznych • klasyfikuje rzeki do odpowiedniego typu ustroju na podstawie wielkości przepływów 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wykresy stanów wód i przepływów wybranych rzek • podaje przyczyny najwyższych przepływów wybranych rzek 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a typami ustrojów rzecznych • ocenia wpływ różnych czynników na reżim rzeczny
43	Jeziora	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>jeziorno, miska jeziorna</i> • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia najgłębsze i największe jeziora na świecie oraz wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie główne typy jezior 	<p>wymienia czynniki warunkujące powstawanie jezior</p> <p>49. klasyfikuje jeziora wg pochodzenia masy jeziornej i żyzności oraz wskazuje je na mapie</p> <p>50. wymienia funkcje sztucznych zbiorników</p>	<p>charakteryzuje typy genetyczne jezior oraz wskazuje ich przykłady na mapie</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje etapy zarastania jezior (sukcesji) • opisuje warunki powstawania i występowania bagien i torfowisk 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje związki między warunkami klimatycznymi a występowaniem jezior na Ziemi • czyta plany batymetryczne wybranych jezior 	<p>wyjaśnia krajobrazowe i gospodarcze funkcje jezior</p>
44	Lodowce górskie	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, firn, pole firnowe, granica wiecznego śniegu, jezior lodowcowy, wieloletnia zmarzlina</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia typy lodowców górskich • wskazuje na mapie przykłady obszarów występowania lodowców górskich 	<p>wymienia czynniki warunkujące powstawanie lodowców górskich</p> <p>51. omawia na podstawie schematu przebieg granicy wiecznego śniegu na kuli ziemskiej na różnych szerokościach geograficznych</p> <p>52. omawia na podstawie schematu budowę lodowca górskiego</p>	<p>wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane typy lodowców górskich • opisuje ruch lodu lodowcowego 	<p>klasyfikuje typy lodowców górskich ze względu na wielkość i warunki orograficzne ich powstawania</p>	<p>ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu obszarów współcześnie zlodzonych</p>
45	Lądolody i wieloletnia zmarzlina	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lądolód, wieloletnia zmarzlina, pak lodowy, soliflukcja</i> • wskazuje na mapie świata obszary występowania lądolodów 	<p>omawia warunki powstawania lądolodów</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia obszary występowania wieloletniej zmarzliny • opisuje powstawanie barier lodowych • wyjaśnia zjawisko cielenia się lodowca 	<p>analizuje uwarunkowania rozwoju pokryw lodowych na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cechy lądolodu antarktycznego i lądolodu grenlandzkiego • omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny 	<p>wskazuje na mapach zasięg obszarów współcześnie zlodzonych i ocenia wpływ zmian klimatycznych na zmiany zasięgu tych obszarów</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej • analizuje przekrój przez strefę wieloletniej zmarzliny • wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny 	<p>wyjaśnia wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka i zagospodarowanie obszarów</p>

46	Wody podziemne	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>warstwa wodonośna, zwierciadło wód podziemnych, strefa aeracji, strefa saturacji, infiltracja</i> klasyfikuje wody podziemne według różnych kryteriów • wymienia na podstawie schematu poszczególne poziomy wód podziemnych • wymienia kryteria podziału źródeł 	<p>opisuje poszczególne poziomy wód podziemnych</p> <p>53. wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie wód artezyjskich i subartezyjskich</p> <p>54. wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich i subartezyjskich, wód termalnych i gejzerów</p> <p>55. wymienia rodzaje źródeł</p>	<p>wyjaśnia pochodzenie wód podziemnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność cech wód podziemnych od budowy geologicznej • omawia warunki powstawania gejzerów 	<p>wyjaśnia warunki powstania wybranych typów źródeł</p> <p>omawia zastosowanie wód artezyjskich w gospodarce</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady zastosowań źródeł mineralnych (cieplić) w lecznictwie 	<p>wykazuje znaczenie wód podziemnych w życiu i gospodarce człowieka</p>
WNĘTRZE ZIEMI. PROCESY ENDOGENICZNE						
49	Budowa wnętrza Ziemi	<p>Uczeń poprawnie: wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, astenosfera</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską • wymienia na podstawie schematu warstwy wnętrza Ziemi 	<p>Uczeń poprawnie: opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości wraz ze wzrostem głębokości opisuje na podstawie schematu budowę wnętrza Ziemi</p> <p>wyróżnia powierzchnie nieciągłości</p>	<p>Uczeń poprawnie: opisuje wybrane metody badań wnętrza Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady zróżnicowania wielkości stopnia geotermicznego na Ziemi • wskazuje różnicę między budową skorupy kontynentalnej a budową skorupy oceanicznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza temperaturę wnętrza Ziemi, znając stopień geotermiczny • opisuje właściwości fizyczne wnętrza Ziemi • opisuje skład mineralogiczny skorupy ziemskiej 	<p>Uczeń poprawnie: opisuje współczesny rozwój poglądów na budowę wnętrza Ziemi</p>
50	Minerały i skały	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>minerał, skała, magma, metamorfizm, konkrecja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne minerały skalotwórcze • podaje różnice między minerałem a skałą • rozpoznaje najpospolitsze skały występujące na Ziemi 	<p>wymienia cechy różniące minerały</p> <p>56. opisuje skały o różnej genezie i podaje ich przykłady</p> <p>57. wymienia przykłady minerałów i skał będących surowcami mineralnymi</p> <p>58. wymienia na podstawie schematu formy skupienia złóż mineralnych</p> <p>59. wymienia obszary występowania skał magmowych, osadowych i metamorficznych</p>	<p>opisuje warunki powstawania minerałów</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje właściwości wybranych skał • charakteryzuje typy złóż • charakteryzuje rodzaje surowców mineralnych ze względu na pochodzenie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia gospodarcze wykorzystanie skał i minerałów na konkretnych przykładach 	<p>ocenia zmiany środowiska przyrodniczego związane z eksploatacją surowców mineralnych</p>

51	Odtwarzanie i datowanie dziejów Ziemi	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>geologia historyczna, skamieniałość przewodnia, wiek względny, wiek bezwzględny</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nauki geologii historycznej wymienia przykłady skamieniałości przewodnich 	<p>wymienia cele badań geologii historycznej</p> <p>60. odróżnia wiek względny od wieku bezwzględnego</p> <p>61. wymienia główne jednostki podziału dziejów Ziemi</p>	<p>opisuje metody określania wieku względnego i bezwzględnego</p> <p>opisuje tabelę stratygraficzną</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia eony, ery, okresy i epoki w dziejach Ziemi porównuje długość trwania poszczególnych er wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie skamieniałości 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zasady odtwarzania i określania chronologii dziejów Ziemi wyjaśnia, na czym polega zasada aktualizmu geologicznego przedstawia na podstawie profilu geologicznego historię geologiczną regionu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego metodę radiowęglową stosuje się do datowania młodych utworów analizuje przekrój geologiczny
52	Kronika dziejów Ziemi	<p>odczytuje z tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia w dziejach Ziemi</p>	<p>rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu</p> <p>62. opisuje zmiany klimatu w dziejach Ziemi na podstawie tabeli</p>	<p>omawia rozwój fauny i flory w dziejach Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje okres geologiczny na podstawie skamieniałości przewodnich omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zmiany położenia kontynentów w dziejach Ziemi opisuje na podstawie mapy maksymalne zasięgi plejstoceńskich pokryw lodowych na Ziemi 	<p>opisuje hipotezy tłumaczące przyczyny wielkiego wymierania świata organicznego pod koniec mezozoiku</p>
53	Tektonika a płyt litosfery	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>tektonika, strefa spredingu, strefa subdukcji, prądy konwekcyjne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> rozdziela na schemacie strefy spredingu i subdukcji wskazuje na mapie świata przebieg granic płyt litosfery 	<p>wymienia założenia teorii dryfu kontynentów A. Wegenera</p> <p>63. przedstawia założenia teorii tektoniki płyt litosfery</p> <p>64. wymienia i wskazuje na mapie tektonicznej płyty litosfery i grzbiety śródoceaniczne</p>	<p>wyjaśnia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt litosfery i określa kierunek ich ruchu</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia budowę strefy spredingu i strefy subdukcji oraz wymienia procesy w nich zachodzące wskazuje na mapie strefy ryftowe oraz strefy subdukcji i kolizji płyt litosfery wymienia przykłady zbieżnych i rozbieżnych granic płyt litosfery 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia dowody dryfu kontynentów wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych omawia na podstawie schematu etapy rozwoju ryftu 	<p>wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a rozmieszczeniem pasm górskich oraz grzbietów śródoceanicznych</p>
54	Ruchy górotwórcze	<p>wyjaśnia znaczenie terminu <i>procesy endogeniczne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przejawy procesów endogenicznych wymienia nazwy najważniejszych orogenez w dziejach Ziemi 	<p>wymienia obszary fałdowań kaledońskich, hercyńskich i alpejskich oraz wskazuje je na mapie</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje na podstawie fotografii cechy gór powstałych w orogenezie kaledońskiej i alpejskiej 	<p>analizuje na podstawie mapy tematycznej budowę podstawowych struktur tektonicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia proces powstawania gór 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zależność między wiekiem orogenezy a wysokością gór 	<p>wykazuje różnicę w procesach powstawania gór, np. Himalajów i Andów</p>
55	Deformacje tektoniczne i typy genetyczne gór	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>deformacja tektoniczna, uskoki, zrąb</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia typy genetyczne gór 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy fałdu i uskoku charakteryzuje na podstawie schematu typy genetyczne gór podaje przykłady gór fałdowych, zrębowych i wulkanicznych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje różnice między górami fałdowymi a górami zrębowymi wskazuje na mapie obszary występowania różnych typów gór 	<p>opisuje na podstawie schematu powstawanie podstawowych struktur tektonicznych (intruzji, deformacji ciągłych i nieciągłych)</p>	<ul style="list-style-type: none"> opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych

56	Plutonizm i wulkanizm	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie schematu typy intruzji magmatycznych wskazuje na mapie największe wulkany na świecie 	<p>charakteryzuje przebieg i występowanie zjawisk plutonicznych</p> <p>65. wyjaśnia przyczyny zjawisk wulkanicznych</p> <p>66. wymienia na podstawie schematu elementy wulkanu</p> <p>67. wymienia produkty erupcji wulkanicznych</p> <p>68. podaje przykłady obszarów wulkanicznych na świecie</p>	<p>podaje skutki procesów plutonicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje przebieg zjawisk wulkanicznych klasyfikuje typy wulkanów według różnych kryteriów 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między budową wulkanu a przebiegiem jego erupcji opisuje negatywne i pozytywne skutki zjawisk wulkanicznych opisuje katastrofy wywołane wybuchami wulkanów 	<p>wykazuje związek występowania zjawisk wulkanicznych z przebiegiem granic płyt litosfery</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady wykorzystania energii wnętrza Ziemi w gospodarce
57	Trzęsienia ziemi	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>trzęsienie ziemi, sejsmograf</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje trzęsień ziemi wymienia skały opisujące trzęsienia ziemi wskazuje na mapie obszary występowania trzęsień ziemi 	<p>omawia schemat rozchodzenia się fal sejsmicznych</p> <p>odróżnia hipocentrum od epicentrum</p> <p>69. dokonuje podziału trzęsień ziemi ze względu na genezę</p> <p>70. wskazuje na mapie obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne</p>	<p>wyjaśnia przyczyny trzęsień ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny rozmieszczenia stref sejsmicznych na Ziemi wskazuje na mapie obszary występowania podstawowych typów trzęsień ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery i trzęsieniami Ziemi opisuje katastrofy wywołane trzęsieniami ziemi 	<p>wymienia sposoby ochrony przed skutkami trzęsień ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia warunki życia i działalności człowieka na obszarach aktywnych sejsmicznie
58	Ruchy epejrogeniczne oraz izostatyczne	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transgresja morza, regresja morza, ruchy talasogeniczne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie przykłady obszarów objętych ruchami obniżającymi i ruchami wznoszącymi 	<p>podaje podobieństwa i różnice między ruchami epejrogenicznymi a izostatycznymi</p> <p>wymienia i wskazuje na mapie świata obszary poddawane współcześnie ruchom epejrogenicznym i izostatycznym</p>	<p>opisuje przyczyny procesów epejrogenicznych i izostatycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> podaje dowody na istnienie ruchów epejrogenicznych 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie mapy ruchy izostatyczne na Półwyspie Skandynawskim opisuje skutki procesów epejrogenicznych i izostatycznych 	<p>omawia znaczenie gospodarcze ruchów epejrogenicznych i izostatycznych</p>
59	Wielkie formy ukształtowania lądów	<p>rozdziela formy ukształtowania pionowego i poziomego lądów</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>depresja, kryptodepresja</i> wskazuje na mapie hipsometrycznej niziny, wyżyny i wybrane pasma górskie oraz depresje 	<p>charakteryzuje i podaje przykłady wielkich form ukształtowania powierzchni Ziemi</p> <p>71. porównuje na podstawie danych statystycznych ukształtowanie powierzchni kontynentów</p>	<p>opisuje ukształtowanie powierzchni Ziemi jako efekt oddziaływania procesów endogenicznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> kreśli krzywą hipsograficzną wybranego obszaru 	<p>wykazuje na przykładach zależność wielkich form rzeźby od budowy skorupy ziemskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ procesów endogenicznych na budowę geologiczną i ukształtowanie powierzchni Ziemi
60	Wielkie formy ukształtowania oceanów	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia formy dna oceanicznego odróżnia szelfy od stoków kontynentalnych 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wielkie formy dna oceanicznego porównuje na podstawie danych statystycznych ukształtowanie głębokościowe oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania dna morskich i oceanicznych wskazuje na mapie rowy oceaniczne 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny powstawania rowów oceanicznych oblicza największą deniwelację na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> kreśli krzywą batymetryczną
PROCESY EGZOGENICZNE						

63	Wietrzenie skał	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie</i>, <i>zwietrzelina</i> • wymienia i rozróżnia rodzaje wietrzenia • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje wietrzenia fizycznego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi 72. opisuje typy wietrzenia 73. opisuje etapy wietrzenia mrozowego 74. podaje przykłady skał podlegających intensywnemu wietrzeniu chemicznemu 75. wskazuje na mapie obszary, na których zachodzą intensywne procesy wietrzenia 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki odpowiedzialne za przebieg wietrzenia chemicznego i biologicznego • omawia przebieg procesu wietrzenia • charakteryzuje produkty i formy powstałe w wyniku wietrzenia fizycznego • wskazuje dominujący typ wietrzenia w określonej strefie klimatycznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między klimatem a typem wietrzenia • podaje przykłady form powstałych wskutek wietrzenia • opisuje skutki procesów wietrzenia 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie wietrzenia jako procesu przygotowującego do przekształcenia rzeźby powierzchni Ziemi
64	Ruchy masowe	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>denudacja</i>, <i>ruchy masowe</i>, <i>erozja</i> • wymienia podstawowe rodzaje ruchów masowych • podaje różnicę między odpadaniem a obrywaniem, osuwaniem a spelzwyaniem 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny powstawania ruchów masowych 76. omawia na podstawie schematów rodzaje ruchów masowych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ budowy geologicznej danego obszaru na grawitacyjne ruchy masowe • wyjaśnia przyczyny powstawania splayów błotnych i ziemnych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje konsekwencje ruchów masowych • wykazuje na przykładach zależność ruchów masowych od rzeźby terenu, klimatu i warunków wodnych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ działalności człowieka na intensywność ruchów masowych
65	Procesy krasowe	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krasowienie</i> • wymienia formy krasu powierzchniowego i podziemnego 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odróżnia formy krasu powierzchniowego i podziemnego 77. wymienia i rozpoznaje formy szaty naciekowej w jaskini 78. wskazuje na mapie świata i Europy obszary krasowe 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki, które wpływają na przebieg zjawisk krasowych • wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • odróżnia wywierzyisko od ponoru • wyjaśnia proces powstawania jaskiń 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wpływ procesów krasowych na rzeźbę obszarów zbudowanych ze skał węglanowych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zagrożenia występujące w jaskiniach wywołane działalnością człowieka
66	Rzeźbotwórcza działalność rzek	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>erozja wgłębna</i>, <i>erozja wsteczna</i>, <i>erozja boczna</i>, <i>akumulacja</i> • wymienia czynniki wpływające na tempo erozji rzecznej • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia elementy doliny rzecznej • podaje przykłady rzek o różnych typach ujść 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym 79. wymienia przykłady form powstałych w wyniku erozji i akumulacji 80. opisuje na podstawie schematu elementy doliny rzecznej • odróżnia terasę zalewową od nadzalewowej • wymienia rodzaje ujść rzecznych i wskazuje ich przykłady na mapie 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> 81. wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych na poszczególnych odcinkach rzeki 82. wyjaśnia na podstawie schematu proces erozji wstecznej • omawia na podstawie schematów fazy rozwoju meandrów i starorzeczy • wyjaśnia proces powstawania delty • wyjaśnia, w jakich warunkach zachodzi erozja wąwozowa 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje przebieg oraz efekty erozyjnej i akumulacyjnej działalności wód płynących • oblicza przeciętny spadek rzeki • opisuje na podstawie schematu powstawanie teras rzecznych • opisuje rzeźbotwórczą działalność wód opadowych (erozja wąwozowa) 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje możliwości zagospodarowania teras zalewowych i nadzalewowych

67	Rzeźbot wórcza działalność lodowców w górskich	wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lodowca górskiego <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>egzaracja, muton, dolina U-kształtna, cyrk lodowcowy, detrakcja, detersja, dolina zawieszona, wygłady lodowcowe, kem, oz, drumlin</i> wymienia rodzaje moren podaje przykłady lodowców górskich na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia rodzaje rzeźbotwórczej działalności lodowców dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne rozdziela formy powstałe w wyniku działalności lodowców górskich wyjaśnia powstawanie różnych typów moren 	opisuje przebieg niszczącej działalności lodowca górskiego <ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie schematu powstawanie doliny U-kształtnej 	opisuje skutki działalności lodowców górskich	opisuje przebieg erozyjnej i akumulacyjnej działalności lodowców i wymienia formy powstałe w jej wyniku
68	Rzeźbot wórcza działalność łądolodów w i wód polodowcowych	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności łądolodów wskazuje na mapie przykładowe obszary o rzeźbie młodoglacjalnej 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela formy powstałe w wyniku działalności łądolodów wymienia formy fluwioglacjalne wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności wód polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> odróżnia rzeźbę staroglacjalną od młodoglacjalnej wyjaśnia na podstawie schematu powstawanie sandrów i pradolin opisuje na podstawie schematu proces powstawania kemów 	opisuje skutki działalności łądolodów <ul style="list-style-type: none"> odróżnia skutki działalności łądolodów od skutków działalności lodowców górskich 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ zlodowceń na rzeźbę powierzchni Ziemi
69	Rzeźbot wórcza działalność wiatru	wyjaśnia, na czym polega erozja eoliczna <ul style="list-style-type: none"> wymienia formy powstałe w wyniku niszczącej i budującej działalności wiatru wymienia rodzaje pustyń i wskazuje ich przykłady na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na siłę transportową wiatru charakteryzuje niszczącą i budującą działalność wiatru omawia budowę wydmy parabolicznej i barchanu charakteryzuje typy pustyń i wskazuje ich rozmieszczenie 	83. opisuje warunki sprzyjające rzeźbotwórczej działalności wiatru wykazuje zależność kształtu wydm od klimatu <ul style="list-style-type: none"> opisuje proces powstawania grzybów skalnych opisuje powstawanie pokryw lessowych i wymienia nazwy obszarów, na których one występują 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przebieg oraz efekty erozji i akumulacji eolicznej wymienia zagrożenia dla działalności człowieka spowodowane deflacją oraz niszczeniem skał przez piasek niesiony wiatrem 	wyjaśnia związek między lessami występującymi w Europie a plejstoceniowymi łądolodami
70	Rzeźbot wórcza działalność morza	wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, platforma abrazyjna, nisza abrazyjna</i> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na intensywność niszczącej działalności morza 	wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności fal i prądów morskich <p>84. wymienia elementy klifu</p>	wyjaśnia na podstawie schematu proces powstawania klifu <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia proces powstawania mierzei 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje przebieg oraz efekty niszczącej i budującej działalności morza porównuje rzeźbotwórczą działalność morza na wybrzeżu wysokim i płaskim 	podaje przykłady skutków oddziaływania wody morskiej w strefie wybrzeża
71	Typy wybrzeży morskich	wymienia na podstawie mapy podstawowe typy wybrzeży	rozpoznaje podstawowe typy wybrzeży na mapie i fotografii opisuje typy genetyczne wybrzeży	opisuje powstawanie atolu <ul style="list-style-type: none"> porównuje typy wybrzeży 	charakteryzuje wybrzeża powstałe przy udziale organizmów żywych <ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady zagrożeń dla rozwoju raf koralowych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje rolę wybrzeży w gospodarczej działalności człowieka
GLEBY. BIOSFERA						

74	Powstawanie gleb	<p>Uczeń poprawnie: wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, proces glebotwórczy, poziom glebowy, profil glebowy</i></p> <p>wymienia czynniki rozwoju gleb</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia na podstawie schematu poziomy glebowe 	<p>Uczeń poprawnie: charakteryzuje procesy glebotwórcze</p> <p>85. charakteryzuje na podstawie schematów profili glebowych najważniejsze poziomy glebowe</p> <p>86. podaje różnice między żyznością a urodzajnością</p> <p>87. wymienia przykłady gleb o różnym odczynie pH</p>	<p>Uczeń poprawnie: omawia czynniki glebotwórcze z uwzględnieniem czynników abiotycznych i biotycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdziela główne procesy glebotwórcze opisuje cechy poszczególnych poziomów profilu glebowego opisuje kompleksy rolniczej przydatności gleb 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ procesu glebotwórczego na żyzność gleb podaje przykłady negatywnego oddziaływania człowieka na urodzajność gleb 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje ciąg zależności występujących między procesami glebotwórczymi, poziomem glebowym, profilem glebowym a typem gleb
75	Typy genetyczne gleb	<p>wymienia podstawowe typy gleb</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdziela gleby strefowe i astrefowe 	<p>omawia cechy gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych</p> <p>88. opisuje rozmieszczenie głównych typów gleb na podstawie mapy</p> <p>89. analizuje wybrane profile glebowe</p>	<p>90. omawia genezę wybranych typów gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych</p> <p>przyporządkowuje gleby strefowe do stref klimatycznych i roślinnych</p> <ul style="list-style-type: none"> przyporządkowuje gleby strefowe do skał podłoża i warunków wodnych 	<p>ocenia przydatność rolniczą gleb strefowych, astrefowych i pozastrefowych</p> <ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje typy gleb na podstawie opisu i schematu profilu glebowego 	<p>wykazuje wpływ czynników antropogenicznych na degradację gleb</p>
76	Świat roślin	<p>podaje nazwy formacji roślinnych na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wpływające na zróżnicowanie szaty roślinnej na Ziemi wymienia dominujące gatunki roślin w każdej ze stref roślinnych 	<p>charakteryzuje poszczególne formacje roślinne na Ziemi</p> <p>wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych</p>	<p>wyjaśnia związek między strefami klimatu a formacjami roślinnymi</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia stref roślinnych na Ziemi charakteryzuje piętrowość roślinną obszarów górskich na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady przystosowania się roślin do warunków środowiska przyrodniczego omawia piętra klimatyczno-roślinne na przykładach wybranych gór położonych na różnych szerokościach geograficznych wyjaśnia zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych na świecie 	<p>porównuje i opisuje formacje roślinne na różnych kontynentach oraz w określonej części świata</p> <ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek pomiędzy cechami roślinności a warunkami danego środowiska
77	Świat zwierząt	<p>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>fauna, endemit</i></p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia i wskazuje na mapie krainy i królestwa zoogeograficzne wymienia charakterystyczne zwierzęta żyjące w poszczególnych krainach zoogeograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia krainy i królestwa zoogeograficzne charakteryzuje wybrane krainy zoogeograficzne wymienia strefy życia w wodach oraz charakteryzuje jedną z nich 	<p>wyjaśnia geograficzne przyczyny zróżnicowania świata zwierzęcego</p> <p>wymienia bariery ograniczające rozprzestrzenianie się zwierząt na Ziemi</p> <ul style="list-style-type: none"> przyporządkowuje typowe gatunki fauny do poszczególnych krain zoogeograficznych 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady przystosowania się zwierząt do warunków środowiska przyrodniczego opisuje i ocenia warunki życia w poszczególnych strefach mórz i oceanów charakteryzuje faunę w strefach mórz i oceanów 	<p>wykazuje na przykładach zależność świata zwierzęcego od budowy geologicznej, klimatu, warunków wodnych i gleby</p> <p>wyjaśnia przyczyny występowania endemitów na Ziemi</p>

78	Strefy krajobrazowe na Ziemi	wymienia czynniki przyrodnicze i antropogeniczne wpływające na kształtowanie się krajobrazu na Ziemi <ul style="list-style-type: none"> wymienia strefy krajobrazowe na Ziemi i wskazuje je na mapie 	opisuje komponenty środowiska przyrodniczego w strefie krajobrazowej <p>91. wymienia wybrane parki narodowe w poszczególnych strefach krajobrazowych i wskazuje je na mapie</p>	porównuje cechy środowiska przyrodniczego i formy gospodarowania w poszczególnych strefach krajobrazowych na Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady oddziaływania komponentów środowiska przyrodniczego na człowieka w poszczególnych strefach krajobrazowych wykazuje na podstawie map tematycznych strefowe i astrefowe zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Ziemi 	wyjaśnia zależność między środowiskiem przyrodniczym a życiem człowieka <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrane środowisko strefowe lub astrefowe
79	Interakcje między poszczególnymi sferami Ziemi	wymienia sfery Ziemi i wskazuje po jednym przykładzie oddziaływań pomiędzy wybranymi sferami <ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady kształtowanych przez procesy endogeniczne 	wymienia przykłady oddziaływania i wpływu ruchów Ziemi na hydrosferę <p>92. wyjaśnia powstawanie wiatrołomów w wyniku czynników atmosferycznych</p> <p>93. omawia wpływ organizmów żywych na hydrosferę</p> <p>94. omawia i podaje przykłady wpływu obszarów leśnych na klimat lokalny</p> <p>95. opisuje na przykładach wpływ litosfery na procesy glebotwórcze</p> <p>96. podaje przykłady wpływu rodzaju podłoża na rzeźbę terenu</p>	<p>97. omawia efekty działania siły odśrodkowej Ziemi i jej wpływ na litosferę</p> <p>98. wyjaśnia wpływ ruchów endogenicznych na zmiany linii brzegowej mórz i jezior oraz zmiany biegu rzeki</p> <p>99. omawia czynniki warunkujące strefowość klimatyczno-roślinno-glebową</p> <p>100. omawia wpływ biosfery i pedosfery na rozwój procesów stokowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ oddziaływania ciał niebieskich na poszczególne sfery Ziemi ocenia skutki działania atmosfery na rzeźbę terenu wyjaśnia zależność występowania lodowców od warunków klimatycznych i ukształtowania powierzchni podaje przykłady wpływu wielkości opadów atmosferycznych na reżim rzek oraz tempo denudacji 	ocenia na przykładach wpływ różnych typów klimatu na litosferę <ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek sieci hydrograficznej danego obszaru z budową geologiczną analizuje związki między litosferą a czynnikami klimatotwórczymi

WARSZTATY TERENOWE

82	Warsztaty terenowe – pomiar przepływu cieków wodnego	Uczeń poprawnie: <p>przygotowuje materiał niezbędny do pomiarów przepływu cieków wodnego</p> <ul style="list-style-type: none"> ustala miejsce startu i mety odcinka pomiarowego powtarza pomiar czasu, np. pięciokrotnie 	Uczeń poprawnie: <p>zapisuje dane pomiarowe w tabeli</p> <p>101. oblicza średni czas pokonania odcinka pomiarowego przez pływak</p>	Uczeń poprawnie: <p>dokonyuje pomiarów szerokości potoku, a następnie głębokości cieków z wykorzystaniem taśmy mierniczej</p>	Uczeń poprawnie: <ul style="list-style-type: none"> rysuje przekrój mokrego potoku w skali 1:10 na papierze milimetrycznym rysuje profil dna potoku oblicza prędkość wody w nurcie w m/s, uwzględniając długość odcinka i czas przepływu pływaka 	Uczeń poprawnie: <p>oblicza powierzchnię przekroju mokrego</p> <ul style="list-style-type: none"> oblicza przepływ cieków wodnych w m³/s, uwzględniając prędkość wody w nurcie i powierzchnię przekroju mokrego
----	--	---	---	---	---	---

85	Warsztaty terenowe – analiza profilu glebowego	opisuje miejsce odkrywkę pod względem użytkowania terenu	opisuje miejsce odkrywkę z wykorzystaniem GPS, podając współrzędne geograficzne, wysokość n.p.m, a także ekspozycję odsłonięcia	opisuje profil glebowy z uwzględnieniem liczby poziomów glebowych <ul style="list-style-type: none"> nazywa poziomy glebowe (np. 0, A, B), podaje barwę, określa miąższość poszczególnych warstw oraz głębokość występowania wykonuje zadania z kart pracy 	<ul style="list-style-type: none"> wykonuje za pomocą kwasomierza glebowego pomiary pH gleby i ustala jej odczyn określa rodzaj gleby na podstawie obserwacji i pomocy dydaktycznych 	przeprowadza obserwację i analizę więcej niż jednego typu gleby <ul style="list-style-type: none"> porównuje profile glebowe i ustala poprawność przygotowanych opisów
88	Warsztaty terenowe – krajobraz najbliższej okolicy	wyznacza kierunki świata w terenie <ul style="list-style-type: none"> posługuje się busołą lub kompasem 	wyznacza azymut w terenie <p>102. dokonuje pomiaru wysokości Słońca nad horyzontem, wykorzystując gnomon</p> <p>103. posługuje się tablicami matematyczno-fizycznymi</p>	wykonuje dokumentację fotograficzną <ul style="list-style-type: none"> posługuje się mapą topograficzną 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje elementy ukształtowania powierzchni, roślinność, obiekty hydrologiczne i antropogeniczne 	przygotowuje na podstawie zebranych materiałów prezentację multimedialną dotyczącą wpływu działalności człowieka na krajobraz najbliższej okolicy

¹² **Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu wiedza o kulturze.**

Poziom wymagań podstawowych:

Wymagania na ocenę **dopuszczającą** obejmują treści:

- niezbędne w uczeniu się przedmiotu „wiedza o kulturze”;
- potrzebne w życiu;
- łatwe dla ucznia nawet mało zdolnego, o niewielkim stopniu złożoności (przystępne)

Wymagania na ocenę **dostateczną** obejmują treści:

- dające się wykorzystać w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych;
- określone programem, odnoszące się bezpośrednio do podstawy programowej.

Wiedza, umiejętności i aktywność

Uczeń:

- potrafi pod kierunkiem nauczyciela skorzystać z podstawowych źródeł informacji;
- umie wykonać proste zadania;
- w czasie lekcji wykazuje się aktywnością w stopniu zadowalającym.

Poziom wymagań ponadpodstawowych:

Wymagania na ocenę **dobrą** obejmują treści:

- istotne w strukturze przedmiotu;
- bardziej złożone, mniej przystępne niż treści podstawowe;
- przydatne, ale nie niezbędne w opanowaniu treści z przedmiotu;
- użyteczne w szkolnej i pozaszkolnej działalności.

Wymagania na ocenę **bardzo dobrą** obejmują treści:

- złożone, trudne do opanowania;
- wymagające korzystania z różnych źródeł;
- umożliwiające rozwiązywanie problemów;
- pośrednio użyteczne w życiu pozaszkolnym;
- w pełni zawarte w programie nauczania.

Wiedza, umiejętności i aktywność

Uczeń:

- sprawnie korzysta ze wszystkich dostępnych i wskazanych przez nauczyciela źródeł informacji;
- potrafi, korzystając ze wskazówek nauczyciela dotrzeć do innych źródeł wiadomości;
- samodzielnie rozwiązuje problemy i zadania postawione przez nauczyciela, posługując się nabytymi umiejętnościami;
- wykazuje się aktywną postawą w czasie lekcji;
- rozwiązuje dodatkowe zadania;
- potrafi poprawnie rozumować w kategoriach przyczynowo-skutkowych, wykorzystując wiedzę przewidzianą programem wiedzy o kulturze.

Poziom wymagań wykraczających:

Wymagania na ocenę **celującą** obejmują treści:

- stanowiące efekt samodzielnej, dodatkowej pracy ucznia;
- wynikające z indywidualnych zainteresowań;
- zapewniające pełne wykorzystanie wiadomości dodatkowych.

Wiedza, umiejętności i aktywność

Uczeń:

- potrafi samodzielnie zdobywać wiadomości;
- systematycznie wzbogaca wiedzę przez czytanie książek i artykułów;
- wychodzi z samodzielnymi inicjatywami rozwiązań konkretnych problemów zarówno w czasie lekcji, jak i w pracy pozalekcyjnej;
- bierze udział w konkursach, osiąga sukcesy;
- jest autorem prac o dużych wartościach poznawczych i dydaktycznych;
- potrafi udowodnić swoje zdanie, używając odpowiedniej argumentacji będącej skutkiem samodzielnie nabytej wiedzy.

Wszystkie oceny wystawiane są z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i potrzeb ucznia.

Uczeń ma prawo poprawić każdą ocenę z przedmiotu w przeciągu 2 tygodni w przypadku dłuższej nieobecności.

Uczeń ma prawo poprawić proponowaną ocenę roczną o jeden stopień wyżej w ciągu 2 tygodni przed datą zakończenia roku szkolnego pisząc sprawdzian wiedzy z całego materiału.

13 Szczegółowe wymagania edukacyjne z przedmiotu EDB w klasie I

Sprawdzanie osiągnięć ucznia jest ważnym elementem procesu edukacji. Systematyczna i obiektywna ocena postępów służy wszechstronnemu rozwojowi ucznia i motywacji do pracy.

Plan wynikowy z przedmiotu EDB uwzględnia różnorodność uzdolnień uczniów i margines błędu związany z trafnością propozycji nauczyciela. Wymagania programowe zawarte w planie wynikowym zostały sformułowane na dwóch poziomach: Podstawowym i ponadpodstawowym.

P- WYMAGANIA PODSTAWOWE to zadania łatwiejsze do stosowania i egzekwowania przez nauczyciela. Obejmują wiadomości i umiejętności potrzebne w życiu codziennym, stosunkowo łatwe i niezbędne do kontynuowania nauki na wyższym poziomie kształcenia.

Są to wymagania na stopień **DOPUSZCZAJĄCY** jeżeli zostały spełnione co najmniej w **50%** lub na stopień **DOSTATECZNY** jeżeli zostały spełnione w **85%**.

PP- WYMAGANIA PONADPODSTAWOWE obejmują wiadomości i umiejętności złożone mające zastosowanie w sytuacjach typowych lub problemowych, przydatne ale nie niezbędne na wyższych poziomach kształcenia.

Są to wymagania na stopień dobry i bardzo dobry. Stopień **DOBRY** powinien otrzymać uczeń, który opanował **85% wymagań podstawowych oraz 50% wymagań ponadpodstawowych**.

Stopień **BARDZO DOBRY** otrzymuje uczeń, który opanował **90% P + 85% PP**.

WYMAGANIA WYKRACZAJĄCE na ocenę CELUJĄCĄ określa nauczyciel w formie ustnej informacji na pierwszym spotkaniu z uczniami. Będą to osiągnięcia i umiejętności wykraczające poza podstawę programową na poziomie wymagań ponadpodstawowych = zadania dodatkowe zlecone przez nauczyciela.

OCENIE PODLEGAJĄ

- 25) Sprawdziany pisemne zapowiedziane 1 lub 2 tygodnie wcześniej.
- 26) Kartkówka (niezapowiedziana) obejmująca materiał z maksymalnie trzech ostatnich lekcji. Czas trwania od 15 do 25 minut.
- 27) Wypowiedź ustna.
- 28) Aktywność na lekcji i pozalekcyjna związana z przedmiotem EDB.
- 29) Umiejętności praktyczne.
- 30) Przygotowanie do lekcji, prace domowe.
- 31) Prezentacje multimedialne.
- 32) Projekty i dodatkowe prace zadane przez nauczyciela.

Ocena ucznia na zajęciach EDB musi uwzględniać praktyczne umiejętności i wiedzę teoretyczną. W ocenie osiągnięć ucznia nauczyciel uwzględnia rodzaj opanowanych treści nauczania.

Przy ocenianiu ucznia nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne do specyficznych możliwości ucznia.

PRACA Z UCZNIEM MAJĄCYM SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W PISANIU I CZYTANIU (dysleksja) LUB MAJĄCYM INNE DYSFUNKCJE WYNIKAJĄCE Z CHOROBY PRZEWLEKLEJ, NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI CZY PROBLEMÓW EMOCJONALNYCH.

- Nauczyciel zapoznaje się z problemem ucznia i zaleceniami zawartymi w opinii Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej czy zaleceniami lekarskimi.
- Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych, specyficznych możliwości ucznia np. nie ocenianie poprawności graficznej, ortograficznej ucznia dyslektycznego, możliwość zastąpienia prac pisemnych inną formą sprawdzenia wiedzy w zależności od możliwości ucznia zgodnie z zaleceniami Poradni P. P.
- Indywidualizacja pracy z uczniem dyslektycznym, chorym przewlekle itp. Współpraca z rodzicami w celu usprawnienia pracy samokształceniowej ucznia.

PRACA Z UCZNIEM ZDOLNYM

- Proponowanie ciekawych form prezentacji wiadomości i umiejętności ucznia na lekcjach EDB dostosowanych do indywidualnych zainteresowań ucznia wykraczających poza poziom podstawowy.
- Udział uczniów w konkursach związanych z tematyką omawianą na lekcjach EDB.
- Zachęcanie uczniów uzdolnionych do pomocy koleżeńskiej.

Ocena	Treści nauczania	Zakres wiedzy , umiejętności i postaw
dopuszczają y	- niezbędne w uczeniu się przedmiotu i w życiu; - wiadomości i umiejętności podstawowe.	Uczeń potrafi: wymienić polityczne uwarunkowania bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej; podać formy spełniania obowiązku obrony kraju; podać swoje powinności obronne; wymienić rodzaje broni; opisać ruchome i nieruchome dobra kultury; wymienić zasady prawa humanitarnego; podać zadania obrony cywilnej; rozdzielić dźwięki sygnałów alarmowych; opisać drogi ewakuacyjne z budynku szkolnego; zapropozować etatowe i zastępcze środki ochrony indywidualnej; wymienić rodzaje budowli ochronnych i opisać ich przeznaczenie; przedstawić cele i sposoby ochrony zwierząt; podać rodzaje współczesnych zagrożeń; przedstawić sposoby sygnalizacji potrzeb podczas zagrożeń; opisać przyczyny awarii, katastrof i pożarów; opisać swoje zachowanie w sytuacji porwania, zauważenia pakunku niewiadomego pochodzenia w szkole; zdefiniować słowo panika, terroryzm; przedstawić schemat postępowania na miejscu zdarzenia; podać zawartość apteczki samochodowej, pierwszej pomocy i domowej; wezwać służby ratownicze; udzielić drogi oddechowej poszkodowanego; rozpoznać zatrzymanie krążenia; podać sposoby zapobiegania ciałom obcym w drogach oddechowych; podać sposoby tamowania krwotoków i wybrać do tej czynności odpowiednie materiały; opisać objawy i udzielić pomocy poszkodowanemu ze skręconą kończyną; opisać oparzenia i ich stopnie.

<p>dostateczny</p>	<p>- najważniejsze w uczeniu się przedmiotu; - o niskim stopniu złożoności; - często powtarzające się w treściach nauczania; - wykorzystywane w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych; - uniwersalne umiejętności.</p>	<p>Uczeń potrafi: wymienić elementy Systemu Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawić Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej; scharakteryzować służbę wojskową, powszechną samoobronę ludności; scharakteryzować poszczególne rodzaje broni masowego rażenia; scharakteryzować środki ochrony przed bronią konwencjonalną i masowego rażenia; przedstawić dokumenty międzynarodowego prawa humanitarnego; opisać oznakowanie dóbr kultury; scharakteryzować zachowanie się ludności po usłyszeniu sygnałów alarmowych; scharakteryzować oznakowanie dróg ewakuacyjnych; scharakteryzować zastępcze środki ochrony indywidualnej; opisać zasady zachowania w budowlach ochronnych; zabezpieczyć pomieszczenia dla zwierząt gospodarskich; przedstawić zasady postępowania podczas sytuacji kryzysowych w górach, nad wodą, podczas nawałnicy, huraganowego wiatru; omówić sposób postępowania na wypadek powodzi; scharakteryzować skutki awarii, katastrof, pożarów; opisać swoje postępowanie w czasie ataku terrorystycznego; scharakteryzować czynności pierwszej pomocy; rozpoznać niedrożność oddechową; układać poszkodowanego w pozycji bocznej ustalonej; podać schemat postępowania z nieprzytomnym bez oddechu, z krwotokiem, po oparzeniach ciepłych i słonecznych; scharakteryzować urazy kostne.</p>
<p>dobry</p>	<p>- istotne w strukturze przedmiotu, przydatne; - użyteczne, ale niekonieczne w opanowaniu treści z danego przedmiotu i innych przedmiotów szkolnych; - umiejętności stosowania wiadomości w sytuacjach typowych.</p>	<p>Uczeń potrafi: przedstawić elementy Systemu Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej; scharakteryzować zadania Wojsk Lądowych, Sił Zbrojnych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych i Narodowych Sił Rezerwy; przedstawić powinności obronne władz samorządowych; przedstawić konwencjonalne środki rażenia; scharakteryzować czynniki rażenia broni jądrowej i ich oddziaływanie na organizmy żywe; przedstawić zasady ochrony ludności cywilnej zawarte w Międzynarodowym Prawie Humanitarnym; przedstawić działalność różnych organizacji humanitarnych; opisać elementy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego; przedstawić prawny aspekt ochrony dóbr kultury; podać zasady zachowania się ludności po usłyszeniu alarmu; opisać zasady ewakuacji w szkole i obowiązki poszczególnych osób przebywających w budynku podczas ewakuacji; scharakteryzować środki ochrony zespołowej; podać uwarunkowania i zasady ochrony zwierząt; dokonać podziału zagrożeń występujących w Polsce i podać ich skutki; zaproponować postępowanie dla swojej rodziny na wypadek powodzi; podać zasady postępowania w szkole i domu na wypadek awarii, katastrofy lub pożaru; przedstawić zasady postępowania w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa; omówić sposoby zapobiegania panice; wykonać resuscytację osobie dorosłej; pomóc poszkodowanemu z niedrożnością; stosować schemat postępowania na miejscu zdarzenia w sytuacji urazowej.</p>

<p>bardzo dobry</p>	<p>- złożone, trudne, ważne; - umożliwiają samodzielne rozwiązywanie problemów; - użyteczne w życiu pozaszkolnym.</p>	<p>Uczeń potrafi: scharakteryzować warunki bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawić zadania Służb Wywiadu Wojskowego i Służb Kontrwywiadu Wojskowego; przedstawić powinności obronne instytucji i przedsiębiorstw; dokonać porównania środków rażenia i środków ochrony przed siłą rażenia poszczególnych rodzajów broni; scharakteryzować oddziaływanie TSP na organizmy żywe; przedstawić prawne sposoby ochrony ofiar konfliktów o charakterze nie międzynarodowym; scharakteryzować poszczególne elementy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego; opracować plan ewakuacji ludzi i mienia w miejscu zamieszkania; być pomocnym w czasie ewakuacji w szkole; posługiwać się środkami ochrony indywidualnej; zapropionować ukrycie dla siebie na wypadek zagrożenia; przedstawić i uzasadnić sposób postępowania ludności na terenach popowodziowych, w rejonie katastrofy budowlanej, skażonych chemicznie; scharakteryzować czynniki wywołujące panikę i przeciwdziałać im; wykonać badanie urazowe poszkodowanego; wykonać resuscytację z defibrylacją; rozpoznać wstrząs pourazowy i udzielić pomocy poszkodowanemu ze wstrząsem; udzielić pomocy poszkodowanemu z urazami kostnymi i termicznymi, amputacją urazową;</p>
<p>celujący</p>	<p>- efekt samodzielnej pracy ucznia; - wynikają z zainteresowań; - wykorzystanie wiadomości dodatkowych.</p>	<p>Uczeń potrafi: przedstawić udział Polskich Sił Zbrojnych w Siłach Pokojowych ONZ; przedstawić szczegółowo Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej; scharakteryzować służbę zawodową żołnierzy, wojskowe szkolnictwo zawodowe; przedstawić szczegółowo konwencjonalne środki rażenia; scharakteryzować realizację zadań OC w Polsce; wymienić dobra kultury objęte ochroną specjalną i uzasadnić ją; propagować pracę w wolontariacie; przygotować plan działania członków rodziny po usłyszeniu sygnałów alarmowych i komunikatów ostrzegawczych; przygotować i przedstawić zestaw zastępczych środków ochrony indywidualnej; zapropionować sposoby przystosowania najbliższej budowli komunikacyjnej jako zbiorowego środka ochrony ludności; opisać uwarunkowania ewakuacji I, II i III stopnia ludzi i zwierząt; zaprojektować ewakuację w miejscu zamieszkania; przeanalizować skutki zagrożeń dla mieszkańców kraju i zapropionować, jak ich uniknąć; przedstawić postępowanie ze znalezionymi materiałami promieniotwórczymi; zaprojektować akcję ratowniczą w miejscu zamieszkania w przypadku wystąpienia katastrofy budowlanej; scharakteryzować współczesny terroryzm i jego skutki; przedstawić przykłady panicznych zachowań i podać błędy w ich przewycięzaniu; scharakteryzować zasady pierwszej pomocy i uzasadnić konieczność stosowania każdej z nich; udzielić pomocy kolegom w szkole w sytuacji wystąpienia urazów; wykonać resuscytację niemowlęcia; scharakteryzować choroby układu kostnego i sposoby zapobiegania im; rozpoznać krwawienie wewnętrzne i udzielić pomocy w przypadku krwotoku wewnętrznego; przedstawić skutki nieumiejętnego udzielenia pomocy w różnych sytuacjach urazowych.</p>

UWAGI KOŃCOWE !

- Jeżeli uczeń nie zgadza się z PROPONOWANĄ OCENĄ ROCZNĄ wystawioną przez nauczyciela, może ją poprawić w formie całorocznego sprawdzianu pisemnego.
- Uczeń może być dwa razy w ciągu roku nieprzygotowany do zajęć bez podania przyczyny.
- Jednorazowa nieobecność na lekcji EDB nie jest przez nauczyciela usprawiedliwieniem do nieprzygotowania się do zajęć (w formie pisemnej i ustnej).
- Dłuższa nieobecność na zajęciach EDB np. spowodowana chorobą, obliguje ucznia do nadrobienia braków z danej partii materiału. Czas i formę zaliczenia ustala nauczyciel na pierwszej lekcji.
- Nauczyciel honoruje tzw. FUKS.

¹⁴ **Wymagania edukacyjne z przedmiotu "Podstawy przedsiębiorczości"**

- 1) Na podstawie ocen cząstkowych uczniów otrzymuje dwie oceny sumujące: semestralną i końcową.
- 2) Obowiązkiem ucznia jest systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego.
- 3) Praca pisemna (test otwarty, wielokrotnego wyboru) obejmuje dany zakres tematyczny, natomiast kartkówka sprawdza umiejętności i wiedzę ucznia nabyte w ciągu trzech ostatnich lekcji. Obowiązkiem nauczyciela jest powiadomienie ucznia o uzyskanej ocenie z pracy pisemnej w nieprzekraczalnym terminie do 2 tygodni.
- 4) Prace pisemne jak i kartkówki są obowiązkowe. Jeżeli uczeń nie może napisać pracy pisemnej w uprzednio zapowiedzianym terminie, powinien to uczynić w pierwszym dniu, gdy pojawia się w szkole na danej lekcji (z wyjątkiem dłuższej nieobecności ucznia). Uzyskaną ocenę niedostateczną uczeń może poprawić zaliczając dany materiał w terminie uzgodnionym z nauczycielem.
- 5) Do końca roku szkolnego nauczyciel zobowiązany jest okazać do wglądu wszystkie prace zarówno uczniowi jak i rodzicom lub prawnym opiekunom.
- 6) Nauczyciel zobowiązany jest do poinformowania uczniów o sprawdzianie dotyczącym większej części materiału na tydzień przed jego przeprowadzeniem i wpisanie go do dziennika.
- 7) Uczeń ma prawo do dwóch nieprzygotowań w semestrze, zgłaszanych zawsze na początku lekcji. Nieprzygotowanie nie dotyczy lekcji powtórzeniowych i sprawdzianów.
- 8) Uczeń, który był nieobecny na połowie zajęć przedmiotowych 50% nie jest klasyfikowany .
- 9) Uczeń nie spóźnia się na zajęcia, osoby które przyjdą na zajęcia do 5 minut po dzwonku odnotowane mają w dzienniku spóźnienie, natomiast gdy przyjdą 20 min po dzwonku traktowane są jako nieobecne.
- 10) Podstawą zaliczenia przedmiotu jest minimum na ocenę dopuszczającą wszystkich prac pisemnych.
- 11) Uczeń zobowiązany jest do kulturalnego zachowania się na lekcji podstaw przedsiębiorczości, tzn. uważnie słucha wykładu, robi notatki z danej lekcji, stosuje się do poleceń nauczyciela, a niedopuszczalne jest spożywanie żadnych pokarmów, żucie gumy i picie wszelkich napojów. Jeżeli uczeń nie będzie stosował się do wyżej wymienionego zapisu to opuszcza klasę i traktowany jest jako nieobecny.
- 12) Uczeń, który w wyniku klasyfikacji śródrocznej otrzymał ocenę „niedostateczny” jest zobowiązany do zaliczenia materiału danego semestru w terminie nie późniejszym niż do 28 lutego bieżącego roku szkolnego. Uczeń, który do 28 lutego nie zaliczył materiału z zakresu danego semestru otrzymuje z dniem następnym ocenę niedostateczną na koniec roku.
- 13) Warunkiem poprawy oceny końcoworocznej jest przystąpienie ucznia do egzaminu w terminie ustalonym przez nauczyciela. Egzamin obejmuje treści z podstaw przedsiębiorczości realizowane w ciągu bieżącego roku szkolnego i uzyskanie oceny wyższej niż ta wystawiona przez nauczyciela na podstawie ocen cząstkowych.

W celu oceny poziomu wiadomości uczniów powinien spełniać następujące wymagania:

stopień celujący

otrzymuje uczeń, którego umiejętności i wiadomości wykraczają poza wymagania programowe, a on sam posiadał zdolność wykonywania projektów, rozwiązywania problemów bez jakiegokolwiek ingerencji nauczyciela. Uczeń sam wykonuje prace, rozwiązuje problemy, jest w stanie wyjaśnić pojawiające się problemy w przedstawianym temacie – wyciąga wnioski, umiejętnie wiąże teorię z praktyką z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia, ponadto uczestniczy w konkursach przedmiotowych, aktywnie uczestniczy w promocji szkoły.

stopień bardzo dobry

otrzymuje uczeń, którego wiedza i umiejętności przewidziane są w ramach programowych, wykazuje zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści, jest aktywny na lekcji, wykonuje polecenia nauczyciela, posiada bardzo dobre wiadomości z przerobionego materiału, udziela odpowiedzi na zadawane pytania, posiada wiadomości wystarczające do podjęcia dyskusji na zadane problemy, potrafi powiązać teorię z praktyką, właściwie interpretuje nowe sytuacje i zjawiska, w sposób twórczy rozwiązuje problemy, kieruje pracą zespołu rówieśników, potrafi oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia.

stopień dobry

otrzymuje uczeń, który wykazuje się szerszą znajomością tematyczną i zrozumieniem przerobionego materiału oraz w sposób logiczny i spójny potrafi ją prezentować, rozumie polecenia i instrukcje, uogólnia i formułuje wnioski, aktywnie uczestniczy w zajęciach lekcyjnych, poprawnie i sprawnie wykonuje ćwiczenia i inne zadania, potrafi poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia.

stopień dostateczny

otrzymuje uczeń, który posiada wiadomości podstawowe z danego zakresu materiału. Popelnia błędy np. przy nazewnictwie, terminologii, ale sam je poprawia, lecz nie jest w stanie rozwiązać samodzielnie problemu i podjąć dyskusji na dany problem. Aktywnie uczestniczy w pracach i zadaniach zespołowych, systematycznie prowadzi zeszyt przedmiotowy z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia.

stopień dopuszczający

otrzymuje uczeń, który w bardzo małym stopniu opanował tematykę zajęć wymaga pomocy (podpowiedzi) nauczyciela podczas odpowiedzi, prowadzi niestaranne notatki w zeszycie przedmiotowym z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia.

stopień niedostateczny

otrzymuje uczeń, który nie przyswoił danej partii materiału, nie zna podstawowych pojęć związanych z daną tematyką nie prowadzi notatek, nie odrabia prac domowych.

Ocenę niedostateczną na semestr otrzymuje uczeń, który w danym semestrze otrzymał oceny niedostateczne z prac pisemnych i nie poprawił ich w uzgodnionym terminie. Natomiast inne oceny cząstkowe tj. z zeszytu, aktywności itp. nie odgrywają w takim przypadku istotnej roli.

15 **Wymagania edukacyjne - "EKONOMIA W PRAKTYCE"**

Na podstawie ocen cząstkowych uczeń otrzymuje dwie oceny sumujące: semestralną i końcową.

Obowiązkiem ucznia jest systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego.

Uczeń jest zobowiązany do czynnego udziału w pracach nad projektami.

Uczeń biorąc udział w projektach tematycznych będzie oceniany zgodnie z kryteriami prac/projektów (tabela oceniania w skali 1 -5).

Praca pisemna (test otwarty, wielokrotnego wyboru) obejmuje dany zakres tematyczny, natomiast kartkówka sprawdza umiejętności i wiedzę ucznia nabyte w ciągu trzech ostatnich lekcji. Obowiązkiem nauczyciela jest powiadomienie ucznia o uzyskanej ocenie z pracy pisemnej w nieprzekraczalnym terminie do 2 tygodni. Zaliczenie pracy pisemnej na ocenę „dopuszczający” stanowi zawsze 50 % wszystkich maksymalnej ilości punktów z danego sprawdzianu (testu, kartkówki).

Do końca roku szkolnego nauczyciel zobowiązany jest okazać do wglądu wszystkie prace zarówno uczniowi jak i rodzicom lub prawnym opiekunom.

Prace pisemne jak i kartkówki są obowiązkowe. Jeżeli uczeń nie może napisać pracy pisemnej w uprzednio zapowiedzianym terminie, powinien to uczynić w pierwszym dniu, gdy pojawia się w szkole na danej lekcji. Uzyskana ocenę niedostateczną uczeń może poprawić zaliczając dany materiał w terminie uzgodnionym z nauczycielem.

Uczeń ma prawo do jednego nieprzygotowania w semestrze. Nieprzygotowanie nie dotyczy lekcji powtórzeniowych i sprawdzianów.

Uczeń, który był nieobecny na połowie zajęć przedmiotowych 50% nie jest klasyfikowany .

Uczeń nie spóźnia się na zajęcia, osoby które przyjdą na zajęcia 5 minut po dzwonku odnotowane mają w dzienniku spóźnienie, natomiast gdy przyjdą 15 min po dzwonku traktowane są jako nieobecne.

Podstawą zaliczenia przedmiotu jest minimum na ocenę dopuszczającą wszystkich prac pisemnych oraz projektów.

Uczeń zobowiązany jest do kulturalnego zachowania się na lekcji Ekonomia w praktyce, tzn. uważnie słuch wykładu, robi notatki z danej lekcji, stosuje się do poleceń nauczyciela, a niedopuszczalne jest spożywanie żadnych pokarmów, żucie gumy i picie wszelkich napojów.

Uczeń, który w wyniku klasyfikacji śródrocznej otrzymał ocenę „niedostateczny” jest zobowiązany do zaliczenia materiału danego semestru w terminie nie późniejszym niż do 28 lutego bieżącego roku szkolnego.

Warunkiem poprawy oceny końcoworocznej jest przystąpienie ucznia do egzaminu obejmującego treści z Ekonomii w praktyce realizowane w ciągu bieżącego roku szkolnego i uzyskanie oceny wyższej niż ta wystawiona przez nauczyciela na podstawie ocen częściowych. Ponadto uczeń jest zobowiązany uzupełnić zaległe (nieocenione) projekty z całego roku szkolnego.

W celu oceny poziomu wiadomości uczeń powinien spełniać następujące wymagania:

celujący

otrzymuje uczeń, którego umiejętności i wiadomości wykraczają poza wymagania programowe, a on sam posiadał zdolność wykonywania projektów, rozwiązywania problemów bez jakiegokolwiek ingerencji nauczyciela. Uczeń sam wykonuje prace, rozwiązuje problemy, jest w stanie wyjaśnić pojawiające się problemy w przedstawianym temacie – wyciąga wnioski, umiejętnie wiąże teorię z praktyką z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia; ponadto uczestniczy w konkursach przedmiotowych.

bardzo dobry

otrzymuje uczeń, którego wiedza i umiejętności przewidziane są w ramach programowych. Uczeń wykonuje polecenia nauczyciela, posiada bardzo dobre wiadomości z przerobionego materiału, udziela odpowiedzi na zadawane pytania, posiada wiadomości wystarczające do podjęcia dyskusji na zadane problemy, potrafi powiązać teorię z praktyką; z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia (ma ocenę bdb z aktywności na lekcji)

dobry

otrzymuje uczeń, który wykazuje się szerszą znajomością tematyczną i zrozumieniem przerobionego materiału. Wiadomości takie jak w notatce z lekcji, może mieć problemy z podaniem przykładów z danego bloku tematycznego; z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia

dostateczny

otrzymuje uczeń, który posiada wiadomości podstawowe z danego zakresu materiału. Popelnia błędy np. przy nazewnictwie, terminologii, ale sam je poprawia, lecz nie jest w stanie rozwiązać samodzielnie problemu i podjąć dyskusji na dany problem; z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia

dopuszczający

otrzymuje uczeń, który w bardzo małym stopniu opanował tematykę zająć wymaga pomocy (podpowiedzi) nauczyciela podczas odpowiedzi, prowadzi niestaranne notatki; z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb ucznia

niedostateczny

otrzymuje uczeń, który nie przyswoił danej partii materiału, nie zna podstawowych pojęć związanych z daną tematyką nie prowadzi notatek, nie odrabia prac domowych.

Ocenę niedostateczną na semestr otrzymuje uczeń, który w danym semestrze otrzymał oceny niedostateczne z prac pisemnych i nie poprawił ich w uzgodnionym terminie. Natomiast inne oceny częściowe tj. z zeszytu, aktywności itp. nie odgrywają w takim przypadku istotnej roli.

¹⁶ PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA Z WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

I. Ocena z wychowania fizycznego śródroczna i roczna jest średnią trzech lub czterech elementów składowych:

Wyników sprawdzianów i aktywności na lekcji

Frekwencji

Ewentualnych ocen za niećwiczenie na lekcjach

Uczestnictwa w sportowych zajęciach pozalekcyjnych oraz reprezentowania szkoły w zawodach sportowych

Ad.1 Wyniki sprawdzianów i aktywności na lekcji:

- 7) oceny z poszczególnych sprawdzianów obejmują materiał realizowany na lekcjach wf
- 8) sprawdziany są zapowiadane z tygodniowym wyprzedzeniem
- 9) sprawdzian z wf można przeprowadzić w dniu, w którym zapowiedziano sprawdzian z innego przedmiotu
- 10) uczeń nieobecny lub niećwiczący ma obowiązek zaliczenia sprawdzianu w terminie uzgodnionym z nauczycielem
- 11) sprawdziany z wf oraz aktywność ucznia na lekcji są oceniane w skali 6-1 i uwzględniają następujące kryteria:

Ocena celująca

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- 14) wykonuje ćwiczenie z lekkością i jest wzorem dla innych uczniów
- 15) osiągnął sprawność fizyczną znacznie wykraczającą poza program nauczania
- 16) swoją postawą, zachowaniem wyróżnia się na lekcji (jest koleżeński, ambitny, zdyscyplinowany, potrafi pomóc słabszym). Posiada właściwe nawyki higieniczne – zdrowotne (schludny wygląd, dba o higienę osobistą)
- 17) służy pomocą nauczycielowi na lekcjach wf
- 18) wykazuje wiadomości na temat kultury fizycznej oraz dobrą znajomość przepisów sportowych w zakresie dyscyplin uprawianych w szkole
- 19) wykazuje duże zaangażowanie w zakresie kultury fizycznej tj. przygotowuje materiały informacyjne, zagadnienia dotyczące zdrowia i edukacji zdrowotnej

20) reprezentuje szkołę na zawodach sportowych, uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych

Ocena bardzo dobra

Ocenę bardzo dobrą uzyskuje uczeń, który:

- 14) wykonuje ćwiczenia według wskazań nauczyciela na miarę swoich możliwości wrodzonych
- 15) systematycznie doskonalą swoją sprawność motoryczną i wykazuje duże postępy

w osobistym usprawnianiu

- 16) swoją postawą, zaangażowaniem i stosunkiem do wychowania fizycznego nie budzi najmniejszych zastrzeżeń. Jest zdyscyplinowany i obowiązkowy. Posiada właściwe nawyki higieniczno – zdrowotne
- 17) wykazuje wiadomości na temat kultury fizycznej oraz dobrą znajomość przepisów sportowych w zakresie dyscyplin uprawianych w szkole
- 18) wykazuje zaangażowanie w zakresie kultury fizycznej tj. przygotowuje, pomaga

w przygotowaniach materiałów informacyjnych, zagadnień dotyczących zdrowia i edukacji zdrowotnej

Ocena dobra

Ocenę dobrą uzyskuje uczeń, który:

13. ćwiczenia wykonuje prawidłowo, lecz nie dość „lekką” i dokładnie z małymi potknięciami technicznymi
14. doskonalą swoją sprawność motoryczną i wykazuje postępy w osobistym usprawnianiu
15. posiada wiadomości i potrafi je wykorzystać w praktyce z pomocą nauczyciela
16. swoją postawą i stosunkiem do kultury fizycznej nie budzi zastrzeżeń. Posiada właściwe nawyki higieniczno – zdrowotne

Ocena dostateczna

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

12. ćwiczenia wykonuje z pewnymi niedociągnięciami technicznymi
13. wykazuje małe postępy w usprawnianiu
14. przejawia niewielkie braki w postawie i stosunku do zajęć wf. Posiada wystarczające nawyki higieniczno-zdrowotne
15. nie przejawia aktywności na lekcjach
16. w posiadanych wiadomościach z zakresu wf występują znaczne braki, a te które posiada nie potrafi wykorzystać w praktyce

Ocena dopuszczająca

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

41. ćwiczenia wykonuje niedokładnie, poniżej swoich możliwości
42. posiada małe wiadomości z zakresu wf, nie potrafi wykonać prostych zadań, wykazuje brak nawyków higienicznych
43. nie jest pilny i wykazuje bardzo małe postępy w usprawnianiu fizycznym
44. na zajęciach wf przejawia braki w zakresie wychowania i zachowania bezpieczeństwa
45. ma niechętny stosunek do ćwiczeń. Unika lekcji wf

Ocena niedostateczna

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- 27) wykazuje lekceważący stosunek do przedmiotu i nie czyni postępów w usprawnianiu się
- 28) nagminnie unika lekcji wf
- 29) odmawia wykonania ćwiczeń i sprawdzianów
- 30) na zajęciach wf przejawia poważne braki w zakresie wychowania i zachowania bezpieczeństwa, stwarza zagrożenie dla zdrowia jego i innych uczniów

Ad. 2 Frekwencja

- Frekwencja mierzona jest stosunkiem ilości zajęć, w których uczeń uczestniczył do ilości godzin przeprowadzonych w semestrze w danej klasie.
- Przez opuszczoną lekcję rozumie się te zajęcia, na których ucznia nie było.
- Zwolnienia lekarskie nie wpływają na obniżenie oceny.
- Nieobecność nie jest liczona, jeżeli uczeń w tym czasie uczestniczył w innych zajęciach organizowanych przez szkołę (np. wyjazdy klasowe, zawody, konkursy, olimpiady)

Ad. 3 Ewentualne oceny za niećwiczenie na lekcjach

21. Uczeń zgłasza niećwiczenie na początku lekcji w trakcie sprawdzania listy obecności
22. Każdy uczeń ma prawo do nie ćwiczyc na lekcji bez podania przyczyny 2 razy; następnie niećwiczenie skutkuje oceną niedostateczną.

II. Ocena proponowana i ocena końcowa.

Ocenę proponowaną uczeń ma prawo poprawić po uprzednim zgłoszeniu do nauczyciela prowadzącego. Nauczyciel z tygodniowym wyprzedzeniem przedstawia uczniom zakres materiału obowiązujący przy poprawie oceny proponowanej. Zakres materiału może obejmować wiedzę teoretyczną i praktyczną.

Poprawa może nastąpić tylko jeden raz. Nieudana próba nie skutkuje obniżeniem oceny.